P O L S K A A K A D E M I A N A U K
I N S T Y T U T B A D A Ń L I T E R A C K I C H

SŁOWNIK POLSZCZYZNY XVI WIEKU

TOM XXXIX

ZESZYT 2

SKARB – SKOPOWY

INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH PAN
WYDAWNICTWO
WARSZAWA 2021

Redaktor naczelny:
KRZYSZTOF MROWCEWICZ

Zastępca redaktora naczelnego:
PATRYCJA POTONIEC

Komitet Redakcyjny:
JERZY BARTMIŃSKI, TERESA DOBRZYŃSKA, STANISŁAW DUBISZ, ELŻBIETA JANUS, PATRYCJA POTONIEC, ZYGMUNT SALONI, ELŻBIETA SARNOWSKA-TEMERIUSZ

Redakcja zeszytu:
KRYSTYNA WILCZEWSKA, ANNA NATH-DOKURNO, MAŁGORZATA NOBIS, DAMIAN KAJA

Hasła opracowali:
Marta Cegielska (MC), Aleksandra Ćwiklińska (AĆ), Anetta Luto-Kamińska (ALKa), Anna Nath-Dokurno (AN), Małgorzata Nobis (MN), Maria Popielarska (MP)

Doradcy naukowi:
STANISŁAW ADAMIAK – teologia katolicka
ANDRZEJ DZIĘCZKOWSKI – botanika, zoologia i medycyna
ANNA NATH-DOKURNO, TERESA SZOSTEK – łacina
JOANNA KOWALSKA – historia tkanin i ubiorów
ZDZISŁAWA KRĄŻYŃSKA – historia języka
PAULINA MICHALSKA-GÓRECKA – nazwy wyznań religijnych i ich zwolenników
JERZY SOJKA – teologia ewangelicka
ALEKSANDER ZAJDA – prawo

Portal internetowy:
http://spxvi.edu.pl

Przygotowanie publikacji:
Krzysztof Opaliński oraz Zespoły Pracowni Słownika Polszczyzny XVI w. w Toruniu i Wrocławiu Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

© Copyright by Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2021

ISBN 978-83-66898-57-8

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki" w latach 2013-2017

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

SKARB (*1676*) *sb m*

s-, ſ- (*1675*), z- (*1*).

skárb (*w tym 10 r. błędne znakowanie*), skarb- (*w tym 18 r. błędne znakowanie*).

sg N skárb (*152*). ◊ *G* skarbu (*408*). ◊ *D* skarbowi (*17*), skarbu (*7*); -owi *BibRadz*, *ActReg*, *WujNT* (*2*); -u *BierEz*, *OrzRozm*, *GrabPospR*; -owi : -u *Mącz* (*1*:*2*), *SarnStat* (*12*:*2*). ◊ *A* skárb (*210*). ◊ *I* skarbem (*31*); -em (*2*), -(e)m (*29*). ◊ *L* skarbie (*86*). ◊ *V* skarbie (*2*). ◊ *pl N* skarby (*99*). ◊ *G* skarbów (*223*); -ów (*12*), -ow (*1*), -(o)w (*210*); -ów : -ow *Mącz* (*1*:*1*). ◊ *D* skarb(o)m (*11*). ◊ *A* skarby (*328*). ◊ *I* skarby (*64*), skarbami *StryjKron* (*4*). ◊ *L* skarbiéch (*32*), skarbách (*1*) *SarnStat*; -éch (*2*), -(e)ch (*30*). ◊ *V* skarby (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Coś drogocennego*, *wartościowego* (*czasem z odcieniem przenośnym*); *thesaurus Miech*, *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *fiscus Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *JanStat* (*1457*):

a. *O dobrach materialnych*: *przedmioty wartościowe*, *majątek*, *bogactwo*, *dostatek*; *divitiae Miech*, *Mącz*, *Vulg*; *abundantia PolAnt*; *opes*, *sumptus Mącz* (*1115*): A [*bóbr*] wie iże to prze ſtroie [*chcą go zabić*]/ Zęby vgryźie oboie. A tak ie łowcom oſtáwi/ A ſam ſie z gárłem wybáwi: [...] Słuſzećiem to ná mądrego/ By nie ſtráćił gárłá ſwego. Zadnych ſkárbow nie żáłować/ Swe zdrowie więcey miłować. *BierEz* S3v, Kv; Panna Maria s tych ſkarbow [*które ofiarowali Mędrcy*] niekupowala folwarkow/ mlynow/ grodow/ anij odzieniá drogiego/ ale to wſſytko vbogim rozdala *OpecŻyw* 25, 25, 69; ten bouyem chcze aby y [*lege*: ji] odarto zlupyono kto yawnye nyekryye ſkarbu *PatKaz III* 134v; *HistJóz* D; *FalZioł* V [50]v; [*starożytni mędrcy*] cżesne rzeczy opuſciwſzy, nauk ſie dzierżeli/ drudzi do wody ſwe ſkarby topili. *BielŻyw nlb* 4, *s.* 8 [*5 r.*], 15, 152, 153; A [*władca*] nie mając skarbu swego, Wnet sie sięgnie do cudzego. Wymyśli nowe podatki *BierRozm* 11; Ieſcze Dayemi znacz v.m. Kroliv yz nam vcziekl yeden komornyk skarby [*lege*: z skarby] po wielkiey noczi tego rokv do ziemie panſtwa v.M. *LibLeg* 10/124; sobie bi bil yego K.m. malą szkode vczinyl a mnie wielky pozitek y poczieche abim wzdi bil znal przyasn yego K.m. wſwą dzysiieyſzą przigode y vpad wſkarbiech ſwich. *LibLeg* 10/152, 10/64, 64v, 122, 123 [*4 r.*], 123v (*24*); ktorzy tylko w bogáctwie położyli nádzieię ſwoię/ á iż zoſtáwią dziećiom ſkárby ſwoie to ſobie zá nawiętſſe błogoſłáwieńſtwo pokładáią. *RejPs* 23, 60, 176; *LibMal 1544*/85; *RejJóz* E [*2 r.*], L, N5v; [*Paweł upomina chorego*:] Alie ty chory nieboże Wierziż żecz njkth niepomoże Ieno ten ſąm jediny Pan Baćz go pilien tocz radzę ſam A twe onym [*lege*: o nim] romyſſłianie Tocż zawſytky ſkarby ſtąnie *RejKup* ſ7v, c6v; *HistAl* F5v; Nie mamći ſkárbow myſliſtwá/ [...] Toć ſą moie krotofile/ [...] Kſiąſzki á pápiru kártá/ Miáſto wyżełká á chártá. *BielKom* A4v, A; Ktorzy wolą pyenyądzmy myęſzkow doſypowáć/ álbo ſkárbow dokłádáć/ niż dzyatkam ſwym o rozum náuką ſie poſtháráć. *GliczKsiąż* M2, F2; TEdy iey [*tj. Judycie*] kazał Holofernes wniść/ thám gdzie ſlożone były ſkárby iego/ y kazał iey thám mieſſkáć *Leop Iudith* 12/1; Y nápełnioná ieſt źiemiá iego [*narodu wybranego*] ſrebrá y złothá: y niemáſz końcá ſkárbom iego. *Leop Is* 2/7, 4.*Reg* 12 *arg*, 2.*Par* 36/18; *UstPraw* K2v; *RejZwierz* 4v, 8, 24, 32, 36v; [*napominanie chrześcijan*] á iżby ták zacny klenot [*tj. Pismo Święte*] nád wſzytki ine ſkárby ſobie przekłádáli *BibRadz* *3v, *Matth* 6 *arg*; *OrzRozm* N3v; [*Grecy po zwycięstwie nad Trojq*] Vſtáwili też/ áby niewiáſty ſláchęckie/ ktore były záchowáne żywo/ były wolno puſzczone/ [...] y inſzy łup od ſkárbow krol Agámenon puścił w rowny dzyał miedzy Rycerſtwo. *BielKron* 60; Przeto [*król*] Azá widząc vćiſk ſwoy/ pobrawſzy ſkárby z domu Bożego złoto y ſrebro/ poſłał ie krolowi Syriyſkiemu Benádáb do Dámáſzku [*Vulg* 2.*Par* 16/2] *BielKron* 83v; Piſzą ták/ iż [*Czesi*] zá cżterzy kroć ſto tyſiąc ſkárbow wyniesli z Gniezná. *BielKron* 346v, 8, 10v, 13v, 25 [*2 r.*], 26v (*93*); *KochZg* A4v; Inclytum divitiis templum Kościół máyący niepoſpolite skárby. *Mącz* 168a, 296b; *OrzQuin* I4v; *Prot* B3v; powiádam theż przyść s te go záćmienia [*Słońca*]/ że niektorzy Kśiążętá zacne Miaſtá zburzą/ wynifzczáiąc ich ſkárby y Przywileie odbieráiąc. *LeovPrzep* D4; *HistRzym* 78v, [89], [89]v [*2 r.*]; *RejPos* 6v *marg*, 217v; *BielSat* L4v; Co to zá ſkarb ten ſtárzec chował do tey ſkrzynki *HistLan* Fv, D [*3 r.*], E3v [*2 r.*]; A o thę [*o mądrość*] mimo wſzythki ſkárby Sálomon napilniey Páná prośił *RejZwierc* 145v; Nikczemny to ſklep kędy ſkárbu nie máſz *RejZwierc* 211v, 48v [*2 r.*], 67, 133, 169v [*2 r.*], 195; *KochMon* 29 [*2 r.*]; Ten Szelomith y brácia iego (byli) nád wſzemi ſkárby poświątnemi/ co był poświęćił krol Dawid *BudBib* 1.*Par* 26/26, 2.*Par* 32/25, *Is* 2/7, 45/3; *BudNT przedm* c5; *StryjWjaz* A2, A4v; ON krol Midás s Frigiey ácż był pánem możnym/ Ale w ſkárby iuż mi wierz trudno ma zrownáć z nim. *PaprPan* Cv; [*Krezus*] PAtrząc ná ſwoie ſkárby ták rozumiał temu/ Zeby żaden ná ſwiecie nie miał zdołáć iemu. *PaprPan* [Hh5]v, G3, M3v, R2, R4, T (*10*); *ModrzBaz* 132; Lubo kto ſkárby lub kto hard dźiélnośćią/ Wſzyſcy przed tobą [*oblubienico króla*] pádną z vczćiwośćią. *KochPs* 68, 179; [*mówią Mędrcy przy żłóbku*:] Podzmy co rychley dobywaymy ſkárbow/ á pokłon czyniąc ofiáruymj iemu duſzę/ ćiáło y máiętność náſzę/ [...] ná toś my tu przyiechali. *SkarŻyw* 27, 52, 102, 136, 304, 356 (*13*); *KochTr* 13; A Ceſſarz Iulius opánowawſzy Rzym puſty/ [...] Skárbnice [...] gwałtem wyłomił/ y Skárby ktore oni zwáli ſwiętymi/ iſz ſie ich niegodziło ruſzáć/ iedno ná wielką gwałtowną potrzebę/ pobrał. *StryjKron* 66, 96, 170, 612; Wſzákże tych [*władców*] więcey ieſt/ nád ktorymi [*papież*] przewodźi: do nog ſwych pádáć każe/ y ſkárby ich do ſiebie przyćiąga/ iáko Mágnes żelázo *CzechEp* 373, 336, 370, 373, 379; *WerGośc* 265; *BielSen* 10; Zadny ſkarb troſki nie wybije z głowy *KochPieś* 6, 35; ſczęśćié ſkárbem władnie/ Ten/ ktory miał dźiś doſyć/ názáiutrz vpádnie. *PudlFr* 76, 22, 37, 60; *PaprUp* K2, K2v [*2 r.*]; *ActReg* 82; *Calep* 421a; Kto ma láſy á wśi ná nich ſádźić nie chce álbo nie może/ [...] pewnieyſzy ſkarb zoſtánie potomſtwu/ niż w ſkrzyni pieniądze: gdy go nie puſtoſzy. *GostGosp* 154; *Phil* M4; *GrabowSet* G3v; *KochFragJan* 4; *OrzJan* 85; *WujNT* 7, 9, *Matth* 6 *arg*, *s.* 249, 252, *Hebr* 11/26; *WysKaz* 8; *SarnStat* 82, 166, 182, 212 [*2 r.*], 684, 1313; *GrabPospR* L2v; *KlonKr* D2; Heliodorus záśię/ gdy ſię gwałtem tárgnął ná ſkárby Kośćielne/ dźiwną pomſtą Boſką/ támże záraz był zwoiowany. *PowodPr* 50; *CiekPotr* 38; *SkarKazSej* 668a; A na ten cżás odchodzę [...] A wy zá ſkarb Iudaſzow kupćie dla Pielgrzymow Rolą iáką *KlonWor* 81, 10 [*2 r.*], 11, 13; *PudlDydo* A2v [*3 r.*]; Iż rozum człowiekowi potrzebnieyſzy niż ſkárby. *SzarzRyt* C3.

skarb czego [= *jak nabyty*] (*3*): Skárby złości [= *źle*, *niewłaściwie nabyte*] izali ieſzcże nie ſą w domu złośnikowym *BibRadz Mich* 6/10; *RejZwierc* 48v; Nic nie pomogą ſkárby niezbożności [= *niezbożnie nabyte*; *thesauri impietatis Vulg Prov* 10/2]/ lecż ſpráwiedliwość wyzwala od śmierći *KołakSzczęśl* B4v.

skarb czemu (*1*): Y nápiſał był [*heretyk Appollinaris*] wiele kśiąg ſzkodliwych przećiw prawdzie Kátholickiey: á zwłaſzczá dwoie miał/ iáko ſkarb ſwoim wſzytkim przećiw Kátholikom woynom *SkarŻyw* 119.

skarb po kim (*7*): [*papież Jan XXII*] Vmárł potym w Awinionie/ po ktorym táki ſkarb nálezyono/ iż nigdy po żadnym Papieżu więcey (*marg*) Skarb po Papieżu. (–). *BielKron* 186, 75, 190, 270v, 378v; *StryjKron* 170.

W połączeniach dwu- lub wieloczłonowych typu szeregowego z nazwami różnych cennych dóbr (*42*): thedi yemu [*wojewodzie mołdawskiemu*] badzie othworzono y nyebronyono do naſchich zyem przycz, y wynicz y do swey sye ziemye wroczicz, ze wſchitkym swoym skarbem Czokolwiek przi sobie badzie myecz y zludzmy. *LibLeg* 6/79, 7/9v, 98v; Tákie mi ſie myſli podobáią/ Co o ſkárby áni o ſwiát dbáią *BielKom* E7v; *RejZwierz* 8; Poſłał tedy Acháb poſły do Benádáb o przymierze/ ále go nie mogł otrzymáć/ bo Benádáb rzekł wybráć w iego kroleſtwie żony y dzyeci y ſkárby. *BielKron* 85; Ieſt to kroleſtwo [*tj. Egipt*] ná świećie w żywność y w ſkárby nad inne bogáthe *BielKron* 270, 55, 77v, [85^{2}], 87v, 192v [*2 r.*] (*20*); *RejPos* 6v, 299, 316v; *RejZwierc* 221; *PaprPan* [Gg]4; *KochPs* 22; [*Sachmat*, *car zawolski*] woyſko wielkie/ y wſzytki

ſtátki Rycerſkie/ y ſkárby vtráćił *StryjKron* 692, 170, 492, 712; także Antichriſt/ z małych początkow/ y z podłego y nędznego ſtanu/ przyſzedł ku wielkie^{mu} ſtanowi/ ſkárbom y páńſtwam. *CzechEp* 369, 372, 383; *BielSen* 15; *KmitaSpit* C5v; *CiekPotr* 38; *SzarzRyt* Av.

W połączeniach szeregowych (*32*): A ktore dobra ich [*władców*] mnimasz Tako barzo ustawiczne Se wszytkiej strony beſpieczne. (–) Czci, rod, wielkie przyjaciele, Moc i państwa, skarbow wiele, Mnogie rozkoszy w dostatku; Nie mając żadnego smętku. *BierRozm* 5; *RejJóz* L6v; [*uciekł nam komornik jeden*] y wzial od nas mnoho skarbow y pyeniedzi gothowich y zlotich scheſcz seth y schati y ynſche rzeczi *LibLeg* 10/124; roſbywſzi Camyenycze yednemv myeſczanynv. Sochawſkyemv. [...] y pobraly bily ſkarbow syla srebra slotha klyeynothow perel. *LibLeg* 11/184v; że nic wyęcey nye roſkoſſuye/ nic bárzyey nye chłodzi/ yedno pyenyądze myeć/ ſkárby gromádzić/ imyoná kupować/ goſpodárſtwá nábywáć. *GliczKsiąż* M5; [*dobrym i złym Bóg*] deſſtz dáie/ zdrowie/ bogáctwá/ ſkárby/ pieniądze/ imienie/ vrodzáie *KrowObr* 53; A ták y ia niedbałbych o árábſkie ſkárby/ O hiſpáńſkie roſkoſzy y o włoſkie fárby/ [...] Niedbałbych nic o miáſtá o wyſokie zamki/ O vpſtrzone páłace y s pięknemi ganki. *RejWiz* 46v; *BibRadz* II 32b *marg*; Potym Ierozolimſki narod wyſzedł z miáſtá/ gonili nieprzyiaciele bijąc/ y wielką korzyść pobráli złotá/ ſrebrá/ ſkárbow/ y żywności. *BielKron* 89v, 13, 55, 240v, 310, 346v; *OrzQuin* C4; A ták pewnie bądź tego iſt/ iż nieomylnie thy wſzytki obietnice/ y thy wſzyſtki ſkárby y błogoſłáwieńſtwá ná cię przypadáć będą od Páná twego. *RejPos* 265, 72, 195v, 275v; *BielSat* G4v; *RejZwierc* 219v, 222, 258; *PaprPan* Hh3; á pobrawſzy ſkárby/ máiętność/ y ryſtunki iego/ [*książę Witold*] Zamek ſwoimi oſſádził. *StryjKron* 497, 777; Fortunie przypiſuią ród powinowáctwá/ Doſtoięńſtwo/ máiętność/ ſkárby/ y bogáctwá *KochDz* 105; *BielSen* 18; Nie ztworzą ćię Pánem ſkárby/ Ni drogie ſzárłatne fárby/ Ni świetna w czubie Koroná/ Ni w poſowach złote groná. *RybGęśli* C3; *SarnStat* 640; Gdźie ſię ná táką drugą oyczyznę zdobędźiećie/ w ktoreybyśćie táką ſławę/ tákie doſtátki/ pieniądze/ ſkárby/ y ozdobnośći/ y roſkoſzy mieć mogli? *SkarKazSej* 674a, 667a.

W przeciwstawieniu: »skarb ... rozum« (*1*): Bo Krezus chcąc ſie przed Solonem popiſać/ á bogáctwá ſwoye mu pokázáć/ wſſytkim kazał ſie we złocye nosić/ [...] ábу Solon obaczył iż Krezus pan yeſt w ſkárby y w złoto/ ále iż mam prawdę znáć nye w rozum. *GliczKsiąż* F4.

W porównaniach (*3*):

~ *Jako comparatum* (*1*): Bo dom/ dzieći/ żoná ieſli ią maſz/ ſkárby y ine bogáctwá/ wſzytko to ieſt iáko páięczyná w ręku twoich. *RejZwierc* 151.

Jako comparandum (*2*): *LubPs* K2v; [*piękna panna*] Choćia ſtoi/ choć śiedźi/ y cokolwiek czyni/ Wdźięczność przy niéy/ iákoby ſkarb zámkniony w ſkrzyni. *PudłFr* 71. ~

W wyjaśnieniu przenośni (*1*): Bo w nim [*w Kościele Bożym*] ſą/ źli y dobrzy: co ſię w Ewángelijey znáczy przez one trzody/ przez onę rolą/ przez one ſieći/ przez on dom/ przez on ſkarb/ przez one dźieſięć dźiewic/ gdźie ſię náyduie wiele złego pomieſzánego z dobrym. *ReszPrz* 23.

Przysłowia: Skárby zle nábywáne/ niepłatne żadnemu *BielKom* B6v.

bibl. Lepſzy ieſt kąſek z boiaźnią Páńſką/ niżli wielki ſkarb z kłopotem. *BibRadz Prov* 15/16.

S poććiwey pracey ſławá y ſkarb roſcie. *RejZwierc* 221.

Zwroty: »leżeć na skarbiech« = *pilnować skarbu* [*szyk zmienny*] (*3*): Pánie Boże mnoż tę ſzczodrobliwość tych dobrych Práłatow/ á day to ábу przykłádem oni drugim byli/ ktorzy iáko Smokowie leżą ná ſkárbiech ſwych/ nic z nich nieużyczáiąc nágiemu/ áni łácznącemu. *OrzRozm* Iv, H2; *OrzQuin* E2.

»pokupić sobie (*a.* dokupić się) skarbem(-y)« (*2*): Drugie thesch poſſilalem do v.m. ządayacz y proſchacz v.m. abi my v.m. vczinyl ſprawyedlywoſcz syednim Comornykiem ymienyem Syenko kthorj [...] pokvpyl sobye moym skarbem domj kamyenne welwowye *LibLeg* 10/123; gdziebich ſſie ya bil thego niedokupyl skarbi swimy yzebim zaſſie Hoſpodarem zoſtal *LibLeg* 10/152.

»posieść skarby (*a.* wiele skarbow)« [*szyk zmienny*] (*5*): *RejAp* 22; iżby cżłowiek/ by wſzytek ſwiát poſiadł á opánował/ y wſzythki ſkárby iego/ á duſzę ſwą źle opátrzył/ [...] tedyby mu nic po tym po wſzytkim nie było *RejPos* 315v, 276, 299; [*źli ludzie*] Niepewné ſkárby pośiedli ná źiemi: Bo ſkoro zágrzmi twa pomſtá nád niémi/ Y pan/ y páńſtwo znikną wocemgnięniu *KochPs* 108.

»skarb (*a.* wiele skarbow) rozmnożyć (*a.* umnożyć); skarby się mnożą (*a.* rozmnażają)« [*szyk zmienny*] (*2*;*2*): *RejRozpr* H3; Gdy ſie mnożą ſkárby/ mnożą ſie y ći co ie iedzą [*Vulg Eccle* 5/10]. *BielKron* 80v; Iż to pewnieyſzy v mnie ſkarb o to ći [*wierni poddani*] co ie widzicie/ ktorzy mnie wiele ſkárbow rozmnożyć mogą. *RejZwierc* 44v, 228v.

»skarbić sobie skarby« = *thesaurizare sibi thesauros PolAnt*, *Vulg* (*2*): Nie ſkarbćie ſobie ſkárbow ná ziemi/ gdzie mol y rdzá kázi/ y gdzie złodźieie wykopywáią y krádną. *BibRadz Matth* 6/19; *WujNT Matth* 6/19.

»skarbem(-y), skarb(y) (*A*), z skarbu szafować (*a.* rozszafować)« [*szyk zmienny*] (*10*:*2*:*1*): Wſzakem ia tobie poruczył iuż wſzytko ſprawować Skarby/ zbożem y kroleſtwem po myſli ſzafować *RejJóz* L6v, K8v, [L2]; *BielKom* D6v; *RejWiz* 32; *BielKron* 305v; *RejAp* 62; [*jeśli jesteś bogaty*] rátuy nędzniká/ miey ná pieczy śirotkę/ y ine dobrodzyeyſtwá iákie możeſz ſzáfuy á rozſzyrzay s tego zwierzonego ſkárbu ſwego/ ku cżći Pánu ſwemu. *RejPos* 265, 316v; *RejZwierc* 156v; Skarbem thwoim ſzáfuy [*pone thesaurum tuum*] według roſkazánia nawyſzego *BudBib Eccli* 29/14; *StryjWjaz* A2v; Podwiodl Krola rada ſwa do Tikocina á tam Skarb Krolow zmarlich rozſzafowac y wniwec obrocyc porzadzil. *PaprUp* I2v.

»skarb(y) zbierać (*a.* zebrać), gromadzić (*a.* zgromadzać), **[**zbić**]**; skarbu, w skarbiech zebranie; skarby zebrane« = *thesaurizare HistAl*, *Mącz*, *Calep*; *thesauros congregare Vulg*, *PolAnt* [*szyk zmienny*] (*7*:*3*;*2*:*1*;*1*): *BielŻyw nlb* 6; Boć nie cz⟨yni⟩ bogatego Sebranie skarbu wielkiego, Ale żądza umierzona, W prawej cnocie postawiona. *BierRozm* 19; przywroćcie nam mátkę/ ſyny/ y żonę/ á dam wam skárby ktore mamy w Aydem w Suſis y w Batram/ ktore skárby náſzy przodkowie zgromadzáiąc/ w skritoſći ziemie záchowáli. *HistAl* F5v; *GliczKsiąż* M5; *LubPs* K4v; Kthory zbiera ſkárby ięzykiem kłamliwym/ niczemny á ſzalony ieſth/ vplećie ſie w ſidłá ſmierći. *Leop Prov* 21/6; *BibRadz Prov* 21/6; ktorego [*kurfiersta*, *tj. elektora saskiego*] o rádę proſili/ ábу im w tym dopomogł/ ſłuſznoli thę przyſięgę [*bratu*] vczynią/ powiádáiąc mu też o wielkim zebrániu bráthá ſwego/ ták wzkárbiech [*!*]/ iáko winich rzeczach. *BielKron* 217, 79v, 270v; Thesaurizo, Skarb zbieram/ zgromadzam pieniądze. *Mącz* [454]d; *PaprPan* K3v; *Calep* 1065a; *WujNT* 773; **[***BogowieFałsz* 185**]**.

»w skarby zubożeć, ubogi« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): [*papież*] Innocencyus oſmy [...] ácżkolwiek był vbogi w ſkárby/ ále w cnotę y w ſpráwy bogáty *BielKron* 189v; Sáſki Kůrfierſth gdy thák w ſkárby z vbożał [*!*]/ przez thy walki/ obległ Gemunde w źiemi Szwabſkiey *BielKron* 228.

Wyrażenia: »bogaty, możny w skarby« [*szyk 3*:*1*] (*3*:*1*): MIdás Krol Frigiey/ ná ten cżás był bogáty nád ine krole w ſkárby ná ſwiecie *BielKron* 25v, 11; *StryjKron* 170; *GrabowSet* H4v.

»doczesne skarby« (*2*): gdiż thy doczeſne ſkárby może mol y rdzá pożrzeć y popſować. *RejPos* 326, 290.

»skarb kosztowny« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *LubPs* K2v; Skarb koſztowny [*Thesaurus desiderabilis*] y wonne oleyki ſą w domu człowieká mądrego/ ále człowiek ſzalony roſproſzy. *BibRadz Prov* 21/20.

»skarby Krezusowe« (*1*): Nie złotem lſniące brzegi Taguſowe/ Ani przeważne ſkárby Creſuſowe/ [...] Ale tyśiąc kroć ważnieyſze kleynoty/ Minerwá moiá z pobożney ochoty Tuć Cżytelniku ślachetny podáłá [...]. Także z Autorow text tu położony/ Iák z złotych drotow we wzor ſznur plećionj *KołakSzczęśl* Dv.

»niechciwy ku skarbom; łakomy na skarby; chciwość, łakomość skarbow« [*szyk 3*:*1*] (*1*;*1*;*1*:*1*): Pigmáleon będąc łákomy ná ſkárby/ zábił potáiemnie Sycheuſá zyęciá ſwego. *BielKron* 75; [*Likurgus*] monetę vſtáwił z żelázá/ áby byli niechćiwi ku ſkárbom/ á złodzieyſtwo tym zahámował/ gdyż ná żelázo żadny złodziey nie waży. *BielKron* 272, 42v; *StryjWjaz* B4.

»skarb nieoszacowany« (*1*): rynſztok cudniéy v ludźi chowáią/ niż my tę wodę [*ciepliczną*]: którą BOG/ iáko ſkarb nieoſzacowány/ ludźiom do zdrowia dał. *Oczko* A4.

»skarb pożądliwy« (*1*): W mieſzkániu ſpráwiedliwego ſkarb pożądliwy [*Thesaurus desiderabilis*] y oley: á człowiek niemądry/ rozproſſy go. *Leop Prov* 21/20.

»skarby (tego) świata, świeckie, na świecie« [*szyk 12*:*5*] (*14*:*2*:*1*): Ktorzy yáko przez ſen záwżdy tego ſwyátá łápáyą/ Iego ſkárby obmamyeni á przedſię nic nye máyą. *LubPs* R4v; Gdyż nam ty ſwieckie ſkárby nie ná zbytki dano/ Iedno áby imi tu mądrze ſzáfowano. *RejWiz* 32; VSzytkich ſkárbow ná świecie/ y wſzytkie^go^ złotá/ Godnáby/ zacna páni/ twa dobroć/ y cnotá. *KochZuz kt*v; *BielKron* 217; *RejAp* 22; Niepewność ſkárbow tego ſwiátá. *RejPos* 264 *marg*, 23, 60v, 72, 165, 201v (*9*); *WujJud* 161v; *BudBibKaw* A3v; *WysKaz* 8. [*Cf* **1.a.β.** »wykopać skarby«]

»skarb(y) święty(-e) (*a.* Bogu poświęcone)« = *naczynia*, *ubiory i sprzęty do sprawowania obrzędów liturgicznych* (*4*): A (ták) wziął Iechoaſz krol Iehudſki wſzytki (ſkárby) święte [*omnes sanctificationes*] *BudBib* 4.*Reg* 12/18; *OrzJan* 112; Ogniem Práwo piſáne ten hándel przeklęty Karze/ ktory ſię śmiele rzuca ná ſkarb święty: Kiedy ſię kto dotyka rzeczy poświęconych *KlonWor* 11, 11. [*Cf* **1.a.β.** »skarb schować« *OrzJan* 111]

»wielki(e), niemałe, niewymowne, siłne skarb(y); wielka moc, wielkość skarbow« [*w tym*: *wielkie*, *niewymowne* (*1*)] = *thesauri magni Vulg*, *PolAnt*; *abundantia magna PolAnt* [*szyk 56*:*28*] (*79*:*3*:*1*:*1*;*1*:*1*): [*Bóg*] We śnie ſie mu ieſt vkazał: Rzekąc/ wſtań á k morzu ſie pośpieſz A támo wielki ſkarb náydzieſz. *BierEz* I2v; [*król*] wielgie ſkarbi daye riczerſtwv ſwemv abi bily gotowy gdj bi ych Krol ye^go^ M obeſlacz raczil *LibLeg* 10/155, 9/54, 10/63v, 151v; *BierRozm* 19; *SeklWyzn* 3v; Azaż nie wielką moc skarbow wysłała do Włoch Krolowa JejM matka WKM [*tj. królowa Bona*] prze niepilność IchM? *Diar* 72; *LubPs* K4v; *Leop Eccli* 41/15; SEmiramis ná grobie wykować kazáłá/ Iż tám ſą wielkie ſkárby/ kędy leżeć miáłá. *RejZwierz* 7v; W domu ſpráwiedliwego ieſth ſkarb wielki/ ále w dochodźiech złoſnikowych ieſt roſproſzenie. *BibRadz Prov* 15/6, *Prov* 15/16, I 471b *marg*; Telámon napirwey miáſto Illium vbieżał/ tám pobráli wielkie ſkárby *BielKron* 55; Ten [*Sycheus*] miał wielkie ſkárby po oycu *BielKron* 75; potym [*zwycięzca w walce*] mu [*Karagusowi*] ſzyię vćiął/ wielkie ſkárby z niego ziął/ [...] ſzácowano to zá 50. tyſiąc cżerwonych złothych co ná nim było. *BielKron* 246v; [*Piotr*] wynioſł z Duńſkiego kroleſtwá ſiłne ſkarby z krolem Boleſłáwem/ zá ktore ſiedmdzieſiąt kośćiołow W Polſzcże zmurować dał *BielKron* 354v, 54v, 74, 83, 102v, 111v (*35*); Inaestimabiles thesauri. Wielkie niewymowne skárby/ których oſzácować nie może. *Mącz* 5b; *GórnDworz* H; *HistRzym* 21, 91; *RejPos* 143; *BiałKat* d4v; *HistLan* C2, C4v, Dv, E3, E4v, F; *RejZwierc* 156v, 187, [203]v; *BielSpr* 58; *BudBib* 2.*Par* 32/27; *MycPrz* II D; *PaprPan* T; *SkarŻyw* A5v, 453, 490, 572; *KochTr* 9; Trzeciego áż dniá obozu dobyli/ z ktorego dwá tyſiącá wozow z wielkimi ſkárbámi wziąwſzy/ ránnych y niemocnych okrutnie pomordowáli. *StryjKron* 607, 96, 145, 170, 442, 447, 772; á naten tzas Krol bel Welwowie/ hoina laſke im [*szlachcie*] okazal/ wielki Skarb miedzi nie rozdac kazal *PaprUp* C4, K3; *Calep* 448b; *LatHar* 254; *WysKaz* 43; *PowodPr* 25; **[**Sławny Krzyż z Częstochową z dawna w Polszcze byli, Bo wielkie skarby mniszy w tych jaskiniach zbili. *BogowieFałsz* 185**]**.

»skarb własny« [*szyk 2*:*1*] (*3*): [*senat rzymski radził nad losem wygnanego Tarkwiniusza*:] ieſliby co zoſtáło iego ſkárbow właſnych tákież dzyádowizny iego nád liczbę/ przywrocić mu *BielKron* 105; *RejZwierc* 195; [*cesarz Neron*] Skarb właſny ſproſnym zbytkiem ſtráćiwſzy/ wnet zá tym/ Ná łup ſie wdał/ morduiąc gdzie czuł o bogátym. *StryjKron* 51.

»skarby wylichwione« (*2*): *GrabowSet* M4v; Zydźi ſkárby z nas wylichwione/ ktore chowáią ná ſwe^go^ Meſyaſzá/ niech ná to [*nakład wojenny*] wyłożą. *PowodPr* 82.

»zbytnie skarby« (*2*): *RybGęśli* B2v; Ale iáwnie oświadczył ſłowy y przykładem Twoy wnuk Ieſſe [*tj. Salomon*]/ iż zbytnie ſkárby zbytnym iádem. *SzarzRyt* C3v.

»skarby ziemskie, z ziemie« (*7*:*1*): *OpecŻyw* [192]; Dobra rzecż ieſt mnie zakon vſt twoich/ nad tyſiące złota y ſrebra [*Ps* 118/72]. (*koment*) To ieſt nad wſzytki skarby ziemskie. *WróbŻołt* oo5; *RejRozpr* B4v; *RejAp* 59, 62; [*Pan nakazał*] iżbychmy byli vbodzy w duchu/ to ieſt ábychmy thych ſkárbow ziemſkich vżywáli ſkromnie/ pobożnie/ poććiwie *RejZwierc* 139; *WujNT* 249 [*2 r.*].

»skarby złota, od złota, w złocie, złociste« [*w tym*: *srebra*, (*i*) *złota* (*i kamieni drogich*) (*3*), (*tak*) *od złota* (*i śrebra a. jako drogiego kamienia*) (*3*), *to jest złota*, *srebra* (*1*), *w złocie*, *srebrze ...* (*1*), *tak złota*, *jako drogiego kamienia* (*1*)] = *thesauri auri Vulg*, *PolAnt* [*szyk 11*:*1*] (*7*:*3*:*1*:*1*): Dobra ieſt modlithwá z poſtem/ y iáłmużna lepſſa niżli ſkárby złotá chować. *Leop Tob* 12/8; Poráźiwſzy Porruſá Alexánder ieździł po Indyey dziwuiąc ſie ſkárbom wielkim/ ták od złotá iáko drogiego kámienia *BielKron* 126; Lud w niey [*w Europie*] y ná walkę y ná pokoy gotowy/ żywności rozmáite ma/ ſkárbow też pocżęśći złotá i ſrebrá/ przewyſzſza inne rudámi *BielKron* 271; Toloſá/ miáſtho niegdy roſkoſzne/ w kthorym był niekiedy zá poganow kośćioł báłwanſki pełny ſkárbow ſrebrá y złotá *BielKron* 281, 54v, 319, 379v; *BudBib* 2.*Par* 32/27; *StryjKron* 452, 472; Cóż rozumiéſz. by tákże czáſy nie bywáły/ Których w miłośći ſzwánki gładiſzowie bráli/ Y ći/ co złoćiſtémi ſkárby ſye chłubili? *PudlFr* 75; *CzahTr* H3v.

»z skarbow złupiony« (*1*): A ták oſtáteczne ty dwie Polſkie Krolewnie Lechowego y Piaſtowego potomſtwá [*córki Kazimierza Wielkiego*]/ od Ludwiká Krolá powinowátego ſwego/ nie tylko były z ſkárbow y z Kroleſtwá dziedzicznego złupione/ ále y nieſłuſznie oſławione. *StryjKron* 452.

»za żadne skarby« (*1*): Abowiem ſtátecżny vmyſł á poććiwe ſerce nigdy ſie zá żadne ſkárby w niewolą záprzedáć nie może *RejZwierc* 37v.

Szeregi: »skarby i apparat krolewski [= *insygnia*]« (*2*): *BielKron* 379v; wſzákże Krolowa [*węgierska*] czyniąc doſyć obietnicy/ poſłáłá z inſzymi Pány Krolewnę Edwigę do Polſki/ [...] dawſzy iey ſkárbow od złotá y ſrebrá doſyć/ y wſzytek apparat krolewſki *StryjKron* 472 [*idem BielKron*].

»bogactwa, (i, a(l)bo, a) skarby« = *divitiae et thesauri Vulg*, *PolAnt* [*szyk 7*:*5*] (*12*): Bogáctwá twoie/ y ſkárby twoie/ dam ná roſthárgánie dármo/ we wſſelkich grzechach twoich/ y we wſſyſthkich gránicach twoich. *Leop Ier* 15/13; *BibRadz Is* 30/6, I 471b *marg*; *BielKron* 111v, 124v; *RejPos* 23; W pokoiu ludzie práwie ożywiáią/ Bogáctwá ſkárby z nim ſie rozmnażáią. Walká bogáctwá walká ſkárby niſzczy *RejZwierc* 228v, 151; *MycPrz* I B4v, II D; iáko bogáctwá ábo ſkárby od kogo innego zgotowáne y zebráne/ człowieká bogátym nie vczynią/ ieſliże ich ſobie nie nábędzie: [...] Ták y [...] *WujNT* 773. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»dobra albo (i) skarby« [*szyk 2*:*1*] (*3*): Pobrawſzy krol [*Wacław*] ſkárby wielkie/ y inne dobrá duchownych/ rozdzyelił ie w rowny dzyał ſłużebnym *BielKron* 378v, 105v; *RejAp* 62.

»(ani) skarby i (ani) dobrodziejstwa« (*2*): *RejWiz* A3v; gdyż nam to ſam [*Pan*] głoſno obiecowáć racży: Iż ieſli będziecie ſłuchác ſłową á vpominánia moiego/ ſkárbow y dobrodzieyſthwá z ziemie vżywác będziecie. *RejAp* 59.

»skarby i dobytek« [*szyk 4*:*1*] (*5*): Aiáx Telámońſki pobrał miáſtá známienite Troiánom [...]/ gdzie wiele ſkárbow y dobytká nábráli/ bez żadnego odporu. *BielKron* 57v, 11, 378v; Corki/ ſyny/ ſkárby/ y dobytek/ Zápędzono iuż do Turek wſzytek. *BielSat* G2; *CzahTr* H3v.

»skarby i dostatki« (*2*): Przeto mu [*Dawid Salomonowi*] roſkazał kościoł budować ku chwale Páńſkiey/ ná ktory iuż był zebrał wielkość ſkárbow y inych doſtátkow. *BielKron* 74; *BielSpr* 58. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skarby i imienie (*a.* dobre mienie)« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Bo pan Bog [...] dawa też temu ktory iego drogámi nie chodzi fortunę w zebrániu ſkárbow y dobrego mienia/ áby to zoſtáwił temu ná potym/ ktory ſie Bogu podobáć będzye. *BielKron* 79v; [*Aman pisał listy*] áby wſzędzye Zydy wytrácono od málego do wielkiego/ á imienie y ſkárby pobrano ná krolá *BielKron* 114v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»(nie) skarby, (i, a, nie) klenoty« [*szyk 2*:*1*] (*3*): iż ſobie ten fundáment nád wſzytki ſkárby á nád wſzytki klenoty przekłádáć mamy/ co nam ći ſwięći fundatorowie tho ieſt Apoſtołowie ſwięći ná tej mocney ſkále náſzey [*tj. Jezusie Chrystusie*] vfundowáli y zbudowáli. *RejAp* 183v; *RejPos* 146v; *BudBibKaw* A3v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skarby i inne korzyści« (*1*): [*Tatarowie z Węgier*] poſzli precż nábrawſzy wiele ſkárbow y innych korzyśći *BielKron* 302v.

»skarby i łupy« (*1*): [*panowie polscy*] Miáſto [*Krasnogrodek*] zburzyli/ gdzie wielkich ſkárbow y łupow doſtáli/ Bo tám y Karawany Kupcow Tureckich záſkoczyli *StryjKron* 772.

»majętność i skarby« (*1*): Máiętność twoię y ſkárby twe [*Opes tuas et thesauros tuos*] ná rozchwycenie dam bez zapłáty *BudBib Ier* 15/13. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»(tak) moc (jako) i skarby« (*2*): A gdy iuż obadwa Ceſarzowie [*bizantyjscy*] w mocy y w ſkarbiech [*viribus et diviciis*] zniſzcżeli, on [*Amurat*] bacżąc cas y doworę na obudwu ſie obrocił, y poſiadł wſzytkę Tracią *MiechGlab* 66; *BielKron* 124v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»nadanie i skarby« (*1*): [*przemowa do kacerzy*:] Kośćioły wywrácaćie/ nádánie y ſkárby Kośćielne rozbieraćie *OrzRozm* Cv. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»(nie tylko) skarby, (ale i) osiadłości« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Bo wyęc cżáſem y nád ſtan ſwoy drugi ſie wyſadza/ Skárby wyelkye oſiádłośći tu dziwnye zgromadza *LubPs* K4v; *RejZwierc* 195.

»państwa [= *majątek*] i skarby« (*1*): IVlianus Ceſarz/ rzeczony Apoſtátá/ [...] páńſtwá y ſkárby od ich [*chrześcijan*] kościołá brał *BielKron* 157. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»(jako) skarb, (i, albo, tak też i) pieniądze (*a.* pieniędzy dosyć)« [*szyk 3*:*3*] (*6*): abowyem tho ony wſzithko samy sprawyly y nas o wielkye ſkodj prziwyedly, yako wſkarbyech thak thes y wpyenyadzoch naſzich *LibLeg* 10/63; *BielKron* 236; Iż ociec ma wielki ſkarb y pieniędzy doſyć/ Owaby ná nim mogłá ieſzcże czo wyprośić. *HistLan* Dv; Skárby pieniądze párzące tho ziele/ Káżdy ma dla nich nieprzyiacioł wiele. *RejZwierc* 226v; *SkarŻyw* 576; Zá co wſzyſtko [*tj. zagraniczne towary*] teraz cudzoźiemcy od nas pieniądze y ſkárby ná kożdy iármárk wywożą. *SarnStat* 296. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.*]

»skarby i rozkoszy« (*1*): Pan Bog przedźiwnym á niewymownjm obyczáiem dáleko więtſzą rádośćią y vćiechą wnętrzną náſyca y ochładza/ wybránych ſwoich ſercá/ á niżeli gdyby wſzyſtkiego świátá ſkárby y roſkoſzy mieli. *WysKaz* 8. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»śrebro i skarby« (*2*): *UstPraw* K2v; Kśięża Biſkupi [...]/ máią Inwentarze ſrébrá y ſkárbów Kośćielnych [*argenti seu aliarum rerum pretiosarum in ecclesiis JanStat* 190] czynić. *SarnStat* 213 [*idem UstPraw*].

»skarby i świątości« (*1*): Nuż co ſie theż było sſtáło onemu Heli Káplanowi [...] iż y on ſam márnie á ſproſnie zginął y z onemi ſyny ſwemi/ [...] y ſkárby y ſwiątośći koſcielne wſzythki było pobrano y przecż odnieſiono *RejPos* 350v.

»skarby a upominki« (*1*): Abowiem rozumiey temu/ gdziebyś thák wielkie ſthany do ſiebie zwabił [= *gościł u siebie*]/ iż bez wielkich ſkárbow á bez wielkich vpominkow być nie możeſz. *RejPos* 143.

»skarby i wioski« (*1*): (*nagł*) Ian/ Piotr Pieniążſzkowie [...] (–) ONá Iuno bogini ſnadź ich ták názwáłá/ Bo im ſkárbow doſtátek y wioſek nádáłá *PaprPan* M4.

»(nie) skarby, (i, ni(e)) złoto« [*szyk 6*:*2*] (*8*): Nad nie [*nad zwoleństwo*, *tj. wolność*] nie masz ⟨nic d⟩roższego, Złota, ni skarbu ktorego. *BierRozm* 16, 10; *GliczKsiąż* F4; *KochZuz kt*v; *BielKron* 265v; Bowiem ten wſzytki ſkárby y złotá dáruie/ Kto chęć/ ſzczyrość/ vprzeymość/ s ſobą ofiáruie. *StryjWjaz* A2v; Ty [*mądrości*] bogáctwá nie złotem/ nie ſkárby wielkiémi/ Ale doſytem mierzyſz/ y przyrodzonémi Potrzebámi *KochTr* 9; Przy tym śię záś ćieſzę tobą/ Ktorą ćię mam záwſze z ſobą. Ciebie ma nadrożſza cnoto/ Nád wſzyſtkie ſkárby y złoto. *CzahTr* [D2]. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.*]

Jako ostatni człon we współrzędnych połączeniach dwu- lub wieloczłonowych: »i in(n)e skarby (*a.* inny skarb), nad insze skarby, aż do inszych skarbow« (*6*:*1*:*1*): Yáko Krezus máyąc wſſego doſić/ pocżąwſſy od złotá/ ſrebra/ pereł/ kamyeni drogich/ áż do inſſych ſkárbow/ pyenyędzy/ á známyenitych ſſat á vbyorow nyechcyał nic wyęcey dbáć/ yedno o te obfite bogáctwa *GliczKsiąż* Fv; Był theż tam [*w Nowogrodzie*] wielki ſkład Kupiecki/ rozmáitych towárow/ [...] thák iż gdy ich wielki Kſiądz dobył [...] trzy ſtá wozow śrebrá/ złotá/ pereł/ y inych ſkárbow wywiozł s ſobą do Moſkwy *BielKron* 432v; Wywieźli thedy Hiſzpanowie złotá s támtąd [...] dwádźieśćiá thyſiąc funtow nád inſze ſkárby *BielKron* 442v, 87v, 124, 321, 381; [*cnotliwi*] Ktorzy v mnie ſą w wadze záwſze w tákiey wielki/ Náde wſzyſtkie kleynoty y inny ſkarb wſzelki. *CzahTr* K.

Iron. (*5*): *RejFig* Aa5, Bb8; Miedzy wſzytki [*spadkobierców*] w rowny dzyał ſkárby podzielono/ [...] Białymgłowam oddano błażeńſkie vbiory/ A mężom ich liczmany [= *metalowe żetony*] ktemu prożne wory. *HistLan* F3.

Szereg: »skarby i klenoty« (*2*): Snadźby dziś drugi wolał bráć ládá koczoty [*tj. drobne monety*]/ A niżli tákie ſkárby y tákie klenoty [*tj. kamienie i liczmany*]. Ktore im [*córkom*] w dział máią przydź ku wieczney ſromocie *HistLan* Fv, F3.

W przen (*6*): (*nagł*) Wizerunk piianego. (–) [...] Owa zgołá były dźiwy/ Nie czułem/ ieſlim był żywy. [...] Doſyć było wſzégo wczorá/ A dźiś gdym weyźrzał do worá/ Ali puſtki iáko w leśie/ Chybáć wino ſkarb więc nieśie [= *porywa*, *zabiera*]. *PudlFr* 22; Złoſne hándſzláki [= *podstępy*]/ ſkárby wylichwione/ Niech w moim ſercu/ nie będą pieſzczone *GrabowSet* M4v; PIecża/ co złotem karmiſz ſię [...] Gdy dla bogáctwá w poćie vśiłuieſz/ Wieczyſte ſkárby trácíſz/ [...] Idź precż/ okrutna/ [...] Srzod nádźiei zdrádnych: tám ſię vráduieſz/ Nálázſzy **ſkárby** o ktorych twa praca *GrabowSet* V3, X.

Wyrażenie: »skarb żywota, do żywota« [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): Bowie^{m} krew ieſt nawyſſzi á naznamienitſzy ſkarb żywota: zdrowia człowieczego *FalZioł* V 57; *Oczko* 3v.

Przen (*2*): (*marg*) Mocne mury miłość poddánych. (–) [...] Iuż ſkarb záwżdy gothowy/ bo iuż przećiwko tákiemu [*dobremu*] pánu nic nie cięſzko/ á wſzytko miło vczynić. *RejZwierc* 46.

Wyrażenie: »kosztowny skarb« (*1*): pátrzay iáko tym koſztownym klenotem á tym ſkárbem [*tj. ciałem*] ſwym márnie zátrząſamy *RejZwierc* 157.

Szereg: »klenot a skarb« (*1*): *RejZwierc* 157 *cf* »kosztowny skarb«.

α. *Środki finansowe i kosztowności będące funduszem publicznym przeznaczonym na potrzeby państwa*; *aerarium Mącz*, *Modrz*, *JanStat*; *bonum JanStat* (*397*): *LibLeg* 10/69; *RejJóz* [L2]; Opatrzenie tym sędziom KJM ma uczynić dostateczne skarbu [*lege*: z skarbu] swego, tak, aby mogli na tym wytrwać i żonami [*lege*: z żonami] tam mieszkając aby nic nie potrzebowali w upominku od nikogo. *Diar* 96, 32 [*2 r.*]; Przeto Diogenes Philoſoph/ gdy vźrzał cżáſu iednego tych Pánow kthorych Grekowie ná Seymy wálne od śiedmi Miaſth ſyłáli/ á oni wiodą iednego/ co był s Skárbu złotą fláſzę vkradł: powiedźiał/ iż wielcy złodźieie małego wiodą. *GroicPorz* kk3; *OrzRozm* N2v [*2 r.*]; *BielKron* 405; AErarium sanctius,

Skarb którego nie ruſzayą/ wyyąwſzi w wielką potrzebę. *Mącz* 5a, 5a, 118c, 142d, 347b, 392d; O założeniu ſkárbu Rzeczypoſpolitey [...]. Mieyſce ták wielkiego **ſkárbu** niechby było ze wſzech namocnieyſze/ á od gránic nieprzyiaćielſkich co nadáley położone. *ModrzBaz* 123; A iżby ten ſkarb był w całośći Rzeczypoſpolitey dochowan/ trzebáby tę vſtáwę vczynić/ áby z niego nic nikomu niedawano/ iedno zá ſpolnym wſzytkich ſtanow ná ſeymie zezwoleniem. *ModrzBaz* 123v; ieſliby Rzeczpoſpolita ná ten cżás żadney obrony niepotrzebowáłá/ áboby ſkárby wielkie miáłá/ mogliby obywátele ſwoi/ ktoby chćiał z tego ſkárbu tyle pieniędzy pożyczáć/ ileby zaſtáwy ábo rękoiemſtwá ná to mogł mieć. *ModrzBaz* 124v, 93v [*2 r.*], 119, 123, 123v [*8 r.*], 124v [*2 r.*], 125, 140; *SkarŻyw* 101, 277; dárował mu [*Witold Jagielle*] dwádzieśćiá tyſięcy grzywien Czeſkich/ y czterdzieśći nawybornieyſzych Szat z futrámi Sobolimi/ y ſto koni żywotnych frezow/ y ſto Szat długich według onego wieku noſzenia złotogłowowych. Dźiśby náſz ſkarb tego nieznośił. *StryjKron* 546; [*Rytwiański mówił do króla*:] Dopuſtzaſz tez lotrom rozboijow/ ktorebi lacno wikorzenil gdibi tilko chcial/ á Skarbu marnie nieutracal *PaprUp* Fv; Dworu y Harczerzow cotrochę przyięto y ta trocha płocha roziezdza się, ze skarbu nie są pewni swey płacy. *ActReg* 124, 9, 45 [*2 r.*], 71 [*2 r.*], 72, 128, 129; *JanNKar* B; Biorący z Skárbu czáſu bezkrólowánia, winien ieſt kazni *peculatus* [*tj. sprzeniewierzenia pieniędzy publicznych*]. *SarnStat* 5; Iáko ſkarb po zeſzćiu káżdégo Podſkárbiégo przez czterzéch Deputatów ma bydź rewidowan. *SarnStat* 357; áby ie [*kupców cudzoziemskich handlujących bez zezwolenia*] hámowáli/ áreſtowáli/ y dobrá ich ſkárbowi náſzému konfiſzkowáli. *SarnStat* 959, 5, 7, 39, 86, 91 (*66*); *GrabPospR* L, L2; *VotSzl* D3v, E, E3; Iákie ſkárby maćie/ iákiego żołnierzá/ iáko opátrzone zamki y żywnośći: to lepiey ſámi wiećie. *SkarKazSej* 660a; **[**Cichy Krol pokoy lubił á nie woynę/ Wywiodł lud w pole/ rad pátrzył ná zbroyne Nic nie ſpráwiwſzy/ mogąc/ precż ich puſzczał Skarb wniwecż pluſzczał. *StryjGoniec* L4**]**.

W połączeniach szeregowych (*2*): *OrzJan* 78; VKazáli nam Poſłowie Ziemſcy opátrzenié od Rzeczypoſpolitéy ſtołu náſzégo/ y innych potrzeb Koronnych/ y náſzych/ z dóbr y dochodów wſzytkich/ które ſkárbowi náſzému należą. Lecż iż ten ſkarb/ dobrá y prowentá onerámi y iurgelty ſą śćiśnioné: przetóż onych ná przyſzłym piérwſzym Séymie cognicyą mamy vczynić *SarnStat* 97.

Zwroty: »do skarbu da(wa)ć (*a.* odda(wa)ć, *a.* wydać), odda-(wa)ny (*a.* dan(y)); z skarbu da(wa)ć (*a.* rozdać); skarb wydawać« [*szyk zmienny*] (*11*:*13*;*8*;*1*): [*cesarz turecki pisze po podboju Węgier*:] a krola Ianowemv sinowi dalem ſlaſkj ſwey oyczińe oycza yego Herdelſką zyemię A on tesz nam ma dawacz ſtego niektorj datek do ſkarbu naſzego niewielky *LibLeg* 10/147v; Proſimy cie Ariſtoteles [...]/ ábys z náſzego skarbu rozdał [*ut ex thesauro nostro regali distribuas*] między kápłany Egipskie/ [...] tyſiąc funtow złotá. *HistAl* N2; Vſtáwiliſmy iż pieniądze poſpolite do ſkárbu dáne/ tákie wedle náſzey á rad náſzych woley/ ná obronę máią być ſzáfowáne *UstPraw* E3v; *RejZwierz* 4v; *BielKron* 199, 415; *Mącz* 412c; Leczby tego trzebá pilnie przyſtrzegáć/ áby żadnemu znich [*stróżów*]/ iednemu bez drugiego niewolno było nic wźiąć do ſkárbu/ áni też komu dáwáć z ſkárbu [*in dando praesertim et accipiendo*]/ iedno wſzytkim weſpołek. *ModrzBaz* 123v, 123v; A Woiewodá lepak Ráyce/ ktorzy tego vrzędu ſobie zléconégo zániedbawáć będą/ ilekroć wyſtąpią/ ma káráć ſtem grzywien: z których dwie częśći do ſkárbu náſzégo máią bydź dáné [*fisco nostro applicamus JanStat* 280] *SarnStat* 287, 89 [*2 r.*], 103, 104 [*2 r.*], 175, 360 (*11*); á przytymby też mogł [= *można*] ná odpráwie przynamniey káżdemu [*wyprawionemu na wojnę*] po złotemu zſkárbu dáć. *GrabPospR* M4; ktory [*pobór*] gdyby porządnie wybrány/ y wiernie do tego ſkárbu [*Rzeczypospolitej*] oddány był/ pewnieby nie ledá początek vczynił. *VotSzl* D, D [*3 r.*], D2v, D3, D3v [*3 r.*], D4v, Ev, E2.

»do skarbu obrocić (*a.* obracać), obrocony, obrocenie« = *fisco a. thesauro addicere*, *in fiscum inferre Modrz*; *fisco a. thesauro applicare*, *confiscatio*, *infiscare thesauro JanStat* (*8*:*19*:*3*): *ModrzBaz* 75, 84, 122, 139, 139v; A Káſztelanowie mnieyſzy będą płáćić zá niebyćié ſwé [*na sejmie ziemskim*] dźieśięć grzywien: które máią bydź do ſkárbu náſzégo obrocóné *SarnStat* 29; Vſtáwiamy téż y ſkázuiemy: áby złoto y ſrébro w nićiách pod ſtráceniém/ y do ſkárbu náſzégo rzeczy obróceniém ná potym do króleſtwá náſzégo nie było wożono y przedawano. *SarnStat* 274; A ieſliby ſie przydáło/ iżby mężobóycá pozwány przed námi nie ſtánął: ieſli będźie ośiádły/ niech wſzyſtkié dobrá ſwé/ które my do ſkárbu náſzégo obrócimy/ tráći *SarnStat* 606, 29, 67, 74, 173 [*2 r.*], 175 (*24*); *VotSzl* D3.

»szafować skarby (*1*); rozszafować skarb; szafarz, szafowanie skarbu« [*szyk zmienny*] (*2*;*1*;*4*:*2*): *RejZwierc* 148v, 195; Rozdźiał iedenaſty. [...] o mieyſcu/ y o podſkárbiech/ ábo ſzáfárzách tego [*tj. Rzeczypospolitej*] ſkárbu [*de quaestoribus*]. *ModrzBaz* 119; *KochFragJan* 4; *SarnStat* 331; áby czáſu doſtátku y pokoiu/ ludziom pieniędzy potrzebuiącym/ ſzáfárze ſkárbu tego vżyczáć mogli do pewnego czáſu pewnych ſum/ zá doſtáteczną złotą ábo śrebrną zaſtáwą *VotSzl* D4; Do zgromadzánia y ſzáfowánia tego ſkárbu Rzeczypoſp⟨olitej⟩ rzekłbym żeby z káżdey prowincyey Korony Polſkiey był ieden [*szafarz*] náznáczony *VotSzl* D4v, D4, D4v.

»do skarbu, z skarbu, skarbowi (za)płacić; do skarbu, z skarbu (za)płacon(y)« = *fisco applicare a. solvere JanStat* [*szyk zmienny*] (*3*:*2*:*1*;*2*:*1*): abi thich ſkod ktore bi bili vczinyoni [*przez poddanych króla za granicą*] yeho K.mczi skarbv [*lege*: z skarbu] ſſwego [...] ſzwyelkam ſkodam ſſwoyam placzycz nyemvſſyall *LibLeg* 11/133v; [*skazani na płacenie kary*] Ieſli ośiádłość máią/ á idźie o iáką nagrodę rzeczy ſtráconych/ niechay by ią Krol wźiął ná ſię/ á rzecż oſądzoną z ſkárbu zápłáćił [*ex aerario solvantur*] temu/ komu należy. *ModrzBaz* 96v; *PaprUp* L3; POzywa ćię: [...] iżeś win/ któréś nam przepadł/ álbo ſkárbowi náſzému nie zápłáćił. *SarnStat* 142; winę ſto grzywien zápłáćić nie odpuſczenié będą powinni [*urzędnicy*, *którzy nie zwrócili ksiąg archiwalnych*] do ſkárbu náſzégo. *SarnStat* 541, 7, 367, 1203, 1233.

Wyrażenia: »skarb cesarski« (*1*): On [*Skarbek*, *poseł króla*] nic nieuſtráſzóny Piérśćień z pálcá ſwégo/ Ziąwſzy wrzućił do złotá ſkárbu Céſárſkiégo. *BiałKat* d4v.

»skarb koronny« (*19*): *DiarDop* 114; *BiałKaz* K4v; *StryjKron* 592; *ActReg* 25; áby przy ſkárbiéch Koronnych yten oſtátni kléynoćik ſkárbu Polſkiégo [*tj. pisma Jana Kochanowskiego zebrane po jego śmierci*]/ był pod obroną W⟨aszej⟩ M⟨iłości⟩. *KochFragJan* 4, 4; Które wſzyſtkié prowentá máią bydź płáconé do ſkárbu Koronnégo/ iáko y W⟨ielkiego⟩ X⟨ięstwa⟩ Litewſkiégo *SarnStat* 7; PIlna á pótrzebna nam ſie rzecz zdáłá/ áby Skarb Koronny był rządnie oddawan Podſkárbiému. *SarnStat* 334, 103, 107, 175, 331, 334 (*13*).

»skarb(y) krolewski(e) (*a.* Jego Krolewskiej M(ił)ości, *a.* Krola Jego Miłości)« = *thesaurus regis PolAnt*, *Mącz*, *JanStat*; *regius thesaurus Modrz*; *fiscus regii JanStat* [*szyk 41*:*3*] (*44*): *HistJóz* E2v; *LibLeg* 11/94; Bo jeśli im [*posłom*] co dawano, tedy się to zasię do skarbu krolewskiego wracało z podatkow, ktore uchwalali. *Diar* 26, 32; [*aby heretycy byli karani*] nie tylko ná gárdle/ ále y ná máiętnoſći/ ktoraby po zámordowánym Heretyku do ſkárbu Krolewſkiego byłá przyłączoná. *GroicPorz* ii4, ff3v, ggv, oo3v; [*kto by wydał Żyda*] ieſſćże [*!*] z ſkárbu náſſego Krolewſkyego [*de regali pecunia*] weźmie dwá tyſiącá ſrebrnych groſſy *Leop* 3.*Mach* 3/21; á ná co ſię tobie będźie dáć godźiło/ tedy daſz z ſkárbu Krolewſkiego. *BibRadz* 1.*Esdr* 7/20, *k.* *2, 3.*Esdr* 6/32; pierwſza rzecz ieſt: Dochody Koronne/ iáko ſą Mytá/ Zupy/ Stároſtwá y ine ku ſkárbu Krolewſkiemu należące rzeczy. *OrzRozm* S4v, O2v [*2 r.*]; *BielKron* 265v; Fiscus. Skarb/ Dochód roczny/ páński álbo Krolewski. *Mącz* 128d; Spoliare et expilare thesauros regis, Okráść/ wyłupić królewski skarb. *Mącz* 299d, 286b, 329b; *ModrzBaz* 123; Ktoby náczéy vczynił/ wſzytki kśięgi [*wydrukowane bez zezwolenia autora*] tráći/ y winę do ſkárbu Iego Królewſkiéy Mćzi w przywileiu miánowáną przepada. *KochPs* [217] [*idem KochFr*]; *SkarŻyw* 130, 159; *KochFr* 135; *Calep* 421a; Przy wykupnie dóbr do ſkárbu królewſkiégo należących, iáko Lifty máią bydz rewidowáné. *SarnStat*

98, 281, 337, 355, 358, 387 (*12*); *GrabPospR* M4 [*2 r.*]; *SkarKaz* 456a; do ktorego [*skarbu Rzeczypospolitej i skarbu królewskiego*] gdyby nápotym Pánowie Stároſtowie y dzierżawcy wſzyſcy/ trzecią część oddawáli/ [...] byłby y ſkarb Krolá Iego Miło⟨ści⟩ bogátſzy/ y Rzeczpoſpolita miáłáby ſwoy znáczny rátunek *VotSzl* E2v, D, E2v.

»książęcy skarb« (*1*): Piąty rodzay [*rabusiów*] miece ſię ná Rzeczpoſpolitą/ Ogładza Xiążęcy ſkarb chćiwością nie ſytą. *KlonWor* 9.

»skarb miejski« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *RejZwierc* 148v; Stárſzy ieſliby vrzędowi ſwemu doſyć nieczynił/ niech będźie zá krzywoprzyśiężcę mian/ y z miáſtá wygnan/ á máiętność iego do ſkárbu mieyſkiego [*thesauro civitatis*] niech będźie obroconá. *ModrzBaz* 84.

»skarb ojczysty« (*1*): K temu iż ná dobrym vżywániu dárow miłego Bogá y ſkárbow oyczyſtych/ wſzytko należy [...]. Tedy y o tym [...] przypomnię/ iákoby ten depozyt [...] chowan y ſzáfowan miał być *VotSzl* D4.

»skarbom podskarbi« (*1*): (*did*) Krol porucża Iozephowi wſzytki ſprawy ſwoie. (–) [...] Iuż cie cżynię ſwem skarbom na wſzem podskarbiego *RejJóz* L.

»skarb(y) pospolity(-e), (po)spolny« = *pieniądze publiczne*; *aerarium Mącz*, *Modrz*; *publicus sumptus Mącz*; *fiscus*, *thesaurus publicus a. reipublicae Modrz*; *fiscus reipublicae*, *thesaurus communis JanStat* [*szyk 34*:*22*] (*53*:*3*): Sinowie tych ktoryſzby dla poſpolitego dobra zeſzli z tego ſwiata, aby z poſpolnego ſkarbu chowani byli. *BielŻyw* 6; *DiarDop* 112; [*Neron*] Vtráćiwſzy [*maiątek*] rzućił ſie do poſpolitego ſkárbu y do kościołow *BielKron* 145; Ten [*książę czeski*] vſtáwił w ſwey źiemi cżterzech ſędziow/ kthore datkiem y żywnośćią z ſkárbu poſpolitego opátrzył/ áby od ſądow nic nie bráli dla lepſzey ſpráwiedliwośći *BielKron* 321v, 101v, 105v, 116v, 149v, 199 (*12*); Publice redimere, Z poſpolitego skárbu álbo poſpolitemi pieniądzmi odkupić. *Mącz* 329b; Stipendium alicui statuere de publico Z poſpolitego skárbu Iurgielt komu dáć *Mącz* 412c, 156d, 326b, 329b, 367b, [454]d, 501a; Florentinowie walcżąc przećiwko Pizie miáſtu/ wydáli byli pieniądze wſzytki s poſpolitego ſkárbu *GórnDworz* P3v; *RejZwierc* B3, 186v [*2 r.*], 187, 187v [*2 r*]; *BielSpr* 26; *BiałKaz* K4v, L; *ModrzBaz* 42v, 75, 139v [*2 r.*]; Albo my do ſpólnégo ſkárbu/ gdźie [...] głos poſpolity wzywa; Albo w morze/ [...] Perły/ złoto/ y wielkiey kámienie drogośći Zárzućmy *KochPieś* 2; ále Rzeczpoſpolita bárzo ná tym ſzkoduie/ iż nie ma ſkárbu poſpolitego *GórnRozm* Bv, M2 [*2 r.*]; *Phil* E3; A Gdyby przypádło *Interrregnum*, pan Podſkárbi y Deputáci tego ſkárbu poſpolitégo pieniądzmi nie máią ſzáfówáć/ iedno zá wiádomośćią y roſkazániem Rad Koronnych *SarnStat* 365, 142, 331, 333, 360, 362 (*14*); Gdy ſkarb poſpolity piáſtuią/ o Boże iáko ręce ſwoie máżą. *SkarKazSej* 705a.

»skarb Rzeczypospolitej, krolestwa, polski« = *fiscus a. thesaurus reipublicae Modrz*, *JanStat*; *thesaurus Regni JanStat* (*42*:*12*:*2*): *BielKron* 408v; *ModrzBaz* 138v, 139, 140; Kwarte iuſz ſub interregno Welwowie priuata petulentia/ bral z Karbu [*lege*: z skarbu] R⟨zeczy⟩ P⟨ospolitej⟩ *PaprUp* K, Ev, G4, L3; GDyſmy widźieli liczbę Poſłów źiemſkich/ którzy ná Séym Wálny bywáią poſyłáni: iż ták dálece rozmnożyłá ſie/ że też ſkarb Rzeczypoſpolitéy ná nie nád ſpráwiedliwość był obćiążon *SarnStat* 42; Sumpt ták do poſyłánia do innych PP. Rad/ iáko ná Poſły/ którym ſie ſtácye dawáią/ y ná té gońce/ ma bydź z ſkárbu náſzégo Polſkiégo y Litewſkiégo według biegu dawnégo odpraw tákowych *SarnStat* 45; Iż widźimy poſpolity ſkarb króleſtwá náſzégo w Zupách Krákowſkich vſtáwicznie zchodźić y bydź vmnieyſzóny/ á to dla Soli poſtronnéy *SarnStat* 925, 20, 82, 333, 337 [*2 r.*], 356 (*17*); *GrabPospR kt*, L, L2; Drugi ſpoſob augmentácyey tego ſkárbu Rzeczyp⟨ospolitej⟩: niechayby Ich M. Pánowie Duchowni z beneficyi [...] poſtąpili *VotSzl* D; tedybym y ia rad zezwolił/ żebychmy y my czymkolwiek cząſu pokoiu *quotannis* ten ſkarb Rzeczypoſp⟨olitej⟩ pośiláli/ á oſobliwie pieniężną á znośną dzieśięćiną *VotSzl* D2; Przytym niechayby ieſzcze do tego ſkárbu Rzeczyp⟨ospolitej⟩ káżdy *homicida* ſzláchćicá [...]/ był powinien dáć [...] pewną ſummę pieniędzy *VotSzl* D3; Więc z tegoż ſkárbu Rzeczypoſp⟨olitej⟩ mogłoby ſię zá cząſem pokoiu co odłożyć/ ná poprawę y reſtaurácyą zamkow pográniczných *VotSzl* F, *kt*, A4, B3v, C4v, D [*2 r.*] (*34*).

»starszy w skarbie« (*1*): Tákowąż wierność y pilność mieliby w ſobie mieć ſtroże/ [...] ſkárbu Rzeczypoſpolitey: ktorziby y ſtárſzymi w ſkárbie zwáni być mogli [*qui et aerarii praefecti dici possent*] *ModrzBaz* 125.

»skarb Wielkiego Księstwa Litewskiego, litewski, Wielkich Księdzow Litewskich« [*szyk 16*:*1*] (*11*:*5*:*1*): Do Piwnicze winney. Wsitky naczinia. i inſze potrzebne rzeczi. flaſze, etc ha⟨lby⟩ s Skarbu Litewſkiego opatrzono i pokupiono I wiele inſzich rzeczi, ktore ſzą s skarbu Litewſkiego poplaczono *WyprKr* 118; *BielKron* 408v; Zamki mu [*Witoldowi*] też Wilenſkie obádwá Iáko Pánu dziedźicznemu [*starosta wileński*] podał/ z ſtrzelbą y z rinſtunkiem wſzelkim/ y cokolwiek należáło do skárbu Wielkich Xiędzow Litewſkich. *StryjKron* 492, 617; Dla tegosż [*!*] poratowania skarbu naszego Mynczē W⟨ielkiego⟩ X⟨ięstwa⟩ L⟨itewkiego⟩ do skarbu W⟨ielkiego⟩ X⟨ięstwa⟩ L⟨itewskiego⟩ obracamy, y nikomu iey dawać y arendować niemámy. *ActReg* 45, 40, 41 [*2 r.*]; y Mytá ſtáré máią bydź wolné/ áby z nich prowenty ſkárbu Wielkiégo Kśięſtwá Litewſkiégo dochodźiły *SarnStat* 1029 [*idem* 107], 7, 45, 107, 1039, 1061, 1190, 1202.

»(wszystki(e)mi) skarby swemi (*a.* swoimi)« = *nie szczędząc wydatków* (*3*): ábyś wáſzá kró⟨lewska⟩ M⟨iłość⟩ obmyślawáć tákże raczył/ iákobyś wſzyſtkiémi ſkárby ſwémi/ wſzyſtką rádą/ y wſzyſtką mocą ſwoią temu Turczynowi/ gdy przyiedźie/ odeprzéć mógł *OrzJan* 78, 50, 99.

»założenie (*a.* zakładanie) skarbu; założyć się mogł, założon(y) skarb; założyć skarb« [*szyk 10*:*6*] (*10*;*2*:*3*;*1*): *RejZwierc* 187v; Tákim też tego ſkárbu [*do obrony Rzeczypospolitej*] záłożeniem [*Hoc etiam thesauro ita constituto*]/ y poſtánowieniem/ wybáwilibyſmy kmiećie náſze z tey vſtáwiczney niewoli. *ModrzBaz* 123v; powiedźiał [*prymas Dziergowski na obradach sejmu*]/ żeby to Rzeczypoſpolitey było potrzebno/ áby był ſkarb założon [*e republica esse constitui thesaurum*]/ z ktoregoby ſzedł nakład ná woynę/ y ná inſze Rzeczypoſpolitey potrzeby. á ten ſkarb názwał ná imię: *Montem pietatis*, coſię wykłáda/ Gorá zbożności/ lub miłośierdźia. *ModrzBaz* 140, 119, 123; Założmy ſkarb Rzeczypoſpo⟨litej⟩ *tanquam neruum belli et omnium neceſsitatum VotSzl* B3v; Wſzyſcy *priuatim* funduiemy ſię/ w máiętnośći/ w pieniądze/ [...] Ale o tę vbogą mátkę náſzę [*tj. Rzeczpospolitą*]/ o założeniu ſkárbu iey/ ku potrzebie y prędſzemu rátunku oney/ máło ich myśli. *VotSzl* B4; Acz kiedyby nam P. Bog z łáſki ſwey świętey vżyczyć raczył do lat kilkunaśćie/ [...] pokoiu/ tedy pewienem tego że nie ledá iáki ſkarb tym ſpoſobem [...] założyćby ſię mogł. *VotSzl* D4, *kt*, A4, B4, C4v [*2 r.*], E2, E2v [*2 r.*].

»skarb ziemski« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Inſzy ſpoſob do zebránia ſkárbu źiemſkie^go^ [*Fisci colligendi*] maſz cżytelniku opiſány niżey v tegoż Fricża *ModrzBaz* 121v *marg*; *Phil* P4.

»złoto skarbu« (*1*): *BiałKat* d4v *cf* »skarb cesarski«.

Zestawienie: »skarb Rzeczypospolitej, pospolity« = *specjalny fundusz przeznaczony na zaciąg wojska i obronę państwa*; *Mons Pietatis Modrz* [*szyk 6*:*4*] (*8*:*2*): O założeniu ſkárbu Rzeczypoſpolitey/ ná ktore założenie miał by káżdy [*szlachcic*] raz połowicę dochodu ſwego dáć/ á po tym ná káżdy rok po dwudźieſtey cżęśći *ModrzBaz* 119; Toć było Laſkiego/ o ſkárbie Rzeczypoſpolitey/ zdánie. *ModrzBaz* 121v; Záś z máiętności wywołánego/ niechby vcżyniono nagrodę vkrzywdzonemu: á oſtátek niech będźie do poſpolitego ſkárbu obrocono. *ModrzBaz* 122, 121v, 123 [*4 r.*], 124v, 125.

Szeregi: »dobra a (i) skarby« (*2*): [*posłowie mówili*] iż do dobr i skarbow pospolitych, ktore w statucie bona mensae regalis zowią, Krola JM polskiego obierają Polacy, nic z sobą do Korony nie przynosi. *DiarDop* 112, 112. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»dochody i skarb« (*3*): Zupy náſzé Bocheńſkié y Wielickié cześć nalepſza dochodów y ſkárbu [*proventuum et thesauri JanStat* 33] króleſtwá ieſt *SarnStat* 337 [*idem* (*2*)] 369, 382.

»korony i skarby« [*szyk 2*:*1*] (*3*): [*królowa*] podáła ſie mu [*cesarzowi niemieckiemu*] ná opiekę/ ſkárby y korony takież w moc mu dáłá. *BielKron* 346v; vſtáwiono ieſt: iż Podſkárbi Koronny/ iáko korony y ſkárby króleſtwá [*Coronas et thesauros regni JanStat* 308]/ które rzeczy między nawiętſzémi ſą nawyſſzé/ chowa: ták też niechay ná ſobie Páná Rádnégo oſobę nieśie. *SarnStat* 20 [*idem*] 356.

»koszt a skarb« (*1*): zá cżáſu Ptolomeá Egiptſkiego Krolá Demetryus Fálereus zacny Mędrzec/ ácż Bogá prawdźiwego nie znał/ rádźił mu/ áby w Grecki ięzyk zakon Boży był przełożon koſztem a ſkárbem krolewſkim. *BibRadz* *2.

»skarb a majętność« (*1*): Fiscalis, Co ku skárbowi a Máyętności Krolewskiey należy. *Mącz* 128d.

»pospolity mieszek, (albo) skarb« (*2*): Dati illi publice sumptus, Z poſpolitego miéſzká/ skárbu. *Mącz* 329b, 367b.

»skarb abo pobory« (*1*): Z ktorego ſkárbu Rzeczypoſp⟨olitej⟩ ábo więc z Poborow teraznieyſzych y przeſzłych/ ták Polſkich iáko y Lite⟨w⟩ſkich/ gdybychmy dobrá Rzeczypoſp⟨olitej⟩ [...] nie dawno záſtáwione wykupili/ [...] tedyby y to byłá wielka pomoc do augmentácyey tego ſkárbu Rzeczyp⟨ospolitej⟩. *VotSzl* D3v.

»skarby i pożytek« (*1*): ku rozmnożeniu ſkárbów y pożytku [*thesaurorum et proventuum JanStat* 112] króleſtwá náſzégo tym ſkłonnieyſzy bydź mamy *SarnStat* 82.

»skarby i prowenty« (*4*): wſzákże więtſzą pilność około rozmnożenia ſkárbów/ y prowentów [*Thesaurorum et proventuum JanStat* 32] Króleſtwá náſzégo/ mieć przyſtoi *SarnStat* 333 [*idem* (*3*)] 337, 368, 382. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

[*Niektóre użycia być może powinny znaleźć się w znacz.* **3.**]

β. *Kosztowności lub pieniądze ukryte dla zabezpieczenia przed utratą*; *ukryte dobra odnalezione przypadkiem* (*często po latach*) (*79*): Wźiąwſzy motyki kopáli: Skárbu nigdziey nie łuczyli/ Aż ſię potym domyślili. Bo winnicę rozkopawſzy/ Wźięli z niey pożytek więtſzy. *BierEz* Iv, E3 [*5 r.*]; *BielŻyw* 161; Gdzież byli mieſzczanie rozmagitego narodu kupczi/ niemczy/ włoſzy/ franci/ ktorzi iż ſkarby byli w ziemię pokryli ktorych Tatarzy żądali, dla tego wſzytczy z dziecmi y z niewiaſthami bez żadney lutoſci byli pobici. *MiechGlab* 17; Lękł ſie on zacny człowiek [*gdy spotkał filozofa Epikura*]/ bo ták to s tym bywa/ Iáko kmiotek zá pługiem gdy ſkarb wyorywa. *RejWiz* 20v; *RejFig* Bb8; *BielKron* 126 [*3 r.*], 419; *RejZwierc* 48v; *SkarŻyw* 101 [*2 r.*]; Y powiedźiáłá mu/ że wſzytki ſwoie ſkárby wrzućiłá w ieden dół/ który był w ogrodźie. *KochWz* 140; *WujNT* Zzzzz3; *SarnStat* 1277 [*2 r.*]; Ale coſz to zá vbior ná tobie? (–) powiemći. Skárbum dobywał, żebym dał poſag twey corce *CiekPotr* 83, 2, 14 [*2 r.*], 58, 60, 61, 85; **[**Skarb nic innego nie ieſt iedno pieniądze od nieznáiomych ludźi/ y niewiádomych z dawnych cżáſow ſkryte. *SzczerbSpecSax* 411 (*Linde*); ſkárbem ſą dobrá/ álbo pieniądze/ od ták dawnych cżáſow w źiemię zákopáne/ iż pámiętniká żadnego niemáſz cżyie by były. *SzczerbSpecSax* 411**]**.

Tytuł komedii Filemona z Aten „*Thesauros*” (*2*): POTROYNY przedtym z SKARBV Philemonowego Plautus wyiął, y przekuł ná xtałt oyczyſtego. Gdy vpádły Atheny, Rzym wyſzedł z ſwey kluby [*tj. zachwiał się*]. SKARB zniſzczał, á POTROYNY vchowány zguby, Doſtał ſię w obce kráie *CiekPotr*)?(-)?(2.

Przysłowie: *bibl.* Mądrość zátáiana á ſkarb niewidomy/ y co żá [*!*] pożytek w obu? *Leop Eccli* 20/32 [*idem*] *Eccli* 41/17; SKarb zákopány y mądrość zámilczána pożytku nikomu nie przynoſi. *SkarKaz* 513a.

Zwroty: »skarb (s)chować; za skarb zachować« (*2*;*1*): *BierEz* E3; On odpowiedział iaciem tham żadnego ſkarbu nie chował aniż ieſt moy przeto go niechcę wziąć *BielŻyw* 161; [*i duchowni*] nie ſą trudni przyłożyć ſie ná tę woynę/ tym co przodkowie náſzy zá ſkarb święty w kośćielách w táiemnym ſchowániu [...] zákopáli y záchowáli. *OrzJan* 111. [*Cf* **1.a.** »skarb zbierać« *HistAl* F5v]

»skarbu szukać« (*2*): Przetoż w iey [*myszy*] iámie kopaywá/ A ſkárbu pilnie ſzukaywá: Co kiedy więc vczynili/ Ná kupę złotá tráfili. *BierEz* P4v, E3; **[**Ieſliby też kto náięty/ [...] ſkárbu ná twym grunćie ſzukał/ tedy gdy go naydźie/ twoy właſny będźie/ myto mu zápłáćiwſzy. *SzczerbSpecSax* 411, 411**]**.

»wykopać skarby« (*1*): [*św. Andrzej*] bieży do brátá ſwego do Piotrá s. s ták wdzyęczną nowiną oną/ powiedáiąc mu [*że spotkał Mesjasza*] z wielką rádoſcią á z wielką pociechą ſwoią/ á ſnadź z więtſzą niżliby był ználazł ábo wykopał iákie ſkárby ſwiátá tego *RejPos* 275v.

»skarb(y) zakopać; skarb zakopany; za skarb zakopać« [*szyk zmienny*] (*4*;*8*;*1*): *BielŻyw* 161; Kupiłem v niego ogrod w ktorymem nálazł zákopany ſkarb/ á niechcę go wzyąć/ gdy żem ia tylko ogrod kupił bez skárbu. *BielKron* 126; gdyż thák po Skárbie zákopánym/ iáko po ſtudni zámknionéy/ ludźiom korzyśći niemáſz żadnéy. *OrzQuin* A4; Schatz vergraben. Zákopáć ſkarb. Defodere aurum. *Calag* 408b; *SkarŻyw* 25, 101; *KochWz* 140; *OrzJan* 111; *SkarKaz* 513a; Skárbek iádąc precz, w domu we Lwowie zákopał Skarb. *CiekPotr* 1, 2, 10, 58.

»skarb (z)należć (*a.* najdować); skarb (bywa) (z)nalezion(y) (*a.* należny)« [*szyk zmienny*] (*13*;*6*): *BierEz* E3v; Domem v tego kupił á ſkarbęm [*!*] iego zakopany nalazł *BielŻyw* 161; *RejPs* 187v; Rownie to tak gdy kto przes ſen/ Wiele ſkarbow naiduie *RejKup* Bv; *RejFig* Bb8; Kollegiaći łamiąc mur w Kollegium ſkarb náleźli w konwi miedzyáney/ w ktorey iedno pierśćienie były/ á złote wielkie Portugalſkie/ było też y śrebro *BielKron* 419, 126, 399; *HistRzym* 90; *RejPos* 275v; NAleziony ſkarb w roli/ każe Pan táić/ poki ſię oná rola nie knpi [*!*]/ a ku náſzey dzierżáwie nie przyidzie *SkarŻyw* 16, 101; *GrabowSet* Lv, V3; ART. VIII. o robotách. [...] *Inuenta res*. Skarb należny. *SarnStat* 644; Skarb kto nálazł ná czyim grunćie, tedy y ſkarb ma bydź onégo páná: bo drozſzy grunt niż ſkarb. *SarnStat* 1277, 681, 1313, 1314; **[**Ale ieſliby on robotnik [*wynajęty*] co innego robiąc ſkarb nálazł/ tedy połowicá twoiá będźie/ á połowicá robotnikowa *SzczerbSpecSax* 411, 411**]**.

Wyrażenia: **[**»skarby podziemne«: Skárby wſzytkie podźiemne/ głębiey niz pług zákroić może/ leżące/ Maieſtatowi Krolewſkiemu należą. *SzczerbSpecSax* 410.**]**

»skarb skryty (*a.* zakryty)« = *thesaurus absconditus PolAnt*, *Vulg* [*szyk 4*:*1*] (*5*): *BierEz* E2v; *BibRadz Matth* 13/44; Podobne ieſt króleſtwo niebieſkie ſkárbowi ſkrytemu ná roley: ktory nálazſzy człowiek/ ſkrył. *WujNT Matth* 13/44, *przedm* 35, *s.* 52.

»wielki(e) skarb(y)« [*szyk 2*:*1*] (*3*): [*Bartłomiej*] nálazł wielkie gory złote apud minam áuri/ gdźie też były wielkie ſtudnie [...] ſkąd ſie drudzy domyſláią Salomoná ſkárby wielkie wyiąć *BielKron* 442v; Alić pod trzećim [*kamieniem*] wielki ſkarb náleziono: więcey niſz tyśiąc kamieni złotá. *SkarŻyw* 101, 101.

»skarb(y) złoty, w złocie i srebrze« [*szyk 3*:*1*] (*3*:*1*): Rzekł Ezop/ ten co ſkarb ſchował Siedmią liter náznámionował [...]: Ten ſkarb złoty gdy naydzieće/ Nápoły ſie roździelićie. *BierEz* E3v, E3 [*2 r.*]; Nárſes nieiáki/ Kśiążę włoſkie zákopał był wielkie ſkárbj/ w złoćie y ſrebrze *SkarŻyw* 101.

Szereg: »pieniądze albo skarby« (*1*): Nádto pilnie ſye wywiádował/ ieſliby gdźie pieniędzy/ álbo ſkárbów iákich nie zákopáłá *KochWz* 140.

Przen (*7*):

Zwrot: »należć skarb; naleziony skarb« [*szyk zmienny*] (*3*;*1*): *KrowObr* C, 145; wſzákże [*!*] kośćioł Boży nigdy bez tákich nie ieſt/ ktorzy wſzytko dla tego nálezionego ſkárbu przedáią/ á tę rolą ná ktorey ſię náyduie kupuią [*cf Vulg Matth* 13/44]. *SkarŻyw* 16, 16. [*Cf* **2.** *Przysłowie Leop Eccli* 6/14, *RejZwierc* 92]

Wyrażenia: »skarb kosztowny« (*1*): iżeś nalaſl bes wſzelákiey godności/ pracey/ y zaſlug twoich/ s ſſtzerey łáſki Bożey/ on ſkarb ſkryty/ y koſſtowny/ ktory Pan Bog zákrył od mądrych/ y roſtropnych tego ſwiátá/ á obiáwił to málutzkim. *KrowObr* C.

»krolestwa niebieskiego skarb« (*1*): Iż wnidz do klaſſtorá á przyiąć tę Regułę [*św. Franciszka*]/ ieſt króleſtwá niebieſkiego ſkarb niezlitzony náleść. *KrowObr* 145.

»skarb niezliczony« (*1*): *KrowObr* 145 *cf* »krolestwa niebieskiego skarb«.

»skarb skryty« (*1*): *KrowObr* C *cf* »skarb kosztowny«.

»skarb zakopany« (*1*): Dźiękuiem y Ianowi [*Chrzcicielowi*]/ iż nam ten ſkarb [*tj. chrzest*]/ w człowieczeńſtwie y podłośći Iezusowey zákopány/ vkazał. *SkarKaz* 516b.

γ. *Bogactwa mineralne*, *cenne kruszce wydobywane z głębi ziemi*, *kopaliny* (*19*): W Grábſtwie Tyroleńſkim náleźiony były gory [*tj. kopalnie*] we wśi Schatz [*niem. Skarb*] [...]/ ſrebrá/ miedzi/ y złothá/ ſkarb niepoſpolity *BielKron* 287; był ieden Hawerz [= *kopacz*, *górnik*] imieniem Horimirz/ ktory wielkie ſkárby w źiemi nálazł/ tho ieſt kruſzce ſrebrny y złoty *BielKron* 321v, 442v; **[**Ale takowe góry jeszcze są, o których nam nasi ojcowie powiedali, jako skarbu odchodzili, kopając w tych górach miedzianych. *LustrSand* 285, 285**]**. [*Cf* **δ.** *BielSat* G4v, *BielSen* 18]

[*W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy minerału*: Na który górze wiele jest gzynków i gór [*tj. szybów i kopalni*], i mają skarby dobre i srebrne i ołowiste. *LustrSand* 285.**]**

W połączeniach szeregowych (*2*): Ktory [*złodziej*, *tj. najeźdźca*] ſie wielką mocą wkopał w twoie gory/ Twoy dobytek ſplundrował/ y obłupił s ſkory. Skárby/ Zboża/ y grunty/ wywroćił ná nice/ Pobrał miáſtá y zamki/ poſmrodźił winnice. *BielSat* G [*idem*] *BielSen* 14.

Zwrot: »kopać skarb« (*1*): Niech [*cudzoziemcy*] támte świeże wynáyduią świáty [= *odkrywają nowe ziemie*]/ Z złotemi płáty. Niech tám kopáią ten ſkarb niepoczęty *KlonFlis* D2v.

Wyrażenia: »skarby drogie« (*3*): Bo tu w tey źiemi ſkárby nie pánuią drogie/ Iedno Rudy Ołowne/ á Zelázo ſrogie. *BielSat* L4v [*idem*] *BielSjem* 28; Slepych Kretow rzecż w źiemi żyć/ á ſrogich Mrowek Indyiſkich/ ktore ſkárbow drogich Z źiemie doſtáią/ znaſzáiąc ie bliſko/ W złote mrowiſko. *KlonFlis* C2v.

[»prawy skarb«: A tak ta góra spustoszeć musiała, ale nie przeto, aby miała być wyrobiona a iżby tam kruszcu nie było, ale prze nasz niedostatek, że nie mamy czym dołożyć do gruntu prawego, gdzie jest prawy skarb. *LustrSand* 285.**]**

»skryte skarby« (*1*): W on cżás/ gdy bez porządku wſzytko ſię mieſzáło/ [...] Niż obłoki ná gory wynioſłe pátrzáły/ Niż źiemie/ ſkryte ſkárby ludźiom vkazáły. [...] Wſzytko moc twoiá Pánie y ſłowo rządźiło *GrabowSet* E.

»w skarby ubogi« (*2*): Widząc iż to Kroleſtwo [*Polskie*]/ w ſkárby ieſt vbogie/ Nieprzyiaćiel poſelſtwá/ wſkazuie nam ſrogie. *BielSat* L3 [*idem*] *BielSjem* 25.

»skarby ziemskie (*a.* ziemne), piasku, w ziemi« (*3*:*1*:*1*): [*pochwała pracy*] Bo przy ſkárbiech zyemſkich ſtawa/ Swiátu ich z zyemie dodawa. *BielKom* D6v; KOlumbus [...] vmyſlił [...] puśćić ſie ná morze/ ſzukáć nieznáiomych Kráin/ á wywiedźieć ſie obyczżáiow ludzkich/ y ſkárbow Ziemſkich/ ná záchod ſłońcá y ná południe *BielKron* 443v, 26 [*2 r.*]; [*błogosławieństwo Mojżesza dla rodu Zabulona*:] Ludzi nágorę przyzową/ tám ofiárować będą ofiáry ſpráwiedliwośći/ bo obfitość wod morſkich ſáć będą/ y nákryte ſkárby piaſku [*et tectos thesauros arenae*]. *BudBib Deut* 33/19.

»skarb żup« = *sól kamienna* (*2*): który [*król Kazimierz Jagiellończyk*] przerzeczony ſkarb Zup [*thesaurum zupparum JanStat* 33] ták w całośći/ iáko w częśćiách/ y wſzyſtkich dochodách porządnie roſpráwił *SarnStat* 369 [*idem*] 382.

Jako ostatni człon we współrzędnym połączeniu wieloczłonowym: »i ine skarby« (*1*): Także káżdy wiedz/ iż wſzytki kruſzce/ rudy/ gąnki/ płoki rzeczne/ kámienie/ kiezy/ y ine ſkárby zyemne/ máią ſwoię właſność y wyobráżenie/ y okázuią ſie przez ſwe znáki albo wietrunki/ ráno z zyemie wychodzące *BielKron* 26.

δ. *Zapasy*, *zasoby* (*o żywności*) (*12*): ktorzy [*mężowie*] rzekli Izmáelowi/ Nie żábiiay [*!*] nas/ ábowiem mamy ſkárby w polách/ pſzenicę y ięczmień/ oliwę y miod *BibRadz Ier* 41/8; (*nagł*) Polska źiemiá nárzeka. (–) [...] Skárby moie Chleb/ Piwo/ Zelázo na pługi *BielSat* G4v [*idem BielSen*]; *BudBib Ps* 16/14; Abowiém Staw/ ieſt rzecz oſobliwa/ może káżdy názwáć Szpiżárnia w któréy by ſkarb chowano. *Strum* H4v; *BielSen* 18; [*słońce*] Czyni źiemię rodzącą/ Obfitą/ y wſzech ſkárbow dodáiącą. *GrabowSet* E2v; Izali káżdy w ſkárbie goſpodárſkim czerpáć ma? Izali káżdemu czeládnikowi do ſzpiżárniey wolno? *SkarKaz* 80b.

W połączeniu szeregowym (*1*): Przi iey [*Maryi*] ſwiętym wroceniu [*od Elżbiety*]/ rozmyſlay wielkié vboſtwo iey. Bo gdy przyſſla w dom ſwóy/ tam nienalazla chleba/ anij wina/ [...] anij pieniędzy/ anij ſkarbow zachowanych ku pożywieniu. *OpecŻyw* 13.

Zwrot: »skarb mnożyć« (*1*): Goſpodárſtwo ſkąpe [*w nakładach*]/ ſzkodę y fráſunek záwżdy cżyni: nakład nawiętſzy/ pożytek y ſkarb mnoży/ żywność rodźi z dobrą myślą *GostGosp* 154.

Wyrażenie: »dom skarbu« = *spichlerz* (*1*): Wozćie wſzytkie dzieśięćiny do domu ſkárbu (mego) [*in domum thesauri*]/ że będzie ſtrawá wdomu moiem *BudBib Mal* 3/10.

Szereg: »pożytek i skarb« (*1*): *GostGosp* 154 *cf Zwrot.*

Przen (*2*): Niechćiał tego nierządu [= *zamętu*] Chryſtus/ áby káżdy do ſkárbu iego klucze miał: ále áby z ręku ſwoich ſtárſzych obroku pátrzył *SkarKaz* 81b.

Zwrot: »szafować skarb« (*1*): Stáraycie ſie [...]/ ábyſcie obráli miedzy ſobą ſiedm oſob/ [...] áby wam ſzáfowáli ten ſkarb poſpolity/ y ty potrzeby wáſze [*cf Vulg Act* 6/3]. *RejPos* 23.

Szereg: »skarb i potrzeby« (*1*): *RejPos* 23 *cf Zwrot.*

ε. *Relikwie* (*5*): Oná wiedząc iáki ſkárb wiozłá [*ciało św. Floriana*]/ prośiłá Páná Bogá [...]: áby iey dał onę poſługę dobrze odpráwić *SkarŻyw* 403, 440.

skarb czego [= *co jest skarbem*] (*1*): *LatHar* 420 *cf* »kosztowny skarb«.

Wyrażenia: »drogi skarb« (*1*): y [*papież*] przez Egidiuſzá Biſkupá Mutyńſkiego/ posłał kośći świętego Floryáná męczeńniká do Polſki/ roku Páńſkiego 1183. [...] przyiął tákiego gośćiá [*król*] Kázimierz/ ſam pieſzo idąc zá onym drogim ſkárbem. *SkarŻyw* 403.

»kosztowny skarb« (*1*): O Swięty Stániſłáwie/ [...] przyczyń ſię zá Kośćiołem Bożym/ zá kroleſtwem y Krolem Polſkim/ á oſobliwie zá miáſtem Krákowſkim/ wktoryméś koſztowny ſkarb męczeńſką krwią twoią polanych kośći zoſtáwił. *LatHar* 420.

»nieoszacowany skarb« (*1*): Ciáło iego [*św. Marka*] [...] potym do Wenecyey do ziemie Włoſkiey/ iáko wielki á nieoſzácowány ſkarb przeniešione ieſt. *SkarŻyw* 363.

»wielki skarb« (*1*): *SkarŻyw* 363 *cf* »nieoszacowany skarb«.

b. *O dobrach niematerialnych*, *duchowych*: *cenne wartości*, *uczucia* (*często będące darami Bożymi*) (*342*): *BielKom* D5; A ták wſſytki moye ſkárby y oczekawánye/ Izali nye w tobye ſámym o moy miły Pánye *LubPs* K4v; A s tąd [*z służby Rzeczypospolitej*] iego [*Bartosza Groickiego*] imię zacnie roſławi ſye wſzędźie/ A to iemu tu ná Swieće ſkarb natrwáłſzy będźie. *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* 45v; *RejZwierz* 50v; *BielKron* 244v, 246; *RejAp* 44v; Zatym Kryſtus nálaſł ſmoku zdechłe^{go} to ieſt zakon ſtáry/ ſkryty przez figury: á w nim leżał ſkarb/ to ieſt dzieſięćioro przykazánie Boże *HistRzym* 83v; *RejPos* 143, 145; gdyż z okfitośći ſercá vſta mówią: á ſkarb w ſercu záchowány/ vſtá ná iáſno odnoſzą. *BiałKat* 48v; Zywot poććiwy/ To ſkarb prawdziwy. *RejZwierc* 238v, 40v, 65v, 67, 140, 167v, 168v, [238]; *RejPosRozpr* c [*2 r.*], c4; *BudNT* 2.*Cor* 4/7; (*marg*) Małżonkę do cżyſtośći námował S. Iulian. (–) Ale ſkárbu tego táili/ ſamemu tylo Bogu y Aniołom iego/ chcąc być ſtym wiádomi *SkarŻyw* 178; Skárbow tych chcemy ktore wieczńie trwáią *SkarŻyw* 207, A2v, A3, A4, 28, 103 (*18*); *CzechEp* 8, 100; *ReszList* 145; *PudłFr* 46; *ZawJeft* 34; Ach nieſtetyſz Krolu/ y Boże moy wieczny/ Grzech á złość to moy ſkarb/ przeto bol ſerdeczny Cierpię *GrabowSet* N3, P4v; Nákoniec ábyś miał te pokuſy [*szatana*]/ zá ieden znák tego/ iżći ſię ſkárbu [*tj. czci*] zwierzono. *LatHar* 579; *WujNT* 2.*Cor* 4/7, Bbbbbb4; *JanNKar* D3; *GosłCast* 9, 34; Ktorzy táki ſkarb [*tj. wolność*] ludźiom y głowom świebodnym Odeymuią/ przedáiąc [*w niewolę*] cnotliwych niegodnym. *KlonWor* 31, 82.

skarb czego [= *co jest skarbem*] (*56*): *OpecŻyw* 84, 134v; otworzyles nam [*Panie Boże*] obfity skarb miloſierdzia ſwoiego ktory kazdemu [...] hoynie ſłafowac ráczyſz. *RejPs* 220v; *KrowObr* 66v, 152v; Naprzod co zá ſkárby piſm ſwiętych [*te księgi*] w ſobie

zámykáią/ y iákie ieſt zacne ich doſtoieńſtwo *BibRadz* *3v, *Eccli* 1/31[24]; *OrzRozm* E, Ev; *SarnUzn* G; *HistRzym* 100, 100v; Abowiem nam to ieſt potrzebnieyſza/ ábychmy wam [*tj. apostołowie wiernym*] ſpráwowáli ſkárby á potrzeby zbáwienia wáſzego. *RejPos* 23, 122, 157v, 163v; *RejZwierc* 244v; *WujJud* b; Nád to Pan Bog wſzechmogący przez ſłowo ſwoye podáie ſie nam/ ze wſzytkiemi ſkárby łáſki á dobroći ſwoiey. *RejPosRozpr* c4; Boleśći przeſzły/ á ná oſtátek okazał ſię ſkarb nieśmiertelnośći. *BudBib* 4.*Esdr* 8/53[54]; Kto ſię nád Boſkiego zmiłowánia ſkárbem niezdumieie? *SkarJedn* 270, 59; *KochPs* 76; Y przez śiedm lat w onym klaſztorze wielki ſobie ſkárb cnot S. Chrześćiáńſkich y doſkonáłych zebrał. *SkarŻyw* 74, 71, 73, 79, 82, 332 (*14*); *ReszList* 145; *ArtKanc* L2v; *PaprUp* Gv; [*o zazdrości*:] Mátko niechęći/ [...] Niezliczných kuńſztow y śideł probuieſz/ Ná ſkázę/ w kim wieſz ſkarb/ godnośći drogiey. *GrabowSet* E2v, T2; bo iey [*Modlitwy Pańskiej*] nas náuczył on przedwieczny Syn Boży/ w ktorym/ iáko Páweł S. mowi [*Vulg Col* 2/3]/ wſzytkie ſkárby mądrośći y vmieiętnośći ſą zákryte. *LatHar* 6, 511, 575; *WujNT przedm* 27, *s.* 175, 697, *Col* 2/3, *s.* 732 *marg*, Xxxxx4, Bbbbbb4; *SkarKaz* 42a, 80b. *Cf* »skarby bogactwa«, »żywota skarb«.

cum inf (*2*): *PatKaz II* 26v; Obacżyli to potym iż to iego był táiemny ſkarb pomnieć záwżdy ná ſmiertelność ſwoię. *RejZwierc* 169v.

W połączeniach dwu- lub wieloczłonowych typu szeregowego z nazwami różnych cennych wartości (*7*): Ale nie wiedzą áni rozumieią [...] co ieſt Duch ſwięty od obudwu [*tj. od Boga Ojca i Syna*] pochodzący/ ktory ſpráwuie głębokie ſkárby á táiemnice iedynego Boſtwá/ y wſzytki ſpráwy ná niebie y ná zyemi. *RejPos* 148v; obácż moy miły brácie/ [...] co cie thu zá dobrodzyeyſtwá á iákie ſkárby y iákie frymárki potykáią od Páná twoiego *RejPos* 326, 300, 326v, 346v; *SkarŻyw* 385; O Boże byſmy tych ſkárbow [*synostwa Bożego i dziedzictwa państwa wiecznego*]/ y tey ofiáry/ y chrztu tego dárow Duchá ś. vżywáć vmieli. *SkarKaz* 516b.

W połączeniach szeregowych (*4*): *RejPos* 290; O pánie/ ty chćiéy tylko ſwoim okiem z niebá Ná mię poyźrzéć grzéſznégo: to ſą ośiádłośći/ To ſkárby/ to poćiechy/ y moie rádośći. *KochPs* 6; NIedbałem nigdy o złoto/ Alem tylko prośił o to/ Aby kufel ſtał przedemną/ A przyiaćiél piiał zemną. A tym czáſem robotnicy Pieczą mieli o winnicy. To wſzytko moie ſtáránié/ To ſkarb/ złoto/ y zebránié. *KochFr* 92; Przez to *depoſitum*, przez ten pokład/ ábo ſkarb zwierzony namiáſtkom Apoſtolſkim [*cf Vulg* 1.*Tim* 6/20]/ rozumie ſię náuká práwdy Kátholickiey *WujNT* 732.

W porównaniach (*3*): Nápoione ſą ſercá ich [*niewierników*] káżdey ſproſney złośći/ Wino ich y káżda ſpráwá iáko żołć Smokowá [...]. Nie táyneć to ſą mnie rzeczy w ſercu ſwym ie chowam/ [...] Lepiey iż iák táiemny ſkarb to w ſobie zátrzymam/ [...] A ták to pilnie w ſercu ſwym iuż zápieczętuię *LubPs* gg5v; *GórnDworz* Mm4v; Vcż ſię ſkromnie vboſtwá ćierpieć chędogiego: Szánuy ſławy vczćiwey iák ſkárbu drogiego. *KlonWor* 40.

Zwroty: »szafować skarby (*I*), skarb, skarbow; szafarz, szafunek, szafowanie skarbow; szafowan skarb« [*szyk zmienny*] (*4*:*2*:*1*;*9*:*1*:*1*:*1*;*1*): *RejPs* 220v; Pan Bog ktory dać może też mu wolno pobrać Dzywnie on ſwemi skarby/ tu racży ſzafować *RejJóz* B7; [*Bóg mówi o Chrystusie*:] A to będnze waſs Pan prawy Iego nauky vſtawy Kto tu bedze chował pilnie Pozna łaſke nieomyluye [*!*] Bom yemu o panować dał Ziemie Niebo aby zeznał Iako kogo ma zachować I kto ten Skarb ma ſaffować *RejKup* Zv; *RejAp* 55v; Drugie [*mamy baczyć*]/ iácy máią być ſprawce á ſzáfárze tych ſkárbow Páńſkich/ nam do cżáſu tu nádánych od niego *RejPos* 24v; chceſzli ábу ſie ty błogoſłáwieńſtwá nád tobą wypełniły/ [...] o tych kthorzy w proſtocie ſwoiey vczą ſie ſzáfować tych ſkárbow [*tj. dobrodziejstwa*] Páná ſwoiego *RejPos* 194, 23, 23v, 146v, 192 [*2 r.*], 192v (*12*); *RejZwierc* 69v; *SkarJedn* 122; *SkarŻyw* 493; y hoynie ten/ á w ſzáfovániu ſkárbow ſwych dźiwnie mądry/ niebá y źiemie Krol/ iednemu dáie pięć tálentow/ drugiemu dwá/ trzećiemu ieden *LatHar* 244.

»skarbem ubogacić (*a.* ubogacać, *a.* zbogacić)« (*3*): [*św. Tomasz z Akwinu*] z trudnych ſię rzeczy bárzo łácno w piſaniu wypráwuie/ y czytelniká wielkim ſkárbem [*tj. treścią swoich pism*] vbogaca. *SkarŻyw* 201, 388; gdyby ſię to nabożeńſtwo [*tj. odmawianie różańca*] Pánu Bogu [...] nie podobáło: nigdyby ſię cudy cżęſtymi nie wſławiło było. nigdyby też [...] páſterze/ [...] odpuſty/ iáko duchownemi ſkárby/ ich nie zbogáćili. *LatHar* 513.

»za skarb(y) (za)chować« [*szyk zmienny*] (*5*): [*synu i córko*] Co ſtárſzy náucżáią zá ſkárby chowaycie *BielKom* C3v; Tyſiące złotá y ſrebrá zá nic tho ſobye mam/ Zá wdzięczny ſkarb w ſercu ſwoim zakon twoy záchowam. *LubPs* bb2, aa4v, aa5 [*2 r.*].

Wyrażenia: »bogactwo skarbow« (*1*): Iż thu nam Pan á zbáwiciel náſz opowiáda/ o hoynym dobrodzieyſtwie/ á nieprzebránym bogáctwie ſkárbow/ dobroći/ á miłoſierdzia Bogá Oycá ſwego niebieſkiego *RejPos* 157v.

»skarb(y) bogaty, bogactwa« (*2*:*2*): *RejAp* 149v; iuż to ſam Pan niechay racży ſędzić według miłoſierdzya ſwego/ y da vznánie komu racży wedle niezmierzonych ſkárbow bogáctwá ſwoiego *RejPos* 276v; *SkarŻyw* [407]; *GrabowSet* Fv.

»skarb(y) Boży(-e) (*a.* Boski), Pański(e), Pana, Chrystusowe« (*4*:*4*:*2*:*1*): *RejPos* 21, 24v, 192v, 194; A iákoſz oni [*odszczepieńcy*] do ſkárbow Chryſtuſowych otworzyć komu [*drzwi*] mogą/ ponieważ klucży od nawyżſzego kluczniká Piotrá S. y potomká iego/ [...] nie bierzą? *SkarJedn* 339, 122 [*2 r.*], 340; Aby [*żeńca Chrystusowy*] ktemu miłował z ſercá ſkárb páńſki/ to ieſt duſze ludzkie y dla ich pozyſkánia żadney pracey wednie y wnocy nieżáłował. *SkarŻyw* 312, 445; [*Pan*] przełożył nád tobą y porządnie poſłáne páſterze/ ktorzyby o [...] opátrzeniu duchownego ſzczęśćia twego myślili/ y nieoſzácowánych ſkárbow Páńſkich [*tj. sakramentów i obietnic*]/ vcżeſtnikiem ćię czynili. *LatHar* 678; Cnotá icſt [*!*] ſkarb Boży wielki/ [...] A kto śię przy niey oſtoi/ Ten śię wſtydu iuż nie boi. *CzahTr* Dv.

»drogi (*a.* nadroższy(-e)) skarb(y)« [*szyk 4*:*3*] (*7*): *KrowObr* 45v; á [*białogłowy*] ſwoy naymnieyſzy pokaz łáſki/ poſtáwą ábo wzrokiem/ chcą iżby zá náder drogi ſkarb oni [*adoratorzy*] przyimowáli. *GórnDworz* Dd3; ábowiem [*zakochany*] miłą ſwą/ to ieſt pięknoſć onę w ſercu iáko drogi ſtarb [*!*] zámkniona/ wſzędzie gdzie ſie obroći/ poniesie s ſobą *GórnDworz* Mm4v; Raczyłeś nas obdárzyć cżáſu oſtátniego/ nadrożſzemi ſkárby KRoleſtwá wieczného/ słowem Syná twego *ArtKanc* K18v; Co żywo k niey [*cnocie*] przyſtaway/ waż ią wielce ſobie/ Chceſzli ſkarb drogi náleść sławę wieczną w grobie. *RybGęśli* D4; *WujNT* 2.*Cor* 4 *arg*; *KlonWor* 40.

»skarby duchowne (*a.* duszne), na duszy« [*szyk 9*:*8*] (*16*:*1*): *BibRadz* I 478v; *SkarJedn* 54; Tám w oney komorce nic zwyczáynego w nabożeńſtwie [*św. Eufrozyna*] nie opuſzczáłá/ ále raczey ſobie ieſzcże więcey poſtow/ y nie ſpánia y modlitw przydáłá/ ták iż on Agápius bárzo ſię zdumiewał/ widząc táką ochotę do zbieránia ſkárbow duſznych. *SkarŻyw* 14; A choćiaſz mu [*Chrystus św. Pawłowi przy nawróceniu*] ná duſzy wielkie ſkárby dał/ [...] wſzákże ludziom ſię vkorzyć kazał: iſz bez vrzędnikow Chryſtuſowych widomych/ Chrześćiáninem y cżłonkiem kośćiołá iego być/ y grzechow odpuſzczenia mieć nie mogł *SkarŻyw* 81, 74, 114 *marg*, 118, 227, 388, 411, 493; Tákći tu kápłáni Boży [...]/ o tym Iubileuſzu [*tj. o Roku Świętym*]/ [...] náuczáli/ drogę też do tego záraz pokázuiąc/ iákoby człowiek mogł być tych to ſkárbow duchownych vcżeſtnikiem/ przez poſty/ przez modlitwy/ przez iáłmużny *ReszList* 152, 149, 151; *LatHar* 449, 513; Bo kośćioł nowy [*tj. chrześcijaństwo w porównaniu z judaizmem*] [...] lepiey y iáśniey zna Páná Bogá ſwego/ [...] y więtſze do duchownych ſkárbow y kochánia ſię w nich pobrał przywileie. *SkarKazSej* 679b.

»hojne skarby« (*2*): [*Pan Bóg*] chce ie [*ludzi pokornych*] náſycić hoynemi ſkárby ſwemi *RejPos* 184v; *RejZwierc* 139.

»skarb kosztowny (*a.* najkosztowniejszy)« [*szyk 2*:*2*] (*4*): náuki dobre/ ktore Bog zá ſkarb naykoſztownieyſzy ludziom ná ſwiát poſłał/ ſą pożyteczne/ y potrzebne ku życiu *GórnDworz* G3v; Bo on [*Pan*] ieſt Krolem ſpráwiedliwośći/ pokory/ ćirpliwośći/ pokoiu.

A toć ſą thy koſztowne ſkárby iego/ ktore wieczńie trwáią *RejPos* 312v; *RejZwierc* 142; *JanNKar* C2.

»skarb kościelny« [*szyk 4*:*2*] (*6*): *SeklKat* Y3v; *RejPos* 23v *marg*; Nie rowno láty/ ále wiárą rowno [*święci*] żyli: rozmáite ich męężeńſtwo [*!*] ále męſtwo iedno było. [...] Táki ieſt kościelny ſkarb iſz ma nowe y ſtáre perły/ á przed ſię iednáka ieſt wſzytkich zacność. *SkarŻyw* 129; zá ktorym przywileiem y mocą od Páná BOgá podáną/ otwarzáli záwſze Biſkupi Rzymſcy/ y ieſzcże otwarzáią te ſkárby kościelne duchowne/ vdźieláiąc ich ludziom chrześćiáńſkim *ReszList* 151, 168; lepiey nam ná tym przeſtáwáć/ iż niechćiał Pan Bog áby ſię co o tym [*tj. o dzieciństwie Jezusa*] wiedźiáło/ y przenaświętſzey mátce tego w ſkarb kościelny podáwáć nie dopuśćił *SkarKaz* 38b.

»najwyższy skarb« (*1*): ta panna byla w uyelkym kochanyu boſkym abouyem nayuyſſzy ſkarb yey od uyeku poleczon bycz matką ſyna bozego *PatKaz II* 26v.

»skarb niebieski« (*3*): Ieſli on ſkarb niebyeſki co Mądrością zową/ Nie będzye nam nádány/ ſtábo z náſzą głową. *RejWiz* 62v; *RejPos* 3; *WujNT przedm* 27.

»nieoszacowany skarb« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Skarb nieoſzácowány/ ieſt męká zbáwićielá náſzego *LatHar* 264; á cżemuż odkupićiel náſz/ nieprzebránych y nieoſzácowánych ſkárbow mądrośći Boſkiey pełny/ iednę modlitwę trzykroć w ogroycu powtarza? *LatHar* 511, 187, 678.

»skarb(y) nieprzebrany(-e)« [*szyk 5*:*3*] (*8*): á [*Pan*] da komu racży vznánie iego według onych nieprzebránych ſkárbow miłoſierdzia iego *RejPos* 163v; [*nauka św. Atanazego*:] wielkie ieſt wychwalenie dziewictwá. O dziewictwo ſkárbie nieprzebrány *SkarŻyw* 393; *ReszList* 149; *ArtKanc* L2v; *LatHar* 511, 575; Iáko tedy Pan Chriſtus ćierpiąc zá kośćioł/ záſłużył kośćiołowi: ták też y káżdy wierny/ w ſwoich vtrápieniach dla ſpráwiedliwośći/ záſługuie y ſobie y bráćiey ſwey. A toć ieſt on ſkarb nieprzebrány zaſług Páná Chriſtuſowych y świętych członkow iego *WujNT* 697; *SzarzRyt* B2.

»nieprzepłacony skarb« [*szyk 3*:*1*] (*4*): *RejZwierc* 141v; Cnotá kleynot nie ſtrácony/ Cnotá ſkarb nie przepłácony *KochMRot* A2; *ReszList* 149; Abom ia pod nieſzczęſnym znákiem vrodzony/ Zę [*!*] mię zacny gość minął [*tj. mądrość*] ſkarb nieprzepłácony? *WisznTr* 23.

»niezmierzone (*a.* nierozmierzone) skarby« (*4*): Ważnieyſze v niego [*u grzesznika*] ledá błáhe cżáczko ſwiátá tego/ álbo iáki máły przeſtraſzek iego/ niżli ták hoyne obietnice Páná thego/ z nierozmierzonych ſkárbow iego *RejAp* 2, 55v, 149v; *RejPos* 276v.

»niewyczerpany skarb« (*1*): Duchowne rozumienie piſmá/ ieſt záwżdy rozmáite á dziwne/ y niewycżerpány ſkarb máiące. *SkarJedn* 300.

»przednie (*a.* naprzedniejszy) skarb(y)« [*szyk 4*:*1*] (*5*): *RejPos* 142v; A cżymże to [*złe obyczaje*] ma być vmiárkowano? niczymći inſzym iedno rozumem/ cnotą/ á boiáźnią Bożą/ boć to ſą naprzednieyſze ſkárby náſze *RejZwierc* 67v, 55v; *StryjKron* A; Cóż chceſz [*panno*] więcéy odemnie/ zá znáku miłośći [...] moiéy vprzéymośći? Dałem wſzytkę ſwobodę/ dałem myśli ſwoie: Dałem ſerce/ ná koniec przednié ſkárby moie. *PudłFr* 72.

»skarb święty« [*szyk 3*:*1*] (*4*): [*starożytni Rzymianie*] Wenery ku chwale/ dzyeweczki ſtali ná wyſep morſki gdzye goście ieżdźali/ á tám ſwoie pánieńſtwo gościom zá ſrebro y złoto przedawáły/ y zwáli to ſkárby ſwięte. *BielKron* 24v; A tuby ſie trzebá vczyć onym ſzáfárzom tey ſwiętey prawdy iego/ ktorym ſie on [*Pan*] zwierzył tych ſwiętych ſkárbow ſwoich/ áby wyſławiáli prawdziwie ſwiętą náukę iego *RejPos* 84; *RejZwierc* 69v; *SkarŻyw* 71.

»skarb(y) wieczny(-e)« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *RejRozpr* K2v; *KochPieś* 35; Day [*Panie*] z łáſki á dobroći/ [...] coś ludu ſwemu dał/ zá ſkárby wieczne. Day/ by mocą wylaney krwie/ y twego ćiáłá Duſzá cżyſta/ od grzechow y ſproſności/ trwáłá/ Broń od niebeſpieczeńſtwá *GrabowSet* Pv.

»wielki(e) (*a.* (na(j))większy), niemały skarb(y)« [*szyk 21*:*6*] (*26*:*1*): *RejRozpr* K3v; *GliczKsiąż* Cv; Bo [*Bóg*] obiecał káżdemu nágrodzić ſowito [*ratowanie skrzywdzonych*]/ Wierz mi że to więtſzy ſkarb niżli wielkie myto. *RejWiz* 51; Ten [*Aleksander Wielki*] rzekł/ że to wielki ſkarb/ mieć nádzyeię dobrą/ Bo tá co iey dufáią/ miewa rękę ſzczodrą. *RejZwierz* 4v; Tu ſie náyduie/ iż nie może być ſkarb więtſzy krolowi y Rzeczypoſpolitey/ iáko wierność poddánych *BielKron* 116v; *RejAp* 21v; *HistRzym* 87; Zá wielki tho [*tj. prawdę*] ſkarb poććiwi mieváli/ Gdy łeż deptáli s prawdą ſie zgadzáli. *RejZwierc* 216, 133, 168; *WujJud* b; Ze do ludzkyey miłośći [*Labentowie*] thák ſie pilnie máią/ Tę zá nawiętſze ſkárby ſobie przekłádáią. *PaprPan* Aa3v; kto zápalony miłośćią Bożą/ hoynie ná vbugie [*!*] máiętność rozdáie/ ſkarb dziátkom wielki zbiera. *SkarŻyw* 143; Y gdy iuſz [*św. Anzelm*] niemáły ſkarb vmiętności zebrał; myſlić ſobie począł: [...] *SkarŻyw* 332, A2, 74, 81, 87, 112 (*12*); *LatHar* 241; *CzahTr* Dv.

»własne skarby« (*3*): (*marg*) Czo ſą właſne ſkárby náſze. (–) Iż noſzę rozum/ cnotę/ ſławę/ poććiwość/ á tho ſą właſne ſkárby moie. *RejZwierc* 67v [*idem*] Aaa3.

»wszytki(e) (*a.* wsze) skarby nieba i ziemie (*a.* na niebie i na ziemi)« [*szyk 2*:*2*] (*4*): wſzytko ſtworzenie nazacnieyſze vpada przed tym ſrogim máyeſtatem [...]/ iemu ſámemu [*tj. Barankowi*] przypiſuiąc wſzytki bogáctwá y ſzáfárſthwá wſzech ſkárbow ná niebie y ná ziemi *RejAp* 55v; ktory [*Syn Boży*] wſzytkiemi ſkárby/ wſzytkiemi klenoty niebá y zyemie/ włada y ſzáfuie. *RejPos* 146v, 40v, 275v.

»zbawienny skarb« (*1*): á ia chęćią zbáwiennych ſkárbow z ktorymi chodziem/ ludziom ie zálecáiąc/ [...] pobudzony: zápomniećiem tego ſłowá/ y dobrego ſercá W.Kx.M. nie mogł. *SkarJedn* A5.

»żywota skarb« (*1*): A Hiſtoria iż ieſt naydoſkonáleſzą Miſtrzinią/ náuczycielką/ [...] á naprzednieyſzym żywotá ludzkiego ſkárbem/ [...] Tedy też ſłuſznie záłożenia nagruntownieyſzego fundamentu potrzebuie *StryjKron* A.

Szeregi: »skarby a bogactwa« (*1*): O wielkieſz to ſkárby á niezmierzone to bogáctwá moy miły Pánie/ komu ty tho ſerce daſz/ iż on áni w przeſłádovániu/ áni w nędzy/ áni w żadnym vpadku nie odſtąpi od ciebie. *RejAp* 21v.

»dar(y), (a) skarb(y)« (*2*): YAko wyelki á známyęnity dar á ſkarb rodzicy w ſtadle małżeńſkim od paná bogá á ſtworzycielá ſwego poſiadáyą/ gdy ye pan Bog z łáſki a względu ſwego płodem opátrzy *GliczKsiąż* Cv; *RejPos* 146v.

»skarb a dobro« (*2*): Abowiem rozumieiącz iż to ieſt naprzednieyſzy ſkarb/ á naprzednieyſze dobro náſze/ łáſką á ſpráwá náſzá przez Duchá ſwiętego. Gdy to mieć będziemy/ [...] iuż wſzytki poſtępki náſze/ będą ſie podobáć Pánu Bogu náſzemu. *RejPos* 142v, 275v.

»skarby a dobrodziejstwa« [*szyk 1*:*1*] (*2*): A thy dobrodzieyſtwá/ á thy ſkárby poruczone tobie od Páná ſwego/ więcey ie ſzáfuieſz á obráczaſz ná ſpráwy á ná márności iego [*tj. świata*]/ niżli ku cżći á ku chwale temu Pánu ſwemu. *RejPos* 192, 192. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skarby i dostatki« (*1*): ieſli w Chryſtuſá wierzym/ [...] ieſli ſkárbow w iego domu [*tj. w Kościele*] y doſtátkow záżywamy/ ieſli pod iego obroną y ćieniem odpoczywáć chcemy: [...] zgadzáć ſię y w iedności żyć/ y o ſobie w zgodźie rádźić muśim. *SkarKazSej* 672b.

»skarb i dziedzictwo« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *SkarJedn* 101; Gdy iey [*św. Pauli*] oycowſką y máćierzyńſką máiętność mátka ná vbogie roſpraſzáłá/ ſtego miáłá kochánie/ zá ſkarb ſobie wielki y dziedzictwo pocżytáiąc/ cnotę y pobożność mátki ſwoiey *SkarŻyw* 142.

»funty i skarby« (*1*): A cżymże ſie ty nędzna mucho [*tj. pyszny człowieku*] nádymáć chceſz? [...] á ná toż cie Bog poſtánowił ſzáfárzem funtow y ſkárbow ſwiętych ſwoich? *RejZwierc* 69v.

»skarb, (a, i) kle(j)not« [*szyk 6*:*3*] (*9*): *RejPos* 88, 146v; A ták vććiwemu cżłowiekowi to ſą ſkárby tho klenoty/ myſl wſpaniła á niczym nie záwikłána/ á nadobną cnotą á prawdą iáko ſłoncem obiáſniona. *RejZwierc* 85, 141v, 142; *KochMRot* A2; Cnotá ſkarb

wieczny: cnotá klénot drogi/ Tegoć nie wydrze nieprzyiaćiel ſrogi *KochPieś* 35; *JanNKar* C2; *CzahTr* [D2].

»skarby i kochanie« (*1*): wiara a cnota/ ſą chrześcjańſkié ſkarby i kochanié *MurzOrt* B2.

»obfitości a skarby« (*1*): A gdzieſz ſie thy proſty nędzniku vciec chceſz o iákie wſpomożenie [...]/ iedno do tych dziwnych obfitośći/ á do tych niezmierzonych ſkárbow/ [...] iedno do tego kthorego moc ieſt nád wſzytkimi mocarzmi *RejAp* 55v.

»skarby a szafunki« (*1*): [*do grzesznika*:] O nędzny włodarzu/ o mizerny ſzáfárzu/ ſnadź było lepyey ábyś nigdj nie był przełożonym nád tákiemi ſkárby á nád tákiemi ſzáfunki Páná tego *RejPos* 192v.

W przen (*1*):

Szereg: »skarb a drogi kamyk« (*1*): Ieden ſie tylko miedzy náſzymi Sármátſkimi Pány ználazł/ ktory ten ſkarb á ten drogi kámyk [*tj. księgi Frycza Modrzewskiego*] pod ławą leżący/ obaczył/ á z prochu y z pleśni otárł. *ModrzBazBud* ¶6v.

α. *To*, *co czeka człowieka zbawionego po śmierci*: *szczęście wieczne polegające na przebywaniu z Bogiem i świętymi w niebie* (*42*): Naydzieſz [*tu opisane*] dziwné rádośći żywotá przyſzłego/ Y iáko ſie dopytáć tám tych ſkárbow iego. *RejAp* AA6; (*marg*) O śmierć ſwięći prośili. (–) Ano y Dawid ná wielu mieyſczach Páná Bogá prośił/ áby mu dał oglądáć ſkárby w ziemi żywiących. *RejZwierc* 167v; *SkarŻyw* 589.

skarb czego [= *co jest skarbem*] (*2*): pożądliwoſć náſſá niema záleżeć wroſkoſſach doczeſnych iedno ábý byłá przywodzoná ku wiecznem ſkárbom nigdy niedokończoney rádoſći. *RejPs* 179; *KuczbKat* 120.

W połączeniach szeregowych (*6*): iż [*Pan*] cie ſynaczkiem ſwoim á dzyedzicem kroleſthwá ſwoiego przyſzłym miánować racży/ á opowiedáćći racży wierne ſkárby/ bogáctwá/ roſkoſzy/ ktore tobie tham ſą [...]/ hoynie zgotowáne. *RejPos* 267, 264, 275v, 292v; *CzechRozm* 227v; Pátrzćie iákie ieſt [*królestwo Syna Bożego*]/ iáko wieczne/ mocne/ okwite/ pełne roſkoſzy y doſtátku/ y ſkárbow/ y weſela. *SkarKaz* 245a.

Wyrażenia: »skarby Boże« (*1*): Bo ieſli też potym krolować z Chriſtuſem/ [...] y z nim też onego weſela y rádośći/ nie przebranych ſkárbow Bożych vżywáć/ chcemy: Tedy też z nim muſiemy wſzytko to ſkromnie ćierpieć/ coby ná nas od Oycá náſzego niebieſkiego włożono było. *CzechRozm* 227v.

»drogi skarb« (*1*): Drogi skarb/ drogo [*tj. przez męczeństwo*] święći kupowáli/ ná wielką zapłátę ćięſzko robili. *SkarŻyw* 21.

»hojne skarby« (*2*): A po ſmierći ſwoiey tám być gdzye on [*Bóg*] ieſt/ á oglądáć y poſieść poſpołu z nim thy hoyne á nieprzebráne tám bogáctwá y ſkárby iego/ á nigdy nie wyſławione ty dziwne á rozliczne roſkoſzy iego. *RejPos* 292v, 266v.

»skarby krolestwa (niebieskiego, *a.* wiecznego, *a.* Pańskiego), niebieskie« (*6*:*1*): Otworzcie ony ſkárby kroleſtwá wieczнego/ [...] ſ káżdey ſtrony trwáłe/ A iuż ná wieki wieczne ták zoſtáną cáłe. *RejPos* C4v, 23 [*3 r.*], 165, 264, 293v; Kwápćieſz ſię do mnie bráćia moi/ dla was to zgotowano/ wáſze ſą wſzytki ſkárby niebieſkie. *SkarKaz* 245a.

»nieogarnione skarby« (*1*): A iż tho pokornie znośił [*Łazarz nędzę*] od Páná ſwoiego/ [...] on poſiadł ony wieczne á żadnym rozumem nieogárnione ſkárby/ bogáctwá/ á roſkoſzy onego kroleſtwá iuż nigdy nie zmienionego. *RejPos* 264.

»skarby nieoszacowane« (*1*): [*św. Agnieszka do starającego się o jej rękę*:] vprzedził ćie iuſz do mnie inny [*tj. Chrystus*]/ ktory mię ſobie [...] ſwym pierśćieniem záręczył [...] y złotym odzienim okrył mię. Nád to y ſkárby nieoſzácowáne vkazał mi/ ktore mi dać obiecał. *SkarŻyw* 68.

»nieprzebrany(-e) skarb(y)« [*szyk 6*:*1*] (*7*): Abowiemby to był márny zyſk/ ábý zá ty ſprochniále á zárdzewiále ſkárby ſwieckie/ mielibychmy ſtráćić ony roſkoſzne á nieprzebráne ſkárby kroleſtwá niebieſkiego. *RejPos* 165, 266v, 292v, 293v, 326v; A iáko Pan nie każe ſobie ſkárbić tu gdzie mol á rdzá wſzytko pogryzie/ ále tám ná gorze gdzie ſkarb wieczny á nigdy nie przebrány ieſt. *RejZwierc* 48v; *CzechRozm* 227v.

»nieskończone skarby« (*1*): [*apostołowie widzieli*] iże to byłá rzecż potrzebnieyſza/ ábý byli báwili ludzi goſpodárſtwem á ſzáfárſtwem onych wieczных á nieſkończonych ſkárbow kroleſtwá niebieſkiego im iuż otworzonego *RejPos* 23.

»skarb niewymowny« (*1*): Trzeći krepel był pełen ſrebrá y złotá czyſtego/ á to známionuie niebo w ktorym ieſt ſkarb niewymowny *HistRzym* 122v.

»obfite skarby« (*1*): A coż im zá to obiecuieſz [*Panie*]/ ktorzy mocno ſtáną przy tobie/ [...] dzyedzicmi kroleſthwá twoyego sſtáć ſie máią: zapłátá ich á pociechy ich hoynie im ſą zgotowáne/ w onych obfitych á hoynych á nigdy nie przebránych ſkárbiech twoich. *RejPos* 266v.

»wieczny(-e) (*a.* wieczyste), niedoczesne skarb(y)« [*w tym*: *wieczne a niedoczesne* (*1*)] [*szyk 11*:*6*] (*17*:*1*): *RejPs* 179; iż ieſt rzetz dáleko podleyſza/ vtráćić tę łáſkę dotześną v ludzi tego ſwiátá [...]/ á niſſli vtráćić łáſkę y on ſkarb wietzny/ v Bogá y oycá páná náſzego Iezu Kryſtá. *KrowObr* C; *RejAp* 23; Iákoby to [...] przynależáło dobrym á cnotliwym Krześćiánom [...]/ nie przekłádáć ſobie tu więcey tey nędzney roſkoſzy á doczeſnego bogáctwá ſwiátá tego/ nád ony wieczne roſkoſzy á wieczne ſkárby kroleſthwá Páńſkiego *RejPos* 23, 23 [*2 r.*], 165, 264; *RejZwierc* 48v, 122v, 133 *marg*, 167v, 168v, Bbb2; Gdy dla bogáctwá w poćie vśiłuieſz/ Wieczyſte ſkárby tráćiſz/ á nie czuieſz. *GrabowSet* V3, V3; *SkarKaz* 206b.

»wielki(e) skarb(y)« (*5*): *RejAp* 22; *RejPos* 54; Záś [*pasterze mają przypominać wiernym*]/ iż przez nie [*przez sakramenty*] ony wielkie Páńſkiey Męki ſkárby do nas przychodzą. *KuczbKat* 120; á ieſliże [*człowiek*] ſie w tym dobrodzieyſtwie Páńſkim pobożnie á poććiwie záchował/ o wiele ſobie vrobił/ á tym vrobkiem wielkich ſobie ſkárbow doſtáć może/ á iuż tego pewien á iſt o wieczных á niedoczeſnych ſkárbiech ſwoich. *RejZwierc* 167v, 141v.

Szeregi: »bogactwa, (i, a) skarby« [*szyk 2*:*1*] (*3*): A powiáda [*Pan temu*, *kto Mu ufa*]/ iż nigdy nye będzye obrážon od ſmierći wyeczney. O wielkieſz to bogáctwá/ o wielkieſz to ſkárby moy miły Pánie *RejAp* 22, 25; *RejPos* 292v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»skarb(y) a klenot(y)« [*szyk 2*:*1*] (*3*): *RejPos* 143v; A po ſmierći á czegoż ſie inego maſz nádziewáć/ iedno że pewnie oſięgnieſz thy wſzytki obiecáne ſkárby á klenothy ſwoie. *RejZwierc* 141v, 141v.

»skarby a radości« (*1*): iż żadną iną drogą [*oprócz drogi Bożej*]/ [...] nie może żaden przyść do tych nieprzebránych ſkárbow/ á do tych wieczных rádośći kroleſtwá tego wieczнego *RejPos* 293v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rozkoszy a (i) skarby« [*szyk 2*:*1*] (*3*): á day [*Panie*] [...] iżbychmy zá ſwiętą pomocą twoią doſtáli onych wieczных ſkárbow á onych wieczных roſkoſzy w kroleſtwie twoim ſwiętym *RejPos* 165, 23; *SkarKaz* 550a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

β. *Zasługi*, *uczynki godne nagrody w postaci życia wiecznego* (*36*): *RejKup* v8v; ábychmy opuśćiwſzy á ná ſtronę odłożywſzy ty rzeczy docześne/ ſzukáli ſobie pirwey onych ſkárbow ktore wieczнie trwáią/ á ktorym rdzá áni mol ſzkodzić nigdy nie może. *RejPos* 312, 146v; *RejZwierc* 133 [*2 r.*]; iż oni [*święci*] nam zaſług ſwych vżyczáią/ náſze niedoſtátki ſkárby ſwoimi zákładáią. *ReszList* 150; *ArtKanc* L2v; *LatHar* 447; Przez te ſkárby nie możeć ſię rozumieć ſámá wiárá: ále ſzczodre iáłmużny/ y inſze vczynki dobre: ktore Bog chowáiąc/ iáko w kśięgách ábo w ſkrzyni w niebie/ wedle nich ma káżdemu oddáć y zápłáćić. *WujNT* 27, 249, Bbbbbb4.

skarb czego [= *co jest skarbem*] (*3*): Skárby dobrych vczynkow w niebie. Mátth: 6.20. *WujNT* Cccccc2v, 27 *marg*. *Cf Zwrot*.

Przysłowie bibl. gdzie ſkárb/ tam ſerce. *OpecŻyw* 158; *MurzNT Luc* 12/34; *HistRzym* 122; *SkarŻyw* 545; gdźie ieſt ſkarb twoy/ tám ieſt y ſerce twoie. *WujNT Matth* 6/21, *Luc* 12/34. [*Ogółem 6 r.*]

Zwrot: »skarbić skarb(y); naskarbione skarby« [*w tym*: *czego* (*1*)] = *thesaurizare thesauros Vulg* [*szyk zmienny*] (*2*;*1*): Tych tedy ſkárbow od świętych ludźi náſkárbionych ſzáfárzem naywyżſzym vczynił Pan Bog Piotrá świętego [...]/ y wſzyſtkie po nim inne namieſtniki/ Biſkupy Rzymſkie *ReszList* 150; Ten ieſt ku Pánu Bogu/ [...] bogátym/ ktory dobrá ſwe ná rozmnożenie chwały Bożey/ [...] ábo ná vbogie wydawáiąc/ ſkárbi ſobie ſkarb zaſługi y zapłáty w niebie *WujNT* 248, *Matth* 6/20.

Wyrażenia: »skarb w niebie(siech), niebieski« = *thesaurus in caelis PolAnt*, *Vulg* (*11*:*3*): *MurzNT Luc* 12/33; Idź/ rozprzedayże cokolwie maſz/ á rozday vboſthwu: thedy będzieſz miał ſkarb w niebie *Leop Mar* 10/21 [*przekład tego samego tekstu SkarŻyw* 55, *WujNT Matth* 19/21, *Mar* 10/21, *Luc* 18/22]; *RejPos* 264; Ale ieſli ich [*skarbów na ziemi*] ſzukáć álbo ie mieć chcecie/ ſzukaycieſz pirwey ſkárbu niebieſkiego/ á ia wam to obieczuię iż wam ty wſzytki ine rzeczy ná ziemi ſnádnie przypádną. *RejZwierc* 67; *SkarŻyw* 55, 101, 131; Ten ieſt ku Pánu Bogu/ ábo przećiw Bogu bogátym/ [...] ktoremu vbodzy/ záżywáiący iáłmużn iego/ vproſzą w dzień ſądny miłośierdzie/ ktore tu ſkárbem niebieſkim ieſt názwáne. *WujNT* 248, *Matth* 6/20, 19/21, *Mar* 10/21, *Luc* 12/33, 18/22, Cccccc2v.

»skarb nieprzebrany« (*1*): Przedáicie máiętnośći waſze/ a dáicie Iałmużnę/ czyńcie ſobie worki ktoré śię wiotchemi niesſtáwáią/ Skárb nieprzebrany wniebieśiéch [*thesaurum non deficientem in caelis*] *MurzNT Luc* 12/33.

»skarb nieustawający« (*1*): Czyńcie ſobie mieſzki ktore nie wietſzeią/ ſkarb nie vſtawáiący w niebieśiech [*thesaurum non deficientem in caelis*]: gdźie złodźiey nie dochodźi/ áni mol pſuie. *WujNT Luc* 12/33.

»wielki skarb« (*1*): Wielki to ſkarb o ktorym ſam Pan mowi [*Luc* 12/33]: kładźcie ſobie ſkarb w niebie/ gdzie áni rdzá áni mol niepſuie/ áni złodzieie vkrádną. *SkarŻyw* 101.

Szereg: »pokładnica [= *skarbiec*] a skarb« (*1*): A Pan ná cię woła/ áby pokładnicá twoiá á ſkarb thwoy był w ſercu á w myſli twoiey *RejPos* 264.

γ. *Dobrodziejstwo*, *dar*, *łaska* (*15*): *RejPs* 105; Przes chrzeſt/ pan bog/ ofiarvie nam/ ten znamienity ſkarb/ łaſkę ſwoię *SeklWyzn* d3v; nic więcey nie powinienby ociec dzieciam ſwym po ſmierći oſtáwić [...] iedno tylko ćwiczenie á wychowánie dobre/ y zowią to drudzy ſkarb oyczyzny *GliczKsiąż* A3v; [*o zbyt wymyślnych strojach*] Pátrz záſię czo ſie ſkárbu Bożego popſuie ná owy pozłoćiſte nitki/ ná owy forboty/ ná owy teperelle *RejZwierc* 57v; Cżárći zá ſkarb ludziom ſmierć dawáli. *RejZwierc* 168v *marg* [*idem*] B2v; Baczę dobrze/ iż przyiaźń ieſt ſkarb lepſzéy wagi Niż pieniądze/ niż perły/ niż ſzat pełné ſzragi. *PudłFr* 33; *GrabowSet* Qv; *RybGęśli* Dv; iżeſmy przez nię [*ofiarę Chrystusa*] doſtáli nie tylko grzechow odpuſzczenia/ ále też ozdoby ſpráwiedliwośći/ á náwet y zbáwienia/ [...] Ták y te ſkárby y lekárſtwá od Páná Chriſtuſá hoynie zgotowáne nic nam nie pomogą/ ieſliże ich przez tę ofiárę S. y przez vżywánie S. Sákrámentow ſobie nie przywłaſzczem. *WujNT* 773.

skarb czego [= *co jest skarbem*] (*2*): *RejPos* 130 *cf* »hojny skarb«; *SkarŻyw* 535 *cf* »bogaty skarb«.

skarb u kogo (*1*): bo tho nadroſzſzy ſkarb v káżdego/ iż ieſt/ á iż człowiekiem roſtropnym á rozumem od Bogá obdárzonym ieſt. *RejZwierc* 97v.

Wyrażenia: »bogaty skarb« (*1*): ále ſzczerze ſam śiebie obnáżywſzy y przy vboſtwie Chryſtuſowym zoſtáwiąc: [*Barnabasz*] bogáty ſobie ſkarb łáſki Bożey y dárow wielkich duchownych zebrał. *SkarŻyw* 535.

»drogi (*a.* nadroższy) skarb« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *BielŻyw* 171 *cf* »skarb niezapłacony«; *RejZwierc* 97v *cf skarb u kogo.*

»hojny skarb« (*1*): Bo to [*Jezus*] dał vznáć w przypowieśći o oney wieczerzy [*Luc* 14/16-24]/ iż nie tylko wezwánym/ ále y tym ktorzy byli w opłotkoch y ná vlicach/ tá wieczerza byłá zgotowaná: á żádnego od ták hoynego ſkárbu łáſki ſwoiey odćiſkáć nie raczył. *RejPos* 130.

»skarb niezapłacony« (*1*): Przethoż ktoż mądroſci doſtać może, przymiż ią á naucż ſie iey, boć ona ieſt ſkarb drogi á niezapłaczony *BielŻyw* 171.

»wielki skarb« (*1*): Oycże/ wieczney lutości/ Gdyżem/ rąk twoich pracą/ cżłek ſtworzony A wielkim ſkárbem [*tj. śmiercią Chrystusa*]/ zá ſyná/ kupiony/ Proſzę/ mey mdłey krewkości Rácż weſprzeć/ przećiw Smokowi wſzech złośći. *GrabowSet* S4v.

2. *Ktoś drogi*, *kochany*, *ceniony*, *będący źródłem radości*, *dobroci* (*40*): á iáko ſwięthy Páweł piſze doſwiadſz ſam ſiebie człowiecże w godności ſwoiey/ ábowiem widziſz o coć idzie/ czegoć ſie Pan zwierza/ y coć porucża. Zwierzać ſie Pan naprzednieyſzego ſkárbu ſwoiego/ ſtadká ſwego á owieczek ſwoich [*tj. swoich wiernych*] *RejZwierc* 41; (*nagł*) Do zacnie Vrodzonego Mikołáiá Reyá [...]. (–) [...] Dobroć Boża wſzechmocna to ſpráwuie tobie/ Ze cie zá oſobny ſkarb ludzie máią ſobie. *RejZwierc* 266; vmárł mi/ [...] mąż moy/ á mnie w tákim vboſtwie zoſtáwił/ iſz dwu ſynaczkow moich/ iedyną poćiechę moię/ y oſtátni ſkarb moy/ pożyczálnikowi w niewolą dáć muſzę. *SkarŻyw* 103; Bo tácy [*tj. święci*] ſą ſkarb vkazány/ ále nie wykopány: gory złote/ w ktorych/ im niżey kopaſz/ tym więcey bogáctwá náyduieſz *SkarŻyw* 240, A3v, 51; *ZawJeft* 7; *KochPij* C3v; Nieprzedáné to ſkárby/ któré ſam Bóg dáie/ [...] Ty dźiś zá towárzyſzá bierzeſz ſobie onę/ Zdawná Zacnégo gniazdá MYSZKOVVSKICH cną żonę/ ANNę Z MIROVVA. *OstrEpit* A3; O iákoś go [*świętego Jana*] miłował/ Móy pánie/ gdyś mu ten ſkarb/ mátkę ſwą oddawał? *SiebRozmyśl* H4v.

skarb u kogo (*1*): Y gdy go [*Aleksandra*] pánowie karáli kiedy w ſkárbie nic nie bywáło/ tedy powiedział: Iż to pewnieyſzy v mnie **ſkarb** o to ći co ie widzicie [*tj. wierni poddani*]/ ktorzy mnie wiele ſkárbow rozmnożyc mogą. *RejZwierc* 44v.

W połączeniu szeregowym (*1*): [*św. Jan Chryzostom do wiernych Kościoła*:] Wy bowiem ieſteśćie moj ſynowie/ moj bráćia/ moie cżłonki/ moie ćiáło: wy moiá koroná/ wy moie bogáctwá/ wy moie ſkárby/ wy moie świátło/ moie ſłońce/ y coś ieſzcże nád ſłońce świetleyſzego. *ReszPrz* 4.

W porównaniu (*1*): A potrzebuie tego od nas práwo ſpráwiedliwośći/ iż iáko dzyatki bywáią nam dane od Páná Bogá/ á ſą nam iákoby ſkárbem iego/ tedy iemuż oddawáne być máią/ áby chwale iego ſłużyły. *RejPosWstaw* [41^{2}]v.

Przysłowie: Przyiaćiel wierny ieſth wielka obroná: á kto go naydzie/ naydzie ſkarb [*invenit thesaurum*]. *Leop Eccli* 6/14; (*marg*) Práwego przyiacielá pilnie ſzánować. (–) Bo wierz mi iż nie ledá ſkarb znaydzie ktho thákiego człowieká ſobie znaydzie. *RejZwierc* 92, 90; ſkárbu więtſzégo/ Nád przyiaćielá niemáſz vprzéymégo. *KochPij* C3v. [*Ogółem 4 r.*]

Wyrażenia: »drogi skarb« (*2*): Acż mu [*Bolesławowi Chrobremu*] żal było bárzo z ziemie ſwey ták drogi ſkarb [*tj. św. Wojciecha*] wypuśćić: wſzákże [...] vczynił to: wypráwił go wodą [*do Prus*]/ dobrze ſzkuty opátrzywſzy. *SkarŻyw* 355, 15.

»skarb duchowny« (*1*): Lecż ſkárby ty duchowne to ieſt święći męczennicy/ záwżdy w iednym ſtanie trwáią *SkarŻyw* 130.

»skarb niebieski« (*1*): Piotr [...]/ wielki tłumácż táiemnic kośćielnych/ [...] ſkarb niebieſki/ vcżcżony Apoſtolſtwem od Páná. *SkarŻyw* 595.

Szeregi: »skarb a klenot« (*1*): ALe gdyć ſie zdárzy ná práwego/ ſzczyrego/ á cnotliwego przyiacielá trefić/ [...] o to iuż tákiego choway zá ſkarb á zá wielki klenot ſobie. *RejZwierc* 90.

»skarb, (a) kochanie« (*2*): (*marg*) Wſzytko kochánie Páńſkie w owieczkach ſwoich. (–) Abowiem pátrzay [...] coć porucża ten ſwięty Pan á then głowny páſterz ſtadká tego ſwoiego: poruczać [*lege*: porucza ci] wſzytek ſkarb ſwoy/ wſzytko kochánie ſwoie *RejPos* 123, 123.

»skarb a upominek« (*1*): Yakobowe żony Lia á Rachel zá wyelki to ſobye myáły ſkarb/ á vpominek gdy im pan Bog dał co młodego [*tj. obdarzył potomstwem*] *GliczKsiąż* C2.

Przen (*1*): Abowiem widzimy tho y w bydlętach niemych/ y w źwirzętach/ y w ptakoch/ gdy im dzieći pobiorą álbo pobiją/ bo też

żadnego inego ſkárbu nie máią/ tedy porycżawſzy kęs/ pobiegawſzy/ powierciawſzy ſie/ ſnádnie záſię wſzytkiego zápomnią/ á ſzukáią żywności ſwoiey. *RejZwierc* 150v.

a. *O Bogu i Jezusie Chrystusie* (*jako człowieku*, *Mesjaszu i Bogu*) (*15*): [*Maryja*] obrociwſſy ſie ku grobu obliczym/ gdzie ſwoy ſkárb miala/ [...] gorzko plakala *OpecŻyw* 159v; *PatKaz II* 49; Skarb pobożne^{go} ieſt Chryſtus *SkarŻyw* 16, 383, 384.

skarb czego [= *co jest skarbem*] (*5*): *OpecŻyw* 158; RAcz vzyczyc nam miłoſciwie tey ſtałoſci naſz miły panie: abychmy [...] ty wſſytki yne doczeſne kochania a roskoſſy lekcze v ſiebie wazyli: tylko ſie nad wſſytko yne dobro roskochawali wtobye panu ſwoiem ktoryś ieſt skarb a początek wſſytkiego dobrodzieyſtwa naſſego. *RejPs* 91; Oblubieniec oznáymuie Bogá być ſkárbem wſſego dobrego *Leop Cant* 2 *arg*; *ArtKanc* C3v; O Pánie Iezu Chryſte/ korono weſołości/ ſkárbie ſzczęśliwości/ źrzodło nieprzebránego miłośierdźia/ [...] Rácż/ [...] zápálić wolą náſzę/ ku wſzelkim cnotom doſkonáłym *LatHar* 295.

Wyrażenia: »skarb drogi (*a.* nadroższy)« (*2*): [*Maryja szuka zgubionego dwunastoletniego Jezusa*] O boże námiloſciwſſy oytcże/ [...] niewie^{m} gdzie ieſt ſkárb móy nádroſſy/ ſyn twóy iedyny *OpecŻyw* 32v; Skarb drogi miłości Boſkiey/ Spuścił ſię w żywot páneńſki *ArtKanc* C3v.

»nieprzepłacony skarb« (*1*): (*nagł*) Do trzech Krolow modlitwá. (–) [...] Proście/ [...] ábyſmy wſzyścy tegoż Páná [...] miłością ſzukáli: nálazſzy/ w tym nieprzepłáconym ſkárbie/ ſerdecżnie ſię kocháli *LatHar* 348.

»pożądany skarb« (*1*): Rácżże [*dobrotliwy Jezu Chryste*]/ proſzę ćię/ nápiſáć wſzytkie rány twoie/ w ſercu moim/ [...] iżby [...] twoiey mi też miłości przybywáło/ ták długo/ áż przyidę do ćiebie pożądánego ſkárbu/ wſzelkie doſtátki/ y wſzelkie poćiechy w ſobie záwieráiącego *LatHar* 299.

Szeregi: »skarb, klenot« (*1*): bez wſzey godności/ bez wſzey zaſługi/ [...] dawa mu [*Bóg człowiekowi*] táki ſkarb/ táki klenot/ ſwego miłego á iedinego Siná. *RejPos* 146v.

»skarb i serce« (*1*): O iáko biegał Iozeph á nieſpiąc w nocy y we dnie z namilſzą małżonką ſwoią [*szukając zagubionego dwunastoletniego Jezusa*]/ rzewno płákáli/ po vlicách y drogách/ pytáiąc ſkárbu y ſercá ſwego. *SkarŻyw* 244.

3. *Miejsce przeznaczone do przechowywania cennych rzeczy i dokumentów*: *budynek*, *pomieszczenie lub pojemnik* (*skrzynia*, *szkatuła itp.*), *skarbiec*, *skarbona*; *również skład*, *zbiornik*, *miejsce na zapasy*; *thesaurus HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *aerarium Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*, *Vulg*, *JanStat*; *gazum Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*; *gazophylacium PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *camera*, *curia*, *domus*, *fiscus JanStat*; *cimeliarchion*, *flavissae Cn* (*180*): A otworziwſſy ſwe ſkarby/ [*mędrcy*] ofiarowali iego dóſtoynoſci [*tj. Dzieciątku*]/ iako krolowi dary/ zloto/ mirrę ij kadzidlo [*Vulg Matth* 2/11] *OpecŻyw* 24v; Y był rad Ezechiaſz gdy do niego przyiácháli [*posłowie z Babilonu*]/ (á z rádości) okazał im dom wonnych żioł/ y złotho/ y ſrebro/ máśći rozmáite á oleyki [*!*]/ y dom krolewſki/ y co iedno miał w ſkarbiech ſwoich *Leop* 4.*Reg* 20/13, 4.*Reg* 20/15, 1.*Par* 26 *arg*; IEden ſkępiec odumárł wiele ſrebrá złotá/ Ceſárzowi dano znáć/ iż piękna robotá/ Ieſliby chciał co kupić/ do ſkárbu ſwoiego *RejZwierz* 24v, 4v, 24; A nád ſkárby ktore były w polách/ w mieſćiech/ we wſiách/ y po zamkách [*przełożonym*] był Ionáthán ſyn Ozyaſzow. *BibRadz* 1.*Par* 27/25, *Gen* 47/14, 1.*Esdr* 2/69, *Dan* 1/2, *Matth* 13/52; A ieſli to o trybut idzye ktory daváli/ dam ia miáſto ich dzyeſięć tyſiąc funtow ſrebrá do ſkárbu twego [*appendam arcariis gazae tuae Vulg Esth* 3/9]. *BielKron* 114v; Cyrus á Perſowie zwyćiężywſzy Medyą w Zuzys mieśćie ſtholec kroleſtwá vdźiáłáli ná wieczną pámiątkę/ áczkolwiek w Perſopolim ſkárby y groby ſwych ſtárſzych mieli *BielKron* 267v; A gdy miał być [*Władzisław*] koronowan/ Węgrzy ſzli do ſkárbu po koronę á korony w ſkrzyni nie było/ choć była zápieczętowaná. *BielKron* 303v, 78, 207v, 258v, 355v, 384, 405, 423v; Promere pecuniam ex aerario, Wydáwáć pieniądze z skárbu. *Mącz* 325b, 5a, 142d, 361b, 438a [*2 r.*], 449a, 477c; (*nagł*) Do Xiążąt ich Miłośći. (–) PRzimćieſz zacne Xiążętá do ſkárbu ſwoiego Ty piękne vpominki Ianá Mączynſkiego *MączLub nlb* 13; *SienLek* 157; *GórnDworz* S [*2 r.*]; Daná ieſt vſtáwá od krolá/ że ktożkolwiek by był ſlepy/ weźmie ſto pieniędzy z ſkárbu iego *HistRzym* 114, 34; *RejPos* 35v, 36v, 243; *RejZwierc* 44v; Y otworzywſzy ſkarb ſwoy/ dał pieniądze ná rok woyſku ſwemu *BudBib* 1.*Mach* 3/28, 2.*Par* 16/2, 1.*Mach* 3/28; bo tego czáſſu ruſnice Niemcy wymyſláć poczęli/ wſzákże ieſzcze bez krzoſſow/ iáko owych kilká ná Zamku Wilenſkim w ſkárbie widzimy *StryjKron* 411, 288; [*o papieżu jako antychryście*:] Bo ácż ſię ták zda/ żeby ná mieyſcu pewnych niektorych/ z onych páńſtw śiedźiał y onymi władał y onym zoſobná roſkázował/ y ſkárby ich do **ſkárbu** ſwego przenaſzał: Wſzákże [...] *CzechEp* 373; *ArtKanc* B3, C13v; *LatHar* 530; Gdyż tedy ćirpliwy pług/ y twárde kámienie Cżás niſzcży/ wierſze iednák trwáią w ſtałey cenie. Wierſzámi Krole sławni/ wierſzam dánck dawáią/ Choćia świetnych klenotow hoyność w ſkarbiech máią. *RybGęśli* B3; Wdowá dwá pieniążki do ſkárbu wrzucáiąca. *WujNT Luc* 21 *arg*, *przedm* 21, *Matth* 2/11, *s.* 9, *Matth* 13/52; *JanNKar* B; Stároſtowie [...] máią ie [*kwity pieniężne*] odſyłáć ná ś. Mikołay/ tám gdźie my oſobą ſwą będźiemy/ pieniądze w ſkarbie náſzym zoſtáwuiąc *SarnStat* 973, 252, 254, 256, 433, 586, 1057, 1108; *SkarKaz* 80b; *KlonWor* 17 *marg*; **[**Skarb, Zupa fiscus i⟨d est⟩ saccus vel bursa regis, ubi publicus census reponitur *ReuchlinBartBydg* m7v**]**.

skarb czego (*3*): Y wſzełliś kiedy do ſkárbow ſniegu/ álbo oglądałliś ſkárby grádu? Ktorem ia nágotował ná cżás nieprzyiáćielow/ ná dzień bitwy y woyny? *Leop Iob* 38/22; Pánie moy vſłyſz wołánie ludu tego/ á otworz im ſkarb wody żywey/ áby przeſtáli ſzemráć. *BielKron* 41v.

Zwroty: »do skarbu kłaść, włożyć (*a.* być włożon); w skarbie położyć« = *in thesaurum reponere Mącz*; *ponere in aerario PolAnt*; *ad aerarium referre Modrz*; *iactare a. mittere in gazophylacium Vulg*; *ad thesaurum deponere*, *in thesaurum inferri JanStat* [*szyk zmienny*] (*5*:*4*;*2*): In Thesaurum pecuniam reponere, Do skárbu włożić. *Mącz* 311d; Przepis záſię tych rzeczy [*tj. dokument z opisem zasług arcykapłana Symona*]/ áby był włożon do ſkárbu ku ſchowániu *BudBib* 1.*Mach* 14/49; *ModrzBaz* 125; Nielakomcieſz ſie nathe Iorgielti boc wam iuſz niepoida nieznaicie ſie donich/ nieklaccije ich do Skarbu ſwego *PaprUp* Kv; Záprawdę powiedam wam/ iż tá vboga wdowá więcey włożyłá á niżli wſzyſcy ktorzy kładli do ſkárbu. *WujNT Mar* 12/43, *Mar* 12/41; Kśięgi práwá Máydeburſkiégo w Skárbie náſzym Krákowſkim położyliſmy [*in thesauro nostro Cracovien⟨si⟩ deposuimus JanStat* 1021] *SarnStat* 955, 296, 367, 377, 411.

»(s)chować do skarbu, w skarbie; chowan(y) (*a.* schowan) w skarbie« = *servare in thesauro JanStat* [*szyk zmienny*] (*4*:*1*;*12*): *UstPraw* E3v; Abowiem był ten zwyczay miedzy Proroki [...] iż kroćiuchno zbieráli każánia [*!*] ſwoie/ á przybiiali ie na drzwiach Koſćielnych/ iżby ták ich náuká y proroctwo táyne nie było. A po kilku dni odeymowano ie odedrzwi a chowano ie do ſkárbu ku wieczney pámiątce. *BibRadz* I 353v; *BielKron* 318v; iż ty Kſyęgi ktorychech ia niepiſał/ áni piſáć dał: były w wielkiéy wadze y oſobliwie w ſkárbie chowáné/ v ſławnégo potómſtwá/ ſzláchetnégo Domu Pánów Pileckich *SienLekAndr* a2v; *HistLan* E2v, E3; *StryjKron* 295; KOroná Króleſtwá Polſkiégo ma bydź w ſkárbie Koronnym w Krákowie chowáná/ przez páná Podſkárbiégo Koronnégo *SarnStat* 356 [*idem*] 20, 334, 367, 369, 382 (*10*).

Wyrażenia: »skarb kościelny, domu Pańskiego (*a.* Jehowinego, *a.* Jehowy)« = *thesaurus domus Domini PolAnt* [*szyk 7*:*2*] (*6*:*3*): (*4*): á ſámego ſwięthokraydcę [*tj. Lizymacha*] przy ſkárbie kośćielnym zábili [*secus aerarium interfecerunt*]. *Leop* 2.*Mach* 4/42; *BibRadz* 3.*Reg* 15/18; ále złoto/ ſrebro/ miedź/ żelázo/ y ine rzeczy/ [...] do kościelnego ſkárbu oddáne. *BielKron* 47; *BudBib* 4.*Reg* 12/18, 2.*Par* 16/2; *SkarŻyw* 502; *WujNT* Cccccc2v; ZA tego [*Bolesława Wstydliwego*] Chámcy trzykroć vtrapiwſzy Polſką włość [...]. Kośćielne ſkárby wniwecz ſpuſtoſzyli *KlonKr* D3; Y owſzem

wdowkę onę [*Jezus*] pochwalił/ ktora do ſkárbu kośćielnego [...] wſzytkę ſwoię żywność/ [...] wrzućiłá. *SkarKaz* 456a.

»skarb krolewski, krola, domu krolewskiego« = *thesaurus regis Vulg*, *PolAnt*; *thesaurus domus regiae PolAnt* [*szyk 11*:*1*] (*8*:*2*:*2*): *OpecŻyw* 24v; A gdy zebrał Acház ſrebro y złoto/ ktore mogło być náleżione w domu Páńſkim/ y w ſkárbiech Krolewſkich: poſłał dáry Krolowi Aſyriyſkiemu. *Leop* 4.*Reg* 16/8; Krol Cyrus roſkazał budować kośćioł Páńſki w Ieruzálem/ [...] á iżby ſzedł nakład z ſkárbu krolá Cyruſá [*de domo Cyri regis*] *BibRadz* 3.*Esdr* 6/25, 3.*Reg* 15/18, 4.*Reg* 18/15, 1.*Par* 27/25, *Esth* 4/7; *BudBib* 4.*Reg* 12/18, 16/8, *Esth* 4/7, 3.*Esdr* 6/25; iákoż tego Xiążęciá Rezáńſkiego ſą y dziś zapiſſy około tego poſtánowienia w Skárbie Krolewſkim ná zámku Krakowſkim *StryjKron* 497; **[**Gdy czas przychodził, że do potwirdzenia ślubu do kościoła iść mieli i do koronacyej królowej nowy, przyniesiono królowi Jego Mci panowie *sceptrum*, koronę i jabłko, miecz z skarbu króla Jego Mci, tymże sposobem i królowej nowy: koronę, *sceptrum* i jabłko. *KronMieszcz* 116**]**.

»skarb miejski« (*1*): Tám ſkoro [...] ſkrzynię pieczęćiámi zápieczętowano/ Nátychmiaſt ią ná Ratuſz odnieść roſkazano/ A do ſkárbu mieyſkiego záraz ią ſchowano. *HistLan* E3.

»skarb Páński« (*2*): Ale wſzytko złoto y śrebro/ y naczynia miedźiáne y żelázne będą poświęcone Pánu/ á wnioſą ie do ſkárbu Páńſkiego [*thesaurum Domini ingredietur*]. *BibRadz Ios* 6/19 [*przekład tego samego tekstu*] *SkarŻyw* 502.

»pospolity skarb« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Archivum [...]. Item monumentorum publicorum receptaculum, Poſpolity skarb. *Mącz* 15a, 286b; *HistLan* E2v; A coby nád to zbywáło/ chować to wcále w ſkárbie poſpolitym w Ráwie y w Wilnie/ do náuki przyſzłégo Séymu. *SarnStat* 442.

»przełożony, przystaw [= *stróż*] nad skarby; stroż skarbu« = *dux super thesauro PolAnt* [*szyk 4*:*1*] (*3*:*1*;*1*): á po Zydowſku Beliáſazár tho ieſt Bel ſtroż ſkárbu náſzego. *BibRadz* I 448c *marg*, 1.*Par* 27/25, *Act* 8/27; A Szewuel ſyn Gerſzomá ſyná Moſzehowego (był) przyſtáwem nád ſkárby. *BudBib* 1.*Par* 26/24; A oto mąż Aethyopiánin Rzezániec możny Kándaki krolowey Aethyopſkiey/ ktory był *przelozonym* nád wſzytkimi ſkárby iey [*qui erat super omnes gazas eius*]/ przyiechał był modlić ſię do Ieruzálem *WujNT Act* 8/27.

Zestawienia: »skarb koronny« (*5*): Ale Cromerus [...] kłádzie/ iż ſię tá woyná przymierzem ſkończyłá/ dowodząc tego liſtámi tegoż Bochdaná/ ktore w ſkárbie Koronnym widział. *StryjKron* 697; Ktore [*rzeczy*] ácz ſą w przywileiu wćielenia źiem/ ktory ieſt w Skárbie Koronnym [*in Thesauro Regni JanStat* 901]: wſzákże [...] *SarnStat* 1117, 20, 346, 356.

»skarb Wielkiego Księstwa Litewskiego« (*1*): Z Których to Poborów Poborce liczbę czynić będą/ tám gdźie z Dworem náſzym ná ten czás będźiemy/ w ſkárbie Koronnym/ y Wielkiégo X⟨ięstwa⟩ Litewſkiégo/ przy bytności pánów Prowizorów *SarnStat* 346.

Szeregi: »skarb albo komora« (*1*): ABy pewna miárá y regułá byłá miáná w winie/ która zwykłá bydź do ſkárbu álbo komory náſzéy [*nostro fisco sive nostrae camerae JanStat* 641] dawáná [...]: Vſtáwiamy/ iż [...] *SarnStat* 515.

»skrzynka a skarb« (*1*): Peculor. Z ſpoſpolitey [*!*] skrzinki á z poſpolitego skárbu kráść. *Mącz* 286b.

»skarb a(l)bo (i) stoł« (*3*): áby wſzyſtkié dobrá iego [...] do ſkárbu y ſtołu náſzégo [*aerario seu fisco et mensae nostrae JanStat* 204] były wźięté y oddáné *SarnStat* 194, 173, 924.

W przen (*1*): Iáko tedy Ewánielią Márká y Lukaſzá z podánia y trádycyey ma kośćioł: ták innych rzeczy wiele ztegoſz podánia w ſkárbie ſwoim záchowuie: ktore ćiſz Apoſtołowie podáli/ á w Ewánieliey wypiſane nie ſą *SkarŻyw* 364.

Przen (*49*): *RejRozpr* K3v; Otworzył Pan ſkarb ſwoy/ y wynioſł naczynie gniewu ſwego *Leop Ier* 50/25; Otworzy thobie Pan Bog niebo ſkarb ſwoy nálepſzy/ á puſći deſzcz ná źiemię twą czáſu ſwego *BibRadz Deut* 28/12; Abych ty ktorzy mię [*mądrość*] miłuią vczyniłá dziedźicmi na wieki/ á iżbych nápełniłá ſkárby ich. *BibRadz Prov* 8/21, *Ps* 16/14, 134/7; Nie pomogą nic złotho ni klenoty/ Gdy komu w ſkárbie nie doſtawa cnoty. *RejZwierc* 220, 237v; *BudBib Ier* 10/13; Ten [*Pan*] morze nieprzebyté záwárł/ iáko w báni/ W ſkárbie położył wodné odchłáni. *KochPs* 45; Bo Duch święty w doktorách Kośćielnych mowiący/ bogáty ieſt goſpodarz/ ktory z ſkárbu ſwego/ nowe y ſtáre rzeczy/ ku poćieſze wiernych Bożych/ podáie. *SkarŻyw* 538; Ci tedy tákowi [*święci Pańscy*]/ ktorzy w niewinności tákowe vćiſki ſkromnie dla imienia Páńſkiego ćierpieli/ wſzyſtkie ſwe załługi do ſkárbu zgromadzáli/ áby ſię do nich chrześćijánie w potrzebách ſwych dla odkupienia grzechow ſwoich/ [...] vćiekáli *ReszList* 150; *GrabowSet* P; *WujNT Matth* 12/35; [*Chrystus*] Vkázował ſię nie wſzytkim ludźiom/ ále nam [*tj. uczniom*] poſtánowionym świádkom [...]. Iedni ſą/ ktorzy do ſkárbu klucze máią y wydáią drugim wedle potrzeby/ á drudzy/ ktorzy z ich ręku biorą. *SkarKaz* 80b.

W porównaniach (*5*): á [*Bóg*] wiátry kiedy chce thedy wzruſſy nieináczey iáko by ie zſkárbow ſwich wypuſćił. *RejPs* 201v, 47v; *LubPs* H4v; Gdyż ták poważne rzeczy vmieſz roſpráwować/ [...] Iuż ia to iáko w ſkárbie záchowám w pámięći *RejWiz* 22v; *WujNT* 733.

Zwrot: »chować do skarbu« (*1*): A ieſli máłą maſz máiętność/ nie boyże ſię dáwáć iáłmużny z oney twey trochy. Bo ten zacny klenot chowaſz ſobie do ſkárbu [*Praemium enim bonum thesaurizas tibi*] ná dzień potrzeby. *BudBib Tob* 4/10.

Wyrażenia: »skarb bogaty« (*1*): Apoſtołowie do kośćiołá/ iáko do ſkárbu bogátego/ zupełnie znieśli wſzytkę prawdę. *WujNT* 733.

»skarb(y) serca« = *thesaurus cordis PolAnt*, *Vulg* (*13*): Nápominánye ábychmy otworzyli ſkárby ſercá ſwego Pánu ſwemu *LubPs* P5v *marg*; Kryſtus Syn Boży powieda/ Iż dobry tzłowiek z dobrego ſkárbu ſercá ſwego/ podawá dobre rzetzy: A zły tzłowiek ze złego ſkárbu ſercá ſwego/ podawa złe rzetzy *KrowObr* 66; ludzie zli ze złego ſkárbu ſercá ſwego/ Nie mogą iſcie przynieść nigdy nic dobrego. *HistLan* B4; *BudNT Luc* 6/45 [*2 r.*]; á ty [*złe pożądliwości*] záś płyną ze złego onego ſkárbu ſercá złego/ á záraz od młodośći ku złemu ſkłonnego. *CzechRozm* 205v, 220; *CzechEp* [3] [*2 r.*]; *WujNT Matth* 12/35, *Luc* 6/45 [*2 r.*].

Szereg: »skarb i zamknienie« (*1*): Chćiał też Pan *IEZVS*, [...] áby nie wſzytkim rozumienie bozkie było otwárte: ále ſámi miſtrzowie y przełożeni/ od ktorychby ſię drudzy vczyli/ áby ie w ſwoim ſkárbie y zámknieniu mieli. *SkarKaz* 80b.

a) *Hipotetyczne miejsce*, *gdzie zgromadzone jest to*, *co Bóg ma najcenniejszego* (*14*): Dwie rzeczy ſtaly ſie dzis/ iedna ijż miano naſſego zbawiciela/ ktoré bylo w ſkarbie troyce ſwięteé/ dzijs [*tj. przy obrzezaniu Jezusa*] ieſt obiawiono *OpecŻyw* 21v.

Zwrot: »chować, chowany w skarbie« (*1*:*4*): to yeſth yedna panna od uyekow wboſtwye ſthworzona y chouana wſkarbye boſtwa naſzego *PatKaz II* 51; ktorą [*Maryję*]/ on ſobye zwyecznoſzczy matką obral zewſzego ſwego ſthworzenya, ktoraſz to od uyekow choual wſkarbye ſercza boſthwa ſwego *PatKaz II* 74, 22, 73v [*2 r.*].

Wyrażenie: »skarb Bostwa, serca Boskiego (*a.* Bostwa)« (*6*:*6*): A przetoſch yeſt uezuana [*Maryja*] ſkarbnyczą boſką yſch ona (zwyecznoſzczy) przebyuala wſkarbye ſercza boſkyego *PatKaz II* 29; ktoraſch to [*Maryja*] przed początkyem ſzwyata yeſth oczyſzczyona y poſzwyączona y zachouana czyſtoſzcz yey wſkarbye boſtwa *PatKaz II* 40v, 22, 27, 28v, 29v, 30v (*12*).

a. *O grobowcu*; *przen* (*1*):

Wyrażenie: »ze złota skarb« (*1*): Czytáliſmy o pogrzebie Alexandrowym koſztownym/ do kthorego wiele ſie było zeſzło Mędrcow/ s ktorych ieden ták rzekł. Alexander ze złotá vczynił skarb [*Alexander ex auro fecit thesaurum*; *cf* Potym przykazał [*Aleksander*] Ptolomeuſowi/ áby w Alexandriey złothy grob iemu dał ſpráwić *HistAl* N4]. *HistAl* N5v.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*4*): Wymáwiáimy tedy i piſzmy. [...] b ſkárb boży/ pogrzéb/ ƀ gołąƀ *MurzOrt* Bv; Thesau-

rus. Skarb. *Mącz* [454]d; Schatz. Skarb. Thesaurus. *Calag* 408a; Thesaurus – Skarb. *Calep* 1065a.

Synonimy: **1.a.** *bogactwo*, *dobro*, *majętność*, *pokład*; **b.δ.** *dar*, *dobro*, *dobrodziejstwo*, *łaska*, *pokład*; **3.** *pokład*, *pokładnica*.

Cf **GRZEJISKARB**, **SKARBIEC**, **SKARBNICA**, **[SKARBNIK]**, SKARBORODZICIELKA

MC, MN

SKARBEK *Cn*; *Linde XVIII w.*

SKARBIĄCY *Cn s.v. skarbek*; *Linde brak.*
Cf **SKARBIĆ**

SKARBIĆ (*21*) *vb impf*
a *jasne.*
inf skarbić (*5*). ◊ *praes 2 sg* skarbisz (*3*). ◊ *3 sg* skarbi (*4*). ◊ *1 pl* skarbimy (*1*), **[**skarbi(e)my**]**. ◊ *praet* **[***1 sg m* -m skarbił.**]** ◊ *2 pl m pers* skarbiliście (*1*). ◊ *imp 2 sg* ſkárb (*1*). ◊ *2 pl* ſkárbcie (*4*). ◊ *con* **[***1 pl m pers* bychmy skarbili.**]** ◊ *3 pl m pers* by skarbili (*1*). ◊ *part praes act* skarbiąc (*1*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*
Zbierać, *gromadzić*; *thesaurizare Vulg*, *PolAnt*; *condere in thesauros Cn* [*w tym*: *komu* (*16*) – *sobie* (*15*)] (*21*): Przedſie iednák iáko obraz [= *odbicie*] przemija człowiek/ ále y dármo ſie fráſuie. Skarby [Skárbi *Leop 1575*]: á nie wie komu tho co zbiera przyidzie. *Leop Ps* 38/7; Tákći ieſt *ten* ktory ſobie ſkárbi/ á nie ieſt ku Bogu bogátym. *WujNT Luc* 12/21; Boć nie dźiatki máią rodźicom ſkárbić/ ále rodźicy dźiatkom. *WujNT* 2.*Cor* 12/14; **[**A także powinien Człowiek robić każdy wedle ſtanu ſwego/ [...] a dzieciem [*!*] ſwem ſprawiedliwie ſkarbić *Ekonom* F4; *BudBib* 2.*Cor* 12/17[14] (*Linde*)**]**.
skarbić gdzie (*9*): Iezu ienżes nie w ziemi ale w Niebie ſkarbić zwolenniki thwoie navcżał. ſ⟨miłuj⟩ ſie nad nami. *TarDuch* B4; A iáko Pan nie każe ſobie ſkaárbić tu gdzie mol á rdzá wſzytko pogryzie/ ále tám ná gorze gdzie ſkarb wieczny á nigdy nieprzebrány ieſt. *RejZwierc* 48v; *SkarŻyw* 102; *WujNT* 27, 249 *marg*; **[**Pan Bog ſrodze tego zákázuie/ ábychmy nie ſkárbili ſobie ná tym márnym świećie *WerReguła* 92; *ŚmiglLichwa* 74**]**. *Cf Zwrot.*
[*W połączeniu szeregowym*: [*Pan*] woła nas do ſiebie y wzywa: Podźćie bráć odemnie potrzeby wáſze. Mam/ ále nie ſobie tylo: wſzytko co mam/ [...] wáſze ieſt. dla wazem zbierał y wyſługował/ ná was robiłem ták ćięſzko/ dźiećiśćie moie wamem ſkárbił ſynom moim. *SkarKaz* 531a (*Linde*).**]**
Zwrot: »skarbić skarb(y) [*gdzie*]« = *thesaurizare thesauros PolAnt*, *Vulg* (*4*): Nie ſkarbćie ſobie ſkárbow ná ziemi/ gdzie mol y rdzá kázi/ y gdzie złodźieie wykopywáią y krádną. *BibRadz Matth* 6/19; *WujNT Matth* 6/19, 20, *s.* 248; **[***CzechNT Matth* 6/19, 20; *WerReguła* 92**]**.
W przen (*7*): *TarDuch* B4; *RejZwierc* 48v; kto roſpraſza ná nędznych wſpomożenie/ ſkárbi ſobie wniebie/ y lichwi Bogu: ieſli to nieieſt iáwne oſzukánie? *SkarŻyw* 102; Ten ieſt ku Pánu Bogu/ [...] bogatym/ ktory dobrá ſwe ná rozmnożenie chwały Bożey/ ná kościoły/ ná ſzkoły/ ná ſzpitale/ ábo ná vbogie wydawáiąc/ ſkárbi ſobie ſkarb zaſługi y zapłáty w niebie. *WujNT* 248, *Matth* 6/20, *s.* 27, 249 *marg*; **[***CzechNT* 6/20; *WerReguła* 92; A Páná Bogá przyſtoi prośić/ áby ludźie Chrześćiáńſcy/ [...] niechwytáli ſię łákomie tych dobr doczeſnych y przemiiáiących: [...] ále y owſzem przez iáłmużnę świętą ich vdźieláli dla Chryſtuſa/ ſkárbiąc ſobie w niebie. *ŚmiglLichwa* 74**]**.
Przen [*co*] (*8*): Bogaczom tego świátá roſkázuy [...] áby ſkárbili ſobie grunt dobry ná przyſzły czás *WujNT* 1.*Tim* 6/19.
W przeciwstawieniu: »tracić ... skarbić« (*1*): trácimy łáſkę Bożą/ ſkárbimy ſobie gniew ná cżás gniewu *WerGośc* 262.
Zwrot: *bibl.* »skarbić gniew« = *thesaurizare iram PolAnt*, *Vulg* (*7*): *BudNT Rom* 2/5; *CzechRozm* 251; *SkarŻyw* 168; *CzechEp* 50; *WerGośc* 262; Lecz podług zátwárdźiáłośći twey/ y ſercá niepokutuiącego/ ſkárbiſz ſobie gniew/ w dźień gniewu y obiáwienia ſpráwiedliwego ſądu Bożego *WujNT Rom* 2/5; [*bogacze*] Skárbiliśćie ſobie gniew w oſtátnie dni. *WujNT Iac* 5/3; **[**Czo dalei to gorzi ſobie twoi gniew ſkarbiemi. *Pieśń nabożna ubłagając gniew Pański w powietrze*, rękopis BN sygn. 3041 II, 62**]**.
**** Bez wystarczającego kontekstu* (*1*): Wymáwiáimy tedy i piſzmy. [...] ƀ gołąƀ/ nieſkárƀ/ niegrzeƀ/ nietrąƀ *MurzOrt* Bv.
Synonim: *gromadzić*, *zbierać*, *zgromadzać.*
Formacje współrdzenne: *skarbić się*, *naskarbić*, *zskarbić*.
Cf SKARBIĄCY, **[SKARBIENIE]**

MC

[SKARBIĆ SIĘ *vb impf*
3 pl m pers con by sie skarbili.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Zbierać coś, *gromadzić dla siebie*; *tu w przen* [*w co*]: A do Tymoteuſza tak [*św. Paweł*] piſze c.6. mowiąc. Nauczay ty lud i zaczne a bogate/ aby ſie radſzey skarbili w dobre vcżynki/ niżli w czo inego/ abowiem to ym rychley ma ziednać żywot wiekuiſty [*Vulg* 1.*Tim* 6/19]. *RejKat* 89.
Synonim: *bogacić się.*
Formacje współrdzenne cf SKARBIĆ.**]**

MC

SKARBIEC (*2*) *sb m*
G sg skarbcu (*2*).
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*
Miejsce przeznaczone do przechowywania cennych rzeczy i dokumentów: *budynek*, *pomieszczenie lub pojemnik* (*2*): POydzyeſz potym do ſkárbcu/ gdzye maſz ſwoie rzeczy/ Pomni ſkąd maſz/ y ktoć dał/ ábyś miał ná pyeczy. *RejZwierz* 141v, 141v.
Synonimy: *pokład*, *pokładnica.*
Cf **SKARB**, **SKARBNICA**, **[SKARBNIK]**

MC

[SKARBIENIE *sb n*
L sg skarbi(e)niu.
Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde brak.*
Zbieranie, *gromadzenie*; *depositio in thesaurum Cn* [*czego*]: [*synowie Boży*] chociaſz cały dźień y całą noc ná márnośćiách á ſkárbieniu tego mizernego Mammonu ſtrawić mogą/ iednák iednę godźinę na rzeczach tych gdźieby ſobie ſkarb ku wieczńemu żywotowi ſkárbić mieli/ ledwie ſtrawić mogą/ y to z wielkim vprzykrzeniem y teſkliwośćią. *GrzegŻarnPos 1597* 356.
W przen:
Zwrot: »skarbienie skarbu«: A ſynowie Boży w ſkárbieniu á zgromadzániu ſkárbu onego niebieſkiego ktorego áni złodźiey vkrádnie/ áni mol zie/ áni rdzá zepſuie/ ták ſą niedbáli y oſpáli/ iż [...] *GrzegŻarnPos 1597* 356.
Szereg: »skarbienie a zgromadzanie«: *GrzegŻarnPos 1597* 356 *cf Zwrot.*
Synonimy: *zbieranie*, *zgromadzanie.*
Cf **SKARBIĆ]**

MN

SKARBNICA (*38*) *sb f*
Oba a *jasne* (*w tym w pierwszym 1 r. błędne znakowanie*).
sg N skarbnica (*7*). ◊ *G* skarbnice (*15*); -e (*2*), -(e) (*13*). ◊ *D* skarbnicy (*1*). ◊ *A* skarbnicę (*3*). ◊ *I* skarbnicą (*3*). ◊ *L* skarbnicy (*5*). ◊ *pl G* skarbnic (*1*). ◊ *A* skarbnic(e) (*2*). ◊ *L* skarbnicach (*1*).
Sł stp notuje, *Cn s.v. skarb*, *Linde XVI – XVIII w.*
Miejsce przeznaczone do przechowywania cennych rzeczy i dokumentów: *budynek*, *pomieszczenie lub pojemnik*; *również skład*, *miejsce na zapasy*; *aerarium PolAnt*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *gazophylacium PolAnt*, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *thesaurus Cn* (*38*): Ty ſłowa mowił Ieſus wſkarbnicy/ nauczaiąc wkościele *MurzNT Ioann* 8/20;

BibRadz 2.*Mach* 4/42; [*bracia w jednym domu*] máią ieden ſtoł v ktorego iedzą/ iednę ſkárbnicę/ z ktorey ſię bogácą: wſzakże ieſli iednego oycá y nawyżſzego goſpodarzá mieć nie będą: prętko [...] do ſkarbnice zamki poodbijáią. *SkarJedn* 59; Schatzkammer. Skárbnicá. Aerarium. *Calag* 408b; á vmieráiąc/ [...] táiemnie chrzeſt wziął/ á kśięgi Ewánieliey ktore czytał/ w ſkárbnicy zápieczętowawſzy/ vmárł. *SkarŻyw* 457, 457 [*2 r.*]; A Ceſſarz Iulius opánowawſzy Rzym puſty/ ſam ſie [...] Borgmiſtrzem Rzymſkim vczynił/ y Skárbnice/ [...] gwałtem wyłomił/ y Skárby [...] pobrał. *StryjKron* 66, 658; Gazophylacium – Sklep albo skrzinia gdze pieniądze chowaią, skarbnica. [...] locus, in quo gazam, hoc est thesaurum, opes, aut pretiosiorem supellectilem conservamus. *Calep* 448b, 36a; *WujNT Ioann* 8/20; Kiedy Ráycá zwyćięſtwo otrzymał: do kupy Nieprzyiaćiołom wźięte znaſzał wſzytki łupy. A záraz przy tryumfie do ſkárbnice dawał/ Kleynoty/ śrebro/ złoto/ ktorego doſtawał. *KlonWor* 17, 16; **[**á Lewitowie będą dáwáć dzieſiątą część dzieſięćiny ſwoiey do domu Bogá náſſego do ſkárbnice w domu ſkárbu. *Leop* 2.*Esdr* 10/38 (*Linde*); Skarbnycza thesaurarium *ReuchlinBartBydg* Jv; *Leop 1577* 2.*Esdr* 13/5 (*Linde*); Za króla Zygmunta Starego w roku pańskiem 1536 zgorzał zamek krakowski pirwszą raz nad skarbnicą, dnia 18 miesiąca października. *KronMieszcz* 159; *StryjPoczą*t 529; AErarium pauperum Gazophylaceum Gemain Kaſten Skárbnicá *ArtNom* I4**]**.

W przen (*1*): Ten [*Pan*] z lochów źiemſkich obłoki wyćiąga/ Y po powietrzu ſzyrokim rośćiąga. Z déſzczem ogniſté miéſza łyſkáwice/ Wiátrów dobywa z ſwéy ſkrytéy ſkárbnice. *KochPs* 198.

Przen (*12*):

skarbnica czego [= *zawierająca co*] (*4*): kyedyſz ona [*Maryja*] myala bycz [...] ſchouanyem boſtwa y ſkarbnyczą tayemnycz boſkych *PatKaz II* 47v; *SkarJedn* 144; *SkarŻyw* 80; *GosłCast* 6; **[**Ták kośćioł S. nową dobrá wſzytkiego ſkárbnicę [*tj. Maryję*]/ [...] wyſławić [...] prágnął *BzowRóż* A3v**]**.

W porównaniu (*1*): Nierozmyślálá ſię [*śpiewając w natchnieniu*]/ iáko y ktorym porządkiem było ſłową y rzeczy náydować: iedno iákoby z kśiąg iákich/ ony wyſokie ſkrytośći chwały Boſkiey/ [...] iáko z ſkárbnice Duchá S. wypuſzczáłá. *SkarŻyw* 583.

Wyrażenia: »bogata skarbnica« (*3*): Nie wźiął [*Pan Jezus*] iey [*mocy odpuszczania grzechów*] z ſobą do niebá/ ále ią tu ná źiemi zoſtáwił/ gdźie grzeſzym/ ábyſmy tu odpuſzczenie mieć mogli. Vmieymy mocy tákiey y tego kluczá do ták bogátey ſkárbnice vżywáć/ częſto do nog kápłanow klucznikow y ſzáfárzow Bozkich przypadáiąc *SkarKaz* 207b, 580a; *GosłCast* 6.

»skarbnica Boska, Ducha Świętego« (*1*:*1*): A przetoſch [*Maryja*] yeſt uezuana ſkarbnyczą boſką yſch ona (zwyecznoſzczy) przebyuala wſkarbye ſercza boſkyego *PatKaz II* 29; *SkarŻyw* 583.

»duchowna skarbnica« [*szyk 1*:*1*] (*2*): y rozmyślanim ſpraw y dobrodzieyſtw Boſkich/ [*święty Antoni z Padwy*] rozpalał ſerce ſwe: y ſklepy cnot y ſkárbnic duchownych rozprzeſtrzeniał/ y wnie drogiego złotá/ pokory y wielkiey doſkonáłośći/ názbierał. *SkarŻyw* 543; *LatHar* 286.

»hojna (*a.* hojniejsza) skarbnica« (*2*): Zle czynił y wielce grzeſzył Páweł S. [...] wſzákże iſz nie do końcá była zła wola iego/ [...] ruſzył Pan Bog hoynieyſzey ſkárbnice nań łáſki ſwoiey *SkarŻyw* 80; *GosłCast* 6.

»kościelna skarbnica« (*1*): á odpuſty nic inſze[go] nie ſą/ iedno zaſług pozoſtáłych ále nieprzebránych Páná náſzego/ y świętych iego/ z duchowney Kośćielney ſkárbnice/ [...] nam/ [...] podanie y przypiſánie. *LatHar* 286.

»nieprzebrana skarbnica« (*1*): Młódź ábytſie w cnotách iego [*biblijnego Józefa*] ćwiczyłá, [...] y w myśl y w ſerce to ſobie brálá, że ieſliż zá czym ná świećie, zá tym naprędzéy hoyna, bogáta, y nieprzebrána łáſki y błogoſłáwieńſtwá páńſkiégo ſkárbnicá, ná nié y ná potomné wyléwáć ſie może. *GosłCast* 6.

Szeregi: »komora i skarbnica« (*1*): Nie ćieśnićie áni kurczćie miłośći w ſwoich domách/ y poiedynkowych pożytkách/ nie zámykayćie iey w komorách y ſkárbnicách ſwoich. *SkarKazSej* 670a.

»szpiżarnia i skarbnica« (*1*): v iednego ſtołu ś. náuki y ſákrámentow záśiádáć/ y z iedney ſzpiżárniey y ſkárbnice potrzeb y żywności ſwoiey pátrzyć [*Pan*] roſkazał. *SkarKazSej* 684a.

a. *Skrzynia z pieniędzmi lub innymi cennymi rzeczami* (*10*): [*liszka*] Do láſa máłpę pozwałá: Gdźie tám leżáłá ſtępicá [= *potrzask*]/ Rzekąc/ otoć tu ſkarbnicá/ A ſkárbuć w ſobie doſyć ma/ [...] Sięgniſz támo ręką śmiele/ Naydzieſz śrebrá złotá wiele *BierEz* Kv; A śiedząc Ieſus przećiw ſkárbnicy/ pátrzał iáko rzeſza kłádłá pięniądze do ſkárbu (*marg*) do skárbnice, ktora byłá w przyśionku kośćielnym. (–) *WujNT Mar* 12/41, *Mar* 12 *arg*, *Luc* 21/1.

Wyrażenie: »skarbnica kościelna« (*3*): A Weirzáwſzy/ [*Jezus*] virzál bogáté ludźie a oni miecą do ſkarbnice kościelnyi (*marg*) offiary (–) dary ſwoie [*mittentes munera sua in gazophylacium*] *MurzNT Luc* 21/1; Boby lepiey ſwych właſnych rąk prace/ [...] pożywáć: niż [...] śierośie y inſze domy wyżyráć: [...] iáko żydom Chriſtus powiedźiał. Mat.15.v 5. iż ták Fáryzeuſzowie czyniáli/ wiodąc ie ſwoią ſkárbnicą kośćielną do zgwałcenia przykazánia Bożego. *CzechEp* 65; *WujNT* Zzzzz3.

Szereg: »skarbnica abo skrzynia« (*2*): Arcykápłani wźiąwſzy [*od Judasza*] *ony* śrebrniki/ mowili: Nie godźi ſię ich kłáść do korbony (*marg*) do skárbnice, ábo do skrzynie kośćielney, ktorą po Zydowtku [*!*] zwano korboná: że do niey kłádziono dáry Boże. [...] (–) gdyż ieſt zapłátá krwie. *WujNT Matth* 27/6, *s.* 339 *marg.*

Synonimy: *pokład*, *pokładnica*; **a.** *korbona.*

Cf **SKARB**, **SKARBIEC**, **[SKARBNIK]**

MC

[SKARBNICZKA *sb f*

Oba a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skarbnica *oraz* -ka).

sg N skarbniczka. ◊ *V* skarbniczko.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Dem. od „*skarbnica*”; *przen*: *O Maryi*: *ta*, *która ma w sobie skarb*, *która jest napełniona tym*, *co najcenniejsze*: Quare fuit admodum conveniens, illud ... Sacrarium {ſkarbniczka} Spiritus Sancti *Glosy I nr 107/59.*

skarbniczka czego [= *zawierająca co*]: Swięnta Mario pa[n]no, vliczko niebieska, thaiemnycz boskich skarbniczko, smylvysię nad namy *ModlKobiet* 35.

Wyrażenie: »skarbniczka niebieska«: Swięnta Maria panno, skarbnyczko niebieska, modl się *ModlKobiet* 34.**]**

MC

1. [SKARBNIK *sb m*

N sg skarbnik.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Miejsce przeznaczone do przechowywania cennych rzeczy i dokumentów; *budynek*, *pomieszczenie lub pojemnik*: Skarbnyk gazophylatium, arca vel locus, ubi communis census reponebatur ..., in Ezechiele autem gazophylatia dicuntur cellule parve, ubi thesauri reconduntur *ReuchlinBartBydg* n6.

Synonimy: *pokład*, *pokładnica.*

Cf **SKARB**, **SKARBIEC**, **SKARBNICA]**

MC

2. SKARBNIK *Sł stp*; *Cn s.v. skarbek*, *Linde XVIII w.*

SKARBNIKOW *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKARBNY (*10*) *ai*

a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg m N skarbny (*1*). ◊ **[***G* skarbn(e)go. ◊ *A* skarbny. ◊ *I* skarbnym.**]** ◊ *f* **[***N* skarbnå. ◊ *D* skarbn(e)j.**]** ◊ *I* skarbną (*3*). ◊ **[***L* skarbn(e)j.**]** ◊ *pl N* **[***m pers* skarbni. *m an* skarbni [*cum sb*: *wielbłądowie*]**]**. *subst* skarbn(e) (*1*). ◊ *G* skarbnych (*1*). ◊ *D* skarbnym (*2*). ◊ *A subst* skarbn(e) (*1*). ◊ *I m* skarbnymi (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

Przymiotnik od „skarb” onerarius Mącz, *Cn*; *aerarius Mącz* (*10*):

a. *Od znacz.* ‘*przedmioty wartościowe i drogocenne*’; *zapełniony rzeczami wartościowymi*, *zapasami lub innymi dobrami* (*4*): **[***CenRzemKsiąża* 359; Cesarza Janczarowie na ręku nieśli [...] aż na rownią, a wielbłądowie skarbni [z skarby *K*, *P*] na gorach zostali. *PamJancz* 96.**]**

Wyrażenie: »skarbny woz, **[**rydwan**]**« = *onerarius currus Mącz*, *Cn*; *aerarius currus Mącz* [*szyk 3:1*] (*4*): [*gdy opuszczamy ten świat*] A coż nam też ma być żal czego nam nie trzebá/ Gdyż tám s ſkárbnymi wozy nie ieżdzą do niebá. *RejWiz* 105v; Armare onerarios currus, Ná wozy skárbne vkładáć. *Mącz* 16b, 5a; *CiekPotr* [30]; **[**Skarbny voss fiscalis currus *ReuchlinBartBydg* m7v, m7v; Mieszczanie czasu pospolitego ruszenia wyprawują dwa wozy skarbne, [...] które nałożone być mają dostateczną żywnością i ktemu jeden wóz próżny. *OpisyPozn 1564/65 nr 9*; Także i kolebki, karety, kotcze i wszelakie wozy, rydwany skarbne, robotne, [...] Jej Mci samej krolewnie Annie odkazujemy *TestZygm-Aug* 28; *KronMieszcz* 85; *Cochan II* 71; *UstWojsk 1581* 155; *Inw-BiskWłoc 1582*/142; A potym krwią litewską ręce zajuszywszy, A plonem wielkim skarbne wozy obciążywszy, Chce chorągwie zawiesić w Moskwi, w Litwie wzięte *StryjPoczat* 261**]**.

b. *Od znacz.* ‘*środki finansowe i kosztowności będące w dyspozycji władcy*’; *zajmujący się finansami władcy* (*2*):

[*Wyrażenie*: »urząd skarbny«: A iż też WM sam ani wszystek urząd nasz skarbny [...] nie możecie tam ni skąd nabyć pieniędzy ku daniu tem służebnem, Pan Bóg wie, jakośmy się pilnie o tem starali *ListyZygmAug 1562*/362.

Zestawienie: »pisarz skarbny«: ale pisarz skarbny i sołtysi tę sprawę dali, iż na ten czas tego pastwiska elblążanie są w używaniu za daniną KJM *LustrMalb II* 11; A do pisarza naszego skarbnego [...] rozkazaliśmy dać list nasz *ListyZygmAug 1561*/353, *1561*/354; Iácynt Młodzieiowſki [...] naprzod był Sekretarzem y Piſarzem ſkárbnym zá Bażeńſkiego *PaprHerby* 318, 261; *Pobór* 7.

α. *W funkcji rzeczownika*: *skarbnik* (*2*): A tym Skárbnym [*Praefectos fisci*] godźiłoby ſie mieć dom przy tem mieyſcu/ w ktoremby ſkarb chowano. *ModrzBaz* 123v; **[Skarbny** Wielkiego Kśięſtwá Litewſkiego/ y Piſárze ſkárbni Polſcy y Litewſcy/ po złotych piąći [*powinni dawać*]. *Pobór* 7**]**.

Wyrażenie: »starszy skarbny« (*1*): Ci [*poborcy*] brálíby kwit [*za dostarczone pieniądze*] od ſtárſzych ſkárbnych [*praefectorum fisci*] *ModrzBaz* 123v.

β. **[***Wchodzi w skład derywatu kompleksowego od zestawienia* »pisarz skarbny«:

Zestawienie: »pisarzowa skarbna«: Wáwrzyniec Brát iego rodzony/ y Krzepicka Piſarzowa Skárbna. *PaprHerby* 515.**]**

c. *Od znacz.* ‘*miejsce do przechowywania cennych rzeczy*’ (*4*):

α. *Używany w sprawach związanych ze skarbcem*, *dotyczący skarbca* (*3*): **[***LustrSand* 265; Wynajdzieli skąd inąd Rzeczpospolita czym poratowanie czynić na odprawy skarbne, radzi to słyszeć i widzieć skutkiem będziemy. *ListyZygmAug 1570*/579.**]**

Wyrażenia: **[**»skarbny dom« = *spichlerz*: á ſtąd potym ogień [...] zánioſł ſie ná domy wielkich pánow [...]: potym ná skárbne domy/ w ktorych dla obleżenia ſpiżę chowano *FlawHist* 81.

»inwentarz, liczba, rejestr skarbny(-a)«: Byłá też vchwáłá Anno MDLij. iż dawano z kożdego kmiećiá oſyádłego/ [...] dwá groſzá: Tedy iáko z Regeſtrow ſkárbnych ſpiſek tego wydano/ vczynilo kmieći oſyádlych Sto dźiewięćdźieſyąt y cztery tyſyące/ dwieſćie/ dźiewięćdźieſyąt y dwá. *TarnConsil* 29; Obora. – Inwentarza skarbnego nie ukazano, jako JKM przyjął. *LustrKrak* I 98; *LustrMalb* II 16; Jakoż to była wola nasza, że do Knyszyna przyjachawszy [...], mieli się potrzeby nasze własne odprawować, to jest słuchanie liczeb skarbnych *ListyZygmAug 1570*/581.

»skarbna komora« = *gazophylacium Vulg* [*szyk zmienny*]: Skarbna comora archarium *ReuchlinBartBydg* c6; A przy káżdey komorze ſkárbney drzwi ná przodku bron *Leop Ez* 40/38, *Ez* 40/45 (*Linde*).**]**

»pieczęć skarbna« (*3*): KWitować káżdégo pod ſwą pieczęćią ſkárbną pan Podſkárbi ma z podpiſem Deputatów/ á nie ináczéy. *SarnStat* 362 [*idem*] 413, 413.

[»przywilej skarbny«: Piotrá Secygniewſkiego z Páćżánową Sędźim Sędomierſkim wſpominái*ą acta* owego kráiu y przywileie ſkárbne *PaprHerby* 201.**]**

β. *Zarządzający skarbcem*, *pilnujący skarbca lub zajmujący się sprawami związanymi ze skarbcem* (*1*):

Wyrażenia: **[**»kustos skarbny«: Symon Turſki v S. Iádwigi był Proboſzczem y Kuſtoſem Skárbnym *PaprHerby* 526.

»stroż skarbny« (*1*): Z tegoż ſkárbu onym ſędźiom/ [...] niechay by dawano ná káżdy rok dwánaśćie ſet złotych: á ſtrożom ſkárbnym [*custodibus autem fisci*] trzy ſtá złotych ná potrzeby. *ModrzBaz* 123v.

αα. *W funkcji rzeczownika* (*1*): A tym Skárbnym [*Praefectos fisci*] godźiłoby ſie mieć dom przy tem mieyſcu/ w ktoremby ſkarb chowano. *ModrzBaz* 123v.

Cf **SKARBOWY**

MC

SKARBORODZICIELKA *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

(SKARBOWAĆ) *cf* **SKARBOWANY**

SKARBOWANY (*2*) *part praet pass pf*

Oba a *jasne*; o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -owany).

sg m A skarbowany (*1*). ◊ *pl A subst* skarbowan(e) (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. karbować.*

Zakończony ząbkami (*2*): A SKoczek ieſth dwoiaki/ ieden wieczſzy á drugi mnieyſzy/ wyſoko roſcie latoroſlnie, liſt ma ſzyrokij ſkarbowany *FalZioł* I 62c; A TO ziele [*kania noga*] [...] Liſthy ma iako kozłek ſkarbowane á poſrzodku cżyrwone *FalZioł* I 112d; **[***SienHerb* 76b, 138a**]**.

Synonimy: *karbowany*, *ząbkowany*, *ząbkowaty*.

MC

SKARBOWY (*26*) *ai*

a *oraz* o *jasne.*

sg m N skarbowy (*4*). ◊ *G* skarbow(e)go (*1*). ◊ **[***A* skarbowy.**]** ◊ *L* skarbowym (*1*). ◊ *f N* skarbowå (*1*). ◊ *G* skarbowéj (*1*). ◊ *A* skarbową (*1*). ◊ *I* skarbową (*1*). ◊ *L* skarbowéj (*1*). ◊ *n N* skarbowé (*2*). ◊ *G* skarbow(e)go (*1*). ◊ *pl G* skarbowych (*3*). ◊ *D* skarbowym (*2*). ◊ *A subst* skarbowé (*5*); -é (*4*), -(e) (*1*). ◊ *L* skarbowych (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

Przymiotnik od „skarb”; *thesaurarius Calep*, *Cn* (*26*): Thesaurarius – Skarbowi. *Calep* 1065a.

a. *Od znacz.* ‘*środki finansowe i kosztowności będące w dyspozycji władcy*’; *aerarius*, *fiscalis*, *fiscarius*, *quaestorius Cn* (*25*):

α. *Dotyczący skarbu* (*21*): Dzierzawy, albo Dwory. ktoreby kolwiek przedane były do Starostwa tedy te wolno dawać nąm komu chcęmy dla pozytku skarbowego, iedno nie Cudzoziemcom *ActReg* 44, 26, 132; O czym weyźrzy w Conſtitucie Séymów *annorum* 1590. y záśię 1591. iáko o niewydánié Quárty, y inné niektóré ſkárbowé kauzy. *SarnStat* 139; W rzeczách ſkárbowych od Podſkárbiégo wyzywáć zá Dworem *SarnStat* 418; Vrząd [*starosty*]. Zamku, koronowánému Królowi dochować, y pożytki zbiérác ſkárbowé. *SarnStat* 480, 356, 412, 414, 418, 419, 1263; K temu ná káżdy kwártał y ná pewne czáſy/ áby ſię wſzyſcy [*szafarze skarbu*] [...] zieżdżáli y potrzeby ſkárbowe odpráwowáli. *VotSzl* E; **[**bo prze niedoſtátek ſkárbowy trudno go miał rátować *BielKron 1597* 523**]**.

W charakterystycznych połączeniach: *skarbowa*(*-y*) *jurysdycyja*, *kauza*, *płaca*, *potrzeba* (*2*), *pozew*, *pożytek* (*2*), *prowent*, *retenta*, *rzecz* (*3*), *sprawa.*

Wyrażenia: »delacyja skarbowa« (*2*): A ći wſzyſcy powinni będą/ [...] tám iuż wedle delácíiéy ſkárbowéy/ pod winą tákowéyże ſummy/ [...] iſtotnie ſie vſpráwiedliwić. *SarnStat* 414, 414.

»dobra skarbowe« (*2*): (*nagł*) Formá pozwów o ſkárbowé prowenty od Inſtigatorá. (–) POzywa ćie: iżeś ty [...] dobróm ſkárbowym [*Bonis fisci JanStat* 539] w tym á w tym/ tę ábo owę ſzkodę wyrządźił. *SarnStat* 412 [*idem*] 141.

»księgi skarbowe« (*1*): A wſzytkie ták *perceptorum* iáko y *expenſorum* rekognicye y kwity/ niechayby [*szafarze skarbu*] do kśiąg ſkárbowych záraz áktykowáli/ y porządnie rozno rozne wpiſowáli. *VotSzl* E.

»prawo skarbowe« [*szyk 2:1*] (*3*): SZOSTA TABLICA ná kſztałt Praw Rzymſkich: w któréy Leges Fiſci, Skárbowé Práwo zámyka ſie. *SarnStat* 332, 5, 331.

β. *Zajmujący się finansami władcy* (*4*):

Wyrażenia: »pisarz skarbowy« (*2*): *SarnStat* 332; Do czego [*tj. do pozywania tych*, *którzy zalegają z oddawaniem należności do skarbu*] *Inſtigator* oſobny przyśięgły y vprzywileiowány byćby muśiał/ y Piſarz ſkárbowy też przyśięgły y dobrze ośiádły/ ktoryby przy nim záwſze mieſzkał. *VotSzl* E2.

»trybunał skarbowy« (*2*): Iáko Trybunał ſkárbowy w Lublinie y w Wilnie był fundowány, dla prędſzéy exequutiiéy. *SarnStat* 413, 862.

Cf **SKARBNY**

MC

[SKARCIĆ *vb pf*

inf skarcić.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. 1. karcić.*

Napomnieć, *udzielić nagany*; *w przen*: Do szkoły cię [*tj. pieśń aleluja*] skarcić było niesiono Aby cię już więcej nie śpiewano. *W. Wydra*, *Teksty kolędowe z pierwszej połowy w. XVI... . Pamiętnik Literacki 69*, *z. 3*, *s. 170.*

Synonimy: *napomnieć*, *zganić.***]**

MN

SKARGA (*201*) *sb f*

f (*192*), *m* (*9*) [*w funkcji n-pers*].

skar- (*127*), skår- (*9*); skår- *WierKróc*; skar- : skår- *UstPraw* (*1:2*), *BielKron* (*12:3*), *Mącz* (*18:2*), *SkarŻyw* (*1:1*); *końcowe* a *jasne* (*w tym 2 r. błędne znakowanie*).

sg N skarga (*46*). ◊ *G* skargi (*19*). ◊ *D* skardze (*6*). ◊ *A* skargę (*47*). ◊ *I* skargą (*5*). ◊ *L* skardze (*5*). ◊ *pl N* skargi (*16*). ◊ *G* skårg (*23*). ◊ *D* skargåm (*2*); -åm (*1*), -(a)m (*1*). ◊ *A* skargi (*16*). ◊ *I* skargami (*9*); -ami (*7*), -(a)mi (*2*). ◊ *L* skargach (*6*); -ach (*4*) *GrabowSet*, *SarnStat* (*3*), -åch (*1*) *KochPieś*, -(a)ch (*1*). ◊ *V* skargi (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *Oskarżenie*, *obwinienie*, *zwłaszcza urzędowe przed instytucją lub osobą wymierzającą sprawiedliwość*; *querela Vulg*, *Modrz*, *JanStat*, *JanPrzyw*; *accusatio PolAnt*, *Vulg*, *Mącz*, *Cn*; *categoria Mącz*, *Calep*; *crimen Mącz*, *Cn*; *delatio Calep*, *Cn*; (*poenaria*) *actio*, *expostulatio*, *postulatus Mącz*; *dica*, *incusatio Calep*; *instantia*, *propositio*, *querimonia JanStat*; *insimulatio*, *criminatio Cn* (*161*): *OpecŻyw* 120; yzbi y waſchi y naſchi poddany pograniczny ytesz panowie zadney potim kv skardze prziczini niemiely *LibLeg* 10/68v; *RejKup* cc3v; przed Legátem/ nieczekaiąc żádnyi ſkargi/ vczynił ſię winnem *MurzHist* C3v; *UstPraw* A3v; *RejZwierz* 102v; Accusatio pro defensione, Oddalenie á obroná przećiwko skárdze. *Mącz* 75c; Crimen invidiosum, Nieprziyemna skárgá/ dánie zwłaſzczá winy komu w czym która ſie mało ludźióm podoba. *Mącz* 495a, 2a, 5d, 41a, 75b [*2 r.*], 137a, 315c, d; *ZapKościer 1582*/35v; ktory ſynod z pochlebcow iego [*papieża*] zebrány niechćiał przećiwnikow Papieſkich/ z ſkárgą przedśię przypuśćić/ áni ich ſłuchać *NiemObr* 156; *KlonŻal* B2v; Dica – Pozew w ktorim skarga ieſt opiſsaną. *Calep* 319a, 172a, 295a, 525a; máią mieć ludźie wſzyſcy przyſtęp do ſkarg y czynienia ſpráwiedliwośći/ náznáczoney pewnych cżáſow *GostGosp* 162; REfferendarze náſzy tylko ſkarg á nie ſądów/ wedle Státutów Króleſtwá/ pilnować będą *SarnStat* 324; WIelkié bezprawia/ y gwałty rózné odnoſzą do nas częſtémi ſkárgámi Krákowſkiégo miáſtá obywátele *SarnStat* 504; áni ich [*sporów*] ná potym iáka zmiánká álbo pámięć/ á zwłaſczá w ſkárgách ku vwłaczániu ſtron przed któremikolwiek oſobámi/ niech niebędźie miáná w żadnym ſądźie Duchownym álbo Swietckim álbo gdźie indźie *SarnStat* 1087, 208, 324, 397, 531, 533 (*14*); **[**Skarga causa pauperum *ReuchlinBartBydg* f5v**]**.

skarga od kogo (*5*): Przeſz then czaſch wſchiſtek na wyethſche ſkargy bili od pana Voyewodi. *LibLeg* 11/158; *Diar* 71; Vmiękczon Władźiſław ſkárgámi od ſynow ſwych y innych pánow/ wywołał Siećiechá z źiemie *BielKron* 349v; *PaprUp* I3; z wielkim żalem y z boiáźnią pomſty bożéy vſtáwné á płáczliwé ſkárgi od duchownych do nas przychodzą *SarnStat* 906.

skarga około czego (*1*): Pothym powye [*nasz poseł*] ysz wyelkye a czanſthe przed naſſ skargy przichodzą okolo vczyſkanya a obczyaſzlywoſczi kthore ſzią naſzym poddanym dzyeyą od poddanich pana Markrabinich *LibLeg* 7/68v.

skarga z strony czego [= *od kogo*] (*1*): Waſſim Laſką[m] ninieiſſim themto liſtem obiawiame, Thak iako niektore poſpolithe ſkargy sthrony [*lege*: z strony] Rzemięſła Rzezniczego [*tj. rzeźników*] v nas w Sliąſku beły, [...] ſtaramy śie y othem myślime, aby takowa naſſa czeladz nam na prziſſłe cżasi poſłuſſnieiſſa y powolnieiſſa beła *ListRzeź w.* 2.

skarga przeciw(*ko*) *komu* (*10*): Przećiw kápłanowi nye przyymuy ſkárgi/ okrom dwu álbo trzech ſwyádkow *KromRozm III* K4; ODporna ſtroná tá ieſt/ przećiw ktorey bywa ſkárgá v Sądu. *GroicPorz* f3; A thák Piłat [...] rzekł: Iákąż ſkárgę przynośićie przećiw cżłowiekowi temu? *BibRadz Ioann* 18/29; *Mącz* 5d; [*żale starego człowieka*] gdym mogł dobrze cżynić/ nie cżyniłem/ á teraz iuż niemogę. A tákowy cżęſtokroć vpada w roſpácż/ á vmiera nędznie: przetoż przećiw thákowym będzie wielka [*!*] ſkárgá w dzień ſądny. *HistRzym* 113v; *WujNT Col* 3/13, 1.*Tim* 5/19; *SarnStat* 817. *Cf* »skargę kłaść«.

skarga na kogo (*19*): wewſchem powolni przyacziel v.k.m. sendziak Siliſſirſkj [...] daye tho przes lyſth moy v.k.m. znacz [...] oznaymvyacz mnie o ſkardze v.k.m. na poddanich Zamkow y[ego] Cz:m: vkraynnich ktorzi bes prziswolenia v.k.m. owcze swoye przes granycze przeganiayą *LibLeg* 11/18, 11/22; *MetrKor* 40/823; [*cesarz odpowiedział posłom luteranów*:] wſzákże ieſli [*biskup koleński*] przeſtánie tego [*sprzeciwu*]/ á poſłuszeńſtwo od nas prziymie/ niebędzie nań więcey przyczyny ſkárgi. *BielKron* 224v, 129v, 305v, 325; Crimen contexere, Skárgę ná kogo nárządźić. *Mącz* 453c; Vboſtwá więcey ſzáuuy [*lege*: szanuj]/ niż wielkiego Páná/ Niech będźie iego krzywdá z łáſką wyſłuchaná. Zwłaſzczá gdy ſkárgá przydźie ná twe Vrzędniki *Prot* D3v; *GórnDworz* Q8; *BielSpr* 54; Potym Alkimus widząc/ iſz Iudá z ſwemi był mocnieyſzym/ áni im mogł wytrzymáć/ wroćił ſię ku krolowi/ á vcżynił ná nie wielką ſkárgę. *BudBib* 1.*Mach* 7/25; *ZapKościer 1588*/77v; A oſobliwie/ záſtáwiał ſię o to on zacny mąż aby nikt do Rzymu ná ſwego Biſkupá z ſkárgą ſię nie vćiekał *NiemObr* 57; *WujNT* 1.*Tim* 5 *arg. Cf* »skargę kłaść«, »wysłuchać skargi«.

skarga na co [= *dotycząca czego*] (*1*): Ieſli ná zbrodnie ſkárgá nie była/ tedyć y práwo y vrzędnicy niewinni/ że nie karáli. *GórnRozm* A4v.

skarga o kogo, *o co* (*9*): Alye nyemnyeyſche ſcham otho ſkargy poddanich ye[go] Kro.mczi. nyethak wyelye o slodzyeyſthwa. aczkolwyek y otho ſſam vyelkye ſkargy yako o nayaſdi domowe. *LibLeg* 11/181v, 11/158; Ieſli by ſkárgá byłá trzy kroć o Imienie ſtoiące/ á Pozwány nieſtánąłby/ tedy Powodowi ma być przyſądzono wwiązánie w iego Imienie *GroicPorz* q2v, m4v; ktorego [*Sobiesława*] też potym wypędził [*cesarz*] dla ſkarg ktore náń cżęſto bywały o okrućieńſtwo *BielKron* 325; poenaria actio, Skárgá/ ſpráwá ſądowna o rzecz karánia godną. *Mącz* 307d. *Cf* »skargę kłaść«, »na skargi odpowiedać«.

skarga przed kim, *przed czym* (*6*): Skarga ymvrzowa przed vaschą K.m ktoremv oycza y dwa brati zabitho w lytwye *LibLeg* 11/94; *MetrKor* 40/823; [*posłowie*] ani odmowki na skargi swe

żałobliwe przed IKM nie słyszeli *Diar* 57; A gdy byłá ſkárgá [*na biskupa morawskiego*] przed Papieżem/ poſłał Papież Kárdynałá iednego do Czech/ áby [...] mſzą po wſzythkich kośćielech zápowiedział. *BielKron* 324v; wſzytki niezgody ſpory y ſzkody poczynioné między témi ſtronámi [*królem polskim i mistrzem Zakonu Krzyżackiego*] máią bydź doſtátecznie vſpokoioné: y ná potym o nich żadna zmienká y pámięć bydź niema w ſkárgách/ w vrągániu przed drugiémi oſobámi *SarnStat* 1109. *Cf* »skargę kłaść«.

skarga o czym (*7*): my to niemylo sliszecz ze krol polsky przyacziel moy przifilal pokylakrocz skargę na poddanich naschich o krziwdach swich *LibLeg* 11/22; *ActReg* 125; POruſzeni częſtémi ſkárgámi poddánych náſzych o drogośći ſoli/ [...] vſtáwiamy: áby [...] *SarnStat* 386 [*idem*] 928. *Cf* »skargę kłaść«, »wysłuchać skargi«.

skarga czyja [*w tym*: *G sb i pron* (*19*), *ai* (*poss*) (*15*), *pron poss* (*9*)] (*43*): Skarga druga Mehmedowa *LibLeg* 11/94v, 10/59, 150, 11/18, 94, 181v; *OpecŻyw* 119; a rozumiałby WKM, aby czas był po temu, a IchM aby się nam chcieli usprawiedliwić albo saltem okazać niewinnością swą, niesłuszność skarg naszych *Diar* 46, 49 [*2 r.*], 57; co by wżdy tego za przyczyna była, iż od IchM ani nagrodzenia, ani obmowki żadnej, ani nakoniec pokoju otrzymać za tak częstemi swemi skargami nie możemy. *DiarDop* 104; *BielKron* 348v, 373v, 453v; *Mącz* 5d, 283b, [305]d; Ták Krolá iáko páná/ Kmieca ſkárgá głuſzy. *BielSat* D4v [*idem BielRozm*]; *ModrzBaz* 20v; *KochOdpr* B3v; W nocy złodźiéy ſye tái/ którégo záś ráno Inſzy złodźiéy wymáca/ wźiąwſzy inſzé miáno. A Pánny go zmyśloną ſczypią ſkárgą ſwoią *KochEpitCat* 110; *BielRozm* 31; *WujNT Act* 25 *arg*; CZęſtémi wſzyſtkiéy Szláchty y Poſłów od niéy poſłánych króleſtwá náſzégo ſkárgámi poruſzeni/ vſtáwiamy: áby [...] *SarnStat* 297, 208, 343, 386, 493, 532 (*13*). *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

Ze zdaniem przydawkowym [*zawsze*: *iż*, *że*] (*3*): Skargi cżęſte do niego [*króla Ludwika*] przychodziły od Solimaná Ceſárzá Tureckiego dzieſieyſzego ná lud pográniczny/ iż ſie nie ſpokoynie záchowáią *BielKron* 305v; iáko raz v ſądu byłá ná iednego ſkárgá/ że mu wielkich pieniędzy pożyczono/ á prokurator iego prząc długu tym wychodził/ A gdzież by ie práwi miał podzieć? *GórnDworz* Q8; *SarnStat* 532.

W połączeniu szeregowym (*1*): Libelli supplices, Liſty ná których żałoby skárgi y żądánie ſwe oſięgáyą ći którzi cziyey łáski żądáyą. *Mącz* [305]d.

Zwroty: »skargę(-i) kłaść (*a.* przełożyć, *a.* położyć), kładący« [*w tym*: *przeciw*(*ko*) *komu* (*2*), *na kogo* (*2*), *o co* (*1*), *przed czym* (*1*), *o czym* (*1*)] = *querens JanStat*, *JanPrzyw*; *causam obiiciere Vulg*; *accusationem constituere*, *in crimen vocare Mącz*; *in querela deponere JanStat* [*szyk zmienny*] (*9*:*2*): [*Franciszek Spiera*] będąc niewinnęm/ ſám przećiwko ſobie nie kto inſzy przećiw iemu/ ſkargę położył *MurzHist* C3v; *Leop Deut* 25/7; *BielKron* 369v; In crimen vocatur, Kładą náń skargę przed vrzędem. *Mącz* 504b, 413a; *WierKróc* Bv; [*mówi Piłat*:] nie nálazłem w tym człowieku [*tj. w Jezusie*] żadney winy z tych o ktorych nań ſkárgę kłádźiećie [*in quibus eum accusatis*]. *WujNT Luc* 23/14, *Act* 25/7; DLá iáſnieyſzégo czynienia ſpráwiedliwośći/ y odpráwowánia ſkárgi kłádących/ vſtáwiamy: áby dwá [*sekretarze*] byli w Práwie vczeni/ ieden Duchowny drugi świetcki *SarnStat* 324, 532, 946.

»skargę oddalić« (*2*): *TarDuch* C3v; Depurgare crimina, Skárgi oddalić. *Mącz* 332b.

»na skargi odpowiedać (*a.* odpowiedzieć)« [*w tym*: *o co* (*1*)] = *querelis respondere JanStat* (*6*): Iezus mily na ty wſſytki ſkargi nitz nie odpowiedział/ anij żydom anij Herodowi *OpecŻyw* 121v, 119, 120; *LibLeg* 11/81v; ieſliby Poborce niekiedy nád Liſt Vniwerſałowy w płáceniu kogo vćiſnęli/ tedy ná ſkárgi poddánych o tákowé krzywdy przed Biſkupem onéy źiemie/ Woiewodą/ y Káſztellanem/ odpowiádáć/ [...] będą powinni. *SarnStat* 343, 1248.

»pozywać ku skardze, na skargę; pozew na skargę« = *citatio ad querelam JanStat*, *JanPrzyw*; *citare ad querelam JanStat* [*szyk zmienny*] (*2*:*1*;*2*): Stároſtá ku ſkárdze niema pozywáć/ iedno o wybićie wienney pániey/ O zły vczynek hániebny. *UstPraw* A3, A3v; Pozew zamkowy ná skárgę. *SarnStat* 1247, 532, 943.

»przyść (*a.* przychodzić) na skargę« (*3*): (*nagł*) Svltan Svleyman etc. Sigmonthowy Krol⟨owi⟩ Pol⟨skiemu⟩ (–) Przichodzyl do nas na skargę z myaſta naschego Andrinopolia poddani nasch na ymye Hadzymahmeth ſkarzacz sye na yednego Ormyanyna *LibLeg* 11/92v, 11/64v; ſynowie Ankuſowi zrządzili dwu páſterzu/ ktorzy powádzili ſie ná zmowie/ przyſzli ná ſkárgę przed krolá. *BielKron* 102v.

»uciec (*a.* uciekać) się na skargę« (*2*): Gdy ſie náuka Luterowá náwſzytki ſtrony rozmagáłá w Niemcech Duchowieńſtwo tedy boiąc ſie áby niewzięli ſzkody przez to ná dochodziech vciekli ſie ná ſkárgę do ſtárſzych ná vrzędzie. *BielKron* 201v, 223.

»(wy)słuchać (*a.* przesłuchawać, *a.* przysłuchawać), wysłuchanie skarg(i); (wy)słyszeć skargę(-i)« [*w tym*: *na kogo* (*2*), *o czym* (*2*)] = *audire querelas Modrz*, *JanStat*, *JanPrzyw* (*9*:*1*;*3*): *LibLeg* 11/139; Papież Benedykt dwánaſty wyſłuchawſzy ſkárgi poſłow Polſkich/ poſłał Legaty do Polſki y do Pruſkich kráin ſwoie *BielKron* 373v; [*legaci papiescy*] Stolec ku wyſłuchániu ſkárgi vcżynili ſobie w Wárſzáwie *BielKron* 374, 348v; Patent aures tuae quaerelis omnium, Wſziskich [*!*] skarg słuchaſz. *Mącz* 283b; áby [*król*] pewnych cżáſow powinnośći ſwey Krolewſkiey doſyć cżynił/ ſkarg ludzkich y inych potrzeb przesłuchawał/ ná Sądźiech záśiádał *ModrzBaz* 20v; *WujNT Act* 25 *arg*; A niechay śiedzą [*urzędnicy kancelarii królestwa*] przyſłuchawáiąc ſkarg po Mſzy náſzéy/ áż do godźiny obiedniéy *SarnStat* 324 [*idem* 946], 324, 748, 790, 946 [*2 r.*].

Wyrażenia: »fałszywa skarga« (*1*): Iezu ktorys od Piłatha pytany żadnym Słowem nie chciał Fałſzywych ſkarg oddalić. ſmi⟨łuy⟩ ſie nad nami. *TarDuch* C3v.

»prosta skarga« = *prawdopodobnie*: *oskarżenie niepoparte dowodami* (*4*): wktorey [*przyjaźni*] iednak senatorską powinność obwarowałem tak ze moie słowa (cale sądowne iudicium odkładaiąc) o Voha tylko wolnego nadrugie strony, zwłaszcza wprostei skardze przesłuchanie prosi [*pan Gnieźnieński*]. *ActReg* 139. *Cf* »na prostą skargę«.

»sądowna skarga« (*1*): Accusationem constituere, Sądowną skárgę álbo żáłobe [*!*] przed ſądem położyć. *Mącz* 413a.

»żałobliwa (*a.* żałosna), płaczliwa skarga« [*w tym*: *żałobliwa i płaczliwa* (*2*)] = *querela lachrimis permista JanStat* [*szyk 4*:*2*] (*5*:*3*): A księża IchM niechaj starają się, aby się znieśli przed WKM o taki czas, na ktorym by chcieli usprawiedliwić się sprawiedliwem, żałobliwem i płaczliwem skargam naszem *Diar* 49, 46, 57; Nic to przedsię IchM nie rusza, co by IchM za tak żałosnemi a częstemi naszemi skargami mieli się do tego rzucić, nie zwłaczając, ale kwapiąc, aby ukazali, że dobrze a chrześcijańskie szafują tym, czegośmy im z przodkow swych zwierzyli *DiarDop* 100; ná ktorym [*zjeździe*] Władźiſław Loktek żáłobliwą ſkárgę położył przećiw Miſtrzowi Pruſkiemu o wyrzucenie ſwego Stárofty *BielKron* 369v; *SarnStat* 906.

Szeregi: »skarga albo inwektywa« (*1*): actio Ciceronis in Verrem Skárgá álbo inwectiwá Ciceronowá przećiwko Verreſowi *Mącz* 5d.

»skarga i odpowiedź« (*2*): A gdy w tákowéy ſpráwie która będźie przywiedźiona przed ſąd/ o którey rzeczy wyſłyſzawſzy ſkárgę y odpowiédź [*audita Propositione et responsione JanStat* 504] będźie w ſądźie ſkazano: chcęmy/ áby oná ſkaźń w kśięgi do Akt byłá wpiſána *SarnStat* 748 [*idem*] 790.

»skarga i pisanie« (*1*): iakosz ci tam zołnierze barzo są ięci, zwłaszcza Xięzey naszey oczym często skargy y pisania bywaią do KIM. *ActReg* 125.

»sprawy urzędowe albo skargi« (*1*): ROzumieiąc bydź wielki vćiſk poddánych náſzych/ áby ſpráwy vrzędowé/ álbo ſkárgi/ które przed ſędźie Stároſtów króleſtwá náſzégo przytaczáné bywáią [*causae officii*, *seu ad querelas ... deductae JanStat* 647]/ [...] áby

były z Roki Królewſkiémi záwieſzáné/ [...] Vſtáwiamy [...] áby tákowé ſpráwy [...] nigdy nápotym niebyły z innémi ſpráwámi odkładáné ná Roki náſzé Królewſkié *SarnStat* 536.

»skarga i płaczliwe wołanie« (*2*): iákoſmy z ſkarg y z płáczliwégo wołánia [*ex ... querelis*, *et querulosis clamoribus JanStat* 720] poddánych náſzych wyrozumieli *SarnStat* 901 [*idem*] 904.

»skarga a (i, albo) żałoba« [*szyk 2*:*1*] (*3*): z drugiego [*nadużycia*] dzieją się nam wielkie krzywdy, ubliżenia od IchM jakoś się tego wielekroć WKM nasłuchać raczył w wielkich skargach a żałobach od rycerstwa swego. *Diar* 71; *Mącz* 413a; **[**Skarga, zaloba querela est ius quoddam rescindendi testamentum vel donacionem vel dotem in totum ceptam *ReuchlinBartBydg* C2v, S5**]**. *Cf* »podług żałoby i skargi«. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »bez skargi [*czyjej*]« = *nie będąc o nic oskarżanym* (*1*): Gdzież [*w Krakowie*] będącz/ [*Wincenty Wróbel*] żył niewinnie bez wſzelkiey skargi ludzskiey *WróbŻołtGlab* A4.

»podług skargi« (*1*):

~ *Szereg*: »podług żałoby i skargi« (*1*): Dlátego panie Pilácie podlug tey żaloby ij ſkargi/ ieſt doſtoien ſmierci. *OpecŻyw* 120v. ~

»na skargę« = *w wyniku skargi*; *ad instantiam JanStat* (*6*):

~ *na skargę czyją* (*4*): *LibMal 1553*/176; TObie Szláchetnému N. dźiedźicowi N. roſkázuiemy: ábyś ná Rocéch Ziemſkich tám á tám bliſko przypadáiących ná ſkárgę ſzláchetnégo N. z N. ſtánął. *SarnStat* 1242, 271, 1159.

Wyrażenie: »na prostą skargę« (*3*): [*gdyby dzieci biły swych rodziców*] tedy tákowi ná proſtą ſkárgę rodźiców ſwych/ máią bydź przez Staroſtę onégo mieyſcá wieżą karáni. *SarnStat* 1159, 587, 1160.

Szereg: »na skargę i forytowanie« (*1*): Valtin Richter [...] recognovit Iſch okolo cztherzech lyath stal ſzya odpowyednykyem [= *jawnym wrogiem*] Zidow Sqwirzinſkych, Poſnanſkych y Wronyeczſkych dlya thego ze na ych skarga y forithowanye kſzyążą Hannuſz Margrabya yeſth gi dzyerzal wwyązyenyv wkoſzczierzinye nyedziel kilkanaſczie okrom ye^{go} vynnoſzczy *LibMal 1553*/176. ~

»na skargę« = *skarżąc się* (*6*):

~ *Ze zdaniem przydawkowym* (*1*): Ceſarz poſły [*mieszczan*] łáſkáwie przyiął á powiádał iż Papież ſłał do niego ná ſkargę przez liſti iáko nie ſą poſłuſzni ſtárſzych koſcioł *BielKron* 200.

Cf »przyść na skargę«, »uciec się na skargę«. ~

»przez skargę« [*w tym*: *czyją* (*1*)] = *per querimoniam JanStat* (*2*): Sędźia Zydowſki żadnéy ſpráwy ná ſąd niech nie przywodźi/ która ſie między Zydy zácznie/ póki nie będźie przez ſkárgę przedeń przyniešioná. *SarnStat* 255, 395.

Przen (*1*): Miłość ná świećie/ kres władze ſwey cżuie/ [...] ſzkodá tuż z chytrośćią/ Krew/ á łzy tocżąc/ w ſkárgách roſkoſzuie. *GrabowSet* F2.

2. *Narzekanie*, *utyskiwanie*, *lamentowanie*; *querela Mącz*, *JanStat*; *querimonia*, *ploratus Mącz*; *expostulatio*, *questus Calep* (*27*): *WujJud* 242v; [*do Jana*] Ná koniec maſz dróg wielé krzywdy ſwéy wętować/ [...] Ale mężem być trzebá/ áni dbáć ná owé Zmyśloné ſkárgi/ bo to łzy krokodylowé. *KochFr* 103; Idź [*mężu*] zdrów/ a ſkárgę ná mogiłę ſmętną Włoż więc pámiętną. *KochPieś* 50, 2; Expostulatio – Skargą, vskarżanię. *Calep* 395b, 887a; STára ſkárgá/ á prózna/ ná śmierć ſie żáłować *KochFrag* 50; A ći [*Pigmeje*] w błoćie wrzeſzcżeli prze ſwoy vpad ſłáby/ Iáko z myſzámi mowne gdy przegráły żáby. Odtąd ſkárgę y ſtárą pioſnkę powtarzáią/ Ná Iowiſzá o pomſtę vſtáwnie wołáią. *KmitaSpit* C2v.

skarga czyja [*w tym*: *pron poss* (*5*), *G pron* (*2*), *ai poss* (*1*)] (*8*): *Diar* 49; *OrzList* ev; Tákći śie ſkárżył ná Páná Bogá v Ezáiaſzá on lud Zydowſki: á záś Pan Bog głupią ſkárgę iego łáſkáwym podobieńſtwem odbijał *KuczbKat* 375; Iaćiem iuż był bez máłá zwątpił w láſce twoiéy [*Panie*]/ Aleś ty nie przebaczył [= *nie zlekceważył*] przedśię ſkárgi moiéy. *KochPs* 43, 21, 23; *KochTr* 3; *KochPam* 87.

Z przytoczeniem treści skargi (*2*): A to iego [*Jana Tęczyńskiego*] przed śmiercią ſkárgá obćiążliwa: Boże móy: y tym ieſcze ſkarzeſz mnie ſmutnégo/ Ze więźniém vmrzéć muſzę Królá okrutnégo. *KochPam* 87; *GrochKal* 11.

W połączeniach szeregowych (*7*): [*mówi Maryja*:] Pannąm byla w domu mégo oyttza/ [...] Potym dánam ieſt ſłużytz bogu wſſechmogącemu do koſciola/ tamem placżu/ ſkargi/ ij ſmutku nieuznala. *OpecŻyw* 89; O Sbiſzku Kárdynale/ byś wſtał z martwych/ á ná Pinczowie twoim vyrzałbyś ludźye ty/ háńbiące ćiáło/ krzeſt/ mſzą/ [...] Co by tu zá płácz twoy w ten czás był? co zá ſkárgá? co zá nárzekánie? *OrzList* ev; Quotidiane querimoniae, Assiduus fletus, Wſtáwiczne [*!*] skargi/ y nárzékánia/ Płákánia *Mącz* [18]a, 306a, 340b; WSzytki płácze/ wſzytki łzy Heráklitowé/ Y lámenty/ y ſkárgi Simonidowé/ Wſzytki troſki ná świećie/ wſzytki wzdychánia/ Y żale/ y fráſunki/ y rąk łamánia [...] mnie płákáć méy wdźięcznéy dźiéwki pomożćie *KochTr* 3; kiedy pije/ ón [*wąs*] ſye w czáſzy pierze: A onéy [*brodzie*] ſye niebodze więcéy nie doſtánie/ Ieno co z wąſá ná nię mokrégo vkánie [= *skapnie*]. Z tąd waśń poſzłá/ y ſwary: z tąd ſkárgi/ y zwody/ Ze wąs nigdy nie mógł miéć przyiaćielá z brody *KochBr* 151.

Wyrażenia: »skarga obciążliwa [= *żałosna*]« (*2*): *KochPam* 87; ô ktory morſkiemi Wełnámi władaſz/ y wiátry wſzyſtkiemi/ Mnie/ mnie ráczey ſkarz/ ktorym ſwoie látá Grzechámi zmázał/ á dźiećiom życż świátá. Tákie y inſze ſkárgi obćiążliwe/ Słyſząc Boginie morſkie ſprzyiáźliwe/ Z przepáśći morſkich twarzy vkazáły *GrochKal* 11.

»skarga płaczliwa« (*1*): [*do syna Jana Tarnowskiego*:] Aza z ſercá nie weſtchnieſz? a ſkárgą płáczliwą Záłować ſye nie będźieſz ná śmierć zazdrośćiwą? Która ćię z ták łáſkáwym oycem roźdźieliłá [...]? *KochTarn* 73.

»smutna skarga« (*1*): A ón [*Bóg*] mię wyſłuchać raczył śiedząc ná niebie/ Y przypuśćił moię ſmutną ſkárgę do śiebie. *KochPs* 23.

Szeregi: »skarga i narzekanie« (*1*): A chośiaſz Biſkupi y obłudnicy/ ktorzy ſzukáią iákoby známiony [= *cudami*] lud zátrzymáli/ śmieią ſie z tych to ſkarg/ y z tego nárzekánia/ wſzákże [...] *WujJudConf* 242. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skarga i (a) płacz« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *Diar* 49; PLácz ſpráwiedliwy/ y ſkárgę moię/ Przypuść [*Panie*] przed świętą oblicznoſć ſwoię *KochPs* 21. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»skargi, skwierki« (*1*): Zaczym Vstawiczne prawie skargi, skwierki od ludzi vcisnionych yvstawiczne wiadomosci oniebezpieczenstwie od niego miewaiąc [...] wielkie rozerwanie y przekaza, wrzeczach y sprawach wszelakich dziac się musiała *ActReg* 133.

Wyrażenie przyimkowe: »bez skargi« = *nie mając powodu do narzekań* (*1*): Ieden [*kupiec*] nád leśnym Sanem cżyni tárgi/ Drugi nad Wieprzem/ á rzadko bez ſkárgi. *KlonFlis* D4.

W przen (*1*): Synowie piekłá: Miłoſć/ Praca/ Boiazń/ Zdrádá/ Wrzod/ Sen/ Charon/ Zazdroſć/ Vpor/ Vboſtwo/ Nędzá/ Głod/ Skárgá/ Staroſć/ Cien/ Smierć *BielKron* 23.

3. *Nagana*, *strofowanie*, *łajanie* (*1*): Compellatio – Skarga, rozmowa. *Calep* 226a.

4. *n-pers* (*9*): (*nagł*) O Księdzu Skárdze. (–) NIe ſkarzćie ſye ná Skárgę/ iże ſye fráſuie Ná nás: bo w nas niecnoty wielkié vpátruie. *PudłFr* 17.

Zestawienie: »Piotr Skarga« (*7*): O Iedności Kośćioła Bożego pod iednym Paſterzem. [...] Rzecż krotka ná trzy cżęśći rozdzielona. Teras przez K. Piotrá Skárgę/ Zebránia Páná Iezuſowego wydána. *SkarJedn kt*, A7; Wáſzey Krolewſkiey Miłośći. Naniżſzy poddány y bogomodlcá. Piotr Skárgá *Societatis* IEZV. *SkarŻyw* A2v, *kt*; Kazania Ná Niedźiele y Swiętá/ całego Roku. X. PIOTRA SKARGI, Societatis IESV. *SkarKaz kt*,)(4v; *SkarKazSej* 657.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*3*): Querela, skarga *BartBydg* 128; querela Clage ſkárga. *Mymer*^{2} 12; *Calag* 308b.

Synonimy: **1.** *forytowanie*, *oskarżenie*, *uskarżanie*, *żałoba*; **2.** *lament*, *narzekanie*, *płacz*, *skwierk.*

MN

SKARGOWY (*7*) *ai*
a *oraz* o *jasne.*
[*sg m G* skargow(e)go.**]** ◊ *pl N subst* skargowé (*3*); -é (*2*), -(e) (*1*). ◊ *G* skargowych (*3*). ◊ *D* skargowym (*1*). ◊ **[***A subst* skargow(e). ◊ *I m* skargow(e)mi. ◊ *L* skargowych.**]**
Sł stp brak, *Cn s.v. roki skargowe*, *Linde XVI w.*
Przymiotnik od „*skarga*” ‘*oskarżenie*, *obwinienie* (*7*):
Wyrażenia: **[**»pozew skargowy«: O tychże Pozwiech skárgowych [*De eisdem citationibus JanStat* 432]: iż tylko we trzech rzeczách máią być dawáne. *HerburtStat* 209, 210.**]**
»skargowe roki (*a.* roczki)« = *querelae Cn* [*szyk zmienny*] (*6*): (*nagł*) SKARGOWE ROKI. *alias* QVERELAE. (–) Czás ſkárgowych Roków [*Termini ad querelam JanStat* 484] nie ma bydz przekładány, ále we dwu niedziél ſądzoné bydz máią bez zwłóki. *SarnStat* 531, 532 [*2 r.*], 533, 534; **[**Gdzye czy tho [...] Sokalowssczy thv na roczech skargowych grodskych Byeczskych przesszlich thą Drusianą Wyssoczską zdali w odbyczyv na thakowąz innotescencią *ZapSądKrak* 97; álbo kłuſáć ſię z ádwerſarzmi ſwemi/ ná Roki ſądowe przez ćwierć látá trzykroć/ álbo ná ſkárgowe Roczki/ przez ćwierć látá ſześć kroć/ ktore trudy y niewczáſy nioſą zá ſobą tylko prywatę *WerPublika* 34; O Rókách ſkárgowych iáko przekładané bydz máią. *JanStat* 433; *HerburtStat* 210**]**.
[»sąd skargowy«: O Sądźiech Stároſćinnych/ ktore Skárgowemi zową. *HerburtStat* 209 (*Linde*).**]**
»sprawy skargowe« (*1*): Vſtáwiamy zá prośbą Rad y Poſłów Ziemſkich: áby tákowé ſpráwy vrzędowé/ álbo ſkárgowé/ któré przed nas przypádną [*causae officii*, *seu ad querelas ab officio ... devolutae JanStat* 647]/ nigdy nápotym niebyły z innémi ſpráwámi odkładáné ná Roki náſzé Królewſkié *SarnStat* 536.
Szeregi: »(tak) skargowy, (jako i) grodzki« [*szyk 1*:*1*] (*2*): MIEYSCE zwyczáyné vprzywileiowáné ma bydź náznáczoné ták Skárgowym [*rokom*], iáko y Grodzkim. *SarnStat* 532, 534; **[***ZapSądKrak* 97**]**.
»urzędowy albo skargowy« (*1*): *SarnStat* 536 *cf* »sprawy skargowe«.

MN

SKARLIWY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKARŁAT] *cf* **SZARŁAT**

[SKARŁUB *sb m*
N sg skarłub.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Wydrążony pień drzewa używany jako naczynie, *czerpak*: Ná wierzchu onego rząpiá [= *zbiornika na wodę*] ták ſpráwionego/ w pośrzodku ma być wyſtáwion wzgorę ſkárłub choćia ſrąb nieiáki/ dla czerpánia wody *Cresc 1571* 32.
Cf **[KARŁUB]** (*Errata*)**]**

MN

[SKARŁUPA] *cf* **SKORUPA**

SKARMIAĆ (*1*) *vb impf*
Pierwsze a *pochylone.*
praes 1 sg skármiám. ◊ **[***3 pl* skármiają.**]**
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. skarmić.*
1. **[***Dawać zwierzętom do zjedzenia* [*co*]:
Zwrot: »psy (*I pl*) skarmiać«: [*panowie myśliwi nasłuchaliby się*] od tych oracżow/ ktore myſliwcy niektorzy ná nie ſrodzi/ [...] więcey niż ſámi pánowie ſzárpáią/ á nieborokow [*!*] vbogich máiętności pſy ſkarmiáią *LorichKosz* 134 (*Linde*).**]**
2. *Zjadać*: Depasco, Wykarmiam/ skarmiam/ ſtráwiam/ ziadam. *Mącz* 282d.
Synonimy: **1.** *nasycać*; **2.** *jadać*, *jeść*, *pożerać*, *pożywać*, *zjadać.*
Formacje współrdzenne cf KARMIĆ (*Errata*).

MN

SKARMIĆ (*4*) *vb pf*
a *pochylone.*
inf skármić (*3*). ◊ *fut 3 pl* skármią (*1*). ◊ **[***praet 3 sg m* skármił. ◊ *impers praet* skármi(o)no.**]**
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*
1. *Dać zwierzętom do zjedzenia* [*kogo*, *co czym* (*żywotne*)] (*3*): *GostGosp* 72; Ktora klątwá [...] ieſt ćiężſze karánie niż gdy człowieká mieczem zetną/ ogniem ſpalą/ ábo beſtiámi ſkarmią. *WujNT* 76; *KlonWor* 29; **[***LustrRus* II 207; *Item* ukradł u Starcina na Mazowszu czwiertnię owsa chłopu z wozu i skarmił ją końmi. *KsięgaKrymKrak 1565/6 nr 90*; w folwarku strasewskim bydłem folwarkowym skarmiono sterty połowicę *InwBiskWłoc 1582*/225**]**.
2. *Zjeść* [*co*] (*1*): W dworſkich folwárcech gnoią cebule y rzepy/ kapuſty/ y inſze ogrodne rzeczy/ y ſádowe tákże: coby miáło zgnić/ to przedáć: á ieśliby nie przedano/ tedy to **ſkarmić**/ álbo ná rozchody dawáć á ieſliby tego nie ziedźiono álbo nie poprzedano/ tedy to lepiey świniámi álbo bydłem ſkarmić/ niż zgnoić. *GostGosp* 72.
Synonimy: **1.** *napaść*, *nasycić*, *pożywić*; **2.** *zjeść.*
Formacje współrdzenne cf KARMIĆ.
Cf **[SKARMIENIE]**, **[SKARMIONY]**

MN

SKARMIĆ SIĘ (*1*) *vb pf*
3 pl subst praet skármiły się.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Najeść się, *zaspokoić głód*; *przen* [*czym*]: Nárzekánie ſtrawiło ſłow bogáte ſprzęty/ Płáczem ſię łzy ſkarmiły/ á żalem vięty Vmyſł/ iuż ſię ſprácował *KlonŻal* A3.
Synonimy: *najeść się*, *nasycić się*, *pożywić się.*
Formacje współrdzenne cf KARMIĆ.

MN

[SKARMIENIE *sb n*
G sg skármi(e)ni(a).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Zjedzenie przez zwierzęta [*czego*]: Summa skarmienia siana czyni brogów [*nie podano ile*] stert *InwBiskWłoc 1582*/225.
Synonim: *zjedzenie.*
Cf **SKARMIĆ]**

MN

SKARMION *cf* **[SKARMIONY]**

[SKARMIONY *part praet pass pf*
skarmiony, **skarmion** *a.* skarmiony.
a *pochylone*; -on-.
sg f N skármi(o)n(a). ◊ *pl A subst* skármioné.
Sł stp s.v. skarmić, *Cn*, *Linde brak.*
Zjedzony przez zwierzęta:
Wyrażenia: »na poły skarmiony« = *nadjedzony*: [*ptaki morskie*] zárázem Pod obłoki ſie wzbiły/ potrawy nápoły Skarmioné/ y z plugáſtwem zoſtáwiwſzy ſtoły [*semesam praedam et vestigia foeda relinquunt* III 243]. *VergKoch* 72.
»psy (*I pl*) skarmiony«: [*Jezabel*] sama z muru zrzucona psy skarmiona była; tak się jej ona wielka złość jej zapłaciła. *OtwinPis* 81.
Synonimy: *pożarty*, *zjedzony.*
Cf **SKARMIĆ]**

MN

(SKARNOŚĆ) *cf* **[NIESKARNOŚĆ]**

SKARNY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKARP *sb m*
A pl skarpi.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
zool. Scophthalmus maximus L.; *skarp*, *turbot*, *ryba flądrokształtna z rodziny nagładowatych* (*Scophthalmidae*): Item od 3 niewodów na skarpi, flądry, któremi łowią od wiosny do św. Jana, czynią per mc. 2... mc. 6 *LustrPom* 118.**]**

MN

SKARPETKA *cf* **SZKARPETKA**

SKARTABEL *cf* **SKARTEBEL**

[SKARTABELUS] *cf* **SKARTEBEL**

SKARTABEUS (*1*) *sb m*
N sg skartabeus.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Szlachcic ukrywający swoje szlachectwo, *który dla uniknięcia służby wojskowej przeniósł się do miasta*: A drudzy [*szlachcice*] ze wśi y z máiętnośći źiemſkiey do miaſt ſię wyprowadzáli/ przedawſzy máiętność/ W mieśćie ſię pieniądzmi żywili/ rzemieſłá dla vtracenia Szláchectwá nie robiąc/ áni ſzynkuiąc/ żeby tylko oney vſtáwiczney woyny vchronić ſię mogli/ á tákie Skrytobyłámi po Polſku názywáno (*marg*) Skártábeus to ieſt. (–) *GórnRozm* B2v.
Synonim: *skrytobyła.*
Cf **SKARTEBEL**

MN

SKARTEBEL (*1*) *sb m*
skartebel, **[skartabelus]**.
-bel-, **[**-bell-**]**.
Oba a *jasne*; *teksty nie oznaczają é.*
sg G skartebela. ◊ **[***D* skartabelusowi. ◊ *A* skartabelusa.**]**
Sł stp: *skartabel*, *Cn brak*, *Linde XVI – XIX w.*
1. *Szlachcic ukrywający swoje szlachectwo*, *który dla uniknięcia służby wojskowej przeniósł się do miasta*: Ato tych [*szlachciców*] iednym ſłowem okrzćili/ ktorży ſię dla fátyg woiennych do miaſt/ iákom powiedźiał kryli. [...] (–) y tęn wykład Skártebelá rad wiem od ćiebie/ iáko ſłuſzny y prawdźiwy *GórnRozm* B2v.
2. **[***Świeżo nobilitowany szlachcic* [*scartabellus Łac śr*]: ZA Głowę Sláchcie ſześćdźieśiąt Grzywien/ Skártábellusowi/ to ieſt Sláchćicowi vczynionemu trzydźieści Grzywien/ [...] od chłopá Mężoboyce vſtáwiamy być płácono. *HerburtStat* 255 (*Linde*); Iesli chłop Sláchćicá/ Skártábeluſá/ álbo tego ktory z Woytá ieſt vczynion [*!*] Sláchćicem zábije/ wiele płáćić będźie winien. *HerburtStat* 255 (*Linde*).**]**
Synonim: **1.** *skrytobyła.*
Cf **SKARTABEUS**

MN

[SKARYFIKACYJA *sb f*
G pl skåryfikåcyj.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Nacięcie w celach leczniczych [*scarificatio – zacinanie żyły BartBydg*; *– drapanie w łaźniej albo też i krom łaźniej. Mącz 371a*; *– nasieczenie małe*, *puszczanie baniek Calep*; *puszczanie krwie zaskórnej*, *skóry rzezanie – scarificatio Cn*]: to wſzytko ták choroby niedośięga/ ze choć námázywáć po zmyćiu/ ogoleniu/ á ſkóry náćiérániu będźiem/ málo bárzo ſpráwiém. przeto niebáwiąc ſye fomenty/ áby niemuśiáło przyść do rubificantia [*tj. zaczerwienienia*, *zaognienia*]/ a od tych do sſcarificatij/ cucurbituł [*tj. obrzmień*]/ y gorących ceratów [*tj. plastrów*]/ przepurguymy *OczkoPrzymiot* 662.**]**

MN

[SKARYFIKOWAĆ *vb pf*
3 pl fut skåryfikują.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Naciąć [*co*]: [*o naprawianiu nosa*] á gdy to [*skórę*] iuż dobrze przez inflammatiéy zgotuią/ noſá wſzytki brzegi do których ſzyę [*lege*: szyć] trzebá zcarificuią/ y ták dobrze náśiekáią/ áby brzegi vłomká/ krew z śiebie puśćiwſzy/ ſztuki onéy nárznionéy viąć y z nią potym ſpoić ſye mogły: háfty igłą krzywą miarné vczyniwſzy. *OczkoPrzymiot* 193.
Synonimy: *naderznąć*, *poderznąć*, *podrzezać*, *posiekać.***]**

MN

SKARZADOŚĆ *cf* **SZKARADOŚĆ**

[SKARZENIE *sb n*
A sg skårz(e)ni(e).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Kara, *ukaranie*:
Zwrot: »wziąć skarzenie«: O Szalony krolowicze záwiodły ćie pánny Veneris obietnice. Dla plugáwoſći ćiáłá twego Oddaliłeś cnotliwy żywot Przyąłeś niewiáſty krolowey Heleny kłopot. Dla ktorey wezmieſz ſkarzenie Y miedzy krolmi poniżenie. *SądParysa* B4.
Synonimy: *kara*, *ukaranie.***]**

MN

[SKARŻAĆ *vb impf*
3 sg m praet skarżåł.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Oskarżać, *obwiniać*, *wnosić skargę* [*na kogo*]:
Ze zdaniem dopełnieniowym: [*Erazmus*] skarżał na br. Błazieja w Miliczu, że do Fryhajmu x. Jana wezwał z jego regimentu *AktaSynod IV* 102.
Synonimy: *obwiniać*, *winować*, *żałować się.*
Formacje współrdzenne cf SKARŻYĆ.**]**

MN

[SKARŻANEK *sb m*
N sg skarżanek.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
jęz. Biernik: gram. Skarzanek accusativus casus *ReuchlinBartBydg* a3; oskarzayączy, Skarzanek accusativus *ReuchlinBartBydg* RN.**]**

MN

SKARŻĄCY (*4*) *part praes act*
-a- (*2*) *OpecŻyw*, *ModrzBaz*, -å- *GroicPorz* (*1*).
sg f G skarżąc(e)j (*2*). ◊ *A* skarżącą (*2*).
Sł stp s.v. skarżyć (*się*), *Cn brak*, *Linde w objaśnieniu s.v. żałobny.*
1. *Oskarżający*, *obwiniający*, *wnoszący skargę* (*2*):
Wyrażenie praw.: »strona skarżąca« = *powód*, *ten*, *kto pozywa kogoś do sądu* (*2*): Ale okrom wſzelkiey rzeczy wymyſloney/ ná żáłobę ſtrony ſkarżącey/ obwiniony zárázem poki Sąd trwa/ odpowiedáć/ to ieſt znáć álbo przeć powinien *GroicPorz* i4v; Widzę też/ że ſię to wielu ludźiom podoba/ áby żadne winy/ áni ná ſędźiego/ áni ná ſtronę ſkárżącą [*ad accusatorem*] nieprzychodźiły: ále ábo ná ſtronę obrážoną/ ábo ná Rzeczpoſpolitą. *ModrzBaz* 96.
2. *Narzekający*, *utyskujący* (*2*): Tu rozmyſláy iako mariá Magdaléna ſlyſłątz ſioſtrę ſkarżątzą/ bála ſie by iey pán Iezus nieprzykázál s nią pratzowatz *OpecŻyw* 60.
skarżący na kogo (*1*): Takież przekupki na targu nie obmawiaiącey, [...] mężatki namęża nie ſkarżącey ieſtli doznaſz Dziękuy z tego panu Bogu wiedząc iż to ieſt iego dar oſobliwy *GlabGad* P8v.
Synonimy: **1.** *obwinający*, *oskarżający*, *winujący*; **2.** *narzekający*, *styskujący*, *utyskujący.*

Cf **SKARŻYĆ**

MN

SKARŻĄCY SIĘ (*9*) *part praes act*

sie (*7*), się (*2*).

-rż- (*8*), -rz- (*1*).

-a- (*7*), -å- (*1*); -a- : -å- *Mącz* (*1*:*1*).

sg m N skarżący się (*2*). ◊ *pl G* skarżących się (*6*). ◊ *A m pers* skarżąc(e) się (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde w objaśnieniu s.v. skarżyciel.*

1. *Oskarżający*, *obwiniający*, *wnoszący skargę*; *querens JanStat*, *JanPrzyw* (*7*):

skarżący się na kogo (*2*): *Mącz* 340c; ROZMYŚLANIA ROZMAITE PRZEZ CAŁY TYDZIEŃ. W NIEDZIELE. [...] WE WTOREK. O śmierći. [...] I. Przed śmierćią. [...] II. Przy śmierći. Páná Iezuſá vkrzyżowánego/ ſędziego ſtráſzliwego oglądánie. Dyabłow ná ćię ſię ſkárżących/ á o duſzę twą ſtoiących/ przez rozliczne pokuſy fráſowánie. *LatHar* 668.

a. *W funkcji rzeczownika* (*5*): ći lepak zá náſzym y potomków náſzych roſkazániém/ odpráwować będą [*skargi*] wedle tego/ iáko práwo y ſpráwiedliwość rádźić będźie/ y iáko ſkárżących ſie potrzebá będźie potrzebowáłá [*ac ipsorum querentium necessitas exposcet. JanStat* 291] *SarnStat* 324 [*idem* 946]; GDy częſtokroć gwałtownicy domów ſwoié obróny práwné przekładáli/ y dla wielkośći tákowégo przekładánia niekiedy winni bywáli wolni czynieni od żáłób ſkárżących ſie [*ab instantiis Actorum JanStat* 589]: dla tego vſtáwiamy: iż [...] *SarnStat* 506 [*idem*] 932, 946, 948.

2. *Narzekający*, *utyskujący* (*2*): Querulosus, querelam saepe faciens, skarzączy syą *BartBydg* 128; Querulus, Vſtáwicznie ſie skárżący/ Styskuyący. *Mącz* 340b.

Synonimy cf SKARŻĄCY.

Cf **SKARŻYĆ SIĘ**

MN

SKARŻENIE (*1*) *sb n*

A sg skarż(e)ni(e).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde w objaśnieniu s.v. aktorstwo.*

Oskarżanie, *obwinianie kogoś*, *wnoszenie skargi przeciwko komuś*:

[*skarżenie kogo* (*G*): Będźieſz pátrzył 1. Ná wiązánie. 2. Ná ſkárżenie. 3. Ná biczowánie Páná chryſtuſá. *BzowRóż* 66.**]**

skarżenie na kogo: Słyſząc Piłat nań [*na Jezusa*] ſkárżenie/ ſkazał go ná bicżowánie *ArtKanc* E4.

Synonimy: *obwinianie*, *oskarżanie*, *winowanie.*

Cf **SKARŻYĆ**

MN

SKARŻYĆ (*131*) *vb impf*

-rż- (*117*), -rz- (*14*).

a *jasne* (*w tym 2 r. błędne znakowanie*).

inf skarżyć (*37*). ◊ *praes 1 sg* skarżę (*1*). ◊ *2 sg* skarżysz (*1*). ◊ *3 sg* skarży (*18*). ◊ *1 pl* skarż(e)my *Diar* (*1*), skarżymy *WujNT* (*1*). ◊ *3 pl* skarżą (*9*). ◊ *praet 3 sg m* skarżył (*12*). *n* skarżyło (*1*). ◊ *2 pl m pers* -ście skarżyli (*2*). ◊ *3 pl m pers* skarżyli (*17*). *subst* skarżyły (*1*). ◊ *fut 1 sg m* będę skarżył (*1*). ◊ *3 sg m* będzie skarżył (*2*) *BibRadz*, *WujNT*, skarżyć będzie (*1*) *SarnStat. f* będzie skarżyć (*1*). ◊ *3 pl* skarżyć będą (*1*). ◊ *imp 3 pl* niech skarżą (*2*). ◊ *con 2 sg m* byś skarżył (*1*). ◊ *3 sg m* by skarżył (*3*). ◊ *3 pl m pers* by skarżyli (*5*). ◊ *part praes act* skarżąc (*13*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu.*

1. *Wnosić skargę*, *oskarżać*, *obwiniać*, *zwłaszcza przed instytucją lub osobą wymierzającą sprawiedliwość*; *accusare PolAnt*, *Vulg*, *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *postulare Mącz*, *Cn*; *queri Modrz*; *deferre*, *reum agere a. facere*, *vocare in iudicium a. in* (*dis*)*crimen Cn* [*na kogo*, *na co* (= *społeczność*) (*81*)] (*118*): Item iako sie Gospodarz swi^{m} [*lege*: z swym] czeladnikiem rostanie, a yſz ieden na drugiego nieſkarżi, otho śie starſſim nietrzeba staracz. *ListRzeź w.* 38; *BierEz* G2v; [*Piłat mówi*:] niemogę náydz nań [*na Jezusa*] ni iedné przyczyny ſmierci/ a nie tylko iá/ ale anij Herod/ ku ktorémuſmy go byli poſlali/ acżkoliſcie tam nań ſkarżyli/ iakoſcie chcieli. *OpecŻyw* [123]v, 119; *LibLeg* 7/98v, 10/93; (*nagł*) Kupiec iuż pokornie ćeka sentenciej (–) Chczeſli Milcz chczeſli poſtaremu Wynny dawnos prziwykł temu. Abys ſkarził nakażdego Zaſzrząć mu mieſcza ſwoyego *RejKup* dd8v, d4v, V; *Diar* 46; Gdźie ktho ſkárży/ tám też ſtronie pozwáney/ ieſliby od niey o co był obwinon [*!*]/ ma odpowiádáć *GroicPorz* m3; Stáli tedy kxiążętá kápłáńſcy/ y doktorowie/ ſthale nań [*na Jezusa*] ſkárżąc. *Leop Luc* 23/10, *Ioann* 5/45; *BibRadz Act* 19/38, *Rom* 8/33; Gdy był iego [*cesarza Trajana*] ſyn rosſłápał koniem dzyecię iedney mátki vbogiey [...] ſkoro przyſzłá ſkárżyć przed Ceſárzá/ kazał ſie mu wroćić/ á dał go oney mácierzy ná mieyſce iey dzyecięcią *BielKron* 148v, 216, 224v, 373v, 393v; Actor etiam significat, Stronę powodną w prawie tę która ſkarży/ cuius relativum est Reus. *Mącz* 5d; Studio accusare, Vmyślnie ná kogo skárżyć. *Mącz* 423c, [269]d, 315c; *GórnDworz* Q4; *BielSat* D4v; *RejZwierc* 232a; *BudNT Mar* 15/3; A káżdemu niech będźie wolno ná tákiego [*niesprawiedliwego*] ſędźiego ſkárżyć. *ModrzBaz* 88v, 32, 77; Bo ná przednieyſzego Biſkupá nie może nikt ſkárżyć/ áż zá 72. świádkow/ á zá máło co mniey inſzych. *CzechEp* 61, 101; Sam Atánázyus [...] vpornie vchwały Niceńſkiego ſynodu bronił/ [...] áż do tego przyść muśiáło/ iż oniż oycowie/ ktorzy ſię z nim w Nicei zgadzáli/ ná ſynodźie Tyrſkim oſądźić go muśieli/ y z Biſkupſtwá złożyć. Ktory vćiekł ſię do Konſtántynuſá Ceſárzá/ ſkárżąc ná ono wſzytko zgromádzenie. *NiemObr* 128; *ReszPrz* 52; *BielRozm* 31; [*mówi Włoch*:] Wiem żeś ty we Włoſzech był/ gdźie zbrodnie [= *zbrodniarzy*] choćiáyby na nie nikt nie ſkárżył imáią *GórnRozm* C, F3v; *GostGosp* 34; Spráwiedliwy ná początku mowy ſwoiey/ ſam ná ſię ſkárży [*Vulg Prov* 18/17] *LatHar* 78; Ieſli tedy ktorzy miedzy wámi ſą możni/ niech (práwi) z námi poſpołu iáchawſzy/ ieſli ieſt iáka winá w tym człowieku [*tj. w Pawle*]/ nań ſkárżą. *WujNT Act* 25/5; Rzymiánie tego zwycżáiu nie máią/ áby ktorego człeká wydáć mieli áżby pierwey ten ná ktorego winę kładą/ miał te ktorzyby nań w oczy [= *jawnie*] ſkárżyli [*praesentes habeat accusatores*]/ y mieyſce ku odpowiedźi ná to o co go winuią. *WujNT Act* 25/16, *Matth* 27/12, *Luc* 23/10, *Ioann* 8/10, *Act* 23/28, 30 (*13*); A gdźieby vrzędu Woiewodzégo nie było/ tedy nie czekáiąc nań/ vrząd mieyſcki gdy tákowy vkrzywdzony ſkárżyć będźie/ nád tranſgreſsorem exekucią czynić powinien. *SarnStat* 272.

skarżyć przeciwko komu (*2*): *OpecŻyw* 193; Cżegoby dźiś nie wdźięcżnie przyiął Papież Rzymſki/ kiedyby w rożnicách kośćielnych/ Biſkup przećiwko Biſkupowi ſkárżąc/ do Krolá ktorego/ ábo Ceſárzá/ á nie ráczey do Papieżá ſię vćiec miał. *NiemObr* 58.

skarżyć co [= *o co*] (*2*): [*Piłat*] iął ijch [*Żydów*] pytatz tzoby nań [*na Jezusa*] ſkarżyli/ albo ktorą by winę k niemu mieli. *OpecŻyw* 118; *Mącz* 450a.

skarżyć o co (*18*): [*Marchołt rzekł do Salomona*:] á teras ſiądz/ á vtzyń mi ſpráwiedliwoſć/ oto/ o co przed tobą będę skárżył. *March*^{2} D4; *DiarDop* 99; *GroicPorz* h4; *Leop Act* 22/30; *UstPraw* D3v, D4, I2v; *BibRadz Act* 23/28[27]; ktory go [*Attalus Pauzaniego*] przyprawił ieſzcże chłopcem o ſromotę/ to ieſt/ brzydliwy vcżynek przećiw przyrodzeniu/ o ktory gdy ſkárżył ieſzcże ſie Filip pośmiewał *BielKron* 123, 348v, 376, 393; *BudBib* 2.*Mach* 4/36; Y ſkárżyli nań [*na Jezusa*] nawyżſzy kápłani/ o wiele rzeczy [*Vulg Mar* 15/3]. *LatHar* 711, 711; *WujNT Mar* 15/3, *Act* 24/8, 13.

skarżyć przed kim, *przed czym* (*instytucja*) (*21*): *LibLeg* 11/28v, 60; *March*^{2} D4; *WróbŻoł* pp2v; (*nagł*) Zephira przedſię vmawia Iożepha (–) [...] Gdy dwa dobrzy thowarzyſze Ieden ſie z drugim zabawi Zwłaſzcża gdy na ſię łaskawi Ktoż ma na cię skarżyć przed nim Iać iſcie na ſię nie powiem *RejJóz* E6v; *Leop Ioann* 5/45; Kſiążę Sábaudiey Károlus ſkárżyło ſpłácem [*!*] przed Senathem Ceſárſkim/ ná Krolá Fráncuſkiego/ iż on nád inne krzywdy pierwſze/ [...] przywiodł Turki *BielKron* 222; [*Leszek*] ná drodze goździ

żeláznych nábił w źiemię [...] dwá młodzieńcy [...] puſzczáli ná tymże mieyſcu pieſki zawod/ pochromili ſie theż obá/ [...] ſkárżyli ná ſie przed vrzędem *BielKron* 341v; Krol dowiedziawſzy ſie o nim [*biskupie Stanisławie*]/ kazał go/ tym ktorych to bliſkość [= *pierwszeństwo w dziedziczeniu*] dzierżał/ z kośćiołá wywieść á zabić/ bo przed nim cżęſthokroć ſkárżyli o bliskość. *BielKron* 348v, 112v, 348v, 353, 376, 393; Gdzie wiele w domu ſynow/ s trochą máiętności/ Pożywie s nimi ſąſiąd [*!*]/ nie iedney trudności. Skárżyli [*lege*: skarży-li] przed Stároſtą/ pozwáć vkázuie/ A on wyrządźiwſzy złość/ dáley powędruie. *BielSat* D [*idem BielRozm*]; Potym gdy ſię Krol z Cylicyiey wrośił/ tedy Iudowie oni ktorzy byli w mieśćie z pomocą Grekow/ [...] ſkárżyli przed nim o nieprzyſtoyne morderſtwo nád Oniaſzem. *BudBib* 2.*Mach* 4/36; *ZapKościer 1580*/10v; *ArtKanc* C18; *BielRozm* 23; [*Rytwiański mówił do króla*:] gdi ktho przed tobą chce ſkarzic na Vrzedniki twoie/ odwracaſz twarz odniego. *PaprUp* Fv; *SarnStat* 17.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym [*w tym*: *iż*, *że* (*11*), *iżby* '*że*' (*2*)] (*13*): *OpecŻyw* 121v; Abowyem pan Voyewoda. ſkarzill na Szyenka yſzbi zrzeczamy yego do zyemye naſſzey zyechacz myall. *LibLeg* 11/132, 11/28v, 60; Mikołay ſkárżył ná Marćiná/ iż gdy mu koniá pożyczył/ tedy mu go chromo wrośił *UstPraw* I2v, I4; Poſeł Papieſki ſkárżył tego cżáſu ná ſługi Koſcielne/ zwłáſzcżá ná káznodzyeie Norymberſkie/ iż Luterowę przyięli wiárę *BielKron* 199v; Przyſzli dwá oracże do Kroká ieden ná drugiego ſkárżąc/ iż mu zábił wołu *BielKron* 318v, 216, 222, 348v; Ale Leo S. ták naprzod Anátolemu odpiſuie: [...] ná ſamego ſiebie ſkárżyſz/ iżeś ich [*braci naszych*] ſłuchác niechćiał. *SkarJedn* 185; *Item*, Bartoldus ſkárżył [*deposuit*] ná Andrzeiá że go ránił *SarnStat* 1267.

Z przytoczeniem [*w tym przytoczenie poprzedzone słowem*: *mowiąc* (*3*)] (*5*): *BierEz* N4; á teras ſiądz/ á vtzyń mi ſpráwiedliwoſć/ [...] A gdy krol ſiadł/ Márchołt iął ſkárżyć mowiąc. Pánie mam iednę ſioſtrę imieniem fudázę/ ktora ſie ſkurwiłá/ y dopuſćiłá ſie dzieśięćia *March*[2] D4; przyſzło kilká chłopow ſkárżyć do Rotmiſtrzá/ [...] thwoiá cżeladká młośi w gumnie náſz owies. *Górn-Dworz* R4v; *WujNT Luc* 23/2, *Act* 24/2.

W płączeniach tautologicznych: *skarżyć mowiąc* (*4*): Zydowie wte[n] cżas ku Herodowi przyſtąpiwſſy/ z zázdroſci wielkié/ na Iezuſa milégo vſtawiczńie ſkarżyli/ mowiątz ijżby on ſobie boga za nitz nie miál *OpecŻyw* 121v; *March*[2] D4; Y poczęli nań ſkárżyć/ mowiąc: Tegoſmy náleźli odwracáiącego narod náſz *WujNT Luc* 23/2, *Act* 24/2.

W połączeniu szeregowym (*1*): Tergiversari etiam significat, Trwożić ſobą/ ſpachnąć/ opieráć ſie/ to yeſt począwſzy ná kogo co wieść skárżyć álbo poziwác przeſtáć. *Mącz* 450a.

W przeciwstawieniu: »skarżyć ... odpor czynić« (*1*): IMo oſobę ſędźiego muſzą być dwie oſobie v ſądu/ tego kto ſkárży y kto odpor cżyni. *ModrzBaz* 94.

W charakterystycznych połączeniach: *skarżyć potężnie*, *prześpiecznie*, *stale*, *umyślnie*, *ustawicznie*, *wiele.*

Zwroty: »fałszywie skarżyć« (*1*): Ná dźień pierwſzey godźiny wiedźion [*Jezus*] do Piłatá/ fáłſzywie nań skárżyli/ Stárſzy/ y Kśiążętá. *ArtKanc* D12v.

»niesłusznie skarżyć« (*1*): [*mówił Ossoliński do króla w imieniu posłów*:] pokornie prosimy, [...] iżby im [*panom duchownym*] WKM raczył rozkazać albo się nam usprawiedliwić, w czym jem winujemy, albo ukazać, że niesłusznie skarżemy krzywdy nie mając. *Diar* 46.

Szeregi: »skarżyć a (o)powiedzieć« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Ieſliby ćie też brát twoy [...] táiemnie podwodźił ku chwale Bogow cudzych [...] Tedy mu ná to nie przyzwalay/ [...] áni mu folguy [*Deut* 13/6-8] (*marg*) Owſzem ná thákowego maſz ſkárżyć á powiedźieć go przed vrzędem. (–) *BibRadz Deut* 13/6-8; *ZapKościer 1580*/10v.

»skarżyć a prawem czynić« (*1*): Ták tedy Solon Sálámińſki rozumiał/ żeby tym ſpoſobem ludźie byli odſtráſzeni y zátrzymáni od cżynienia krzywd/ gdyby káżdemu było wolno ſkárżyć ná ſwego winowáycę/ á práwem znim o ſwą krzywdę cżynić [*potestatem reum accusandi et iniuriam iudicio persequendi*]. *ModrzBaz* 77v.

»skarżyć, (albo) winować (*a.* winę [*k komu*] mieć)« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *OpecŻyw* 118; ZYd/ Pogánin/ Heretyk/ Krzeſćiánińá o cudzą krzywdę niemoże winować/ ále o ſwoię ktorą ſam ćierpi/ ſkárżyć może. *GroicPorz* h4.

Przen (*7*): A tu wnet grzech/ á tu ony márne zbytki twoie ſtoią przed obliczńoſcią Páńſką/ ſkárżąc ná cię z gotową prokurácią *RejPos* 192, 192.

skarżyć komu (*1*): *GrabowSet* K3 *cf Ze zdaniem dopełnieniowym.*

skarżyć o co (*1*): iáko wiele żáłobnikow á iáko wiele oſocżnikow ſthoi przed Máyeſtatem Páná twego/ ſkárżąc ná cię vſtáwiczńie o to márne á nierozmyſlne włodárſtwo twoie. Skárży ná cię napirwey then márny ſwiát/ [...] *RejPos* 192.

skarżyć przed kim (*2*): *RejPos* 196; Zwycżay z nałogiem/ Skárży przed Bogiem. *RejZwierc* 239.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym (*1*): Vſtá bez głoſu/ tobie [*Panie*] wſzechmocnemu Milcżenie ſkárży/ iżeś ták leniwy/ Poćieſzyć łáſką/ moy ſmyſł żáłobliwy *GrabowSet* K3.

Zwrot: »jawnie skarżyć« (*1*): Ták ſpráwiedliwość wezmie ſerce przeciwko nieſpráwiedliwośći gdy ſię ochędożą/ y będzie iáwnie ná nię ſkárżyć [*et accusat eam in facie*]/ gdy przyidzie ten ktory ma záwśćiągnąć te[go] kthory ieſt powodem wſzytkich grzechow ná ziemi. *BudBib* 4.*Esdr* 16/51.

Szereg: »skarżyć a wołać pomsty« (*1*): Poźrzy iedno iáko ſtoi grzech on nieprzyiaciel twoy z iedney ſtrony/ ſkárżąc ná cię przed Pánem twoim/ á vſtáwicżnie wołáiąc ſrogiey pomſty nád thobą *RejPos* 196.

2. *Narzekać*, *utyskiwać*, *lamentować* [*w tym*: *na kogo*, *na co* (*7*)] (*10*): Zoná kiedy go [*Ezopa*] widziáłá/ K śćienie oczy odwracáłá. Nárzekáłá rzewno płácżąc/ A ná ſwego mężá ſkárżąc: Rzekąc mu iákiś mi dźiw dał *BierEz* B4; Też vrina rumiana v białych głow, maiącza w ſobie obłocżek na dnie. Znamionuie obphitoſć krwie/ á zwłaſzcża gdy ſkarży na obciążenie głowy w ciemieniu *FalZioł* V 5v; Tákić był cżyſty obycżay/ iż gdy dzyecyę przyſzło do oycá ſkárżyć ná onego/ ktory go dla wyſtępku yákyego ſkarał/ zás mu yeſſcże ocyec przydał y poprawił. *GliczKsiąż* E7; gdy małżonkowye ſie ſami myedzy ſobą dobrze rządzą/ poććiwye ſie obchodzą/ á w boyáźni bożey myęſzkáyą/ a wtem gdy ſie dobrze máyą/ ná nyedoſtátek nye ſkárżą. *GliczKsiąż* Qv; *KlonKr* A3.

skarżyć przed kim (*2*): *HistRzym* 33v *cf Szereg. Cf Zwrot.*

skarżyć o czym (*1*): Zwierzętá śię zeſzły były/ O ſwych niedoſtátkoch ſkárżyły *BierEz* O2v.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym (*1*): Niedarmoć Prorocy ná niewdźięczność żydowſką ſkárżyli: iż páná zá dobrodźieyſtwo iego nieználi *BiałKat* 113v.

W połączeniu szeregowym (*1*): (*did*) Rzecz poſpolita nárzekáiąc mowi. (–) [...] ⟨A mn⟩ie nielza iedno w ſwych teſknicach ⟨Ięcze⟩ć/ wołáć ſkárżyć po vlicach *RejRozpr* K2v.

Zwrot: »żałobliwie skarżyć [*przed kim*]« (*1*): Paw gdy ſłowiká vſłyſzał/ Bárzo tey rzeczy żáłował: Máiąc pierze ták wyborne/ Iż ma pienie ták potworne. Przed Bogiem żáłobliwie ſkárżył *BierEz* N4v.

Szereg: »płakać i skarżyć« (*1*): Y ſtało ſie s przygody że [*Grzegorz*] vderzył piłą ſyná rybitwowego/ á on pocżął płákać y ſkárżyć przed mátką ná Grzegorzá. *HistRzym* 33v.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*3*): Potym ototy niżyi opiſané wymáwiáimy i piſzmy [...] r iutro/ rano/ rok/ róg/ 2 ba2zo mié2źi kiedy ſka2żą bo więc rado ſkarżą/ Tákie piſzęmy gdy niemá być poſpołu z literą z [...]/ A inſzyi różnozci od r niemá *MurzOrt* B2v; Klagen. Skárzyć. Queri. *Calag* 308b.

Synonimy: **1.** *obwiniać*, *winować*, *żałować*; **2.** *biedać*, *lamentować*, *narzekać*, *płakać*, *rozpaczać*, *utyskiwać*, *utyskować*, *żalić się.*

Formacje współrdzenne: *skarżyć się*, *oskarżyć*, *poskarżyć*, *poskarżyć się*, *przeskarżyć*, *uskarżyć się*, *wyskarżyć*, *wyskarżyć się*; *skarżać*, *obskarżać*, *oskarżać*, *oskarżać się*, *przyskarżać*, *uskarżać*, *uskarżać się*, *wskarżać się*; *oskarżawać*; *oskarżować*, *uskarżować się*; *oskarżywać*, *uskarżywać się.*

Cf **SKARŻĄCY**, **SKARŻENIE**

MN

SKARŻYĆ SIĘ (*193*) *vb impf*

sie (*156*), się (*37*).

-rż- (*165*), -rz- (*28*).

a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

inf skarżyć się (*28*). ◊ *praes 1 sg* skarżę się (*5*). ◊ *2 sg* skarżysz się (*3*). ◊ *3 sg* skarży się (*22*). ◊ *1 pl* skarż(e)my się (*1*) *Diar*, **[**skarżymy się**]**. ◊ *2 pl* skarżycie się (*3*). ◊ *3 pl* skarżą się (*28*). ◊ *praet 1 sg m* -em się skarżył (*1*). ◊ *2 sg m* -eś się skarżył (*1*). ◊ *3 sg m* skarżył się (*42*), **[**jest się skarżył**]**. *f* skarżyła się (*3*). ◊ *2 pl m pers* skarżyliście się (*1*). ◊ *3 pl m pers* skarżyli się (*21*), skarż(e)li się (*1*) *ActReg*. ◊ *fut 3 sg m* skarżyć się będzie (*1*). ◊ *imp 2 sg* skårż się (*1*). ◊ *3 sg* niech się skarży (*2*). ◊ *1 pl* skårżmy się (*1*). ◊ *2 pl* skårżcie się (*1*). ◊ *con 1 sg m* bym się skarżył (*1*). ◊ *3 sg m* by się skarżył (*3*). *f* skarżyłaby się (*2*). ◊ *3 pl m pers* by się skarżyli (*2*). ◊ *part praes act* skarżąc się (*19*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI w.*

1. *Oskarżać*, *obwiniać*, *wnosić skargę*, *zwłaszcza przed instytucję lub osobę wymierzającą sprawiedliwość*; *queri Mącz*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *accusare Mącz*, *Cn*; *crimen iacere*, *expostulare*, *in iudicium vocare*, *querimoniam habere Mącz*; *querulari JanStat*; *conqueri*, *habere querelam a. querimoniam*, *causari Cn* [*w tym*: *na kogo* (*74*), *na co* (*1*)] (*126*): Theſch mylosczywi Krolyv hoſpodar naſch roſkazal ſzye ſkarzicz na Malchyea na Sidaczowſkyego stharoſtha. *LibLeg* 11/184v, 9/53, 10/151, 11/133, 168v; Kupieć ſię skarżi na Cżiartha a na Sumnienie. *RejKup* q4, d4v; *Diar* 45, 74; *KrowObr* B2v; Thegoż cżáſu poſłowie byli Moſkiewſcy v Krolá w Wilnie/ ſkárżąc ſie ná Seweryná morſkiego zboycę *BielKron* 420, 126v, 215v, 394v; Etiam me ultro accusatum advenit, Ieſzcze ſie k temu bes którey moyey winy ták z ſwey dobrey woley ná nie [*lege*: na mnie] skárży *Mącz* 501c, 218a, 315c, 343d; przyſzedł do niego [*do króla Antygona*] cżłowiek ieden ſkárżąc ſie ná brátá iego rodzonego ná Márſiaſzá. *RejZwierc* 55v; *ModrzBaz* 46v; *Phil* Q4; VStáwiamy: iż żaden z Zupników nie ieſt powinien odpowiedáć tym/ którzy ſie nań ſkárżą/ iedno przed Królem Ie^{go} M. gdy przez iego Sygnet będźie pozwan. *SarnStat* 379, 157, 490, 536, 884, 1100; **[**Cap 27. Vkázuie/ iż lepiéy omówić v ſiebie niewdźięczniká/ niż ſie nań ſkárżyć/ ponieważ ſkárgá pokázuie to/ żeſmy głupie dáli. *SenekaGórn* 31**]**.

skarżyć się czego [= *na co*] (*7*): my dawno przed WKM naszym Miłościwym Panem skarżemy się krzywd naszych, ktore cierpieliśmy od IchM Panow Duchownych *Diar* 45; Látá 1305. Lokietkowi dobrowolnie poddáły ſie miáſtá y powiaty Krákowſkie y Sędomierſkie/ ábowiem ſie im też iuż Cżechowie byli dáli znáć/ przeto byli niepocżeſnie wygnani do Cżech. Skárżyli ſie tego przed młodym Wacſłáwem Czeſkim Krolem *BielKron* 369, 361v; Expostulare cum aliquo iniuriam, Skárżić ſie ſwey krziwdy/ ſwárzić ſie s kim. *Mącz* 315c, 13b, 340a, [380]d; **[**ia they krzywdy mnie dziś vcżynioney ſkárżę ſię/ że mię niewinnego zabić chcećie. *BazHist* 28v (*Linde*)**]**.

skarżyć się do kogo (*2*): a gdi wwaſſzey zyemy niektorich livdzy bily pobraly. y kyelko wſzy popalyly, tediſczie poſlaly ſkarzacz ſye kielka krocz do nas y przes lyſti y przes poſli a miſmi czo moglo bicz na ten czas. tediſmi to roſkazaly dacz *LibLeg* 10/94; *SarnStat* 1127.

skarżyć się komu (*5*): Any dotich czaſſow hoſpodar moy komv [*tj. nikomu*] ſzye nyeſkarzill thilko thwey Kro. mczi *LibLeg* 11/168v, 11/158; Sumnienim mię zdawna zwano Iemu [*kupcowi*] wtowarziſtwo dano. I iakimem prziaczielem Iemu byla iawno wielim. Oto tu miężka wtym domu Skarzyć ſię nani nimam komu. *RejKup* d5; *Mącz* 13b; *PaprUp* I2v; **[**Jest się nam skarżył urodzony Jarosz Korycki koniuszy nasz, iż tam niektórzy poddani naszy jego imionam przylegli jego urzędniki i poddane niepomału krzywdzą *ListyZygmAug 1549*/122**]**.

skarżyć się o co (*14*): Theſz ieslibi ktori Miſtrz w Cechu śie skarżił, na sługe leb thowarziſſa swego, o nieposluſſeinstwo albo iaki wistemp iego, abo yſz dosłuſzicz niechcział tak iako śie uiednał takowemu iesli sie thak pokaże, od Starſſich ma bycz odpuſſczenie dane *ListRzeź w.* 33; A yſch bi tho ye^{go} Kro. m. ſkvthkyem okazal. raczi zdworv ſzwego czlowyeka ſthatecznego na granycze theraſch poſlacz. abi ſzye thich rzeczi o kthore ſzye pan Voyewoda ſkarzi wiwyedzyal. *LibLeg* 11/170, 11/28, 134v, 137v; *MurzNT Luc* 23/14; *Diar* 44; Gdy ſię kto chćiał o krzywdę iáwną ná mię ſkárżyć/ Muſiał ſię nieboraczek ná mym ogniu ſpárzyć. *Prot* A3v; *StryjKron* 612; A Káſztelan w ciągnieniu ſpráwiedliwość z ſzláchty czynić ma/ tym którzy ſie ná nie ſkárżą o ſzkody y o krzywdy *SarnStat* 129 [*idem*] 302, 571, 788, 841.

skarżyć się za co (*1*): Nemo me accusavit merito meo, Nikt ſie ná mię nie skárżył zá przewinienie moye. *Mącz* 218a.

skarżyć się przed kim (*16*): a na potim Svltan Haly skarzil sye przed namy yz on tego Zabitego ſin y tich tesz Zabitich sinow tegoz czlowyeka [...] rodzoni brath swiadecztwo ſluſzne vczinil na tim yz czy woznycze oycza y brata yemv Zabyly. *LibLeg* 11/93; *Diar* 45; *KrowObr* B2v, B3; Skárżyłá ſie potym Ceres przed Iowiſzem ná Plutoná/ iż iey dziewkę gwałtem wzyął. *BielKron* 21v; Náſzy proſtacy ſkárżyli ſie przed Papieżem tego okrućieńſtwá ná Tátáry. *BielKron* 361v, 106v, 369, 410; A subsellis in rostra rem deferre, Nieyákiey rzeczy ſpráwę od radnych á ſądownych panów przed poſplitego [*!*] człowieká przywieśc á ych ſie nieſpráwiedliwości przed poſpólſtwem skárżyć. *Mącz* [380]d; *ModrzBaz* 124; *ActReg* 70 [*2 r.*]; SKárżyli ſie przed námi Poſłowie/ z Woiewództwá Wielkiéy Polſki/ [...] ná Zupniká náſzégo Ruſkiégo/ iż im ſoli z Zup Ruſkich/ [...] do ſkładu Bydgoſkiégo nie ſpuſcza *SarnStat* 392, 294, 609; **[***ZapWpolActCon 1549* 14/45v**]**.

cum inf (*1*): IZ ták wiele ieſt Ceł/ álbo Myt przez ládá kogo vczynionych/ że też w płáceniu ich/ ludźie náſzy bárzo ſie ſkárżą bydź vćiśnieni: [...] náznáczyliſmy niktóré z Rad náſzych/ którzy pilnie obaczyć máią ſpoſób céł *SarnStat* 397.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym*: *iż*, *że* (*24*), *jako* '*że*' (*1*), *jakoby* '*że*' (*1*), *żeby* '*że*' (*1*)] (*27*): Abowyem ſkarza ſzie kvpczi Ie^{go} Kro. M. yſz nyemaya thego beſpyeczenſthwa y ſzwobodi do Voloch y do Tvrek ſkvpyamy ſzwimy yeſzdzycz ktorebi wedlye przimyerza myecz myely. *LibLeg* 11/139, 11/93, 158; Idźi ſkárżył ſię iż go Phálkow pies vyadł z poſzczwánia *UstPraw* Dv, Fv; mowił też [*Jan Łaski przed papieżem*] około rzeczy Polſkiey s Pruſy/ ktorzy ſie ſkárżyli przed Papieżem iákoby im Krol wydárł Pruſy y Pomorſką źiemię. *BielKron* 410, 21v, 106v; Obstetrix expostulavit mecum parum sibi missum, Skárżiłá ſie żem yey nie wiele dáłá. *Mącz* 315d; *ActReg* 64; A Iż też Poſłowie ſkárżą ſie/ że przez Zydy wſzyſtki hándle y żywności Mieſczánóm á poddánym náſzym ſą odięté: roſkázuiemy/ áby w téy mierze był záchowan Státut 1538. *SarnStat* 266; SKárżyli ſie poddáni náſzy z Wielkiéy Polſki/ á zwłaſczá iże od Stároſty Poznáńſkiégo pozwáni byli bárzo obćiążeni. *SarnStat* 496; SKárżyli ſie obywátele źiem Ruſkich/ iż nietylko ná drógách/ ále y w domiéch ſwych niebeſpieczeńſtwá odnoſzą od rozbóyników. *SarnStat* 502, 157, 225, 294, 389, 395 (*17*); **[***ListyZygmAug 1549*/122**]**.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym [*w tym*: *iż*, *że* (*35*), *jakoby* '*że*' (*1*)] (*36*): *ListRzeź w.* 33; Iſſz ſſia theſſz ſkarzill pan Voyewoda Voloſſki na poddane Krolya ye^{go} M. Mlodego ſſina naſſzego. Borzoboathe Skraſſnegoſthawv. yakobi mv myely bycz wynny pewne pyenyadze. *LibLeg* 11/133, 11/19v, 92v, 93; *ZapWar 1537 nr 2494*; *UstPraw* Dv, I3v [*2 r.*]; *BielKron* 21v, 353, 441; *WujJud* 245; ktory [*car zawolski*] ſmiele/ dowodnie/ poważnie/ y z wielką wſpániáłością

ſkárżył ſię długą rzeczą ná Krolá Alexandrá/ y ná Pány Polſkie y Litewſkie/ iż od nich prożnymi obietnicámi był przyzwan przećiw Cárzewi Prekopſkiemu ná pomoc *StryjKron* 692; y ſkáràży ſię Fláccus ná ſwego Preceptorá Melánchtoná/ iżnápiſawſzy [*!*] raz tę to Confeſſyą/ potym ią záś popráwuiąć [*!*]. zfáłſzował/ odmienił/ przewroćił/ wywroćił/ zgwałćił/ zcudzołożył *ReszPrz* 70; PIotr ſkárżył ſie ná Ianá/ iż mu zádał cztéry rány *SarnStat* 505, 392, 620 [*2 r.*], 621 [*2 r.*], 623 [*2 r.*], 625 (*20*); Poſłowie/ y to nie wſzyſcy/ ſkárżyli ſie ná Stárośty/ iż dekretow niektorych duchownych [...] cżynili ná śláchćie exekućią: odzywáiąc ſie do iednegoſz práwá Ziemſkiego *PowodPr* 23; **[***BazHist* 28v (*Linde*)**]**.

Z przytoczeniem [*w tym przytoczenie poprzedzone słowami*: *temi słowy* (*2*), *mowiąc* (*1*)] (*3*): kthorą [*potwarz*] też Zydowſc[y] kxięża wkładáli ná Páná Iezu Kryſtá ſyná Bożego/ kiedy ſię ſkárżyli nań przed Piłatem/ mowiąc: Krolem ſię tzyni/ ſprzećiwia ſię/ y dáni zákázuie dáwáć Ceſárzowi *KrowObr* B3, B2v; Nie dawnych czáſow ſłyſzałem iednego zacznego vrzędniká źiemſkiego/ gdy ſię ſkárżył ná Seymie temi ſłowy: [...] máło tych Seymow było na ktorych bym ia nie był ále ná żadnem Seymie nie pomnię ták wiele *Criminałow*, ták wiele ráptow/ iáko ná tem Seymie. *GórnRozm* D3v.

W charakterystycznych połączeniach: *skarżyć się długą rzeczą*, *dowodnie*, *kilkakroć*, *poważnie*, *śmiele*, *z wspaniałością*.

Zwroty: »fałszywie się skarżyć« (*1*): Falsum crimen iacere, Fáłſziwie ſie ná kogo skarżyć/ Potwarzáć kogo. *Mącz* 68d.

»niewinnie się skarżyć« (*1*): me abs te immerito accusatum postmodum rescisces, Dowieſz ſie potym żeś ſie niewinnie ná mię skárżył. *Mącz* 373b.

»obciężliwie się skarżyć« (*1*): gravissime mecum per literas expostulavit, Vprzeymie álbo obciężliwie ſie ná mię przes liſt skárżił/ álbo ſie ſemną ſwárził przes liſt. *Mącz* 315c; **[**Nie mozem iedno ſzie opcziązlivie ſkarzicz przed vamy Na thi tho dobre liudzie *ZapWpolActCon 1549* 14/45v**]**.

»ostrze się skarżyć« (*1*): Lecż też na nas barzo oſtrze ſie ſkárżą [*księża rzymscy*] powiedáiąc/ że my niſzczymy ofiárę vſtáwiczną á wieczną *WujJudConf* 245.

»skarżyć się na sądzie, u sądu« (*1*:*1*): Avaritiam in crimen et in iudicium voco, Skárżę ſie ná ſądzie ná twoye łákomſtwo. *Mącz* 504b; A ieſliby ſie kto ſkárżył v ſądu álbo ná Rocéch ná kogo [*AD iudicia seu terminos*, *si aliquis ... quereretur ... JanStat* 545]/ iż ieſt wyzwan z właſnégo Powiátu: tedy ten który go wyzywał/ niech będźie ſześćią grzywien karan *SarnStat* 916.

»słusznie się skarżyć« (*1*): Abi zadnemv prziczini nyedal yſz bi ſzye na ye^{go} Kro. m. ſlvſznye ſkarzicz myal. *LibLeg* 11/171.

»sprawiedliwie się skarżyć« (*1*): Iuste ac pie accusare, Spráwiedliwie ſie skárżić *Mącz* 301c.

Szeregi: »apelować i skarżyć się« (*1*): Náoſtátek to przykłádamy/ [...] áby poddánym [...] było wolno [...] do Królá Iego M. ápellować/ y ſkárżyć ſie [*querulari*, *et appellare JanStat* 912] w vćiſku iákim y w nieotrzymániu ſpráwiedliwośći/ y do potomków iego Królów Polſkich ná wieczné czáſy *SarnStat* 1127.

»(o)powiadać (się) i (abo) się skarżyć« (*2*): *PaprUp* I2v; Poſłowie od miaſt kładli práwá/ liſty/ y przywileié ſwé/ proſząc nas ábyſmy ié przy ich liśćiéch/ práwiéch/ y przywileiách/ [...] záchowáli/ opowiádáiąc ſie y ſkárżąc ná Stárośty náſzé: iáko zá wezwániém ich ku kładźieniu liſtów obrony potężnéy y pewnéy od Staroſtów náſzych mieć nie mogą *SarnStat* 1230.

»nie skarżyć się ani pozwać« (*1*): bo kmieć niemoże ſię ná ſwego Páná przed nikim ſkárżyć/ áni go pozwáć [*nec enim cmethoni de domino suo apud aliquem queri*, *nec eum in ius vocare licet*]. *ModrzBaz* 124.

2. *Narzekać*, *utyskiwać*, *lamentować*; *deplorare*, *queri Mącz*, *Cn*; *accusare*, *conqueri*, *queritari Mącz* [*w tym*: *na kogo*, *na co* (*46*)] (*67*): [*Luter i Melanchton*] ná ſwą wolą y roſpuſtnoſć ludu poſpolitego ſye ſkárżą *KromRozm I* D4v, D, O; [*mówi Zuzanna*:] Iam niebogá przyſzłá ná ták niebeſpieczną drogę/ Ze/ poććiwie żywſzy/ vmrzeć krom zmázy nie mogę. Ktoby wierzył/ że mię o to cnotá przypráwiłá? Lecż ſie ia nie ſkárżę ná nię: bo mi ták ieſt miłá *KochZuz* A3v; *Leop* 1.*Esdr* 6/9; dayże tho nam miły Pánie/ áby Koronna Przyśięgła Rádá/ v Krolá náſzego ná tym Seymie ważna byłá/ á tá Komorna/ ná ktorą ſye ludźie bárzo ſkárżą/ áby Krolowi náſzemu omierzłá *OrzRozm* F2; *BielKron* 199, 306; Queritor, Vſtáwicznie ſie skárżę/ Styſkuyę/ Nárzekam/ lámentuyę. *Mącz* 340b, 2a, 306a, 315c, 340a, b [*2 r.*], 343a, 403a; [*starzy ludzie*] cżuiąc iż roſkoſzy od nich odeſzły/ ſkárżą ſie/ y gánią cżáſy dziſieyſze/ iákoby złe być miáły *GórnDworz* H6v, K6v, V; *RejPos* 240v; *KuczbKat* 375; Abowiem Chryſoſtom ś. przed 1200 lat y więcey/ świadcży że zá cżáſu iego ná káżdy dźień Mſze miewano/ choćia nikt nieprzyſtępował [*do komunii*]/ ná co ſie też ſkárży gdy ták mowi: Prozno cżyniemy ná káżdy dźień ofiárę/ [...] niemáſz żadnego ktoby z námi ſpołem przyimować chćiał. *WujJud* 225; A przeto ná ſtrofárze należy/ doglądáć życia y obyczáiow máłżonkow/ ieſliby zła onich sławá byłá/ ábo śię ieden ná drugiego ſkárżył [*si qui forte vel de se mutuo querantur*] *ModrzBaz* 33; *KochTr* 4; *KochFr* 52; (*nagł*) Do Mikołáiá. (–) Chłubiſz ſye ty bogáctwy: á ſkárżyſz ná ſzkody/ Mam ia wielé przed tobą: bo nie miéwam ſzkody. *PudłFr* 24, 17 [*2 r.*]; *GrabowSet* S; **[**źle położoné dobrodźieyſtwá/ nie odnoſzą wdźięczności. Ná którą niewdźięczność ſkárżymy ſie więc pozno/ bo to ná ón czás zginęło/ gdy ſie dawáło. *SenekaGórn* 34, 35**]**.

skarżyć się czego [= *na co*] (*2*): *BielKron* 368v; Suum actum querebantur, Skárżyli ſie álbo żáłowáli ſwego vczinku. *Mącz* 340a.

skarżyć się komu (*2*): *RejFig* Cc5; SKárży ſie ná Iſmáelá Sará Abrámowi/ Ze ſie będąc bękártem równa dźiedźicowi *KochMRot* C2v.

skarżyć się o co (*2*): Dicimus queritur hoc vel de hoc, O to álbo ná to ſie skárży. *Mącz* 340a; záwdy przyczynę naydą/ o co ſie ſkárżyć ná przyiacielá. *GórnDworz* M3.

skarżyć się przed kim (*4*): Apud populum questus quod de se tali aliquid timuissent, Skárżił ſie przed poſpolitym człowiekiem yż ſie czego tákowego od niego obawáli. *Mącz* 340b; *CzechRozm* 257. *Cf* »skarżyć się z płaczem«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym*: *iż*, *że* (*9*), *jakoby* '*że*' (*1*), *zaimek względny* (*1*)] (*11*): Ywſzedł Xántus do żony ſwey/ A ty ſłową iął mowić kniey: Iuż mię dáley nie kłopocy/ Skárżąc ſie we dnie y w nocy. Iákobych záwżdy ſługi twe/ Obrácał ná potrzeby ſwe *BierEz* B3v; *MurzHist* H4; *Diar* 69; LItwin gdzieś Lácháwice [*tj. Polki*] vpogiwſzy [= *upoiwszy*] doſtał/ Potym nieborak przy niey/ co miał ſobie poſłał. Ráno ſie drugim ſkárżył co mu ſie trefiło *RejFig* Cc5; *BielKron* 344; Queritur priore patrono causam defendente nunquam perorari potuisse, Skárży ſie że pierwi Procuratorowie nigdy nie mogli yego rzeczy wywieść/ okazáć/ áni kończić. *Mącz* 270b, 340b; *RejZwierc* 5v *marg*, Bbb3; A tu ſie náucż s tego mieyſcá/ iáko tym odpowiedzyeć maſz/ ktorzy ſie ſkárżą/ że dziſieyſzych cżáſow zacność á powagá práwie wſzytkich ſtanow niſzcżeie *RejPosWstaw* [41^{4}]v; Skárżył ſie ſyn Boży/ iż plagi y blizny ktore do niebá z ſobą nioſł/ odnioſł od tych ktorzy go miłować mieli. *PowodPr* 44.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia dalszego w zdaniu nadrzędnym [*zawsze*: *iż*, *że*] (*14*): Máłpá wierząc poſięgnęłá/ A w ſtępicy vwiąznęłá: Y ná liſzkę ſie ſkárżyłá/ Iże ią tako zdrádziłá. *BierEz* Kv; *MurzHist* K4, Q2v; Co ſie więcz owo w.m. pánie Boiánowſki/ ná białegłowy ſkárżyſz/ że w.m. nie miłuią/ nic ſie ia temu iuż nie dziwuię. *GórnDworz* V, R6; *RejPos* 332v; *WujJud* 127; *KochMRot* C2v; *ReszPrz* 66; NIe ſkarzćie ſye ná Skárgę/ iże ſye fráſuie Ná nás *PudłFr* 17; *KochWr* 26; *WujNT* 90, 556; Y potym towárzyſze iego ná ſwoie ſię vcznie ſkárżą: iż po kárczmách z tym ſię wydáią/ [...] iż duſzá z ćiáłem vmiera. *SkarKaz* 384a.

Z przytoczeniem [*w tym przytoczenie poprzedzone słowami*: (*tak*) *mowiąc* (*2*)] (*3*): *CzechRozm* 257; niektorzy z kśiężey pochlebcy [...] Biſkupowi ſtolice Apoſtolſkiey pochlebuiąc: ſkárżyli ſię ná tego S. mowiąc: Co to zá chłop ktory ſobie za władzą do

kazánia przywłaſzczył/ á nievmieiętny/ śmie ná ſię brać vrząd Páná náſzego Apoſtolſkiego? *SkarŻyw* 212; A gdy do ſławnéy Kréty [*Europa*] przypłynęłá/ Z wiekiéy teſknice włoſy tárgáć ięłá. Skárżąc ſye z płáczem: Oycze móy łáſkáwy/ [...] Com ia tu miáłá czynić w téy kráinie: Máło ieſt iedná śmierć pánienſkiéy winie. *KochPieś* 7.

W przeciwstawieniu: »skarżyć się ... chwalić« (*1*): ludzye ſtházy niemal wſzyſczy ſkárżą ſie ná dziſieyſze cżáſy/ á ony pirwſze zbytnie chwalą *GórnDworz* H5.

Zwroty: »skarżyć się z płaczem, ze łzami« [*w tym*: *przed kim* (*2*)] [*szyk zmienny*] (*3*:*1*): Lachrymans apud me est questus, S płáczem ſie przede mną skárżił. *Mącz* 340a; Ieſt y to trefne rzecżęnie/ ktore ma w ſobie pokryty ſmiech/ iáko gdy ieden przyiaciel przed drugim ſkárżył ſie s płáczem ná ſwe nieſzczęſcie/ iż mu ſie w ſádu ná drzewie/ obieśiłá żoná. *GórnDworz* R6; *KochPieś* 7; Iako y to nie dawno náſtáło/ iż wſzyſtkie *cauſi* ná Seym wyćiągniono/ á gdy Trybunał ná ſtał [*!*]/ tedy ſame tylko ná Seym *Criminales.* W czym wſzyſtkim ludźie vkrżywdzeni ſkárżą ſię ze lzámi ná tę leniwą ſprawiedliwość/ y przeklináią tych/ ktoży ſą tego przyczyną. *GórnRozm* C3v.

»słusznie się skarżyć« (*1*): To podobieńſtwo ná to tylko Apoſtoł przywodzi/ áby okazał/ że ſię żaden ná Bogá ſłuſznie ſkárżyć nie może/ iż z gliny rodzáiu ludzkiego niektore odrzuca *Wuj-NT* 556.

»skarżyć się żałobliwie (*a.* żałościwie)« [*szyk zmienny*] (*2*): *Diar* 69; SZpetną á ſtráſzliwą thu przymowkę [...] Pan náſz ná nas [...] czynić á wſpominác raczy/ ſkárżąc ſie żałobliwie ná nas/ iż on thu dla nas przyſzedł/ iáko dla nędznych owieczek ſwoich. A iákiey wielkiey trudności/ pracey/ niewcżáſow/ á nákoniec hániebney ſmierći/ vżyć raczył *RejPos* 332v.

Szeregi: »skarżyć się a porzewniać« (*1*): A gdy mu [*Franciszkowi*] zaś niektorzy przypominęli Dauida że ſię téſz i on cżęſto kroć ſkarżył a nato porzéwniáł iż ieſt takowęmi ſtrachy ſądu boże^{go} ogarnion/ [...] On im powiedźiáł/ [...] *MurzHist* K4.

»skarżyć się, a (albo) żałować (się)« (*2*): [*Łokietek*] Przyſzedł záſię z Rzymá proſtho do Węgier/ thám ſie ſkłonił do Woiewody Węgierſkiego Amádeuſá/ ſkárżąc á żáłuiąc ſie ſwoiey niefortuny. *BielKron* 368v; *Mącz* 340a; **[***ReuchlinBartBydg* S5**]**.

W przen (*2*): A thu napirwey Rzecżpoſpolita ſkárży ſie ná ſwe nieſzcżęſcie. *RejZwierz* A5; á iż ſye Rzeczpoſpolita ná nierządne rozdawánie [*dóbr przez króla i radnych panów*] ſkárży/ może vrzędnem Sądem nie temi Vniuerſałmi/ to náleźiono być/ komu co Krol dobrze dał/ wedle zaſług kożdego/ á komu niedobrze. *Orz-Rozm* R3.

Synonimy: **1.** *żałować się*; **2.** *lamentować*, *narzekać*, *porzewniać się*, *styskować*, *żałować się.*

Formacje współrdzenne cf SKARŻYĆ.

Cf **SKARŻĄCY SIĘ**

MN

SKARŻYK (*1*) *sb m*

N sg skárżyk.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Zacząłkowa płaszczyzna z wosku, *służąca jako podstawa plastra pszczelego*, *tzw. węza*: Comosis, Primum fundamentum operis apum in alveo, Wiąs woskowy/ albo pirwe wiązánie pſzczelne w vlu/ Bartnici Skarżik zową. *Mącz* 62a.

Synonimy: *wiąz*, *wiązanie.*

MN

SKASOWAĆ (*1*) *vb pf*

3 sg m plusq był skasował.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. kasować.*

Unieważnić [*co*]: *Duronius*, iż był ſkáſował [*abrogaverat*] vſtáwę/ ktora byłá vczynioná o pohámovániu koſztownych kołácyi/ też był ruſzon z rády. *ModrzBaz* 32.

Synonimy: *poniżyć*, *skazić.*

Formacja współrdzenna: *kasować.*

Cf **SKASOWANY**

MN

SKASOWANY (*2*) *part praet pass pf*

N pl subst skasowané (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. kasować.*

Unieważniony (*2*): y niektórzy byli/ którzy o to prośili/ áby kśięgi tákowé [*z przywilejami i prawami wielkiej wagi*] były zkáſowáné [*ut abolerentur*, *et cassarentur JanStat* 288] *SarnStat* 328; Té przekłádánia Roków króm opowiedzenia choroby przez przyśięgę ſą ſkáſowáné. *SarnStat* 769.

Synonimy: *poniżony*, *skażony.*

Cf **SKASOWAĆ**

MN

SKATOWAĆ (*1*) *vb pf*

3 pl m pers praet skatowali.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. katować.*

Pobić z okrucieństwem [*co*]:

Zwrot: »srodze skatować«: Grzeſznicy grzbiet moy ſrodze ſkátowáli. Niepráwość ſwoię złośliwie rośćiągáli [*Vulg Ps* 128/3]. *LatHar* 307.

Synonimy: *pobić*, *stłuc.*

Formacje współrdzenne cf KATOWAĆ (*Errata*).

Cf **SKATOWANIE**, **SKATOWANY**

MN

SKATOWANIE (*4*) *sb n*

Oba a *jasne*; o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -owanie); *tekst nie oznacza é.*

sg A skatowani(e) (*3*). ◊ *L* skatowaniu (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Okrutne pobicie (*4*): Powſtánieſz nákoniec z oćiężáłego leniſtwá twego/ kiedy to ſobie w myśl dobrze wbijeſz/ że przez cáłe trzy godźiny/ y trochę więcey/ wiśiał Pan twoy ná drzewie krzyżowym/ w fráſunku troſkliwym/ w bolu nieznośnym/ po ſkátowániu rozliczným *LatHar* 260, 580.

skatowanie czego (*1*): *LatHar* 317 *cf* »srogie skatowanie«.

skatowanie na czym (*1*): *LatHar* 671 *cf* »okrutne skatowanie«.

W połączeniu szeregowym (*1*): *LatHar* 317 *cf* »srogie skatowanie«.

Wyrażenia: »okrutne skatowanie« (*1*): W PIĄTEK. O Męce Páná Iezuſowey. Pomyśl ſobie [*co Pan Jezus cierpi*] Ná duſzy boiaźń dobrowolną/ y fraſunki troſkliwe. Ná ćiele okrutne ná wſzyſtkich cżłonkách ſkátowánie. *LatHar* 671.

»srogie skatowanie« (*1*): Siodma [*część męki Pańskiej*] wznawia odeſłánie do Piłatá. Tám Pan nie ieden ſtus [= *cios*] lekkośći y boleśći wytrwał. Naprzod z vpornego iádowitego y zawiſnego Zydowſkiego ſercá/ wzgárdzenie wſzelákich dowodow niewinności Páná náſzego [...]. Potym ſromotne Páná náſzego obnáżenie/ do ſłupá okrutne przywiązánie/ y ſrogie á niezmierne ſubtelnego ciáłá iego wſzyſtkiego ſkátowánie. *LatHar* 317.

Synonimy: *pobicie*, *poranienie*, *zbicie.*

Cf **SKATOWAĆ**

MN

SKATOWANY (*3*) *part praet pass pf*

Oba a *jasne*; o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -owany).

sg m N skatowany (*1*). ◊ *pl N m pers* skatowani (*1*). ◊ *L* skatowanych (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. katować.*

Składnia dopełnienia sprawcy: *skatowany od kogo*, *od czego* (*2*).

Okrutnie pobity (*3*): rácż wſpomnieć [*panie Jezu*] ná zemdlenie/ y zbolenie twoie/ ktoreś ná wyſokim krzyżá świętego drzewie

podnieśiony ćierpiał ná wſzytkich ſkátowánych cżęśćiach ćiáłá twego *LatHar* 292.

W połączeniu szeregowym (*1*): O Pánie IEzu Chryſte/ [...] wſpomni ná niezliczone rány twoie/ ktoremiś od wierzchu głowy/ y ćiemieniá twe^{go}/ áż do naniżſzey cżęśći y podeſzwy nog twoich był zránioný/ y od bezbożnych Zydow ſkátowány/ y naświętſzą krwią twoią práwie zfárbowány. *LatHar* 298.

[*Wyrażenie*: »srodze skatowany«: patrząc na mie iakom ia [*Chrystus*] to niewinnym będąc tak ſrodze z wolei Oica mego przed oczyma waſſymi ieſt ſkatowany *OrszakPos* 94.**]**

Przen (*1*):

Szereg: »skatowany i zamordowany« (*1*): [*list Orzechowskiego do pana Stadnickiego*] że też Memot tych niczemnych nikąſká ſye nieboi/ ktorzy gmerzą w piſmie/ [...] ſlepi ludźie/ od Páná Bogá záſlepieni/ y od Zboru świętego przeklęći/ od ſumnienia właſnego ſkátowáni y zámordowáni/ y ku wiecznemu potępieniu iuż ná wieki záſzli *OrzList* h.

Synonimy: *pobity*, *podarty*.

Cf **SKATOWAĆ**

MN

1. SKAZ (*1*) *sb m*

G sg skazu.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde brak.*

Uszkodzenie, *uraz*: Pan ich [*pobożnych*] kośći ſtrześe od wſzelkiégo rázu/ Iedná z nich żadnégo nie ma vznáć ſkázu. *KochPs* 48.

Synonimy: *szkoda*, *uraz*.

Cf **1. SKAZA**, **1. SKAŻENIE**

MN

2. SKAZ (*1*) *sb*

skaz *m a.* **skaza** *f.*

L sg skazie.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Posiedzenie sądu w sprawie wymagającej decyzji: A Té rzeczy/ które ſie toczą około kmieći y ich rzeczy/ [...] gdźie ſie pozwány *ſimpliciter* nie zna do ran zádánia/ [...] á dla zwłóki bolącéy ſtronie áppellácię czyni. Tákże téż o Spáś/ o długi zápiſáné/ y w których rzeczách przedtym áppellácia nie bywáłá/ iedno [...] gdźie będą ná ſkáźie oni vrzędnicy z Káſztelanem/ á nie będźie ſie im zdáło áppelláciiéy dopuśćić/ [...] tedy iuż té kauzy dáléy z Wiéców przez Appellácią nie máią iśdź ná Séym *SarnStat* 809.

Cf **SKAZANIE**

MN

1. SKAZA (*196*) *sb f*

ſ-, s- (*193*), z- (*3*).

-a- (*167*), -å- (*5*); -å- *Phil*; -a- : -å- *BudNT* (*2*:*1*), *SarnStat* (*13*:*1*), *PowodPr* (*6*:*1*), *SkarKaz* (*4*:*1*); *końcowe* a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg N skaza (*32*). ◊ *G* skazy (*52*). ◊ *D* skazie (*36*). ◊ *A* skazę (*46*). ◊ *I* skazą (*8*). ◊ *L* skazie (*6*). ◊ *pl N* skazy (*5*). ◊ *G* sk(a)z (*1*). ◊ *A* skazy (*8*). ◊ *I* skazami (*1*). ◊ *L* skazach (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Szkoda*, *strata*, *zepsucie*, *zniszczenie*; *corruptio Vulg*, *PolAnt*, *Calep*; *exitium Mącz*, *Calep*; *corruptela Mącz*, *Cn*; *pernicies Modrz*; *disperditio*, *occasus*, *perditio Calep*; *destructio*, *detrimentum JanStat*; *depravatio*, *labes Cn* (*159*): ábowiem máiąc káżdy krol tákie ludzi vcżone á przykładne záwżdy przed oczymá ſwemi/ łácno przez ich przykład/ náukę/ y obyczáie/ tákież y wyſtrzegánie będzye odwrocon od ſkázy ſzkodliwey kroleſtwu y iego oſobie (*marg*) Bronia korupcyey. (–) *BielKron* 9; Corruptela, Skázá/ Sepſowánie *Mącz* 361a; Disperditio – Skaza. *Calep* 331b; Occasus – Skaza, item, zaſczie słonca. *Calep* [721]a, [263]b, 387a, 777a.

skaza czyja, *czego* [*G sb i pron* (*8*), *pron poss* (*2*), *ai* (*2*)] (*12*): *March*[1] A4v; [*rzekł Kajfasz*:] Acż niemożem ijnſſé przyczyny naleſtz iego [*Jezusa*] ſmierci/ tedy niecháy ta będzie ſkaza poſpolitégo dobra/ aby nie przyſſli Rzymianie/ a nieoſiedli naſſégo mieſtza ij ludu. *OpecŻyw* 83; Aczkolwyek ye^{go} K.M. thego nyerad cziny thakowem lyvdzyem kthorzi zawodza lyvdzye rozvmyeyancz yſzh tho przeſz ſkazi poddanich ye^{go} K.M. bicz nyemoze A wſſakoſſz [...] *LibLeg* 11/139; A z nieumieiętnoſći ſpráwowánia/ á rządzenia ludzi/ iáko wiele złe^{go} roſcie/ pobicie/ zburzenie miaſt/ więzienie/ pożogá/ ſpuſtoſzenie ziemie/ iż to może názwáć naiwiętſzą ná ſwiecie/ y náiſroſzſzą ſmiertelnych ludzi ſkázą *GórnDworz* Ee5; *BielSpr* b4; v których [*mieszkańców Wielkiej Polski*] wolno nád ſtáry zwyczay ku pożytku ich poſpolitému byłá przedawána [*obca sól*]/ z ſzkodą Rzeczypoſpolitéy/ y Zup Wielickich y Bocheńſkich ſkáźie [*! zam.* skazą]. *SarnStat* 384 [*idem*] 925; *PowodPr* 61. *Cf* »na skazę«.

W połączeniach szeregowych (*3*): Rzekł Bálám do Bálámá krolá y do Mádiánitow: [...] tego narodu Izráelſkiego żaden mor/ áni walká/ áni ſkázá żadna nie ruſzy/ ſám ich Bog ſtrzeże y opieka ſie imi *BielKron* 43; *Mącz* 105a; Wielka tedy nietylko ſromotá/ ale y niezbożność ludźiom krześćiáńſkim/ [...] wolnośćią zwáć/ y do vmoru ſie záto brać/ co właſną niewolą/ ſkázą y vpadkiem ieſt. *PowodPr* 61.

Szeregi: »skaza i boleść« (*1*): W Bethleemeś miáſteczku PAná [*Maryjo*] porodźiłá/ Zadnać ſkázá y boleść tám nie zászkodźiłá. *LatHar* 517.

»skaza a koniec« (*1*): Skážono ieſt potym Niniwe [...] ſkąd możem obáczyć/ iż nic nie máſz ná świećie thák mocnego/ coby ſkáźie á końcowi powinováto nie było. *BielKron* 268.

»szkoda i skaza« (*3*): Ia a.b. przyszyągąm [...] yſch yego Krolyewſkyey myloſczy wyernye sluzycz bądą przy dzyelyech mnye poruczonych a wſythkych skod y skaz przy thych tho dzyelyech, [...] ze wſythką moyą pylnoſzczyą [...] pylnye opatrowacz *MetrKor* 37/4; *SarnStat* 384, 925. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»zaraza a skaza« (*1*): MYedzy inſſym złym wychowánim s ktorym ſie rodzicowye około dzyecyęcyá obchodząc dáyą znáć/ nyepodleyſſa ieſt zarázá á ſkázá/ yáko wyelkye kochánye á pyeſſcżenye *GliczKsiąż* E4.

»skaza, zły uczynek« (*1*): Item zeznala yſch ſkadzenya [*lege*: skażenia] pywa koſdy moze vycz them obiczayem. wzyacz [...] y mowycz [*formuła zaklęcia*:] klyenye odklyn, grabye odgrab, wyązie odwyaz, wſchithki ſkazi wſchithky zle vczynky od mego domu, yſchbi thak bill cziſth moy dom, od wſcheo [*lege*: od wszego] zlego yako cziſtha panna bila cziſtha *LibMal 1544*/84v.

Wyrażenia przyimkowe: »krom skazy« (*1*): bo uydzymy yſz promyen ſloneczny [...] rzeczam czyeleſnym aſzmyertelnym ſzyą yako ſczklo krom ſkazy złącza *PatKaz III* 102.

»na skazę [*czyją*]« (*4*): *SarnStat* 141; wracayćie poſpolite pieniądze/ pomocy Rzeczypoſpolitey ieſliśćie ktore ſobie przywłaſzczyli/ wielkim okrućieńſtwem ná ſkázę wſzytkich. *SkarKaz* 457b.

~ Szereg: »na skazę a na upadek« (*2*): Bo ieſli bogáctwo maſz/ á nie vżywaſz go wedle woley Páná twego/ thedy ie maſz ná ſkázę á ná vpadek twoy *RejPos* 201, 345. ~

W przen (*1*):

Wyrażenie przyimkowe: »na skazę« (*1*): [*o zazdrości*] Mátko niechęći/ zarázo vbogiey Miłośći: z ſzkod roſkoſz/ żal z ſzczęśćia cżuieſz/ Niezliczných kuńſztow y śideł probuieſz/ Ná ſkázę/ w kim wieſz ſkarb/ godności drogiey. *GrabowSet* E2v.

α. *O państwach i miastach* [*w tym*: *czego* (*19*)] (*27*): [*cesarz prosił książęta*] áby wſzem rzeczam ktoreby ſkázę miáły vczynić w rzeczy poſpolitey/ wcżás zgodliwą rádą ſwoią zábieżeli. *BielKron* 219; á potym znienagłá przyſzedłby ten vrząd do ludźi złych/ ſędźić nieumieiących á nikcżemnych/ co iákąby ſkázę Rzeczypoſpolitey przyniosło/ ztych káżdy poznáwáć może/ ktorzi tylko dla tytułow/ á dla pożytkow doſtoieſtw [*!*] vżywáią. *ModrzBaz* 93v, 43; [*do Polaka*] A teraz ktemu obróć myśli ſwoie/ Iákobyć ſzkody nieprzyiaćiél twoie Krwią ſwą nágrodźił/ y omył tę zmázę Którą dźiś nieśieſz prze ſwéy źiemie ſkázę. *KochPieś* 38; *GórnRozm* M2v

[*2 r.*]; Iż tedy dawnych królów żywot/ á przytym bez pochyby y poddánych mizerny ſye zda przećiw náſzym dziśieyſzym poſpolitym vtrátóm: niemáſz ſye czemu dźiwować: bo oni tym iáko ſkázą rzeczypoſpolitéy gárdźili/ ná co my ſye dziś wyſadzamy. *KochWr* 29; *SarnStat* 987; *SkarKazSej* 681b *marg*.

skaza z czego (*1*): Ktoraż tedy ſkázá prędſza Rzeczypoſp⟨olitej⟩ być może/ iáko tá z náuki ich [*tj. nowokrzczeńców*]? *SkarKazSej* 687a.

W przeciwstawieniu: »zdrowie ... skaza« (*1*): *ModrzBaz* 138 *cf* »zaraza i skaza«.

Wyrażenie: »skaza wieczna« (*1*): [*król Perses*] ſrogo iemu [*Temistoklesowi*] przykazał, z Atteniany bitwę y walkę zwieſć. Temiſtocles [...] chczącz wiernym panu być, przyprawił bybył [*!*] panſtwo Attenſkie ku ſkazie wieczney. *BielŻyw* 64.

Szeregi: »skaza i (albo) upadek« (*2*): *GroicPorz* ii; Szczęśliwe práwie miáſto ktore [...] ſkázy ſię/ ná opoce wiáry ſiedząc/ y vpadku nieboi. *SkarŻyw* 408.

»zaraza i skaza« (*1*): Tych trzech rzeczy złączenie/ mowię/ mądrośći/ obyczżáiow ſkromnośći/ y władnośći/ przynośi zdrowie Rzeczypoſpolitey/ á rozerwánie/ zarázę y ſkázę [*pestem ac perniciem*]. *ModrzBaz* 138.

Wyrażenia przyimkowe: »ku skazie« (*12*): Niczemny Krol niczemnym ludziem wolność dáie/ ku ſkáźie rzeczy poſpolitey *BielKron* 262, 212v, 213; zonego vrzadu iego [*Jana Ocieskiego kanclerza koronnnego*]/ nieſzlo nic ku ſkazie rzetzi poſpolitey *PaprUp* C, I2v.

~ W przeciwstawieniach: »ku skazie ... ku obronie (*3*), ku naprawie« (*4*): czego Bóg rzeczypoſpolitéy ku iéy naprávie vżyczyć raczył/ tego ón [*ten*, *kto wiarę wzrusza*] ſwym niebácznym poſtępkiem ku iéy ſkáźie vżywa. *KochWr* 25; Woyná nie ku ſkázie króleſtwá, ále ráczéy ku obrónie. *SarnStat* 423, 302, 423.

Szeregi: »ku skazie i szkodzie« (*1*): oni záś práwuiący ſie do dálekich ſtron Ryńſkich do Máydeburgu Miáſtá/ [...] áppellácię y prowokácię czynią/ [...] właſnégo Páná práwo y zwiérzchność opuśćiwſzy/ y wzgárdźiwſzy/ ku ſkáźie y ſzkodźie króleſtwá náſzégo [*et in detrimentum Regni nostri damnum JanStat* 1019] *SarnStat* 953.

»ku skazie a zaburzeniu« (*1*): ſtyſzeliſmy przedtym rozmáite powieśći otych ludziech od Krolá potráconych/ wſzákże gdy to Krol powiáda/ iż ku ſkáźie á záburzeniu poſpolitey rzeczy vczyli/ niechcemy Krolewſkich vſtaw ſtrofować álbo gánić *BielKron* 213.

»ku zelżywości i ku skazie« (*1*): Małżeńſtwo drugdy złe bárzo y ſzkodliwe dzieći y Bogu ku zelżywośći y ku ſkázie Rzeczypoſpolitey y blizniego rodzi: á powśćiągliwy y bogomyſlny żywot/ záwżdy dobre ſyny ma *SkarŻyw* 180. ~

»na skazę« (*1*): Ieſt ſię o co fráſować/ y bać: iż ludźie młodźi/ nie świádomi/ nie ćwiczeni/ w R.P. rządy czynią: drugim mędrſzym y ćwiczeńſzym/ y ſtárſzym/ tákie ná ſkázę wſzytkiey korony przeſzkody czynią. *SkarKazSej* 663a.

β. *W opisie obrazu* (*1*): NA DRVGIE OBRAZY: [...] (*nagł*) Woyná. (–) WOyná idźie á mieczem y pochodnią grozi/ Szalona zapálczywość zbroyny wóz powoźi/ Ná ręce ſkázá iedźie pod ſobą zburzenié *KochMRot* C2.

γ. *O urodzie* [*w tym*: *czyja* (*1*)] (*2*): Lecż rzec ieſt naypilnieyſza/ záwſze mieć zwierćiádło/ Skąd znáć/ gdyby co ſkáży [*!*]/ vrodźie przypádło. *PaxLiz* D3.

Szereg: »skaza, zmaza« (*1*): Bo kiedy ſie ná kogo zła ſpráwá vkaże/ Wnet go inſzym z dáleká drugi pálcem ſkaże. Iák pánná w czyſtym widźi źwierćiedle ſwé ſkázy/ Ták on téż nieprzepomni y namnieyſzéy zmázy. *GosłCast* 33.

a. *Pognębienie*, *krzywda* [*w tym czyja* (*24*): *G sg i pron* (*12*), *pron poss* (*9*), *ai* (*3*)] (*44*): *LibLeg* 11/49v; A będzie záwżdi nád tobą złość twa zwirzchnosc miáłá/ Co ſie ná ſkázę bliźnyego ták ſrodze vdáłá *LubPs* B6v; *RejPos* 71; Nienawiść ná mą ſkázę zewſząd doćiéra/ Y wſzytki ſwé fortéle ná mię wywiéra. *KochPs* 167; Wzgárdźił mnie pokoy wſzeláki: Bo Bog/ iák płoćiennik wątek/ Odćiął poćiech moich ſzczątek. W ſkáźie mey/ świátłá początek/ Niſzczy z ráná do wieczorá/ Ręká/ ná pomſtę/ nie ſkorá. *GrabowSet* G4v; Niech nie przemaga nádemną fałſz/ zdrádá/ Ani obłudnych/ ná mą ſkázę rádá *GrabowSet* M4v, V, V2.

W przeciwstawieniu: »wspomożenie ... skaza« (*1*): [*król wybrany spośród obywateli wolałby*] przyáczioły swe álbo the kthoży mu dopomogli iż Pánem zoſtał/ ábo kthorzyby mu Prákthyk pomagali ku wſpomożeniu iego á ſkáźie náſzey/ bogáćić *MycPrz* II B2.

Szereg: »skaza, bol« (*1*): Powiédz Heleno/ co záś wáſz Vlyſſes knuie/ Iáką ſkázę/ iáki ból/ ná náſzé gotuie. *GórnTroas* 61.

Wyrażenia przyimkowe: »ku skazie« (*7*): [*mówi Polak*:] Ták ieſt/ iż *plebs* v nas nie záżywá Wolnośći/ ále iey też chłopſtwu nie trżebá/ bo Wolność byłáby ku ich ſkáźie *GórnRozm* B; *SarnStat* 119, 220.

~ ku skazie komu (*1*): *RejPos* [205] *cf* »ku krzywdzie i ku skazie«.

W połączeniach szeregowych (*2*): [*przysięga biskupa*:] Nieprzyłątzę ſię ku rádzie ſkutkiem/ y mową/ ktora by ſię ſćiągáłá/ náprzęćiwko Pánu náſzemu Papieżowi/ álbo temuſz Rzymſkiemu kośćiołowi/ ku ſkázie/ zelżeniu/ y vbliżeniu oſob/ praw/ poććiwośći/ ſtanu/ y mocy ich przegrożeniu. *KrowObr* 128; tho iuż wiedzye [*mistrz tj. czart*] ony żaczki ſwoie [...] zacnieyſze vwodząc ná ſkázę/ ná vćiſk/ á ná vpadek niewinnych á ſpráwiedliwych/ á ná złą rádę o nich *RejPos* 331.

Szeregi: »ku krzywdzie i ku skazie« (*1*): Spluńże precż z ięzyká ſwego ony márne gorzkośći y ſłonośći/ ktore vſtáwiczńie pochodziły z vſt twoich ku lekkośći Pánu twemu/ á ku krzywdzye y ku ſkázye bliźniemu twemu. *RejPos* [205].

»na przeszkodzie a ku skazie« (*1*): A iáko nas Páweł s. vczy/ iżbychmy roſthropnie ſpráwowáli przed ludźmi dobrá ktoremi nas Pan náſz z łáſki ſwey miłośćiwie opátrować racży/ nie dawáiąc ſie ni w czym vznáć/ coby miáło być ná przeſzkodzye á ku ſkázye bliźniego ſwego. *RejPos* 312.

»ku szkodzie i skazie« (*1*): abi za yakyemy krziwdamy y zlodzyeyſthwy nyeprziyaczyell zwoyſzkyem do paniſthw yeho Krolyewſzkyey Mczi nyeodpowyednye y beſz wyeſczy ſſya nyewrzvczill kv wyelkyey ſkodzye y ſkazye poddanich yeho Krolyewſzkyey Mczi *LibLeg* 11/133v. ~

»na skazę« (*2*): Ale ná ſkázę ludzką á ná pychę márną/ S tego ſtádá nędznego wſzytkę wełnę gárną. *RejWiz* 106v; *GrabowSet* G.

W przen (*2*): ten [*gniew*] wzruſza źiemię z niebem złośćią/ A práwie oślep/ wſzeláką możnośćią Ná cudzą ſkázę/ śiły ſwe gotuie. *GrabowSet* F2; RZeki z śiebie puſzczáią oczy/ Pánie/ moie/ Ze lekce poważyły przykazánie twoie/ Co zá vćiſk z wzdychániem tácy ſłudzy máią/ Dobrze to z ſwoią ſkázą ſmyſły moie znáią. *GrabowSet* K4.

α. *Zguba*, *śmierć*; *interitum Vulg* (*22*): *BibRadz Is* 10/25; Bo ty/ móy pánie/ [...] Nieprzepámiętaſz w grobie duſze moiéy/ Ani dopuśćiſz doznáć ſkázy twému Vlubionému. *KochPs* 20; gdźie ſię kolwiek w rzeczy ktorey będącey náyduie rodzenie/ tám ſię też muśi náleść odmiáná/ á zá odmiáną ſkázá. *CzechEp* 145, 145 *marg*; (*nagł*) Nagrobek Koniowi. (–) Tym ćię mármórem vććił twóy pan żáłośćiwy/ Pomniąc ná twoię dźiélność/ Glinko biáłogrzywy. A tyś był dobrze godźien/ niepodlegwſzy ſkáźie/ Swiećić ná wielkim niebie przy lotnym Pegáźie. *KochFr* 127; W Kryſtu nádźieię ma [*wierny*]/ że przezeń od ſkázy/ przeſpieczność otrzyma. *ArtKanc* F4v, S20v; *GórnRozm* A3.

Zwrot: »schodzić ku skazie« = *umierać* (*1*): Ku thobie Pánie wołáć będę y ku Bogu memu prośby będę czynił: Coſz zá korzyść wę [*!*] krwi moiey/ ponieważ że z ſchodzę ku ſkáźie [*dum descendo in corruptionem*]? *Leop Ps* 29/10.

W połączeniu szeregowym (*1*): Bo [*Jezus*] ćiebie/ ktory prawdziwie wżywaſz [*lege*: wzywasz] imienia iego/ od wſzytkich grzechow/ y nędze/ y śmierći/ á ſkázy twey zbáwić/ [...] może. *SkarŻyw* 2.

W przeciwstawieniach: »skaza ... nieskażenie (*4*), nieskazitelność« (*5*): martwi wſtaną nieſkáżonemi/ á my ſię przemienim. Bo muśi ſkázá tá przyoblec nieſkáżenie *BudNT* 1.*Cor* 15/53, 1.*Cor* 15/51[50], 54; Podobnali to/ żeby śmierć z żywotem/ ſkázá z nieſkażeniem/ ćiemność z świátłośćią/ [...] mogły być kiedy w iednę rzecż właſnie/ prawdźiwie y ſkuteczńie ták ſpoione/ żeby ſię z ſobą weſpołek oſtały *CzechEp* 246; A toć mowię brácia/ iż ćiáło y krew kroleſtwá Bożego ośięgnąć nie mogą: y ſkázá w nieſkáźitelnośći dźiedźiczyć nie będźie. *WujNT* 1.*Cor* 15/50.

Szeregi: »skaza i śmierć« (*1*): Do czegoż ćię przyprowádźi ten głupi ośieł [*tj. ciało*]/ iedno do ſkázy y do śmierći. *SkarKaz* 489a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ułowienie i skaza« (*1*): A ći [*niesprawiedliwi*] iáko bydło bezrozumne/ z przyrodzenia ná vłowienie y ſkázę (*marg*) vrodzone, ábo ſpráwione. G. (–) [*naturaliter in captionem*, *et in perniciem*] bluzniąc to czego niewiedzą w zátráceniu ſwym záginą *WujNT* 2.*Petr* 2/12.

»skaza i (**[**abo**]**) zatracenie« [*szyk zmienny*] (*1*): **[**Nieoględa [*człowiek*] zátrácenia (ábo zkázy) [*Non videbit interitum*] gdy vzrzy że y mądrzy vmieráią/ ſpołecżnie niemądry y głupi zginą. *Leop Ps* 48/11 (*Linde*)**]**. *Cf* »ku skazie i zatraceniu«.

»zguba (*a.* zagubienie) a skaza« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Temiſtocles widząc ich [*swoich żołnierzy*] ſkazę á zagubienie, napoiem bykowęy [*!*] krwie żywota dokonał, aby niebył vznany być zdrayczą pana ſwego *BielŻyw* 64; *Oczko* 6.

Wyrażenia przyimkowe: »bez skazy« (*1*):

~ *W przeciwstawieniu*: »w skażeniu ... bez skazy« (*1*): także y człowiek vmárły ſprochniały w źiemi/ wznidźie z źiemie á odnowi ſie záſię: [...] w ſieią go w ſkażeniu/ á bes ſkázy powſtánie [*Seminatur in corruptione*, *surget in incorruptione Vulg* 1.*Cor* 15/42]. *BielKron* 467v. ~

»ku skazie« (*1*):

~ *Szereg*: »ku skazie i zatraceniu« (*1*): które to zakłády nie ná oſobné perſony/ ále tylko ná poſpólſtwá/ álbo ná inné zebránié mieyſckié/ które przez ſprzyśiężenié álbo ſpiknienié iákié rozruch álbo zburzenié ku ſkáźie y zátráceniu Zydów [*ad perniciem et interitum Iudaeorum JanStat* 1128] vczynić zechce/ chcemy y obiáſniamy/ áby były włożoné. *SarnStat* 263. ~

W przen (*1*): O śmierći coś ćiężka ieſt/ niedoroſłéy młodźi/ [...] Mnie niewiém czemu miiaſz/ gdyć bywam ná ráźie/ Miecze/ ognie/ y látá dáć mię chćiáły ſkáźie. *GórnTroas* 75.

[*Zwrot*: »podlec śmiertelnej skazie«: Ale z dowćipu ſławá/ záwſze ſtoi Ani ſie śmierći/ áni grobu boi. Ani podlęże/ w naypochybnym ráźie/ Smiertelney ſkáźie. *KmitaTreny* C3.**]**

b. *Uszkodzenie*, *zepsucie*, *zniszczenie fizyczne* (*zwykle*: *ciała po śmierci*) (*28*): ći [*Enoch*, *Eliasz*, *Mojżesz*] vſzli tey ſkázy cieleſney/ to ieſt/ nie ſtáli ſie pokármem wężowi [*tj. nie umarli i nie zostali pogrzebani*]. *BielKron* 2v; ktora [*sól*] y tho czo z nią poſolono będzie záwżdy od ſkázy záchować może. *RejZwierc* 130v; [*ziemia*] przy oſtátniéy ſkáźie/ iſtności káżdéy ſwą w śię część biorąc/ okázuie to/ iż ieſt podporá/ początek/ á iákoby fundáment wſzyſtkiégo *Oczko* 3v, 5v; A wodzow ná obżárſtwo y opilſtwo nie ták łatwie podległemu ſkáźie ćiáłu twemu popuśćiſz/ kiedy żołć y ocet [*z opisu męki Chrystusa*]/ [...] do ſercá z rozmyślániem przypuśćiſz. *LatHar* 259, 394, 638; *WujNT* 1.*Petr* 1/23; bowiém nie przyſtáło/ Zeby tu iáką ſkázę twé [*Jezu*] ciáło znáć miáło. *SiebRozmyśl* K4, B; *SkarKaz* 204b.

skaza czyja, *czego* [*w tym*: *G sb* (*2*), *pron poss* (*2*)] (*4*): *RejZwierc* 76v; Cokolwiek z źiemie wſchodzi do źiemie záś wnidzie. Co ſie dziś národzili/ pewny ſwoy kres máią: Ktore ſzczępienia widzim/ ſkázę ſwą vznáią. *WisznTr* 9; Zbáwićiel ſam przećiw Sádduceuſzom dowodźi ćieleſnego zmartwychwſtánia po wieczności y nieśmiertelności duſzney. [...] Mamy tedy y ná tę ćiał náſzych ſkazę poćiechę táką y ták pewną. *SkarKaz* 384b. *Cf Wyrażenie przyimkowe*.

Szeregi: »skaza i odmiana« (*1*): z ktorych [*ludzi miłujących czystość cielesną*] káżdy/ z ſtrony duſze/ łáſki ieſt pełny/ [...] z ſtrony ćiáłá/ [...] ſubtelny/ chybki/ ſkázy y odmiány nigdy ſię nie lękáiący. *LatHar* 597.

»smrod a skaza« (*1*): Słuchayże iáko Pan zowie ſzáfárze á opowiedacże tey ſwiętey ſwiátłości ſwoiey/ mowiąc k nim: Iżeſcie wy ſą iáko ſol ſwiátá tego/ ktora wſzytko záchowywa od ſmrodu á od ſkázy. *RejPos* 338v.

Wyrażenie przyimkowe: »bez, krom skazy« [*w tym*: *czyjej* (*1*)] (*1*:*1*): Tákżeć [*tj. podobnie jak niebo*] y ine ſpráwy co ich nie widamy/ [...] Nigdy ſie nie náruſzą áni odmieniáią/ Ták ſobye vſtáwiczńie bez ſkázy mieſzkáią. *RejWiz* 115v; *KochPs* 8.

W przen (*2*): *RejPos* 338v; [*Panie*] Okrijeſz go [*człowieka pobożnego*] łáſką ſwoią/ Iáko napewnieyſzą zbroią: Zbroią/ która króm ſwéy ſkázy Może wytrwáć wſzelkié rázy. *KochPs* 8.

α. *O budowlach* [*w tym*: *czego* (*2*)] (*4*):

W połączeniach szeregowych (*3*): Day [*Panie Jezu*] nákoniec wiekuiśćie przebywáć w wiekuiſtych páłácách twoich/ żadney nędzy/ odmienności/ y ſkáźie nie podległych. *LatHar* 645; z których [*złych rzeczy*] [...] wielkié nieprzeſpieczeńſtwá/ y ćięſzkié niepożytki y ſkázy [*destructiones JanStat* 720] Kośćiołów y Klaſztorów przychodźiły *SarnStat* 901 [*idem*] 904.

W przen (*1*): Ten [*Jezus*] ſam tylko/ może to budowánie/ to ieſt/ zbor wſzytkich wierzących ná ſobie znieść/ y od ſkázy záchować. *NiemObr* 33.

β. *O niebie i ciałach niebieskich* (*6*): A wżdy ſkázy tám [*na niebie*] nie máſz znáku namnieyſzego *RejWiz* 147v.

Szeregi: »odmiana ani skaza« (*1*): Gdyż widzimy iż niebo nigdy ſie nie mieni/ [...] Tákżeć co z nim ſtworzono/ wieczńie będzye trwáło/ Aż do końcá ſámego odmiány nie znáło. Co w Słońcu y w Mieſiącu y w Gwiazdach widamy/ Iż thám żadney odmiány ni ſkázy nie znamy. *RejWiz* 115v.

»upadek ni skaza« (*1*): A coż oni ſtanowie bez grzechu bez zmázy [*tj. niebo*, *słońce*, *miesiąc i gwiazdy*]/ Ktore w ſobye nie máią vpádku ni ſkázy. *RejWiz* 115v.

»skaza, zmaza« (*1*): Wżdy ná nim [*na niebie*] nigdy nie znáć by namnieyſzey ſkázy/ Záwżdy piękne zupełne/ nie znáć żadney zmázy. *RejWiz* 147v.

Wyrażenie przyimkowe: »bez skazy« (*2*): *RejWiz* 116; niebá ktore widźimy ſą nazacnieyſzą cżęśćią świátá/ y trwáią záwżdy bez wſzelákiey ſkázy *KuczbKat* 380.

c. *Zepsucie moralne*, *zdeprawowanie*; *subversio Vulg* [*w tym czyja*, *czego* (*13*): *G sb i pron* (*9*), *ai* (*3*), *pron poss* (*1*)] (*17*): Y ktoż gáni náuki kto ich ták vżywa/ Iż z nich y inym ludzyom pożytecżnym bywa. Ale drudzy ná ſkázę s pożytkow ſie ćwiczą/ Nikomu nic dobrego iedno ſobie życzą. *RejWiz* 90v; *RejZwierc* 98v; Nie ſpieray ſię ſłowy/ bo ſię *to* ninacz nie przygodzi/ iedno ná ſkázę ſłucháiących. *WujNT* 2.*Tim* 2/14, *s.* 31; gdy ſkáżę [*!*] od głowy áż do pięty nie vlecżoną ludu ſwego/ Pan Bog oſtátnią zgubą pokaráć chce: to napierwſze lekárſtwo dawa mowiąc: Bądźćie omyći/ y ſtańćie ſię czyſtemi [*Vulg Is* 1/16]. *PowodPr* 66, 65 *marg.*

skaza przez co (*1*): Widzę to dobrze że tego ieſt wielka potrzebá/ iżby ſie pierwey/ o náſzey ſkáźie przez grzech mowiło/ niż ſie o vſpráwiedliwieniu mowić poczńie *CzechRozm* 206.

W przeciwstawieniu: »skaza ... naprawa, usprawiedliwienie« (*2*): *CzechRozm* 206; Więtſzą ſkáżę przynoſzą Miáſtá niż napráwę. Y to coś wyliczał/ iáko wſzeteczeńſtwo/ zbytki/ zuchwáłſwo/ roſćby nie mogło/ by nie te twoie Miáſtá/ w ktorych ſię záwżdy zbytek/ roſpuſtá náyduye. *GórnRozm* L4.

Wyrażenie: »skaza (dobrych) obyczajow« [*szyk 2*:*1*] (*3*): Bo wielką [...] dobrych obyczáiow ſkázę [*bonis moribus calamitatem*] przyniosłá nieumieiętność. *ModrzBaz* 39v, 15; Tu ſłyſzyſz co ten mądry/ á w rzeczypoſpolitéy ſwéy godny człowiek o téy ſkáźie obyczáiów trzyma *KochWr* 27.

Szeregi: »zaraza abo skaza« (*1*): My to v ſiebie zá pewną rzecż mieymy/ że niemáſz więtſzey zarázy ábo ſkázy obyczáiow [*nullam*

morum pestem esse maiorem]/ iáko nieumieiętność/ á złych rzeczy vſtáwiczna zabáwá *ModrzBaz* 15.

»złość i skaza« (*1*): A też znaydźie w ſobie káżdy z nas doſtátek wſzelaki złośći y ſkázy *WujJudConf* 65.

»zły przykład i skaza« (*1*): Z czego nam ieſt vpominánie: ábychmy o złych á niewiernych bliźnich náſzych pieczą mieli: ábo żebyſmy ich do Páná Bogá náwrośili: ábo ich dla złego przykładu y ſkázy dobrych nieśierpieli. *SkarŻyw* 558.

»zmaza a skaza« (*1*): tedy práwo/ ktore roſkázuie mężoboyſtwo pieniądzmi okupić/ niema być poczytáne zá práwo/ ále zá Rzeczypoſpolitey zmázę/ á przyrodzenia ludzkie^{go} ſkázę [*labes ac naturae humanae pernicies*]. *ModrzBaz* 79.

Wyrażenie przyimkowe: »na skazę« (*2*):

~ *Szereg*: »na skazę a na upadek« (*2*): Y ma to pilnie vważáć poćśiwy/ iáko tákiemi dobrodzieyſtwy ſzáfować/ áby nie były ná ſkázę á ná vpadek ludzki. *RejZwierc* 97v, 139. ~

W przen (*1*): Abowiem [*niesprawiedliwi*] hárdośći prozne mowiąc/ przyłudzáią przez pożądliwośći ćiáłá przez niepowśćiągliwośći/ tych co trochę odbiegli byli w błędźie obcuiących: wolność im obiecuiąc/ gdyż ſámi ſą niewolnicy ſkázy [*cum ipsi servi sint corruptionis*]. *WujNT* 2.*Petr* 2/19.

d. *Objaw choroby*; *rana*, *wrzód* (*11*): Cicatriſans. Ieſt lekarzſtwo ktore wyſuſza ranę/ y też ktore czyni na ranie ſkorkę/ y też ktore zachowawa od wſzelkiey ſkazy *FalZioł* V 100v; Tá wodká wzrok czyśći/ ſpuchłym powiekam ſłuży/ [...] ſkázy zeymuie *SienLek* 67; *RybGęśli* D.

skaza czego (*2*): Gdi vczyniſz ſirop ſtey to ſzańti/ ieſt dobri na ſkazi pierſi y płucz *FalZioł* I 84c, III 14a.

skaza na czym (*2*): theż mu [*koniowi*] máść ná ięzyk przykłáday w ránę álbo częſto pomázuy/ gdy zetrze iedząc álbo pijąc: od tegoć ſye kurdźiél y inne ſkázy ná ięzyku goią. *SienLek* 169; á miał ſobie [*Bóg*] w nim [*w Adamie*] kochánie ſwoie. Y ták go zoſtáwić raczył bez pracey/ bez żadnego vdręczenia ciáłá iego: iż áni źimno áni gorąco/ áni żadna ſkázá ná ciele iego/ iemu nic ſzkodzić nie mogłá. *RejPos* 100v.

Szereg: »jad a skaza« (*1*): ktorzy [*medycy*] cżłonki w ciele człowieczym ſkázone przeto odćináią/ y on iad á ſkazę wykorzeniáią/ áby inſzych cżłonkow nie zárażáły. *Phil* L.

Jako ostatni człon we współrzędnym połączeniu dwu- lub wieloczłonowym: »i inne (*a.* insze) skazy« (*3*): á bowiem to lekarſtwo zaćmienie oczu y inſze ſkazy oddala. *FalZioł* I 18d; Kwiećie Kálinowe z białkiem iáiowym vtłucz/ á tym vmyway/ piegi/ węgry/ y inne ſkázy pogubiſz. *SienLek* 79v, 169.

α. *O chorobie rośliny* (*1*):

Zestawienie: »skaza żytna« (*1*): Robigo, Rdza ná życie/ to yeſt/ śnieć czerw żytna skázá żytna gdy ziołá álbo słoma czerwienie [*!*]. *Mącz* 357a.

e. *Błąd* (*1*): Ktore mieyſce [1.*Cor* 15/49] Márcion ták zepſował/ iáko Tertullian świádczy/ że miáſto tego ſłowká Nośmy/ [...] vczynił/ Będźiem nośić/ [...] Ktorą ſkázę/ y teraz Graeckie exemplarze máią *WujNT przedm* 14.

2. *To*, *co złe*, *niewłaściwe*, *wada*, *ułomność*, *też grzech*, *słabość*, *niedoskonałość*; *calamitas Modrz*; *depravatio*, *vitium Calep*; *corruptio JanStat* (*36*): A iako zloto nie kazi ſie anij prochnieie/ tako laſka [*lege*: łaska] ktoré przywlálſczono zloto/ ſkazy w ſobie niemá. *OpecŻyw* 187; *LubPs* bb5v *marg*; *RejAp* 175; Bo á kto może doſtáteczńie powiedźieć/ iáko wiele złe^{go} ztey ſkázy [*tj. ze złego prawa dotyczącego mężobójstwa*] vrosło? *ModrzBaz* 79; *SarnStat* 1118; *PowodPr* 17, 61; By niebo vpáśdź miáło/ nie zna cnotá ſkázy *GosłCast* 10.

skaza na czym (*1*): [*Ipokrates*] tę záwżdy náukę vczniom ſwym przywodził/ Aby káżdy cżęſto z nich do źwierciádłá chodził. A gdy cżarność obaczy ná twarzy á zmázy/ Aby też przepátrował y ná duſzy ſkázy. *RejWiz* 1v.

skaza w kim, *w czym* (*2*): Ia tylko chćiał krotko vpomionąć/ iż to ieſt w poſpolitey rzeczy wielka ſkázá/ nieſpráwiedliwe Inwentarze/ przes co vbogie śieroty cżęſtho wiele ſzkoduią *GroicPorz* ee4; *RejWiz* 91.

skaza czyja, *czego* [*w tym*: *G sb i pron* (*8*), *pron poss* (*1*)] (*9*): we wſſem ſwą ſkaze wzięło/ wſſyſtko przyrodzenie ludzkie/ zazdrośćy Diabelſkiey. *SeklPieś* 31; Známienuie też w piſmie ćiáło/ on grzech/ w cżłowiecze mieſzkáiący/ iákoby bryłę iáką álbo máterią/ pożądliwość álbo ſkázę nátury cżłowieczey *GrzegŚm* 20; á iż nienawiśći/ roſtyrki/ y niezgody/ iáko hániebne ſkázy Chrześcijańſtwá/ konieczńie precz wyrzucone byc máią: [...] Przeto [...] *KuczbKat* 160; *WujJudConf* 63; *SkarŻyw* 257, 486; *PowodPr* 64 *marg*; *SkarKaz* Ooood; [*ludzie próżnujący*] Nigdźiey miru nie máią/ nigdźiey ich nie táią: Wſzędy gonią y wiążą/ wſzędy ich śiepáią/ Iák Rzeczypoſpolitey poſpolitą ſkázę/ Y pocżćiwośći ludzkiey oſtáteczną zmázę. *KlonWor* 37.

W połączeniach szeregowych (*2*): Vitium – wiſtepek, złoſc, skaza. *Calep* 1130b; Y [*przez kacerstwa*] iuż ſię wſzyſtko pomieſzáło/ krew/ mężoboyſtwo/ złodźieyſtwo/ y ſykofáncya ábo obłudność/ ſkázá y niedowiárſtwo/ zámieſzánie/ y krzywoprzyśięſtwo: rozruchy y niepokoie z ſtrony máiętnośći: Bogá zápámiętánie: duſz zárażenie: rodzenia odmiáná [...] małżeńſtwá nie gruntowność: roſpuſzczenie porubſtwá y wſzeteczności [*Vulg Sap* 14/25-26]. *PowodPr* 42.

W przeciwstawieniu: »skaza ... naprawa« (*1*): przy tym święćie ktore idzie/ to ieſt/ przy zwiáſtowániu Bogárodzice Adámam [*tj. żywot Adama*] położyć chćiał: áby ſię ſkázá náſzá z napráwą/ vtrátá z nagrodą przyrownáłá *SkarŻyw* 257.

Wyrażenia: »skaza cielesna« (*2*): ACżkolwiek ſtan S. Małżeńſki dziewicżemu/ ktory ſkázy ćieleſney y przeklęcſtwá niewieśćiego nie zna/ nigdy rowien nie ieſt: wſzakże [...] *SkarŻyw* 12, 20.

»makuła skazy« (*2*): gdzyeſch tam [*w tajemnicach serca Boskiego*] zadna makula ſkazy bycz nyemogla *PatKaz II* 79, 46v.

»przyrodzona (własna) skaza« = *grzech pierworodny* (*2*): A ták bárzo mdła ieſt náſzá dobrowolność w tey mierze [*w czynieniu dobra*]/ dla pozoſtáłego w nas ſtárego Adámá áż do śmierći/ y dla przyrodzoney ſkázy. *WujJudConf* 67v, 63.

»śmiertelna skaza« = *śmiertelność* (*1*): Boć pan nie z Dijámentu żadny ni z żelázá/ W káżdym iáko w cżłowieku też ſmiertelná ſkázá. *RejZwierc* 249.

Szeregi: »skaza abo defekt« (*1*): Spráwiedliwośći w Polſzce ſkáza ábo defekty. *PowodPr* 64 *marg.*

»skaza i zepsowanie« (*2*): GRzech thedy być rozumiemy/ przirodzoną właſną ſkázę y zepſowánie wſzyſtkiego cżłowieká *WujJudConf* 63; *Calep* 308b.

»złość i skaza« (*1*): [*Bóg ukazywał człowiekowi jego zmazy i plugastwa*] Aby on/ złość ſwą y ſkázę do ſibeie [*lege*: siebie] poznawſzy [...] do Bogá ſie náwrośił *CzechRozm* 88. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skaza, (i, a) zmaza (*a.* zmazanie)« [*szyk 2:1*] (*3*): Pátrzże też w tym źwierciedle/ ná ſwey cnoty zmázy/ Pátrz ieſliby nie było/ też tám iákiey ſkázy. *RejZwierz* 141; *KlonWor* 37. *Cf* »bez skazy a zmazania«.

Jako ostatni człon we współrzędnym połączeniu wieloczłonowym: »i ine skazy« (*1*): y tym więcey [*św. Dympna*] roſkoſzámi/ vbiory/ powagą/ y inemi świeckiemi/ krolewſkiego domu ſkázámi/ gárdźiłá *SkarŻyw* 486.

Wyrażenie przyimkowe: »bez skazy« (*4*):

~ *Wyrażenie*: »panna, matka bez skazy« [*o Maryi*] (*2:1*): Cżemuſz tedy zakonowi ná niewiáſty ſkázone/ y nieczyſte dánemu/ ty Pánno bez ſkázy podlegałz *SkarŻyw* 112; Znamy ćię [*Maryjo*] Mátką bez ſkázy/ niewiáſtą nie niewieśćią/ rolą polną/ [...] ktoraś bez naśienia kwiát [*tj. Jezusa*] świátu wſzytkiemu woniáiący/ wypuśćiłá. *SkarŻyw* 112, 113.

Szereg: »bez skazy a zmazania« (*1*): Błogosłáwiony ktory pilnie chce ſię podobáć Pánu Bogu/ á ćiáło ſwe bez ſkázy á zmázania záchowa *SkarŻyw* 120. ~

a. *Pokusa* (*1*):

Szereg: »skaza i wab« (*1*): Oćiec go [*św. Witusa*] wziąwſzy/ rozmáite ſkázy y waby podmiatał/ ktorymi go zwieść [*od służby Bożej*] vśiłował. Iuſz muzyki/ iuſz táńce *SkarŻyw* 552.

3. *Unieważnienie* [*czego*] (*1*):

Wyrażenie przyimkowe: »ku skazie« (*1*): [*papież*] práwo oſobliwe wymyśliwſzy/ ku ſkáźie wſzytkich inſzych praw wyſtáwił *NiemObr* 172.

Synonimy: **1.** *szkoda*, *upadek*, *zaburzenie*; **a.** *krzywda*; **α.** *zatracenie*, *zguba*, *zgubienie*; **b.** *zniszczenie*; **c.** *plugawość*, *zmaza*; **d.** *jad*, *plaga*, *plana*; **e.** *błąd*; **2.** *defekt*, *grzech*, *zepsowanie*, *złość*, *zmaza*, *zmazanie.*

Cf **NIESKAZA**, **1. SKAZ**, **SKAZITELNOŚĆ**, **[SKAŹLIWOŚĆ]**, **1. SKAŻENIE**, **SKAŻONOŚĆ**

MN

2. SKAZA *cf* **2. SKAZ**

SKAZAĆ (*314*) *vb pf*

ſ-, s- (*310*), z- (*3*), sz- (*1*), **[**ss-**]**.

W inf ska- (*40*), skå- (*7*); skå- *KochSz*; ska- : skå- *Mącz* (*9*:*1*), *SarnStat* (*10*:*5*); *drugie* a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*); *w pozostałych formach* skå- (*232*), ska- (*5*); ska- *BiałKat*; skå- : ska- *UstPraw* (*4*:*1*), *Mącz* (*8*:*1*), *GórnRozm* (*17*:*1*), *SarnStat* (*75*:*1*).

inf skazać (*52*). ◊ *fut 1 sg* skåżę (*1*). ◊ *2 sg* skåżesz (*1*). ◊ *3 sg* skåże (*55*). ◊ *1 pl* skåżemy (*6*). ◊ *3 pl* skåżą (*24*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skåzał (*1*). ◊ *3 sg m* skåzał (*55*). *f* skåzała (*3*). *n* skåzało (*3*). ◊ *1 pl m pers* skåzalismy, -smy skåzali (*32*). ◊ *2 pl m pers* skåzaliście, -ście skåzali (*4*). ◊ *3 pl m pers* skåzali (*16*). *subst* skåzały (*1*). ◊ *plusq 3 sg m* był skåzał (*1*). ◊ *imp 2 sg* skåż (*1*). ◊ *1 pl* skåżmy (*2*). ◊ *3 pl* niech skåżą (*2*). ◊ *con 1 sg m* skåzałbym, bym skåzał (*2*). ◊ *3 sg m* skåzałby, by skåzał (*8*). *f* by skåzała (*1*). ◊ *2 pl m pers* byście skåzali (*1*). ◊ *con praet 3 sg m* by był skåzał (*2*). ◊ *impers praet* skåżano (*29*) [*cf też* SKAZANY *N sg n*], skåżano jest (*1*) *Mącz*, było skåżano (*1*) *RejZwierc*; -åno (*26*), -ano (*1*), -(a)no (*4*); -åno : -ano *GórnRozm* (*3*:*1*). ◊ *fut* będzie skåżano (*1*). ◊ *con* by skåżano (*3*); -åno (*2*), -(a)no (*1*). ◊ *part praet act* skåzáwszy (*5*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. skazują*; *winę skazać*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Orzec z mocą prawa*; *condemnare*, *iudicare Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *decernere Mącz*, *Modrz*, *JanStat*; *damnare Calag*, *Cn*; *ferre decretum*, *pronunciare Modrz*; *definire JanStat* (*286*):

a. *Wydać wyrok w sprawie sądowej lub w sporze prawnym* (*210*): *RejKup* ee2; Znáią to dobrze Przyſyężnicy [...] iákich dowodow ktora ſtroná vżywáłá/ ná czym ſwoię rzecz nawięcey ſadźiłá/ iáko ſkazano. *GroicPorz* e, e; *RejWiz* 123v; Sędźia niż ſkáźń vczyni ma ſtron pytáć máiąli ieſzcze iákie obrony álbo dowody pewne/ [...] Abowiem káżdemu niż ſkażą/ godzi ſię liſti y mowę ſwey rzeczy poprawować. *UstPraw* C2; *RejZwierz* 3; Máryą náznáczyli zá dziedziczkę kroleſtwá/ kthora [...] rozwod ktory był vczynił iey oćiec Henrykus/ z Kátárzyną iey mátką/ zá właſny kazáłá mieć/ iáko był Papież ſkazał. *BielKron* 238; Záſęm [*!*] ſię owo ſtuſznie dźieie/ że niewinna ſtroná poźywa [*!*] (á tego że źle ſkazano przyczyną będźie ábo woźny/ ábo vrżąd ktory) *GórnRozm* I2; Sędźia onymi/ którzy z nim ná ſądźie ſiedźieli/ ma dowieśdź: iż dobrze ſkazał. *SarnStat* 560 [*idem*] 796.

skazać komu (*26*): *ZapWar 1512 nr 2107*; Phálk brát ſtárſzy pozwał Andryſá o dziedzictwo: Andrys go zniknął dawnoſćią/ ták Phálkowi ſkazano milczenie. *UstPraw* G2v; iemu [*mężobójcy*] żeby ſie ſpráwił/ ſkażemy. *SarnStat* 607; Sędźia ma ſkazáć temu/ który pieniędzy pożyczył/ áby ſumę wypełnił tę/ którey pożyczył. *SarnStat* 692, 461. *Cf Fraza*, »skazać dowod«, »przysięgę skazać«.

skazać przeciw(*ko*) *komu* [*= kogo uznając winnym*] (*8*): *Diar* 54; [*król*] RYcerſkiego cżłowieká/ kiedy ſpráwy ſłuchał/ Słucháiąc zádrzemał ſie/ przećiw niemu ſkazał. *RejZwierz* 3; *BielKron* 26; *BielSpr* 50v; Y kazał mu [*cesarz rycerzowi*] ſieść/ y znowu iego ákcią kazał repetować. Przed ſię ſkazał przećiwko iemu/ bo thák s práwá być muſiáło. *RejZwierc* 100; *Phil* L4; *SarnStat* 691. *Cf* »skazać sprawiedliwie«.

skazać przeciwko czemu [*= niezgodnie z czym*] (*1*): ći [*Peserchady*] mogą odmienić ſkazánie Ceſárſkie/ ieſliby co przećiwko ich zakonowi ſkazał álbo vczynił *BielSpr* 50v. *Cf* **[**»dekret skazać«**]**.

skazać kogo (*11*): *RejJóz* G6; [*mówi czart*:] A nie naydze tak nięznego By [*sędzia*] nieſłuchał ſprawy yego A tak jeſliżem zamieſkał A on już tam kogo ſkazał Tom ſobie zmieſkał czom tu był Rychley bych był tam obłowił. *RejKup* x6, ee5; Bo á ná coż wyroki czynią/ ieſli ten ktorego ſkazano wyrokowi doſyć czynić niechce? *ModrzBaz* 96v; Przywiedliśćie (*marg*) skazáliśćie. 6L.G.S. (–) y zámordowáliśćie ſpráwiedliwego/ á nie ſprzećiwił ſię wam. *WujNT Iac* 5/6; *SarnStat* 506, 683, 711, 933. *Cf* »sędzia, sąd skazał«.

skazać co [*= treść wyroku*] (*35*): *UstPraw* G2v; *Mącz* 86a; *GórnDworz* O6v; ná których [*rokach*] ma Stároſtá ſkázáć *eliberationem* onégo więźionégo/ *fub poena bannitionis SarnStat* 627; którzy [*rajce*] z náſzégo oſobliwégo poruczenia ſkażą ápellácią: y koniec ſpráwie/ [...] vczynią. *SarnStat* 956, 461. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym*, *Fraza*, **[**»dekret skazać«**]**, »skazać dowod«, »przysięgę skazać«.

skazać co [*= sprawę*] (*20*): *ZapWar 1512 nr 2107*; *Diar* 54; Kſięgi ſądowne máią być w káżdym powiećie/ w ktore máią wwodzić wſzelákie przezyſki y ſkaźnie. A iáko iednę rzecz ſkażą/ ták káżdą ſkázować máią iey rowną. *UstPraw* G2v, I2; Quodcunque senatus decreverit agunto, Wſziſtko to co rádá skaże czyń. *Mącz* 344a; *BielSpr* 50v; Bo to być niemoże/ y przyrodzenie tego nie nieśie/ żeby kto mogł one rzeczy dobrze ſkázáć [*de rebus rectam sententiam ferat*]/ z ktorych ábo oboiey nieświádom/ ábo tylko iedney świádom. *ModrzBaz* 87v; ále cokolwiek Kommiſsarze náſzy ſkażą/ to ma bydź cáło y mocno. *SarnStat* 841, 171. *Cf Fraza*, »niesprawiedliwie skazać«, »skazać sprawiedliwie«.

skazać na kogo (*2*): pozwano Pruſkiego Miſtrzá y Komendathory przed Komiſarze y ſędzie Papieſkie/ pierwey do Brześćia potym do Włocſławiá. Ggy [*!*] ſtánęli/ ſkazano ná nie wrocić Pomorſką źiemię y płát ſniey dáć *BielKron* 370v. *Cf* »przysięgę skazać«.

skazać za kim [*= na rzecz kogo*] (*9*): *RejKup* aa2v; Sędziemu ieden przynioſł dwá Kápłuny tłuſte [...]. A drugi przynioſł Liſá/ ten zá Liſem [*tj. za tym*, *który przyniósł lisa*] ſkazał *RejFig* Aa2v, Aa2v; *RejZwierz* 10; gdy dwá boſzkowie poſwárzyli ſie o ſpiewánie cudnieyſze wierſzow/ Phebus á Pán/ dáli ſie ná rosſądek Midáſowi krolowi iáko bogátemu/ ſkazał niepráwie zá Pánem przećiw Phebuſowi. *BielKron* 26; *ModrzBaz* 29v [*2 r.*]; *GórnRozm* Iv; *GórnTroas* 60; **[***PlutBBud* C2; á od tákiego [*dekretu*] on ktory go ſkázował/ odſtąpić niemoże/ bez woley onego zá kim był ſkazał. *SzczerbSpecSax* 73, 73 (*Linde*)**]**.

skazać w czym [*= w jakiej sprawie*] (*1*): A wſchakoſch nymo decret naſch. yeſly pan Voyewoda ynſche dowodi nad the kthore przed namy okazowaly poſlowye yego vziwacz bandzye chczyal bendzyeczye mogly wthey rzeczi ſkazacz. tho czo ſzye wam bendzye zdalo ſprawyedlywego. *LibLeg* 11/161v.

cum inf (*1*): *BielKron* 370v; **[**iáko gdyby práwo ſkazáło kogo wkoło pleść/ á ſędźia by go śćiąć kazał/ nieſłuſznie czyni *SzczerbSpecSax* 174**]**.

cum A cum inf „*być*” [*kogo być jakiego*] (*3*): Który [*ten*, *kto rzucał potwarz*] gdy w potwarzy vznány będźie/ my tákowégo z powinności y z zwiérzchności náſzéy bezecnégo ſkażemy bydź *SarnStat* 506 [*idem* (*2*)] 711, 933.

cum A cum inf „*być*” *w funkcji łącznika orzecznikowego* (*1*): Kiedybym był ſędźią/ [...] Skazałbym być zły kontrákt/ ktorego by powod Nie vmocnił po trzeźwiu *KlonWor* 69.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikami*: *to* (*4*), *tak* (*1*); *aby*, *żeby* (*6*), *zaimek względny* (*4*), *iż* (*2*)] (*12*): Com^{m}iſſarze [...] nyewydzancz zadnich dowodow doſtatecznich ſkazaly abi ſzye Borzoboathi odwodzyl przizyegami ſſwoyemi y dwv ſſobye rownich *LibLeg* 11/158v, 11/133, 161v; *BielŻyw* 60; [*posło-*

wie od papieża] w kośćiele S. Ianá w Wárſzawie ſkazáli mocą ſwą w tey rzeczy poleconą/ aby były wrocone źiemie/ Kuiáwſka/ Dobrzyńſka/ Pomorſka/ y Micháłowſka/ krolowi Polſkiemu Káźimierzowi *BielKron* 374, 231v; tedy ſąd *ex controuerſia* przypátrzywſzy ſie ſpráwie y ſpráwiedliwośći y munimentom oboiéy ſtrony/ to ſkaże co będźie wedle práwá. *SarnStat* 1164, 171, 607, 664, 692; *KlonFlis* G4v.

Z przytoczeniem [*w tym z zapowiednikiem*: *tak* (*1*)] (*3*): Wierę ia niewiem/ iákoś ſądźić począł ták też ſkázuy. (–) *Ait praetor*: *vti poſsidetis*, *ita poſsideatis*. Ia bym ták ſkazał *OrzRozm* Sv; Náoſtátek thák ſkazáli [*radni ojcom dzieci w sprawie spornego skarbu*]/ [...] oddaycieſz tedy dzyeći ſwoie w małżeńſtwo/ á ten ſkarb im dacie ku żywności *BielKron* 126, 318v.

W połączeniu szeregowym (*1*): tákeſmy tę rzecz [*spór około biskupa krakowskiego*] zámknęli/ determinowáli/ y ſkazáli. Naprzód/ iż Stolicá Metropolitalná kośćiołá Gnieźnieńſkiégo/ [...] we wſzyſtkim práwie/ powadze/ [...] ma bydź ná wieki záchowána. *SarnStat* 171.

Frazy: »(jako) prawo [= *sąd*] skaże (*a.* **[**skazało**]**)« (*6*): *ZapWar 1512 nr 2107*; *BielŻyw* 60; Vindiciis ac sacramentis petere, Zędáć tego ná ſądzie áby kto przyſiągł prawu doſtáć/ to yeſt wypełnić co práwo skaże *Mącz* 86a; Gdy kto zgrzeſzy (przećiw) bliźniemu ſwemu/ y ſkaże mu (*marg*) y ſkaże nań. (–) (práwo) przyſięgę [*et exegerit ab eo iuramentum*] (ćiſnąć) go ná przyſięgę/ że przyidzie przyſięgá przed ołtarz twoy w tym domu. *BudBib* 3.*Reg* 8/31; Które rány ſzácuie ſobie ná cztérdźieśći grzywien pieniędzy/ álbo iáko práwo ſkaże [*vel prout ius decernet JanStat* 534] *SarnStat* 1243; **[***SzczerbSpecSax* 174**]**.

»sędzia, sąd skazał (*a.* ma skazać *itp.*); w sądzie, na sądzie skazać« [*w tym*: *komu* (*1*), *kogo* (*2*), *co* [= *sprawę*] (*9*), *co* [= *treść wyroku*] (*2*)] = *iudex condemnavit Modrz*; *iudex iudicavit JanStat* (*14*:*4*;*4*:*1*): *RejKup* x5v, cc8v; Gdyby piſarz niechćiał [*zapisać*] tego co ſędźia ſkaże/ Albo ieſliby vpornie niepiſząc wſtał od ſądu/ táki piſarz [...] ma być z vrzędu złożon. *UstPraw* C2v; ſąd ma ſkázáć wwiązánie w imienie ſtuſzne *UstPraw* C4, C; *OrzRozm* O2v; [*stary pan*] miał dáć ná ſwe mieyſce [*do walki w pojedynku*] zaſtępcę ſyná/ y miánował go w then cżás/ kiedy mu ſzránki w Bernieńſkim ziemſkim ſądzie ſkazano. *GórnDworz* O6v; Ono też práwy Rzymſkiemi opátrzono/ áby tákowi ſędźiowie [*którzy pełnili funkcję jednocześnie w różnych urzędach*] [...] ieſli kogo niesłuſznie ſkazáli/ żeby wedle ſpoſobu wyſtępku byli karáni *ModrzBaz* 75; *GórnRozm* G2v; Ale Sędźia niewidźiánéy rzeczy nie może ſkázáć ták iáko Podkomorzy ná polu. *SarnStat* 465; A ieſlibyſmy byli iáką ſpráwą zátrudnieni/ tedy Sędźia z Podſędkiem/ [...] tę ſpráwę dźiedźiczną ſkázáć y vznáwáć niech máią cáłą moc [*Iudex cum Subiudice ... definiendi ... habeant plenam facultatem JanStat* 488]. *SarnStat* 554 [*idem* 559]; A ſądowi zamkowému będźie wolno [...] co ieſt ſprawiedliwégo ſkázáć *SarnStat* 664; A gdy w tákowéy ſpráwie która będźie przywiedźiona przed ſąd/ o któréy rzeczy wyſłyſzawſzy ſkárgę y odpowiédź będźie w ſądźie ſkazano [*fuerit in iudicio sententiatum JanStat* 504]: chcęmy/ áby oná ſkaźń w kśięgi do Akt byłá wpiſána *SarnStat* 748 [*idem* 790, 911], 559, 564, 747 [*2 r.*], 789, 790 (*14*).

Zwroty: **[**»dekret skazać« [*w tym*: *przeciwko czemu* = *niezgodnie z czym*]: gdy kto decret ſkaże/ niemoże od niego odſtąpić/ bez przyzwolenia onego zá ktorym ſkazał. *SzczerbSpecSax* 73 (*Linde*); kiedy kto decret skaże przećiwko práwu/ mniemáiąc áby ſpráwiedliwie/ y według práwá ſkazał/ ták Decret nikomu nieſzkodźi/ y może od niego odſtępić *SzczerbSpecSax* 73, 73 (*Linde*).**]**

»skazać dowod« [*w tym*: *komu* (*3*)] [*szyk zmienny*] (*4*): *ComCrac* 16v; A komu ſkażą dowod ná świádki/ będźie miał ſzeſć niedźiel ku wiedźieniu ich. *GroicPorz* x2; Po którym *ſcrutinium* á pewnym wywiádovániu/ tedy my mamy/ álbo Aktorowi/ dowód/ álbo *citato* odwód ſkázáć *SarnStat* 148, 1175.

»niesprawiedliwie skazać« [*w tym*: *co* (= *sprawę*) (*1*)] = *inique iudicare Modrz* [*szyk zmienny*] (*3*): [*rzekł król Agis na rozprawie sądowej*:] Teżeſcie mię vczyli/ ábych dobrze czynił/ Tubych nád wáſzę wolą/ iuż bárzo przewinił. Bo gdybych tu ſkázáć miał co nieſpráwiedliwie/ Iákoż kto w tey niecnocie ma być żyw poczćiwie. *RejZwierz* 10; Bo gdy ſię dowiedźiał [*perski król*]/ że przedárowány [*starosta*] nieſpráwiedliwie ſkazał/ kazał ſkorę z iego ćiáłá złupić *ModrzBaz* 88v; *SarnStat* 795.

»wedle (*a.* **[**według**]**) prawa skazać« (*1*): Ale iáko od tego ſą Rády Koronne/ áby Krolá vczyły/ á [...] drogę ku prawdźiwey Sentencyey/ wedle Práwá ná ſądźie áby ſkazał vkázowáły: Ták też [...] *OrzRozm* O2v; **[***SzczerbSpecSax* 73**]**.

»przysięgę skazać« [*w tym*: *komu* (*17*), *na kogo* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*19*): *ZapWar 1528 nr 2457*; Item komv skaſzą przyſczyogą [*lege*: przysięgę] Thedy ma samotrzecz przyſzyancz sobye rownemy *LibLeg* 6/115v, 6/115; *BudBib* 3.*Reg* 8/31 [*2 r.*]; A gdy obżáłowánemu ſkazano przyśięgę [*Cum autem reo iusiurandum decretum esset*]/ ſtroná powodowa vczyniłá mu łáſkę/ przeſtawáiąc ná chęći á ná woli iego *ModrzBaz* 86; Gdy Sędźia inákſzey drogi do prawdy naleść nie może iedno przyśięgę/ zaſz iey ſkázáć nie muśi ſtronie *GórnRozm* F3; Sędźia przyśięgę mu [*zuchwalcowi*, *który napadł na cudzy dom*] ſkaże/ y ták o wſzyſtko zuchwálec praw będźie. *GórnRozm* G4v, F, F2, F2v, G2v, G3 [*2 r.*] (*12*); *SarnStat* 1286.

»skazać sprawiedliwie« [*w tym*: *przeciwko komu* (*1*), *co* (= *sprawę*) (*1*)] [*szyk zmienny*] (*4*): y ſtáłoć ſye ták/ Krol hnet ſkazał przećiwko mnie: y niemogę inák rzec/ iedno że ſpráwiedliwie *OrzRozm* T4v; *KochPs* 84; *GórnRozm* G2v; które [*skórki lisie*] temu Podſędkowi máią ſie doſtáć: ieſli dowiedźie/ że ſpráwiedliwie ſkazał [*si se iuste comprobaverit iudicasse JanStat* 650]. *SarnStat* 560; **[***SzczerbSpecSax* 73**]**.

Szeregi: »skazać, (i) (o)sądzić« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *Calag* 498a; Wálek przyſzedſzy iął ſie ſkárżyć ná Henryká/ iż Młynárzá iego ſądźił/ y ſkazał [*iudicasset*, *et condemnasset JanStat* 1078]. *SarnStat* 683.

»postanowić i (albo) skazać« = *statuere et decernere Mącz* (*2*): co Commiſſarze poſtánowią álbo ſkáżą to ma być wſzytko dzyerżano. *UstPraw* I2; *Mącz* 412b.

W przen (*2*): [*Józef do Putyfara*:] Lecz przygoda gdy chcze skarać ſzuka mieſtcza ſwego Ta żadnemu nie przepuſći trapi y prawego Iako ſie to na mnię nędznym ſnadz w rychle okaże Bo wiem acz mam ſprawiedliwoſcz zle mię ſzczęſcie skaże *RejJóz* G6; [*strumień*] Skazał iż gładſzą Krolowa [*tj. Wisła*]/ rzecż iſta/ Niżli ſłużbiſtá [*tj. Narew*]. *KlonFlis* G4v.

α. *Zasądzić karę*; *iubere PolAnt*; *addicere*, *pronunciare Modrz* [*w tym*: *kogo* (*62*)] (*94*):

skazać podług czego (*1*): o niemiloſierny ſąd káżeli ią [*żonę pochwyconą na cudzołóstwie*] kamionowatz/ a z drugié ſtrony/ nieſkázál li by podlug zákonu moijżéſſowégo/ aby go [*Jezusa*] ſamégo oſądzili ij vkamionowali. *OpecŻyw* 77v.

skazać co [= *rodzaj kary*] (*14*): Item kiedy kogo pozową a on nyesthanye sand ma skazacz placzą *LibLeg* 6/117v. *Cf skazać co komu*; *co za co*; *co na kim*; *Ze zdaniem dopełnieniowym*, »skazać karanie«, »winę skazać«.

skazać co [= *rodzaj kary*] *komu* (*1*): Pozowieli też kto takowego mężoboyćę *ciuiliter*, y ſkáżą mu ſiedzenie zá głowy/ á vmrze rozniemogſzy ſię w kilká niedźiel [...] to tęn y zá iednę głowę nie wźiął zapłáty *GórnRozm* Cv.

skazać co [= *rodzaj kary*] *za co* (*2*): *GórnRozm* Cv; Potym ſto y dwádźieſcia grzywien, y w wiezy ſiedzenié zá mężoboyſtwo Szlách⟨eckie⟩ ſkazano. *SarnStat* 604.

skazać co [= *rodzaj kary*] *na kim* [= *komu*] (*4*): *GórnRozm* I2; Stároſtá mieyſcá ruſzyć ſie mocną y zbroyną ręką będźie powinien/ y tego który práwo przewiódł w dobrá ſtrony zwyćiężonéy wwiązáć/ [...] zakłády troiákié ná nim ſkazawſzy. *SarnStat* 831, 345, 614.

skazać na co [= *rodzaj kary*] (*50*): A gdym ich [*przysiąg*] nieczinił/ oſądzili mię [...] być heretykiem/ y na wieczne ſiedzenie mię ſkazali/ bych w więzieniv do ſmierci pokvtował *SeklWyzn* g4;

Abowiem ieſli vmyſlnie [*zabił*]/ tedy Mężoboycę ma ná gárdle káráć wedle Práwá. A ieſli przygodnie/ ná wargielt ſkázáć. *GroicPorz* ll2v, n2, q2, q2v; Decernere in quaestionem servos, Skázáć ná męki áby ich w mękách pytano. *Mącz* 336a; *RejAp* 28; *SkarŻyw* 441; *ArtKanc* E4; Wiem iednego/ ktorego [...] ná wywolánie ſkazano. *GórnRozm* F4v, H4v. *Cf* »na gardło skazać«, »na krzyż skazać«, »skazać na stracenie«, »skazać na śmierć«.

skazać w co (*1*): Nie mowię/ żeby kto zá iáką ſprawiedliwą przyczyną niemiał być w niewolą ſkazan/ iáko *Noe* Chamá ſyná dla iego wyſtępku w niewolą ſkazał. *ModrzBaz* 48v.

cum inf (*6*): á thák go [*księcia Parmeriusa Aleksander*] skazał ſciąć. *HistAl* E3; A ták Báſſá ſkazano wypędzić z zyemie precż dla potwarzy *BielKron* 160, 158v; Statuitur ne post M. Brutum proconsulem sit Creta provincia, Skázuyą/ chcą skázáć decret vczinić aby wyſpá Creta po Brutuſie nie byłá zá ſtároſtwo poczitána. *Mącz* 412b; gdy nieośiádłému ſkażą *fatisfacere rei iudicatae* w ſądźie Grodzkim/ ma to vczynić tákim ſpoſobem/ że [...] *SarnStat* 514 [*idem*] 525.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikami*: *tak*(*o*) (*3*), *to* (*2*); (*a*)*by* (*6*), *zaimek względny* (*2*), *iż* (*1*)] (*9*): Orzeł ten ná ſądzie ſiedział/ Nietoperzá táko ſkazał: By pierze z niego zebrano/ A myſzą mu ſkorę dano. *BierEz* Q4, M2v; *OpecŻyw* 77v; A tam vznawſſy voyevoda zynnemi vrzędniki a czeſniki ziemſkiemi mężoboicze to zkazą czo iego vinnoſczi będzie naliezalo *ComCrac* 16v; Postulatur quaestionem, Zędáć áby którey rzeczy wedle práwá wisluchano/ á to co práwo nieſie skazano. *Mącz* 336a, 48d, 336a; Iáko y tu ná ſwiecie kogo ſkażą ná válnym Seymie/ iż ſtráćił wieś/ chociay mu iey ieſzcże nie wezmą/ tedy iednák wſzyſcy powiedáią iużći ten á ten ſtráćił wieś. *RejAp* 148; *SarnStat* 607.

W przeciwstawieniu: »skazać ... wolnym uczynić« (*1*): ále ieſt okrutne niewolſtwo/ że Pan przywłaſzcża ſobie moc nád żywotem y śmierćią sługi ſwego/ ſkázáć go ná śmierć/ ábo wolnym vczynić [*potestatem habere ... damnationis et absolutionis*]. *ModrzBaz* 88v.

Fraza: »(jako) sąd, sędzia skaże (*a.* ma skazać); skazać w sądzie« [*w tym*: *komu* (*3*), *na kim* (*1*)] = *prout iudicium decernet JanStat* (*7*:*4*;*2*): Thakyemv pothwarzczi mayą thwarz przepalicz y them szwyathkom, czoby za nyem szwiathczily Thaką pothwarz abo yako sandz [*lege*: sąd] skaſze *LibLeg* 6/116v, 6/117v; gdy ſye ták iuż s Kſyąg okáże/ iże pozwány pomocney rzeczy/ iáko mu było záchowano niewnioſł/ tákowego Sędźia ſkaże ná fantowánie *GroicPorz* q2v, q2; *SkarŻyw* 342, 441; *GórnRozm* I2; Ktemu y poddáné Pan ich/ ieſliby był pozwány/ do *ſcrutinium* ſtáwić ma/ pod winą ſtá grzywien/ którą ón ſąd zárázem ma ná tym ſkázáć/ któryby był *contumax SarnStat* 614, 514, 525, 1149, 1243 [*2 r.*].

Zwroty: »na gardło skazać« = *damnare Modrz* (*3*): Y tákże ſie potym ſtáło/ że oni nieſláchetnicy [*tj. dwaj starcy*] przenieſli ią [*Zuzannę*] onym fáłſzywym ſwiádectwem ſwym do mężá y do vrzędu/ y poprzyſięgli ią/ ták iż ią było iuż y ná gárdło ſkazano. *RejZwierc* 201v; WSzytcy ktorzikolwiek skazáni ſą/ niech będą przymuſzeni/ áby ſkazániu doſyć vczynili/ choc [*!*] kogo ná gárdło ſkazano [*seu poena luenda sit capite*]/ tedy ie ma dáć *ModrzBaz* 96, 13v.

»skazać [*na kogo*] karanie« (*1*): Zadney takież żony dobrey niemaſz ktoraby ſkazała na ſię karanie za ſwoim wyſtępem *BielŻyw* 53.

»na krzyż [= *na śmierć krzyżową*] skazać« (*1*): A on [*Neron*] Piotrá ná krzyſz/ á Páwłá pod miecz ſkazał. *SkarŻyw* 601.

»pod miecz [= *na ścięcie*] skazać« (*1*): *SkarŻyw* 601 *cf* »na krzyż skazać«.

»niesprawiedliwie skazać« (*1*): ná ktorym [*synodzie*] nieſprawiedliwie ſkazáli go [*Jana Złotoustego*] wypędzić od kościołá Biſkupi Arryáńſcy Achácyus y Seweryanus *BielKron* 158v.

»w przezyskach [= *odszkodowaniu*] skazać« (*1*): gdy iednego w wielkich przezyſkach ſkazano/ począł płákáć *GórnDworz* R6v.

»skazać na stracenie« (*1*): A ták gdy ſię o nim [*o Piotrze*] Herod wywiádował á nie nálazł go/ oſadźiwſzy práwo o ſtrożoch/ ſkazał ie ná ſtracenie [*iussit ad supplicium trahi*] *BibRadz Act* 12/19.

»skazać na śmierć« = *damnare morte PolAnt*; *damnare capitis*, *constringere supplicio Mącz* [*szyk zmienny*] (*34*): Krol ſpráwę iego [*Ezopa*] wyſłuchał/ A Enuſá [*dziedzica Ezopa*] ná śmierć ſkazał *BierEz* F4; *OpecŻyw* 117, 133; *WrobŻoł* E7v; Pyotr S. [...] Ánániaſſá z Záphirą ná śmyerć ſkazał *KromRozm III* H5v; [*syn rozkosznie chowany*] yął ſie złego towárzyſtwá y kradzyeży/ ná czym gdy go vłápyono/ ſkazano go ná smyerć *GliczKsiąż* E5v; *KochZuz* A4v; ſámego ſiebie názywa ſynem Bożym. [...] Skażmy go ná hániebną śmierć [*Morte turpi condemnemus eum*] *BibRadz Sap* 2/20, 2.*Mach* 4/47; [*papież Benedykt VII*] Nikromántá heretyká potępiwſzy ná śmierć ſkazał. *BielKron* 175, 393v; Cruci aliquem dare, Ná ſmierć skázáć. *Mącz* 69d; Subiicere securi cervices, Skázać ná ſciętą ſmierć [*tj. na ścięcie*]. *Mącz* 163a, 77b, 314b, 421c; *RejAp* 28; *BudBib Sap* 2/20, *Dan* 13/41; *ModrzBaz* 88v; Krotko mowiąc/ oboie ná śmierć ſędzia on ſkazał. *SkarŻyw* 342, 41 [*2 r.*], 341, 342, 408, 437, 441; *NiemObr* 173; O dałby to Bóg wieczny/ by też Cálchás ſkazał Mnie ná śmierć *GórnTroas* 61; *WujNT* 183, 184 [*2 r.*]; *SiebRozmyśl* H3.

»skazać do wieże« [*w tym*: *o co* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*): A tam vznawſſy voyevoda zynnemi vrzędniki a czeſniki ziemſkiemi mężoboicze [...] vedlia zkazania dovodv Szędziego zkazągo do vieze. *ComCrac* 16v; Stároſtowie y ich namieſtnicy/ gdy kogo o zábićié głowy ná dno do wieże ſkażą/ w wieży piętry y kominy głównikóm budować/ y támże ſiedźieć dopuſczáią. *SarnStat* 497.

»winę [= *grzywnę*] (*a.* [*ile*] winy, *a.* poenam), w winach skazać« [*w tym*: *komu* (*1*), *przeciw komu* (*1*), *na kogo* (*1*), *na kim* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*4*:*1*): Vrząd [...] przywrocił go [*Franciszka*] ku dobrum [...]: ſkázáwſzy na niém trzydzieści złotych cerwonych winy *MurzHist* D2v; Biſkup po grzywnie kſiężey kazał kłáść od dzieći/ [...] wołano iednego/ Ktory miał dwoie dzieći/ rzemiesłá ſwoiego/ Ten położył trzy grzywny/ we trzech mácherzynach/ Biſkup rzekł/ iedno we dwu ſkazano cie winach. *RejFig* Aa5v; tedy támże zárázem bez pozwu/ [...] winy wysſzéy opiſáné/ ná nié [*na podskarbich i prowizorów*]/ *authoritate conuentus*, ſkażemy y extenduiemy. *SarnStat* 443, 1149, 1163.

Żart.: *Przymusić* [*do czego*] (*1*): PRawdá Sędźia/ bych ia był od dekrétu twégo Appellował/ kiedyś mię do trunku dobrégo Skazał/ nie dopuśćiłbyś w ón czás był ruſzenia *PudłFr* 29.

Przen (*3*):

Zwroty: »przez dekret skazać« (*1*): A widźiſzże iáko pijánice z ſzkortatory/ z gwałtowniki/ [...] [*św. Paweł w liście do Galatów*] związał/ y wſzytkich poſpołu iuż do piekłá przez dekret ſwoy ſkazał. *WerGośc* 212.

»do piekła skazać« (*2*): Przydzie ſpowiedz to ſie [*kmiotku*] iednay A niechceżli coć [*ksiądz*] każe day Bo więc tám iako chcą karzą Ná koniec do piekłá ſkażą *RejRozpr* E2v; *WerGośc* 212.

»skazać na śmierć« (*1*): Z ktorych ćiał Myſzy okrutne wzbudzone, Skazáły ná śmierć Poplá, dzieći, zonę. *KlonKr* B2v.

αα. *Wymierzającym karę jest Bóg lub trybunał Boży* (*9*): (*did*) Mnich [...] chcze Appellowacz do Ojcza (–) Panie poſtoy jeſcże mało A chocza już prawo wſtało My drogy nieżałujemy Do Ojcza Appelujemy A day nam zadwie niedzieli Abychmy ſię dowiedzieli Owa ſię jeſcże obaczy A ynaczeij ſkazać raczy. *RejKup* ee6.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): A tak już wam tad [*lege*: tak] Sąd ſkazał Aby tu każdy vkazał Swe vczinky oſwey moczy Nieczekał żadney pomoczy *RejKup* Aav.

Zwroty: »do piekła skazać« (*1*): Tym [*złym*] Iezus oſtry będzie/ gdy ié na wieki do piekla ſkáże/ ſktorégo nigdy niewynidą *OpecŻyw* 191.

»(sprawiedliwym) sądem skazać; sąd skazał« [*w tym*: *komu* (*1*), *za co* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*;*1*): Cżarcze takczy ſprawnie ma bycz Iſcziecz też czy niekrziwy nicz Aċ kogo ſądem Bog ſkaze Tego już twoy vrzad karze *RejKup* Y, Aav; Tedy then ſwięty á thák wielmożny Pan/ ſkazawſzy onego nędznego pirwſzego człowieká

ná wieczną ſmierć á ná wieczny vpadek iego/ ſpráwiedliwym ſądem ſwoim/ zá przeſtępek á zá przewinienie iego/ y wieczńie wſzytko potomſtwo iego. [...] mocno mu to obiecáć raczył: Iż [...] *RejPos* 270v.

»skazać [*komu*] doczesną śmierć« (*1*): Pan widząc niewinność onego nędzniká [*tj. Adama*]/ iż ieſt zwiedzyon á omylon/ ácż mu iuż przyrzućił y ſkazał mu doczeſną śmierć ná ciele iego/ á wſzákoż zoſtáwił to w miłoſierdzyu ſwoim/ iż s cżáſem ſwjm záſię go ożywić miał *RejPos* 101v.

»skazać na (wieczną) śmierć« [*szyk zmienny*] (*3*): Tákże ten ktory od ſpráwiedliwoſći vdáwa ſię zá grzechem/ á tegoć Pan ſkaże ná śmierć [*Dominus parabit eum ad romphaeam*]. *BibRadz Eccli* 26/34; *RejPos* 270v; *ArtKanc* P15.

Szereg: »przyrzucić i skazać« (*1*): *RejPos* 101v *cf* »skazać doczesną śmierć«.

W przen (*2*): Vſkrom [*Panie*] wſzyſtko to co ieſt we mnie ſmiertelnego: Abym ſię iuż tego iął/ co twoy Zakon każe/ niż mię twa ſpráwiedliwość ná wieczną śmierć ſkaże. *ArtKanc* P15; Ręce twe [*Panie*] mnie dźiáłáły/ zaż mnie te záś ſkážą? *GrabowSet* B.

β. *Przyznać*, *przydzielić* [*komu co*] (*2*): [*mówi Anna Mrokowska*:] panovie ya yako dziedziczka prava hymyenya phalanth [...] kvyth thego mykolaya Mrokowskiego klada przeth V.M. a panovye V.M. przethschia skazalyszczie vysnyewskiemv dzierdzierzenye [*lege*: dzierżenie] [...] a bo vyem ysz ya posvy myala smązem mogem otho hymyenye *ZapWar 1528 nr 2457*; [*Borzuj i Fiedor*] Kiedy cżás [*gry*] przyſzedł/ wſiedli ná ſwe konie/ Nic nie cżekáiąc żeby ſłano po nie. [...] Abowiem tám [*w pałacu*] iuż miáło ſie pokázáć/ Komu ták miły zakład [*o rękę królewny*] miano ſkazáć. Kto záś z lekkoſcią miał s páłacu wynidź *Koch-Sz* A3v.

b. *Wykonać inne czynności prawne* (*o sędzi i funkcjonariuszach sądu*) (*32*):

skazać komu (*8*): Woyt zwykł pytáć Stárſzego Przyſyężniká [...]/ ieſli czás ieſt zágáić Sąd? co gdy mu będźie ſkazano/ tedy poſtąpi dáley tymże obyczáiem iáko wyſzſzey nápiſano przy Burgrábſkim Sądźie. *GroicPorz* lv, i2v; *ZapKościer 1586*/I. *Cf Fraza*, »skazać dowod«.

cum inf (*3*): Piſarz z Komorniki może ſądzić o zaſtáwy/ y pieniądze może ſkázáć w Káncellárya zyemſką położyć *UstPraw* H, I; Gdy yem [...] Soltis skaſze przicz do prawa Kaſzdi ma dacz po 5 g. *ZapKościer 1586*/I.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*zawsze*: *iż*(*e*)] (*22*): Skaże Sędźia ieſli ſtroná ieſt Pánieńſka płeć/ iże ſye może poprávić ile iey będźie potrzebá. *GroicPorz* z2; Skaże theż [*sędzia*] ná pytánie iego [*apelującego od wyroku*]/ iż táką Appellácyą odprávić ma/ ná pierwſzą ſeſſyą Comiſſarzow ſzeſći Miaſt. *GroicPorz* cc, i2v, l2, t4, v, v2v [*5 r.*] (*20*); przedśię ſámi oni [*pisarz i komornicy*] z Kśięgámi v ſądu śiedzący wźiąwſzy pieniądze wedle obowiąſku zaſtáwy/ y do Káncellárііéy Ziemſkiéy ie włożywſzy/ niech ſkażą/ iż wykupno ſie ſtáło *SarnStat* 919, 746.

Z przytoczeniem [*w tym z zapowiednikiem*: *tak* (*2*)] (*3*): Potym ſtárſzy Przyſyężnik ták ſkaże: Gdyż thu ći/ ktorzy v Sądu ſą obliczni/ milczą/ [...] dla tego ſłuſznie ná potomne czáſy milczeć máią wedle práwá. *GroicPorz* l3, v, z3.

Fraza: »skaże sędzia« [*w tym*: *komu* (*3*)] (*19*): A gdy to [*wszystkie dowody ku sprawie przynależące*] ſobie w czás y w godźinę przeſtrzeże [*prokurator*]/ będźie pytał ná Práwie. [...] Skaże mu Sędźia/ iáko ieſth wyſzſzey opiſano. *GroicPorz* v v; y pyta [*prokurator*] ná práwie/ Acz to ma być. Skaże Sędźia iż tho ma być. *GroicPorz* z2, t4, v [*2 r.*], v2v [*5 r.*], z2, z2v [*3 r.*] (*19*).

Zwroty: »[*komu*] skazać dowod« (*2*): Podkomorzy ma tego pilnie doyźrzeć/ ktora ſtroná lepſze kopce á pewnieyſze znáki vkázuie tey ma ſkázáć dowod *UstPraw* Iv, I2.

»skazać wedle prawa« (*1*): [*jeśli obie strony sporu nie ukazują pewnych znaków granicznych*] tedy [*podkomorzy*] powodowi ma ſkázáć dowod z świádki wedle práwá. *UstPraw* I2.

c. *Ustanowić prawo*, *wydać ustawę* [*w SarnStat formy 1 pl w funkcji pluralis maiestaticus*] (*44*): Statutum est, Skazano yeſt/ poſtánowiono/ decret vcziniono. *Mącz* 412c.

skazać komu (*2*): A ieſli oſkárżonému o złodźieyſtwo á ieſcze nieprzekonánému ſkażą o ſobie ſpráwę z pewną liczbą świádków dáć/ á iednégo mu świádká będźie nie doſtawáło/ dla tego nie ma bydź mian przezeczći/ ále którégo vſzkodźił będźie powinien doſyć vczynić. *SarnStat* 702, 681; **[***Leop* 2.*Mach* 10/8 (*Linde*)**]**.

skazać co (*3*): *SkarŻyw* 335; ACzeſmy o ſądźiéch kmiecych wypuſczonych álbo niewypuſczonych nieco ſkazáli: wſzákże [...] *SarnStat* 662 [*idem*] 935.

skazać czym (*1*): Státutem ninieyſzym ſkazáliſmy/ y ſkázuiemy: áby pływánia y ieżdżenia ná Rzékách [...] z rzeczámi którémikolwiek przedáynémi/ [...] były wolné *SarnStat* 917; **[***Leop* 2.*Mach* 10/8 (*Linde*)**]**.

skazać o czym (*3*): O Chowániu Klątwy álbo Interdiktu tákeſmy ſkazáli. Iż gdy z przygody iákiéykolwiek przyda ſie/ iż ná Kráków będźie dáná klątwá/ tedy [...] *SarnStat* 224, 662, 935.

skazać w czym [= *w jakiej sprawie*] (*1*): My tedy w tákowéy rzeczy ſkazáliſmy Mikołáiowi/ áby ſie ſpráwił właſną przyśięgą/ iż nie ználazł/ áni miał onych pieniędzy. *SarnStat* 681.

cum inf (*8*): które przypiſáné ćiáłu práwá ſkazáliſmy w źiemi Krákowſkiéy zá vchwałą onéy źiemie dźierżeć ná wieki. *SarnStat* 60; vſtáwiamy/ áby w mieśćiéch/ w miáſteczkách/ we wśiách króleſtwá náſzégo nie więcéy żebraków było/ iedno ile poſpólſtwá y pánowie mieyść [*!*] ſkażą ich mieć *SarnStat* 518 [*idem* 927], 467, 702, 746, 919, 927, 942.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem*: *tak* (*1*); *aby* (*26*), *iż*, *że* (*6*)] (*32*): [*król Zygmunt*] Skazał też áby Polſkie kroleſthwo nigdy ze wſchodniego kráiu nie wybierało Krolá/ iedno z zachodniego *BielKron* 383v; *WujJud* 22; ſkazáliſmy ná wiele króleſtwá náſzégo Séymiéch Wálnych: áby wſzytki Práwá y Státutá koronné/ [...] były przeyźrzáné *SarnStat* 55; którey złéy rzeczy [*sprzedawaniu Żydom rzeczy ukradzionych*] áby ſie zábieżáło/ [...] ſkázuiemy/ y ſkazáliſmy: Iż ieſli Zydowie o rzecz krádźioną y do nich przynieśioną zaſtępce ſtáwić nie będą mogli álbo niechcieli/ [...] karániém ſzubienicé/ [...] niech będą karáni. *SarnStat* 262; TEż ſkazáliſmy/ áby Sędźiowie y Podſędkowie ſwémi oſobámi/ á nie przez Komorniki byli powinni ná ſądźiéch śiádáć. *SarnStat* 556, 55, 59, 66, 224, 274 (*30*); **[***Leop* 2.*Mach* 10/8 (*Linde*)**]**.

Fraza: »skazujemy i skazaliśmy« = *decrevimus et decernimus JanStat* [*szyk zmienny*] (*5*): My [...] piérwſzé w práwie vczoné deputaty do mnieyſzéy liczby przywodząc/ zá rádą wſzytkich Rad náſzych ſkazáliſmy/ y ſkázuiemy przez ninieyſzy Liſt: áby ſześć [...] oſób [...] byli ná to vważenié y popráwę Praw náznáczeni *SarnStat* 55; My temu błędowi [*tj. przekładaniu roków przez podkomorzego*] zábiégáiąc ſkázuiemy/ y ſkazáliſmy/ áby ná wieki było chowano: iż od tych cżáſów Podkomorzowie [...] Roków gránicznych [...] nie máią przekłádáć/ pod winą cztérnaśćia grzywien *SarnStat* 463 [*idem* 936], 262, 917, 936.

Szeregi: »skazać i chcieć« (*1*): Dla tego ſkazáliſmy/ y chcemy [*decernimus*, *et volumus JanStat* 489]: áby pewnych cżáſów álbo godźin/ y ſłuſnym vważeniém vmyſłu ſądy były odpráwowáné y záchowáné *SarnStat* 785.

»postanowić i skazać« (*1*): krol dobrá wſzytki iego [*św. Anzelmusa*] konfiſzkował y pobrał: á cokolwiek ná Arcybiſkupſtwie poſtánowił y ſkazał: to wſzytko zepſował y názad obrośił. *SkarŻyw* 335.

»powiedzieć i skazać« (*1*): Godźi ſie nam/ mowi [*Justynianus*]/ powiedźieć y ſkázáć: Ze ći wſzyſcy/ ktorzy Papieżá zá Głowę mieć niechcą/ nie ſą Kápłani Boży/ áni wierni ſłudzy iego. *WujJud* 22.

»umyślić i skazać« (*1*): wſzytkié Práwá/ wſzytkié Przywileie/ [...] vmocnić/ potwiérdźić/ vmyśliliſmy y ſkazáli [*duximus et decrevimus JanPrzyw* 42] *SarnStat* 942.

»ustawi(a)ć i skazać« = *statuere et decernere JanStat*, *JanPrzyw* [*szyk 5*:*3*] (*8*): vſtáwiliſmy/ y ſkazáli ná Séymie Wálnym

Piotrkowſkim [...] áby [...] winá ſzynkowné [...] nadrożéy były przedawáné y kupowáné. *SarnStat* 274; W Ziemi Goſtińſkiéy przywiedźieni nieiáką ſłuſzną przyczyną/ zá rádą Rad y Poſłów Króleſtwá przyzwoleniém vſtáwiamy/ y ſkazáliſmy [*constituimus et decernimus JanStat* 506]: áby ták Grodzkié iáko Ziemſkié kśięgi y zapiſy w nich vczynioné były ważné *SarnStat* 539, 369, 382, 547, 916, 937, 945.

[»wyrzec a skazać«: [*Machabejczyk i jego towarzysze*] Potym wyrzekli á ſkazáli poſpolitym przykazánim y wyrokiem [*decreverunt communi praecepto et decreto*]/ wſſemu narodowi Zydowskiemu/ ná káżdy rok áby obchodźili ſwiętem te dni. *Leop* 2.*Mach* 10/8 (*Linde*).**]**

2. *Wyrazić opinię w ważnej omawianej sprawie*, *stwierdzić*; *decernere Vulg*, *Mącz*, *JanStat*; *statuere Mącz*; *interponere Modrz*; *edicere JanStat*; *ratificare JanPrzyw* (*14*): Weſcież tego małego [*chłopca*] gdy tak ſtarſzy skażał Mnię nicż w tym nie winuycie boſcie ſami krzywi *RejJóz* O4; *Mącz* 412c; Oni pozwáni powiedźieli/ żeſmy w tym lesie áni rąbáli drew/ áni bráli iáko żywi/ [...] á dołożył Sędźia/ bych práwi y ſam widźiał/ tedy ináczey ſkázáć bym nie mogł. *GórnRozm* G2v, G3; **[**intimo, -are i⟨d est⟩ demonstrare, indicare, nunciare, notificare {skazacz verbis aut literis} *Reuchlin-BartBydg* Q2v, T6**]**.

skazać co (*1*): Prima sessione hoc decretum aut conclusum est, Pierwſzym poſádzenim to skazáli. *Mącz* 378d.

skazać na co (*1*): [*król i biskup krakowski w sprawie wątpliwości w kwestii dziesięcin zdali się*] ná nas [...] dáiąc y pozwaláiąc nam wolną y ſtáteczną moc y władzą: ábyſmy mogli zgołá/ y przez práwnych poſtępków/ y obyczáiu ſądowégo ná przerzeczoné Artykuły ſkázáć/ pochwalić/ ſkończyć/ iednáć/ poſtánowić/ [...] iákokolwiek nam będźie ſie zdáło nalepiéy y napożyteczniéy. *SarnStat* 184.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym*: *iż*, *że* (*4*), *zaimek pytajny* (*2*)] (*6*): Nye ták yáko nyektore mátki ſyny ſwe z młodu záraz ná nyecnotę wyodą [...] co yeſth rzecż doſwyádſſona/ y naydzye tho yeſſcże po dyis [*lege*: dziś] dzień. Wcżym cżego ſie dopuſſcżáyą/ ledá rozumu cżłowyek ſkázáć może *GliczKsiąż* E3; Sędzyowie potwirdzáiąc rzecż Zorobabelowę/ ſkazáli iż prawdá nádewſzytko mocnieyſza. *BielKron* 116; *Mącz* 128a; *RejPos* 164; [*spytał prorok Dawida*:] czoby táki [*bogaty*, *który wziął jedyną owieczkę biedakowi*] záſłużył? Skazał Dawid iż záſłużył pomſthę wielką. *RejZwierc* 204v; práktyków ſie rádźimy/ ieſliż ſie godźi nieprzyiáćielowi odéprzeć. Y ſkaże práktyk/ że ſie do zbroie mieć trzebá/ ieſli nieprzyiáćiél w źiemi *OrzJan* 57.

W połączeniach szeregowych (*3*): Sententiam ferre, Oſędźić/ Skázáć/ Mniemánie ſwoye powiedzieć. *Mącz* 121d; Quam vitam ingrediar, definias, Ná yaki ſie żywot mam vdáć skáż/ oſądz/ Powiedz twe widzenie. *Mącz* 128a; *SarnStat* 184.

W przen (*1*): Bo á cożż po mnoſtwie bez rozumu? [...] Przełomiłyby były y one cżłonki cżłowiecże powiedáiące słońce być ćiemne dwu oczu wotum/ by ſię był rozu^{m} zwirzchnośćią ſwą w to niewłożył/ á nieſkazał ták iáko ſię rzecż w ſobie ma. *ModrzBaz* 30.

3. *Wyznaczyć*, *wskazać* [*w tym*: *kogo* (*4*)] (*6*): GDy ieden ſzláchćic drugiému ſzláchćicowi zácznie áktcią [*dotyczącą granic między dziedzictwami*]/ [...] Tedy ſąd ma ſkazáć y poſłáć vrzędniki Ziemſkié do tego należące *SarnStat* 472 [*idem*] 1175; [*woły*] kędy Páſtérz ſkaże/ náſkoczą y paſtwią ſie [= *pasą się*] tędy. *GosłCast* 66.

skazać komu (*1*): Tá [*opatrzność Boża*] go [*króla Zygmunta III*] fortunnie Polakom ſkazáłá/ Y v ſerc ludzkich chęći mu ziednáłá *GrochKal* 4.

Podmiotem jest tekst (*1*): á ſtáliſmy ſię ćiáło z ćiáłá/ y członki z członków iego [*Syna Bożego*]/ od cżáſu od Bogá zámierzónégo: [...] którégo cżáſu Prorocy opiſáć nie mogli: ſkazáłá bowiém Ewángelia tego Báránká/ który grzéchy náſze ſwymi śinośćiámi/ á ná oſtátek Krwią nadrożſzą ómył *BiałKat* 21.

Przen [*komu co*] (*1*): Temu [*Koriolanowi*] ſam ſkazał zakon przyrodzony/ Słodkość oyczyzny *GrochKal* 24.

4. *Wydać decyzję z mocą sprawczą* (*o decyzjach Boga*) (*3*):

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem*: *tak* (*2*); *iż*(*2*), *aby* (*1*)] (*3*): Przeto oytcże ſprawiedliwy/ gdyżes tak ſkázál/ abych owſſeki vkrzyżowán/ bądźże wolá twoiá. *OpecŻyw* 102v, 181v; a przeto ſkazano yſz dla naprauyenya ſzwyata ſyn bozy czyalo y naturą czlouyeczą myal przyącz aby doſycz uczynyl za grzech tego ſzwyata *PatKaz III* 89.

5. *Powiedzieć* (*1*): Constitutum ex omnium sentencia. Wſziſcy yednoſtáynemi głoſy ták skazáli. *Mącz* 413b.

[*skazać co komu*: Tę ich rozmowę dano wnet znać marszałkowi Ościku/ a ten skazał wnet wszystko kniaziowi. *StryjPocząt* 240.**]**

6. *Wystawić na licytację* [*co*] (*1*): subiicere hastae, Cziyę máyętnośc skazác/ poprzedać pod więtſzą cęną/ to yeſt/ kto więcey zá nię chce dáć áby yą miał. *Mącz* 153c.

7. *Zwrot*: »palcem skazać« [*w tym*: *na kogo*, *na co* (*żywotne*) (*2*), *komu* (*1*)] = *pokazać* (*3*): [*łowcy*] Drwoſzczepá ſą zopytáli: Ieſliby gdzie liſzkę widział [...]. Drwoſzczep niewiem vſty migał: A ná liſzkę pálcem ſkazał. *BierEz* H4v, B3; Bo kiedy ſie ná kogo złá ſpráwá vkaże/ Wnet go inſzym z dáleká drugi pálcem ſkaże. *GosłCast* 33.

Synonimy: **1.** *osądzić*; **a.α.** *pokarać*, *przyrzucić*; **5.** *powiedzieć*, *rzec.*

Formacje współrdzenne cf KAZAĆ.

Cf **SKAZANIE**, **SKAZANY**

MN

SKAZAĆ SIĘ (*1*) *vb pf*

W formach odmiennych pierwsze a *pochylone.*

praet 2 pl m pers -ście sie skåzali. ◊ **[***con 3 sg m* by sie skåżåł. ◊ *impers praet* sie skåzało.**]**

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Okazać się, *ujawnić się*, *stać się wiadomym*:

a. *W zdaniach z podmiotem*:

skazać się być kim: Nie wzywamy tedy Swiętych/ áni im nabożeńſtwá cżynimy/ áni ich zá przycżyńce ſwoie przed Bogiem mamy. (–) A przetośćie ſie ſámi ſkazáli być Heretyki. *WujJud* 58.

[*Ze zdaniem podmiotowym*: tám iuż pan wyrozumié y łácno wybaczy/ czego ſie tákiému zwierzyć ma/ w czym iego rády ma vżywáć: bo to niemoże bydź/ áby ſie káżdy nie ſkazał co ieſt y co ma ná ſercu/ w czym ſie kocha/ do czego ſie ćiągnie *CerGór* 111.**]**

b. [*W zdaniu bezpodmiotowym*:

Fraza: »samo się skazało [*że*]«: Ponieważ przeto duch ś. bywa poſyłan/ tedyć ſie ſamo ſkazało/ że duch ś. nie ieſt ani on Bog ſam ſtworzićiel/ ani iemu rowny *BudArt* b3, O6.**]**

Synonim: *objawić się.*

Formacje współrdzenne cf KAZAĆ.

MN

SKAZAN *cf* **SKAZANY**

SKAZANIE (*281*) *sb n*

ſ-, s- (*276*), z- (*4*), zſ- (*1*).

Pierwsze a *pochylone*, *drugie jasne* (*w tym w pierwszym 2 r.*, *w drugim 1 r. błędne znakowanie*); *w* e *wahania.*

sg N skåzanié (*62*); -é (*16*), -e (*1*), -(e) (*45*); -é : -e *SarnStat* (*14*:*1*). ◊ *G* skåzaniå (*69*); -å (*63*), -(a) (*6*). ◊ *D* skåzaniu (*21*). ◊ *A* skåzanié (*64*); -é (*28*), -e (*1*), -(e) (*35*); -é : -e *SarnStat* (*24*:*1*). ◊ *I* skåzaniém (*21*), skåzanim (*13*); -ém *RejPs*, *ComCrac*, *RejKup* (*2*), *Mącz*, *RejAp*, *RejPos*, *SarnStat* (*14*); -im *PatKaz I* (*2*), *SeklKat*, *KromRozm III*, *GroicPorz* (*7*), *BielKron* (*2*); ~ -ém (*11*), -em (*3*), -(e)m (*7*); -ém : -em *SarnStat* (*11*:*3*). ◊ *L* skåzaniu (*16*). ◊ *pl N* skåzaniå (*5*). ◊ *A* skåzaniå (*10*).

Składnia przydawki dopełniającej równoznacznej z dopełnieniem sprawcy: *skazanie od kogo* (*1*) *BielKron*, *przez kogo* (*1*) *SarnStat.*

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w. s.v. skazać.*

1. *Orzeczenie z mocą prawa* (*273*):

Wyrażenia: **[**»skazanie ortylow«: Skazanye ortylow placita i⟨d est⟩ placencia, lites seculares seu sentencie ad mortem alicuius *ReuchlinBartBydg* A2v.**]**

»skazanie sentencyjej« (*1*): Peremptorium edictum, Oſtáteczny á konieczny Mándat/ Dekret/ álbo pozew w práwie/ ná który yeſli kto nie ſtanie/ ſędzia przedſię poſtępuye ku ſądzeniu y skazániu ſentenciey. *Mącz* 103a.

a. *Wyrok i rzeczownik od „skazać”*: *wydanie wyroku* (*często trudne do odróżnienia*); *sententia Mymer*[1], *BartBydg*, *HistAl*, *Vulg*, *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *decretum Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *iudicium BartBydg*, *Cn*; *damnatio Mącz*, *Cn*; *iudicatum Modrz*, *Cn*; *iustitia*, *litis decisio BartBydg*; *legitima causa Modrz*; *limitatio*, *pronunciatio JanStat* (*254*): *OpecŻyw* 137v; *Mymer*[1] 13; iudicium, sententia, skazanye *BartBydg* 26, 142 [*2 r.*]; Iezu ktorys po ſkazaniu okrutnie z odzienia powłoczyſtego był zwleczon. ſ⟨miłuj się nad nami⟩ *TarDuch* [C4]v; Szędziovie ziemſczi pamiętnego niemayą bracz vięczei iedno pięcz groſſy to ieſt od ſkazania, doſſycz vczynienia na Rokv przypovieſczonem y od przydania ſluzebnika *ComCrac* 18, 18v; (*did*) Mnich przjmuye Decret [*Pawła*] [...]. (–) Doſyć dobrze miły Panie Przimuiemy to ſkazanie *RejKup* z7; gdy Pan ná ſłową ſwego Rzeczniká nieprzyzwala/ może ie odmienić y nieprzyiąć ich przed ſkazánim. *GroicPorz* e2v; Brzemienna niewiáſtá obżáłowána/ może być zárázem ſkazána ná káránie wedle przewinienia: ále po ſkazániu ma być wolno záchowaná do tego czáſu áż porodźi. *GroicPorz* mm2v, e, e4v, p4, y2, cc4, cc4v, dd3; Miedzy ktorymi [*trybunami w Rzymie*] záwżdy ieden był przełożony/ ktorego mocą drugą rádę obſyłano/ [...] Też ſkazánia wſzelkie potwirdzał/ y ine rzeczy podeymował *BielKron* 119; Ná oſtátku [...] [*posłowie papiescy*] ſkazáli mocą ſwą [...] aby były wrocone źiemie/ Kuiáwſka/ Dobrzyńſka/ [...] krolowi Polſkiemu Káźimierzowi pod klątwámi wielkiemi/ kthore ſkazánie ieſzcże y dziś ieſth ná piśmie. *BielKron* 374, 150v; *Mącz* 294a, 311b; WSzytcy ktorzikolwiek skazáni ſą/ niech będą przymuſzeni/ áby ſkazániu doſyć vczynili *ModrzBaz* 96; VStáwiamy/ iż [...] Sędźia ſądzący nie może bydź o złé ſkazánié [*de malo iudicio JanStat* 651] nágánion: gdyż nie on ſam/ ále ini/ y wiele ich ſądźi. *SarnStat* 797; y ktemu wyćiągáią niektóré ſummy pieniężné ná expenſy/ któré z króleſtwá náſzégo do Máydeburgu dla kupowánia przerzeczonégo ſkazánia przeſyłáią *SarnStat* 954, 190, 200, 660, 757, 796 [*2 r.*] (*14*); **[**Skazanye sententia diffinitiva est diffinitio iudicialis controversie finem imponens *ReuchlinBartBydg* F3, F2v, i5v**]**.

skazanie czego [= *w sprawie czego*] (*2*): Iedno zá ſkazánié głównéy rzeczy pámiętné niech będzie dano. *SarnStat* 804 [*idem*] 818.

skazanie przeciw komu (*8*): Krol [...] rozwiodł ſie z pierwſzą [*żoną*]/ á z Anną mieſzkał/ á gdy ſkazánie Papieſkie przećiw ſobie obaczył/ rozgniewał ſie ná Papieżá *BielKron* 212. *Cf* »wyszło skazanie«, »dawać skazanie«, »skazanie uczynić«.

skazanie czyje [= *kto wydaje wyrok*] [*w tym*: *G sb i pron* (*45*), *ai* (*poss*) (*23*), *pron poss* (*5*)] (*73*): A to [*utrata wzroku przez Elimasza oraz śmierć Ananiasza i jego żony*] ſye ſtáłá executia ápoſtolſkyego ſkazánya nye przez człowyeká/ ále przez bogá ſámego *KromRozm III* H6; Papież tedy wielkie klątwy nań [*na arcybiskupa koleńskiego*] wydał/ [...] y dochod mu odiął ſwoim ſkazánim/ Bułę nań Extendowawſzy *BielKron* 225, 208v *marg*, 212; Extat Senatusconsultum, Naydzie ſie ná to skazánie páńskie. *Mącz* 418c; Tedy Krol [...] iego [*starostę*] kazał ſtráćić. A vsłyſzawſzy pánowie ſkazánie Krolewſkie/ pochwalili ie *HistRzym* 68v; *BielSpr* 50v; Theodoryk Biſkup Cyry/ do Leoná Papieżá ták piſze po Grecku: [...] Ia zkazánia ſtolice Apoſtolſkiey/ ożekiwam *SkarJedn* 129; Podkomorzy ſwoié ſkazánié otworzyſtym liſtem ma oznáymić do Ziemſkiégo Sądu *SarnStat* 459; który [*wybrany sędzia*] [...] niezgodę przerzeczoną między ſtronámi práwnie/ iáko naprędzéy będźie mogło bydź ſkończy: á ná iego ſkazániu ſtrony łáſkáwie máią przeſtáć/ y onému bydź poſłuſzné. *SarnStat* 1114, 225, 235, 343, 468, 475 (*11*); **[***ReuchlinBartBydg* i5v**]**. *Cf* »skazanie sędziego«, *wedle skazania czyjego*, *za skazani*(*e*)*m czyim*.

skazanie czyje [= *kto podlega wyrokowi*] [*pron poss*] (*2*): Bo Iezus będąc wzbudzony od vmarłych zgłáđźił pohánbienie ſwego ſkazánia ktorym był vniżon. *BibRadz* II 69c *marg*; *ModrzBaz* 88.

Ze zdaniem przydawkowym [*zawsze*: *aby*] (*3*): Tedy ſędzia długo czekał áżeby przyſzedł [*przyjaciel skazanego*, *który miał go wybawić*]: ále gdyſz nieprzyſzedł dał ſkazánie/ áby ná ſzubienicę był wiedzion. *HistRzym* 119v, 56, 117v.

W połączeniach szeregowych (*4*): Grzeſą przełożeny y wſſyſcy poſpolicie/ ktorzy phalſziwą prziſięgą/ nieſprawiedliwe [*lege*: niesprawiedliwemi]/ zapyſy/ liſty/ potwarzą/ omową/ zawyſczą/ domyſlem/ podeyrzenym/ naprawą [= *nakłamaniem*]/ przenaięczym/ ſkazanym/ ſſulbrifem [= *zapisem*] falſzywym ſwiatczą przeciw bliznemu ſwemu. *SeklKat* M2v; ORtel/ Sentencya/ ſkazánie/ zá iednę rzecz ieſt/ gdy Sędźia wyſłyſzawſzy obudwu ſtron żáłobę y odpowiedź y wywody/ wyda rok *GroicPorz* aa2v, p4; *Mącz* 77c.

Frazy: »skazanie będzie skażone [= *unieważnione*]« = *sententia retractata fuerit JanStat* (*5*): SKAZANIE Sędźiégo Ziemſkiégo álbo Grodzkiégo ieſli kiedy będźie ſkażoné/ czći y ie^{go} dobréy ſławie nie ma nic ſzkodźić. *SarnStat* 796, 269, 555, 796 [*2 r.*].

»wyszło (*a.* wynidzie) skazanie« [*w tym*: *przeciw komu* (*2*), *za kim* (*2*), *o co* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*5*): Bo iednák może być wiele przyczyn/ kthore Sędźiego od Exekucyey ſkazánia mogą odwieſć. Iáko gdyby ſtroná obwiniona vkazáłá vgodę o tęż rzecz o ktorą ſkazánie wyſzło/ álbo gdyby [...] *GroicPorz* cc4, m4v; *BibRadz Eccli* 8/17; w Norlindze wyſzło ſkazánie zá Biſkupem/ á ſtroná apellowáłá ná Koncilium. *BielKron* 210, 200.

Zwroty: »od skazania apelować, odwołać się, odezwanie« = *a sententia appellare JanStat* [*w tym*: *apelować i odwołać się* (*1*)] (*7*:*2*:*1*): ácz ono ſkazánie od kthorego ſtroná áppellowáłá/ á Appellácyey ſwoiey niekończyłá/ niema w ſwey mocy zoſtáć? *GroicPorz* bb4v, m4v, aa4v; Od ſkazánia do wysſzégo Sędziégo odwołáć ſie kázdému wolno *SarnStat* 806, 535 [*2 r.*], 796, 806, 807; **[**A gdy ná Seymie válnym My z Rádámi náſzemi ſkazánie álbo Dekret/ od ktorego było áppellowano/ vznamy być ſpráwiedliwy/ on potwierdźiemy *HerburtStat* 422 (*Linde s.v. skazać*), 422**]**.

»da(wa)ć (*a.* wzdawać, *a.* wydać) skazanie; skazanie (było *a.* będzie) wydane; wydawanie skazania« [*w tym*: *przeciw komu* (*2*), *na kogo* (*2*), *o kim* (*2*), *za kim* (*1*)] = *dare a. promulgare sententiam JanStat* [*szyk zmienny*] (*10*;*3*;*1*): *OpecŻyw* 146v; *GroicPorz* b2, n, cc3; teras powiedział [*Luter*]/ gdyż ták Papież ieſt w ſwoim okrućieńſtwie á niemiłoſierdźiu iż przećiw mnie wydał ſkazánie nieſłuſznie niezwyciężywſzy mie pierwey práwem/ [...] Apelluię od tey krzywdy ná Koncilium *BielKron* 196; Secundum te litem do, [...] zá twą ſtroną decret á skazánie wzdáwam. *Mącz* 378b; Y poſtáwioná ieſt [*niewierna żona*] przed ſędziego/ á ſędzia dáł o niey ſkazánie áby byłá ſpaloná *HistRzym* 56, 50, 86v, 117v, 119v; áby z tych Kśiąg/ ſkazánia były wydáné wedle Práwá przez Wóytá náſzégo/ y śiedm Sołtyſów álbo Wóytów *SarnStat* 955, 954, 956.

»naganić skazanie; naganione (będzie) skazanie« = *arguere sententiam JanStat* [*szyk zmienny*] (*11*;*3*): ktore kolwiek ſkazánie przećiw niemu [*złoczyńcy*] wynidźie/ tego niemoże nágánić/ áni od niego áppellować. *GroicPorz* m4v, e2v; GDy kto nieſłuſznie nágáni ſkazánié Podkomorzégo/ ma dáć mu zá winę ſześć grzywien *SarnStat* 235 [*idem* 468, 475]; TAkże kto nágáni ſkazánié Podſędkowo/ nie ma bydź ſłuchan/ áż mu piérwéy náznáczy trzy wierdunki/ álbo ſkórki liśie *SarnStat* 560, 468, 475, 560, 789, 795 [*3 r.*], 796 [*2 r.*], 806.

»skazanie (u)czynić; skazanie (bywa *a.* było) (u)czynione; (u)czynienie skazania« [*w tym*: *przeciw*(*ko*) *komu* (*3*), *za kim* (*2*), *o czym* (*2*), *czego* (= *według czego*) (*1*), *wedle czego* (*1*), *na co* (*1*), *za co* (*1*), *w czym* (*1*)] = *sententiam ferre Mącz*, *JanStat*; *sententiam. pronunciare Mącz*; *prolatio sententiae*, *sententiam proferre*, *sententiare JanStat* [*szyk zmienny*] (*15*;*13*;*20*): *Goski* A2v; Krol gdy zá

iednym [*pasterzem*] ſkazánie vczynił/ drugi go kijem zákowánym vderzył áż vmárł *BielKron* 102v, 9, 231, 373v; Si iudices pro causa mea senserint, Ieſli ſąd zá mną skazánie vczyni. *Mącz* 382d, 105c, [176]d, 383a; bo oni [*sędziowie*] noſzą wagę w rękach/ [...] áby w rozumieniu y czyniéniu ſkazánia [*in ... ferendis sententiis JanStat* 643] ſámégo Bogá przed oczymá máiąc/ ſławy ſwéy nie zápámiętáli *SarnStat* 158 [*idem* 790]; A będźie wolno oboiéy ſtronie przywodźić rzeczy pomocné/ y ſłowné/ y liſtowé przed vczynieniém ſkazánia *SarnStat* 159 [*idem* 557]; á ći/ którzy ná nim [*na prawie*] będą śiedźieć/ ſkazánié vczynią wedle poſtánowienie [*!*] Artykułu ninieyſzégo. *SarnStat* 396; O ſkazániu złym przez Sędziégo vczynionym y nágánionym. *SarnStat* 789 [*idem* 795]; gdyby Sędźia [...] vczynił ſkazánié przećiwko ośiéroconému człowiekowi [...]: tedy [...] *SarnStat* 795 [*idem* 806]; niech oná ſkaźń w Kśięgi oné będźie wpiſána: áby potym ná tákowąż rzecz álbo iéy podobną podobné ſkazánié było vczyniono. *SarnStat* 911; którym [*wójtom*, *ławnikom itp.*] żadna [*jurysdykcja*] przez Nas ná nawyſzé práwo y ná czynienié ſkazánia práwá Máydeburſkiégo od Máieſtatu náſzégo Królewſkiégo nie byłá dáná *SarnStat* 954; wyiąwſzy żeby niektórzy z przerzeczonych práwuiących ſie rozumieli moc otrzymáć lepſzé ſkazánié w rzeczách ſwoich nád ono iuż vczynioné: tedy od tákowych do ſámégo Maieſtátu náſzégo będźie wolno áppellowáć *SarnStat* 956; Przypowiáſt po vczyniéniu ſkazánia zá rzecz oſądzoną. *SarnStat* 1248, 85, 159 [*2 r.*], 557 [*3 r.*], 701, 748 [*2 r.*] (*39*).

Wyrażenia: »egzekucyja, egzekutor skazania« = *exsecutor limitationis JanStat* (*2*:*1*): *KromRozm III* H6; Bo iednák może być wiele przyczyn/ kthore Sędźiego od Exekucyey ſkazánia mogą odwieſć. *GroicPorz* cc4; A vczyniwſzy tákowé zdánié w zyſku/ ſąd odeſzle powodá zá otrzymániém powództwá ná pole do Podkomorzégo źiemſkiégo/ álbo iego Vrzędu/ iáko do Exekutorá tákowégo ſkazánia. *SarnStat* 463.

»fałszywe skazanie« = *falsa pronunciatio JanStat* (*2*): A ieſli ſędźióm Káſztelańſkim zárzući kto fáłſzywé ſkazánié [*falsitatem Sententiae JanStat* 650]/ nie będźie powinien bydź ſłuchan/ áż im ſkóry báránkowé będą dáné: które máią ſobie zátrzymáwáć/ ieſli pokażą ſąd ſwóy bydź ſpráwiedliwy. *SarnStat* 560, 795.

»skazanie jednackie« = *wyrok rozjemczy* [*szyk zmienny*] (*2*): SKazánie Iednáckie nie ieſth ważne/ ieſli niebędźie pod zakładem wydáne. *GroicPorz* cc3, oo2v; **[**yednaczskye skazanye arbitralis sentencia *ReuchlinBartBydg* c5v**]**.

»niesprawiedliwe skazanie« = *iniusta sententia JanStat* [*szyk 4*:*1*] (*5*): KAżdy ktory ſye rozumie być iákim nieſpráwiedliwym ſkazánim obćiążony/ w káżdey ſpráwie od káżdego vćiążenia może áppellować. *GroicPorz* bb2v; *RejPos* [105]; PIotr czynił przećiwko Máćiéiowi Sędźiému/ iż w ſpráwie/ którą przed nim miał/ nieſpráwiedliwé y złośliwé ſkazánié przećiwko niemu vczynił *SarnStat* 806, 810; O móy namilſzy Pánie Iezu Kryſte/ przez nieſpráwiedliwé ſkazánié/ którymeś był ſkazány ná okrutną śmierć krzyżową: nie ſkázuyże mię ná śmierć potępienia wiecznégo *SiebRozmyśl* D2.

»obciężliwe [= *niesprawiedliwe*] skazanie« (*1*): APpellátio/ zową odezwánie od obćiężliwego ſkazánia niſzſzego Sędźiego/ do wyſzſzego *GroicPorz* aa4v.

[»skazanie prawa«: skazanye panskye, dokonczenye, Skazanye prava decisio i⟨d est⟩ litis determinacio dominorum *ReuchlinBartBydg* i5v.**]**

»prawe [= *sprawiedliwe*] skazanie« (*1*): Przetoż Ceſárzu ſpráwiedliwy/ práwe ſkazánie o mnie day. *HistRzym* 50.

»skazanie sędziego, sądow(n)e, **[**sądu**]**« = *decretum iudicis Mącz*, *JanStat*; *sententia iudicis JanStat* [*szyk 29*:*9*] (*29*:*9*): Spráwiedliwſzeć loſowánia/ Niż złe ſędzyego ſkazánia. *BielKom* F2; A ilekroć [*dłużnik*] ſkazániu Sądownemu doſyć nieuczyni/ tyle kroć Sędźiemu zwykłą winę przepada. *GroicPorz* r2, c3v, n, q3v, v v, aa4v; Placitum, Zdánie/ Podobánie/ Vznánie/ Albo skazánie ſędziętgo [*!*]. *Mącz* 302a, 235c, 383a; Sędziégo ſkazániu kto przygáni, iáko ma bydz karan. *SarnStat* 560; Kśięgi iedné niech będą dla wpiſowánia ſkazánia Sądownégo. *SarnStat* 794, 269, 535 [*3 r.*], 555, 560 [*2 r.*], 561 [*2 r.*] (*21*); **[**A będźie wolno kożdemu od Dekretu y ſkazánia Sądu Wiecowego ná Seym Wálny Koronny/ [...] áppellować *HerburtStat* 422**]**. *Cf* »wedle skazania sądownego«, »za skazaniem sądownym«.

»skazaniem, przez skazanie, wedle skazania skazan(y)« (*1*:*1*:*1*): y od wſzelkiégo práwá dźiedźictwá/ y onégo którégokolwiek przedánia/ przez ſędźiégo ſkazánié pozwány ma bydź ſkazan [*per Iudicis sententiam reus decernatur JanStat* 632]/ y opowiedźian/ że odpadł. *SarnStat* 691; *SiebRozmyśl* D2. *Cf* »wedle skazania skazan«.

Szeregi: »dekret, (a, albo, **[**i**]**) skazanie« = *decretum seu sententia JanStat* [*szyk 6*:*3*] (*9*): Lex et pronunciatio, Skazánie/ Decret. *Mącz* 254c, 378b; A będźie wolno oboiéy ſtronie wſzytko/ czego będźie potrzebá/ przywodźić y kłáść v ſądu przed vczynieniém Dekretu álbo ſkazánia. *SarnStat* 797; Pánie Sędźia/ tego ſkazánia álbo Dekretu iáko nieſpráwiedliwego y złośliwego zá práwo nie przyimuię *SarnStat* 807, 467, 808, 810 [*2 r.*], 825; **[***HerburtStat* 422 (*Linde s.v. skazać*), 422**]**.

»prawo i (albo) skazanie« = *ius et sententia JanStat* [*szyk 3*:*1*] (*4*): EXekucya/ ieſt vczynienie ſpráwiedliwoſći Powodowi nád ſtroną obwinioną/ wedle oſądzoney rzeczy/ álbo wedle práwá piſánego/ áby ono práwo álbo ſkazánie ſwoy ſkutek wźięło przes ſługi vrzędowe z roſkazánia Sędźiego. *GroicPorz* cc3v, cc3v; będźie wolno im [*obywatelom królestwa naszego*] od wſzytkich Sędźi/ Wójtów/ [...] appellować/ odzywáć y przed nimi [...] przez proſté przełożenia rzeczy ſwéy ábo áppellácię práwá y ſkazánia prośić/ z kśiąg náſzych práwá Máydeburſkiégo przerzeczonégo. *SarnStat* 956, 956.

»sentencyja albo skazanie« (*1*): POwołánie ieſt Sentencya álbo ſkazánie Sędźiego/ wydáne ná kogo/ dla niepoſłuſzeńſtwá álbo wyſtępku iákiego. *GroicPorz* n. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ustawa a skazanie« (*1*): Decreta iudicum promulgare, Vſtáwy á skázánia ſędźiów yáwne wſzem vczinić. *Mącz* 235c.

»uznanie i skazanie« (*2*): [*obiecujemy nie brać dóbr żadnego poddanego*] áżby piérwéy o tym vprzédźił ſąd náſzych ſędźi/ [...] y vważné vznánié y ſkazánié [*matura cognitio et sententia JanStat* 122]. *SarnStat* 67 [*idem*] 887.

»wyrok, (albo) skazanie« (*2*): [*sędzia*] wyrok álbo ſkazánie ma wydáć wedle właſnoſći y przyrodzenia ſpráwy/ [...] nie według ſwey właſney wiádomoſći *GroicPorz* b2; *Calag* 386a.

»skazanie i wywołanie« (*1*): y ſtey przyczyny ieſt oſądzon y wywołan z Ceſárſthwá Woyćiech Kſiążę Pruſkie od was [...]. Proſi tedy Krol ábyśćie to z ie^{go} poddánego złożyli/ iáko z niewinnego/ bo to ſkazánie y wywołánie nie według práwá ſłuſznego y ſpráwiedliwośći vczynione *BielKron* 231.

Wyrażenia przyimkowe: »wedle (*a.* według) skazania« = *iuxta decretum a. diffinitionem a. sententiam JanStat* (*13*): A yeſtliby then tho dluſznik slyachta abo Cupyecz abo ktory kolwyek Czlowyek byl zmoldawſki Zyemye abo spodolya, A nyezaplaczil bi dlvgv wedlye skazanya dnya trzecziego, thedi ſtharoſta ten pot ktorim dluznik oſzyadloſcz ma, powinyen bandzie wyązacz ſzye wymyenye y oſzyadloſcz dluznika *MetrKor* 40/818; Gdy kto ſkazániu ſądowemu doſyć nieuczyni/ czáſu wedle ſkazánia zámierzonego/ [*przepada winę*] pięć groſzy y ſzeląg *GroicPorz* c3v, cc3v; *SarnStat* 701.

~ wedle skazania czyjego [= *kto wydaje wyrok*] (*7*): tedy ſkázuiemy tákowé/ którzy náczéy czynią/ winą cztérnaśćia grzywien káráć: o którą winę przed Woiewodę onéy źiemie y mieyſcá będą powinni ſtáwáć/ odpowiedáć/ y wedle iego ſkazánia tę winę Woiewodźie płáćić *SarnStat* 385 [*idem* 926]; Iednák *poſt iuramentum* ſatisfactią wedle ſkazánia Tribunálſkiégo támże [*rotmistrz wojska kwarcianego*] vczynić ma *ſub poena bannitionis in insta*^{n}*ti decernenda*. *SarnStat* 436, 503, 926. *Cf* »wedle skazania sądownego«.

Wyrażenia: »wedle skazania dowodu« (*1*): A tam vznawſſy voyevoda zynnemi vrzędniki a czeſniki ziemſkiemi mężoboicze to zkazą czo iego vinnoſczi będndzie naliezalo, to ieſt vedlia zkazania dovodv Szędziego zkazągo do vieze. *ComCrac* 16v.

»wedle (*a.* według) skazania sądow(n)ego, sędziego« (*2*:*1*): [*nieposłuszeństwo pozwanego*] Kiedy wedle ſkazánia Sędźiego ſtronie nieuczyni doſyć. *GroicPorz* q, l3; A w niebytnośći Stároſtów ſámych/ tedy Sędźia Grodzki z Podſtárośćim álbo Piſárzem/ tákże téż y Woźnémi y ſzláchtą iechác [*ma*] y wwiązác ſtronę vkrzywdzoną według ſkazánia ſądowégo. *SarnStat* 874.

»wedle skazania skazan« (*1*): tedy przerzeczony ſzláchćic [*oskarżony o gwałt*] wedle tákowégo [*zgodnego*] ſkazánia Stároſty náſzégo ábo podſtárośćiego y vrzędu mieyſckiégo ma być ſkazan y karan. *SarnStat* 503.

Szereg: »wedle skazania, wedle żałoby« (*1*): Tákowe wſzythki przyſyęgi máią być wedle ſkazánia/ wedle żáłoby/ odmieniwſzy rzecz y Perſony/ co ma być odmieniono. *GroicPorz* z. ~

»za skazani(e)m« = *ex edicto Mącz*; *e sententia JanStat* (*11*): Abowiem iuż zá tym ſkazánim/ krotko ſye wſzythko zámknie co kthorey ſtronie ieſt potrzebá wedle biegu Práwá Máydeburſkiego. *GroicPorz* v2, d3.

~ za skazani(*e*)*m czyim*, *czego* [= *kto*, *co wydaje wyrok*] (*9*): zá Páwłowym ſkazánim Elimáſz wnet oſlnął/ zá Pyotrowym Anániaſz y żoná yego zdechli. *KromRozm III* H5v; Abowiem co czyni [*kat*]/ wſzytko zá ſkazánim ſpráwiedliwoſći/ nie zá żądzámi ſwymi czyni *GroicPorz* g4v; A gdźieby ſie y Kommiſsarze nie zgadzáli: tedy chcemy/ áby zá tych/ których ſie więcéy ná iedno zgodzą/ ſkazániém byłá władza y moc ſkończyć gránice *SarnStat* 840 [*idem*] 935. *Cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »za skazani(e)m sądownym, sędziego« = *auctoritate iudicis JanStat* (*3*:*2*): *GroicPorz* cc4v; Thegoż roku Krol Káźimierz [...] zá ſkazánim ſądownym w Piothrkowie/ w wiązał ſie w Płocką źiemię według práwá *BielKron* 395; Bona ex edicto possidere, W więzać ſie w ymienie zá skazániem ſądownym. *Mącz* [380]b; á ieſli [*pozwany*] ná wtórym roku y tym záwitym nie ſtánie/ w zyſku powództwá przez powodową ſtronę ma bydź zdan: przez które zdánié iuż otrzyma powództwo ná pozwánym zá tákim ſkazániém ſędźiégo [*decreto iudiciali accedente JanStat* 416]. *SarnStat* 462, 692. ~

α. *Wyrok Boży* (*16*): *PatKaz I* 17v; (*did*) Kryſtus potwierdza s kazanie [*!*] (–) Iuż ſnać darmo będżeſs wołał A wſſąk wydzys yż yuż Sąd wſtał Iuż ſię to wroczicż niemoże *RejKup* ee5, aa6v, cc3v.

skazanie przeciw komu (*1*): Przetoż będzemyli [*!*] ták cżynić/ bez wątpienia/ ſędzia w dzień ſądny odmieni ſwe ſkazánie przećiw nam/ á ták odzierżemy żywot wieczny. *HistRzym* 87v.

skazanie czyje [= *kto wydaje wyrok*] [*w tym*: *ai* (*5*), *pron poss* (*2*)] (*7*): *RejPs* 164v *cf* »sprawiedliwe skazanie«; *HistRzym* 87v *cf skazanie przeciw komu. Cf* »Boże skazanie«.

Fraza: »skazanie wynidzie (*a.* wyszło) [*na kogo*]« [*szyk zmienny*] (*2*): Tam vſlyżys gdy ſtanely Iaką ſprawę dzywną miely. Y iaką Lyczbę czynili Stego czo tu przewinilj. A iakie potym ſkazanie Vyſlo na każdego nánie. *RejKup* b4v, Cc.

Zwroty: »dać skazanie [*na kogo*]« (*1*): A pan bog ze wſzytkiemi ſwiętemi da ſkazánie ná tákowe [*na tych*, *którzy źle czynili w życiu i dopiero na starość chcą się poprawić*] rzekąc: Idźćie przeklęći w ogień wieczny *HistRzym* 113v.

»skazować skazaniem« (*1*): (*nagł*) Kryſtus ſam čini ſrogy Decret na Drugie (–) [...] A tak bedacz mocznem Bogem Skazuye/ Skazaniem ſrogiem Gdzie przizwalaią y ſwieczj Abyſcze byli przekleczj *RejKup* ee4v.

»wziąć skazanie« = *otrzymać wyrok* (*1*): [*Chrystus mówi do Piotra*:] Bo wolno każdemu błędzycz A mnie niełza jedno ſendzicz W yakych przed mie ſprawach ſtanie Takye też wezmie ſkazanie *RejKup* y2v.

Wyrażenia: »Boże, Boskie, Pańskie skazanie« [*szyk 3*:*2*] (*2*:*2*:*1*): *PatKaz I* 17v; Iustitia divina regulans, bosskye skazanye *BartBydg* 77b. *Cf* »z Bożego skazania«, »za skazaniem Boskiem«.

»sprawiedliwe skazanie« (*2*): PAnie boze wſſechmogący ktory ſprawiedliwym skazaniem ſwoiem dawſſy na ſtracenie człowieka za wyſtępki ie^{go} [...] chciałes gi był miłoſciwie wyzwolic: [...] raczyſz [...] *RejPs* 164v. *Cf* »za sprawiedliwym skazaniem«.

Wyrażenia przyimkowe: »z skazania« (*1*):

~ Wyrażenie: »z Bożego skazania« (*1*): ktore ſtradanye tey ſprauyedlyuoſzczy [*Bożej*] od adama przyſzlo na wſzytky podluk przyrodzenya rodzące ſyą zbozego oſądzenya a ſkazanya *PatKaz I* 5v.

Szereg: »z osądzenia a skazania« (*1*): *PatKaz I* 5v *cf Wyrażenie*. ~

»za skazaniem« (*2*):

~ Wyrażenia: »za skazaniem Boskiem, Pańskim« [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): Bom ya dla człeka nedznego Nielithował Boſtwa ſwego. Bych go s Bogem Oyczem z yednał Czarthu nadniem moczy niedał Ktoŕzi za Boſkiem ſkazániem Mieliſczie mocz wielka naniem *RejKup* o6; *RejPos* 153.

»za sprawiedliwym skazaniem« (*1*): ktoremuchmy [*czartowi*] byli zá ſpráwiedliwym ſkazániem Páńſkim wieczńie pod iego moc poddáni. *RejPos* 153. ~

β. *Kara*, *ukaranie* (*29*): Iezuſa milégo pod wiétnitzą niemiloſciwie s pawloki odarto/ rany iego wſſytki odnowiono/ ij koronę gwálte^{m} z glowy ſerwáno [...] GDy to żaloſneé ſkázanijé ſie ſtalo/ żolniérze ij ſami żydowie na Iezuſa ſie rzucili *OpecŻyw* 135; *RejPs* 56; *GroicPorz* o4; [*król Władzisław*] w kośćiele długo bywał/ vbogimi nie gárdźił/ ſam ich krzywdy ſłuchał/ iedno ná ſkazánie leniwy. *BielKron* 387; Thámże [*wisząc na krzyżu*] mowi ieden z onych złoczyńcow co byli obieſzeni/ [...] Ieſliżeś ty ieſt on Kryſtus/ wybawże ſámego śiebie y nas. Ale odpowiedźiawſzy drugi/ fukał go mowiąc/ nie boiſzżeśię thy Bogá/ gdyżeś ieſt w tymże ſkazániu? [*quod in eadem damnatione es Vulg Luc* 23/40] *GrzegŚm* 38.

skazanie czego [= *na jaką karę*] (*2*): Ieſli po ſkazániu troiákich zakładów práwem zwyćięzony niedopuści ſie wyrzucić z dóbr, tedy zá powodowym oſkárzeniem y popiérániem przez vrząd do ſądu Grodzkiégo ku wywołániu bywa pozwan. *SarnStat* 832. *Cf* »skazanie śmierci«.

skazanie na co (*9*): co zá przyczyná [*twej Jezu*] śmierći? co zá powod do ſkazánia ná vmęczenie? *LatHar* 268. *Cf* »skazanie na gardło«, »skazanie na śmierć«.

skazanie czyje [= *kto jest karany*] [*zawsze*: *G sb i pron*] (*5*): *OpecŻyw* 132v; *OpecŻywSanR nlb* 4v; Damnatorium iudicium dare in aliquem Dáć moc ku skazániu kogo ná ſmierć. *Mącz* 77c; *ModrzBaz* 88v; A w zakonie ſtárym/ godźiło ſię oycu ſyná niepoſłuſznego do vrzędu obżáłować/ y o ſkazánie iego ná śmierć prośić. *SkarKaz* 44b.

skazanie czyje [= *kto karze*] (*1*): *HistAl* E6v *cf W przen.*

W przeciwstawieniu: »skazanie ... wolnym uczynienie« (*1*): Lepiey dáleko słuſzne im [*sędziom*] dochody poſtánowić/ żeby ſię z ſądow nic nieſpodźiewáli/ czemby mogli być pobudzeni/ ábo ná ſkazánie kogo nieſpráwiedliwie [*ad condemnandum aliquem iniuste*]/ ábo ná wolnym vczynienie. *ModrzBaz* 88v.

Wyrażenie: »skazanie na gardło« (*1*): Iáko też y owo iednánie ná Seymie po dekrećie Krolewſkiem/ y ſkazániu ná gárdło/ dobreli ieſt/ y mali ták bydź/ puſczam to ná twoy właſny rozſądek. *GórnRozm* K2.

»skazanie niesprawiedliwie« (*1*): *ModrzBaz* 88v *cf W przeciwstawieniu.*

»skazanie na śmierć, śmierci [= *na śmierć*]« = *damnatorium iudicium Mącz* [*szyk 5*:*3*] (*7*:*1*): O Panie Iezu Kryſte owieczko niewinnoſci/ ienżes ſkázanijé na ſmiertz/ ſmiertz zaijſteé krzyżową dlá mégo zbawieniá niewinnie podiątz ráczyles. Dáy mi [...] *OpecŻyw* 135v, 132v; *OpecŻywSandR nlb* 4v; Sententia sanguinaria, Skazánie ná ſmierć. *Mącz* 367b, 77c; A oni mu [*uczniowie zmartwychwstałemu Jezusowi*, *którego nie poznali*] powiedzyeli: [*rozmawiamy*] o Iezuſie Názáráńſkim/ ktory był mąż á Prorok mocny [...] y iáko go wydáli nawyſzſzy kápłani y kſiążętá náſze ná

ſkazánie śmierći [*in damnationem mortis Vulg Luc* 24/20] *RejPos* 111; *LatHar* 725; *SkarKaz* 44b.

Szeregi: »skazanie, klątwa« (*1*): A ieſliby ſámi [*starostowie i dzierżawcy*] [...] ſłábi y niedbáli álbo iákokolwiek trudni byli: tedy oné y ich kożdégo z oſobná dla tákiégo niedbálſtwá/ y wzgárdy roſkazánia náſzego/ ſkazániu klątwam [*sententiis et censuris ecclesiasticis JanStat* 246] przez przełożoné mieyſc y ich Wikárię Officiały poddáiemy *SarnStat* 899.

»osądzenie (*a.* sąd) i (abo) skazanie« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Iezuſa milégo na ſmiertz okrutną krzyżową oſądzenijé ij ſkázanijé. *OpecŻyw* 132v [*idem*] *OpecŻywSanR nlb* 4v; *BibRadz* I 461b *marg*; Bowiem ſłyſzeliſcie czo ieſth rzeczono przodkom wáſzym/ Nie będzyeſz zábijał: á kthoby kogo zábił/ theż ſam ſkazánia y oſądzęnia będzye winien [*reus erit iudicio Vulg Matth* 5/21]. *RejPos* 178.

»więzienie i skazanie« (*1*): Wiedzion ieſth [*sługa Jahwe*] z więźienia y z ſkazánia [*De clausura*, *et de iudicio sublatus est*] (*marg*) To ieſt ná śmierć (–). Y ktoż wiek iego wypowie? *BibRadz Is* 53/8.

W przen (*1*): [*Dariusz do Aleksandra*:] Sliſzeliſmy záiſte iż nád mátką moią y ſyny moimi wielką łaskawoſć vkázuieſz [...]. Nie leń ſie thedy dręczyć ich iż niekiedy gniew náſzego skazánia [*iram nostre sententie*] oglądaſz ná twoię nádętoſć przychodzący. *Hist-Al* E6v.

αα. *Kara Boża* (*8*): Tak tedy bog panną zachoual od grzechu pyeruorodnego yſch yą nyepoddal pod tą uſtauą ale ſluſnye dla czczy matky z oſobnego przyuyleya zathrzymal ſkazanye aby ona wgrzech pyeruorodny nyeupadla *PatKaz III* 93.

skazanie na co [= *na jaką karę*] (*1*): *RejAp* 23 *cf* »skazanie a dekret«.

skazanie czyje [= *kto wymierza karę*] [*w tym*: *ai* (*2*), *pron poss* (*1*), *G sb* (*1*)] (*4*): bo do tąd byl gniewien pan bog rodzaiowi ludſkiému/ ale dźis iuż gwált vdzialál ſkázaniu ſwému. *OpecŻyw* 9v. *Cf* »skazanie Pańskie«.

Ze zdaniem przydawkowym (*1*): *Leop Ios* 11/20 *cf* »sentencyja a skazanie«.

Zwrot: »wziąć skazanie« = *otrzymać karę* (*1*): [*Adam*] Przeſtąpił twe [*Boże*] przikazanie Za czo wſzyał ſrogye ſkażanie [*możliwa też lekcja*: skaranie] *RejKup* p5.

Wyrażenia: »skazanie Pańskie, Pana« = *sententia Domini Vulg* [*szyk 2*:*1*] (*2*:*1*): Bo ýeſli czie [*Pan twój*] tak zaſtánie [*tj. wierzącym*] Gdy príżidzie ſroge zkazanie Na wſytek Swiat Pana tego Iſcże nie wętpij w łaſce yego *RejKup* ſ8v; *RejWiz* 185v; *Leop Ios* 11/20.

»sprawiedliwe skazanie« (*1*): Dáy mi [*Panie*] ſprawiedliwégo ſkázaniá ſmierci chociá na ciele chociá na dnſſy [*!*] niezaſłużytz *OpecŻyw* 135v.

»srogie skazanie« (*4*): *RejKup* p5, ſ8v; Gdyż káżdemu z oſobná zá wſzytek ſwiát ſtánie/ Ná kogo przydzye Páńſkie ták ſrogie ſkazánie. *RejWiz* 185v; *RejAp* 23.

»skazanie śmierci [= *na śmierć*]« (*1*): *OpecŻyw* 135v *cf* »sprawiedliwe skazanie«.

Szeregi: »skazanie a dekret« (*1*): Ale to nie rowno okrutnieyſza/ [...] kto muśi potym vmrzeć ſmiercią drugą/ to ieſt/ onym ſrogiem ſkazániem á ſrogiem dekretem ná wieczne pothępienie ſwoie *RejAp* 23.

»sentencyja a skazanie« (*1*): Nie było tho miáſto ktoreby ſie ſynom Iſráelſkim dobrowolnie podáło/ [...] bo wſſyſtkich mocą doſtał [*Jozue*]. Abowiem tho byłá ſentencya á ſkazánie Páńſkie [*Domini enim sententia fuerat*]/ że miáły ſkámieć á z twárdzieć [*!*] ſercá ich/ yżby walczyli przećiwko ludu Iſráelſkiemu *Leop Ios* 11/20.

b. *Ustawa*; *sententia Mącz*, *JanStat*; *decretum*, *edictio*, *pronunciatio JanStat* (*18*): A ieſliby iedno iedyny ſyn był [*w gospodarstwie*]: ten ná dźiedźinie mieſzkáć ma/ y robić w domu z rodźicmi: [...] A ieſliby który młodźieniec ze Wśi mimo to ſkazánié vćiekáiący był náleźion w miáſtách [...] tedy Pánu onégo mieyſcá/ [...] ma bydź wrócon *SarnStat* 919.

skazanie o kim, *o czym* (*3*): iż ieſcze zbywa ku ſkazániu o zbiegłych kmiećiach [*quia restat definiendum de fugitivis JanStat* 1087]/ dla tego ſkázuiemy y vſtáwiamy: iż ieſliby cziykolwiek kmieć [...] gdźie indźie vćiekſzy przenióſł ſie do imienia inſzégo/ álbo téż náſzégo: My [...] roſkażemy Stárośćie/ [...] áby kmieć był wrócon przez pośrzodek práwá *SarnStat* 662 [*idem*] 935, 1073.

skazanie czyje [= *kto karze*] [*w tym*: *pron poss* (*5*), *ai* (*poss*) (*3*), *G sb* (*1*)] (*9*): *GroicPorz* b3v; IAn dzyeſiąty/ [...] był w Rawennie Synod vſtáwił/ áby Stephánowe ſkazánia pokażono/ ktore czynił przećiw vſtáwam Formozowym *BielKron* 172v; *Mącz* 349d; Sól Krákowſką od [*lege*: do] piérwſzégo ſtanu y porządku [...] ſkazániém náſzym przywodźimy: á to/ áby Zupy Krákowſkié ku ſzkodźie Rzeczypoſpolitéy w nieprzeſpieczność nie były przywodzoné. *SarnStat* 386; Roſkázuiemy tedy wſzyſtkim y kożdému Stárośćie króleſtwá náſzégo/ [...] áby ku pohámovániu tákich zákłętych [*z powodu kradzieży dóbr kościelnych*] vporu/ zátwárdzenia/ krnąbrności/ przerzeczoné náſzé zdrowé ſkazánia ku exequutiiéy przywodźili ná wiek wiekom *SarnStat* 898, 490, 593, 1237. *Cf za skazaniem czyim.*

Ze zdaniem przydawkowym [*zawsze*: *aby*] (*4*): A gdy cżás przychodził porodzeniu/ wyſzło ſkazánie od Ceſarzá Auguſtuſá z Rzymá/ áby ſie wſzyſcy ludzye popiſováli ná ſwiecie [*Vulg Luc* 2/1] *BielKron* 137, 107; *SarnStat* 384, 925.

Zwroty: »skazować skazaniem« (*1*): Dla tego ná wieki vſtáwiamy/ y ſkázuiemy ſkazániém ſwym [*statuimus et decernimus edicto JanStat* 562] nigdy nie zgwałconym: áby brát ſtárſzy álbo piérworodny nie mógł dóbr bráćiéy ſwéy pod którąkolwiek bárwą/ chytrośćią/ [...] w dług w wodźić/ przedáwáć/ záſtáwiáć *SarnStat* 593.

»skazanie (u)czynić« (*2*): *BielKron* 172v; które [*prawa i dowody*] gdy wyſłyſzy [*biskup lubucki*] od oboiéy ſtrony/ [...] ſkazánié y vchwałę vczyni [*pronunciationem ... tulerit JanStat* 850] o wſzytkich róznośćiach miedzy Króleſtwem y Miáſteczkiem przerzeczonym Lánczeburgiem *SarnStat* 1073.

Szeregi: »skazanie i postanowienie« (*2*): A ták zá ſpólną rádą wſzyſtkich Rad náſzych/ przyſzliſmy do niżéy nápiſánégo ſkazánia/ y poſtánowienia [*ad ... sententiam et ordinationem JanStat* 50]: áby Sól Wielickich y Bocheńſkich Zup/ przez wſzyſtki króleſtwá obywátele/ którégokolwiek ſtanu ſą/ byłá wożoná y przedawáná *SarnStat* 384 [*idem*] 925.

»skazanie i (albo) uchwała« (*2*): BVrmiſtrzá z Rádą vrząd ná tym ieſth/ [...] Przekupnie kthorzyby przećiw Rádźieckiemu ſkazániu álbo poſpolitey vchwale wykracáli [*!*]/ káráć *GroicPorz* b3v; *SarnStat* 1073.

»ustawa i skazanie« (*2*): Któréy to vſtáwie y ſkazániu náſzému [*Atque huic Constitutioni*, *et decreto nostro JanStat* 1037] wſzyſcy ludźie ták náſzy/ iáko poddánych náſzych Duchownych y Swietckich podléc máią: áni żaden z téy vſtáwy wyięt bydź nie ma. *SarnStat* 490 [*idem*] 1237.

Wyrażenie przyimkowe: »za skazaniem« (*3*):

~ za skazaniem czyim [= *kto karze*] (*1*): *SarnStat* 73 *cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »za jednostajnym skazaniem« (*1*): ZA iednoſtáynym Pánów Duchownych y Swietckich/ y Poſłów Ziemſkich/ [...] poſpolitym ſkazániém: [...] vſtáwiono ieſt: iż Doſtoieńſtwá y vrzędy źiemſkié [...] tylko obywátelóm Ziem/ ośiádłym [*!*]/ godnym máią bydź dawáné. *SarnStat* 73.

Szereg: »za skazaniem i obwołaniem« (*2*): A gdy będźie vchwaloné ruſzenié poſpolité/ ku odmięnieniu iego/ Séymy niemáią bydź ſkładáné: áby zá ſkazániém y obwołániem woiennym [*ne cum ex decreta et publicata expeditione JanStat* 692]/ [...] [*szlachcice*] dwoiákim nakładem obciążeniby muśieli bydź. *SarnStat* 123 [*idem*] 299. ~

2. *Decyzja*, *nakaz* (*5*): ná Ceſárſkim Seymie vchwalono było/ áby wſzytkim ludziem ábo Niemieckiey źiemi/ Koncilium było wolne y Krześćiáńſkie/ ktoremuby żadna moc álbo ſkazánie nieprzekażáły *BielKron* [211].

skazanie czego (*1*): A ieſliby téż która ſtroná po ſkazániu widzenia [= *wizji lokalnej*] poprăwiłá pozwu ku ſzkodźie drugiéy ſtronie/ [...] tedy ſwą przyśięgą właſną ma odyśdź/ iz nie poprăwił *SarnStat* 1163.

skazanie czyje (*1*): dzyenyſz Ieſzewſky myal wloſzycz sto slotych na male potleſzyę: [...] the pyenądze wyſzy opyſzanye i na skaſzanyę Pána woyewodzynyę Gdze the pyenądze tak dlugo wprawye leſzaly: aſz do dnya sobotnyego *ZapKościer 1583*/39.

Ze zdaniem przydawkowym (*1*): pan bog wradzye troycze ſzwyątey pytal yeſly by bog myal nyeuyaſthą ſtworzycz ktora by myala upad ſzwyata naprawuycz Stalo ſyą ſkazanye yſz acz pan bog mogl ſluſznye ſktoreykoluye materyey czyalo wzyącz a wſzakoſz dla ſluſznoſzczy chczyal znyeuyaſty czyalo przyącz *PatKaz III* 89.

W połączeniu szeregowym (*1*): przez przyśięgę náſzę vczynioną tym ſie ćieśniéy obowięzuiemy/ ten zapis wysſzéy năpiſány/ y z obiáſnieniém Artykułu około obiéránia Naiáſnieyſzych Pánów náſzych/ iáko ſie rzekło/ we wſzytkich Artykuléch/ klauzułách/ punktćiéch/ y ſkazániu vtwiérdzony trzymáć *SarnStat* 1000.

3. *Opinia*, *zdanie* [*w tym*: *czyje* (*1*)] (*2*): Cum esset sententiam rogaturus, hoc initio est usus, Gdy miał o skazánie pytać w ty ſie słowá wdał. *Mącz* 357c.

[*Wyrażenie*: »moim skazanim«: To gdym ſobie zdobrą bácznoſcyą rozmyſlał/ wpádły mi ſą ná myſl Eccleſiáſtes xyęgi máluſkye Sálomonowe/ ktoreż (moim ſkazánim) káznodzieyſkye myánuiemy *HierWielEccleWiet przedm* [1]v.**]**

Wyrażenie przyimkowe: »podług [*czyjego*] skazania« (*1*): [*rzekli bracia do Józefa*:] vkogo kolwiek ſlug twoich będzie náleżyon kortzak ktorego ſſukaſſ/ ten niechaý vmrze/ á my będzyemy ſlugámi páná náſſego. On ym odpowiedźył bądz ták podług wáſſego z ſkazányá/ v ktorego kolwye zwas będzie/ ten niechaý ſlugą będzye moým/ á wy będziecye niewinny *HistJóz* D2v.

4. *Wypowiedź* (*1*): Ale vſlyſſala [*Marta od Jezusa*] ſkázanijé przeciwné ſwé żądzy/ bo iey rzekl: Márto márto/ ty ſie pratzuieſs [...] ale Mariá nálepſſą cżąſtkę obrala [*Vulg Luc* 10/41-42] *OpecŻyw* 60.

Synonimy: **1.** *dekret*, *osądzenie*, *prawo*, *sąd*, *sentencyja*; *ustawa*, *wyrok*; **a.** *kara*, *klątwa*, *potępienie*, *wina*, *zdanie*; **2.** *klauzula*, *postanowienie*, *uchwała*, *ustawa*; **3.** *sąd*; **4.** *mowa*, *rzeczenie*, *sąd*.

Cf **2. SKAZ**, **SKAZAĆ**, **[SKAŹ]**, **SKAŹŃ**

MN

SKAZANY (*167*) *part praet pass pf*

ſ-, s- (*162*), z- (*4*), sz- (*1*).

skazany (*91*), **skazan** (*74*), skazany *a.* skazan (*2*).

skå- (*149*), ska- (*5*); skå- : ska- *Mącz* (*8*:*1*), *RejPos* (*10*:*2*), *RejZwierc* (*1*:*1*), *SiebRozmyśl* (*2*:*1*); *w formach złożonych* -an-; *w formach niezłożonych* -ån; -åno (*15*), -ano (*1*); -åno : -ano *SarnStat* (*13*:*1*); -ana (*2*) *BielKron*, *SarnStat*; -åna (*1*) *RejZwierc*.

sg m N skåzån (*55*), skåzany (*18*); ~ (*attrib*) -any (*3*); ~ (*praed*) -ån (*54*), -any (*9*); -ån *PowUrb*, *OpecŻyw* (*6*), *ComCrac*, *LibMal*, *RejKup*, *MurzHist* (*2*), *GroicPorz* (*7*), *KrowObr* (*2*), *UstPraw*, *BibRadz*, *BielKron*, *Mącz* (*3*), *RejPos* (*6*), *ModrzBaz* (*2*), *WujNT*; -any *SkarŻyw* (*3*), *ZapKościer*, *Phil*, *GrabowSet*; -ån : -any *SarnStat* (*17*:*1*), *SiebRozmyśl* (*1*:*2*). ◊ *G* skåzanégo (*8*); -égo (*2*), -(e)go (*6*). ◊ *D* skåzanému (*1*). ◊ *A* skåzanégo (*3*); -égo (*1*), -(e)go (*2*). ◊ *V* skåzany (*1*). ◊ *f N* skåzaną (*12*), skåzana (*3*), skåzan(a) (*2*); ~ (*praed*) -aną (*12*), -ana (*3*); -aną *GroicPorz* (*2*), *BibRadz*, *RejPos* (*2*); -ana *BielKron*, *RejZwierc*; -aną : -ana *SarnStat* (*7*:*1*). ◊ *D* skåzany (*1*) *MetrKor.* ◊ *A* skåzaną (*5*). ◊ *n N* skåzåno (*17*) [*niektóre użycia może* SKAZAĆ *impers*]. ◊ *G* skåzan(e)go (*1*). ◊ *pl N m pers* skåzani (*16*). *subst* skåzané (*8*). ◊ *G* skåzanych (*7*). ◊ *D* skåzanym (*2*). ◊ *A m pers* skåzan(e) (*2*). *subst* skåzan(e) (*3*). ◊ *I m* skåzan(e)mi (*1*). *n* skazan(e)mi (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skazan*(*y*) *przez kogo*, *przez co* (*14*) *UstPraw*, *WujJudConf*, *SarnStat* (*12*); *od kogo*, *od czego* (*6*) *KrowObr*, *RejPos*, *ModrzBaz* (*2*), *SkarŻyw*, *ZapKościer.*

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w. s.v. skazać.*

1. *O działaniach sądownych i prawnych*; *addictus*, *damnatus*, *iudicatus Cn* (*166*):

a. *Orzeczony z mocą prawa* (*39*):

skazany jakim za czym [= *na podstawie czego*] (*1*): Sędźiowie Ziemſcy y Grodzcy zapiſów tákich/ które máią bydź ná oſoby mieyſckié czynioné/ nie máią y niech nie śmieią dopuſzczáć. A ieſli inaczéy vczynią/ tedy cokolwiek będźie zápiſano przećiwko tákowéy vſtáwie/ to ma bydź nikczemnym y próżnym ſkazano [*decernatur JanStat* 1032] zá teráznieyſzym Státutem *SarnStat* 931.

Wyrażenia: »dekret (będzie) skazany« (*2*): *ZapKościer 1582*/27; Które dekretá y proceſsy/ przez nié [*urzędy grodzkie*] ſkazáné/ *autoritate eadem*, iáko y ſądów Trybunálſkich vtwiérdzamy *SarnStat* 418.

»skazany w prawie« (*1*): Tedy ſzyę tu do thego przerzeczony Criſtoph Smogorzinſki Tak obliguye, y dobrowolnye na ſzyę przyimuye [...] w korego kolwyek [*lege*: u któregokolwiek] Sądu stanącz y tam decret yakikolwyek ot Sądu będze Skaſzany w prawye [...] przimowacz *ZapKościer 1582*/27.

»wyrok skazany« (*1*): O tych ktorzi máią ekſekucyią wyroku od ſędźiego ſkazánego cżynić [*Executores sententiae a iudice latae*] *ModrzBaz* 95v.

α. *Nakazany wyrokiem sądu*; *decretus JanStat*; *condemnatus JanPrzyw* (*31*): *MetrKor* 40/811; Ieſliby [*oskarżony*] znał [*tj. przyznał się*]/ tedy zapłátá do zachodu Słońcá ma być ſkazána *GroicPorz* i4v; A tákowé oczyśćienié potwarzóm trzykroć tylko ma bydź ſkazano *SarnStat* 572 [*idem*: 710, 912]; Ale ieſli o głowę idźie rzecz/ tedy niezgubá głowy zgołá/ ále zapłátá *ſimplex*, y śiedzenié w wieży ma bydź ſkazano *SarnStat* 1171, 710, 912, 1150.

skazan(*y*) *wedle czego* [= *zgodnie z czym*] (*2*): Iż ktoby śmiał pozwáć do ſądu álbo vrzędu Grodzkiégo/ o rzecz iemu nie należącą [...]. Aby ná tákowym Aktorze cztérnaśćie grzywien byłá winá liczby Polſkiéy támże w tymże ſądźie álbo vrzędźie Grodzkim ſkazáná/ wedle przywileiu przerzeczonégo *SarnStat* 1149. *Cf* »skazany wedle prawa«.

skazan(*y*) *komu* [= *kto jest skazany*] (*6*): [*starosta*] do onego gdzye by dluznik byl piſſacz ma o ſprawyedliwoſcz aby ſzye ſthala themv komv dluzno. y zaplatha ma bicz yemv ſkazana. *MetrKor* 40/817; A temu záś któryby przał/ á nie byłyby nań świádectwá doſtáteczné/ przyśięgá ćieleſna ſkazána bydź ma. *SarnStat* 271, 160, 690, 894, 1240.

skazany na kogo (*1*): które [*sto grzywien*] ná Rocéch Ziemſkich w N. bliſko przéſzłych ná ćię ſą ſkazáné *SarnStat* 1248.

skazan mocą czego (*1*): [*Forma pozwu o granice*] KTóry ćię pozywa ku czynieniu gránic [...] ábyś pilnował gdy iemu powództwo będźie ſkazano mocą ninieyſzégo pozwu/ práwnie będźieſz odpowiádał. *SarnStat* 1246.

skazany na kim (*7*): *ComCrac* 21v; poſtánawiamy/ ábы ná tákim káżdym [*apelującym niezgodnie z prawem*] winá Koc/ [...] byłá ſkazána *SarnStat* 738; Vſtáwiámy [...]: Iż ktoby kogo śmiał pozwáć do ſądu [...]/ o rzecz iemu nie należącą [...]. Aby ná tákowym Aktorze cztérnaśćie grzywien byłá winá liczby Polſkiéy [...] ſkazáná *SarnStat* 1149, 857, 870, 1255. *Cf skazany na kim komu.*

skazany na kim komu [= *na rzecz kogo*] (*1*): A ná to mieyſce ktoby vpornie appellował/ ma płáćić dwie kopie groſzy Litewſkich/ które ná vpornym ſądowi/ á nie ſtronie ſkazáné bydź máią. *SarnStat* 861.

Fraza: »dowod ma być skazan« (*1*): á ieſli proſtégo ſtanu [*będzie*] człowiek/ tedy dowód Mytnikowi przećiwko niemu ma bydź ſkazan [*probatio contra illum Teloneatori decernetur JanStat* 72]. *SarnStat* 1240.

Wyrażenia: »skazan(y) prawem, wedle prawa, w prawie« = *iure decretus JanStat* [*szyk 2*:*2*] (*2*:*1*:*1*): *LibLeg* 10/121v; *ComCrac* 21v; [*Woźny*] ma vczynić obliczné zeznánié/ iż przerzeczony á práwem zwyćiężony ſtronie/ która ná nim práwo przewiodłá/ w wiązánia práwem ſkazánégo vpornie zbrónił. *SarnStat* 830, 1213.

»sądownie, przez sąd, w sądzie skazan(y)« = *iudicialiter condemnatus JanPrzyw* [*szyk 4*:*1*] (*2*:*2*:*1*): TEż obiecuiemy: iż Win ná ſzláchćie nam ſądownie ſkazánych/ żadnému nie obiecuiemy ku wyćiągániu dopuśćić *SarnStat* 160 [*idem* 894], 887 *marg*, 894, 1149, 1255.

»wina (*a.* poena) skazana« [*szyk 7*:*3*] (*10*): Gdyby kto był karan od pánow ſądowych/ [...] o winę przes nie ſkazáną [...] tákowy ma być ćiążon ná bydle y ná inſzych rzeczách *UstPraw* G; GDy kto żąda y odbyćia y winy [= *grzywy*] zá zły pozew: nie odbyćie áni winá weſpółek/ ále tylko winá ſkazána bydź ma [*poena duntaxat decernatur JanStat* 528]. *SarnStat* 799; A ieſliby który [...] w domu ſądowym wołánié czynił/ tedy ma bydź ná nim ſkazána *poena* [...] którą záraz [...] Sądowi położyć powinien będźie *SarnStat* 857 [*idem* 870], 160, 738, 870, 887 *marg*, 894, 1149, 1150.

Szeregi: »skazany albo prawem wygrany« (*1*): IEſli pozwány [...] od ſądu vpornie odéydźie/ nie czyniąc doſyć temu/ który práwem wygra zá rzecz ſkazáną/ álbo práwem wygráną [*pro re decreta*, *sive lucrata JanStat* 670]: tákowy [...] *SarnStat* 827.

»skończony i skazany« (*1*): A ſpráwy wſzyſtki/ którékolwiek przed tym ná ſądy oné piérwſzé były wiedźioné/ tymże práwem którym ſą poczęté ſądźić/ máią bydź ſkończoné y ſkazáné *SarnStat* 1213.

αα. *Sądzącym jest Bóg* [*komu w co*] (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): A coż to ſą zá ptacy powietrzni? Nicći inſzego iedno oni ſprzećiwnicy náſzy/ [...] A ćić to máią być náſyceni á vcieſzeni paſtwiąc ſie nád śćirwy tymi tám im iuż w moc ich ſkazánemi y zdánymi/ y oſądzonemi *RejAp* 164v.

β. *Stwierdzony wobec podsądnego jako rzeczywiście popełniony* (*lub jako rzeczywista wina*) (*2*): ieſli kmieć będźie z wylaniem krwie álbo bárzo ránión/ z wſzyſtkich win zá ránę álbo vderzenié ſkazáné [*pro vulneribus aut percussionibus sententiatis JanStat* 1091] dwie częśći ránnému/ á trzećia ſądowi [...] ſkázuiemy áby byłá dáná. *SarnStat* 653.

αα. *Sądzącym jest Bóg* [*komu*] (*1*): Iuż thu wymowki nie będzie/ iuż thu nieomylnie grzech muśi być ſkazan káżdemu tákiemu [*który nie słucha prawdy Bożej*] ná głowę iego. *RejPos* 335.

γ. *Wyznaczony sądownie* (*2*): O dług pieniążny ma być czás ſkazan płacey zá ośmnaſćie niedzyel *UstPraw* I2v.

skazany komu ku czemu (*1*): które [*szlachciców*] ón/ który ſie ma ſpráwować/ będźie powinien przed námi ſtáwić w ſześći niedźiél ode dniá ſkazánégo [*a die indicatae et decretae JanStat* 377] iemu ku ſpráwie. *SarnStat* 408.

b. *Wyrokiem sądu uznany za winnego* (*o ludziach*) (*116*): *RejKup* cc8; antequam plane constitit condemnatur, Pirwey skazan niżli ſie doſtátecznie rzecz okazáłá. *Mącz* 418b; (*nagł*) Oſądzeni máią być karáni. (–) WSzytcy ktorzikolwiek skazáni ſą/ niech będą przymuſzeni/ áby ſkazániu doſyć vczynili *ModrzBaz* 96; Damnas, pro Damnatus apud Iureconsultos – Skązany, potępioni. *Calep* 286b, 287a; *WujNT Matth* 27/3.

skazany w czym (*1*): A gdźie by Rękoymia dla obráżenia Sumnienia ſwego przyſyęgi niechćiał podiąć/ thedy bywa ſkazan w onym długu/ kthorego záſye od dźiedźicow zmárłego będźie ſzukał tyle ileby przyſądzono. *GroicPorz* ſ.

skazany jako kto (*2*): IEſli który álbo która dźiéćię Zydóm odwiedźie: chcemy/ áby tákowi byli ſkazáni iáko złodźieie [*volumus condemnetur ut fur JanStat* 1121]. *SarnStat* 256, 501.

Wyrażenia: »niesprawiedliwie skazan« (*1*): temu [*ubogiemu*] Rzeczpoſpolita niech rzeczniká ſwoim koſztem obmyśli/ żeby kto prze vboſtwo/ ábo dla nieumieiętnośći ſwey/ abo dla vbłądzenia ſędźiego/ nieſpráwiedliwie niebył ſkazan [*minus iuste condemnetur*]. *ModrzBaz* 95.

»za przekonanego [= *winnego*] skazan« (*1*): KTo pocznie ná żáłobę odpowiádáć á ſpráwá ſye nieſkończy/ ále będźie ná inny czás odłożoná/ potym by ná dźień z odkładu przypádły nieſtánął/ tedy iuż ten to ktory począł odpowiádáć/ ma być zá przekonánego ſkazan. *GroicPorz* v4v.

»sądownie skazan« (*1*): A żadnému dóbr álbo dźierżaw nie będźiemy brác/ áżby był piérwéy ſądownie przez ſłuſzné Sędźie álbo Pány náſzé nam ſkazan [*Iudicialiter … condemnatus JanPrzyw* 17]. *SarnStat* 894.

α. *Ukarany*, *któremu wymierzono karę*; *destinatus PolAnt*, *Mącz*, *Vulg*; *damnatus Mącz*, *Modrz*; *addictus Mącz*; *condemnatus JanStat*; *sententiatus JanPrzyw* (*102*):

skazan wedle czego (*3*): ZLoczyńcá gdy ſwoy zły vczynek zezna/ ma być wedle przewinienia ſkazan *GroicPorz* y2, mm2v. *Cf* »wedle skazania skazany«.

skazan z czego [= *na podstawie czego*] (*1*): Sam przy tym [*wydaniu ubogiego człowieka na mękę*] okrutny Káth á ieden álbo dwá opili Ceklárze bywáią: s kthorych potym wyznánia człowiek bywa ná ſmierć ſkazan. *GroicPorz* hhv.

skazan komu [= *na rzecz kogo*] *w czym* (*1*): ktoryby ſwietſki duchownego kv praw ſwietſkiemv ziemſkiemv oty articuli ſądv duchownemv naliezne przijiczigągnął, takiez tez zasię ma przepaſcz a zkazą̨n bycz dvchownemv w vinie czternaſczie grzyvien. *ComCrac* 21v.

skazany ku czemu [= *na jaką karę*] (*1*): [*Nagot prosił kmieci*, *by pomogli mu gonić złodzieja*, *który ukradł mu konia*] á oni kmieće niechćieli z nim złodźieiá gónić [...]. My tedy w tákowéy rzeczy obiáſniamy: iż Kmieće máią bydź ſkazáni ku zápłáceniu tego koniá. *SarnStat* 699.

skazan(*y*) *na co* [*w tym też*: *in aliquid* (*1*)] [= *na jaką karę*] (*44*): *MurzHist* C2v; SLudzy Vrzędowi żadnego dłużniká fanthować y ćiążáć niemáią/ áże Práwem przezyſkánego y ſkazánego ná fantowánie *GroicPorz* q4v, ll3v; tedy ten który ſtronie ſwéy przećiwnéy odgrozi/ [...] ma *in perditionem cauſae* ſkazan bydź/ ten który odgroźił. *SarnStat* 1159, 624, 887; przypominam twéy naświętſzéy miłośći on ſmętek/ któryś miáłá/ gdy ſyn twóy namilſzy był ſkázan ná ono okrutné biczowánié *SiebRozmyśl* I2v. *Cf* »na gardło skazany«, »skazany na karanie«, »na szubienicę skazan«, »na śmierć skazany«.

skazan o co (*2*): vſtáwiamy: iż ieden tylko przez przyśięgę powodową o mężobóyſtwo ma bydź ſkazan y karan *SarnStat* 603, 1174.

skazan w co [= *na jaką karę*] (*1*): Nie mowię/ żeby kto zá iáką ſpráwiedliwą przyczyną niemiał być w niewolą ſkazan *ModrzBaz* 48v.

skazan(*y*) *za co* (*2*): O niewymowné taiemnice bożé zrządzenijé/ oto [...] obrazil niemiloſciwy/ za to ſkázán na ſmiertz lutoſciwy. *OpecŻyw* 134; *SarnStat* 799.

skazan(*y*) *czym* (*4*): *Caius Valerius Quintum Flauium* ktorego bárzo nienawidział do ludu obwinił. A gdy iuż Sentencyą cżternaſcie *Tribuum* był ſkazány/ záwołał że to niewinnie odnoſi. *Phil* S; *SiebRozmyśl* D2. *Cf* »dekretem skazan«, »skazaniem skazany«.

skazan(*y*) *w czym* [= *na jaką karę*] (*10*): ten/ który vpornie liſtowi fałſz záda/ [...] we trzech grzywnách pieniędzy/ które tudźieſz ſądowi będą zápłáconé/ ma bydź ſkazan. *SarnStat* 327 [*idem* 767]; Gdy kto *tactus* odéydźie od ſądu: ma bydź ſkazan w przezyſku/ o co ieſt *tactus. SarnStat* 799, 767, 799, 820, 827, 1161, 1162, 1174. *Cf skazan komu w czym.*

skazany jaki [= *na jaką karę*] (*1*): TAkże wſzyſcy ſpółpomocnicy/ którzy pokonánému iáwnie pomagáią/ máią bydź pozwáni *ad banniendum*, y z króleſtwá weſpół z ich przerzeczonym princypałem/ práwem pokonánym wywołáni bydź máią ſkazáni *SarnStat* 499.

cum inf (*2*): á Prokurator ma bydź ſkazan do wieże ná tydźień śiedźieć ná dnie *SarnStat* 859 [*idem*] 872.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*zawsze*: *aby*] (*2*): *GroicPorz* r3v; [*wina siedmnadziesta*] we cztérzéch przypadkách/ [...] do Komory náſzéy ma bydź dawáná. Pierwſzj *caſus* ieſt pożogá/ [...] Czwarty *caſus*/ gdy kto oſądzony y ſkazány/ áby doſyć vczynił/ álbo doſtá-

tecznégo rękoiemſtwo ſtáwił/ to vczynić wzgárdźi/ y od ſądu przez ſwóy vpór odéydźie nieſtáwiwſzy rękoiemſtwá. *SarnStat* 515.

Ze zdaniem przyczynowym (*1*): *ModrzBaz* 13v *cf* »na gardło skazany«.

W połączeniu szeregowym (*1*): cżęſtokroć był [*św. Medard*] poiman od nich [*od Flandrów*]/ zełżony/ y ná śmierć ſkazány. *SkarŻyw* 528.

Wyrażenia: »dekretem skazan« (*1*): Ale go [*bliskiego tobie, który czci cudzych bogów*] zámorduy (*marg*) A to ná ten czás gdy dekretem ſędźiego ſkazan będźie [...] (–) *BibRadz Deut* 13/9.

»na gardło skazany« (*1*): wielkim świádectwem [*ćwiczenia obyczajów dziatek i młodzieńców*] może być on chłopiec od Areopágitow ná gárdło ſkazány [*puer ille ab Areopagitis damnatus*]/ iż przepiorkam oczy wyłupował. *ModrzBaz* 13v.

»skazany na karanie« (*1*): Brzemienna niewiáſtá obżáłowána/ może być zárázem ſkazána ná káránie wedle przewinienia *GroicPorz* mm2v.

»skazaniem, przez skazanie, wedle skazania skazan(y)« (*1*:*1*:*1*): A ieſli ſie Stároſtá álbo Podſtárości náſz ná iednę ſentencią z vrzędem onégo miáſtá álbo miáſteczká gdźie tákowy [*oskarżony o gwałt*] Sláchćic będźie poiman/ zgodzą: tedy przerzeczony ſzláchćic wedle tákowégo ſkazánia Stárosty náſzégo ábo podſtárościégo y vrzędu mieyſckiégo ma bydź ſkazan y karan [*iuxta ... sententiam ... condemnari et puniri debet JanStat* 595]. *SarnStat* 504, 691; O móy namilſzy Pánie Iezu Kryſte/ przez nieſpráwiedliwé ſkazánié/ ktorymeś był ſkazány ná okrutną śmierć krzyżową: nie ſkázuyże mię ná śmierć potępienia wiecznégo *SiebRozmyśl* D2.

»[*za czym*] na szubienicę skazan« (*1*): Then pyothr za vczinki thakowimy na ſchubyenyczą yeſth vrzednye skazan wpyathek przed ſzwyątną yadwigą *LibMal 1543*/73v.

»na śmierć skazan(y)« = *destinatus morti PolAnt*, *Mącz*, *Vulg*; *addictus morti*, *capite damnatus Mącz* [*szyk 21*:*13*] (*34*): *PowUrb* +2v; chceſs bych w ręce nieprzyiácielſkié wpádl/ abych iako lotr byl związán/ ij na ſmiertz okrutną ſkázán *OpecŻyw* 100v, 134 [*4 r.*], 134v; *SeklWyzn* g3v; *MurzHist* C2v, V2; *GroicPorz* hhv; *KrowObr* 43v; Obwinowáli ią [*Zuzannę*] cudzołoſtwem/ y ſkazána ná śmierć. *BibRadz Dan* 13 *arg*, 1.*Cor* 4/9; Pothym Ceſarz z woyſkiem przyćiągnął pod Witemberg/ dniá 4. Maiá/ trzećiego dniá oſadził práwo o Kůrfierśćie/ tám ſkazan ná śmierć przez miecż *BielKron* 229v; Extremo supplicio affici, Być skazan ná ſmierć. *Mącz* 112c, 37c, 83b, 87a, 414a, 476a; *RejZwierc* 202; *CzechRozm* 245; [*św. Jan*] w Rzymie ná męczeńſtwo dány y ná śmierć dla Chryſtuſa ſkazány był *SkarŻyw* [407], [407] *marg*, 408 *marg*, 528, 532; *CzechEp* 19; *KochJez* A4; *LatHar* 268; *WujNT* 1.*Cor* 4/9; *SiebRozmyśl* D2 [*2 r.*].

»urzędnie skazan« (*1*): *LibMal 1543*/73v *cf* »na szubienicę skazan«.

»do wieże skazan(y)« [*szyk 3*:*2*] (*5*): mężobóycy oſkárżeni/ y przez nas do wieże ſkazáni [*ad poenam carceris condemnati JanStat* 611]/ tákową kaźń ná dnie w wieży máią ćiérpieć rok y zupełné ſześć niedźiél *SarnStat* 608, 605, 859, 872, 933.

Szeregi: »skazan(y) i (albo) (o)sądzon(y)« = *condemnatus et iudicatus JanStat* [*szyk 5*:*2*] (*7*): *OpecŻyw* 134; Teżći Concilium Nicenſkye o teyto zwirzchnoſci papyeſkyey vchwaláło/ gdy vſtáwiło/ áby mimo zdánye papyeżá/ álbo biſkupá Rzymſkyego żadne Concilia nyebywáły/ áni biſkupi zkazáni álbo oſądzeni bywáli *KromRozm III* P2v; *KrowObr* 43v; *Mącz* 128a; (*marg*) We wſzytkich Ziemiách króleſtwá iedno práwo ma bydź. (–) A cokolwiek przez nie [*przez sędziów*] ináczéy będźie oſądzono y ſkazano [*aliter fuerit iudicatum et sententiatum JanPrzyw* 10]: niech nikczemno będźie *SarnStat* 887; ieſliby która ſtroná tego dniá wypráwienia widzenia náznáczonégo nie pilnowáłá/ [...] tákowa ſtroná [...] w vtráćie rzeczy ſwéy/ o którą ſie on pozew wiódł y widzenié bydź miáło/ ma bydź ſkazána y ſądzona. *SarnStat* 1162, 515.

»skazan(y) i (po)karan(y)« (*4*): A ieſli będźie mógł bydź pokonan [*ten*, *kto bił fałszywą monetę*] przez dwá świádki ſzláchćice/ którzy będą doznáni w tákimże wyſtępku fałſzywéy monety/ y będą iuż ſkazáni/ y oſtátnim karániém pokaráni [*condemnatos*, *ac ultimo supplicio affectos JanStat* 377]: [...] tedy tákowy ná gárdle ma bydź karan *SarnStat* 408, 504 [*2 r.*], 603.

ααα. *W funkcji rzeczownika* (*5*): A wieleż ieſt tych ſkazánych/ ktorziby wyrokowi chćieli doſyć cżynić? Ledwie ieſt kto/ [...] coby mu z wyroku dopuſzczono przyść do máiętnośći ſkazánego *ModrzBaz* 96v.

Wyrażenie: »na śmierć skazany« (*2*): A przedśię y Rzeczpoſpolita pożytkow zbywa/ ktoreby ztych ná śmierć ſkazánych być mogły [*quae ex damnatis provenire possent*]/ ábo ná woynách/ ábo ná domowych robotách *ModrzBaz* 78; [*kacerze Rzym w nienawiści mają*] nie ináczey iedno iáko wilk Páſterzá/ złodźiey ſtrożá/ ſędźiego winny/ kátá ná śmierć ſkazány. *ReszPrz* 26.

Szereg: »skazany i potępiony« (*1*): ále ktoryby ſie ná tho obrał żeby wydał ktorego Zydá imię/ tákowi procż tego że doſtánie wſſyſtkiey máiętności ſkazánego y potępionego [*ob id substantiam incidentis in poenam accipiet*]/ ieſſćże [*!*] z ſkárbu náſſego Krolewſkyego weźmie dwá tyſiącá ſrebrnych groſſy *Leop* 3.*Mach* 3/21.

αα. *Karzącym jest Bóg* (*24*): A przed temem go nieſluchał Czo ſwiety Lukaś napjſał Iż to pan Bog raćził rzecz ſám Kto niewierzj już jeſt ſkazan *RejKup* Y; *RejPos* 89.

skazan(*y*) *na co* (*17*): a iakoż tedy będzieſs mogł wieczné męki znoſitz/ gdy by na nie byl ſkázán [...] gdyż teráz tako malá męka tak niecirpliwe[go] cie cżynij/ tzoż tedy pieklo vcżyni. *OpecŻyw* [192]v; *KrowObr* 156; *RejAp* 148; á ten ſwięty krol ktory ſie tu zyáwił/ áby cie nie tylko wybáwił [...] z onego wielkiego á okrutnego wieczného więzyenia/ ná ktoreś iuż był ſkazan y przodkowie twoi. [...] A iákoſz ſie tedy nie maſz roſkocháć á rozrádować s tego krolá *RejPos* 19, 141v, 232, 336; *RejZwierc* 4v. *Cf* »skazany na potępienie«, »na śmierć skazany«.

skazan(*y*) *w co* (*2*): A tu ſobie vważ co to ieſt wzgárdzić Páná/ [...] á pothym być zdan y ſkazan w tákie męki/ kthorym iuż żadnego końcá nie będzye *RejPos* 335. *Cf* »w moc śmierci skazany«.

skazan za co (*2*): Abowiem nie podobien był vpadek náſz ku vpadkowi onemu/ [...] w ktorechmy byli niebożątká wieczníe vpádli/ by był [...] Pan náſz miły Iezus Kriſtus [...] nie wywiodł nas z onego ſrogiego Egiptu/ to ieſt/ s przeklęcia náſzego/ zá ktorechmy byli ſkazáni ná wieczne więzyenie. *RejPos* 141v, 309.

Wyrażenia: »skazan(y) dekretem, z dekretu« [*szyk 2*:*1*] (*2*:*1*): zá grzech ſwoy iuż nieomylnym dekretem ſkazaneś ná ſmierć á ná wieczne zátrácenie twoie *RejPos* 309, 119; Oznaimiono ztamtąd [*z Litwy*] zapewne że do P. Woiewody Nowogrodzkiego miał [*pan Gnieźnieński*] nieznacznie iezdzic wskrzeszaiąc Dekretem Bozym factią [= *sektę*] skazaną *ActReg* 142.

»skazan(y) na (wieczne) potępienie, na (wieczne) zatracenie, na zaginienie« [*w tym*: *na wieczne potępienie i zaginienie* (*1*)] [*szyk 5*:*2*] (*5*:*2*:*1*): *OpecŻyw* 1; *KromRozm III* A8; Tedy kiedy ten Krol vmárł/ był ſkazan ná wietzne potępienie. *KrowObr* 156v; Thámże [*w księdze Apokalipsy*] iuż pothym vſłyſzyſz/ [...] Iáka będzie ſpráwá przy ſądzie iego [*Pana*]/ [...] iáko záſię będą ſkazáni ná ſrogie zátrácenie niewiernicy iego *RejAp* BB5v; *RejPos* 309; *RejZwierc* 4v; O Boże/ o lutości Pánie/ rácż władzą odiąć mey żáłośći: Abym nie był ſkazány Ná długie/ á ſna ono potępienie Gdźie wieczne ſtráchow ćięnie *GrabowSet* K2.

»srodze skazany« (*2*): *RejAp* 164; á ożywiłeś onę nędzną duſzę ſwoię/ od oney wieczney á okrutney ſmierći/ ná ktorą byłá ſrodze ſkazána od Bogá oycá twoiego. *RejPos* 109.

»na śmierć, w moc śmierci skazan(y)« [*w tym*: *prze co* (*1*)] [*szyk 3*:*2*] (*4*:*1*): [*mówi Franciszek*:] znám to iżem ieſt potępion/ znám iżęm iuſz na śmierć ſkázan *MurzHist* E4v; Gdzye ták Pan potym do niey [*do śmierci*] mowić raczył: Gdzye teraz ſmierć twoiá nędzna ſmierći? gdzye teraz żądło twoie o márne piekło? Iakoby práwie poſmiewáiącz ſie z vpadku ich/ á ráduiąc ſie z wyzwolenia nędznego á z dawná ſkazánego w moc tey ſmierći i temu piekłu/ narodu ludzkie[go]. *RejPos* 305v, 109, 309; Iż to wiem/ że ſie pytaſz o

vſpráwiedłiwieniu [*!*] tym/ ktorym cżłowiek grzeſzny/ y prze grzechy ná ſmierć ſkazány/ procż właſney ſwey godnośći/ przed Bogiem vſpráwiedliwion bywa *CzechRozm* 206v.

»[*do czego*] wiecznie skazan« (*1*): iuż tego bądź iſt [*nędzniku*]/ iżeś ieſt rozwiązan przez ſwięte miłoſierdzie iego [*Pana*]/ od tego nędznego vpadku ſwego y od onego wieczńego więzyenia/ do ktoregoś był wieczńie ſkazan s ſpráwiedliwego dekretu Páná ſwego. *RejPos* 119.

Szeregi: »skazan i (a) osądzon« (*2*): A ták beſpieczńie mogł ten Anyoł wołáć iż iuż vpádło to nędzne miáſto/ gdy iuż ſłyſzał pewnie iż ná wieczny vpadek ſkazano y oſądzono było. *RejAp* 148; *RejPos* 232.

»przejrzan i skazan« (*1*): By też tzłowiek był nagrzeſznieyſzy/ y iuſz od Bogá przeyrzan y ſkazan ná męki wiekuiſte: Ieſli ſię będzie około tego Zołtarzá Pánny Maryey vſtháwitznie obierał/ thedy [...] *KrowObr* 156.

»skazany a zatracony« (*1*): Oto ſłyſzymy iż Anyoł Páńſki woła ná pthaki powiethrzne/ áby ſie náſyćiły z onego śćirwu márnego ták ſrodze ſkazánych á zátráconych ludzi. *RejAp* 164.

»zdan i skazan« (*2*): *RejPos* 335; tám [*na sądzie Pańskim*] iuż ma być [*dusza*] ná wieczne męki y potępienie zdaná y ſkázaná poſpołu y s tym ciáłem ſwoim. *RejZwierc* 4v.

W przen (*1*):

Wyrażenie: »na skaranie skazany« (*1*): Ale ách nieſtotyſz moy miły ná pewne ſkaránie á ná pewną pomſthę ſkazány á záſlepiony ſwiecie/ [...] Słuchay oto ſrogiego dekretu Páńſkiego *RejPos* 336.

β. *Zwolniony z kary* (*2*):

skazan jaki (*1*): *GroicPorz* o2 *cf* »skazan przez wyrok«.

Wyrażenie: »skazan przez wyrok« (*1*): A gdy ſye żaden ná thych trzech Sądźiech przećiw niemu [*oskarżonemu o mężobójstwo*] nie ozowie/ tám iuż ma być wolny ſkazan przes Sądowny wyrok/ zupełnie/ doſtáthecznie *GroicPorz* o2.

αα. *Na sądzie Boskim* [*od czego*] (*1*):

Wyrażenie: »skazany przez dekret« (*1*): iuż nietylko oczyśćieni ieſteſmy od grzechow/ ále y obdárowáni ſpráwiedliwośćią Kryſtuſową/ y wolnymi vczynieni a ſkazáni przez Dekret Páńſki/ od grzechow/ od śmierći y potępienia wieczńego *WujJudConf* 95.

Szereg: »wolnym uczyniony a skazany« (*1*): *WujJudConf* 95 *cf Wyrażenie.*

c. *Rozsądzony*, *zakończony wyrokiem* (*o sprawie*) (*2*): Decreta exequi, Skazánym rzeczóm doſic vczinić. *Mącz* 385c; przed którémi [*panami sądzącymi w imieniu króla*] téż zeznawánia imion wielkich odpráwuią ſie/ y iné ſpráwy przez nié ſkazáné [*per eosdem definitae JanStat* 505] w oſobliwych kśięgách ná to vczynionych bywáią wpiſowáné *SarnStat* 748.

d. *Rozstrzygnięty*, *zaopiniowany z mocą prawa* (*3*):

Szereg: »uznan i skazan« (*3*): gdy tákowé dobrá wykupić zechcemy/ máią bydź oglądáné liſty zapiſów: á które ſłuſznie/ ſpráwiedliwie/ y wedle Práwá ſą zápiſáné: które téż ináczéy/ to ma bydź vznano y ſkazano [*cognoscatur et decernatur JanStat* 100] przez nas y Rády náſzé. *SarnStat* 98 [*idem*] 161, 944.

e. *Ustanowiony* (*6*):

skazan o czym (*2*): O Puſczeniu kmieći/ o którym [...] káżdy zá zwyczáiem ſwéy źiemie życzył ſobie/ áby przez nas było ſkazano [*definiri JanStat* 1081]/ chcemy y ſkázuiemy: áby zwyczáie około puſczenia záchowáłé nie były odmięniáné/ ále wſzędy chowáné. *SarnStat* 659 [*idem*] 918.

W połączeniu szeregowym (*1*): Przywileie/ [...] przez Papieże Céſárze/ [...] Grábie/ [...] pod iákimikolwiek ſłowy ſą vczynioné/ ſkázáné/ pozwoloné [*confectas*, *decretas et concessas JanStat* 867]/ nikczemné czynimy/ zátrácamy/ zágáſzamy/ vmorzamy *SarnStat* 1089.

[*Wyrażenie*: »skazane prawo«: Skazane pravo diffinitiva sentencia *ReuchlinBartBydg* i8v.**]**

α. *Ustanawiającym jest Bóg* [*w tym*: *na kogo*, *na co* (*2*)] (*3*): (*did*) Sąd yuż wſtał. Chryſtus Appełłowacż [*!*] dopuſſcża (–) Iuż ſię darmo Mnichu troſcześ Iuż tam Appelluy jako chcześ [...] Tam v Dawida poſſukać Naydzieś tam Plenipotencia Na każdą mą Sentencią Mnię zdawna od Ojcza daną Tu nakażdą rzeć ſkazaną *RejKup* ee6; to było lepiey/ áby ten ſwięty á niewinny Pan/ vmárł zá wſzytki/ ábychmy mu byli niebożątká wſzyſcy nie poginęli/ oną wieczną śmiercią/ ktora ná nas ſkázána byłá. *RejPos* 104v.

Wyrażenie: »skazane prawo« (*1*): [*Bóg*] mogl vyyącz oſobnym przyuyleyem ſtego ſkazanego praua [*o grzechu pierworodnym*] thą panną [*tj. Maryję*] czoſz y uczynyl *PatKaz I* 17.

2. *Postanowiony* (*1*):

Szereg: »uradzon i skazan« (*1*): A zátym wnet bitwá byłá vrádzoná y ſkazáná. *BielKron* 307.

Synonimy: **1.** *osądzony*; **b.α.** *pokarany*, *potępiony*, *zatracony*, *zdany*; **d.** *uznany*; **2.** *postanowiony*, *uradzony.*

Cf **SKAZAĆ**

MN

SKAZAWANIE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKAZCA *cf* **SKAŹCA**

SKAZICIEL (*5*) *sb m*

skaziciel (*5*), **[skażyciel]**.

a *jasne*; *w przypadkach zależnych* e *prawdopodobnie jasne* (*tak WujBib*).

sg A skaziciela (*1*). ◊ **[***I* skaziciel(e)m.**]** ◊ *V* skazicielu (*3*). ◊ *pl N* skaziciele (*1*). ◊ **[***I* skazicielmi.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

1. *Ten*, *kto psuje*, *niszczy*; *confector*, *contritor*, *corruptor*, *perditor*, *tritor Cn* [*kogo*, *czego*] (*4*): **a.** *Ten*, *kto niszczy fizycznie* (*3*):

α. *Ten*, *kto doprowadza do ruiny*, *pustoszy*; *destructor HistAl* (*2*): Ktoremu [*Aleksandrowi*] krolowa rzekłá/ dla czego ſie zmieniłá bárwá thwoiá skázicielu ſwiátá/ skázicielu Perſidiey y Indiey/ ktorys zwyciężył Party Medy y Bathy. *HistAl* L7v; **[**[*na wieść o nadciągających Tatarach*] rozkazano, aby sie tak żołnierz, jako i panowie szlachta zjeżdżali pod pana hetmana z pilnością. [...] Tamże leżąc, sami byli skażycielmi i popsowaniem tamtego kraju ludzi ubogich. *KronMieszcz* 158**]**.

[*Szereg*: »drapieżca i skaziciel«: Kto ieſt niedowiarkiem/ niewiernie cżyni: A kto ieſt drapieſcą y ſkáźićielem/ puſtoſzy. *Pseudo-MetStaw* O7v.**]**

β. *Ten*, *kto burzy* (*1*): Ehei/ ſkáźićielu kośćiołá Bożego/ co go zá trzy dni znowu buduieſz/ rátuy ſámego śiebie [*Vulg Matth* 27/40] *LatHar* 700.

b. [*Ten*, *kto demoralizuje*, *nakłania do złego*, *sprowadza na złą drogę*: Tych wſzytkich [*podszczuwaczy i pochlebców*] [...] iáko tych/ ktorzy ſą chytremi y obłeſznymi ſkáźićielmi/ y práwie báłwochwálcámi młodych y nieumieiętnych paniąt/ Chrześćijáńſcy Krolowie máią ſię pilnie ſtrzedz y onemi ſię hydźić. *WerReguła* 105.**]**

c. *Ten*, *kto zniekształca*, *fałszuje* (*1*): Ewángelikowie skázićiele Ewángeliey. *WujNT* 404 *marg.*

2. *Ten*, *kto likwiduje*, *usuwa* [*czego*] (*1*): y oddalyl bog odnyey [*od Maryi*] grzech pyeruorodny [...] yſz ona myala porodzycz ſkazyczyela grzechu/ pana yezuſa *PatKaz II* 45.

Synonimy: **1.** *kaziciel*, *pustoszyciel*, *rosypacz*, *rozruszyciel*; **a.** *niszczyciel*; **b.** *plugawiec*, *poduszczyciel*, *przyszczuwacz*, *smrod*; **c.** *fałesznik*, *fałszarz*, *fałszerz*, *fałszownik*, *fałszywnik*, *matacz*, *omylnik*, *oszust*, *szalbierz.*

Cf **SKAŹCA**

MN

SKAZICIELKA (*2*) *sb f*

Oba a *oraz* e *jasne.*

sg N skazicielka (*2*). ◊ **[***pl N* skazicielki.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Ta, *która niszczy* (*2*): Corruptrix, Skáźicielká. *Mącz* 361a.

[*Przen* [*czego*]: nádźieiá/ boiaźń/ á roſkoſz/ té trzy pánié ſkáźićielki rozſądku náſzégo niedopuſzczáły nam tego prawdźiwie vznáwáć/ czegoby kto zá vczynności ſwé był od nas godźien. *SenekaGórn* 183; *HierWielEccle* 10 *arg.***]**

a. *Ta*, *która demoralizuje*, *sprowadza na złą drogę* [*kogo*] (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): Naprzod wſtyſtkie [*!*] fortyle niezbozney Venery wſpomnię wedle potrzeby: nie vtrapi oná Nikogo, iedno tego kto ſię iey ſam poda: [...] Kłamliwa, łákoma ieſt, ſkáźicielká ludzi Kryiących ſię przed świátłem: pochlebnicá, żebraczká, bádáczká táiemnic. *CiekPotr* 17.

MN

SKAZIĆ (*282*) *vb pf*

s-, ſ- (*281*), z- (*1*).

W inf -a- (*56*), -å- (*1*) *WujJud*; *w imp* -å-; *w pozostałych formach* -a- (*154*), -å- (*7*); -å- *ModrzBaz*; -a- : -å- *OpecŻyw* (*1*:*1*), *BielKron* (*41*:*2*), *Mącz* (*17*:*1*), *BudNT* (*1*:*1*), *SkarJedn* (*2*:*1*).

inf skazić (*64*). ◊ *fut 1 sg* skażę (*4*). ◊ *2 sg* skazisz (*12*). ◊ *3 sg* skazi (*30*). ◊ *1 pl* skazimy (*1*). ◊ *2 pl* skazicie (*1*). ◊ *3 pl* skażą (*9*). ◊ *praet 1 sg m* skaziłem, -m skaził (*5*), -ch skaził (*1*); -m skaził : -ch skaził *ZapWar* (*3*:*1*). ◊ *2 sg m* skaziłeś, -ś, -eś skaził (*10*). *f* -ś skaziła (*1*). ◊ *3 sg m* skaził (*54*). *f* skaziła (*7*). *n* skaziło (*4*). ◊ *1 pl m pers* skazilismy, -smy skazili (*9*). ◊ *2 pl m pers* skaziliście (*1*). ◊ *3 pl m pers* skazili (*27*). *subst* skaziły (*1*). ◊ *plusq 1 sg m* -m był skaził (*1*). ◊ *2 sg m* -ś był skaził (*1*). ◊ *3 sg m* był skaził (*3*). *n* było skaziło (*2*). ◊ *imp 2 sg* sk(a)ż (*1*). ◊ *3 sg* niech, niechåj skazi (*3*). ◊ *2 pl* skåżcie (*1*). ◊ *3 pl* niech skażą (*1*). ◊ *con 1 sg m* bym skaził (*1*) *Leop*, bych skaził (*1*) *SkarKazSej*. ◊ *2 sg m* by skaził (*2*). *f* byś skaziła (*1*). ◊ *3 sg m* by skaził, skaziłby (*7*). *f* by skaziła (*1*). *n* by skaziło (*2*). ◊ *1 pl m pers* bysmy skazili (*2*). ◊ *3 pl m pers* by skazili, skaziliby (*2*). ◊ *con plusq 3 sg m* by był skaził (*1*). ◊ *impers praet* skażono (*3*). ◊ *part praet act* skaziwszy (*5*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. płód w żywocie skazić*, *Linde XVI w. s.v. kazić*; *poza tym w objaśnieniach s.v. skaz*, *skazicielka.*

1. *Zepsuć*, *zniszczyć*, *wyrządzić szkodę*, *spowodować stratę*; *corrumpere Mącz*, *Vulg*, *PolAnt*, *Calag*; *perdere PolAnt*, *Calag*, *JanStat*; *destruere HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*; *annihilare BartBydg*, *JanStat*; *deterere*, *profligare Mącz*; *dissipare*, *dissolvere*, *liquefacere PolAnt* [*w tym*: *kogo*, *co* (*195*)] (*210*): *BartBydg* 210b; *FalZioł* V 70v; *WróbŻołt* hh, kk6v; A iſcie to wielki ryczerz kto ſwą myſl porazi Ktora mu dzys kęs ſmakuie potym wſzytko skaźi *RejJóz* F2; *RejKup* q6v, dd6v; Mądry człowiek opánuie miáſtho ludzi mocnych/ y ſkáźił ſiłę dufánia iego. *Leop Prov* 21/22; ZArębowie ći dobrey/ myſli bywał káżdy [...]. Nie ſkáźili bieſiády/ gdzye ſie obroćili/ Y gdzye trzebá dołożyć/ tám ſie nie kurczyli [= *nie skąpili*]. *RejZwierz* 71, 134v; y trzebá ſye tego bać/ ábyſmy nie bácznie Exekwuiąc/ wſzytkiey Exekucyey nie ſkáźili *OrzRozm* A3v; Nie dopuſzczay ábу vſtá twoie dály przyczynę grzechu ciáłu twemu/ áni mow przed Anyołem przez nieopátrzność grzech być/ czemu? gniewa ſie Bog? dla głoſu twego/ by nie ſkáźił prace ręku twych. *BielKron* 80; Profligare Rempub⟨licam⟩, Poſpolity ſtan skáźić. *Mącz* 130c, 432d; *Calag* 513b; COrá to grzechowa [*o śmierci*]/ Swiát ſkáźić gotowa/ Wſzytko co ſie rodźi/ [...] Iáko koſarz źiele Oſtrą koſą ściele *SzarzRyt* A; **[**zlomycz, narushicz, Skazicz, zepsovacz, wzdrushicz irritum facere *ReuchlinBartBydg* q3v; prąnthko dzyalacz, zepchnącz, richlo a nyebacznye strącicz abo skazicz precipito, -are *ReuchlinBartBydg* S2, R6, X**]**.

skazić komu (*2*): *RejKup* f3v; A by nie tá zła fébrá [*tj. łakomstwo*]/ co nam ſmák zkáźiłá/ Ináczéy by zdrowa myśl o rzeczách ſądźiłá. *KochDz* 105.

skazić czym (*5*): *RejKup* Eev; *MurzHist* N3v; Ale wierz mi że wſzędy wſzytko tym ſkáźimy/ Gdzye z mierności á s cnoty namniey wykroczymy. *RejWiz* 74; *RejPos* 291; Lepiey iż prawdą obráźiſz/ Niż pochlebſtwem wſzytko ſkáźiſz *RejZwierc* 232.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): to iuż pirwſza winá/ iż niebył [*człowiek*] poſłuſzny páńſkiego roſkazánia: druga winá iż ſkáźił/ á wywroćił ono/ co miał vczynić *GórnDworz* L4.

W przeciwstawieniu: »skazić ... naprawić« (*6*): Abowiem czos ty naprawił (miły panie) oni [*złościwi kacerze*] skaźili *WróbŻołt* 10/4; [*Franciszek usłyszał głos*:] ato wiedź/ że tego potem nienaprawiſz/ co rás twym zaprzęnim ſkaźiſz *MurzHist* N3v; *BielKron* 80v; *Mącz* 451a; *RejPos* 291; *GostGosp* 10.

Zwrot: »moc skazić« [*szyk zmienny*] (*8*): wſſakes ty milá pa^{n}no iego [*czarta*] głowę potłoczila ij tis ſama motz iego ſkazila? *OpecŻyw* 178; *WróbŻołt* ll8v; Izali Fráncíſzek Dyabelſką moc ſkáźił? *KrowObr* 144v, 144v [*2 r.*], Ttv; *CzechRozm* 178v; [*Chrystus*] Srodze Grzech poráźił/ á moc iego ſkáźił *ArtKanc* F17v.

Szeregi: »skazić i rozproszyć« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *TarDuch* E2v; Abowiem pan bog skaził y rozproſzył ſiły tich [*deus dissipavit ossa eorum*] ktorzy ſie złoſtnikom chcżą ſpodobać *WróbŻołt* 52/6.

»szkodzić ani skazić« (*1*): tedy nam to, ábo rádſzey paterſow stárych wyrokowi, iż Antichrist pod pokrywką nabożeństwá miał być wſzeteczny, nic ſzkodzić, áni hanc vniuerſalem skázić nie może. *CzechEp* 420.

»skazić a wywrocić« (*1*): *GórnDworz* L4 *cf Ze zdaniem dopełnieniowym.*

»zborzyć a skazić« (*1*): tedy ſie iuż ſłuſznie káżdy ſpráwić może/ [...] iż to iego [*Chrystusa*] byłá nawiętſzá á napilnieyſza pilność á ſtháránie/ iż co ono ſpołeczne Boſtwo iego z Bogiem Oycem y z Duchem ſwiętym ſpráwiedliwym ſądem á dekrety ſwemi było zborzyło á ſkáżiło [*!*]/ ábу tho było człowieczeńſtwo iego z Boſtwem złączone wſzytko náprawiło/ przeiednáło/ á ku łáſce á ku miłoſierdzyu záſię przywiodło. *RejPos* 291.

Przen (*2*): Iáko máłe muchy pokážą drogą máść gdy w niey pozdycháią/ ták też máłe ſzaleńſtwo ſkáźi co bywa ſláchetnego z mądrośći á ze cżći. *BielKron* 81v.

skazić czym (*1*): Bo ták wſzytko márny ſwiát tym łákomſtwem ſkáźił/ A bárzyey niżli mieczem wſzytki nas poráźił. Bo iedni co możnieyſzy ſłábſzym wydzyeráią/ A ći ſie im w niewolą záſię záprzedáią. *RejWiz* 106v.

a. *O stanie fizycznym*; *delere*, *percutere Vulg*; *eripere Mącz* (*68*): *PatKaz III* 102v; Iakom ya nyenayechal slachathnego Stanislava [...] anym yemv pewnych ran zadal krvavych y szynych anym tesz skazyl suknyey purpurianskiey *ZapWar 1539 nr 2595*, *1542 nr 2450*, *1545 nr 2627*; *WróbŻołt* 88/45; Item powiedziala yſch v maczieya ſencza woytha wbuku ſkazila pywo *LibMal 1544*/85v; *RejWiz* 92v, 111, 119v; y będę gromił [*mówi Pan Zastępów*] zá was pożyráiącego [*tj. szkodnika polnego*]/ ták iż nie ſkáźi vrodzáiu źiemie wáſſey *Leop Mal* 3/11; Ktoby komu ſzczep ſkáźił álbo wykopał/ choćby też onego ſzczepu miał połowicę/ tedy iednák przepada winy ſześć grzywien. *UstPraw* E4; *BielKron* 8; *Mącz* 346c; [*Daniel objaśnia królowi sen*:] A iż widział krol wártuiącego/ y świętego z ſtępuiącego z niebá/ ktory mowił/ wyrąbćie drzewo/ á ſkażćie ie/ wſzákoż pniá korzeniá iego wziemi zániechayćie/ [...] Ten wykład krolu/ y wyrok nawyżſzego ieſt/ ktory przyſzedł ná Páná mego krolá. Bo ćiebie wyrzucą od ludzi/ á z zwierzęty polnemi będzie mieſzkánie twoie *BudBib Dan* 4/23[20]; Potym w oſmey pladze vderzył Moyżeſz laſką w ziemię/ y powſtał wiátr y przypędził wielkie woyſká iáko obłoki ſzáráńczey/ iſz pokryły ziemię wſzytkę/ y oſtátek zieloności ná ziemi y drzewách ſkáźiły. *SkarŻyw* 480.

skazić komu (*3*): *LibLeg* 6/191; *Leop Dan* 14/27; A to wiem że gotowym [= *gotówką* (*Przen*)] Bog płáćił drugiemu/ Ktory drogą Pſzenicę ſkáźił niewinnemu. *Prot* B4v.

Szereg: »wywrocić, skazić« (*1*): A tys miły panie wſzytko łoże iego [*człowieka miłosiernego*] wywrocił w niemoci iego [*versasti in infirmitate eius*]. [*Ps* 40/4]. (*koment*) Uywrocił [*!*] skaził aby iego niepotrzebował. (–) *WróbŻołt* N8v.

W przen (*5*):

W połączeniu szeregowym (*1*): á s cżáſem ſwym pokolenie iey [*niewiasty*] zetrze/ zniſzczy/ á ſkáźi/ tę chytrą á márną głowę twoię [*tj. czarta*]. *RejPos* 101v.

Zwrot: »skazić głowę(-y), wirzch głowy« (*4*:*1*): Tis ieſt pan bog ktoris skaził głowy ſmokowe á dałes go na kąſanie y na iedzenie ludu Murzyńskiemu. *WróbŻołt* 73/14, 67/22 [*2 r.*], Xv; *RejPos* 101v.

Szereg: »złomić i skazić« (*1*): á wſzakoż pan złomi y skazi głowy nieprzijacielow ſwoich [*Deus confringet capita inimicorum suorum*]/ skazi wirzch głowy y z włoſami/ tym ktorzy trawią w złoſciach ſwoich. (*koment*) Skazi głowy, to ieſt pychę, a wirzch głowy, to ieſt pyſzne myſli. *WróbŻołt* 67/22.

α. *O budowlach i ich zespołach*: *zburzyć* (*28*): *ZapWar 1505 nr 1949*; *OpecŻyw* 113v; *BielŻyw* 155; *WróbŻołt* ſſ; skoroni polſkiej panſtwa waschego ſtho czlowyekow przcziągnęlo pod zamek nasch Oczakow [...] Drugy ras prziſzly y vderzily na ribytwi szkodj ym nyemale poczinyly y porth tego zamkv naschego skazyly *LibLeg* 11/89v; Iako Alexander przykazał skazić moſt przeſzedſzy rzekę. *HistAl* E3v; Y dobędziećie káżdego miáſthá obronnego/ á ſkáźićie káżde miaſto wyborne *Leop* 4.*Reg* 3/19, 1.*Esdr* 5/12; Thám [*w łęczyckiej ziemi*] ſláchetny zamek [*książęta litewscy*] ſkáźili *BielKron* 376v, 48v, 50, 239, 316; Záś ołtarze/ ktore (były) ná dáchu ſale Acházowey/ Ktore byli vczynili krolowie Iehudſcy/ y ołtarze ktore był vczynił Menáſze w obu ſieniach domu Iehowy/ ſkáził krol/ á proch ich przeniosł zonąd do potoku Kidrońſkie[go]. *BudBib* 4.*Reg* 23/12; **[**Słyſzeliſmy gdy mowił [*Jezus*]: Iż ia ſkáżę ten Kośćioł ręką zbudowány *WujPosN 1584* I 275 (*Linde s.v. kazić*)**]**.

skazić komu (*1*): ná ten cżás myáſto ktore był przed tem Filip Ariſtotoleſowi ſkáźił/ ono zás założył/ pobudował y poſtáwił *GliczKsiąż* N7v.

W przeciwstawieniu: »skazić ... pobudować, postawić, założyć« (*1*): *GliczKsiąż* N7v *cf skazić komu.*

Zwroty: »z gruntu, do gruntu skazić« [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): Scypio Názyká wotował áby thego okrucieńſtwá ná ſię Rzymiánie nie dawáli znáć/ áby miáſto z gruntu mieli ſkáźić *BielKron* 129v; wezbrał ſie záſię Skánderbeg do Illiryku do ſwego miáſtá Bálezyey/ ktorą Weneći álbo ich poddáni ſkáźili do gruntu *BielKron* 246v, 129v.

»gwałtownie skazić« (*1*): IEſli kto kopcé vczynioné álbo iné znáki wczęśći álbo wſzytkié rozrzući/ y gwałtownié ſkáźi [*Si quis ... disiecerit*, *annihilaveritque violenter JanStat* 422]: tákowy gwałtownik od káżdégo kopcá narożnégo ma płáćić ſtronié przećiwko ſobie czyniącéy trzy grzywny pieniędzy poſpolitych *SarnStat* 471.

Szeregi: »rozrzucić i skazić« (*1*): *SarnStat* 471 *cf* »gwałtownie skazić«.

»skazić i zwalczyć« (*1*): Odrzućiłes teſtament ſługi twego/ dałes skazić y zwalczyć ua [*!*] ziemi [*profanasti in Terra*] koſcioł iego (*koment*) Czuſz krola Salamonow [*!*] w Ieruſalem bo gi kaldei ſpalili. *WróbŻołt* 88/40.

Przen (*7*): Y cżemużes miły panie skaził płot iey [*winnicy*] á depczą y każą ią wſzitci ktorzi idą drogą. *WróbŻołt* 79/13, 79/17, 88/41; Przethoż thy nierządnico [*o Izraelu*] ſluchay ſłową Páńſkiego. To mowi Pan Bog: [...] Oto ia zbiorę wſyſtkie gámrathy twoie [...] Dam ćię w ręce ich/ á ſkáżą zły dom twoy/ y zburzą mieſce pſoty twoiey *Leop Ez* 16/39; Kiedy kámienie kuiemy/ Niewiem komu buduiemy. Wſzytko prożność tego ſwiátá/ Wſzytko ſkáżą długie látá. *RejZwierc* 236; *ArtKanc* I16v.

skazić komu (*1*): *RejPos* 302 *cf Szereg.*

Szereg: »(nie) złamać ani skazić« (*1*): A buduy [*chrześcijański człowiecze*] co napilniey ná tym gruncie [*tj. na Jezusie Chrystusie*]/ [...] mocną wiárę ſwoię. [...] A tho iuż będzye nieomylne budowánie á ſtánowienie twoie/ kthorego tobie iuż żadne mocy/ áni żadne brany/ áni ſwieckie áni pyekielne/ nigdy złámáć áni ſkáźić nie mogą *RejPos* 302.

αα. *Stać się przyczyną zburzenia* (*1*): (*nagł*) O Alexándrzéch. (–) ALexánder ſławną Troię ſkáźił/ Alexánder Perſy z páńſtwá zráźił. *KochFr* 69.

β. *O terytoriach*: *spustoszyć* (*15*): *Leop* 3.*Reg* 22/11; Potym krol Aſſur álbo Aſyriyſki zawoiował Syryą/ [...] Potym ná Izráelity ciągnął/ wiele zyemie ſkáźił y wiele ich wywiodł w niewolą. *BielKron* 88v, 87, 237; *BudBib Is* 14/20; *CzechRozm* 124; Ani Kśięſtwá/ áni Kroleſtwá/ áni Monárchiey nieprzyiáćiel nie ſkáźi/ álę ſámo to śiebie káżde/ gdy czás ſkáży [*lege*: skazy] przijdźie zepſuie. *GórnRozm* M2v.

skazić czym (*2*): Máthiaſz ſkáźił walkámi niepotrzebnemi Węgierſką źiemię. *BielKron* 327v, [84[2]].

Zwrot: »do gruntu skazić« (*1*): O iáko nędzna w ten cżás byłá Rzecż poſpolita á vtrapiona w Polſzcże przez wnętrzne walki/ cżego Tátárowie wten cżás niechali/ to ſwoi do gruntu ſkáźili *BielKron* 361.

Szeregi: »wojować i skazić« (*1*): y iádowićie ią [*Akwileę*] zburzywſzy [*Attylla*]/ wſzytkę ziemię Włoſką woiować y ſkázić vmyſlił. *SkarŻyw* 317.

»zbość a skazić« (*1*): Był miedzy proroki fałſzywymy Sedechiaſz/ noſząc rogi żelázne/ rzekł do Acháb [*!*]/ krolu tymi rogámi zbodzyeſz á ſkáźiſz wſzytkę zyemię Syrſką. *BielKron* [84[2]].

W przen (*2*): A ktory iad prędzey záráźić y ſkáźić páńſtwá y kroleſtwá może/ iáko roſterki y niezgody? *SkarKazSej* 684b.

W połączeniu szeregowym (*1*): Iż ná ten cżás miał Pan złomić/ ſkáźić/ á zniſzczyć ſceptrum á kroleſtwo onego ſrogiego krolá poborce/ [...] Cżártá á ſprzećiwniká náſzego *RejPos* 15v.

Przen (*2*): ábowiem głod ſkáśy wſſytkę zyemyę y wielkoſtz żyznoſtzi. *HistJóz* B2.

Szereg: »skazić i wniwecz obrocić« (*1*): Y ſmiem to twirdzić/ iż prędzey obycżáie złe w ludziech/ páńſtwo/ y kroleſtwo káżde ſkáżą/ y w niwecż obroczą/ niż nieprzyiaciel gwałtowny/ kthory by ſie z wielkim woiſkiem ná nie oborzył. *GórnDworz* Ii.

γ. *O drzewach*: *wyrąbać* (*1*):

Szereg: »nie wygaić ani skazić« (*1*): yakom ya nyevygahyl anym skazil laszv hy Gayv na hymyenyv nadanyevyczach hy mlochowo holschowego hy dambovego hy brzoznego *ZapWar 1529 nr 2430.*

b. *O wartościach moralnych i uczuciach* (*46*): Kto ieden raz śmie ſię ważyć/ Zobopolną przyiaźń ſkáźić: Vcżynić to y drugi raz/ Kiedy iedno będzie miał cżás. *BierEz* N2v; Animum et mores corrumpere alicuius, Vmyśł [*!*] przichilność y obyczáye cziye skáźić. *Mącz* 360d; *OrzQuin* Aa3v; Wieczny ſprawcá wiekow/ święty y wſzechmocny/ [...] Ten mnie/ iák proch wichrem/ po źiemi rozráźił/ Ten zrániwſzy duſzę/ ſmyſły ná wſzem ſkáził *GrabowSet* Bv; *SkarKaz* Ooooc.

skazić przez co [= *w wyniku czego*] (*1*): Ták niechay będę napierwſzym Sławić o zmartwychwſtániu twym. Przez ktoreś ty iuż náprávił To com ia był przez grzech ſkáźił. *MWilkHist* F4.

skazić czym (*4*): Bo tym [*przywróceniem wielu Greków do rzymskiej wiary*] áni wáſzey Kx. M. áni ſwoich zacżnych przodkow ſławy [*twój syn Janusz Radziwiłł*] nie ſkaził/ álę ią przyozdobił *SkarJedn* A6v. *Cf* »skazić serce«.

skazić w kim (*1*): Tákiéż Dom Boży/ kto iny iáſkinią łoterſką/ [...] czyni/ iedno nie kácérz/ [...] ſkáźiwſzy w ludźioch boiáźń Bożą/ y poſłuſzeńſtwo Kośćielné/ mordował duſze ludźkié/ y Dyabłu ié z Kościołá Bożégo wydawał *OrzQuin* Aa3v.

W przeciwstawieniach: »skazić ... naprawić (*4*), przyozdobić« (*5*): ktore [*hufy*] wielkim pędem vderzyły ná nieprzyiaćielſkie woyſko/ vcżyniwſzy cżoło wielkie/ ſkáźili wnet Turkom ſerce náſzym náprávili *BielKron* 245; [*przyjaciel*] śiłá kroć to náprávi/ coś ty był oſlepiony miłoſcią ſkáźił *GórnDworz* Dd2; *BielSpr* 26v; *SkarJedn* A6v; *MWilkHist* F4.

Zwroty: »(dobrą) myśl skazić [*komu*]« (*7*): Ano ta rzecż czo ſie teraż przygodnie trefiła Nie może być abyć myſli barzo nie skaziła *RejJóz* G5v; Dobrey myſli wam nieſkaze Bo widze żeſczę weſeli

RejKup v7v, h6v, m5v; AGis Lácedemońſki/ gdy Greki poráźił/ Tedy im był dobrą myſl/ bárzo iákoś ſkáźił. *RejZwierz* 38, 38; *OrzRozm* R4.

»skazić serce [*komu*]« [*w tym*: *czym* (*3*)] = *dissolvere a. liquefacere cor PolAnt* [*szyk zmienny*] (*27*): Ale bráćia moi ktorzy chodźili ze mną/ ſkáźili ſerce ludowi *BibRadz Ios* 14/8; wſzákże ſie dobrze potykáli y mężnie ſie bili [*Rzymianie*]. A iż Publikolę y Horácyuſá widzyeli być ránne/ przeto im to ſerce ſkáźiło *BielKron* 106; W ten cżás też Słowacy do Trácyey wielką mocą wciągnęli/ á ći ſerce ſkáźili Iuſtynianowi *BielKron* 163; Gdy drugi lud przyćiągnął Huniadowi [*na pomoc*]/ ſkáźił ſerce Kálibáſzy *BielKron* 243, 245, 246, 250, 256v, 309v (*15*); bo gdźie ſłába ſtrzelbá bywa s przeſtáwániem/ nie ſkáźi ſercá obegnáńcom *BielSpr* 75, 17v, 26v, 32, 41v, 57v; *BudBib Deut* 1/28; Y ći [*Trojeccy*] wierz mi nie ſkážą też ſercá nikomu/ Záwſze tu ſławá dobra ſwieći w tym to domu *PaprPan* O3; *KochTarn* 74; *KochProp* 9; *WitosłLut* A6.

Szereg: »nie skazić i nie porazić« (*1*): á ono żoná v drugiégo w gáršći/ córkę gwałcą/ oyczyzná gore/ [...] Ná ták gorzką/ żáłoſną y ćiężką rzecz pátrzyć/ co zá śiłá/ co zá ſerce/ co zá myśl táka być [...] może/ którąby rzecz ták hániebna/ y ták rzeczy poſtáwá ſtráſzna/ nie ſkáźiłá y nieporáźiłá? *OrzJan* 135.

α. *3 sg n w funkcji bezosobowej* (*2*):

Fraza: »skaziło serce [*komu*]« (*2*): Tuſzyli ſobie [*nasi*] dobrze w záwárćiu/ ále gdy przyćiągnął lud wielki wodą y źiemią/ ſkáźiło im ſerce *BielKron* 315v; Minutius Ruffus, [...] poſłał tháiemnie brátá z drugimi ná bliſki págorek poroſły chroſtem s Trębáczmi/ y z bębennicą kthorzy ſie okazáli świetlno w onym chrośćie y vderzyli w trąby y w bębny [...] ſkáźiło ſerce Sármátom *BielSpr* 41v.

c. *Wyrządzić coś złego*, *pognębić*; *o Bogu*: *ukarać* (*19*): A gdy nádiáchał [*król*] bliſko ku Azotowi/ vkazano mu kośćioł Dagonow ſpalony ogniem/ y Azot/ y inne miáſtá rozborzone/ y ćiáłá pomiotáne/ [...] Y powiedáli Krolowi: że tho wſſyſtko poczynił Ionáthás/ chcąc go ſkáźić á nienawiść mu vczynić [*ut invidiam facerent ei*] *Leop* 1.*Mach* 11/5; *BibRadz Ez* 5 *arg*; Rzekł też [*Balaam*]/ ách kto będzye żyw ná ten cżás/ gdy ty rzeczy będzye Pan Bog cżynił. Przydą w okręciech z Włoch á przemogą Aſſyriany á ſkážą Zydy/ ſámi też ná oſtátku zginą [*Vulg Num* 24/24]. *BielKron* 43; ROzpróſzyłeś nas/ Boże/ Boże niezmierzony/ Skáźiłeś nas náſzémi grzéchy obrážony *KochPs* 86.

skazić komu (*2*): *LibMal 1544*/86; MIedzwiedź [...] Wſpiął ſie ná koń iednemu/ áż iuż bliſko páſá. A ten ſzkápie przez głowę/ poſtoy pánie Miká/ Rádſzey ſobie wſiądź w ſiodło/ ſkáźiſz mi koniká. *RejFig* Bb2.

skazić czym (*3*): y zaż ie [*złych ludzi*] ty miły panie za nizacż zbawiſz/ ale ie pomſtą gniewu twego ſkaziſz [*in ira populos confringes*]. *WróbŻołt* 55/8; *CzechEp* 322. *Cf* »śmiercią skazić«.

W połączeniach szeregowych (*3*): *LubPs* N5; *Leop Ps* 51/7; Tyś Pánie rzekł: Mowić będę przećiw narodowi y kroleſtwu/ ábych ie wykorzenił/ ſkáźił y roſproſzył [*Vulg Ier* 18/7]. *SkarKazSej* 707b.

W przeciwstawieniu: »skazić ... zbudować« (*1*): Bo nierozumieli [*występni*] ſpraw á ſkuthkow Páńſkich y w ſpráwie rąk ich ſkáźyż ie: á nie zbuduieſz ich. *Leop Ps* 27/5.

W porównaniu (*1*): A zetrze ie iako wołu z gori Libanu. [*Ps* 28/6] (*koment*) To ieſt ſkazi też ſwietzkie kxiążęta iako bywaią ſkażeni y pobici wołowie ktore paſą na gorze Libanus. *WróbŻołt* I7.

Zwroty: »skazić do końca, na wieki« [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): *LubPs* N5; Miłowałeś wſſyſtkie ſłową wywrocenia: zdrádliwym ięzykiem. Przetho ſkáźi ćię Bog do końcá [*Propterea Deus destruet te in finem*]: wywroći ćię/ y wynieſie ćie z Przybythku twego/ y wykorzeni ćie z źiemie żywiących. *Leop Ps* 51/7 [*przekład tego samego tekstu LubPs*]; *ArtKanc* K3v.

»śmiercią skazić« (*1*): Przeto tedy iż dzieći ſpołecżność mieli z ćiáłem y ze krwią: y on [*Chrystus*] też takież ſtał ſie im vcżeſnikiem/ ábы śmierćią ſkáźił [*ut per mortem destrueret*] onego ktory miał pánowánie ſmierći/ to ieſt dyabłá *Leop Hebr* 2/14.

Szereg: »wygładzić (*a.* zagładzić), skazić« (*2*): Y obiáwion będźie on bezpráwnik/ ktorego Pan zágłáđźi duchem vſt ſwoich/ á świętym przyśćiem ſwoim ſkáźi. *CzechEp* 322; *ArtKanc* K3v.

Przen (*1*): Niechay pożrze piękność ſkory ie^{go} [*niepobożnego*]/ niechay ſkáźi rámiona iego vprzedzáiąca ſmierć. *Leop Iob* 18/13.

α. *O częściach ciała*: *zranić* [*co*; *w tym*: *komu* (*2*)] (*3*): yakom ya mychala spolgroshewa nyesbyl szamotrzecz gwalthem anych gemv trzech palczow skazyl *ZapWar 1501 nr 1901*, *1501 nr 1901*; Oſtry kámień od rámión precz ſzyię odráźił/ A drugi mózg rozpróſzył/ kiedy głowę ſkáźił. *GórnTroas* 72.

d. *Nakłonić do złego*, *sprowadzić na złą drogę*, *zdemoralizować* (*18*): Toć też Quintilianus chcyał myeć po náuczycyelách/ aby byli dobrze obyczáynemi/ żeby ich nyeforemne obyczáye nye ſzkodziły diſcipułom. Yáko był Leonides preceptor Alexándrá theż ſkáźił/ że y wten cżás gdy Alexánder był vroſłym człowyekyem/ nye mogł ſie obáczyć áni odyąć onem wyſtępkom á nyeobyczáyom/ ktorych ſie był zá młodu od Leonideſá nápił y náuczył. *GliczKsiąż* L8; *GórnDworz* B4, Ee3v.

skazić czym (*5*): Redemptio huius iudicii est facta grandi pecunia, Wielkiémi dáry ten ſąd skážono/ to yeſt Przedárowano. *Mącz* 103a; práwo to cżyni/ áby ten ktory zgrzeſzył/ ná pothym grzeſzyć nie mogł/ álbo iżby ſwym złym przykłádem drugiego nie ſkáźił. *GórnDworz* Ff2, Q2v, Kk3v; *GostGosp* 36; *ModrzBaz* 103 *marg.*

W połączeniach szeregowych (*4*): Weźmićie nas (ſobie ná przykład). Nikogoſmy nie obráźili/ nikogoſmy nie ſkáźili/ nikogoſmy nie oſſukáli. *Leop* 2.*Cor* 7/2; *BudNT* 2.*Cor* 7/1[2]; *CzechEp* 19; *WujNT* 2.*Cor* 7/2 [*zawsze przekład tego samego tekstu*].

W przeciwstawieniach: »skazić ... naprawić (*2*), pomoc« (*3*): Dobra iabłoń płonek nievrodzi: Wſzakże wýchowanié ieſt tey mocy/ Może ſkazitz/ y wielé pomocy [*lege*: pomóc]. *KlerPow* 10; *SkarŻyw* 153; [*urzędnik ma baczyć*, *aby*] kmiotká doſtáteczńego/ robotniká dobrego/ dla złego á vbogiego robotniká/ nie tárgał. [...] Rowno máią robić y ćiągnąć/ bo tym doſtáteczńego ſkáźi/ á łotrá nie náprawi. *GostGosp* 36.

Przysłowie: V nas mowią/ złym położeniem káżdego ſkaźi. *ModrzBaz* 103 *marg.*

Zwrot: »skazić samego (*a.* wszytkiego) siebie« [*w tym*: *prze co* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*): á młody [*człowiek*] zwłaſzczá ná dziwną ſie roſpuſtę vdawſzy/ wſzytkiego ſiebie ſkáźi *GórnDworz* Ee2v; A przecż oná nędzna Iezabel ſkáźiłá y mężá ſwego/ y woyſko iego/ y ſámá ſiebie [...] iedno prze wſzeteczność ſwoię. *RejPos* 322.

Szereg: »skazić a z dobrej drogi zważyć« (*1*): [*Anioł do Pokusy*:] Podź pokuſo nie kuś Páná/ [...] Nie kłádź kámienia ná drogi/ By kto nie obráźił nogi/ Lepyey iż cie ia obráżę/ A s tego mieyſcá wyráżę/ Niżby ty kogo miał ſkáźić/ A z dobrey go drogi zważyć [= *zepchnąć*] *BielKom* D3v.

e. *Zniekształcić*, *wypaczyć*, *sfałszować* (*o tekście*) (*8*): a tedy symeon ſkazyl powtore ono pyſmo oto panna pocznye y napyſſał za ſyą oto mlodzyuchna nyeuyaſta pocznye y porodzy *PatKaz II* 60v, 61; *BiałKat* 181; Bo y tam pewnie było wedle Greckiego przełożono tak/ *Sic deferuio patrio Deo.* [...] Lecz iákiś mędrela poprawił (to ieſt ſkaził) y nápiſał/ *Patri et Deo meo*. *BudNT przedm* b7.

skazić czym (*3*): *BielKron* 199v; Naprzod co ſie tknie wymowki tey z ſtrony Elohimá/ tedy nią odpowiedzi mey ſkáźić nie mogą/ gdy ſie y ſámi pilnie ták mieyſcam miánowánym iáko y inſzym im podobnym przypátrzą. *CzechRozm* 17v, 137.

Szereg: »skazić a wywrocić (*a.* przewrocić)« [*szyk 1*:*1*] (*2*): bo iuż znamy tego rzemieſniká/ ktory dobre piſmo złym wykłádem przewroći á ſkáźi *BielKron* 199v; *RejPosWstaw* [143^{4}].

f. *Zbezcześcić* (*6*): Máthiaſz ſkáźił walkámi niepotrzebnemi Węgierſką źiemię. Iemu też k woli Krol Irzyk Cżeſką koronę **ſkáźił**/ cżynięcy mu pomocy [...] ták iż byli wſzytek świat ná ſię zwaſnili. *BielKron* 327v; Widźiſz tedy że Pan Chriſtus w kośćiele ſwoim tę pozwierzchnią ofiárę chce mieć/ áż do Antichriſtá/ ktory ią ſkazić

ma przed ſądnym dniem/ wedle Proroctwá Dánielowego *WujJud* 238; *CzechEp* 409 *marg.*

skazić czym (*1*): Ten to Ian s. ſkáźił kościoł báłwáńſki Dyany w Efezye ſwoim kazániem *BielKron* 149.

Przen (*2*): *BielKron* 4v; A (ták) vyrzał Bog ziemię/ á oto ſkážona byłá bo ſkáziło (było) wſzelkie ciáło drogę ſwoię ná ziemi. *BudBib Gen* 6/12 [*przekład tego samego tekstu BielKron*].

g. *Poniżyć*, *upokorzyć* (*3*): y zową to Grekowie Aξια, to ieſt/ *meritum* ono iſte/ ktorego godny godźien ieſt: ktorą Axyą/ iuż ią ták po polſku zowiemy/ ieſli niegodnemu daſz/ y z niegodnego godnym nigdy ią nieuczyniſz/ y godnego ſkáźiſz/ pośledniem go nád niegodnego czyniąc. *OrzRozm* O3v; *OrzQuin* K3v.

skazić czym (*1*): [*fałszywy przyjaciel*] poki nie widzi pewney dziory/ kthoráby go [*towarzysza*] ná ſzyię zepchnąć mogł/ poty nic nie pokázuie nieprzyiáźni/ y owſzem rychley chęć/ á życźliwość: ále kiedy cżás/ á pogodę vpátrzy/ iż go mową ſwą prawdziwą/ ábo nieprawdziwą pewnie ſkáźić może/ thu iuż bez wſzelákiey miáry/ ze wſzythkim złym nań wyiedzie. *GórnDworz* Cc7.

h. *O zdrowiu*: *zaszkodzić* (*1*):

W przeciwstawieniu: »skazić ... naprawić« (*1*): (*nagł*) Na rany ktore bywaią w gardle. (–) [...] Ale thego ſtrzeż aby do ſiebie namnieyſzey krople tey wodki nie wpuſzczał/ [...] Po iedzeniu wnet aby tego nie czynił/ [...] bo bys muſiał zwrocić/ thedy by więczey ſkaził niż naprawił *FalZioł* V 91v.

α. **[***Osłabić*:

W połączeniu szeregowym: ktore bole, jakichem przedtym nigdy nie miewał, barzo mię skaziły, wysuszyły i zemdliły. *ListyPol* I ⟨*1534*⟩/71.

Szereg: »zemdlić i skazić«: mam nadzieję, iż, dalibog, będę rychło zdrow, aczkolwiek ta tak ciężka a długa choroba barzo mię zemdliła i skaziła. *ListyPol* I ⟨*1534*⟩/73. [*Ponadto w połączeniu szeregowym*].**]**

2. *Unieważnić*, *skasować*, *odwołać*, *odrzucić*; *irritum facere Vulg*, *Mącz*, *JanStat*; *destruere Vulg*, *JanStat*; *evacuare Vulg*; *refellere*, *rescindere*, *rumpere Mącz*; *abrogare*, *decidere*, *praecidere*, *tollere JanStat* [*co*] (*63*): *WróbŻołt* 88/35; *KromRozm I* L; gdy pogáni [...] yuż ſye byli yęli wyęcey ku żydowſkyemu niż krzeſciyáńſkyemu zakonowi ſkłányáć/ tám dopiro [*apostołowie*] zgromádźiwſſy ſye w Hyeruzálem/ y nárádźiwſſy ſpołecznye/ przedſye nye ſtrzaſkyem ij ſkáźili *KromRozm II* v v; Wziąłem [*mówi Bóg*] potym rozgę moię kthorą názywano Ochędożność/ y zrzezałem ią/ żebym ſkáźił przymierze moie/ ktorem był vczynił ze wſzyſtkimi ludźmi. *Leop Zach* 11/10; Rzymiánie zákazáli iedne^{go} cżáſu Zydom ſwięćić Soboty/ [...] rzekł Zyd/ niechay [...] Zydowie ſwięcą Sobothę/ áby zyſkiem nie byli robiąc káżdy dźień/ Rzekli Rzymiánie prawdę mowi/ ſkáźili pierwſzy Dekret. *BielKron* 463v, 117, 155v; Lex repudiata est, Skážono tę vſtáwę/ Nie przyęto tego ſtátutu. *Mącz* 352d, 360c, 372b [*2 r.*], 452c; *RejPos* 256; *WujJud* 77v *marg*, Ll7, Nn6v; á ktoſz może ſkázić práwo mátki ſwey y poſtánowienie oycá ſwego? *SkarŻyw* 456, 150, 537; bo tám [*w Czechach*] nikt ſobie pozwu niepiſze/ y przeto ſtroná ſkáźić go też nie może. *GórnRozm* F3, I2; Y ſkáźiliśćie roſkazánie Boże dla vſtáwy wáſzey. *WujNT Matth* 15/6, *Eph* 2/15; IEſli kto pozew ná pozew wnieśie o iedné rzeczy: tedy záplácźiwſzy winę trzy grzywny Sądowi/ y tákże wiele ſtronie/ ieden pozew niech ſkáźi/ álbo ieden pozew niech nikczemny będźie. *SarnStat* 827 [*idem* 757], 43, 632, 757, 936.

skazić komu (*1*): Skáźiliſmy w Polſzce/ ná Seymie przeſzłym Piotrkowſkim/ Kápłanowi naywyżſzemu Iurisdikcyą iego/ którą ón nie od ludźi/ ále od ſámégo Bogá miał *OrzQuin* Z.

skazić czym (*4*): *KromRozm III* P6; Refello, Arguendo falsum ostendere, Słowy odprzeć/ Skážyć czij dowód przećiwnym dowodem. *Mącz* 117a; by wſzyſcy Kácérzowie/ [...] powſtali/ nigdy żadną chytrośćią áni przewrotnośćią ſwą/ tego wykłádu Króleſtwá Polſkiégo oni nie ſkážą/ któreś teraz przed oczymá náſzymi źretelnie wyſtáwił. *OrzQuin* I2v; *SarnStat* 297; **[**Bo tám ſzło o obrzezánie/ ktore ſkáźili ſwym dekretem Apoſtołowie *SkarKaz* 362b (*Linde s.v. kazić*)**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): którzy [*radni panowie*] tákowé nielubośći y krzywdy wedle Bogá y ſpráwiedliwośći/ odłożywſzy ná ſtronę przyiaźń álbo nienawiść/ niech vznáią/ ſpráwuią/ kończą/ y ſkażą. *SarnStat* 1115.

W przeciwstawieniach: »skazić ... potwierdzić (*2*), budować, pełnić, poprawić, ustawić« (*6*): cżo ieden [*papież*] vſtawi to drvgi poniem ſkazi *SeklWyzn* a2; Abowim Luter dźiś ták vczy/ yutro ináK: co dźiś ſtánowił/ yutro káźi: co ſkáźił/ záſye buduye. *KromRozm I* G; *BielKron* 464; To prawdá iż z dopuſzczenia Páńſkiego może Anyoł ſſtąpić ná ziemię/ á cżárt też ná wyſokośći niebieſkie/ ále przedſię żadny s thych nie może iuż poprávić áni ſkáźić práwá ſwego. *RejPos* 164; *CzechRozm* 90v; które [*cła*] ſpráwiedliwé y ſłuſzné będą ſie zdáć/ té ábyſmy potwiérdźili: á które záśię nieſpráwiedliwé/ té ábyſmy ſkáźili *SarnStat* 397.

W charakterystycznych połączeniach: *skazić bractwo*, *cła*, *dekret* (*2*), *dowod*, *dzierżenia spolne*, *egzekucyją*, *jurysdykcyją*, *krzywdy*, *naukę*, *nielubości*, *obrzezanie*, *obyczaje*, *osądzoną rzecz*, *podawania* [= *prawo nadawania beneficjów kościelnych*], *postanowienie*, *pozew* (*3*), *prawo* (*2*), *przedsięwzięcie*, *przykazania*, *przymierze*, *przysięgi*, *przywilej*, *radę*, *rozkazanie*, *sentencyją*, *synod*, *testament* (*3*), *ustawę*, *zakon* (*5*), *zapis*, *zmowę*, *zwyczaj* (*2*).

Szeregi: »skazić i odmienić« (*1*): ktorą mocą on [*papież*]/ yáko then ktory myał klucze kroleſtwá nyebyeſkyego/ á moc wyęzáć y rozwyęzować ná żyemi/ wſſyſtkę onę ſpráwę [*złożenie z urzędu przez koncylium w Antiochii patriarchów Aleksandrii i Konstantynopola*] mogł ſkáźić y odmyenić *KromRozm III* P6.

»nie pozostać [= *zaniechać*] ani skazić« (*1*): Athak thy prziſzyangy y zapyſzy mamy spelnycz y dokonacz anygdy przy zywoczye naſzym nyechczymy ych pozoſtacz any skazycz *LibLeg* 6/191v.

»rozwięzać, to jest skazić« (*1*): á cżemuſz ſam Iezus Chriſtus/ to powiedział/ że on nie przyſzedł rozwięzáć/ to ieſt ſkáźić zakonu: ále pełnić. *CzechRozm* 90v.

»skazić i zepsować« (*2*): ták téż y Solidá/ albo ſpolné dźierżenia/ do tego y *Iurapatronatus*/ które ſobie kśięża ná pewné oſoby wypráwuią/ ſkáźiliſmy y zepſowáli [*destruximus et cassavimus JanStat* 299]/ ták iż żadnéy mocy mieć nie máią *SarnStat* 97 [*idem*] 174.

»zhańbić i skazić« (*1*): tego po wſzytkich Biſkupow wſchodnych chce [*papież Adrian*]/ áby Synod fałſzywy Cárogrocki przećiw obrázom zháńbili y ſkázili. *SkarJedn* 120.

»zruszyć a skazić« (*1*): Bo to mowi Pan Bog: Vcżynię ia tobie [*Jerozolimo*] iákoś ty wzgárdziłá przyſięgę/ ábyś zruſzyłá á ſkáźiłá ſmowę [*ut irritum faceres pactum*] *Leop Ez* 16/59.

Przen (*1*): [*mówi wójt*:] Bo wſſytko naymem dzierżemy Iedno iż ták niebaczymy Wnet wypáday kiedyć każą Bo bez pozwu wſſytko ſkážą *RejRozpr* E3.

a. *Zlikwidować*, *usunąć*; *abolere JanStat* (*9*): *WróbŻołt* Z5v; *CzechEp* 330; CHcąc ſkáźić wątpliwośći/ które cżęſtokroć przy zapiśiéch ná dobrá Królewſkié/ álbo Przywileiách przed nas położonych zwykły ſie wynarzáć: tedy tákowéy wątpliwośći/ [...] ták zábiégamy: [...] *SarnStat* 51.

W przeciwstawieniach: »skazić ... dać, oświecić« (*2*): ale ty myly panye raczy zeſlacz ſyna twego ktory ſzmyercz ſkazy a zyuoth ym [*ludziom*] da uyeczny *PatKaz II* 32v; A obiáwiona ieſt [*łaska*] teraz przez oświecenie zbáwićielá náſzego Ieſuſá Chriſtuſá/ ktory iáko ſmierć ſkáźił/ ták żywot y nieśmiertelność oświećił przez Ewángelią *WujNT* 2.*Tim* 1/10.

Zwrot: »śmierć skazić« = *destruere mortem Vulg* (*4*): *PatKaz II* 32v; Iezu ktorys ſmierć naſzę vmieraiący ſkaził/ j krwią twoią ſwiętą odkupił. ſ⟨miłuy ſie nad nami⟩. *TarDuch* C6v; V Ezáiaſzá ták nápiſano ſtoi/ káp: 25. v 6.8. Ze ma Pan z tłuſtych rzeczy/ ſpráwić kolácyą ná gorze Syonſkiey śmierć ſkázić/ łzy z oczu otrzeć/ y zelżywość ludu ſwego ze wſzyſtkiey źiemie odiąc. *CzechRozm* 117v; *WujNT* 2.*Tim* 1/10.

Szeregi: »skazić i wniwecz obrocić« (*1*): Abowiem przytzyná y iednánie z Bogiem/ nic inſzego nieieſt/ iedno ieſt/ ſkázić/ y wniwetz obroćić/ grzech ſmierć/ przeklęctwo/ gniew Boży/ piekło/ y Dijabłá/ przes ſámego ſiebie. *KrowObr* 214.

»skazić a zniszczyć« (*1*): Boć dla tego tu był sſtąpił [*Pan Chrystus*]/ ták iáko Ian ſwięthy o nim nápiſał/ áby był ſkáził á zniſzczył ſprawy cżártá ſproſnego *RejAp* 165.

b. *Postąpić niezgodnie z czymś* (*3*): Tempus faciendi domine diſſipauerunt legem tuam. Iużći cżas to vdżałać miły panie boć skazili zakon twoy. *WróbŻoł* 118/126, pp3; A tak będzie barzo chramacz Ktoby chciął ten decret łamacz Bo już by Pana obrazył Kto by go namnieij ſkązył *RejKup* ee2v.

c. *Naruszyć*; *immutare*, *labefactare*, *pervertere Mącz* (*5*): Bo iużći on [*Bóg*] ták pewnie Máieſtatu ſwego/ Nie będzye raczył ſkáźić do ſkończenia wſzego. *RejWiz* 152v; Pervertere officium, Przewrócić powinność/ to yeſt skáźić/ przećiwko powinnośći vczinić. *Mącz* 488c, 239b.

skazić czym (*1*): A mamy żáłować tákiey niewſtydliwośći niektorych/ iż przećiw tákiemu iáſnemu poſtánowieniu zmyśláią wykręty ku otrzymániu tego ſwego wymyſłu/ ktorym ſkáźili vſtáwę páńſką *WujJudConf* 248.

W połączeniu szeregowym (*1*): [*Grekowie*] wſzytko wniwecż obroćili/ miłość y iedność zrzućili/ pokoy ſkázili/ poſtánowienie Ducha S. zbluznili *SkarJedn* 337.

3. *Pozbawić czegoś*; *deturbare*, *frustrari Mącz* [*kogo*, *co*] (*6*): Frustrari expectationem alicuius, Cziyę nádzieye o ſobie skáźić Omylić. *Mącz* 138b, [407]c.

skazić od czego (*1*): Deſtruxiſti eum ab emundatione [...]. Skaźiłes [*Panie*] iego [*Dawida*] od oczyſciania *WróbŻoł* 88/45.

skazić komu (*2*): Káżdy buia by ludzi poráził Zeby komu ſpráwiedliwoſć ſkáził *RejRozpr* K3; *RejZwierz* 23v.

Zwrot: »skazić miarę« = *stracić celowność* (*1*): trzebá też kulę dobrze obeſłáć w dźiele/ ſiánem álbo mchem áby w ćieśni było: ieſliby przeſtrone/ trzebá ie też záprzeć by ſie ná zad niecoffnęło/ boby przes to ſkáźiło miárę ſwoię. *BielSpr* 75.

4. *Podważyć*, *zakwestionować*, *podać w wątpliwość* [*kogo*, *co*] (*2*): Fidem testis apud iudicem infirmare, Podeyźrzáne ſwiádectwo vczynić/ álbo ſkażyć ſwiádká. *Mącz* 128c; Enunciatum, Gruntowna powieść [...]/ którą zwłaſzczá prawdá bywa podpierána/ że yey skáźić nie może. *Mącz* 254b.

5. *Przerobić* [*co na co*] (*1*): panu yednemv [*wziąłem*] wrynku dwa plaſzczya yeden zaſtawylem v Zidowky v Charynky wſchamothulach w ſzyedmy wyardunk beſz seſzczi groſſy, A drugym ſkazil ſobye na zupicza *LibMal 1545*/101v.

Synonimy: **1.** *popsować*, *rozproszyć*, *wniwecz obrocić*, *wywrocić*, *zborzyć*, *zepsować*, *złomić*, *zniszczyć*; **a.β.** *spustoszyć*; **γ.** *wygaić*, *wyrąbać*; **c.** *skrzywdzić*, *ukrzywdzić*; **d.** *zgorszyć*; **e.** *wywrocić*; **f.** *zhańbić*; **h.α.** *zemdlić*; **2.** *odmienić*, *odwołać*.

Formacje współrdzenne cf KAZIĆ.

Cf **1. SKAŻENIE**, **SKAŻONY**

MN

SKAZIĆ SIĘ (*68*) *vb pf*

sie (*45*), się (*23*).

a *jasne.*

inf skazić się (*9*). ◊ *fut 3 sg* skazi się (*21*). ◊ *3 pl* skażą się (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skaził się (*6*). *f* skaziła się (*2*). *n* skaziło się (*6*). ◊ *2 pl m pers* -ście się skazili (*1*). ◊ *3 pl m pers* skazili się (*4*). *subst* skaziły się (*2*). ◊ *plusq 3 sg m* był się skaził (*1*). ◊ *3 pl m pers* byli się skazili (*1*). ◊ *con 3 sg m* by się skaził (*4*). *f* by się skaziła (*2*). ◊ *n* by się skaziło (*2*). ◊ *3 pl m pers* by się skazili (*1*). *subst* by się skaziły (*4*). ◊ *con praet 3 sg m* by się był skaził (*1*).

Sł stp s.v. skazić, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kazić się.*

Ulec zniszczeniu, *zepsuciu*; *corrumpi PolAnt* (*68*): *BierRozm* 25; *BielKron* 144v; ACż mu [*Bartoszowi Chojnackiemu*] iuż nie potrzebá nic myſlić o boiu/ Ták ſie nápiyáć winá á ſiedzyeć w pokoiu/ Lecż to wnim zwyczay łomi y cne przyrodzenie/ Bo to ieſt v poczżćiwych nawiętſze ćwiczżenie/ W Rycerſkich ſpráwach tu ſie co naypilniey báwić/ Y w tym trudno on nałog dawny ſie ma ſkáźić *PaprPan* Fv; Władza iego [*Pana*]/ władzą wieczżną/ ktora nie będzie odięta/ á kroleſtwo iego nigdy ſię nie ſkázi. *BudBib Dan* 7/14; *CzechEp* 145.

skazić się czym (*1*): [*Kupiec mówi*:] Spowiedam ſię miły kxiężе Wyelem grzeſzyl zawzdy wſzedzie. [...] Spiący [*lege*: z piąci] sſmyſlow sſyedmy grzechow A sktorych ſnac wieczey ſmiechow. Wieczey nyzly placzu było A tem ſię wiele ſkazyło. *RejKup* i3v.

W połączeniu szeregowym (*1*): ZIácháliśćie ſię w imię Páńſkie/ ná opátrowánie niebeſpieczności Koronnych: ábyśćie to co ſię do vpadku náchyliło podpárli/ co ſię ſkáźiło náprawili/ co ſię zrániło zleczyli/ co ſię rozwiązáło ſpoili *SkarKazSej* 657a.

W przeciwstawieniach: »skazić się ... naprawić (*a.* naprawować) (*4*), w lepsze się obrocić« (*5*): [*Gdy Chrystus przyjdzie powtórnie*] Niebo z wielką nawáłnośćią poydźie/ wygore źiemiá z nieczyſtości ſwoich/ żywiołá w ćiepło ſie rozeydą/ nie iżby ſie ſkáźiły ále w lepſze ſie obrocą. *BielKron* 467v; Przecż ſie fráſować co iuż s cżáſem zginie/ Trudno to ganić co z wodą vpłynie. Mędrſzy zda mi ſie co ſie o tho ſtára/ Co ſie ſkáźiło iáko náprawić ma. *RejZwierc* 230, 87; *SkarKazSej* 657a, 660a.

a. *O stanie fizycznym* (*26*): to pewnieyſza rzecż ieſt/ iż to powietrze ktore pierwej było zakażone: nie leda ſie iako po wtore ſkazi. *FalZioł* V 73v, V 118v; *WróbŻoł* vv4v; Bo yáko zboże kthore ráno pożnye nye bywa dobre/ y owſſem ſkáźi ſie/ thák [...] *GliczKsiąż* I4v; *RejWiz* 147v; [*Set uczynił dwa słupy*] ieden ceglány/ drugi kámienny/ dla powodzi kámienny/ á dla ogniá cegielny/ by ſie nie ſkáźiły *BielKron* 3v, 450; Abowiem [*mleko*] z czym innym zmieſzáne/ w żołądku ſye ſkáźi. *SienLek* 7; *GórnDworz* Gg2; tráfiło ſię/ iſz ſię pomiotło zapaliło y wſzytko zgorzáło. A oná [*św. Austreberta*] [...] weſtchnęłá mowiąc: Ach mię co cżynić/ chleb ſię ſkázi. y prętko [...] wpiec wlázłá ſamá y ſwoimi go rękawámi wyczyśćiłá. *SkarŻyw* 192; *GostGosp* 54; *WujNT* 401 *marg*; *SkarKaz* 384a; [*Sylorus*] Podawſzy im [*synom*] ſnopek ſtrzał mocno záwiązány/ Chćiał widźieć od ktoregoby byłliby złamány. A gdy żaden dokazáć nie mogł ty z nich śiły/ Zeby one w gromádźie ſtrzały ſię ſkáźiły. Rozwiązawſzy po iedney dał w rękę kożdemu *CzahTr* E2.

skazić się od czego (*1*): any yego [*płonącego drzewa*] zyelonoſzcz nycz ſyą nyeſkazyla od ognya ale czo daley to ſzlyczнyeyſcha zyelonoſcz ſyą rozmnazala tego to drzeua *PatKaz II* 55v.

skazić się czym [= *w wyniku czego*] (*1*): co oná [*żona*] w dom do mężá wnioſłá/ á tych rzeczy czáſu żywotá od ſyebie nieoddaliłá/ álbo dawnoſćią czáſu ſye nie ſkáźiły: To Syeſtrze iey/ álbo blifzſzey przyrodzoney/ przes Mężá iey ma być wydáno. *GroicPorz* gg3.

W przeciwstawieniach: »skazić się ... rozmnażać się, stać« (*2*): *PatKaz II* 55v; ceglány [*słup*] ſie ſkáźił/ ále kámienny ieſzcże y dziś ſtoi. *BielKron* 3v.

α. *O ludziach*: *zmarnieć* (*3*): (*nagł*) Bracia oddaią Iożepha kupczowi (–) Owoſz gi maſz alecz ſie/ teraż skażił w nędzy *RejJóz* Bv; *BiałKat* 166.

Przen (*1*):

Szereg: »udawić się i skazić« (*1*): Pismo S. ieſt ći káżdemu zbáwienną potrawą: ále ma wielką w ſobie trudność/ y dobrego wykładu kápłanow/ [...] potrzebuie. ma wſobie kości z ktoremi ſię proſty vdawić y ſkazić niebáżnie może *SkarŻyw* 257.

β. *O soli*: *utracić smak*; *evanescere Vulg* [*przekład i nawiązania do Vulg Matth* 5/13] (*6*): ktora [*sól*] gdy ſie ſkáźi/ tedy záráźi y to wſzytko co ią poſolono będzye. *RejPos* 338v, 124v, 338v [*2 r.*]; *WujNT Matth* 5/13[14].

Szereg: »skazić się a wywietrzeć« (*1*): Iż wy ieſteſcie ſol ziemie wſzytkiey/ ktora ieſli ſie ſkáźi á wywietrzeie/ nielza iedno muśi być precż á ná ſproſne mieyſce wyrzucona *RejPos* 124v.

b. *O niewłaściwym zachowaniu* (*zwłaszcza pod względem moralnym*) (*19*): Skazili ſie [*ludzie*] y ſtali ſie taci mierzionymi w

złoſciach ſwoich *WróbŻołt* 52/2; *GliczKsiąż* H6; (*nagł*) Káſztelan Gnieźnieńſki/ Mikołay Trzebuchowſki. (–) VErus Izráelitá/ może ták rzec themu/ Kthory zá wielką cnotą/ ſłuſząc [*lege*: służąc] pánu ſwemu/ W dziwnych dworſkich zamieſzkach/ nigdy ſie nie ſkáził *RejZwierz* 55, 62; Ptolomeus Filopator/ then był zwyciężył Antyochá wielkiego/ ále ſie potym ſkáźił/ bo zábił krolową żonę ſwoię/ dla miłośći iedney dzyewki. *BielKron* 128v, 237; Chczeſz [...] ábyć ſie niewolnik/ ábo ſługá nie ſkáźił/ niechay záwdy ma co czynić. *GórnDworz* Hh3; *KuczbKat* 285 *marg*; *BudBib* I 447d *marg*; [*Kupido*] Wſzytki miya á w iego [*Hryczki Ryturowskiego*] ſerce ſtrzałą godzi/ W iednym mieyſcu nie chce go ſtáteczńie zábáwić/ Iák mniemam w tym nierządzye przyidzye mu ſie ſkáźić. *PaprPan* Q2; Klerykowie teſz y ſtan duchowny/ naprzod ſię był ſkáził/ żenić ſie iáwnie niewſtydáli/ kárność kośćielną zmiátáli/ Biſkupá ſobie nic nieważyli *SkarŻyw* 353, 269; *WujNT* 401 *marg*; *CiekPotr* 9.

skazić się z czego [= *w wyniku czego*] (*1*): Depravatus indulgentia, Skáżył ſie z pieſzczoty [= *rozpieszczenia*]. *Mącz* 82c.

skazić się czym (*2*): Tedy ſrodze Rápłanowi [*!*] zákazał [*biskup*]/ áby nikomu poki on żyw/ cudá onego [*tj. rozmnożenia wina*] niepowiádał: boiąc ſię ábý prze ono co ſię zſtáło/ ludzką ſię chwałą wewnątrz nie ſkáził/ gdyby zwierzchu wielki v ludzi był. *SkarŻyw* 497; *SkarKaz* 488b.

Szereg: »uwieść się i skazić« (*1*): A iżeś w.m. pánie Koſtká powiedział/ że łatwiey iedná oſobá vwieść ſie/ y ſkáźić może/ niż oſob wiele: ia ku temu ták mowię/ iż [...] *GórnDworz* Gg3v.

W przen (*1*): Y ſkáziłá ſię ziemiá [*Et corrupta est terra*] przed obliczem Bożym/ y nápełniłá ſię ziemiá nieſpráwiedliwośći. *BudBib Gen* 6/11.

c. *O zdrowiu* (*11*): Iż więc káżą tym ſłono ieſć Co ſie owo podſſpośili By ſie bárziey nie ſkázili *RejRozpr* D; *RejKup* f7; **[**vewnątrz syą skazycz spasticor, -ari *ReuchlinBartBydg* T7**]**.

skazić się od czego (*1*): Wſſákeś polak dzierż ſie ſwego Seropu przyrodzonego [*tj. piwa*] [...] A niechay tego kramnego [*tj. wina*] Boć ſie ſkázi płeć od niego *RejRozpr* G4.

skazić się czym (*2*): Nie ieſt to żaden żart ale iſta prawda, iż richley ſie ſkazi chlebem nie dopiekłym niżli mięſem *GlabGad* G6v; *SienLek* 91v.

α. *Zatruć się* [*czym*] (*4*): *FalZioł* II 11c; Ale gdy ſye bdłámi kto ſkáźi: kokoſzy gnóy biały z Izopem warz wczym chceſz/ á day chorému pić. *SienLek* 157, 157 *marg*, S[ss]v; **[**Támże ſie też był ſkáźił Krol Báwolim ſerem/ iż go niemáło iadł *BielKron 1597* 313 (*Linde s.v. kazić się*)**]**.

β. *Być ośrodkiem procesu chorobowego* (*3*): ácżkolwiek nie s chęcią owſzem z żalem niemáłym cżęśći drugie ciáłá [*medycy*] odćináią/ iednák to odćináią co ſie ſkáźiło/ áby oſthátek ciáłá nie było záráżone [*!*]. *Phil* R3.

skazić się komu (*1*): kázali go [*Franciszka*] wieść ſynum iégo do Padwi/ [...] Aby go tam ludźie vczęni: abo zroſpaczy wywiedli/ abo ieſliby mu ſię głowa ſkaźiła/ lekarſtwy iakięmi vzdrowili. *MurzHist* Ev.

Szereg: »zgnić i skazić się« (*1*): Zgniły y ſkáźiły ſię blizny moie/ prze głupſtwo moie [*putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae Vulg Ps* 37/6]. *LatHar* 162.

Synonimy: *popsować się*, *zepsować się*, *zniszczyć się*.

Formacje współrdzenne cf KAZIĆ.

Cf **1. SKAŻENIE**, **SKAŻONY**

MN

SKAZISTY (*1*) *ai*

a *jasne.*

[*sg m G* skazist(e)go. ◊ *I* skazistym. ◊ *f N* skazistå. ◊ *n N* skazist(e). ◊ *A* skazist(e).**]** ◊ *pl I f* skazistémi.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

1. *Podlegający skazie*, *zniszczeniu*, *śmierci*; *corruptibilis Vulg*:

W przeciwstawieniach: »wieczny, **[**nieskazitelny**]** ... skazisty«: [*drzewo*] iáko z żywiół było/ w téſz ſye álbo w ogniu gwałtem/ álbo gnijąc powoli/ obróćić muśiáło. iáko wſzyſtki inſzé rzeczy/ którym náturá ſkład żywiół tháki podawſzy/ nie wiecznemi/ ále ſkáźiſtémi ie miéć cćiáłá [*lege*: chciała]. *Oczko* 5v; **[**Y odmienieli chwałę nieſkázitelnego Bogá/ w podobieńſtwo obrázu ſkáziſtego cżłowieká *Leop Rom* 1/23**]**.

[*Wyrażenie*: »skaziste ciało«: Abowiem muśi to ſkáziſte ćiáło [*corruptibile hoc*]/ przyoblec nieſkáźitelność/ á to ſmiertelne wźiąć ná ſie nieſmiertelność. *Leop* 1.*Cor* 15/53 (*Linde*); (*nagł*) Liſt Bernárdá świętego/ nápiſány [...] do rodzicow iego [...]. (–) [...] Coż od was mam iedno grzech á nędzę? To tylko ktore noſzę ſkáźiſte ćiáło znam ſię od was mieć. *RegułaKlon* S.**]**

[*Szereg*: »skazisty a chorobam podległy«: Leć że táż náturá człowieká ſkáźiſtym/ á chorobam podległym mieć chćiáłá: ieſzcze przy poczęćiu á rodzeniu ſye piérwſzym/ głowę plugaſtw á zbytków wſzytkich pełnieyſzą niż inſzy kąt którj/ vczyniłá. *OczkoPrzymiot* 319.**]**

2. [*Powodujący coś złego*:

Szereg: »zły i skazisty«: DZieśiąta wádá zła bárzo y ſkáźiſta ieſt tá/ gdźie nie ieno rzeczy ſámych od cudzych narodów biorą/ ále też gdźie ſie od nich márnie vtrácáć/ y zbytków wſzelákich vczą. *SokołJanSzafarz* 31.**]**

Cf **NIESKAZISTY**, **SKAZITELNY**

MN

(SKAZITELNIE) *cf* NIESKAZITELNIE

SKAZITELNOŚĆ (*4*) *sb f*

a, e *oraz* o *jasne.*

sg G skazitelności (*1*). ◊ **[***D* skazitelności.**]** ◊ *A* skazitelność (*2*). ◊ *L* skazitelności (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Podleganie skazie*, *zniszczeniu*, *śmierci*; *corruptio Vulg* (*2*): **[**Iż wszytkie rzeczy poddane są skazitelności a człowiek śmierci, [...] Przeto ja Mikołaj Radziwiłł [...] sprawuję ten mój testament, którym czynię jawno i oznajmuję ostatnią wolę moją. *TestEwang 1565*/16.**]**

W przeciwstawieniu: »skazitelność ... nieskazitelność« (*1*): *WujNT* 1.*Cor* 15/42; **[**Abowiém gwiazdá od gwiazdy rózna ieſt w iáſności: Ták y zmartwychwſtánié. Bywa wśiané w ſkáźitelności: powſtánié w nieſkáźitelności. *WujBib* 1.*Cor* 15/42**]**.

Wyrażenie: »skazitelność ciała« (*1*): Gdy tedy tu wćiele żyłá [*św. Romula*]/ á komu ſie ią cżćić chćiáło? vboga y wzgárdzona v wſzytkich ludzi byłá: [...] wgnoiu zátáiona byłá perłá droga gnoiem zowię/ Bráćia/ tę ſkázitelność ćiáłá tego/ y podłość vboſtwá *SkarŻyw* 589.

2. *Grzeszność* [*czyja*, *czego*] (*2*): Abowiem ieſt ten Sákrament/ [...] iáko ogień/ wſzytko co pali w podobieńſtwo ſwey nátury odmieniaiący/ ábo iáko [...] zimność ziemſkiey wody/ to ieſt ſkázitelność nátury náſzey/ ſwą gorącośćią zágrzewáiący. *LatHar* 204.

W przeciwstawieniu: »niewinność ... skazitelność« (*1*): Twoiá [*Maryjo*] niewinność niechay v niego [*twego Syna*] wymowi/ winę naſzey ſkáźitelności *LatHar* 485.

3. [*Skaza*, *wada*: mater est sine corruptione {ſkazitelnoſczi}. *Glosy II nr 8/5.***]**

Synonimy: **1.** *niszczenie*; **2.** *błędliwość*, *sprosność*; **3.** *brak*, *defekt*, *doległość*, *niedostatek.*

Cf **NIESKAZITELNOŚĆ**, **1. SKAZA**

MN

SKAZITELNY (*25*) *ai*

skazitelny (*20*), **skazytelny** (*5*); skazitelny *KuczbKat*, *WujJud* (*2*), *LatHar* (*6*), *WujNT* (*8*), *SkarKaz*; skazitelny : skazytelny *SkarŻyw* (*2*:*5*).

a *oraz* e *jasne.*

sg m D skaziteln(e)mu (*2*). ◊ *A* skazitelny (*1*). ◊ *L* skazitelnym (*1*). ◊ *f A* skazitelną (*2*). ◊ *I* skazitelną (*1*). ◊ *n N* skazitelné (*3*); **[**-é**]**,

-(e) (*3*). ◊ *G* skaziteln(e)go (*2*). ◊ *D* skaziteln(e)mu (*1*). ◊ *L* skazitelnym (*3*). ◊ *pl N subst* skaziteln(e) (*1*). ◊ *G* skazitelnych (*3*). ◊ *A subst* skaziteln(e) (*1*). ◊ *I f* skazitelnymi (*1*). *n* skazitelnymi (*2*). ◊ *L* skazitelnych (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*; *poza tym XVI w. w cytacie s.v. 2. skażenie.*

1. *Podlegający skazie*, *zniszczalny*, *śmiertelny*; *corruptibilis Vulg*; *corruptioni obnoxius*, *dissolubilis Cn* (*15*): [*św. Eufrazja do cesarza*:] Przeſławny Ceſarzu/ tákli rádziſz ſłudze twoiey/ áby Chryſtuſa porzućiłá/ á ſkázytelnemu cżłeku/ ktorego pochwili robacy rozſypią przyſtáć miáłá *SkarŻyw* 225; Karmiemy ſię ziemią/ y rzeczámi z niey wychodzącemi/ á ieſzcże po wielkiey cżęśći/ po Adámowym przeſtępſtwie/ przeklętymi. Nośimy ziemię/ ſmrodu y plugáſtwá pełną/ y ſkázitelną. *LatHar* 668; *WujNT* 1.*Cor* 15/53, *s.* 619 *marg*; **[**Boć muśi to ſkáźitelné przyobléc nieſkáźitelność *WujBib* 1.*Cor* 15/53**]**.

W przeciwstawieniach: »skazitelny ... nieskazitelny, skazy nieznający, nieśmiertelny« (*3*): ſłowo Boże przez pożywánie Ciáłá iego w S. Sákrámencie z náturą náſzą ſkázitelną złączone/ czyni áby oná wſzytká powſtáłá nieśmiertelna y chwálebna. *WujNT* 331; z ſzczerego ſercá iedni drugie miłuyćie vprzeymie: odrodzeni nie z naśienia ſkáźitelnego/ ále ſkázy nie znáiącego *WujNT* 1.*Petr* 1/23; (*marg*) Właſnoſc ćiał vwielbionych. (–) wśiewamy ie [*ciało nasze*] ſkáźitelne/ á wſtánie nie ſkáźitelne [*Vulg* 1.*Cor* 15/14]. *SkarKaz* 204b.

Wyrażenie: »skazitelne (jest) ciało« [*szyk 4:4*] (*8*): Acż nie ieſt [*Pan Jezus*] ná źiemi ćieleſnym onym á widomym obycżáiem/ iáko był przed tym/ gdy miedzy ludźmi ieſzcże w ćiele ſkáźitelnym obcował/ ále obycżáiem dźiwnym/ niedośćigłym/ á niewidomym. *WujJud* 70, 70v; *SkarŻyw* 115; Niechayże ſię też/ zá pomocą łáſki twoiey/ inſzym gośćińcem do niebieſkiey oyczyzny wracam: nie ćiáłu ſkáźitelnemu/ áni świátu obłudnemu/ áni dyabłu przeklętemu/ ále tobie/ Pánu/ [...] ſłużąc *LatHar* 239, 56, 689 *marg*; A Ireneus: Ciáłá náſze (mowi) przyimuiąc Ciáło Páńſkie w Sákrámencie/ iuż nie ſą ſkázitelne/ ále máiące nádzieię zmartwychwſtánia. *WujNT* 331, 93; **[**Skazitelne to ciało muſi przyoblec nieſkażenie [*corruptibile hoc induere incorruptionem Vulg* 1.*Cor* 15/53]. *WujPos 1590* 7 (*Linde s.v. 2. skażenie*)**]**.

Szereg: »widomy i skazitelny« (*1*): [*Pan Jezus rzekł do uczniów*:] záwżdy vbogie maćie z ſobą: mnie záś nie záwżdy mieć będźiecie. (*marg*) Mieć. to ieſt w widomym y ſkázitelnym ćiele (–) *LatHar* 689 *marg.*

2. *Doczesny*, *przemijający*; *nietrwały*; *corruptibilis Vulg* (*10*): [*św. Jagnieszka*] wolálá ſię w wielkie cnoty pánieńſkie przybierać/ á Chryſtuſowi podobáć/ á niſzli twarz głádząc/ y vbiorow ſkázytelnych ſzukáiąc/ przyiázni męſkiey żebrác. *SkarŻyw* 71; á żeby ſerce iego [*św. Antoniusza*] iuſz do Páná Bogá y niebieſkich chući goráiące/ vwięzić ſię y vpleść wrzecżách tych ziemſkich ſkázytelnych y zdrádliwych niemogło: przyiął ćiáſny żywot rády Páńſkiey *SkarŻyw* 542; Nie pokłáday ſobie/ proſzę/ lekce/ łługo Boży/ cżęſtego y nabożnego tey nadrożſzey świątośći [*tj. Sakramentu Ciała i Krwi*] vżywánia. Pámiętay/ że y onę ſkáźitelną Mánnę/ co dźień/ okrom Soboty/ zbierano/ ná zalecenie tego nabożeńſtwá. *LatHar* 252; *WujNT* 1.*Petr* 1/18.

W połączeniu szeregowym (*1*): Podroſłą [*Eufrozynę*] náucżáli [*rodzice*]/ więcey duſznego rzemioſłá/ niſzli ćieleſnych tych y widomych y ſkázitelnych zabaw. *SkarŻyw* 13.

W przeciwstawieniach: »skazitelny ... niebieski (*2*), nieskazitelny (*2*), duszny, wiekuisty« (*6*): Káżdy ktory w boiu prácuie/ od wſzyſtkich śie rzeczy wſtrzymawa. A to cżynią oni/ áby tey ſkáźitelney korony [*tj. nagrody*] doſtáli/ ále my nieſkáźitelney ſzukamy. *KuczbKat* 325; [*przełożona klasztoru przed śmiercią upominała nowo wybraną przełożoną*:] á śioſtr rzecżámi świátá tego niezábáwiay. niechay ſkázitelnymi dobry gárdzą/ áby niebieſkimi pomnożone były *SkarŻyw* 227, 13, 535; BAdź pozdrowioná Pánno Márya/ [...] Ziednay mi [...] pobożne z tym świátem rozłączenie/ [...] á potym ſkáźitelnym żywoćie/ chwały wiekuiſtey pewne y weſołe domieſzczenie. Amen. *LatHar* 40; *WujNT* 1.*Cor* 9/25.

Szeregi: **[**»materyjalny i skazitelny«: tedy lekarż ćieleſny/ pomocámi náuki ſwey/ ćiáłá tylko rátować może/ ále duſzey pomoc nie może: przeto iż náuká iego ieſt docżeśna/ y rzeczy ktoremi leczy ſą materiálnemi y ſkáźitelnemi *PowodRecepta* A2.**]**

»świecki i skazitelny« (*1*): Ták kto świeckie [*dobra*] dla Páná opuſzcża/ niebieſkich dobr doſtáie: tym więtſzych/ im mocniey świeckiemi y ſkázytelnymi wzgárdzi. *SkarŻyw* 535.

Synonimy: **1.** *śmiertelny*; **2.** *doczesny.*

Cf **NIESKAZITELNY**, **SKAZISTY**

MN

[SKAZKA *sb m*

I pl skázkami.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Ten, *kto niszczy*, *psuje* [*czego*]: Sąſcie wolnoſci naſzych ſkaſkámi iawnemi. *PaprPam* D3v.

Cf **SKAZICIEL**, **SKAŹCA]**

AN

SKAZOWAĆ (*359*) *vb impf*

ſ-, s- (*356*), z- (*3*).

ska- (*347*), skå- (*3*); skå- *KuczbKat*, *SkarŻyw*; ska- : skå- *GliczKsiąż* (*1:1*); o *oraz drugie* a *jasne.*

inf skazować (*23*). ◊ *praes 1 sg* skazuję (*7*). ◊ *2 sg* skazujesz (*1*). ◊ *3 sg* skazuje (*16*). ◊ *1 pl* skazujemy (*223*), skazuj(e)m (*27*); -(e)m *SkarJedn* (*5*); -emy : -(e)m *UstPraw* (*2:22*); ~ -emy (*218*), -(e)my (*5*). ◊ *2 pl* skazujecie (*1*). ◊ *3 pl* skazują (*22*). ◊ *praet 2 sg m* skazowáłeś (*1*). ◊ *3 sg m* skazował (*2*). ◊ *3 pl m pers* skazowali (*1*). ◊ *fut 2 sg m* będziesz skazował (*1*). ◊ *imp 2 sg* skazuj (*4*). ◊ *2 pl* skazujcie (*3*). ◊ *con 2 sg m* byś skazował (*1*) *RejPos*, bodajże skazował (*1*) *PudłFr.* ◊ *3 sg m* by skazował (*1*). ◊ *2 pl m pers* byście skazowali (*2*). ◊ *3 pl m pers* by skazowali (*2*). ◊ *impers praet* skazowáno (*4*). ◊ *part praes act* skazując (*16*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Orzekać z mocą prawa*; *condemnare Mącz*, *Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *decernere Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *iudicare Modrz*, *JanStat*, *Cn*; *damnare*, *pronunciare Mącz*, *Cn*; *censere*, *dicere sententiam Mącz*; *ferre sententiam Modrz*; *definire*, *proferre sententiam*, *sententiare JanStat* [*w tym*: *kogo*, *co* [= *sprawę*] (*87*)] (*340*):

W połączeniu szeregowym (*1*): Swieczkich przełozonych [*uczynki według ósmego przykazania*] ſprawiedlywoſc/ czinić/ ſądzić/ mowyć/ ſkazować bliznemu ſwemu/ poczwierdzac ią ſwiatki/ liſty/ przyſięgą ſprawiedliwą *SeklKat* M2.

Zwrot: »sprawiedliwość skazować« [*w tym*: *komu* (*1*)] (*2*): *SeklKat* M2; iż ſie cżęſtokroć tráfia ſądóm Ziemſkim nie bywáć dla niebytnośći tych/ którzy máią ſpráwiedliwość ſkázować [*generalis dependet administratio iustitiae JanStat* 454]: á ták vmyśliliſmy poſtánowić/ iákóż poſtánawiamy: áby w kożdéy Ziemi Króleſtwá náſzégo ſądy Ziemſkié czterzykroć do roku były odpráwowáné. *SarnStat* 915.

a. *Wydawać wyrok w sprawie sądowej lub sporze prawnym* (*117*): mądremu nie przyſłuſzy beż wſzey wiadomoſći Nie winnego wnet skazować przyczyny nie znaiącz *RejJóz* H7; *RejKup* cc2; Kſięgi ſądowne máią być w káżdym powiećie/ wktore máią wwodzić wſzelákie przezyſki y ſkaźnie. A iáko iednę rzecz ſkażą/ ták káżdą ſkázować máią iey rowną. *UstPraw* G2v; *OrzRozm* Sv; Dicere sententiam, Decret vczinić. Skázować/ álbo ſwe mnimánie powiedzieć. *Mącz* 86b; Pronuntio, Mowię/ powiedam ſwoye widzenie/ też skázuyę/ decret á skaźń czinię. *Mącz* 254b, 77b, 195d, 378b; ſędźiowie nie dla ſwego pożytku będą kogo ſkázować. *ModrzBaz* 96; IZ z wielkośći Sędźi/ [...] w ſpráwách o iednéy rzeczy rozmáitym obyczáiem/ y róznie ſkázowano cżęſtokroć: dla tego chcąc pewną liczbę poſtánowić Sędźi/ y zábieżeć rózności przerzeczoney/ vſtáwiamy: áby [...] *SarnStat* 553 [*idem* 559]; Sę-

dziowie Podſęd⟨kowie⟩ przez powodowéy ſtrony niemáią ſkázować, áni pozwów dáwáć. *SarnStat* 560; ACZ dla odkupienia vbogich ludźi vtrapienia Czeſné/ álbo pámiętné/ które zwykło bydź Sędźiému gdy którą rzecz ſkázował dawáné/ było odięté y práwie ſkážoné: wſzákże [...] *SarnStat* 817, 559, 560, 566, 1300.

skazować czego [*składnia zależna od „strzec się”*] (*1*): niektorży y Sędźiowie y Stároſtowie ſtrżegą ſię przyśiąg ſkázować. *GórnDworz* H2.

skazować komu (*16*): ták niedbáley niewieśćie [*tj. niedbającej o swoje imienie*, *tj. majątek*] ſkázuiem iż od tákowego imienia odpada. *UstPraw* G4; Mikołay przał iż áni kálety áni pieniędzy nálazł: My w tákowey rzeczy ſkázuiem odwod Mikołáiowi iż kálety áni pieniędzy nálazł. *UstPraw* I4, G4 [*2 r.*], G4v, I2v, I3v. *Cf* »skazować dowod«, »skazować przysięgę«.

skazować przeciw(*ko*) *komu* (*2*): [*Absalon*] wſtawſzy ráno ſzedł do ſądu gdzye krol ſiadał/ ſtoiąc we drzwiach pochlebował tym przećiw ktorym ſkázowano *BielKron* 72; *GórnDworz* Mm3.

skazować co [= *wyrok*] (*12*): Gdyby dzyewce był kto winien iáki dług będąc też iey opiekunem/ á oná ſzedſzy zá mąż ćierpiáłáby o on dług czynić práwem [...] my w tákowey rzeczy y w káżdey inſzey ták niedbále [*tj. zaniedbanej*]/ ſkázuiem wieczne milczenie. *UstPraw* G4, G4, G4v, I4. *Cf* »skazować dowod«, **[**»skazować ortyle«**]**, »skazować przysięgę«, »wyroki skazować«.

skazować o kogo, *o co* (*4*): Piſarz y Komornicy będący przy leżeniu kśiąg/ o zbiegłégo kmiećiá będą ſądźić y ſkázować. *SarnStat* 662 [*idem* 746, 918]; DEKRETY CZWORAKIE. SZTVCZNY. Iáko Sálomonów Dekrét między onémi dwiemá niewiaſtámi, co ſie o dźiećię wádźiły. [...] PSNIWY [= *wadliwy*]. Co o inné ſkázuie, á nie o to, o co controwertowano. *SarnStat* 797, 746, 918.

cum inf (*6*): My w tákowey rzeczy ſkázuiem nieſłuchác młodſzego brátá/ y owſzem czyniem mocną ſkaźń. *UstPraw* G2v, I2v. *Cf* »skazować przysiąc«.

cum A cum inf „być” [*w tym*: *co być jakie* (*5*), *kogo być kim*, *jakim* (*a. jaki*, *a. jakiego*) (*8*)] (*13*): GDyż tu .N. obżáłowány przed Sądem o zámordowánie tego .N. przywołány [...] nieſtánął/ [...] Przeto o tákowy mord vpadł ieſt w ſwey rzeczy/ y práwo iego poniżamy/ Zonę iego ſkázuiemy być wdową/ dźiatki śierotámi *GroicPorz* n2; *UstPraw* B3v; Abowiém tákowé [*stracone*] liſty ku tákiému dowodowi/ áby kto z poddánych náſzych miał bydź w máiętnośćiách ruſzan/ ſkázuiemy bydź nikczemné y nieważné. *SarnStat* 329; KOmmiſsie nie w innych ſpráwách iedno w tych/ które ſą opiſáné w Státućie/ zákázuiemy dáwáć: á któréby dáné były/ nikczemné bydź ſkázuiemy. *SarnStat* 596; DZiwiſz ſkárżył ſie/ iż gdy ná dródze ſpał/ Wálko przyſzedſzy w ſpiączki mu miecz wźiął/ y miéſzek [...] [*Walko zaprzecza temu*] My ná to bacząc/ iż żaden nie ma cudzych rzeczy ruſzáć/ [...] przerzeczonégo Dźiwiſzá powodá w tákowéy rzeczy ſkázuiemy bydź blizſzégo do przyśięgi. *SarnStat* 704, 595, 610, 621, 703, 838 (*11*).

Z elipsą inf (*1*): Marćin ſię ſkárżył ná Mikołáiá iż gdy z targu iechał tedy Mikołay wźiął mu gwałthem 16 groſzy/ czego ſię Mikołay przał y chćiał ſię odwieść ſześćią świádkow: My w tákowey rzeczy ſkázuiem Mikołáiowi [*odwieść się*] dwunaśćią świádkow á niemniey. *UstPraw* I3v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym*: *aby* (*4*), *iż* (*2*)] (*6*): Gdy kto płot vczyni ná czyiem grunćie/ á w onym zágrodzeniu pożytki bierze/ á on czyi ieſt grunt ćierpiałby mu onego płotu przes dwie leće [...] tákowemu niedbálcowi ſkázuiem iż odpada od onego zágrodzenia płotá. *UstPraw* G4, G4; ſkázuiem áby ſię y Ormiánie z wſzytkim świátem Chrześiiáńſkim [*!*] zgadzáli *SkarJedn* 317, 271, 318; *SarnStat* 633.

bibl. W przekładach i nawiązaniach do Vulg Luc 6/37 (*3*): BAdźcieſz thedy miłoſierni/ iáko y Ocyec wáſz niebyeſki miłoſierny ieſt. Nie poſądzaycie/ nie będzyecie też poſądzeni. Nie ſkázuycie/ á nie będzyecie też ſkázowáni [*nolite condemnare*, *et non condemnabimini Vulg Luc* 6/37]. *RejPos* 169v, 170v, 172v.

Podmiotem jest tekst (*1*): [*Żydzi musieliby*] Ná náuce tedy Kośćiołá Powſzechnego przeſtáwáć/ á ináksżey ſobie chwały Bożey nie wymyſláć/ tu Pan Bog poddánym wſzytkim roſkázuie. Czego że wy nie cżynićie/ ſłuſznie y to ſámo piſmo was ſkázuie y oſądza. *WujJud* 76.

W połączeniu szeregowym (*1*): A niechby iuż ći ſędźiowie [*miernie opłacani*] mieli moc ſędźić/ ſkázować/ y ſkuteczńie kończyć wſzytkie ſpráwy do nich przychodzące/ bez dálſze[go] odzywánia. *ModrzBaz* 92v.

Zwroty: »skazować dowod [*komu*]« (*3*): Pozwał Ian Piotrá iż go ránił ná vlicy/ Piotr wyznał iż Ianá ránił/ ále o to iż go też był Ian ránił pierwey czego chćiał Piotr dowieſć/ á iż Piotr o rány nieſkárżył/ y owſzem ſię mſćił/ My w tákowey rzeczy ſkázuiem dowod ná rány Ianowi. *UstPraw* D3v; Idzi ſię ſkárżył ná Phálká iż gdy ná roli ſpał tedy mu Phálk wźiął miecz/ káletę y trzy groſze/ Phálk ſię przyznał iż mietz y káletę wźiął/ á trzech groſzy przał: My w thákowey rzeczy áby cudzego nikt nie ruſzał/ ſkázuiem Idzyemu dowod. *UstPraw* I3v, F4v.

[»skazować ortyle«: zmovicz, Skazovacz ortylye placito, -are, condictare, vide Calepi *ReuchlinBartBydg* R6v.**]**

»w powołaniu skazować« (*1*): Gdyż też to powołánie nic mu [*oskarżonemu o mężobójstwo*] ſzkodźić niemoże/ ieſli [...] vſpráwiedliwi ſye káżdemu wedle Práwá/ ktoby kolwiek nań o to Mężoboyſtwo fołdrował. Abowiem theż w powołániu [= *oskarżeniu*] pod tym oblikiem [= *warunkiem*] ſkázuią. *GroicPorz* n4v.

»nad prawo [= *wbrew prawu*] skazować« (*1*): Spólnego nic przewrotni z tobą [*Panie*] niémáią [...]: Którzy przećiw cnotliwym práktyki kuią/ A niewinné nád práwo iáwné ſkázuią. *KochPs* 142.

»skazować przysięgę (*A*), przysiąg (*G*), przysiąc« [*w tym*: *komu* (*6*)] [*szyk zmienny*] (*4*:*1*:*4*): Bártoſz powiedzyał iż mu Andrzey łąkę poſiekł/ Andrzey ſię znał [= *przyznał*] iż poſiekł/ ále ią kupił v Włodárzá co vmárł. My w tákowey rzeczy ſkázuiem Andrzeiowi przyſiądz iż łąkę kupił y zápłáćił. *UstPraw* E4v; Idzi ſkárżył ſię iż owce wygnał do trzody á Páſterzowi ie podał/ á tám owcá zginęłá: Páſterz powiedzyał iżem ia tę owcę z inſzemi do Wśi przygnał: My w tákowey rzeczy ſkázuiem Páſterzowi przyſiądz/ iż tę owcę do wśi przygnał. *UstPraw* Fv; Przyſięgi kthore ſkázuią v ſądu náſzego [...] máią być odſyłáne do powiátow *UstPraw* K2 [*idem SarnStat* 159], D4v, I3; *GórnDworz* H2 [*2 r.*]; My tedy w tákowéy rzeczy Piotrowi ſámotrzećiému ſkázuiemy przyśięgę [*pronunciamus iuraturum JanStat* 603]: iż tákowé ochromienié ná pálcach cztérzéch miał od Ianá. *SarnStat* 620, 159.

»sprawiedliwie skazować« (*2*): *BielKron* 32; A iż Krolowie y Rzeczpoſpo⟨lita⟩ máią moc ſtánowić ſobie Práwá/ piſmo ſámo świádczy: gdy Pan Bog/ ábo Mądrość iego mowi: (Przez mię krolowie krolúią/ y zakonodawce ſpráwiedliwie ſkázuią [*et legum conditores iusta decernunt Vulg Prov* 8/15]). *SkarKazSej* 697a.

»wyroki skazować« (*1*): á trzećiego [*dnia*] niech wyrok vczynią: ktoryby z piſmá lepiey czytáć: tákby áni Piſarz/ áni ſtrony/ żadnego wątpienia niemiáły o wyroku ná piśmie podánym: ponieważ o one ktore nie z piſmá ſkázuią [*de iis* [*sc. sententiis*] *quae sine scripto feruntur*]/ niemáłe ſwary miedzy ſtronámi bywáią. *ModrzBaz* 92v.

Szeregi: »kończyć i skazować« (*1*): Téż wſzyſtki ſpráwy znáczniey ſzé/ ktoré przynależą źiemiam przerzeczonym/ zá rádą Rad źiem przerzeczonych/ będźiemy kończyć y ſkázować [*terminabimus*, *et definiemus JanStat* 902]. *SarnStat* 1118. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rozeznawać i skazować« (*1*): [*Mojżesz przykazał sędziom*:] Słuchaycie ſpraw ludzkich/ á ſpráwiedliwie rozeznawaycie y ſkázuycie/ ták máłego iáko wielkiego *BielKron* 32.

»(nie) sądzić (*a.* osądzać) i (ani) skazować« = *iudicare et sententiare JanStat* [*szyk 4*:*3*] (*7*): Ták mu ſie zda iż wſzytko zá pieniądze znaydzye/ Sławę y cnotę kupić co nie bywa w prawdzye. [...] Bo więc tá kramna bywa fáłſzem przeſádzona. Więc o owym zábiegáią ktorzy ſwiátem rządzą/ A zá ich pomocámi ſkázuią y

ſądzą. *RejWiz* 77v; ábowiem/ iáko piſze Apoſtoł/ niegodźi śie cudzego ſługę ſądźic/ áni theż ſkazowáć rzeczy y ſpráwy niewybaczywſzy. *KuczbKat* 340; *WujJud* 76; IEſt przyniešiono przed nas: iż Stároſtowie náſzych żiem poſpolićie wſzyſtki ſpráwy/ które ná ich ſądy nie przynależą/ ſkázuią y ſądzą [*iudicant*, *sententiant*, *et discernunt JanStat* 430] *SarnStat* 528, 662, 746, 918. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Żart. [*za kim*] (*1*): (*nagł*) Do Sędziégo Sirádz⟨kiego⟩ Kárſnickiégo. (–) PRawdá Sędźia/ bych ia był od dekrétu twégo Appellował/ kiedyś mię do trunku dobrégo Skazał/ nie dopuśćiłbyś w ón czás był ruſzenia: Ia téż to czuiąc dobrze/ vżyłem baczenia Ná ćię y ná ſye/ do dná káżdąm [*miarkę trunku*] wypráwował/ Bodayże [= *bodajześ*] ná długi czás zá mną ták ſkázował. *PudłFr* 29.

W przen (*1*):

W przeciwstawieniu: »skazować ... puszczać« (*1*): [*Daniel mówi do sędziego*:] Skázowałes krew niewinną/ puſzczałeś kto winien. *KochZuz* A4v.

Przen (*2*): Ná ſądźie tym [*ostatecznym*] [...] muśi miłośierdźie ábo milczeć/ ábo z dáleká y prożno płákáć; á ſpráwiedliwość ſzczera y goła ſkázować ma. *SkarKaz* 4a.

Szereg: »skazować i dekreta czynić« (*1*): y owſzem tu v tego ſądu [*Bożego na ziemi*]/ ſpráwiedliwość żáłuie/ inſtyguie/ płácze/ prośi; ále miłośierdźie ſkázuie y dekretá czyni. *SkarKaz* 3a.

αα. *Wydającym wyrok jest Bóg* (*4*): [*mówi Kupiec*:] A tak proſſe ſwiety Panie Nanedznego weyzrzy na mie [...] To maś moje wſſytke radę A to przed twe nogy kładę Tylkoſczy mam to ſąm baćziś A już skazui yako racźiś Weyſrziż namie nieboraka Niedłaż nędznego robaka *RejKup* dd2.

Zwrot: »skazować skazaniem [*aby*]« (*1*): (*did*) Kryſtus ſam ćini ſrogy Decret na Drugie (–) [...] A tak bedacz mocznem Bogem Skazuye/ Skazaniem ſrogiem Gdzie przizwalaią y ſwieczj Abyſcze byli przekleczj *RejKup* ee4v.

Szereg: »nie sądzić (*a.* posądzać) ani (nie) skazować« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Gdyż y Bog Ociec twoy á ſtworzyciel twoy/ chociay widzi á przegląda iáſnie ſerce káżdego wiernego y niewiernego ſwego/ á wżdy nie wnet ſądzi/ á wżdy nie wnet ſkázuie/ á to długo á długo oczekawa obaczenia onego ſercá nędznego. *RejPos* 172v, 172v *marg.*

α. *Zasądzać karę*; *indicere Cn* (*33*): W ſpráwách *criminalia*, áni Król, áni Stároſtá nie ma vznáwáć, áni żadnégo ſkázować, áż któryby ſie o iáki vczynek wyznał *SarnStat* 150; Y owſzem ſkázuiemy tákowé [*którzy braci lub powinowatych zabijają dla korzyści majątkowych*] y potomſtwo ich oddalamy od wſzelkiéy częśći tákowych dźiedźictw: któraby im z práwá przynależáłá *SarnStat* 595 [*idem* 610]; Gdy kogo pozową o táką álbo owáką krzywdę [...] tedy ná piérwſzym roku niech obiecuie vczynić ſpráwiedliwość: ábowiémby potym muśiał to vczynić z winą, ſtronie trzy grzywny, á ſądowi trzy grzywny. Przeto naprzód ſkázuią *fub poena*, á potym *cum poena. SarnStat* 651, 610.

skazować komu [= *kto jest karany*] (*2*): Skázuiąć więc ſędźiowie ſowite y troiákie zakłády tym co wyganiáią z przyſądzonych imion *ModrzBaz* 96v. *Cf* »więzienie skazować«.

skazować komu [= *na rzecz kogo*] *około czego* [= *w jakiej sprawie*] (*2*): gdyby Sędźia [...] vczynił ſkazánié przećiwko ośiéroconému człowiekowi/ ſkázuiąc go któréy ſtronie ták około dźiedźictwá/ iáko téż w inéy rzeczy/ która przed ſąd przidźie: tedy tákowéy ſtronie/ przećiwko któréy ſkáźń wyſzłá/ wolno będźie do wyſzégo Sędźiégo odwołáć ſie. *SarnStat* 795 [*idem*] 806.

skazować przeciw komu (*1*): A s tądże też ieſli Sędźia ſkázuie co przećiw niepoſłuſznemu zá niepoſłuſzeńſtwem iego/ pierwey niżliby ſługá pozew zeznał/ tedy y ſkazánie ono y wſzytek poſtępek nic nieważą/ ieſli pierwey niebędźie zeznánia Pozwu ſługi przyſyęgłego. *GroicPorz* p4.

skazować co [= *karę*] (*5*): *GroicPorz* p4; *ModrzBaz* 96v; ná lichfiarzá cztery powrozy álbo ſzubienice/ ná złodźieiá tylko dwie ſkázuią *GostGospSieb* +2v. *Cf* »karanie skazować«, »więzienie skazować«.

skazować na kogo (*3*): *GostGospSieb* +2v; [*szlachcice*] o Kmiećiá zbiegłégo máią bydź karáni: [...] A ieſli od ſądu odéydą/ win nieporęczywſzy/ tedy ná nie ſkázuiemy/ áby byli winą więtſzą cztérnaśćie grzywien karáni *SarnStat* 935. *Cf* »karanie skazować«.

skazować na co [= *rodzaj kary*] (*11*): Doktorowie z Lowánium y z Auſzpurku vczynili dekret przećiw kſięgom Luterowym/ ſkázuiąc ye ná ſpalenie iako niekrześćiáńſkie *BielKron* 195v; A ieſliby kto śmiał przećiw téy Conſtituciiéy vczynić/ tego przekonánégo ná zápłácenié ſzkód wſzyſtkich/ [...] ſkázuiemy *SarnStat* 118. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym*, »na męki skazować«, »skazować na śmierć«, »na winę skazować«.

skazować czym [= *w oparciu o co*, *według czego*] (*2*): *SarnStat* 902, 904 *cf Szereg.*

skazować w czym (*3*): My tedy vſłyſzawſzy Andrzeiowé zeznánié/ [...] Andrzeiá w tákowéy mierze ſkázuiemy/ áby doſyć vczynił Barteldowi zá ránę. *SarnStat* 620, 795, 806.

cum inf (*1*): Bo pátrz iż kto ták nie będzie ozdobiony thymi pięknemi cnotámi á zacnemi obyczáymi żywotá ſwego/ á inſze s tego karze/ ieſt iáko on burmiſtrz ná zacnym ratuſzu co mieyſkyemi ſkárby ſzáfuie/ więc máłe złodzieyki ſkázuie wieśić/ á ſam ſie nie bacży iż tyle troie vkrádnie. *RejZwierc* 148v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem*: *na to* (*1*); *aby* (*5*), *iż* (*1*)] (*6*): *SkarJedn* 132; [*papież Innocenty do cesarza Arkadiusza*:] A ták ia [...] odćinam ćię Ceſarzu y odmiátam [...] od przyimowánia/ niepomázánych táiemnic Páná Chryſtuſa Bogá náſze^{go}. y káżde^{go} Biſkupá y kápłaná/ [...] ktoryby ie wam śmiał podáć/ [...] ná to ſkazuię: áby táki ſwoię doſtoyność ſtráćił. *SkarŻyw* 90; á ieſliby ſie doſtáteczna zapłátá/ [...] nie ſtała/ tedy ſkázuiemy go [*skazanego na zapłacenie szkód*]/ áby był ná ćiele karan. *SarnStat* 118, 238, 620, 935.

Zwroty: »karanie skazować [*na kogo*]« (*1*): Kthore karánia Przełożeni wynáyduią y ſkázuią ná złoczyńce wedle práwá *GroicPorz* h.

»na męki skazować« (*1*): Quaesitor – Szedzia ktori oglavnuh [*lege*: o głównych] rzeczach nori [*lege*: mowi] na ſmirircz [*!*] skaſuie albo na meky *Calep* 884a.

»skazować niewinnie [= *niesłusznie*]« (*1*): Męże krwawe zowie [*psalm* 25] thy ktorzy nieſprawiedliwie ſądzą, biorącz dari za ktore skazuią na ſmierc niewinnie. *WróbŻoł* Iv.

»skazować wedle prawa« (*1*): *GroicPorz* h *cf* »karanie skazować«.

»skazować na śmierć« [*szyk zmienny*] (*5*): *WróbŻoł* Iv; A Pan mowi: nie zábijay mężá niewinnego/ Nie ſkázuy ná śmierć okrutną człowieká dobrego. *KochZuz* A4v; Praeesse quaestioni, dicitur iudex, Woytem być álbo tym ſędzią który skázuye ná śmierć. *Mącz* 430d; Trefia ſie y to/ iż cżęſto wiele dobrych ludźi nieſłuſznie z potwarzeni y obwinieni bywáią: do więźienia przychodzą: y ná śmierć ie ſkázuią. *CzechRozm* 217v; *Calep* 884a.

»[*komu*] więzienie skazować« (*1*): OKOLICZNOSCI zſtrony wieże/ gdźie ſzláchćicowi więźienié ſkázuią. *SarnStat* 496.

»na winę [= *grzywnę*] skazować« = *in poenam decernere JanStat* (*2*): My tedy [...] przerzeczonégo Piotrá ná winę powinną która Sędźióm ieſt opiſána ſkázuiemy [*ad poenam debitam ... condemnantes JanStat* 649]. *SarnStat* 806, 679.

Szereg: »i skazować i karać« (*2*): Ale przedśię wam/ ábyśćie tákowégo Státutu przeſtępniki ninieyſzym náſzym pochwaleniém y potwiérdzeniém y ſkázowáli [...] y karáli/ [...] dáiemy y zlécamy zupełną moc [*condemnandi*, *... et puniendi ... committimus facultatem JanStat* 721]. *SarnStat* 902 [*idem*] 904.

αα. *Zasądzającym karę jest Bóg* (*4*):

skazować za co (*1*): *SkarKaz* 3a *cf* »skazować i karać«.

W przeciwstawieniu: »skazować ... łaskę okazować« (*1*): (*did*) Tu iuż Chriſtus roſpráwuge s Apoſſtoły o Dobrodzieyſtwje ſwe^{m} [...] (–) [...] Tak niełza jedno ſkazowáćz Gdziem miał łaſke okazowáćz Bo pod nabożna ffigura Chodza wſſyſzczy ſwilćza ſkora *RejKup* y3.

Zwrot: »skazować na śmierć (potępienia wiecznego)« [*szyk zmienny*] (*2*): *RejPs* 207; O móy namilſzy Pánie Iezu Kryſte/ [...] nie ſkázuyże mię ná śmierć potępienia wiecznégo/ [...] ále mię rácz policzyć w liczbę wybránych twoich *SiebRomyśl* D2.

Szereg: »skazować i karać« (*1*): Páná Bogá ſpráwiedliwość pobudza/ áby nas zá wielkie grzechy náſze ſkázował y karał *SkarKaz* 3a.

β. *Przyznawać własność* [*czemu* (= *państwu*)] (*1*): [*te ziemie*] przyłączamy/ ſprzymiérzamy/ y ná wieki przykładamy/ ſkázuiąc oné ze wſzyſtkiémi ich Páńſtwy/ Ziemiámi/ Kśięſtwy/ [...] Koronie Króleſtwá Polſkiégo ná wieczné czáſy *SarnStat* 987.

b. *Ustanawiać prawo*, *wydawać ustawę* (*221*): A iżby chętnieyſzą czuynośćią tá zgodá omienioná byłá chowána/ ſkázuiemy obyczay przyśięgi ſpoſobem niżéy nápiſánym: Ia N. przyśięgam: iż tę zgodę będę chował *SarnStat* 1080.

skazować przeciwko czemu (*1*): przećiwko tedy tákowych ludźi wſzeteczności vſkrómieniu y pohámovániu/ [...] vſtáwiamy y ſkázuiemy: áby ktokolwiek Prełaty/ Pány/ y Rády króleſtwá [...] którymkolwiek ſpoſobem śmiałby náiáchać/ álbo zgwałćić: niech będźie oſądzón/ iż obráźił Máieſtat Królá Ie^{go} M. *SarnStat* 43.

skazować na kogo (*1*): [*Starostowie o kmiecia zbiegłego mają być karani*] A ieſli od ſądu odéydą/ win nie poręczywſzy/ tedy ná nie ſkázuiemy/ áby byli winą więtſzą cztérnaśćie grzywien karáni *SarnStat* 663.

skazować na co [= *jako odnoszący się do czego*] (*3*): Tenże Státut ſkázuiemy ná dobrá ſtołu náſzégo Królewſkiégo *SarnStat* 200 [*idem* (*2*)] 660, 919.

skazować za kogo (*1*): y [*synod*] te wſzyſtkie zá Heretiki ſkázuie/ ktorzy álbo powiádáią że [*odpusty*] ſą niepożyteczne/ álbo że niemáſz w Kośćiele mocy ich podawánia. *WujJud* 92.

skazować o czym [= *w sprawie czego*] (*1*): O Puſczeniu kmieći/ [...] chcemy y ſkázuiemy: áby zwyczáie około puſczenia záchowáłé nie były odmięniáné/ ále wſzędy chowáné. *SarnStat* 659.

skazować jakim [= *że jest jaki*] (*1*): á kthoby przyſzedł do ſądu w więtſzym poczćie niż s świádki/ tákowe ſkázuiem bezeczći *UstPraw* I4.

cum inf (*26*): TYm Státutem ſkázuiemy ná wieki bydź chowano/ iż dárowánia ſtale y mocnie máią ſtać *SarnStat* 95 [*idem* 136]; Ale żeby pod tytułem Studentſkim od kupców y innych iákié zdrády nie były czynioné: ſkázuiemy w téy mierze przyśiędze wierzyć/ ieſliby ſie ią zdáło od tych/ którzy takowé rzeczy wiozą/ wyćiągáć *SarnStat* 202; tedy ſkázuiemy tákowé/ którzy ináczéy czynią/ winą cztérnaśćia grzywien kárać *SarnStat* 385 [*idem* 926]; A którzy [*żebracy*] będą ználeźieni przez znáków/ ſkázuiemy ie imáć ná ſłużby *SarnStat* 518; SKázuiemy téż [...] ze wſzyſtkimi mężobóycy tákowémi/ iáko przerzeczono ieſt/ obyczáiem przerzeczonym poſtąpić y kárać *SarnStat* 607, 22, 136, 163, 190, 521 (*26*).

cum inf „*być*” [*w tym*: *kogo kim*, *jakim* (*4*), *co jakie* (*4*)] (*8*): [*z edyktu Justyniana*:] Tákowe wſzyſtki ludźie ktorzy ták o Bogu rozumieią/ Kátholikámi Krześćijáńſkiemi názywamy/ á przećiwne temu wſzyſtki mamy zá głupie y ſzalone/ y Heretykámi ie być ſkázuiemy *WujJudConf* 22; ieſli [*starostowie*] co przećiwnégo przećiwko temu Státutowi vczynią/ ſłuſznie tąż kaźnią álbo też ſrożſzą ſkázuiemy bydź karáné. *SarnStat* 946; tedy tákowé w Lenno dánié/ chcemy y ſkázuiemy bydź nikczemné/ nieważné *SarnStat* 979, 194, 528 [*2 r.*], 917, 924.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikami*: *to* (*3*), *tego* (*3*), *tak* (*2*); *aby* (*120*), *iż*(*e*), *że* (*52*)] (*172*): Skázuiem iż áni Woiewodá álbo Stároſtá/ Sędzya/ Podſędek/ y inſzy/ Woźni poſtrzygáni [= *oficjalnie mianowani*] może z nich káżdy dáć moc woźnemu niepoſtrzygánemu pozwy nieſć. *UstPraw* C, A2v, C4, C4v, D4, G4; SKázuiemy: áby Biſkupi/ Woiewodowie/ y Káſztelani/ y inni wſzyſcy Vrzędnicy byli powinni bydź ná Séymie Ziemſkim *SarnStat* 29; w Conſtytuciách náſzych/ chcąc iáwnie poſtępować/ ſkázuiemy: áby żaden nie był piérwéy powinien ku chowániu nowéy vſtáwy/ áżby byłá przez obwołánié w Króleſtwie obiáśnioná. *SarnStat* 50; ſkázuiemy/ áby w przypádłych rzeczach [= *przypadkach prawnych*] do Práwá poſpolitégo vćiekáli ſie kmieće/ y inni którzy ſie ſkárżą *SarnStat* 157; ſkázuiemy/ áby káżdy w Oktawę świętégo Iákubá ku zbiérániu ſwéy dźieśięćiny/ álbo przez ſię/ álbo przez poſłá ſwégo ku temu godnégo był gotów. *SarnStat* 187; A przetóż ſkázuiemy: iże do Stároſty nie ma bydź żaden pozywány *SarnStat* 496; SKázuiemy/ iż ieſliby ſtroná práwuiąca ſie przed námi/ [...] śmiał mówić: że Sędźia źle poſtąpił/ y zły Dekrét vczynił: tedy Sędźia [...] ma dowieźdź: iż dobrze ſkazał. *SarnStat* 795, 10, 42, 43, 55, 56 (*162*). *Cf Podmiotem jest tekst.*

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym (*2*): GDy ſrodzéy potrzebá tákowé káráć/ którzy ku zdrádźie pożytków Rzeczypoſpolitéy ſwowolnie wyſtępuią: ſkázuiemy [...] káżdégo/ którykolwiek cło [...] śmiałby przeiechać/ y oſzukáć/ [...] niezápłáćiwſzy cłá: tedy ſkázuiemy/ áby zá tákowy wyſtępek [...] pozwány wedle zdánia náſzégo był karan. *SarnStat* 398.

W połączeniach tautologicznych typu: *ustawiamy skazując* (*3*), *skazujemy ustawiając* (*3*) (*6*): SKázuiemy obiáſniáiąc: iż my/ álbo Stároſtá náſz/ álbo Woiewodá/ álbo Sędźia/ álbo Podſędek/ álbo Woźny máią moc dáć Woźnégo ku pozwániu. *SarnStat* 534 [*idem* 574]; vſtáwiamy ſkázuiąc: iż náſzy Prełaći/ Rycérztwo/ [...] máią y będą powinni źiem Króleſtwá Polſkiégo Prełatom/ Pánom/ Rycérztwu/ [...] dáć pewné náſzé liſty *SarnStat* 1114, 574, 884, 1081, 1098.

Podmiotem jest tekst [*w tym*: *ze zdaniem dopełnieniowym* (*4*)] (*5*): Ale to zpraw Rzymſkich łácniey poznáć może: ktore ſkázuią/ że karánie tákiego wyſtępku [*obrażenia majestatu*]/ [...] też do dźieći y potomkow/ [...] ma ſię śćiągáć *ModrzBaz* 82; GDyż nowé y ſtáré Státuty ſkázuią: áby ći którzy ná Doſtoieńſtwách/ y ná Vrzędźiéch źiemſkich ſą/ byli ośiedli tám/ gdźie tákowé doſtoieńſtwá y vrzędy máią *SarnStat* 490 [*idem* 947]; vſtáwy ſtáré ſkázuią/ że żaden iman bydź nie ma/ iedno práwem przekonány. *SarnStat* 703, 947. *Cf Fraza.*

W połączeniach szeregowych (*12*): chcemy/ vſtáwiamy/ y ſkázuiemy: áby obywátelom ſzláchćicóm/ ábo też proſtégo rodu oboiéy płći ludźióm/ [...] Gléyt y vprzeſpieczenié [...] było dáné *SarnStat* 157 [*idem* 921]; (*nagł*) Kto ſobie vprośi Duchowné opátrzenié podawánia [*tj. prawa nadawania beneficjów kościelnych*] Królewſkiégo, álbo poddánych iego, iáko ma bydz karan. (–) [...] vſtáwiamy/ y ſkázuiemy/ y roſkázuiemy: áby tákowy [*lege*: takowi] ná wſzyſtkich dobrách ſwych ták ſpólnych/ iáko właſnych świetckich byli karáni *SarnStat* 173; VStáwiamy y vchwalamy y ſkázuiemy/ iż gdyby który ſzláchćic [...] śmiałby gwałtem y mocą dom czyy náiechać álbo naiść/ [...] tákowy [...] ma vtráćić poczćiwość y wſzyſtki dobrá które trzyma *SarnStat* 1169, 184, 190, 898, 921, 924 (*12*).

Frazy: »jako zakon skazuje« [*jako wtrącenie*] (*1*): Tám ku ſłużbie páńſkiéy/ iako zakon ſkázuie/ Naród żydowſki ze wſzytkich kráin wſtępuie. *KochPs* 188.

»skazujemy i skazaliśmy« = *decrevimus et decernimus JanStat* [*szyk 3*:*2*] (*5*): ſkázáliſmy/ y ſkázuiemy przez ninieyſzy Liſt: áby ſześć tylko z oboygá ſtanu oſób niżéy nápiſánych byli ná to vważenié y poprávę Praw náznáczeni *SarnStat* 55, 262, 463, 917, 936.

Zwroty: »dekretem skazować« (*2*): áby/ [*ten*] którégo boiáźń Boża y miecz duchowny od złégo niehámuie/ kaźnią doczeſną był powśćiągniony/ ninieyſzym náſzym Dekretem/ [...] chcemy/ ſkázuiemy [*nostro Regio decreto ... decernimus JanStat* 245]/ y mocnie á ſkutecznie ná wieki obiecuiemy chować. *SarnStat* 190 [*idem*] 898.

»skazować przez list, listem, pisaniem« = *decernere praesentibus a. per praesentes JanStat* (*3*:*1*:*1*): tákowy zapis [...] nikczemny czynimy/ y żadnéy mocy nie mieć ſkázuiemy przez ninieyſzy Liſt. *SarnStat* 1054; iákóż vſtáwiamy/ rozrządzamy y ſkázuiemy ninieyſzym liſtem: áby Artykuły niżéy nápiſáné w Kśięſtwách wys-

ſzéy miánowánych: ná wieczné czáſy zá Práwo były chowáné. *SarnStat* 1212, 55, 218, 1073.

»mocą [*czego*] skazować« (*1*): Które to Artykuły [...] mocą y władzą ninieyſzégo Séymu Wárſzáwſkiégo poſtánawiamy/ vtwiérdzamy y ſkázuiemy. *SarnStat* 1218.

»skazować skazaniem« (*1*): Dla tego ná wieki vſtáwiamy/ y ſkázuiemy ſkazániém ſwym [*decernimus edicto JanStat* 562] nigdy nie zgwałconym: áby brát ſtárſzy álbo piérworodny nie mógł dóbr bráćiéy ſwéy pod którąkolwiek bárwą/ chytrośćią/ [...] w dług w wodźić/ przedáwáć/ záſtáwiáć *SarnStat* 593.

»statutem skazować« (*3*): Státutem ninieyſzym ſkazáliſmy/ y ſkázuiemy [*Statuto ... decrevimus*, *et decernimus JanStat* 1098]: áby pływánia y ieżdżenia ná Rzékách przerzeczonych y inych w Króleſtwie náſzym/ [...] były wolné *SarnStat* 917, 95, 136.

»ustawą skazować« (*1*): przed zámknienim Séymu ninieyſzégo kazáliſmy opowiedźieć/ y tą vſtáwą náſzą ſkázuiemy [*hac constitutione nostra decernimus JanStat* 117]: áby ná Séymiéch Powiátowych Poſłów ná Séym Wálny nie więcéy obiérano/ iedno ták wiele/ iáko [...] zá [...] królowánia przodków náſzych *SarnStat* 42.

»na wieki skazować« = *perpetuo decernere JanStat* (*2*): y ten zły zwyczay/ którym ku brániu ná wieś z miaſt y z miáſteczek náſzych piwá poddáni náſzy/ [...] bywáią przypędzeni/ káźiémy y znośiémy/ ná wieki ſkázuiąc y vſtáwiáiąc: [...] áby było wolno káżdému piwá y iné pićia zkądkolwiek brác *SarnStat* 929, 593.

Szeregi: »chcieć i skazować« = *velle et decernere JanStat*, *JanPrzyw* (*24*): CHcemy y ſkázuiemy: áby pieniądze álbo Wpiſné/ zá wyćiągánié podatków náſzych Królewſkich nápotym nie było bráné/ áni wyćiągáné. *SarnStat* 353; IEſli co nád cztérzy Artykuły/ y innych czáſów/ y ná niezwyczáynych mieyſcách będą ſądźić: to wſzyſtko nádáremno y nikczemné bydź chcemy y ſkázuiemy. *SarnStat* 528 [*idem* 528, 917]; Ale gdy będźie dźiedźiczna ſpráwá/ Sędźia álbo Podſędek będźie powinien tę ſpráwę przed námi przełożyć/ któréy vznánié áby przy bytności náſzéy y Pánów Rad náſzych było odpráwowano/ tego chcemy y ſkázuiemy. *SarnStat* 554 [*idem* 559]; NA prośbę źiem Ruſkich chcemy y ſkázuiemy/ áby o wſzytkich zbiegłych Státut Królá Olbráchtá był chowan. *SarnStat* 659, 163, 321, 528, 559, 578 (*24*). [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»dozwalać i skazować« (*1*): ſtárémi drógámi niechay ieżdżą [*kupcy*]: á ieſliby ináczéy czynili/ wſzyſtki Dekrétowi temu przećiwiącé ſie dozwalamy y ſkázuiemy [*permittimus et decernimus JanStat* 1035]/ áby od Stároſty náſzégo byli imáni *SarnStat* 1235.

»objaśniać i skazować« = *declarare et decernere JanStat* [*szyk 3*:*1*] (*4*): My tedy chcąc tákowym práwóm [*tj. bezpodstawnemu prawowaniu się o dziedzictwo*] koniec vczynić/ obiáſniamy to y ſkázuiemy [*Nos ... Declaramus JanStat* 562]: iż Mikołay brát młodſzy przerzeczonégo Wálká nie ma bydź ſłuchan *SarnStat* 594; A ieſli to [*kradzież zboża*] wnocy będźie vczyniono: tedy ſkázuiemy y obiáſniamy/ iż ieſt złodźieyſtwo. *SarnStat* 678, 839, 1211.

»skazować i obowięzować« (*1*): A ieſliby ſámi Stároſtowie y Dźierżawcy/ [...] w przerzeczonych rzeczy wypełnieniu ſłábi y niedbáli [...] byli: tedy oné [...] ſkazániu kłątwam przez przełożoné mieyſc [...] poddáiemy/ gromimy/ y temu wiecznie podléc ſkázuiemy y obowięzuiemy [*decernimus et obligamus JanStat* 246] *SarnStat* 899.

»skazować i postanawiać« (*1*): A ták ſkázuiemy y poſtánawiamy [*Decernimus et statuimus JanStat* 431]/ áby Stároſtowie źiem y powiátów nie ná innych mieyſcách ſądźili/ ieno ná mieyſcách Stároſtwóm obwłaſnych: to ieſt gdźie zwykły bywáć ſądy. *SarnStat* 528. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skazować i rozkazować« (*1*): piſániém ninieyſzym ſkázuiemy/ y zá mocny/ gruntowny/ y zá nieodwołány Edykt mieć roſkázuiemy [*decernimus*: *et ... praecipimus JanStat* 260]: Iż [...] *SarnStat* 218. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»ustawiać, (i) skazować« = *statuere et decernere a. decretare JanStat* [*szyk 17*:*9*] (*26*): Censeo, Mnimam. [...] Aliquando significat idem quod Decerno, Vſtawiáć/ Zkázować. *Mącz* 46d; vſtáwiamy y ſkázuiemy ie [*postronne osoby*] tákowéyże winie y karániu y kaźni bydź podległé [*jak ten*, *kto zgwałci przywilej królewski*] *SarnStat* 194; MIędzy inémi rzeczámi vſtáwiamy/ y ſkázuiemy iáſnie: iż klątwá tá/ która do trzećiégo dniá trwáć ma/ która byłá y innych czáſów chowáná po wſzyſtkich kośćiołách/ dla przyſzćia záklętégo/ od tego czáſu przez żadnégo nie ma bydź chowáná *SarnStat* 225; vſtáwiamy/ y ſkázuiemy: áby nápotym Doktorowie lékárſcy w mieſćiéch w których mieſzkáią/ Aptéki káżdégo roku z pilnośćią przeglądáli *SarnStat* 273; Vſtáwiamy téż y ſkázuiemy: áby złoto y ſrébro w nićiách pod ſtráceniém/ y do ſkárbu náſzégo rzeczy obróceniém ná potym do króleſtwá náſzégo nie było wożono y przedawano. *SarnStat* 274; vſtáwiamy y ſkázuiemy: áby w Króleſtwie náſzym płaca Złotégo Czérwonégo byłá pewna/ to ieſt áby zań dawano po pułkopiu *SarnStat* 926, 43, 176, 193, 286, 289 (*25*). [*Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.*]

α. *Zatwierdzać prawo* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): źiemie Krákowſkiéy zwyczáie té/ które ſą w niéy wźięté y pochwaloné/ [...] mocné vczyniliſmy/ [...] y tu oné przypiſuiemy/ pochwalamy/ y ſkázuiemy przez ninieyſzy ſtátut. *SarnStat* 59.

Zwrot: »skazować przez statut« (*1*): *SarnStat* 59 *cf W połączeniu szeregowym.*

2. *Wyrażać opinię*, *zdanie* (*7*):

Ze zdaniem dopełnieniowym [*iż* (*2*), *abo* '*że*' (*1*)] (*3*): [*bracia przepraszają Józefa*:] Otoż iuż maſz naſze garla czyń czo racżyſz z nami Aboch my to zaſłużyli skażuiemy [*!*] ſami *RejJóz* O8v; Skázuiem też/ iż obiáśnienie y wyłożenie słow onych y od ſyná/ dla pokazánia prawdy y dla potrzeby ná on cżás/ słuſznie y rozumnie do wyznániá wiárj ábo Credá włożono ieſt. *SkarJedn* 272, 273.

Przen [*co*] (*1*):

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): [*mówi mistrz Zakonu Krzyżackiego*:] Co ſie tycże Státáry [*lege*: z Tatary] przymierza náſzych/ ktemu ſie nie znam/ ſam to rozum ſkázuie/ komu ſą przylegleyſzy *BielKron* 232.

a. *Wydawać decyzję z mocą sprawczą* (*3*):

cum inf (*1*): tenże Státut iáko porządny y z dobrym rozmyſłem vczyniony w ten náſz ninieyſzy Státut od ſłowá do ſłowá ſkázuiemy potrzebnie włożyć *SarnStat* 384.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym z zapowiednikiem*: *tak* (*1*); *aby*] (*2*): Censebat, ut Pompeius in suas provincias proficisceretur, Ták mu ſie zdáło/ álbo ták skázował áby Pompeius do ſtaroſtw ſwych yechał. *Mącz* 46d, 412b.

3. *Decydować* [*co*] (*1*): [*Romulus*] Poſpolitemu cżłowieku dał też trzy rzeczy mieć w ſwey mocy/ rádę wybierák práwá ſie wywiádáć/ á woynę ſkázować gdy krol każe *BielKron* 99v.

4. *Definiować* (*2*): Determinare, skazowacz *BartBydg* 218; Finio [...] Wywodzę/ Wykładam własność rzeczy niektorey. Unde Deffinio idem, Skázuyę. *Mącz* 128a.

5. *Postanawiać* (*1*): Destino, [...] Vmyślam/ przed ſię bierzę Skázuyę. *Mącz* 83b.

6. *Symbolizować* [*kogo*] (*1*): Obraz Bogá ſkázuie/ lecż ſam nie ieſt Bogi[em] *WujJud* 46v.

7. *Zwroty w znacz.* '*pokazywać gestem*' (*też przen*) (*6*):

»drogę [*komu*] skazować« (*1*): Zábyegáć tedy będą rodzicowie temu áby dziecyę ſie zá młodu nye pſowáło/ máyą ono przykłády ſwemi dobremi/ [...] ná cnotę wſſeláką zá pomágáć/ przed nimi [*dziećmi*] ſie ſtrzedz áby czego nyeforemnego nye mowili/ ná złość [*tj. do zła*] onym drogi nye ſkazowáli *GliczKsiąż* E3.

»(jakoby) palcem skazować« [*w tym*: *kogo* (*1*), *komu* (*1*); *gdzie* (*1*)] = *digitum intendere*, *digitare*, *monstrare digito a. inidice*, *ostendere digito Cn* (*4*): Gdy [*Jezus*] przyſſedl do rzeki iordána gdzie ſwięty Ián kázál ij krzcil. Vzrzawſſy go vkázál go ſwym vcżniom palc[em] ſkazuiątz a wolaiątz: Oto baranek boży [*Vulg Ioann* 1/29] *OpecŻyw* 38v; ná co [*na poczciwość i szlachetność*] człowiek yeden drugie[go] miałby wieśc/ á yemu yákoby pálcem ſkázować.

GliczKsiąż E3v; Zá tym ſyn mátce/ á mátká ſynowi/ Y ſwóy/ y iego ſłowy żal odnowi. Pálcem ſkázuiąc/ gdźie Troia leżáłá *GórnTroas* 68; iákby vyźrzano Gdźiebym ſzedł/ wſzędźieby mię pálcem ſkázowano. *WyprPl* Bv.

»ręką skazować« (*1*): Potym Moiżeſz pożegnał wſzytki dwánaſcie narodow z oſobná/ [...] Tym więcey ieſzcże pobudził wſzytek lud ku płáczu/ ták áż niewiáſty biły pierśi ſwoie kámieniem/ Przeto ręką ſkázuiąc roſkázował áby ná ſtronę vſtąpili á milczeli *BielKron* 45v.

*** *W dosłownym tłumaczeniu tekstu biblijnego* (*1*): Ieſliśćie tedy vmárli z Chriſtuſem/ od elementow tego świátá: przeczże ieſzcze iákoby żywiąc ná świećie ſkázuiećie [ſtánawiaćie *WujBib*] (*marg*) vczyć ſię dáiećie. G. ábo, vſtáwam ſię poddáiećie. (–) [*decernitis*, *grec. δογματιζεσθε* ‘*trzymacie się postanowień*’]: Nie dotykayćie ſię/ áni koſztuyćie/ áni ruſzayćie *WujNT Col* 2/20.

Synonimy: **1.a.** *osądzać*, *sądzić*, *ustawiać*; **α.** *karać*, *potępiać*, *winić*, *winować*; **b.** *postanawiać*, *ustawiać*; **2.** *mowić*; **4.** *opisować*, *oznaczać*; **5.** *przedsiębrać*, *umyślać*; **6.** *znaczyć.*

Formacje współrdzenne cf KAZAĆ.

Cf **SKAZOWANIE**, **SKAZOWAN**, **SKAZUJĄCY**, **WSKAZOWAĆ**

MN

SKAZOWAĆ SIĘ (*6*) *vb impf*

się (*3*), sie (*3*).

Pierwsze a *jasne.*

praes 3 sg skazuje się (*5*). ◊ *3 pl* skazują się (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Okazywać się*, *stawać się wiadomym* (*4*): Innotescit, skazvye syą, obyavya syą, myonvye syą, poznava syą *BartBydg* 223b.

a. *W zdaniach bezpodmiotowych* (*3*):

Fraza: »samo się skazuje« [*w tym*: *to* (*1*); *zawsze*: *iż*, *że*] (*3*): Samo ſie ſkazuie ijż na golé ziemi cżęſto iádl Iezus mily z ſwymi rycerzmi. *OpecŻyw* 51; Sámo ſie to ſkázuie iż tám [*w Kartaginie*] Eneás nie był/ bo Eneás iádąc s Troiey do Włoſkiey zyemie morzem/ nie przyſzło mu nigdzyey iecháć imo Afrykę *BielKron* 75v; *BudNT przedm* c4; **[***TerentMatKęt* E5v; A ták/ ponieważ ſyn Boży ieſt cżłowiek práwy á ſzczyry żadney przyſady niemáiący/ ſámo ſie ſkázuie/ że nie ieſt áni był rzeczą przed wieki. *BudArt* R2v, R3v**]**.

b. *W zdaniu z podmiotem* (*1*):

Zwrot: »sam się skazować [*iż*]« (*1*): [*zgromadzenia*, *które oderwały się od kościoła powszechnego*] ine á rozne od nas dumy y zbory álbo zgromádzenya ſobye wynáyduyąc y czynyąc/ ſámi ſye ſkázuyą y oſądzáyą/ iż nye ſą z nas *KromRozm III* E4v.

Szereg: »skazować się i osądzać« (*1*): *KromRozm III* E4v *cf Zwrot.*

2. *Wydawać na siebie wyrok skazujący* [*czym*] (*1*):

Zwrot: »sam się skazować« (*1*): Wyſtep Xiaze a niechczeſli Widzys zeſie Czarczi zeſli By cze lepak y bez Sandu Niewzeli doſwego rzadu Bo ſię tem yuż ſam ſkazuge Kto Decretu nieprzimuye *RejKup* z3v.

Synonimy: **1.** *mianować się*, *objawiać się*, *poznawać się*; **2.** *osądzać się*, *potępiać się.*

Formacje współrdzenne cf KAZAĆ.

MN

SKAZOWAN (*11*) *part praet pass impf*

skazowan (*6*), **skazowany** (*5*).

Pierwsze a *oraz* o *jasne*; *w formach złożonych* -an-; -án, -áno; -ána *GroicPorz* (*2*), -ana (*1*) *SarnStat.*

sg m N (*praed*) skazowán (*2*). ◊ *f N* (*praed*) skazowána (*3*), skazowaná (*2*); -ána *GroicPorz* (*2*); -ána : -aná *SarnStat* (*1*:*2*). ◊ *n N* (*praed*) skazowáno (*1*) *SarnStat*, skazowan(e) (*1*) *VotSzl.* ◊ *pl N m pers* skazowani (*2*).

Sł stp s.v. skazować, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. skazać.*

Składnia dopełnienia sprawcy: *skazowan przez co* [= *przez instytucję*] (*1*).

1. *Nakazywany wyrokiem sądu* (*7*): DLużnik ktory zezna dług/ zapłátá bywa ſkázowaná naprzod do dwu niedźiel *GroicPorz* r2.

skazowan(*y*) *przeciwko komu* (*2*): A któryby tákowégo kmiećiá niechćiał puśćić/ winę zwykłą przepádnie: która z ſtárádawná w káżdéy źiemi w téy rzeczy przećiwko tym/ którzy ináczéy czynią/ zwykłá bydź ſkázowáná [*decerni consuevit JanStat* 1081]. *SarnStat* 659 [*idem*: ſkázowána] 927.

skazowany na kogo a. in aliquem (*2*): tedyby tego potrzeba/ żeby ći wſzyſcy ktorzyby ábo nierychło/ ábo niedbále/ to co powinność ich nieśie/ czynili/ ná Trybunał/ [...] *inter cauſas officij*, pozywáni y przed inſzymi ſpráwámi ſądzeni byváli/ á tám żeby *in negligentes* ábo *contumaces*, *vadium ſimile* ſummy nie oddáney ſkázowáne byváło. *VotSzl* E2. *Cf skazowany na kogo za czym.*

skazowany na kogo za czym [= *na podstawie czego*] (*1*): zá prośbą wſzyſtkich ſtanów onę vſtáwę/ zá którą winá zkrádźienia Rzeczypoſpolitéy bywáłá ſkázowána [*decernebatur JanStat* 71] ná té/ którzyby Mytá w króleſtwie/ [...] vchraniáli ſie/ [...] tę tedy vſtáwę znośimy y káźimy *SarnStat* 1239.

Wyrażenia: »[*jakim*] prawem skazowan« (*1*): Zapłátá Goſćinnym Práwem ma być ſkázowaná do trzećiego dniá. *GroicPorz* m2v.

»skazowan [*komu*] przez sąd« (*1*): y ábyśćie pilnováli/ gdy mu [*pozywającemu o granice dóbr*] będźie ſkázowano przez ſąd [*vel attentaretis sibi decerni per Iudicium JanStat* 415] powództwo przećiwko przerzeczonému N. iáko Principałowi/ y przećiwko wam iáko śćiennikóm: ábyśćie ná przerzeczoné rzeczy wedle práwá odpowiádáli. *SarnStat* 462.

2. *Wyrokiem sądu uznawany za winnego* (*4*):

bibl. W przekładzie Vulg Luc 6/37 (*2*): Nie poſądzaycie/ nie będzyecie też poſądzeni. Nie ſkázuycie/ á nie będzyecie też ſkázowáni [*nolite condemnare*, *et non condemnabimini Vulg Luc* 6/37]. *RejPos* 169v, 170v.

a. *Karany* (*2*):

skazowan wedle czego (*1*): *SarnStat* 1149 *cf Szereg.*

Wyrażenie: »skazowan na śmierć« (*1*): Zátym on Valerius głoſem odpowiedział/ że iemu nic ná tym ieſliſz ſłuſznie á práwnie bądź nieprawnie bywa ſkázowan ná ſmierć *Phil* S.

Szereg: »sądzon i skazowan« (*1*): któréy [*winy*] ieſliby w Grodźie pozwánému nie przykazano: tedy ſąd Ziemſki [...] ma ią ſkazáć iemu: żeby ſie káżdy *in fuo contineret officio*: okrom tego/ gdyby ſie kto komu zápiſał w Grodźie ſtać y odpowiedáć: bo táki wedle ſwéy obligáciiéy ma bydź záwſze ſądzon y ſkázowan. *SarnStat* 1149.

Synonimy: **1.** *nakazowany*, *rozkazowan*; **2.** *sądzony*; **a.** *karany*.

Cf **SKAZOWAĆ**

MN

SKAZOWANIE (*8*) *sb n*

Oba a *oraz* o *jasne*, e *pochylone.*

sg N skazowanié (*2*); -é (*1*), -(e) (*1*). ◊ *G* skazowaniá (*2*). ◊ *L* skazowaniu (*2*). ◊ *pl A* skazowaniá (*2*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

I. *Orzekanie z mocą prawa* (*6*):

Wyrażenie: »skazowanie ortylow« (*1*): Placita, skazovanye orthilow *BartBydg* 116b.

Szereg: »pytanie i skazowanie« (*1*): Abowiem ty Ceremonie/ ktore ſye tu dźieią przes pytánia [*w sprawie przysięgi skierowane do sędziego*] y ſkázowánia [*przez sędziego*]/ mogą drugiego ſumnienie zmiękczyć/ ku ſkruſze przywieſć *GroicPorz* z3.

a. *Wydawanie wyroku* (*4*): Wſzákże chcemy/ áby od Sędźi Duchownych y od Powodów tá ſrogość ták byłá vmiárkowána: áby áni oni w doćiągániu ſpráwiedliwośći/ ábo w ſzácowániu ſzkód ſwych: áni ći w ſkázowániu [*in decernendo JanStat* 726] niewykraczáli z miáry ſłuſzney ſpráwiedliwośći. *SarnStat* 907.

skazowanie o czym (*1*): A Tákowé kauzy o pomiáry y o porównánié imienia między bráćią ná rokách poſpolitych źiemſkich máią bydź ſądzoné y kończoné bez áppellácіiéy/ [...] wyiąwſzy to/ żeby w tákiéy kauźie/ [...] między ſtronámi controwerſia ſie wſczęłá/ o których rzeczách vznawánié y ſkázowánié ſądownie miáłoby bydź czynioné z potrzeby *SarnStat* 1165.

W połączeniu szeregowym (*1*): Ktemu też [*prawdziwa wolność*] należy w prawdźiwey kárnośći/ w rownem práwá opiſániu/ w iednákim poſtępku iednákich ſpraw okrom wſzelákiego ná oſoby bacżenia/ á w rownośći ſądzenia/ ſkázowánia/ y práwá wykonánia [*pari conditione iudicandique decernendi et exequendi aequabilitate*]. *ModrzBaz* 71v.

Wyrażenie: »skazowanie przysięgi« (*1*): á Sędźiowie też oni dawni nie byli prędcy do ſkázowánia przyśięgi *GórnRozm* H2.

II. *Wyrok*; *sententia JanStat*, *JanPrzyw* (*2*): y wſzyſtki zapiſy/ dárowánia/ wyrzékánia/ zſtępowánia/ zeznawánia/ potwiérdzenia Przywileie/ Inſtrumentá/ przedawánia/ kupowánia/ vchwalenia/ ſądy/ Skázowánia/ obrony/ y dekréty z łáſki przećiwko Zakonowi náſzému ná źiemie przerzeczoné przez Papieże Céſárze/ Króle/ Pány/ [...] pod iákimikolwiek ſłowy ſą vczynioné/ [...] nikczemné czynimy *SarnStat* 1089, 887.

Synonimy: **I.a.** *sądzenie*; **II.** *sąd*, *wyrok*.

Cf **SKAZOWAĆ**

MN

SKAZOWANY *cf* **SKAZOWAN**

SKAZUJĄCY (*1*) *part praes act*

N sg m skazujący.

Sł stp s.v. skazować, *Cn w innym znaczeniu*, *Linde w objaśnieniu s.v. skazać.*

Wskazujący, *pokazujący*:

Zestawienie: »skazujący palec« = *drugi po kciuku palec ręki*: Index ozeyger ſkázuiący pálec. [vkazuiąci palec *Mymer*[1]] *Mymer*[2] 21.

Cf **SKAZOWAĆ**, **WSKAZOWAĆ**

MN

[SKAŹ *sb f*

G sg skâzi.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Postanowienie, *decyzja* [*czyja*]: y poſtánowili ze wſzytkich przeſzłych ná okrutnieyſze y powſzechne ná chrześćiány przenáśładowánie [*!*]: żebj z fundámentem obáleni y wykorzenieni byli. Wſzákże do trzećie[go] dniá ábу ſię ztym ludu poſpolite[go] dołożyli/ potwierdzenie onej ſkazi ſwej odłożyli. *SkarŻyw* 359.

Synonimy: *klauzula*, *postanowienie*, *uchwała*, *ustawa.*

Cf **SKAZANIE]**

MN

SKAŹCA (*46*) *sb m i f*

m (*44*), *f* (*2*); *m* : *f RejZwierc* (*3*:*2*).

skaźca (*32*), **skazca** (*5*), **skażca** (*2*), **skajzca** (*1*), skaźca *a.* skazca [*z tekstów niestosujących znaków diakrytycznych lub stosujących niekonsekwentnie*] (*6*); skaźca *LubPs* (*2*), *UstPraw*, *GórnDworz*, *RejPos* (*2*), *RejZwierc* (*5*), *RejPosWstaw*, *MycPrz*, *WierKróc* (*2*), *ModrzBaz*, *KochPs* (*2*), *KochWr*, *LatHar*, *PowodPr* (*3*), *VotSzl*, *GosłCast*, *KlonWor*, *SzarzRyt*; skazca *BudBib*, *SkarŻyw*, *CzechEp*, *KlonKr*; skażca *OpecŻyw*, *KromRozm II*; skajzca *Mącz*; skaźca : skazca *BielKron* (*5*:*1*).

s- (*45*), z- (*1*); skaźca: -źc- (*27*), -śc- (*4*), -źcz- (*1*); skazca: -zc- (*2*), -ſc- (*1*), -ſzc- (*1*), -ſzcż- (*1*), **[**-ſcz-**]**; skażca: -żtc- (*1*), -żc- (*1*); skajzca: -yzc- (*1*), **[**-iſc-**]**; skaźca *a.* skazca -zc- (*1*), -ſc- (*2*), -zcz- (*2*), -ſtz- (*1*).

-å- (*37*), -a- (*3*); -a- *OpecŻyw*, *KromRozm II*; -å- : -a- *PowodPr* (*2*:*1*); *końcowe* a *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg N skâźca (*15*). ◊ *G* skâźce (*1*). ◊ *A* skâźcę (*7*) [*w tym*: -e (*2*)]. ◊ *I* skâźcą (*9*). ◊ *V* skâźca (*1*). ◊ *pl N* skâźce (*4*), skâźcy (*1*) *PaprUp*. ◊ *D* skâźc(o)m (*3*). ◊ *A* skâźce (*2*) *LubPs*, *RejPosWstaw*, skâźc(o)w (*1*) *PowodPr*. ◊ *I* skâźcami (*2*); -ami (*1*), -(a)mi (*1*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. skaziciel*, *Linde XVI – XVII w.*

Ten, *kto niszczy*, *psuje*, *wyrządza szkodę*, *powoduje stratę*; *corruptor Mącz*, *Calep*, *Cn*; *perditor Calep*, *Cn*; *eversor Modrz*; *contritor Cn* [*w tym czego*, *czyj* (*40*): *G sb i pron* (*33*), *ai* **[***poss***]** (*5*), *pron poss* (*2*)] (*46*): Temiſtocles [...] napoiem bykowey krwie żywota dokonał, aby niebył vznany być zdrayczą pana ſwego, albo ſkazczą oyczyzny ſwey *BielŻyw* 64; *UstPraw* Ev; Trybuni [...] wołáli pomſty ná Koriolaná/ iáko ná gwałtowniká práwá á ſkaźce miáſtá *BielKron* 108v, 109 [*2 r.*], 164, 238, 395; Corruptor, Skayzcá. *Mącz* 361a; á przetoż ſłuſznie zá ſkaźce poſpolitey oyczyzny miani być máią/ ći ktorzy tu powinności ſwey nie doſyć czynią. *RejPosWstaw* 42; *MycPrz* I C3v; *WierKróc* A3, Bv; Wielkié tedy przeklęctwo/ [...] záſłużył/ który ták święty związek/ y to chwalebné ziednoczenié miedzy ludźmi tárga: á godźienby/ áby [...] tego práwá przećiwko niemu vżyli/ któré ná rózśiéwcę roſtyrku/ y ſkaźcę rzeczjpoſpolitéy ieſt poſtánowioné. *KochWr* 22; *PaprUp* H2v, K; Perditor – Zkazcza. *Calep* 777a, [263]b; máłych złodźieiow w powrozách albo łáńcuchách żeláznych trácą. á wielkim ſkaźcom R.P. w złotych łáncuchách chodzącym ſie kłániáią. *PowodPr* 79; **[**Ale gdy by ſie tego [*zmiany ustalonych w zborze porządków*] kto śmiał krnąbrnie zezgorſłenim i ſporuſſenim Kośćielnym ważyć/ [...] tedy niechai zapewne wie takowy ſkaiſca/ iż tam wten czas barzo grzeſły *ConfKwiat* ee3; *CiceroKosz* K; Item ÿeſlibÿ ſzie dowiedzieli braczia naſzÿ o ſkodniku ktorÿm rzemieſła naſzego wdomu sliachecźkiem, [...] ktorÿ bÿ niedawal poplatkow [...], wolno nam bendzie thakowego skaſcze naſzego, vrzędnie wziącz ÿ karać wedlie wÿſtępku iego. *MetrKor 1581* 129/65; *Volck* 548; *Sentencja* D**]**.

W przeciwstawieniach: »skaźca ... miłośnik, sprawca« (*2*): A ieſli ſwoy pożytek od poſpolitego będą chćieli odłączáć/ záprawdę ći zboycámi będą Rzeczypoſpolitey nie ſtrożmi/ będą ſkaźcámi iey nie ſprawcámi. *ModrzBaz* 23; *PaprUp* H4v.

Szeregi: »burzyc a skaźca« (*1*): Czytayże záſię w iákiey Kátiliná álbo inſzy burzyce á ſkaźce Poſpoliteyrzeczy ſławie zoſtawáli *RejZwierc* 38.

[»skaźca i przestępca«: A gdźieby ktory z náſzych zoſtał ſkaźcą y przeſtępcą te[go] przymierza/ y potáiemnieby z nieprzyiáćielem dźierżał/ tego my złoczyńcę y krzywoprzyſięźcę ſrodze káráć będziemy. *BazHist* 340 (*Linde*).**]**

»skaźca a rozdrapacz« (*1*): A ſámichmy ſą ſobie dobrowolni ſkaźce á rozdrapácże y oyczyzny náſzey/ y wſzytkich roſkoſzy náſzych *RejZwierc* 262.

»skaźca abo zdrajca« (*1*): Ktoryby z nich [*wybranych do zgromadzenia i szafowania skarbu Rzeczypospolitej*] ináczey vczynił/ á ſkaźcą ábo zdraycą ſkárbu tego Rzeczypoſp⟨olitej⟩ w namnieyſzey rzeczy był doznan/ áby *poena capitis*, *infamiae*, *et confiſcatione bonorum* był záraz karan. *VotSzl* E.

α. *W odniesieniu do Boga Ojca i Jezusa*: *ten*, *kto pognębił zło* (*3*): [*obiecał Bóg*] wſſemu rodzáyowi ludzkyemu zbáwićyelá á ſkáźcę wężá/ to yeſt/ czártá *KromRozm II* i3; A ćiebie przed wſzemi Pánie Wyznam ſkaźcą nieprawośći *SzarzRyt* A4v.

W przeciwstawieniu: »obrońca ... skaźca« (*1*): A ia/ iáko oſobliwy W domu páńſkim krzak oliwy/ Kwitnąć będę: [...] Miéy dźięke/ dobrych obrońcá/ A złych ſkaźcá *KochPs* 78.

β. *W tłumaczeniu hebrajskiego słowa „chowelim”* (*1*): Y (ia) páść będę [*mówi Jehowa*] drob pomordowánia/ [...] bo wziąłem ſobie dwie rozdze/ iednę názwałem Nohámą/ á drugą názwałem Chowelimem [*Chobelim*] (*marg*) Nohámá/ tłumáczy ſię wdzięczna/ záś Chowelim kázićielowie/ lub ſkazce/ álbo/ gubićielowie/ álbo ráczey powrozy lub ſznury/ [...] (–) *BudBib Zach* 11/7.

a. *Ten*, *kto dręczy*, *niepokoi*, *prześladuje*, *zabija* (*7*): TEn [*Mieczysław III Stary*] w okrućieńſtwie prowádził ſwe ſpráwy, [...] Prze-

grázał pomſtą y gromił cne pány. [...] Zbrzydziwſzy ſobie iáko ſkazcę ſwego, Zrzucono z páńſtwá Krolá łákomego. *KlonKr* Dv; Gdy był pytány [*Tymon filozof*]/ czemu tákim ſkaźcą ieſt narodu ſobie ſpolnego? Odpowiedźiał: Złych ludźi nienawidzę/ iż złymi ſą *PowodPr* 66; *KlonWor* 44; **[**Ná mieyſcu Krolá Mężnego/ Skaźce Dáryuſzowego. Szukamy Możnego Páná/ Polſkiego KROLA STEPHANA. *PaprTriumf* B2v (*Linde*); *WerReguła* 43; Márſyás śpiewał y trąbił cżęśćią/ Libuſy pánny bitwę niewieśćią. [...] Spiewał iáko Krok/ ſkaźcę ſwoiego Smoká pod ſkałą zábił ſrogiego. *KmitaŁów* C**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): Bo iuż táki [*kto każdemu przyzna to*, *co czyje jest*] nie może być áni okrutnikiem/ áni gwałtownikiem/ áni niemiłoſiernym. Iuż nie może być zawiſnym/ ſędzyem nieſprawiedliwym/ ſkaźcą áni oſoczńikiem żadnego. *RejPos* 250.

W przen (*1*): Ale gdy ſie też vda [*umysł stateczny*] zá ſpráwámi ſwowolnemi/ plugáwemi/ á nieucźćiwemi/ tedy nie ieſt krol/ ále ſrogi tyran á ſkaźcá człowieká onego/ ktory go vſtáwiczńie káźi/ tępi/ á niſzczy. *RejZwierc* 19v.

Przen (*2*): Boday vſechł y vpadł zły ięzyk wſzeteczny/ Cnoty ſkaźcá/ y dobrych nieprzyiaćiél wieczny. *KochPs* 43.

a) *O potwarzy* (*1*): [*gdyby jeden drugiemu był życzliwy*] Vpádłáby wnet oná iádowita nieſpráwiedliwość/ oná ſroga ludzka ſkaźcá potwarz/ vpádłáby wſzytká niecnotá wymyſlna niepobożnych ludzi *RejZwierc* 96.

b. *Ten*, *kto sprowadza na złą drogę*, *demoralizuje*, *nakłania do złego* (*5*): A on [*stryj*] mu [*św. Piotrowi z Werony*] wywodził (bo był Mánicheyczyk wymowny y Miniſter á ſkaſzcá duſz ludzkich piekielny) iſz dyabeł ſtworzył niebo/ ziemię/ y ty rzeczy widome. *SkarŻyw* 371; [*Jempsar o Józefie*:] Skaźcá y ſzpiég/ gryźie mię ćiężko/ gryźie/ boli/ Ten nieſczęſny cárownik/ ktory [...] przez ſwé cźáry y ſzátáńſkié czyny/ Chćiał mię był zwiéźdź *GosłCast* 61.

Przen (*2*): bo pokoy á prożnowánie/ wieldzy to ſą ſkaźcze cżłowieczy. *GórnDworz* Hh3.

Szereg: »skaźca a zwodnik« (*1*): Przypátrzże ſie też záſię pilnie/ iáko ten nieſłáchetny á ták márny grzech ieſt ſkaźcą á zwodnikiem práwym ſwiátá wſzytkiego *RejPos* 217v.

α. *O szatanie* (*1*):

W przeciwstawieniu: »miłośnik ... skaźca« (*1*): coś [*duszo moja*] vcżyniłá? w niebieś opuśćiłá cżyſtego miłośniká twe^go^/ á w piekleś ſzukáłá mierźionego ſkaźce twego? *LatHar* 150.

c. *Ten*, *kto bezcześci*, *kala* (*4*): *OpecŻyw* [123]; Gdyż kto ſię iedno dobrze piſániu temu tám Dánielowemu przypátrzy: iáko on opiſuiąc Krolá Antyochá Epiphánieſá/ onego ſrogiego y okrutnego morderzá ludu Izráelſkiego/ y ſkaſzczę nabożeńſtwá onego zakonnego: opiſał też záraz w iego oſobie y Antychriſtá. V mnie ieſt rzecż niepodobna/ żeby cżłowiek báczny/ [...] nie miał z tąd tám vpátrzyć y poznáć Antychriſtá tego/ iż iuż ieſt ná świećie *CzechEp* 365.

[*W przeciwstawieniu*: »naprawca ... skaźca«: tu ſie ogląday iáko we zwierciedle/ w tym doſkonáłym obráźie wſzelkiey cnoty/ [...] vważáiąc iż Bog ieſt trzyman zá błazeńſtwo/ cnotá zá złoczyńſtwo [...]: iednacż tego świátá/ zá mieſzáłę tego świátá: náprawcá Zakonu/ zá ſkaźcę Zakonu: Zbáwićiel grzeſznego zá grzeſzniká *WujPosN 1584* I 285 (*Linde*).**]**

Szereg: »bluźnierca i skaźca« (*1*): Tákowychże [*jak arianie*] bluźniercow y krześćiáńſtwá ſkáźcow/ Páweł S. z towárzyſtwá wiernych wyklina y wyrzuca/ iáko wrzod káncer *PowodPr* 38.

α. *O kobiecie* (*1*): [*Pismo*] Zowie ią [*swawolną żonę*] złodzieyką/ łotrynią/ ktora okrada y Bogá y mężá ſwego/ á ieſt ſkaźcą y domu ſwego/ y ſławy ſwoiey/ y wſzytkiego narodu ſwego. *RejZwierc* 33v.

d. *Ten*, *kto zniekształca*, *fałszuje* (*2*):

Wyrażenie: »zły (*a.* złośćiwy), fałeszny skaźca« [*w tym*: *zły a fałeszny* (*1*)] (*2*:*1*): Thu przez then rozdzyał wſzytek yeſt modlitwá przećiwko złym á fáłeſznym ſkaśćom náuki Páńſkiey iż ſnadź o nyę nie dbáią/ gdyż ią tłumią. *LubPs* bb6v *marg*, bb6v *marg.*

[*Szereg*: »przeciwnik i skaźca«: ſtarſły maią walczyć ſprzećiwniki Ewangeliei świętei [...] przy ktorei ſtać maią/ i opierać śie/ nietylko do vtracęnia maiętnośći ſwoich przećiw przećiwnikom i ſkaſcom nauki świętei/ ale też do vtracęnia gardł ſwoich *OrszakPos* 12.**]**

Synonimy: *burzca*, *burzyc*, *burzyciel*, *niszczyciel*; **b.** *zwodnik*; **c.** *bluźnierca*, *bluźnierz*; **d.** *fałesznik.*

Cf **SKAZICIEL**

MN

[SKAŹLIWOŚĆ *sb f*

A sg skaźliwość.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Grzech:

Zestawienie: »skaźliwość pierworodzeństwa« = *grzech pierworodny*: Y Odrzucáią Pelágiany y inſze/ ktorzy zkáźliwość pierworodzeńſtwa przą być grzechém *KonfGlicz* B4v.

Synonimy: *grzech*, *pomaza*, *wina*, *zmaza.*

Cf **1. SKAZA]**

MN

SKAŹLIWY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKAŹNIĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*
Cf SKAŹNION(Y)

SKAŹNION(Y) *Sł stp s.v. skaźnić*; *Cn*, *Linde brak.*
Cf SKAŹNIĆ

SKAŹŃ (*94*) *sb f*

-ź- (*72*), *-z-* (*10*), *-ſ-*, *-s-* (*9*), *-ſz-*, *-sz-* (*2*), *-ż-* (*1*).

W N i A: *-å-* (*33*), *-a-* (*5*); *-a- MurzHist* (*2*); *-å- : -a- UstPraw* (*8*:*2*), *WujJud* (*1*:*1*); *w pozostałych formach*: *-å-* (*42*), *-a-* (*3*); *-å- : -a- MurzHist* (*1*:*1*), *UstPraw* (*15*:*1*), *SarnStat* (*18*:*1*).

sg N skåźń (*14*). ◊ *G* skåźni (*27*), skåźniéj (*4*); *-éj WujNT*; *-i : -éj UstPraw* (*9*:*2*), *SarnStat* (*8*:*1*); ~ *-éj* (*1*), *-(e)j* (*3*). ◊ *D* skåźni *SarnStat* (*2*), skåźni(e)j (*1*) *WujNT*. ◊ *A* skåźń (*27*). ◊ *I* skåźnią (*6*). ◊ *L* skåźni (*8*). ◊ *pl A* skåźni (*3*) *ZapWar*, *SarnStat* (*2*), skåźni(e) (*1*) *UstPraw*. ◊ *L* skåźniach (*1*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. skazanie*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Wyrok* (*zwykle wydany przez organ sądowniczy*); *sententia Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *pronuntiatum Mącz*; *damnatio Vulg*; *iudicium*, *interlocutio Cn* (*87*): *ZapWar 1528 nr 2457*; Gdy pozwány ná Roku nieſtánie/ Tedy ten co pozywa ma dáć od ſkaźniey ſędziemu groſz á piſarzowi groſz. *UstPraw* C3, C2v [*2 r.*], C3, G2; y maſz to ták bydź wolno/ trudnośći zádáwác ludźiom dobrym/ y o koſzt ich przyprawować/ á tego po ſkaźni niewinnemu nie nágrádzáć? *GórnRozm* I2; *GórnTroas* 65; *WujNT Luc* 23/40; które świádki powód w ſądźie Ziemſkim ná bliſkich rokách po ſkaźni ma mienić y popiſáć ſpółem z rótą przyśięgi *SarnStat* 473 [*idem* 1176]; chcęmy/ áby oná ſkaźń w kśięgi do Akt byłá wpiſána *SarnStat* 748 [*idem* (*2*)] 790, 911, 1150 [*2 r.*], 1156, 1157, 1176.

skaźń czego [= *dotycząca czego*] (*1*): A gdy [*powód*] przyſięże/ tedy Podkomorzy ma ſkázáć gránice chować wiecznemu czáſy/ ktorych gránic ſkaźń y wſzytek poſtępek práwá ma Podkomorzy przes liſt ſwoy powodem odeſłáć ſądowi zyemſkiemu ná poroczki bliżſze *UstPraw* I.

skaźń przeciw(*ko*) *komu* (*6*): o skaźni przećiw brácieу *UstPraw* G2, F4; Mąż niektory zoſtáwion ieſt od Felipá w więźieniu: [...] przyſzli do mnie Arcykápłani y ſtárſzy Zydowſcy/ proſząc ſkáźniey przećiw iemu. *WujNT Act* 25/15. *Cf Fraza*, »skaźń uczynić«.

skaźń w czym [= *dotycząca czego*] (*1*): Od ſkaźni w zyſku ma dáć ten co zyſzce ſędziemu 4. groſze/ á piſarzowi groſz. *UstPraw* C3.

skaźń czyja, *czego* [= *kto wydaje*] [*w tym*: *G sb i pron* (*10*), *ai* (*9*)] (*19*): *ZapWar 1528 nr 2457*; mvſzyelyſzmi ſkaſzn Com^m^iſſarſ-

kam decretem naſchem poczwyerdzycz. *LibLeg* 11/159; Sędzya ná ſądzye ma ſię ſprawować wedle náuki Krolá Káźimirzá/ A ieſliby inák/ tedy iego ſkaźń niczemna. *UstPraw* C3; *Mącz* 382c, 488d; *SarnStat* 956. *Cf* »skaźń sądu, sądowa«, »skaźń sędziego«, »wiecowa skaźń«, *Wyrażenia przyimkowe.*

skaźń czyja [= *kogo dotyczy*] (*1*): skasny moge [*lege*: moje] ktore mam podlug posthąpv prava przevyedzone ziemskiego hy kvyth thego mykolaya Mrokowskiego klada przeth V.M. *ZapWar 1528 nr 2457.*

W połączeniach szeregowych (*3*): Senatusconsultum, Vznánie skaźń/ Decret á poſtánowienie pánów rádnych. *Mącz* 382c, 401a; ná których [*sędziów*, *ławników*, *przysięgłych*, *sołtysów*] ſkaźni/ álbo ſentenciách/ álbo práwiéch/ ſkázuiemy władzą náſzégo Máieſtatu Królewſkiégo/ áby ták przeſtawano iáko ná práwie *SarnStat* 956.

Fraza: »[*przeciwko komu*] skaźń wyszła« (*2*): tedy tákowéy ſtronie przećiwko któréy ſkaźń wyſzłá [*pars damnata JanStat* 643]/ wolno będźie do wysſzégo Sędźiégo odwołáć ſie. *SarnStat* 795 [*idem*] 806.

Zwroty: »skaźń kazić; skaźni skażenie« = *decretum subvertere Mącz* [*szyk zmienny*] (*1*;*1*): *Mącz* 488d; ktobykolwiek ná Séym/ [...] był pozwan *ex cuiuſcunque inſtantia*, ku ſkáżeniu [= *unieważnieniu*] tákowéy ſkáźni/ podług ordináciiéy y według vchwały Séymu przeſzłégo Piotrkowſkiégo vczynionéy/ od pozwów y od rzeczy wolen bydź ma/ y ieſt. *SarnStat* 858.

»skaźń naganić; naganienie skaźni; skaźń bywa naganiona« [*szyk zmienny*] (*1*;*1*;*1*): (*nagł*) Kiedy Sędzyego skaźni niemoże nágánić [= *zakwestionować*] [...] (–) Vſtáwiliſmy iż gdy ſędzia ſiedźi przy nas álbo przy Woiewodzie/ [...] Tedy ſędźia niemoże być ruſzon. *UstPraw* C2v; Sędźia/ od kogo bywa ruſzenié/ y którégo ſkaźń bywa przez ſtronę nágániona [*cuius sententia per partem impugnatur JanStat* 643]/ nie piérwéy będźie powinien ſkazánia ſwégo oczyśćić/ áż mu przed tym przez ſtronę trzy grzywny álbo ſkóry kunie będą náznáczoné *SarnStat* 795, 795 *żp.*

»od skaźni odwołać ſię« (*1*): Kázdému wolno od ſkazni Sędziégo do wysſzégo Sędziégo odwołáć ſie. *SarnStat* 806.

»skaźń za sobą otrzymać« (*1*): Omnibus sententiis absolvi, Wſzelką skaźń zá ſobą otrzimáć. *Mącz* 400d.

»skaźń (u)czynić; skaźń (będzie) uczyniona« [*w tym*: *przeciwko komu* (*1*), *za kim* (*2*), *wedle czego* (*1*), *na kogo* (*1*), *o co* (*1*)] = *decernere*, *pronuntiare sententiam Mącz*; *proferre sententiam JanStat* [*szyk zmienny*] (*16*;*4*): [*mówi Franciszek*:] Bo ieſli chcąc będziem grzeſzyli po vznaniu prawdy/ iuſz tam niemaſz offiary za grzechy/ ale nieiakie ſtraſzliwe ſądu oczekywanié [*Vulg Hebr* 10/26-27] [...] O mnieć Paweł napiſáł/ przeciwkoć mnie ſkaſń vczynił *MurzHist* R4; Sędźia niż ſkáźń vczyni ma ſtron pytáć máiąli ieſzcze iákie obrony álbo dowody pewne *UstPraw* C2; Gdy ieſt bráćiey álbo ſioſtr kilká nierozdzyelnych/ á przewiedzyonoby ná ktorym z nich práwo/ y ſkazń vczyniono: tákowey ſkaźni iuż vczynioney drugi brát gábáć niemoże *UstPraw* G2, C2 [*3 r.*], G2, G2v [*2 r.*]; pronunciata sententia, Vcziniona skaźń. *Mącz* 254c; De absente secundum praesentem iudicare, W niebytnośći yedney ſtrony vczinić skaźń wedle woley tego ktory oblicznie yeſt/ á rzeczy ſwey przíſtrzega. *Mącz* 378b; Absolvere reum, Pozwáną ſtronę wypuśćić z ſądów/ zá nią skaźń vczinić. *Mącz* 400d, 254b, c, 378b; Heretykowie/ [...] ſami ná ſię ſkazń czynią/ gdy ſami chcąc z kośćiołá wychodzą *SkarŻyw* 337; A gdy Sąd *ſuper principali* ſkaźń vczyni/ tedy ią ma concludować/ áby iéy pozwány doſyć vczynił *SarnStat* 1149, 592, 1156.

»skaźń (wy)dawać« [*w tym*: *na kogo* (*1*)] (*2*): *SkarŻyw* 165; iż gdy Wóytowie/ Sołtyśi/ Láwnicy/ Przyśięgli v ſądów zagáionych w práwie Niemieckim/ między témi/ którzy ſie práwuią w ſądźiéch ich zágáionych/ ſkaźni z rozmowy między ſobą/ y iuż ſkończoné w wielu ſpráwách wydáią [*sententias ... promulgant JanStat* 1019]: [...] áwo ze wſzytkimi vczyniliſmy ziazd y Séym: [...] áby [...] *SarnStat* 953.

Wyrażenia: »mocna [= *prawomocna*] skaźń« (*1*): My w tákowey rzeczy [*sprawie o dziedzictwo*] ſkázuiem nieſłuchác młodſzego brátá/ y owſzem czyniem mocną ſkaźń. *UstPraw* G2v.

»skaźń niczemna; skaźń czynić niczemną« (*1*;*1*): Gdyby ſtároſtá ſądził więcey niźli [*!*] czteri artikuły [...] tákową ſkáźń czynim niczemną [= *nieprawomocną*]. *UstPraw* A3, C3.

»skaźń niesprawiedliwa« (*1*): Stroná przećiw ktoreyby ſędzia ſkazń vczynił ták ma ruſzyć/ Pánie ſędzia ſkazni tey nieſpráwiedliwey ktorąś vczynił zá práwną nieprzyimuię *UstPraw* C2.

»ruszony, nieruszenie od skaźniej« (*1*:*1*): Sędzya ruſzony [= *oskarżony o wydanie niesprawiedliwego wyroku*] od ſkaźniey/ niema dáley oney rzeczy ſądzić/ od ktorey ruſzon *UstPraw* Cv; *SarnStat* 1156.

»skaźń sądowa, sądu« (*4*:*1*): APpellácia wolna ma bydź/ á nieruſzenié od ſkaźniéy Sądu Ziemſkiégo y Grodzkiégo *indifferenter* bez winy Kocu [*tj. opłaty sądowej*]. *SarnStat* 1156. *Cf* »podle skaźni sądowej«, »za skaźnią sądową«.

»skaźń sędziego« [*szyk 4*:*1*] (*5*): ieſliby ſie komv niepodobala ſkazn ſzędziego, moze go rvſſycz na viecze vedlia obyczaya prava a ſtatutow ſtaradawnych o Rvſſeniv napiſſanych *ComCrac* 16v; *UstPraw* C2v, G; My tedy tákową ſkaźń Sędźiégo/ która nie byłá Appéllácią záwieſzona/ obiáſniamy: iż iuż w oſądzoną rzecz przeſzłá *SarnStat* 806, 806.

»skaźń skończona« = *ostateczny wyrok* [*szyk 2*:*1*] (*3*): A tákowyż rok y temu któryby w króleſtwie nie był/ á był pozwan záwitym rokiem/ od Sędźiégo ma bydź náznáczón. Ináczéy Sędźia do ſkończoney ſkaźni ma poſtąpić nie bacząc ná niepoſłuſzeńſtwo pozwánégo. *SarnStat* 693, 953. *Cf* »za skaźnią skończoną«.

»wiecowa [= *wydana przez sąd wiecowy*] skaźń« (*1*): A tam z vieczow moze na pirwſſy Syem po vieczach zlozony appellovacz, ieſlibi ſie komv vieczova skazn nie podobala. *ComCrac* 17.

Szeregi: »dekret a (albo) skaźń« (*2*): Pronuntio, Mowię/ powiedam ſwoye widzenie/ też skázuyę/ decret á skaźń czinię. *Mącz* 254b; Ale ieſliby po tákowym zápozwániu [*rodzeństwa o spadek*] ten [*tj. pozwany*] nie ſtánął/ który ſie mięnił miéć Práwo/ iuż ma bydź ſkończony Dekrét álbo ſkaźń [*definitiva sententia JanStat* 561] vczyniona o tákowé dźiedźictwo *SarnStat* 592. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»skaźń i (albo) prawo« = *sententia et ius JanStat* [*szyk 2*:*1*] (*3*): *ZapWar 1528 nr 2457*; áby ſkaźni y Práwá w Máydeburgu nie kupowano/ [...] pod winą vtrácenia wſzyſtkich dóbr ſwych/ władzą náſzą Królewſką zákázuiemy. *SarnStat* 955, 955. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»przezysk i skaźń« (*1*): Kſięgi ſądowne máią być w káżdym powiećie/ w ktore máią wwodzić wſzelákie przezyſki y ſkaźnie. *UstPraw* G2v.

»uznanie a skaźń« (*1*): Decretum consulis subvertere, Vznánie a skaźń burmiſtrzowską wywrácáć/ to yeſt káźić. *Mącz* 488d. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenia przyimkowe: »wedle (*a.* podle) skaźni« [*w tym*: *czyjej* (*3*)] (*4*): A powodowi ma być dan Woźny ná w wiązánie w onych przezyſkach y w winie wedle ſkaźni. *UstPraw* C3.

~ Wyrażenia: »karan wedle skaźni« (*1*): A gdy ſię Stároſtá z mieſzczány zgodzi ná iednę ſkaźń przećiw temu to więźniowi/ tedy więzyeń ma być karan wedle ich ſkaźni *UstPraw* F4.

»podle (*a.* wedle) skaźni sądowej« (*2*): *ZapWar 1528 nr 2458*; Kthoryby Sláchćic iął ſię kráść y inſze złe vczynki czynić/ [...] My áczkolwiekbychmy mu gniew z winą odpuśćili/ tedy iednák winien temu przećiw ktoremu wyſtąpił oprávić [= *wynagrodzić krzywdy*] wedle ſkazni ſądowey. *UstPraw* I3v. *~*

»za skaźnią« [*w tym*: *czyją* (*3*)] (*4*):

~ Wyrażenia: »za skaźnią sądową« (*2*): [*pomocnik zabicia szlachcica*] dwánaśćie niedźiél ná dnie w wieży śiedźieć ma/ y winien będźie zá ſkaźnią ſądową. *SarnStat* 1173, 1172.

»za skaźnią skończoną« (*1*): gdy kto o główną/ ábo dźiedźiczną rzecz/ piérwſzym/ wtórym/ y trzećim rázem bywa pozwan/

á nie ſtánie/ [...] tedy [...] powodowa ſtroná ná trzećim Roku záwitym/ przez Sędźiégo będźie dopuſczoná zá ſkaźnią iuż ſkończoną [*sententia definitiva JanStat* 631] w prawdźiwé dźierżenié tákowégo dźiedźictwá *SarnStat* 691.

»za skaźnią ziemską [= *sądu ziemskiego*]« (*1*): A ieſliby część oná imienia byłá białéygłowie zgołá/ przez bráćią w poſseſsią dáná y puſczoná/ żadnéy wzmienki nieczyniąc o ſummie poſagu/ [...] tedy przez vrząd źiemſki/ zá ſkaźnią źiemſką poſłány/ ſzácowána y złożoná bydź ma/ wedle ſtárégo zwyczáiu źiemie *SarnStat* 1168. ~

α. *W stosunkach między Bogiem a człowiekiem* (*5*):

skaźń czyja (*1*): *KochPs* 21 *cf* »sprawiedliwa skaźń«. *Cf* **[**»skaźń Bożа«**]**.

Fraza: »skaźń [*przeciwko komu*] wynidzie« (*1*): Drugi záśię cżás ieſt/ kiedy dniá iednego/ [...] wſzyſcy záraz ludźie przed ſtolicą ſędźiego ſtáną/ áby káżdy z oſobná [...] poznał/ iáki dekret álbo ſkaźń przećiwko niemu wynidźie: ktorey ſkaźni wyrok/ oſobliwą męką y wielkim vtrapieniem złym y przezbożnym ludźiom będźie *KuczbKat* 60.

Zwrot: »skaźń [*przeciw*(*ko*) *komu*] (u)czynić« (*2*): doſyć ci na tem żem śię go [*Chrystusa*] zaprzáł przed ludźmi. Abowiem toſz złoczynſtwo ieſt/ chocbychśię niezaprzáł vmysłem Przetożem zásłużył potępienié i winieneṃ tyi ſkaźni ktorą przeciwko mnie Chriſtus vczynił. *MurzHist* G2; *WujJud* 9.

Wyrażenia: **[**»skaźń Bożа«: niechay ſie y ći obaczą/ ktorzy [...] pieniądzmi iáko inſze bydło krew ludzką odkupować káżą/ á ſentencyey Bożey/ ſkaźniey Bożey doſyć nie czynią. *WujPosN 1584* I 270 (*Linde*).**]**

»sprawiedliwa skaźń« (*1*): Do twégo ſądu [*Panie*] ia ſye vćiekam/ Y ſpráwiedliwéy ſkaźni twéy czekam *KochPs* 21.

»straszliwa skaźń« (*1*): Sámi ſie tu [*konfesjoniści*] z Saulem y z Dáthánem/ Kore y Abironem ſądźićie/ y ſtráſzliwą ſkaźń przećiw ſobie cżynićie. *WujJud* 9.

»skaźni wyrok« (*1*): *KuczbKat* 60 *cf Fraza.*

Szeregi: »dekret albo skaźń« (*1*): *KuczbKat* 60 *cf Fraza.*

[»sentencyja, skaźń«: *WujPosN 1584* I 270 (*Linde*) *cf* »skaźń Bożа«.**]**

a. *Kara Boża* [*w tym*: *czyja* (*2*)] (*3*):

Zwrot: »skaźń odnieść« (*1*): ſą dwá cżáſy/ ktorych káżdy przed obliczność́ią Páńſką ſtánąć/ á ze wſzyſtkich myśli/ vcżynkow/ náoſtátek y ze wſzyſtkich ſłow liczbę cżynić/ á potym ſkaźń ſędźiego odnieść muśi. *KuczbKat* 60.

Wyrażenia: »skaźń Bożа« (*1*): radbych był na mieścu Iudaſzowęm i Kainowem nic daléi iedno ſtraſzliwyi ſkáźni bożyi na każdy dźień cżekám. *MurzHist* D4.

»skaźń sędziego« (*1*): *KuczbKat* 60 *cf Zwrot.*

»straszliwa skaźń« (*1*): *MurzHist* D4 *cf* »skaźń Bożа«.

»skaźń wiecznego potępienia« (*1*): ſkaſń wieczne^{go} potępienia na ſobie nioſę/ I wiem żem iuſz zginął *MurzHist* Q4.

2. *Wypowiedź* (*6*):

skaźń czyja (*1*): Tá Páńſka ſkáźń [„*Duch Oycá moiego mowi w was*” *Vulg Matth* 10/20] zá Apoſtoły wydána/ gdźie ich mowę Duchá ś. mową zowie/ nie o piſánym ſłowie/ ále o Trádycyach muśi być rozumianá. *WujJud* 30.

a. *Zeznanie* (*4*):

Wyrażenie przyimkowe: »podług skaźni« (*4*): anym mv wziął siodla czervonego vyschithego yadvabiem czervonem hy zielonem hy daley podlie skasny vyszschey thako my bog pomosz hy iego swiąntha mąką. *ZapWar 1534 nr 2443*, *1533 nr 2441*, *1542 nr 2504*; *reus* gdy ſię záprży/ á podług ſkaźni przyśięże/ to wolen. *GórnRozm* G4.

b. *Przepowiednia* [*czyja*] (*1*):

Wyrażenie: »wieszczkowa skaźń« (*1*): [*Ulisses*:] Tá mogiłá [*Hektora*] hnet z źiemią będźie porownána/ Gdyż ieſt wieſczkową ſkaźnią ná zburzenié dána. *GórnTroas* 47.

3. *Konflikt* (*1*):

Zwrot: »być [*z kim*] w skaźni« (*1*): Iakom ja slachytnego voyczyecha Rudzkyego spawlovicz nyesbil bandącz snim wskaszni anim mv zadal dwv ran *ZapWar 1535 nr 2546.*

Synonimy: **1.** *dekret*, *prawo*, *sąd*, *sentencyja*; **a.** *kara*; **2.** *mowa*, *przepowieść*, *rzecz*; **b.** *przepowiedzenie*, *wieszczba*, *wrożba*, *wrożka*; **3.** *gadka*, *niezgoda*, *poswark*, *roznica*, *spor*, *sprzeczanie się*, *swar.*

Cf **SKAZANIE**

MN

SKAŻAĆ (*1*) *vb impf*

1 sg praes skażåm.

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Psuć, *niszczyć*: Deintegro – Pſuię, skazam. *Calep* 299a; **[**Skážam/ Perdo, corrumpo, depravo. *Volck* Zzzv**]**.

Synonimy: *niszczyć, psować.*

Formacje współrdzenne cf KAZIĆ.

Cf SKAŻANY

MN

SKAŻANY *Sł stp s.v. skażać*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf **SKAŻAĆ**

SKAŻCA *cf* **SKAŹCA**

1. SKAŻENIE (*174*) *sb n*

ſ-, s- (*169*), z- (*5*).

-a- (*145*), -å- (*5*); -a- : -å- *Leop* (*4*:*1*), *Mącz* (*4*:*2*), *RejPos* (*8*:*1*), *CzechRozm* (*15*:*1*): *pierwsze* e *jasne*, *końcowe pochylone.*

sg N skażenié (*29*); -é (*2*), -(e) (*27*). ◊ *G* skażeniå (*47*); -å (*41*), -(a) (*6*). ◊ *D* skażeniu (*25*). ◊ *A* skażenié (*53*); -é (*3*), -(e) (*50*). ◊ *I* skażeni(e)m (*4*) *GórnDworz*, *RejPos* (*2*), *BudBib*, skażenim (*2*) *BielKron*, *KuczbKat.* ◊ *L* skażeniu (*12*). ◊ *pl A* skażeniå (*2*); -å (*1*), -(a) (*1*).

Składnia przydawki dopełniającej równoznacznej z dopełnieniem sprawcy: *skażenie przez kogo* (*2*), *od kogo*, *od czego* (*2*); *od czego FalZioł*; *przez kogo* : *od kogo BielKron* (*2*:*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI w.*

I. *Rzeczownik od „skazić” lub* (*rzadziej*) *„skazić się”* (*169*):

1. *Zepsucie*, *zniszczenie*, *wyrządzenie szkody*, *spowodowanie straty*; *corruptio HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Cn*; *interitus Vulg*, *Mącz*; *destructio Vulg*, *Cn*; *depravatio Mącz*; *internecio Vulg*; *dissipatio*, *vastatio PolAnt*; *pernicies JanStat*; *confectio Cn* (*145*): Corruptio, Skáženie/ Zepſowánie. *Mącz* 361a, 82c; **[**Skazenye interitus i⟨d est⟩ destructio *ReuchlinBartBydg* q2, N4v, q2**]**.

a. *Uszkodzenie*, *zepsucie*, *zniszczenie fizyczne* (*59*): *Leop Act* 2/27; Gdyż prożności (*marg*) To ieſt/ ſkáżeniu. (–) poddane ſą rzeczy ſtworzone [*Nam vanitati creatura subiecta est*] *BibRadz Rom* 8/20; *RejAp* 172v; y owſzem piękność [...] iż nie ma ciáłá/ á ieſt [...] promieniem od Bogá/ wiele thym tráći/ kiedy ſie złączy s tą rzeczą/ ktorey ſkáżenie pánuie/ iáko ieſt ciáło náſze *GórnDworz* Mmv; *RejZwierc* 152v; Poniewaſz y niebo z źiemią/ ſkáżeniu ſą poddane/ y ſtárzawſzy ſie iáko ſzátá/ zwiotſzeią: á wiecżnie trwáć nie będą. *CzechRozm* 73v, 194 [*2 r.*]; *CzechEp* 83; A to co wiotſzeie y ſtárzeie ſię: blizko ieſt ſkáżenia. *WujNT Hebr* 8/13, *Act* 2/27, 13/34, 35, 37; **[**vastitas et hec vastitudo, solitudo spustoshenye, skazenye *ReuchlinBartBydg* K2v; Ten pogrzeb [= *grobowiec*], powiedali nam, że zbudowany kilkaset lat przed przyśćiem Pana Krystusowem, a przecię mało co znać skażenia *RywKsięgi* 227**]**.

skażenie czego (*3*): Powyedziala yſch wydziala v ſobcza wbuku czari, kthore ku ſkazenyv pywa tham bylo wrzuczono pod kadz *LibMal 1544*/85; á [*kupcy*] ſtrzegą thego [*obyczaju wymiany złota na sól*] iákoby ſobie nic gwałtownie nie bráli/ dla ſkáżenia Portu. *BielKron* 450; My vżáłowawſzy ſie ſkáżenia dóbr y poddánych Kośćiołá náſzégo Alſperſkiégo/ któré przez woienné ludźie ieſt y

bywa do tego czáſu czyniono: [...] Królá Polſkiégo [...] wyznawamy [...] iż ieſt Panem y obrońcą kośćiołá náſzégo *SarnStat* 1123.

skażenie czym [= *w wyniku czego*] (*1*): [*poddajcie się świeckim ustawom*:] Nie dotykayćie ſię/ áni koſztuyćie/ áni ruſzayćie; Co wſzytko idźie ku ſkáżeniu ſámym vżywánim/ *iż ieſt* wedle vſtaw y náuk ludzkich. *WujNT Col* 2/22.

W połączeniu szeregowym (*1*): gdzie [*w żywocie wiecznym*] wybráni Boży/ będą iáko Aniołowie Boży/ zewleczeni z ćiáłá tego/ ſkáżeniu/ śmierći y grzechowi poddánego *CzechRozm* 116v.

Szeregi: »naruszenie a skażenie« (*1*): Abowiem nań [*na Pana Jezusa*] ták służſzáło/ áby iego święte ćiáło/ nie widźiáło náruſzenia/ á w tey tu źiemi ſkáżenia. *ArtKanc* F18v.

»uraz i skażenie« (*1*): ale iż ptaci kładą iaycza na thwardych mieſtczach, iedne na ziemi, drugie na drzewie. etc. Przeto też potrzebuią twardſzey ſzkorupy ktora by ie mogła bronić od vrazu y ſkażenia ażeby ſie w niey płod dochował *GlabGad* H6v.

»zagniłość i skażenie« (*1*): Czo za przyrodzenie ma ſol. (–) Naprzod Broni od zagniłoſci y od zkażenia abowiem ſuchoſcią ſwą wyſuſza wilgotę wſzelką ktora ieſt przyczyna gnoienia *GlabGad* I7.

Przen [*czego*] (*1*): tenli to iuż ieſt [*tj. Chrystus*]/ ktorj przyſzedł ná ſkáżenie głowy iego [*czarta*] *RejPos* 76v.

α. *O budowlach* (*20*): Kośćioł [*Salomona*] ſpalony tego cżáſu od Tytá [...]. Po ſkáżeniu od Bábilonow naprzod od tych był murowan/ ktore był Cyrus z więźienia wypuśćił *BielKron* 266.

skażenie czego, *czyje* [= *czego*] [*w tym*: *G sb* (*14*), *ai* (*4*)] (*18*): *OpecŻyw* 78; Narodzęnie Kryſtuſowo y iego Pánowanie opowiáda/ ſkáżenie też Zydowſtwá y Ieruzálem miáſtá. *Leop Is* 9 *arg*; Oznaymuie Zydom ſkáżenie kośćiołá dla złośći ich. *BibRadz Ier* 26 *arg*, *Ier* 12 *arg*, *Ez* 5 *arg*, 25 *arg*; ZOphoniaſz Prorok ſyn Godolie/ piſał też cżworo rozdzyelenia piſmá s. mowiąc przećiw dwiemá narodom Izráelſkim o ſkáżeniu Ierozolimſkim dla báłwochwálſtwá. *BielKron* 93; Március Koriolanus/ ten przećiw poſpolſtwu był mowiąc/ lepiey ie ciáſno chować áby miernieyſzy byli/ bo pirwey nie s potrzeby to vcżynili iż ſprzyſiągſzy ſie z miáſtá wyſzli/ ále w obycżay ſkáżenia miáſtá z vporu ſwego. *BielKron* 108v; Zydowie ſą wielkimi nieprzyiaćielmi Rzymowi/ [...] przeto cżekáią ſkáżenia Rzymſkiego z rádośćią gdy przyidźie ich Meſyaſz mſzcąc ſie zburzenia Ierozolimſkiego *BielKron* 464, 95v, 110v [*2 r.*]; *RejPos* 259v *marg*; *CzechRozm* 169v; Ná te ſłową/ ktore obiecuią ſkáżenie kośćiołá Zydowſkiego/ [...] ták Chryſoſtom piſze: [...] *WujNT* 102, *Luc* 13 *arg*; Správę kośćiołá Włodzcławſkiégo y iego Biſkupſtwá o ſkáżeniu domu Biſkupiégo przed Gdańſkim ná przeſzłych Woynách przez Mieſczány Gdańſkié vczynioną/ [...] tákeſmy vmyślili [...] vſpokoić. *SarnStat* 1078, 1079.

Wyrażenie: »skażeniem skażon« (*1*): Ták mowi Iehowa Cewáoth. Mur Bawelſki ſzeroki/ ſkáżeniem ſkážon będzie [*confringendo confringetur*]/ á brony iego wyſokie ogniem ſpalone będą *BudBib Ier* 51/58.

β. *O terytoriach* (*16*):

skażenie czego, *czyje* [= *czego*] [= *co jest skażone*] [*w tym*: *G sb* (*6*), *ai* (*1*)] (*7*): [*Pan*] powiadą [*!*] z żálem ſkáżenie źiemie Iudſkiey/ á żáłuie zátrácenia ludu ſwego. *Leop Ier* 4 *arg*; [*prorok*] Nárzeka ná ſkáżenie Egiptſkie. *BibRadz Ez* 30 *arg*, *Ez* 30/11; Wiek cżwarty ſwiatá pocżyna ſie od Dawidá do ſkáżenia Bábiloniey przez Cyruſá z Dáryuſem *BielKron* 68v, A6 [*2 r.*]; Interitus patriae, Skáżenie oyczyzny. *Mącz* 105b.

skażenie czyje [= *kto kazi*] (*1*): Zyemiá wáſzá puſta/ miáſtá wáſze ſpalone ſą ogniem. Kráiny wáſze przed wámi cudzozyemcy pożyráią/ á ſpuſtoſzoná będzye iáko ſkáżenim nieprzyiacielſkim. *BielKron* 93v.

Szereg: »mnożenie i skażenie« (*1*): Wáleryus wezwawſzy poſpolſtwá/ vcżynił do nich długą rzecż około Rzecżypoſpolitey mnożenia y ſkáżenia *BielKron* 107v.

αα. *Zguba*, *zagłada* [*w tym*: *czego* (*6*)] (*7*): boć then świát kwápi ſie á kwápi przeminąc [...]: Náſiano złego/ á do tychmiaſt ieſzcże nie przyſłło ſkażenie [*!*] iego. *Leop* 4.*Esdr* 4/28; ktora [*bestia*] byłá powſtáłá ná ſkáżenie ſwiátá s tey márney zyemie. *RejAp* 117v; [*Pan powiedać raczy*:] Iż bych ſie rozgniewał ná ſwiát iżbych ſpuśćił ná ſkáżenie iego miecż/ głod/ powietrze/ ogień *RejAp* 135; á [*Pan*] cel záłożył ná ſkáżenie onego nędznego á mizernego ſwiáthá tego. *RejPos* 259v, 259v [*2 r.*].

Przen (*1*): Y wymiotę iy [*Aszura*] miotlámi ſkáżenia [*in scopis dissipationis*]/ mowi Iehowá Ceweoth. *BudBib Is* 14/23.

b. *Zepsucie moralne*, *zdeprawowanie* (*40*): *SeklKat* Q4; *HistAl* G; mocnie záś z nowu miał pobudować [*Pan Jezus*] to co ſproſny cżárt chytrymi zaſtrzały ſwymi zborzył w ſercach ludzkich/ ktore ſkáżenie ten ſam dobrotliwy Pan miłośćiwie náprawić raczył. *LubPs* Z4; Tento zakon zły grzechow [...]. Gdy w ćiele naſſym boiuie/ duſſe barzo obcięzuie/ w grzechy ią teſz powodzy Baczyć [*lege*: baczy ci] żołoſne ſkażenie diabłowo podwiedzenie *SeklPieś* 32; *BibRadz* II 88a *marg*; *CzechRozm* 88.

skażenie z czego (*1*): *RejPosRozpr* b3v *cf* »mdłość a skażenie«.

skażenie czyje, *czego* [= *kto*, *co jest skażone*(*-y*)] [*w tym*: *G sb i pron* (*18*), *pron poss* (*8*)] (*26*): *KromRozm III* H5v; Artifex ad corrumpendum iudicium, Mędrek ná skażenie ſądu. *Mącz* 16d; *RejPos* 34; Ale gdy ſie też vda [*nasz język*] ná wſzeteczne á ná niepośćiwe ſpráwy/ iuż też niemáſz gorſzego káthá ná wſzytko ſkáżenie ciáłá/ iáko ieſt ten dobry pan. Bo iuż y oko/ y vcho/ y ręká/ y káżdy cżłonek/ gdy ſie on imie iáko ſzpak w klatce ſzcżebiotáć/ pogorſzyć ſie muśi. *RejZwierc* 140v, 14; *WujJud* 54; *CzechRozm* **, 2, 88v, 205v [*3 r.*]; Iam ćiebie ná puſzcży karmił roſkoſzną Mánną/ á tyś mię ná krzyżu karmił żołćią bárzo gorzką. Litowałem z płácżem wielkim ſkáżenia twego/ tyś mię záwieśił ná krzyżu podle złośćiwego. *ArtKanc* E15. *Cf Wyrażenia.*

skażenie czego [= *co kazi*] (*1*): przez ktorego [*Jezusa Chrystusa*] nawiętſze y nakoſztownieyſze obietnice nam [*Bóg*] darował ábyśćie ſię przez nie ſtáli vcześnikámi Bozkiego przyrodzenia/ odbieżawſzy ſkáżenia pożądliwośći ktora ieſt ná świećie. *WujNT* 2.*Petr* 1/4.

W połączeniu szeregowym (*1*): Yuż niebediem [*lege*: nie będzie] wciele naſzym zkazenie/ zadnoſc/ gnuſnoſc/ nięmoc/ mdloſc/ albo cięmnoſc/ ale będą ſwiecić ſprawiedliwy iako ſloncze w kroleſtwe oycá niebieſkiego *SeklKat* R3.

W przeciwstawieniach: »skażenie ... zbudowanie (*3*), usprawiedliwienie (*2*), pociecha« (*6*): Abym ſye też co wyęcey chełpił z władzj náſſey/ ktorą nąm pan dał ku zbudowányu/ á nye ku ſkáżenyu wáſſemu/ nye będę ſye tego ſromał. *KromRozm III* H5v; *BielKron* 435v; Wſzákże ia/ tobiem winien folgować/ y ſłużyć/ ku twoiemu zbudowániu/ á nie ku ſkażeniu. *CzechRozm* 2; Kto chce o vſpráwiedliwieniu mowić: ten ma pierwy ſkáżenie ſwe poznáć. *CzechRozm* 205v *marg* [*idem*] **; *WujNT* 387.

Wyrażenia: »skażenie natury« (*5*): Pyrworodny grzech zowiem ſkazenie natury naſzey wktorey był pan Bog ſtworzył rodzicze naſze *SeklKat* Q4, Rv, V; Otoż przećiwko themu co ſie dzieie zá ſkáżeniem nátury náſzey/ od onego ieſzcże iábłká/ ktorego Adam niefortunnie skoſztował/ trudno co mowić *GórnDworz* C6v; *RejPosRozpr* b3v.

»skażenie przyrodzenia, przyrodzone« (*5*:*1*): Przyczyná ſkáżenia ludzkie^{go} przyrodzenia. *RejWiz* 116v *marg* [*idem*] Dd; Nie dźiwuyćieſz ſię themu we mnie żećiem ieſt przyczerńſza/ ábowiem ná mię vderzyło ſłońce (*marg*) To ieſt vpalenie y oná gorącość od ktorey ludzie ogorewáią/ w ktorych słowiech rozumie ſkáżenie przyrodzone kthore zá grzechem przyſzło. (–) *BibRadz Cant* 1/5; Bo ieſli duſzá iáka od Bogá bywa ſtworzoná ábo wlana w ćiáło/ [...] iákożby miáło ná nie ſpáść ſkáżenie ono przyrodzenia o kthorym ſpadku wiele Páweł piſze do Rzymiánow/ y Kryſtus mowił: Co ſię s Ciáłá národźiło Ciáło ieſt *GrzegŚm* A3v; *KuczbKat* 395; *CzechRozm* 205v.

»skażenie serca« = *upadek ducha*, *zniechęcenie* (*1*): My powiedźieli/ iż Pánowie náſzy nic inſzego nie żądáią/ iedno áby miedzy Pány Krześcijáńſkimi byłá zgodá/ miłość/ áby nieprzyiaćiel Krześćijáńſkiey wiáry niemiáł poćiechy z roſterkow/ ále rádniey ſkáżenie ſercá/ gdy vyrzy ſpolną miłość ich *BielKron* 435v.

»skażenie żywota« = *corruptio vitae PolAnt* [*szyk 1*:*1*] (*2*): wymyſlenie Obrázow/ ieſt potzątkiem nietzyſtośći/ y wynálezienie ich/ ieſt żywotá ſkáżenie *KrowObr* 116v; *BudBib Sap* 14/12.

Szeregi: »grzech i skażenie« (*1*): tedy by wżdy ácż nic tego potrzebá dowieść y to piſmem ś. pokázáć/ ze ſie ći ludzie iuż nie ták máią ná świát rodzić/ iáko ſie odpoczątku ſtworzenia świátá rodzili y ieſzcże rodzą: gdyż rodzenie tho nie bes grzechu y ſkáżenia bywa. *CzechRozm* 116.

»mdłość a skażenie« (*1*): Ale tháka ieſt mdłość á ſkáżenie nátury náſzey z grzechu/ że my żadnym obyczáiem zeſcia z iego wieczným á żadnym rozumem nie ogárnionym Máyeſtatem wyćirpieć nie możem. *RejPosRozpr* b3v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skażenie i zakał« (*1*): Aczkolwie ſkazenie naturi y zakał iey/ ządza y krewkoſc zawdzy ieſt wnas [...] ale iey pan Bog/ wierzącym á ſprzeciwiaiącym ſię iey/ za grzech niepolicza. *SeklKat* V.

»skażenie i zepsowanie« (*1*): ktorzy [*Żydzi*] nie ku pomnożeniu chwáły Boſkiey [...] ále owſzem ku ſkáżeniu y zepſowániu/ á ku bálwochwálſtwu ſwemu obrazy ſobie czynili *WujJud* 54.

»skażenie i zginienie« (*1*): człowiek poki nie pozna niedoſtátku ſwego do ſiebie/ w ktorym ieſt: Abo rádſzey/ poki nie pozna ſwego ſkáżenia/ y tego ktore zá nim idźie zginienia: tedy też y dobrodźieyſtwá tego/ ktoryby go w ſkáżeniu iego nápráwił/ poznáć nie może *CzechRozm* 205v.

W przen (*2*): Gdyż prożności poddane ſą rzeczy ſtworzone/ nie dobrowolnie/ ále [...] pod nadźieią. Dla tego iż ony będą wyſwobodzone z niewolſthwá ſkáżenia/ ná wolność chwały ſynow Bożych. *BibRadz Rom* 8/21; *WujNT Rom* 8/21.

Przen (*1*): Korzeń złośći ſktorym wy nic czynić nie maćie/ á niemoc y mol odięt ieſt od was/ á ſkáżenie vćiekło do piekłá [*in infernum fugit corruptio*] ná zapámiętánie. *BudBib* 4.*Esdr* 8/52[53].

c. *Wytracenie*, *wytępienie*, *śmierć* [*w tym czyje*, *czego* (*8*): *pron poss* (*5*), *G sb i pron* (*2*), *ai* (*1*)] (*12*): Ale to on [*Pan Jezus*] mowil o koſciele ciala ſwégo ktoré on z mártwych po trzech dnioch po ſkażeniu ſwégo ciala zbudzil *OpecŻyw* 73; *RejPs* 173v; *LubPs* D3; Przeſtrálſył tedy Pan Bog ony Murzyny przed Aſą/ y ludem Iudſkim: [...] y gwaltownie padáli Murzynowie práwie do ſkáżenia [*ad internecionem*] *Leop* 2.*Par* 14/13; [*Pan*] Vkázuie im [*Żydom*] iákie miáło być przyſzłe ſkáżenie niewiernych y niepobożnych. *BibRadz Ez* 11 *arg*, *Ez* 25/15; Abowiem onyć to ſą rogi o kthorych nam Dániel powiedział/ iż ie widział iáko ſie podnośiły ku gorze/ á powſtawáły ná ſkáżenie náſze. *RejZwierc* 263v.

Szeregi: »starcie i skażenie« (*1*): Ale moy miłoſtnik vſzedł iako ſamiecż iednorożczow [*Ps* 28/6]. (*koment*) To ieſt ale moy lud krzeſciański vſzedł tego ſtarcia y tego skażenia iako ſamiecz Iednorożczow (–) *WróbŻołt* I7v.

»upadek a skażenie« (*1*): A ieſliże ſie też omylnie vnoſi myſl á ſumnienie twoie zá márnym ſwiátem/ zá nádzieią/ y zá wymyſły ie^go^/ iuż pewnie wiedz iż ten Pan przyſzedł ná vpádek á ná ſkáżenie twoie. *RejPos* 31.

»skażenie a zniszczenie« (*1*): A też iedno przeglądáią [*nieprzyjaciele moi*] ſćieſzki zwielką pilnonoſćią [*!*]/ gdzieby mogli ſidłá záſádzić ku ſkáżeniu á zniſſczeniu moiemu. *RejPs* 22v.

Przen (*2*): Bo kto ſieie ná ſwym ćiele/ z ćiáłá też żąć będźie ſkáżenie [*corruptionem*]. *WujNT Gal* 6/8.

Szereg: »żądło a skażenie« (*1*): gdyż vbłogoſłáwił [*Pan Jezus*] duſzę y ciáłá náſze ku ożyciu á ku z martwych wſtaniu ſwemu: ták iż ſie ony proroctwá wypełniły o nim/ iż ſie sſtánę śmiercią twoią o nędzna śmierći. A ku piekłu mowiąc: iż ſie sſtánę ządłem [*!*] á ſkáżeniem twoim [*morsus tuus ero*, *inferne Vulg Os* 13/14]. *RejPos* 109v.

[*Cf* **a.** *skażenie czego SarnStat* 1123; **a.α.** *skażenie czyje Leop Is* 9 *arg*]

d. *Pognębienie*, *skrzywdzenie* [*w tym*: *kogo*, *czego* (*3*)] (*4*): [*Sumienie mówi do Posła*:] Wiem ze bych niekrzywa byla Gdy bych ſię nad nim [*kupcem*] pomſczyla. Ale moie przyrodzenie Nieſczyąga ſię na ſkazenie. Aż wlaſcza [*lege*: a zwłaszcza] tey nedznei duſſe *RejKup* f7; *RejWiz* 59v; Cżemużeś [*bogaczu*] ták rozſzyrzył ſkrzydłá twe/ á podnioſłeś ná pychę/ ná płácż/ á ná ſkażenie bliznie^go^ ſwego tę páſzcżekę twoię? *RejPos* 163.

Szereg: »szkoda i skażenie« (*1*): IZ niekárność wielka dáłá ludźióm ſkłonnym do złégo/ ku dopuſczeniu fáłſzów y oſzukániu śmiałość/ ták iż ſie téż nie boią przez náprawné oſoby álbo w ſądźiéch/ álbo v kśiąg Ziemſkich pewné zeznánia imięniém onych oſób/ [...] czynić/ y prokuruią ku ſzkodźie y ſkáżeniu niewiedzących [*in detrimentum et perniciem ignorantium JanStat* 441] [...] vſtáwiamy [...] *SarnStat* 761.

e. *Choroba*, *dolegliwość* [*w tym*: *czego* (*15*)] (*23*): Lekarzſtwo gnoiącze/ podług Auicenny, Ieſt każącze niektore cżąſtki ciała/ y też kazi wilkoſci złe ciała/ y też ktoreby były ſpalone/ iako bywa ſpalenie od ognia piekielnego Ktori zową ogień ſwiętego Antonie^go^ albo też inſze ſkażenia od wielkiego gorącza albo ſucha. *FalZioł* V 102, ‡4d; [*Henryk*] nigdy nie mogł przyść ku práwemu zdrowiu/ przez ſkáżenie żył. *BielKron* 367; Mięſo ieſli záwżdy będźieſz ieść/ rychłe ſkáżenie poczuieſz. *SienLek* 5v; Mocz śmierdzący/ ſkáżenie wątroby známionuie/ y zákáżenie w żyłách. *SienLek* 20v, 5v, 12v, 16, 20.

Przen (*1*):

W przeciwstawieniu: »uleczenie ... skażenie« (*1*): on [*Bóg*] tedy drzewo naznaczył [*tj. krzyż Chrystusa*]/ by ſſkody drzewa [*rajskiego*] zaplacil. Tegotz dziala rząd zbawieniá naſſe^go^ potrzebował/ aby chytroſtz złégo wrogu tąż nauką oſſukál/ a ſtąd przynioſl vléczénié/ s kąd bylo przed tym ſkażenié. *OpecŻyw* 161.

α. *Zakażenie* (*9*): [*wrotycz*] Rany naprawia y zachowawa ie od ſkażenia. *FalZioł* I 148c, *5a; Mocz w ktorym iákoby ropá pływa/ álbo ná dnie ſtoi/ známienuie gnićie Nyrek y Pęchyrzá: á ieſli po wſzyſtkim pływa/ wſzyſtkiego ćiáłá ſkáżenie známienuie. *SienLek* 27; Zákáżenié záś tych czterech wilgośći/ látinowie dwiemá imiony zową/ pierwſzé zákáżenié z zápalenia wilgośći przychodźi/ [...] Drugié ſkáżenié ieſt/ záźiębienié wilgośći *SienLek* Vuu2v, 5.

Wyrażenie: »skażenie krwie« [*szyk 2*:*2*] (*4*): Ale ieſthli będzie ręka blada ku zielonoſci albo żołtoſci ſie ſciągaiącza, nie zdrowie á ſkażenie krwie vkazuie *GlabGad* P2v, C7v, I4v; Tárćié płótnem ſurowym/ wzruſza ćiepło przyrodzoné/ á krwie ſkáżenié roſpądza *SienLek* T[tt]v.

β. *Skurcze*, *konwulsje* (*2*): *Murm* 73; Spastici, dicuntur, quibus aliquid intus convulsum est, skazenye wnątrza. *BartBydg* 147a; **[***ReuchlinBartBydg* K6v**]**.

γ. *Ból* (*1*): Bowiem ludziem takowym [*melancholikom*] przydawa ſie głowy ſkażenie y inſze niemoci głowne. *GlabGad* L7.

δ. *Wyrażenie*: »skażenie głowy« = *pomieszanie zmysłów* (*1*): [*Katarzyna Malcherowa*] Krześćijáńſką wiárą wzgárdźiłá/ wybrawſzy ſobie wiárę mieſzáną/ trzymáłá y s tą y z ową/ zwłaſzczá Zydowſką/ iáko nieuſáwiczna: cżęśćią theż tho przyſzło iey s ſkáżenia głowy álbo z roſpáczy/ bo ſie záwżdy około práw obieráłá/ á nie około piſmá Swiętego. *BielKron* 424.

f. *Zbezczeszczenie*, *skalanie* [*kogo*, *czego*] (*2*): A ty záſię inſze [*dostojniki kościelne*] kto dał? Papieſz/ to ieſt/ Antykryſt. Dla tzego? dla náprávienia pychy/ dla ſkáżenia ſwiętych/ dla rozrzucenia ćiáłá Kryſtuſowego? *KrowObr* 37.

Szereg: »skażenie i otrucie« (*1*): Więcey niż dziewięćdziesiąt kácerſtw z Grecyey/ y z tjch tám ſtron ná ſkáżenie/ y otrućie prawdy Kátolickiey wyſzło *SkarJedn* 168.

g. *Naruszenie* [*czego*] (*2*): A Iż wiele Kupców poddánych náſzych ku ſkáżeniu vſtáwy álbo zápowiedzenia náſzégo [*ad perdendam constitutionem seu edictum JanStat* 70] o niewywożenié precz z Króleſtwá y o niewożeniu kupi wydáné^go^ rozmáitych wymyſłów zwykli vżywáć/ [...] ták ſkázuiemy [...] áby [...] *SarnStat* 1240, 871.

h. *Sfałszowanie* (*o tekście*) [*czego*] (*1*): Bácż iákie to dźiwne ſą ludzkie dowćipy/ ktore dla ſkáżenia mieyſcá iednego/ áby ich przedſięwźięćiu nieprzekazáło/ gdy go w cżym inſzym ſkáźić nie

mogą/ tedy ſie y wielu inych mieyſc piſmá ś. w podeyźrzenie bezbożnym pogáńcom przywodźic ważą *CzechRozm* 137.

2. *Unieważnienie*, *skasowanie*, *odwołanie*; *cassatio*, *revocatio JanStat* [*w tym*: *czego* (*17*)] (*18*): O skáżeniu Ceł: [...] Cłá wſzytki ktore ſą nádáne po śmierći Krolá Władiſłáwá Oycá náſzego Káſſuiem y w niwecz obrácamy. *UstPraw* E, F4; Liſty też wſzyſtkié ná wolnośći Zydóm [...] dáné/ á Práwu Bożému y vſtawam źiem przećiwné rewokuiemy/ y káźimy/ y chcemy áby żadnéy mocy y władzéy nie miáły: które to ſkáżenié y obligácię ich/ każemy opowiedźieć wſzyſtkim przez obwołánié iáwné *SarnStat* 261 [*idem*] 914.

skażenie o co [= *z powodu czego*] (*1*): (*nagł*) Ieſli powodowa ſtroná ſtráći pozew. (–) A iż tu znaſza [*król Zygmunt*] onę niepotrzebną w práwie zabáwkę o ládá co ſkáżenia pozwu [...]. IEſli powodowa ſtroná ſtráći Pozew przed wkroczeniém w práwo/ [...] tedy będźie mógł pozwáć ſobie winowátégo innym pozwem *SarnStat* 566.

W połączeniu szeregowym (*1*): obiecuiemy [...] iż do żadnégo człowieká żywiącégo władzą y moc/ [...] dla vproſzenia ninieyſzégo pokoiu/ iedności przymiérza poſtánowienia [...] rozerwánia/ odkupienia/ ſkáżenia/ wniwecz obrócenia niebędźiemy ſie vćiekáć. *SarnStat* 1099.

Wyrażenie: »skażenie skaźni« (*1*): ktobykolwiek ná Séym/ [...] był pozwan *ex cuiuſcunque inſtantia*, ku ſkáżeniu tákowéy ſkáźni/ podług ordináciiéy y według vchwały Séymu przeſzłégo Piotrkowſkiégo vczynionéy/ od pozwów y od rzeczy wolen bydź ma/ y ieſt. *SarnStat* 858.

a. *Zlikwidowanie*, *usunięcie* (*11*): *PatKaz III* 135v; *UstPraw* Iv; Abowiem pyſzny á ſrogi krol á ten ktory ſie ſtára o ſkáżenie wolnośći poddánych ſwoich/ nie ináczéy ſtoi iáko mármorowy ſłup pośrzod páńſtwá ſwego *RejZwierc* 45v; *WujJudConf* 46; *CzechRozm* 94v; Dla ſkáżenia tedy obyczáiu tákowégo oſzukánia ták ſkázuiemy [...]: áby tákowi Kupcy poddáni náſzy/ ktorzy ſtáráią ſie o wywieźienié kupi z króleſtwá/ vczynili ćieleſną przyśięgę [...] iż tákowé kupie nie ſą ich właſné *SarnStat* 1241, 527, 639, 752, 824.

Przen (*1*): Proſimy ćie Pánie/ áby tá Swiecá [*chrzcielna*] w imię twoie poświęconá/ ku tey nocney ćiemnośći ſkáżeniu nieuſtawáiąc trwáłá *KrowObr* 88.

3. *Podważenie*, *zakwestionowanie* [*w tym*: *czego* (*1*)] (*2*): Indissolubile argumentum, Dowód á podporá nie ták łatwia ku skażeniu álbo zgádnieniu. *Mącz* 401b.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Replicatio, [...] Potwirdzenie ſwey rzeczy przes ynſzy dowód á skáżenie tego co przećiwna ſtroná ku pomocy ſwey ſtronie przywiodłá. *Mącz* [305]d.

4. *Utracenie* [*czego*] (*4*): Niemáſz nic gorſzego w niemocách/ iedno ſkáżenie chćiwośći iedzenia/ á zwłaſzczá w długich niemocách *SienLek* 22, 20v.

Wyrażenie: »skażenie zdrowia« (*2*): Lice y powieki kiedy ſye nádmą: Opuchlinę známionuie/ á ſkáżenie zdrowia. *SienLek* 20; nie vtrapi oná [*Wenus*] Nikogo, iedno tego kto ſię iey ſam poda: [...] á gdy ſię zdáć bedzię [*!*] Ze kto wſkurał, ſkáżenie zdrowia y kálictwo. *CiekPotr* 17.

II.1. *Stan podlegania zniszczeniu* (*3*):

Szereg: »skażenie i śmiertelność« (*1*): [*napisał Paweł*:] Ciáło y krew nie otrzymáią kroleſthwá Bożego/ przetho potrzebá áby tho ſkáżenie y śmiertelność/ przyoblekłá nieśmiertelność [*neque corruptio incorruptelam possidebit Vulg* 1.*Cor* 15/50] *GrzegŚm* 43.

Wyrażenie przyimkowe: »w skażeniu« (*2*):

~ W przeciwstawieniach: »w skażeniu ... w nieskażeniu, bez skazy« (*2*): cżłowiek vmárły [...] Smiertelność w źiemi zoſtáwi/ á nie śmiertelność z niebá/ to ieſt z Duchá weźmie: w ſieią [*tj. pochowają*] go w ſkáżeniu/ á bes ſkázy powſtánie [*Seminatur in corruptione*, *surget in incorruptione Vulg* 1.*Cor* 15/42]. *BielKron* 467v [*przekład tego samego tekstu*] *KuczbKat* 90. *~*

2. *To*, *co jest wypaczone*, *zniekształcone*; *tu złośl.* [*czyje*] (*1*): *X⟨ięd̨za⟩ K⟨anonika⟩* ſzyrzey y doſtáteczniey ty rzeczy okażą/ gdy ná iego kazániá (ábo racżey ſkáżenia) odpowiadáć będą: y iego fortelne/ [...] dowody/ ſłowem Bożym nicowáć będą *NiemObr* 92.

3. *Zło* (*1*): Bo wſzytko co ſię národźiło z Bogá/ zwyćięża świáth [*Quoniam omne*, *quod natum est ex Deo*, *vincit mundum*] (*marg*) To ieſt/ wſzelákie ſkáżenie/ ábo co ſię z przećiwia duchowi Bożemu. (–) *BibRadz* 1.*Ioann* 5/4.

Synonimy: **I.1.** *naruszenie*, *popsowanie*, *szkoda*, *uraz*, *zepsowanie*, *zniszczenie*; **a.α.** *zburzenie*, *rozbicie*, *rozwalenie*; **β.** *spustoszenie*; **b.** *grzech*; **c.** *starcie*, *śmierć*, *upadek*; **d.** *skrzywdzenie*, *ukrzywdzenie*; **e.** *choroba*; **α.** *zakażenie*; **γ.** *bolenie*; **f.** *pokalanie*; **g.** *naruszenie*, *obrażenie*; **h.** *pofałszowanie*; **2.** *odmienienie*, *odwołanie*; **4.** *stracenie*, *utracenie*; **II.1.** *zniszczenie*; **3.** *złość.*

Cf **NIESKAŻENIE**, **1. SKAZ**, **1. SKAZA**, **SKAZIĆ**, **SKAZIĆ SIĘ**, **SKAŻONOŚĆ**

MN

2. SKAŻENIE (*4*) *av*

Tekst oznacza pochylenia niekonsekwentnie; *końcowe* e *pochylone.*

Sł stp brak, *Cn s.v. źle*, *Linde brak.*

1. *Źle*, *niepoprawnie*, *w sposób wskazujący na zepsucie*; *corrupte Calep*, *Cn* (*3*): Perdite – Skażenię. *Calep* 777a; Vitiose – Szkodliwie skazenie. *Calep* 1130b, [263]b.

2. *Fałszywie*, *opacznie* (*1*): Depravate – Skazenie, złoſliwie. *Calep* 308b.

Synonimy: **1.** *szkodliwie*, *źle*; **2.** *fałszywie*, *omylnie.*

MN

SKAŻON *cf* **SKAŻONY**

SKAŻONOŚĆ (*1*) *sb f*

a *jasne*; *teksty nie oznaczają ó*; *drugie* o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ość).

sg **[***G* skażoności**]**. ◊ *D* skażoności.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Zepsucie, *zniszczenie*: Czyli właſności przyrodzone ćiało Chriſtuſowe miáło/ kiedy ieſzcże ſkáżonośći poddáne będąc/ przez záwárty żywot Pánieńſki ſie národźiło? *WujJud* 71.

[*W przeciwstawieniu*: »skażoność ... nieskażenie«: Vprzedził on [*Chrystus*] wierne ſwoie do Gálileiey [*Vulg Mar* 16/7]/ co ſie wykłáda/ do przeniešienia álbo przeprowádzenia: rozumiey z ćierpliwośći do nie vćierpienia/ z ſkażonośći do nie ſkáżenia/ z śmierći do żywotá/ z źiemie do niebá. *WujPosN* I *1584* 323 (*Linde*).**]**

Synonimy: *naruszenie*, *popsowanie*, *szkoda*, *zepsowanie.*

Cf **[NIESKAŻONOŚĆ]**, **1. SKAZA**, **1. SKAŻENIE**

MN

SKAŻONY (*324*) *part praet pass pf*

skażony (*281*), **skażon** (*35*), skażony *a.* skażon (*8*).

ſ-, s- (*319*), z- (*5*).

-a- (*269*), -å- (*11*); -a- : -å- *KrowObr* (3:*1*), *Mącz* (*8*:*1*), *WujJud* (*2*:*1*), *MycPrz* (*4*:*1*), *BudNT* (*6*:*1*), *CzechRozm* (*7*:*1*), *SkarŻyw* (*13*:*2*), *SarnStat* (*32*:*3*); *w formach złożonych* -on- (*45*), -ón- (*3*) *OrzQuin* (*2*), *KochWr*; *w formach niezłożonych* -on (*2*), -ón (*1*); -on *KochFr*; -on : -ón *SarnStat* (*1*:*1*); -óna; -(o)no.

[*comp* skaż(e)ńszy.**]**

sg m N skażony (*23*), skażon (*13*); *~* (*attrib*) -ony (*10*); *~* (*praed*) -on (*13*), -ony (*8*); -on *ZapWar* (*2*), *BibRadz*, *BielKron* (*4*), *RejAp*, *KochFr*, *WujNT*, *SarnStat* (*2*); -ony *OrzRozm* (*3*), *SkarJedn*, *SkarŻyw*, *CzechEp*, *SkarKaz*; -on : -ony *BudBib* (*1*:*1*). ◊ *G* skażon(e)go (*14*). ◊ *D* skażon(e)mu (*1*). ◊ *A* skażony (*7*), skażon(e)go (*3*). ◊ *I* skażonym (*3*). ◊ *L* skażonym (*2*). ◊ *f N* skażoną (*17*), skażóna (*13*), skażon(a) (*8*); *~* (*attrib*) -oną (*8*); *~* (*praed*) -óna (*13*), -oną (*9*); -óna *GrzegŚm*, *WujJud* (*3*), *CzechRozm*, *ArtKanc*; -oną *LubPs*, *RejZwierc*, *BudBib*, *GórnRozm*, *SkarKaz*; -óna : -oną *BibRadz* (*1*:*1*), *BielKron* (*5*:*1*), *OrzQuin* (*1*:*2*). ◊ *G* skażonéj, **[**ska-

żeńszéj**]** (*20*); -éj (*1*), -(e)j (*19*). ◊ *D* skażon(e)j (*2*). ◊ *A* skażoną (*18*). ◊ *I* skażoną (*6*). ◊ *L* skażon(e)j (*2*). ◊ *V* skażoną (*1*). ◊ *n N* skażoné (*45*), skażono (*9*); ~ (*attrib*) -é (*10*), -o (*1*); -é : -o *BudNT* (*4*:*1*); ~ (*praed*) -é (*34*), -o (*8*); -o *PatKaz II*, *LibMal*, *HistRzym*; -é : -o *BielKron* (*1*:*2*), *RejPos* (*2*:*1*), *CzechRozm* (*2*:*1*), *SarnStat* (*12*:*1*); ~ -é (*12*), -(e) (*33*). ◊ *G* skażon(e)go (*8*). ◊ *D* skażon(e)mu (*1*). ◊ *A* skażon(e) (*13*). ◊ *I* skażonym (*1*). ◊ *L* skażonym (*1*). ◊ *pl N m pers* skaż(e)ni (*10*). *subst* skażoné (*37*), skaż(e)ni (*1*) [*m*] *BibRadz*; -é (*20*), -(e) (*17*). ◊ *G* skażonych (*20*). ◊ *D* skażonym (*4*). ◊ *A m pers* skażon(e) (*1*). *subst* skażoné (*15*); -é (*1*), -(e) (*14*). ◊ *I m* skażonymi (*2*) *MycPrz*, *CzechRozm*, skażon(e)mi (*1*) *BielKron. n* skażon(e)mi (*1*). ◊ *L* skażonych (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skażony przez kogo*, *przez co* (*21*), *od kogo*, *od czego* (*9*); *przez kogo*, *przez co PatKaz I*, *PatKaz II*, *ZapWar*, *MetrKor* (*2*), *KrowObr* (*4*), *StryjKron*, *CzechEp* (*3*), *SarnStat* (*2*); *od kogo*, *od czego MiechGlab*, *RejPs*, *KromRozm II*, *SkarŻyw*, *KochFr*; *przez kogo*, *przez co* : *od kogo*, *od czego BielKron* (*6*:*4*).

Sł stp s.v. skazić, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Zepsuty*, *zniszczony*, *któremu wyrządzono szkodę*; *corruptus HistAl*, *Mącz*, *Vulg*, *Calep*, *Cn*; *perditus Calep*, *PolAnt*, *Cn*; *depravatus Mącz*, *Calep*; *vitiosus Mącz*; *destructus JanStat*; *prolapsus Cn* (*129*): abouyem czo yeſt ſkazano [*lege*: skażono] potrzebuye naprauycz y poſzwyączycz *PatKaz II* 78v; Corruptus, Skáżony/ ſepſowány. *Mącz* 360d, 82c; to co ieſt wieczńego ſkáżono być nie może. *CzechRozm* 86; Reformator – Naprawcza rzeczi zkazonei. *Calep* 904b, 308b, 777a, 831a; **[**skazony corruptus *ReuchlinBart-Bydg* N4v**]**.

[*W przen*:

W przeciwstawieniu: »skażony ... sławny«: *KrótRzecz* I2 *cf Szereg.*

Szereg: »gorszy i skażeńszy«: Stáráć ſie będę/ żebym Oyczyzny mey/ potomſtwu nie podał gorſzey y ſkażeńſzey/ ále dáleko ſławnieyſzą/ tym ktorzy będą ſądźić zrozſądkiem y vważnie/ [...] będę poſłuſzen. *KrótRzecz* I2.**]**

a. *O stanie fizycznym* (*75*): panom nadarzyniskym przesz Slodzeya yesth lysth vkradzyon y skazon *ZapWar 1531 nr 2370*, *1531 nr 2370*; á to wſſyt[ko] záginie: nieynák iá[ko] ſſátá od molu ſkáżona *RejPs* 149v; *UstPraw* Iv; *BielKron* 50 *marg*; *Mącz* 194c; y ciáło tho náſze grube á cięſzkie á ſkáżeniu poddáne ma ſie odmienić w lekkie/ w iáſne/ á kthore iuż ſkáżone nigdy być nie ma. *RejAp* 172v; *CzechRozm* 220v; Potym maiąc ſkażoną nogę/ na oſle ſię włoczył. *SkarŻyw* 309; *SarnStat* 471.

skażony komu (*1*): Gdyż on ſam [*Pan*] ſtrzeże y kośći káżdego wyernego/ Ták iż im z nich żadna nigdy ſkáżona nye będzye *LubPs* I2.

skażony czym (*1*): ale iż tám [*na sąd ostateczny*] iuż muśiſz ſtánąć s ciáłem tákim/ [...] ktore iuż żadnemi mękámi być ſkáżone nie może *RejPos* 262.

W porównaniu (*1*): maſz ieść owoc z drzewá. Then owoc ieſt pokutá przes ktorą Duſzá bywa wſpomaganá/ á ćiáło cżęſtokroć bywa pocżerniono á ſkáżono/ iákoby trędowátego. *HistRzym* 65v.

Szereg: »skażony i popsowany« (*1*): á od inych kopców rozrzuconych y znáków ktorychkolwiek gránicznych ſkáżonych y popſowánych [*destructis et annihilatis JanStat* 422]/ po dwánaśćie groſzy ma zápłáćić. *SarnStat* 471.

α. *O budowlach i ich zespołach*: *zburzony* (*23*): Ale thymy czaſchy przeſz voloſkiego zvpa ſkazona *MetrKor* 57/119v [*idem*] 59/280v; *MiechGlab* 49; Vſtáwiliſmy/ iżby wſzelákie młyny/ iázy ktoreby były ná Wiſle álbo Wárćie uczynione/ á zwłaſzczá coby wádziły ku ſzćiu Szkutam/ Tráftam etc. ábу były ſkáżone. *UstPraw* E2v; *BibRadz* 2.*Cor* 5/1; w ktorey Frigiey Troia byłá/ ſkáżona przez Greki *BielKron* 27; Skáżono ieſt potym Niniwe to ſławne miáſto od Medow *BielKron* 268; A w tym Turcy goniąc náſze obacżyli moſth ſkáżony od náſzych *BielKron* 309v, 55v, 95v, 96v, 135, 147v, 265, Llll3v; Izráelcżycy kośćioł ſkáżony opráwili/ y koſztownie zbudowáli. *CzechRozm* 80v, 169v; **[**Szlim tam, lecz nie widzielim nic, jedno mury, skażone kolumny [...] teraz patrząc na tak kosztowne zborzenie, znać, że przedtem barzo kosztowny pałac był *RywKsięgi* 230**]**.

Wyrażenia: »skażony do gruntu« (*1*): [*Jeruzalem*] ſkáżone było á zborzone do gruntu y ſpalone s kościołem ſwiętym/ przez Tytuſá Weſpezyanowego ſyná *BielKron* 146.

»skażeniem skażon« (*1*): Ták mowi Iehowa Cewáoth. Mur Bawelſki ſzeroki/ ſkáżeniem ſkáżon będzie [*confringendo confringetur*]/ á brony iego wyſokie ogniem ſpalone będą *BudBib Ier* 51/58.

Szeregi: »spustoszony i skażony« (*2*): kośćielné dobrá żadnéy obrony niemiáły: y dla tego z wielkiéy częśći ſpuſtoſzone y ſkáżoné [*vastata et destructa JanStat* 194] *SarnStat* 178 [*idem*] 922.

»uciśniony i skażon« (*1*): Bo ſłuchay pilno co thu Pan ku temu nędznemu á iuż ku pomſcie zgotowánemu miáſtu ſwoiemu mowić racży: Iż nieprzyiaciele twoi otoczą cie w koło/ á ták bárzo ze wſząd będzyeſz vćiſnione y ſkáżono/ że potym kámień ná kámieniu áni żadny znák nie zoſtánie mieſzkánia twego. *RejPos* 196.

»skażony a zborzony« (*1*): *BielKron* 146 *cf* »skażony do gruntu«.

W przen (*1*): Vcżyń łáſkę w dobrey woli Pánie s twym Sionem/ Nád Ieruzalem wyernych ſerc ták bárzo ſkáżonym/ myey opyekę *LubPs* N4v.

β. *O terytoriach*: *spustoszony* (*9*): A ták Grecya wſzytka dla wnętrzych walk ſkáżoná. *BielKron* 121v, 133; Ale potym to Grábſtwo było rychło ſkáżone przez Pány. *StryjKron* 547; *CzechEp* 355 [*2 r.*].

skażon czym (*1*): A gdzieſz ten ray moy miły Pánie: wſzak on coś go był Adámowi oddał ſkáżon potopem *RejAp* 20v.

W połączeniu szeregowym (*1*): Bo nie pierwey Antychriſt przyidzie/ áż páńſtwo Rzymſkie/ do końcá zniſzczone/ ſkáżone y z pośrzodku vprzątnione będzie. *WujNT* 716.

W przen (*2*): *BibRadz Dan* 7/14; Poruſz ſye/ o możny pánie/ z ſwéy świętéy ſtolice/ A rácz náyźrzéć do téy biédnéy ſkáżonéy winnice [*tj. królestwa izraelskiego*]. Vżal ſye iéy *KochPs* 121.

γ. *O ranach i płynach ustrojowych*: *zakażony* (*19*): Też liſty [*pokrzykowe*] ſtłuczone z mąką ięczmienną á ſthego plaſtr vcżynić á okhładać na ociekłoſć oczu/ na bolączki/ y na ſkażone rany y na wrzody/ goij to wſzytko *FalZioł* I 87c; Naſienie Cżarnogłowu w lekarſtwa w chodzi, ma mocz wypądzaiączą nieczyſtoſci ſkażonych. *FalZioł* I 124a, *4e, *5a, V 105v; Bowiem owoc figowy richło ſie zagnije, takież ma włoſnoſć wywodzenia z wnątrza wilgoſci zkażoney aże pod ſkorę *GlabGad* I6; *SienLek* 26v; iáko kto ma gorączkę/ iż mu oná gorącość/ y ſkażone wapory/ ięzyk y podniebienie zepſowáły/ káżda rzecż [...] zła á nieſmácżna mu ſie widzi/ ták też j ſtárem [...] wſzytki krotochwile zdádzą ſie im nieſmácżne *GórnDworz* H6v.

Wyrażenie: »krew skażona« [*szyk 7*:*3*] (*10*): Też ieſt [*szpinak*] dobry na przeciwko boleſciam tym ktore bywaią w krzyżech j w grzbiecie s ſkażoney krwie *FalZioł* I 123c, ++7f, I 92c, V 61v [*2 r.*]; Gdy tedy niekto oſzáleie od ſkáżoney krwie/ ty ſą známioná: Iż ſye táki śmieie/ pokrzyka/ wiele mowi/ táncuie. *SienLek* 52, 12v, 144v [*2 r.*]; *RejZwierc* 157v.

Przen (*1*): Iuż oto rozgnoiły ſie y skażone ſą [*Putruerunt et corruptae sunt*] blizny duſze moiey. Dla wielkiey głupoſci moiey. *WróbŻoł* 37/6.

δ. *O soli*: *który utracił smak*, *zwietrzały*; *w przen* [*w nawiązaniach do Vulg Matth* 5/13] (*7*): wy ieſtеſcie ſol ziemie wſzytkiey [...]. O nędzna á ſkáżona ſoli/ gdyś niechciał ſiedzieć podle Páná ſwego/ ſądząc dwoienaſcie pokolenia narodu ludzkiego/ [...] bądźże oną nędzną á márną ſolą/ ktora ma być we błoto wtłoczona *RejPos* 124v; (*marg*) Skáżona ſol wiele inych zepſować może. (–) Mogąć ſie theż zwáć [*szafarze światłości Pańskiej*] y tą ſolą/ iáko ie Pan przezywáć racży/ ále ſolą ſkáżoną/ á ſolą ſzaloną/ ktora gdy ſie ſkáźi/ tedy záráźi y to wſzytko co ią poſolono będzye. *RejPos* 338v;

Azaſz go [*fałszywego proroka*] nie zowie [*Pan*] ſolą ſkáżoną á práwie oſzaloną/ ktora záp∫owawſzy to co ią będzye po∫olono/ ſámá ma być precż wyrzuconá *RejPos* 346, 338v; *RejZwierc* 130v.

Szereg: »gorzki a skażony« (*1*): iuż wieſz iż ieſli they gorzkiey á ſkáżoney ſoli ich [*tj. nauki fałszywych nauczycieli*] záchwyćiſz/ że zákáżon być maſz/ á zásmierdzieć ſie maſz ná vpadek ſwoy *RejPos* 346v.

ε. *O powietrzu*: *zanieczyszczony*; *corruptus HistAl* (*2*): *FalZioł* V 62; ábowiem przez ſmrodliwe vcżynki powietrza nie kázimy/ powietrze náſze żadnym obycżáiem nie ieſt skážone *HistAl* I6v.

ζ. *O potrawach*: *zatruty* (*1*): **[**á iáko więźniá kazał go [*kniaź posła*] potráwámi obſyłáć/ w ktorych mu trućizny záđáć kazał. Mo∫kwićin ktory mu przynio∫ł tę ſkáżoną potráwę/ o∫trzegł go ále nie w cżás *PaprHerby* 660 (*Linde*).**]**

skażon komu (*1*): Item powyada yſch ſynovi yey Michalovi wlączicziı myąſkayączemv ſkazono bylo pywo. *LibMal 1544*/89v.

b. *O abstraktach*; *solubilis Mącz* (*13*): mleko tego [*wielbłąda*] trucinę wygania/ Complexiją [*tj. charakter*] ſkażoną naprawia y ku gamratowaniu pobudza. *FalZioł* IV 7c, I 95c; *BibRadz* 4.*Esdr* 9/19; Sławá vrážona/ Iuż bywa ſkáżona. *RejZwierc* 239; Gdyż ſłyſzemy od inſzych co nam odnaſzaią/ Ze Pańſtw wiele ták o nas dobrze rozumieią. [...] Znaiąc iż mamy wolność dobrze opatrzoną/ Ktorey gdy ſtrzec będziemy nie będzie ſkażon[ą]. *MycPrz* I B4; *GórnRozm* E4v; Lecz ſię boię by ſnadź iáko wąż o∫zukał Ewę chytrośćią ſwą: nie były tákże ſkáżone ſmyſły wáſze y nie odpádły od pro∫toty oney ktora ieſt w Chriſtuśie. *WujNT* 2.*Cor* 11/3; ktory [*nowy kapłan na miejsce Melchizedecha*] ſię nie ſtał wedle zakonu [...] ále wedle mocy żywotá ktory ſkáżon być nie może. *WujNT Hebr* 7/16.

skażony czym (*2*): *KromRozm III* C5; Złożcie s ſiebie ſtárego cżłowieká/ tho ieſt pirwſze ono obcowánie pożądliwo∫ciámi ſkáżone/ á odnowćie ſie duchem vmyſłu wáſzego *RejPosWstaw* [110^{3}]v.

Szeregi: »upadły i skażony« (*1*): Károlus rzeczony wielki/ od wielkich á známienitych vcżynkow/ [...] ábowiem był wyiął ſtolec Papieſki iuż vpádły y ſkáżony w páńſtwach z mocy Longobárdow *BielKron* 170.

»skażony a zaniedbany« (*1*): A to iż Pan Bog wſzechmogący dał to ſerce W.K. zacnośći/ że chceſz napráwę vcżynić ſkáżonym á zániedbánym práwom náſzym/ tegoć ciáło á krew w ſercu W.K. zacnośći nie vcżyniło/ ále ſam tylko Duch Boży. *LeszczRzecz* A5.

»skażony i zniszczony« (*1*): [*Macedonius*, *patriarcha konstantynopolski*] o duchu S. zruſſył/ iż nye ye∫t yedney iſtno∫ći áni władzey z bogyem oycem y ſynem. [...] Wtore concilium pow∫ſechne/ [...] ták ten ártykuł obyáſniło: Wierzymy w duchá S. [...] z oycá pochodzącego/ [...] ktory mowił przez proroki. A thym ono kácyrſtwo ſkáżone ye∫t y zniſſczone. *KromRozm III* C5.

W przen (*1*): Adam naprzod będąc vmyſłu złośćiwego/ wyſtąpił y zwyćiężon ieſt/ tákżeć y wſzyſcy ktorzy ſię z niego zrodźili. Y była záwżdy mdłość złączona z zakonem w ſercách ludzkich/ dla ſkáżonego korzenia [*tj. źródła*; *cum malignitate radicis*] *BibRadz* 4.*Esdr* 3/22.

c. *O stanie zdrowia*: *osłabiony*, *chory* (*11*): SWieczkowa Wodka ieſt dziwney moczy w naprawieniu ſkażonego wzroku *FalZioł* II 12a, ‡5f, I 47d [*2 r.*]; ty źiołá z oliwą á z octem ſłużą bárzo żołądkowi ſkáżonemu *SienLek* 96v; Albo nátłucz korzénia ślazowégo/ á námiéſzay go z oliwą/ álbo ze śmiotáną/ wléyże thego koniowi w bót/ á niech ná tym kilká dni ſtoi/ zgoią ſye mu kopytá ſkáżoné/ y ze∫chłé mu theż w tym rozmiękną. *SienLek* 177v, 93v; *Phil* L; **[**Cvrczavy, Skazony wnątrz spasticus, intus destructus *ReuchlinBartBydg* G3, K6v**]**.

Szereg: »zły a skażony« (*1*): Sok też piołynkowy na zły á ſkażony żołądek, ieſt niepo∫polite lekarſtwo *FalZioł* V 83.

α. *Obumarły* (*2*): [*gębka modrzewiowa*] ciało ſkażone ſpądza precż á tak fiſtułę zgoiſz. *FalZioł* III 3c.

Szereg: »sprochniały a skażony« (*1*): Wezmi gębki modrzewiowey ſtharthey na proch [...] á vcżyń iakoby maſć á potym rozmocziwſzy knot w tym w pu∫zczży w fiſtułę/ bowiem ko∫ci ſprochniałe á ſkażone wyciąga *FalZioł* III 3c.

d. *O ludziach* (*też o szatanie i antychryście*) (*11*):

α. *Pokonany*, *pognębiony*; *zwyciężony* (*8*): Iż oney godziny ſkoro ſie ná ſwiat národził/ nátychmiaſt wſzyſtki Dijabły w piekle zburzył [...]. I nálezli Błogo∫láwionego Fránćiſſká/ iż ſie oney godziny národził/ kiedy ich mocy w piekle poruſzył. A zátym do∫konále y prawdziwie vwierzyli. Iż przes Fránćiſſká ſkáżeni być mieli. *KrowObr* 144v; Tákież Cyneuſowi [*Balaam*] źle winſzował iż miał być ſkáżon y poiman od Aſſurá. *BielKron* 43; ktorzy [*mieszkańcy Niniwy*] ácż pokutę cżynili ná ro∫kazánie Iona∫zá/ ále potym w więtſze grzechy wpádli. Przeto ná nie dopuśćił [*Pan*] iż ſą ſkáżeni od Nábchodnozorá. *BielKron* 93, 43; Sprawże mi ſłową godne w vśćiech moich przede lwem/ á odmień ſerce iego ku nienawiśći tego ktory ſię tárgá ná nas/ áby był ſam ſkáżony z tymi ktorzy mu ná to przyzwaláią. *BudBib Esth* 14/12; A potym Antychriſt ſkáżony będźie przez Chriſtuſá. *CzechEp* 355.

skażon za co (*1*): *KochFr* 95 *cf W przen.*

Wyrażenie: »do gruntu skażon« (*1*): Przećiw ktorym [*miastom greckim*] wypráwił ſie Alexánder [...]. Ale Thebe mocą chcąc odpieráć/ vpádli y do gruntu ſkáżeni *BielKron* 123v.

W przen (*1*): (*nagł*) Do miłosci. (–) [...] A ty mię zá to [*za moje rymy*] zábiy/ ô rozbóycá ſrogi/ Aby nietylko Orpheûs wyſławiáiąc bogi Był piorunem trozębym zwyſoká przerážon/ Ale y ia od ćiebie zá ſwoię chęć ſkážon. *KochFr* 95.

β. *Skalany grzechem* (*1*):

Szereg: »naruszony a skażony« (*1*): A przeto du∫za maryey nyebyla od upadu podnye∫yona ale przet upadem zachouana bo by na du∫ſy panna nyebyla a to ieſtlibi prze∫z grzech byla naru∫ſona a ſkazona *PatKaz I* 10v.

γ. *O utracie dziewictwa* (*1*): Y wnet ią [*św. Antoninę*] záwieśić/ á bić kazał [*starosta*] ſrodze/ y długo pytáiąc: powiedz ieślisz dziewicą/ czyli ſkáżoną od Alexándrá? *SkarŻyw* 444.

δ. *O nieczystości rytualnej* (*1*):

Szereg: »skażony i nieczysty« (*1*): Cżemu∫z tedy zakonowi ná niewiáſty ſkáżone/ y niecżyſte dánemu/ ty Pánno bez ſkázy podlegaſz *SkarŻyw* 112.

e. *O treści*, *sensie* (*9*):

α. *Wypaczony*, *zniekształcony*, *sfałszowany* (*8*): (*marg*) Wliśćie do Efez⟨jan⟩ mieyſce w Láćinſkich księgach ſkáżone. (–) Bo tám [...] Láćinſki tłumácz ták był przełożył/ *Omnibus perfectis ſtare*/ [...] Lecż pi∫arz przepi∫uiąc nie nápi∫ał *perfectis*/ ale *perfecti BudNT przedm* b6v; (*marg*) 1 Kor. 6. 1 10. mie∫ce w księgach Słowieńſkich ſkáżono. (–) w Zacżale 135. y w Zacżale 146. áza nie ták ono mieyſce wpo∫politych księgach nápi∫ano/ Wśiemi let ſut? Iakoby wśiedmi lećiech/ áno ma być/ Wśia mi let ſut *BudNT przedm* c5v, *przedm* b4v *marg*, b6v *marg*, b7 *marg*, c7v *marg.*

W przeciwstawieniu: »skażony ... naprawiony« (*1*): Oto widzi∫z że księgi pokážone ſą od pi∫arzow. Podobno mi ſprzecżnik rzecże/ Były ſkáżone/ ále iuż náprávione. *BudNT przedm* c6.

Szereg: »fałszywy i skażony« (*1*): á wiele ludźi pomárło od wod (*marg*) To ieſt/ od fáłſzywey y ſkáżoney náuki. (–) *BibRadz Apoc* 8/11.

β. *Podważony*, *zakwestionowany* (*1*): Zali nie ieſt nápi∫ano w zakonie wáſzym: Iż iam rzekł/ Bogowie ieſteśćie? Ieſliżeć one názwał Bogámi/ do ktorych była Boża mowá/ á nie może być pi∫mo ſkáżone [*et non potest solvi Scriptura*]: *mnie* ktorego Oćiec poświęćił y po∫łał ná świát/ wy powiedaćie/ Ze bluźni∫z: iżem rzekł; Ieſtem Synem Bożym? *WujNT Ioann* 10/35.

f. *O owocu*: *robaczywy* (*1*): Nux vitiosa Skážony robaczywy orzech. *Mącz* 500a.

g. *O zwierzęciu*: *rozszarpany na kawałki* (*1*):

Szereg: »skażony i pobity« (*1*): A zetrze ie [*comminuet eas*] iako wołu z gori Libanu [*Ps* 28/6]. (*koment*) To ieſt skazi też ſwietzkie kxiążęta iako bywaią skażeni y pobici wołowie ktore pa∫ą na gorze Libanus. (–) *WróbŻoł* I7.

2. *Unieważniony*, *skasowany*, *zdelegalizowany*; *który mocą władzy przestał obowiązywać*; *annullatus*, *exstinctus*, *reprobatus*, *retractatus JanStat*; *cassus JanPrzyw* (*49*): *PatKaz II* 55; *KromRozm III* I8v; Bráctwá [= *cechy rzemieślnicze*] áby były ſkážone/ wedle Státutu Krolá Kázimirzá *UstPraw* A2; *BielKron* 385v; Iurisdikcya Duchowna ſkážoná. *OrzQuin* D2v *marg* [*idem*] Z *marg*; Podawánia [= *prawo nadawania beneficjów kościelnych*], które ſobie księza ná iné vpraſzáią, ſą ſkázone. *SarnStat* 174; Cłá po śmierći Krolá Władyſłáwá dáné, ſą ſkázone [*cassantur JanStat* 59]. *SarnStat* 396; á ieſli które nowé [*myto*] ieſt vſtáwione w źiemiách náſzych/ y w Kśięſtwách przerzeczonych od czáſu pokoiu/ który v Melná ieſt vczynion: wſzyſtkié niech będą ſkážoné [*deponatur JanStat* 852]/ zoſtáwiwſzy w cále y w mocy Mytá ſtáré. *SarnStat* 1075, 296, 397, 752 [*2 r.*], 797, 913 *marg* (*12*); ſkoro ſkážony ieſt kośćioł [*starego przymierza*] y kápłáńſtwo Moyzeſzowe vpádło/ záraz vczniowie Apoſtolſcy kápłanámi ſię zwáli/ dla ofiáry właſney y lepſzey/ ktorą mamy w zakonie nowym *SkarKaz* 608a.

skażony wedle (*a. podług*) *czego* [= *na podstawie czego*] (*4*): Także [*cła*] targowé łokćiowé/ áby były ſkážoné/ znieśioné/ podług Conſtituciy piérwſzych *SarnStat* 401, 68, 285, 930.

skażon(*y*) *czym* (*7*): *OrzRozm* H4v, O *marg*; bom przy tym był/ gdy Duchowna Iurisdikcya Dekrete[m] Seymowym ták ſkážóna byłá/ áby Stároſtá Remiſſyéy Duchownéy/ z vrzędu ſwoiégo nie Exequował *OrzQuin* D2v; Zbor fáłſzywy Obrázoborcow śiodmym [*soborem*] ſkážony. *SkarJedn* [d9]v; *SarnStat* 13, 164; *SkarKaz* 608a.

W przeciwstawieniach: »skażon(y) ... poprawiony, przeniesiony, przywrocon« (*3*): A ták y tákowe przykazánya zakonu ſtárego około kaźni wyſtępnych/ y ine ſądowne nye ſą ſkážone od páná Kryſtuſá/ ále poprávyone. *KromRozm II* m3; kápłáńſtwo [*starego zakonu*] nie ieſt ſkážone ále przeniešione. *SkarŻyw* 493; Wysſzy Státut ieſt ſkázón, á Státut Krolá Olbráchtów do vzywánia przywrocón. *SarnStat* 608.

W charakterystycznych połączeniach: *skażone*(*-a*, *-y*) *bractwa* (*4*), *cła*, *czesne*, *danie* [= *darowizna*], *duma* [= *opinia*], *jurysdykcyja* (*3*), *kapłaństwo* (*starego zakonu*) (*2*), *list* (*na cła*) (*2*), *łapaczki* [= *oszustwa*] (*2*), *łokciowe* (*2*), *myta* (*3*), *obierania biskupow*, *pamiętne*, *podawania*, *przekładania rokow*, *przykazania*, *przywileje*, *sąd*, *spiśne*, *statut* (*3*), *śmierć*, *targowe* (*2*), *wiara*, *winy około pozwow*, *wolności*, *zbor* [= *synod*] *fałszywy*, *zgwałcenia pokoju*, *zwłoki niepotrzebne.*

Fraza: »skazanie będzie skażone(-o)« = *sententia fuerit reprobata a. retractata JanStat* (*5*): CHcemy/ iż gdy ſkazánié przez Appellácią nágánioné będźie ſkážoné: tedy Práwem zwyćiężony powodowi/ który Práwem wygrał/ względem nakładów trzy grzywny ma zápłáćić *SarnStat* 796; SKAZANIE Sędźiégo Ziemſkiégo álbo Grodzkiégo ieſli kiedy będźie ſkážoné/ czći y ie[go] dobréy ſławie nie ma nic ſzkodźić. *SarnStat* 796, 269, 555, 796.

Wyrażenia: »z gruntu skażony« (*1*): [*kasztelan krakowski z bratem*] vkazáli nieiákie Liſty Vrzędu górnégo ná Bochni [...]: które liſty przez Krolá Káźimiérzá y wſzyſtkę Rádę z gruntu ſą ſkážoné [*omnimode fuerunt annulatae JanStat* 44]. *SarnStat* 378.

»nikczemnością skażon« = *anulowany* (*1*): á ieſli téż kto nie ſtánie/ álbo z niewiádomości o ſądźie Stárośćim Rok przewlecze/ á Stároſtowieby co przećiwko temu vczynili/ ſąd ich niech będźie nikczemnością ſkážon [*eorum iudicium nullitatis vitio cassetur JanStat* 431]. *SarnStat* 529.

Szeregi: »abrogowany i skażony« (*1*): téſz wolności ich [*Żydów*], które práwu Bozému y Ziemskiému ſą przećiwné, ſą abrogowáné y ſkázoné. *SarnStat* 260.

»skażony i kasowany« (*1*): té wſzytkié [*przywileje*] ná ninieyſzym Séymie przez nas były ſkážoné y káſsowáné [*per nos cassarentur et annihilarentur JanStat* 64]. *SarnStat* 68.

»nikczemny i skażony« (*3*): ale wſzitko moca thego Seimu nikcemne y ſkazone rozumiano bic ma [*nihili et cassum intelligi debet JanPrzyw* 55] *PaprUp* Lv [*idem* (*2*)] *SarnStat* 13, 164.

»odjęty i skażony« (*1*): ACZ dla odkupienia vbogich ludźi vtrapienia Czeſné/ álbo pámiętné/ które zwykło bydź Sędźiému gdy którą rzecz ſkázował dawáné/ było odięté y práwie ſkážoné [*fuerit sublata et extincta JanStat* 502]: wſzákże [...] *SarnStat* 817.

»opuszczony i skażony« (*1*): [*kacerze mówią*: *ukazujemy wam Chrystusa*] w opuſſczonych dawno: y ſkážonych dumach [= *opiniach*] Aeryuſá/ Vigilanciuſá/ Viklewá/ Huſsá/ Berengaryuſá/ Donatá/ Mánicheuſá. *KromRozm III* E5.

»potępion a skażon« (*1*): ktora [*wiara Sasów*] nie tylko piſmem ſwiętym z háńbioná ieſt/ ále y przez wſzytkie Koncylia/ [...] ktore kiedy przed tym byváły/ ieſt potępioná á ſkážoná *BielKron* 208v.

»skażony i umniejszony« (*1*): SKázuiemy/ áby wſzytki przekłádánia Roków/ álbo zwłóki niepotrzebné były ſkážoné/ y vmnieyſzoné [*cassentur et minorentur JanStat* 481]. *SarnStat* 769.

»skażony i wymazany« (*1*): Co gdy to wſzytko w ſobie Státut Alexándrow ma/ ſłuſznie ſkážony y wymázány z Státutu praw Polſkich być ma/ iáko Rzeczypoſpolitey náſzey bárzo ſzkodliwy. *OrzRozm* S2.

»skażony, (i) zniesiony« (*2*): TAkże targowé/ łókćiowé/ áby były ſkážoné y znieśioné/ podług Conſtituciy piérwſzych. *SarnStat* 68, 401.

Przen [*czym*] (*1*): Niewinnością ſwą żywotá/ chcąc by byłá winá ziętá/ śmierć śmierćią byłá ſkážoná/ łáſká Boża przywroconá. Kryſtus [...] dobrowolnie śmierć podſtąpił *ArtKanc* E3v.

3. *Zły*, *skłonny do zła*, *grzeszny*; *niewłaściwy*; *corruptus HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *depravatus Mącz*, *Modrz*; *vitiatus Mącz*, *Cn*; *destructus JanStat*; *profligatus*, *vitiosus Cn* (*146*): aboczyem boſtwa nyemoze dotknącz zadna makula ſkazona *PatKaz II* 41v; *SeklKat* V3; RZekł niemądry w ſercu ſwoim iśćieć Bogá nie máſz/ [...] Ale ći kthorzy tho mowią vſthy ſkážonemi/ Są przemierzli ze wſzytkiemi náukámi ſwemi *LubPs* Dv; *RejWiz* 116; Tedy weyzrzał Bog ná źiemię á oná byłá ſkážoná *BibRadz Gen* 6/12 [*przekład tego samego tekstu BielKron* 4v, *BudBib*], *Gen* 6/1, I 9a *marg*, 358d *marg*; OTtho Sylwius był od Ricerzow wybran ná Ceſárſtwo/ áczkolwiek był zacnych rodzicow z miáſtá Ferentyno/ wſzákże był ſkážoney młodośći. *BielKron* 145v, 4v [*2 r.*], 8; *Mącz* 500a; Bo dobrowolność/ áczći ieſt nákážona/ ále do końcá ſkážoná nie ieſt. *WujJud* 66 [*idem* (*2*)] 66 *marg*, Ll8v; Ale iż dziſieyſzych ſkážonych á nieſzczęſliwych cżáſow wiele ſie niemiernych ludzi á tych ktorych brzuch Bog ieſt náyduie/ [...] Dla tegoć [...] *RejPosWstaw* 44; *BudBib Gen* 6/12; *MycPrz* II B; Sławy lepák kto z nędze y z vpadku drugich doſtał/ chybá v Centaurow á v tych plugáwcow/ ktorzi żywotem ſwoim ſkážonym/ á vcżynkámi ſproſnemi/ ſpráwiedliwy o rzeczách rozſądek ſtráćili? *ModrzBaz* 108, 12; *NiemObr* 108; *WujNT* 543; *SarnStat* 1068; *PowodPr* 52; Ná napráwę tedy rzeczy ták ſkážonych y trudnych/ y zábiegánie tym y inſzym ktore ſię nie mienią niebeſpiecznośćiom/ wielkiey mądrośći potrzebuieće. *SkarKazSej* 660a; **[**POtrzebá ieſt młodemu człowieku/ Zwłaſzcżá thego ſkážonego wieku. W kthorym ſie iuż wſzyſtko wypełniło/ Co od Mędrcow powiedzyano było. *WirzbGosp* Av**]**.

skażony czym (*3*): Acżkolwiek zakał niebywa zgładzon/ y żądza/ dla ſkażonego grzechem przyrodzenia/ ale przes ochrzcżenie/ niebywa policżon za grzech. *SeklWyzn* d4; *LubPs* N5v; *CzechRozm* 206v.

W połączeniach szeregowych (*4*): Widźiſz W.M. teraz Boſkie y ludzkie/ Duchowne y Swieckie rzeczy miedzy ludźmi być zámieſzáne/ ſtárgáne y ſkážone. *OrzRozm* A2v; *RejPos* 208v; *CzechRozm* 88v; Ale iſz ich [*dzieci*] nie wráiu/ áni przed grzechem vrodzili [*Adam i Ewa*]/ iakie ſami mieli/ tákie im przyrodzenie dáli. to ieſt ſkážone y iádem złey żądzey zárážone y do złego ſkłonne. *SkarŻyw* 263.

W przeciwstawieniu: »skażony ... naprawiony« (*1*): ktory [*Chrystus*] ſam ieſt wodzem ludu ſwego/ á przez ktorego y tá ſkážona náturá náſzá miáłá być náprávioná *LubPs* N5v.

W charakterystycznych połączeniach: *skażone*(*-y*, *-a*) *ciało*, *czasy*, *człowieczeństwo*, *dobrowolność* (*3*), *dusza*, *krewkość* (*2*), *krześcijaństwo*, *makuła*, *młodość*, *myśli*, *nadzieja*, *pożądliwość*, *sprawy*, *stan*, *świat* (*2*), *usta*, *wiek*, *zarażenie*, *ziemia* (*5*), *życie* (*żywot*) (*2*).

Wyrażenia: »skażona natura« [*szyk 23*:*3*] (*26*): *PatKaz III* 110v; Chrzeſt znamionuie yż ſtary człowiek to ieſt/ zkazona natura/ y ſtari kwas to ieſt grzech/ wktorym ſię rodzym bywa zagrązon á zgladzon. *SeklKat* T4v; Czo napilniey w tym pſalmie obaczáć mamy. [...] Powtarzánye ſkáżoney nátury náſzey/ iáko dla doczeſnych rzeczy odſtępuiem wieczných. *LubPs* N2v *marg*, Dv *marg*, N5v, Z3v; *RejAp* 5v; *RejPos* 330; *RejZwierc* 96; Co [*karanie*] záprawdę ieſt rzecż potrzebna/ ku pohámovániu ſkáżoney nátury náſzey/ kthora ieſzcże z młodych lat iáſnie pokázuie ſkutki ſwoie. *RejPosWstaw* [41[3]]v, [110[3]]; *CzechRozm* 88, 206v; po ſkáżoney náturze ktorą z oycá mam niemogę ſię grzechowi odiąć/ áni dobrze cżynić *SkarŻyw* 263, 263 [*3 r.*], 268; *CzechEp* **4v; *LatHar* 166; (*nagł*) MODLITWA DO SYNA Bozégo. (–) [...] Zeſzli nam Duchá twégo świętégo/ ktorégoś nam obiecał: podeprzy ſkáżoną náturę náſzę/ z táką doſkonáłośćią iákiéy nas powinność náſzá krześćiianſka vczy *SiebRozmyśl* E3, E3; *SkarKaz* 121a, 488a [*3 r.*].

»skażone obyczaje (*a.* zwyczaje)« = *depravati mores Mącz*, *Modrz*; *mores corrupti Modrz* [*szyk 10*:*10*] (*20*): Abowiem ludzkie przyrodzenie ták mdłe ieſt/ iż łácno vpádnie w zbytek ſzkodliwy/ ieſli go rozumem ſwoim álbo ludzkim kto nie podeprze/ álbo záſię ieſli kto ma ſługi ſwoim obyczżáiom ſkáżonym rowne/ ſnádnie wſzyſcy zginą. *BielKron* 9; Widząc Rzymiánie okrutność Ceſárzow á ſkáżone obyczżáie ich/ chcieli záſię Monárchią zátráćić *BielKron* 141, 3v, 145, 168v, 199, 272v [*2 r.*], 368 [*2 r.*]; *Mącz* 82c; CIELeſnym ſie poſtępkiem [*każdy*] może s czáſem zdobić/ A ſkáżone zwyczáie ſłuſznie mamy borzyć. *MycPrz* I A2, II A4v [*2 r.*]; *WierKróc* B; Bo obyczżáie náſze ſkáżone/ wiárá y powinność zániedbána/ żywot nieumieiący ſię káiáć/ wielką á bárzo potężną mocą ieſt nieprzyiaćielſką przećiwko nam. *ModrzBaz* 128, 17v, 53v; *WujNT* 463; Poruczył mi [*Skarbek*] corkę ſwą y wſzyſtkę máiętność, Y tego teſz ſkáżonych obyczáiow ſyná Pangraczá. *CiekPotr* 8.

»skażone przyrodzenie« [*szyk 14*:*9*] (*23*): *SeklWyzn* d4; [*św. Paweł powiada*] ze go i nás wſzyſtki chrześcjany ku inſzemu wolá/ a ku inſzęmu grzéch i przyrodzenié ſkażoné ciągnie *MurzHist* K3v; *LubPs* Dv, N2v, N5v; A chceſz wiedzieć co wádzą [*obrazy*]: to náprzod wádzą: iż przyrodzenie náſze ieſt przes grzech ſkáżone/ y bárzo ku Báłwochwálſthwu ſkłonne y popędliwe/ [...] przeſto teſz wiele ludzi Obrázy zá Bogi chwalą/ y v ſiebie máią *KrowObr* 116, 43v; Acż rozumiem po cżęśći/ co ktemu przekaża/ A od tych ſwiętych rzeczy/ gwałtem nas odraża. Skáżone przyrodzenie/ á ſwawola ktemu/ Tá wnet ſzyki pomyli cżáſem namędrſzemu. *RejWiz* 180v, 189v; *BibRadz* *6v; *RejAp* B2, 1, 1v; *RejPos* 208v; Proſmyſz go [*Pana*] áby nam raczył odpuſzcżáć przeſtępki náſze/ gdyż záwżdy vpadáć muſimy przed máyeſtatem iego w złoſciach náſzych s przyrodzenia ſkáżonego ſwego. *RejZwierc* 11; *RejPosRozpr* b3; *CzechRozm* 206v; *SkarŻyw* 263 [*2 r.*], 440; *KochWr* 31; Lecż iż przyrodzenie ludzkie będąc ſkáżone/ záwſze *tendit ad malum.* [...] Potrzebá prawdziwemu miłoſnikowi Oyczyzny [...] niepobłażáć ſobie wyſtępku ſwego *Phil* D4; *WujNT* 607.

»skażone serce« = *upadek ducha* [*szyk 4*:*2*] (*6*): *LubPs* R6v *marg*, Z4; Potym woyſká ktore ſtały po gotowiu vderzyli wſię/ ále iż Turcy mieli ſkáżone ſerce przez zábićie Hetmańſkie/ przetho byli poráżeni ná głowę *BielKron* 246v, 243, 256v; Y przyſzliſmy w wielkie záślepienie/ ták iż w nas nie máſz grzechow poznánie [*lege*: poznania]/ bo ſerce ſkáżone/ ſmyſły náſze k złemu odmienione. *ArtKanc* P6.

»skażony umysł, myśl, rozsądek, rozum« [*szyk 4*:*2*] (*3*:*1*:*1*:*1*): Ale yáko Iánnes y Iámbres Moizeſſowi ſye przećiwili/ ták y ći prawdźye ſye przećiwyą/ ludźye ſkáżonego vmyſlu/ á ktorzy ſye obłądźili około wyáry [*Vulg* 2.*Tim* 3/8]. *KromRozm I* B4; *LubPs* N5v; Owa w.m. pánie Derſniaku ták rozumieſz/ iżby ludzie ták byli niefortunni/ á ſkáżonego rozſądku/ że [...] niemieliby mocz/ ábo chcieć ſobie pomoc/ á ze złego w dobre ſie pilnoſcią á ſtárániem przemienić? *GórnDworz* Ffv; *RejZwierc* 37v; z ktorych [*gadek i sporów o słowa*] pochodzą zazdrośći/ ſwary/ bluźnierſtwá/ złe podeyźrzenia: przewrotne wykręty ludźi vmyſłu ſkáżonego [*hominum mente corruptorum*]/ y ktorzy vtráćili prawdę *WujNT* 1.*Tim* 6/5, 2.*Tim* 3/8.

Szeregi: »mdły a skażony« (*2*): A ták ten ſwięty káplan vſtáwiczńieć trwa y trwáć będzye/ áby tu wſzytkiemu wyernemu zebrániu ſwemu/ vczynił náprawienie mdłey á ſkáżoney nátury cżłowieczeńſkiey *LubPs* Z3v, T6.

»nędzny a skażony« (*1*): A ták obaczywſzy to nędzne á ſkáżone záráżenie [*sumienia*, *nóg*, *rąk*, *języka*] twoie/ wynidźże za tym Pánem s tch kráin pogáńſkich/ s tych złych nałogow ſwoich *RejPos* 237.

»skażon(y) i potępiony« (*2*): Y iákaſzby tho rzecż wierzyć ták iáko Antykryſt vczy mowiąc: przeto duſzá ieſt ſkáżoná/ y potępiona/ iż w ćiele ſkázonym [*!*] y potępionym ieſt iákoby zánurzona *GrzegŚm* A3v.

»skażony a sprosny« (*1*): RZekł zły niemądry cżłowiek w nędznym ſercu ſwoim/ Iż niemáſz Páná Bogá [...] Ach ſkáżoneſz á ſproſne [*Corrupti sunt*, *et abominabiles Vulg Ps* 52/2] to ich myſli były/ Kthore ták brzydkie złośći ku Pánu mowiły *LubPs* N5v.

»skażony a zarażony« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Pátrzayże cżego ſie tu vczyć/ á cżemu ſie tu ſłuſznie przypátrować ma káżdy wierny Páńſki. Napirwey/ iż ma obaczáwáć záráżoną á ſkáżoną krewkość ſwoię *RejPos* 319v, 339.

»skażony a zaślepiony« (*1*): Abowiem ſkáżona á záſlepiona náturá náſzá nigdy nam tego nie dopuśći/ á wſzytko nam głowę ćiſnie/ ábychmy w ziemię pátrzyli á ſzukáli pożytkow iey *RejAp* 5v.

»skażony a zepsowany« (*1*): ktory [*Pan Bóg*] o nim [*o człowieku*]/ [...] ma ták pilną pieczą á ſtáránie ſwoie/ iż choć nędzniczek vpádnie ábу ſie záś vznał á náwrośił do niego poprzeſtawſzy oney złey á vporney myſli ſwoiey/ ktora mu záwżdy przychodzi z oney ſkáżoney á zepſowáney nátury iego ktora ſie w nim záczężłá ieſzcże od początku ſwiátá *RejPos* 330.

»skażony i zgniły w grzechach« (*1*): Kazał y piſał ten S. [*Wincenty*] o bliſkim dniu ſądnym/ á coſz gdyby był ták ſkáżone[go] y zgniłe[go] w grzechách świátá doczekał. *SkarŻyw* 312.

»zły (*a.* złościwy), (i, a) skażony« [*szyk 5*:*1*] (*6*): Wyſłowyenye złośćiwey á ſkáżoney náthury cżłowieká ſwowolnego. *LubPs* Dv *marg*; *KrowObr* 43v; Ktorzy [*prorocy*] záwżdy ſrogiemi pomſtámi á grozámi ſtráſznemi/ iáko twárdemi wędzidły/ hámowáli ono złoſciwe á ſkáżone przyrodzenie iego [*człowieka*]. *RejAp* 1v; prozno ná ſkáżone á złe niektorych obyczżáie nárzekamy [*frustra querimur de corruptis aliquorum moribus*]. *ModrzBaz* 53v; *SkarŻyw* 263 [*2 r.*].

W przen (*2*): *LubPs* Z4; Czekánie odkupienia tych ćiał náſzych niech nam ćięſzkie nie będźie. ácżkolwiek/ iáko mowi Apoſtoł/ y my co pierwiaſtki Duchá ś. mamy/ ſtękáć muśim/ noſząc ták mizerne ćiáło/ y mieſzkáiąc w ták ſkáżonym domu: czekaymy iednák naprawy [*Vulg Rom* 8/23]. *SkarKaz* 205b.

a. *O ludziach* (*27*): *WróbŻołt* Ev; Nie chwalcie mię iáko bogá/ ábowiem ieſtem człowiek iáko y wy skážony y ſmiertelny [*corruptibilis et mortalis*]. *HistAl* G5v; ábowiem ták ieſteſmy przes grzech Oycá naſzego pierwſzego Iádámá ſkáżeni/ iż ſami przed otzymá náſzymi bárzo ſię ſobie podobamy *KrowObr* 189v; Biádá narodowi grzeſzącemu/ ludowi oćiążonemu złoscią/ náſieniu nieſlácheтnemu/ ſynom ſkáżonym: Opuśćili Páná *BibRadz Is* 1/4, *Gen* 6 *arg*; Corruptum adolescentem restituere, Skážonego młodźieńcá náwrośić. *Mącz* 413d; Rzegotániu ſmoká/ beſtiey/ ſkáżonego proroká trudno ſie kto ſprzećiwić á obronić może. *RejAp* Ff, 134, 137, 137v, 162v, 163; *RejPos* 235; co śię z Duchá národźiło duch ieſt/ iż wſzytek cżłowiek ſkáżony ſtráćił obras Boży/ á wſzytek potrzebuie naprawy. *GrzegŚm* A3v, A3v; Czemuſz ty nie ſtáraſz ſię,

żebyś ſkażonego Tego młokoſá widząc, ktory ieſt zlecony Wierze y dufności twey, przywiodł do naprawy? *CiekPotr* 9, 11.

skażony czym (*4*): Mala disciplina depravari, Złym wychowániem być skażonym. *Mącz* 90b; *GórnDworz* Ee6v; *RejPos* 332v; Ná on cżás duchowny ſtan był bárzo ſwąwolą y nieczyſtośćią ſkażony. *SkarŻyw* 510.

skażony w czym (*2*): *WróbŻołt* 13/1 *cf* »skażony i mierziony«. *Cf Wyrażenia.*

[*W połączeniu szeregowym*: Cżego naprzod ieſt wielki á wieczńie pámiętny przykład ná wſzytkim narodźie ludzkim ktory dla ſkoſztowánia tylko owocu zákazánego w Ráiu/ przez pierwſze rodźice náſze/ ták ſrodze zoſtał wſzytek zápowietrzony/ iż z nieśmiertelnego á niewinnego/ ſtał ſię w przyrodzeniu ſwym ſkażonym/ śmiertelnym/ y práwie ſtráconym. *PowodRecepta* D3v.**]**

Wyrażenia: **[**»w przyrodzeniu skażony«: *PowodRecepta* D3v *cf W połączeniu szeregowym.***]**

»w rozumie skażony« (*1*): Iáko Apoſtoł przeſtrzegł: Swary ſłowne (około wiáry) rodzą zazdośći/ [...] rodzą ſwary bluźnierſtwá/ [...] rodzą złe podeyrzánia y ſpory ludźi w rozumie ſkażonych/ ktorzy prawdy zbyli. *SkarKazSej* 684b.

Szeregi: »skażony i mierziony« (*1*): Skażeni ſą y ſtali ſie mierźionemi [*corrupti sunt*, *et abominabiles facti sunt*] w vcżynkach ſwych/ niemaſz ktoby cżynił dobrze nie maſz do iednego. *WróbŻołt* 13/1.

»zły i skażony« (*2*): thák zli á ſkáżeni ludzie/ rzadko ſie cżym nieprzyſtoinym popiſzą/ áż dopiero kiedi ná vrząd wnidą/ á obiedzą ſie władzey *GórnDworz* Gg6; *SkarJedn* 12.

α. *W funkcji rzeczownika* (*3*): ſpieváią w ten cżás [*Żydzi w święto Purim*] Meſunadyn/ to ieſt ábу ſkážonym nie byłá żadna nádźieiá/ ktorzy mowią álbo cżynią przećiw narodowi Izráelſkiemu *BielKron* 463; *SkarŻyw* 544; Ná to pátrząc vkrzywdzony/ Zlęknie ſie Páńſkiey możności/ A iż nagle zły ſkážony/ Rozśmieie ſie w przeſpieczności. *SzarzRyt* A4v.

b. *O sądzie*: *skorumpowany*, *przekupiony* (*1*): Corruptum iudicium Skážony ſąd/ to yeſt przedarowány. *Mącz* 360d.

Synonimy: **1.** *popsowany*, *zniszczony*; **a.α.** *zburzony*; **β.** *spustoszony*; **δ.** *zwietrzały*; **c.** *chory*; **α.** *sprochniały*; **d.α.** *pognębiony*, *pokonany*; **β.** *pokalany*; **γ.** *naruszony*; **e.α.** *sfałszowany*; **f.** *robaczywy*; **2.** *abrogowany*, *kasowany*, *nikczemny*, *wymazany*, *zniesiony*; **3.** *mdły*, *mierziony*, *nędzny*, *potępiony*, *sprosny*, *upadły*, *zepsowany*, *zły*, *złośćiwy*; **b.** *przedarowany.*

Cf **NIESKAŻONY**, **SKAZIĆ**, **SKAZIĆ SIĘ**, **SKAZISTY**, **SKAZITELNY**

MN

[SKAŻYCIEL] *cf* **SKAZICIEL**

SKĄD (*1533*) *pron*

W pisowni łącznej (*1342*) [*w tym*: *skąd* (*1106*), *zkąd* (*234*), *szkąd* (*1*), *zskąd* (*1*)], *w pisowni rozłącznej* (*191*) [*w tym*: *z kąd* (*124*), *s kąd* (*63*), *z kąd* (*4*)]; *skąd* (*1517*), *skąnd* (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*: *z kąd*, *Linde XVI – XVIII w.*: *zkąd*.

A. *Zaimek pytajny* (*434*):

a. *Wprowadza pytanie o miejsce*; *z jakiego miejsca*; *unde PolAnt*, *Vulg*, *Mącz*; *cuias Mącz*, *Modrz*, *Calep* (*124*):

α. *W pytaniu niezależnym* (*51*): Krol Salomon weźrzawſſhy nanye [*na Marchołta i jego żonę*] rzekł/ Ktorzyſcye wy á ſkądeście á ktory ieſt rodzay wáſſ. *March*[1] A2v; a gdy go [*Józefa*] chwalili padſſy bracya iego [...] yął do nich ſrodze mowitz iakoby do cudzoſiemcow pytaiąc ich ſkądeſcye/ oni odpowiedzieli/ z zyemye Chanaan *HistJóz* C2; (*marg*) Potifar pyta o narod y u Boga Iozepha. (–) Z kądes ieſt a ktoregos/ powiedz mi narodu Albo wzdy też kthoremu/ tam ſłużycie Bogu *RejJóz* C; Z kądeſcie to dzywne ſłowa iakies w ſobie macie A iakoby na żydowski ięzyk zatrączcie [...] Ieſtechmy naſz miły panie z zydowskiego kraiu *RejJóz* M2; [*Tobiasz*] pozdrowił go/ á potym rzekł: Skądeś do nas przyſzedł [*Unde te habemus*] dobry młodzieńcże? On mu odpowiedział/ od ſynow Iſráełſkich [*!*] *Leop Tob* 5/6, 4.*Reg* 20/14; A gdy [*Giezy*] ſtánął wieczor przed Helizeuſzem/ rzekł mu/ skądeś przyſzedł Giezy? Rzekł/ nie byłem nigdzyey. *BielKron* [85[2]]v; A gdy odiecháli poſłowie/ przyſzedł k niemu [*ku Ezechiaszowi*] Ezáiaſz Prorok/ mowiąc mu: Co to byli zá goście á ſkąd á cżego chcieli. *BielKron* 90, 17; Cuias es tu, Z kądes ty/ co zá rodzayu álbo yęzyká *Mącz* 70d; Puer hic unde est? Zkąd yeſt to dziecię? *Mącz* 503a, 441a; *OrzQuin* V2v; Y Powiedział mi ieden s ſtárſzych/ mowiąc ku mnie: Ci co ie widziſz w ſtołach białich/ ktorzy ſą/ y ſkąd przyſzli? Iam powiedział: Ty wieſz miły Pánie. Y powiedział mi: Ci ſą ktorzy przyſzli z vdręczenia wielkie[go] *RejAp* 69; pytáłá iego [*króla*] páni rzekąc: Pánie moy namileyſzy powiedz mi ſkądeś rodem? Odpowiedźiał iey: Tho dźiwne pytánie. Wiedz że ieſtem z dálekiey źiemie [...]. Rzekłá iemu Páni: ále proſzę ćie powiedz mi s ktoreieś źiemie? á ktorzy byli rodźice twoi *HistRzym* 36v; Y rzekl do nich Iehoſzua/ Kto ścże wy/ á zkąd idziećie [*Qui estis*, *et unde venistis*]? Y rzekli/ z dálekiey bárzo ziemie przyſzli niewolnicy twoi *BudBib Ios* 9/8, *Gen* 29/4, 2.*Reg* 1/3; Pyta iey ſtárſzy/ mniemaiąc ábу męſzczyzną byłá/ coś zacż/ ſkądeś/ iáko ćię zową? Oná powie imię moie ieſt Smáragd/ idę z dworu Ceſarſkiego *SkarŻyw* 13; ktorego [*Januariusza*] ſtáwiwſzy przed ſobą/ pytał Gordyanus: ſkądęś [*!*] ieſt ty zacny kráſomowco? á on rzekł: ieſtem z Anthyochiey Chrześćiánin/ z Chrześćian vrodzony. *SkarŻyw* 428, 62; Cuias – Zkądeſz. *Calep* 275b; *OrzJan* 16; *WujNT Apoc* 7/13; *CiekPotr* 68; Naprzod więc vrząd: Bráćie/ iákoć imię? pyta: A ſkądeś? tymi ſłowy naprzod go przywita. *KlonWor* 38.

Połączenia: »gdzie skąd« (*1*): Y rzekł mu Dawid/ ſkąd idzieſz [*Unde venis*]? (*marg*) Wł/ gdzie ſkąd przydzieſz? (–) Y rzekł do niego/ z obozow Izráelſkich vſzedłem. *BudBib* 2.*Reg* 1/3.

»skąd a dokąd« [*szyk 2:1*] (*3*): [*anioł*] rzekł do niey: Agár ſłużebnico Sárai/ Skąd idzieſz? á dokąd ſie bierzeſz [*unde venis et quo vadis*]? Oná odpowiedziáłá/ od oblica [*!*] Pániey moiey Sárái vćiekam. *Leop Gen* 16/8; Tákże potym rzekł do niego [*do znalezionego na polu mężczyzny*] Dawid: Cżyieś ty/ ſkąd/ á dokąd idzieſz? [*Cuius es tu? vel unde? et quo pergis?*] on odpowiedział: Ieſtem ia z Egyptu ſługá iednego mężá Amálechity *Leop* 1.*Reg* 30/13; *BudBib Iudic* 19/17.

Szereg: »skąd abo z ktorej ziemie« (*1*): A to nie ieſt nic inſzego/ iedno kto przykładem ná on cżás Ionáſá Proroká/ przećiw Bogu drogę bierze/ [...] iż choćiaſz w iednym towárzyſtwie/ przedsię do tákiego pytánia przychodźi: Kto ieſt/ y cżym ieſt: zkąd ábo z ktorey źiemie ieſt: dokąd ſie vdawa/ y co zá przyczyná drogi iego ieſt? *PowodPr* 54.

αα. *W rejestrach*, *w tytulikach rozdziałów i dyspozycjach marginesowych* (*19*): Rozdział pierwſzy: z kąd poſli Tatarzy y iako w te ſtrony przyſli. *MiechGlab* 2, *8, *8v [*2 r.*], **, **2, **3v, **5v, **6v [*3 r.*]; Przyſzliſmy byli z Lechem/ á z Czechem z Kárwath do tych kráiow połnocnych (*marg*) S kąd Polſká. (–) *OrzRozm* K4; *BielKron* 470, 472v, 475; *OrzQuin* F *marg*; *KlonWor* 6.

Szereg: »skąd i jako« (*1*): Máchomet ſkąd y iáko powſtáł 81. *RejAp* Ee2.

ααα. *O punkcie początkowym w tekście* (*1*): (*marg*) Skąd począł Zácháriaſz wyſłáwiáć pociechę ſwą (–) Słuchayże co ten rádośćiwy ſtárzec [...] powiádáć racży/ á ſłyſzyſz iż nie od tąd począł tę rádość ſwą iż mu ſie ſyn vrodził/ ále [...] Iż błogoſłáwiony Bog náſz Izráelſki/ iż ſie iuż racżył zmiłować *RejPos* 298.

aa. *O punkcie początkowym*, *od którego zaczyna się działanie* (*1*):

Przysłowie: Gdy zły człowiek przewodźi/ gdy iárzmo kłádźie Ná vbogié: boday ſam zginął w ſwéy rádźie. Skąd pocznę? gdźie dokónam? [= *gdzie początek*, *gdzie koniec?*; *ani tam początku*, *ani końca*] nie Bóg v niego/ Ani przyſtoyność ważna: ále co iego Duſzy miło/ co ćiáłu iego ſmákuie/ To chwali *KochPs* 15.

β. *W pytaniu zależnym* [*skądby* (*14*)] (*73*): Y przyſtąpił [*Ksantus*] ku iednemu znich/ Dwu onjch młodzieńcow cudnjch: Z kąd był

ieſt go zopytał/ Z Kápádocyey ſie powiedział. *BierEz* Bv, B2v; Pytał go [*Sokratesa*] też ieden ſkądby był, á on odpowiedział, ieſtem z ſwi[ata], á gdzie przydę wſzędy mi właſtne imienie. *BielŻyw* 50; Gdyż vłyſzał ano ſie ieden pyſznił iż był z wielkiego miaſta rodem, y rzekł Ariſtoteles, niema patrzano być kto z kąd rodem, ale iakiego mieſcza á doſtoienſtwa godzien ieſt. *BielŻyw* 89; *LibMal 1551*/160; *MurzNT Luc* 13/25, 27; *RejFig* Aa4; *BibRadz Luc* 13/25, 27; NIemiecki narod ſkąd poſzedł z dawná/ o tym piſmá nie máſz/ [...] wſzákże w hiſtoriách ſtoi/ iż oni z dawná w ſwym kráiu ſiedzą/ niſkąd nie przychodząc *BielKron* 281v; Złotá nie ma tá źiemiá/ wſzákże łácno o nie. Pythał [*Piotr Alonsus mieszkańców Kurtany*] ſkąd ie máią: Powiádáli s Kánchietu. *BielKron* 444; Gdym tedy ſtánął przed Sołtanem/ pytał mię ſkądem: Rzekłem żem ieſth Rzymiánin *BielKron* 457v, 46v, 129v, 262, 423v, 436v, 449, 457v; Swietcy widząc ich [*duchownych*] nierząd w rzeczy popráwili/ Ięli ſye ſámi kázáć/ y Zóny wćwiczyli. Więc teraz wſzytcy każą/ á żaden nie ſłucha: Spytayże skąd Apoſtół/ Duch pry gdźie chce dmucha. *KochZg* A3v; Miror unde sit, Dźiwno mi z kąd ſie wźiął. *Mącz* 223c; *RejAp* 80, 122, 135v; *HistRzym* 34 [*2 r.*], 115v, 132; *RejPos* 210v [*3 r.*], 232v, 299, 330v; *RejZwierc* 246v; á ták áby od tego byli ſtroże coby káżdego pytáli w bronie s kąd ieſth/ álbo mali kogo znáiomego/ álbo pod ktorym pánem *BielSpr* 27v; Sokrátes Atheniánin człowiek święty/ gdy go pytano zkądby był [*cuias esset*]: niepowiedźiał ſię z Athen/ ále z świátá *ModrzBaz* 143; Przyzwáłá mię tedy oná biała głową/ y pytáłá ſkąd bych był? Powiedziałem iżem ieſt z miáſtá tego/ ſyn tákiego á tákiego. *SkarŻyw* 103; Ci święći nie z iednego miáſtá byli/ iedni ztąd/ drudzy z inąd: wſzákże gdy ſię ná iedney ziemi rodzili/ zkąd ktory był/ pytáć ſię nie potrzebá. *SkarŻyw* 206; [*sen św. Anzelma z młodości*:] Y myſląć o tym/ sniło mu ſię/ iſz ſzedł po onych gorach do Páná Bogá [...]. y gdy na gorę wſzedł/ záwołał go do ſiebie Pan Bog/ y pytał co zacż/ y ſkąd był/ y czegoby chćiał? A on mu odpowiádał ná wſzytko *SkarŻyw* 331, 73; *OrzJan* 3; *WujNT Luc* 13/25, 27; Oſobny to człowiek, Temuby położenie świátá dáć drukować. Alem ia ieſt ſzaleńſzy, co o ſię ſámego Pytam go ſkądbym iechał: co ia ſam lepiey wiem, On niewie: iedno żebym rad doznał ná co wżdy Ten czyha. *CiekPotr* 71, 64; *KlonWor* 6.

Połączenia: »skąd i (*a*. a(l)bo) dokąd« (*5*): Z inſſymi ludźmi [*Duch Święty*] nye záwſſe przebywa: Ale yáko pan Kryſtus mowił/ gdźye chce dycha/ á nye wyemy z kąd przychodźi/ álbo do kąd idźye. *KromRozm II* ſ4; *SarnUzn* C8; *WujNT Ioann* 3/8, 8/14; Tego záſię nie ieſt inſza przyczyná/ iedno iż człowiek nie vważa ſkąd wyſzedł/ y dokąd idźie/ ponieważechmy wſzyſcy ſą pielgrzymy ná tym świećie *WysKaz* 5.

»skąd(by) i (*a*. abo) gdzie« (*3*): Odpowiedźiáł Ieſus i rzekł im/ [...] świadectwoć moie ieſt ći práwdźiwé/ Abowiemći wiem/ ſkądem przyſzedł/ i gdźie idę a wy niewiécie ſkąd idę/ i gdźie idę *MurzNT Ioann* 8/14; *RejPos* 151v; Gdy go [*zakonnika*] to pácholę obaczyło: chwyćiło mu ſię go ſerce/ y pytáć go wzbudzony Duchem S. począł: ſkąd by ſzedł y gdzie/ co zá ſpráwy iego y żywot? *SkarŻyw* 133.

»skąd a kędy« (*1*): [*żeglarze*] Puſzczali loſy kimby ſie tho dzyało neyprzeſpieczeńſthwo [*tj. wiatr na morzu*]. Padł los ná Ionaſzá/ pytáli go ſkąd ieſt á kędy chce. Powiedzyał iż ieſt Prorok Boży/ powiedzyał też iż dla niego tę nieprzeſpieczność maią. *BielKron* 92.

Fraza: »(by) nie wiedzieć skąd był, skąd się wziął« (*1*:*1*): Máły Człowiek Deſzpot/ niewiedźieć s kąd ſye wźiął/ w małym potćie ludźi/ przedárł ſye przez Zaręby Sámborſkie *OrzRozm* C3; thám gdźie ten Don wpada w Ieźioro Meotys ieſt miáſto ktore zową Azof gdzie wielki ſkład Kupiecki/ ták s Turek/ s Tátar/ iako s Krześćijańſtwá. Każdemu tám wolno by niewiedźieć ſkąd był przedáwáć y kupowáć *BielKron* 431.

αα. *O punkcie początkowym*, *także w tekście*, *od którego zaczyna się działanie* (*11*): *RejJóz* D6v; (*did*) Kryſtus dopuſcza Regeſtra cziſcz (–) Ty Głownieyſſe przeczcźi rzeczj A ty drobne miey napeczi [...] (*did*) Cżar [*!*] co Głownieyſſe rzeczi czće (–) A niewiem ſkąd to poczać mam Iaką ya Laſké nadniem Znám Ktoras mu ty Panie z yawił *RejKup* aa7; WYelka á trudna o tey rzeczy yeſt tá queſtia/ ná ktorą odpowyedź áby ſie ſſtáłá/ nye rozumyem s kąd bych yą záczáć myał. Abowyem gdy obaczem zobudwu ſtron co ſie záchowywa á zámyka/ naydzyem tho zárázem iż y káplańſtwo y małżeńſtwo ſą ſthany wyelkye/ zacne/ á bárzo dobre. *GliczKsiąż* O4; Są trzy naygłównieyſze ná świećie między ludźmi rzeczy/ Król/ Kápłan/ Kośćiół: [...] chcę mówić o tych rzeczách/ co zacz ſą/ y iáko między ſobą związáné/ y ſplećióné poſpołu ſą/ niewiém myśląc/ s kąd począć mam? ſłyſzę ſłową/ ále rzeczy nierozumiém: cóżkolwiek przed ſye wezmę/ wſzytko mi z rąk páda *OrzQuin* H4v; ſwárzą ſie o wiárę/ á niewiedzą ſkąd ią począć/ ku ktoremu ią końcowi máią obroćić. *SarnUzn* F5v; Sluchayże tych drugich pytáczow/ ſkąd chcieli kuśić tego Páná náſzego: Poczęli go napirwey od zakonu *RejPos* 230v; *RejZwierc* 249; Lecż iż ten ieſt vmyſł Piſárzá liſtu te^go^: pátrzayże ná początek kápituły tey wſzytkiey y ná przedſięwzięćie/ to ieſt/ ſkąd rzecż ſwą záczyna/ o czym ią y ku ktoremu końcowi prowádzi *CzechRozm* 36v; *CzechEp* 385; O Iáłmużnie [...] y o innych miłoſiernych vczynkách/ niewiem záprawdę ſkądby począć wypiſować *ReszList* 165; Skámięniáłám iuż prawie/ zkąd początek mowy Począć mam żáłoſnémi/ námyślam ſie/ ſłowy. *GosłCast* 56.

aa. *W funkcji równoważnika zdania* (*3*):

Fraza: »ani wzwiesz skąd; nie wiedzieć skąd« (*2*;*1*): A nákoniec iáko Mánná z niebá ná puſzczy przodkom twoim/ ták wſzytko áni wzwieſz ſkąd tobie płynąć á przypadáć będzye. *RejPos* 219, 127; gdy do iednego ſzpitalá świętey Troyce/ dźięſięć [*!*] [...] tyſięcy pielgrzymow [...] nád wſzelákie ſpodźiewánie przypádło/ ták iż chlebá v Piekárzow dla ták wielkiey zgráie doſtáć nie możono/ [...] wnet nie wiedźieć ſkąd/ práwie iákoby z niebá ſpádły/ náleźiono przed tym ſzpitalem przez trzydźieści koni/ ná ktorych pełne wory chlebá nákładźione były *ReszHoz* 125.

b. *Wprowadza pytanie o źródło*, *pochodzenie*; *z jakiego źródła*, *od kogo*; *unde HistAl*, *PolAnt*, *Vulg*, *Mącz*, *Modrz*, *JanStat* (*241*):

α. *W pytaniu niezależnym* [*skądby* (*7*)] (*142*): O ſmięty [*!*] lotrze/ ij ſkąd tobie takowá mądroſtz? *OpecŻyw* 144v; ij rzékl [*Piłat*] ku iezuſowi. Powiedz mi s kądes ty/ ieſtlis boſkiégo pokoléniá/ cżylis tylko człowieczégo? *OpecŻyw* 130, 74, 85; *GlabGad* D4; Czoż mam rzecz nieboracżek y z kąd rady doſtać Trudno mnię będącz ſługą tey złey paniey ſproſtać *RejJóz* G2; Odpowiedział ieden s Kſiążąth mowiąc/ Alexander we wſzytkich rzeczach ieſt bárzo dowćipny y vmieiętny [...]. Ktoremu Darius skąd tho wieſz [*Cui Darius. Unde hoc tibi notum*]? a on odpowiedział/ Gdy [...] iechálisſmy do Mácedoniey ábyſmy wzięli cżyńſz od Filipá/ widziałem oſobę iego y wielką mądroſć *HistAl* Ev; Tedy ćye ſpytam. A ſkąd wyemy iż ták pan Kryſtus vczył/ álbo iż był Bogyem? Powyeſz z Ewángeliey. *KromRozm I* K3v, C3v; *MurzNT Ioann* 6/5; W ktorym błędźye byli Apollináriſte/ y Máhometh [...]: ſkąd myeli doworę błędu ſwego? yedno z ewányeliey Lukaſſá ſwyętego/ gdźye nápiſano: Iż błogoſłáwyony ten/ ktory będźye yadł chleb w kroleſtwye bożym. *KromRozm II* o4; *GliczKsiąż* G7 [*2 r.*]; Spytam ćię tu naprzod powiedz mi? Izali ná goleniu Brody należy/ iedność y miłość bráterſka: Skądeśćie tákową iedność wzięli proſzę ćie? *KrowObr* 119v, 26v, 81, 91, 109v, 120v, 157, 223v; Tákże z máłego ſtanu gdy ſzczęſcie przypádnie/ Obyerze ſie ſláchetny narod bárzo ſnádnie. Skąd był Warro/ Homerus/ Cicero/ ſkąd Kato/ Sokrates/ Ewripides/ álbo zacny Plato. S tych ſie káżdy podobno s proſtakow wylągnął *RejWiz* 100v; *Leop Num* 11/13, *Ioann* 1/48, 6/5; Ktore [*koźlątko*] będąc przy mnie poczęło wrzeſzczeć/ y rzekłem iey/ Z kąd to koźlę? á nie krádźioneż? *BibRadz Tob* 2/15; Dźiwne tu rzeczy od ćiebie ſłyſzę/ [...] proſzę ćię powiedz mi s kąd ty to maſz? (–) Od dobrych Káznodźiey bráćie miły *OrzRozm* D4v; *BielKron* 12v; Author his rebus quis est, Kto to wynálasł. Skąd ſie wſzczęło. *Mącz* 20c; Unde scis? D. audiri et credo, Zkąd to wieſz? *Mącz* 503a, 358a, 503a; Ia ginąc/ ná was Rátá/ wołam: [...] wſzyſcy do

ſztyru bieżćie/ máſztu ſtrzeżćie [...]. Inák/ wſzyſcy iedną plagą ze mną zginiećie. Skąd to maſz? rzecze kto. Od Bogá przez ludźi/ co wam théż zá Kolędę poſyłam *OrzQuin* A4, O3v, Y3; *HistRzym* 68v, 72v; *RejPos* [310]; *BudBib Is* 49/21; Przeto drugą rzecż przed ſię weźmiemy. To ieſt/ zkąd ſię wzięły do piſmá ś: omyłki y fałſze. *BudNT* b3v, *Matth* 15/33, 21/25, *Ioann* 1/48; Ktorą [*srebrną misę*] on [*św. Antoni*] vyrzawſzy/ myſlić ſobie począł: ſkąd tu to ſrzebro? gościncá tędy nie máſz: ptak tu á zwierz tyło [*!*] przechodzi. *SkarŻyw* 57; y zdumiały [*Natanael*] rzekł do Páná: zkąd ty mnie znaſz/ wſzákeś mię nigdy niewidział/ áni ia ćiebie? A Pan mu powiedział: ieſzcże niſzli cię Philip do mnie przyzwał/ gdyś śiedział pod drzewem figowym/ widziałem ćię. *SkarŻyw* 383, 384; *GórnRozm* L4v; Mocna śiłá iego: á gdy ná ſąd [*Bóg*] śiedźie [*!*]/ Izaż ſię kto naydźie/ co winnym nie będźie? Skąd wezmę rzeczniká/ by ſpráwy mey bronił? *GrabowSet* Bv, T2; *LatHar* 733; Odpowiedáiąc Ieſus rzekł im: Spytam ia też was o iednę rzecz [...]. Krzeſt Ianow ſkąd był? z niebá/ czyli z ludźi? (*marg*) To ieſt, czyią mocą Ian krzćił Bożą, czyli ludzką? (–) *WujNT Matth* 21/25; Y wſzedł [*Piłat*] záſię do ratuſzá/ y rzekł do Ieſuſá: Skądeś ty ieſt? Lecz mu Ieſus nie dał odpowiedźi. *WujNT Ioann* 19/9, *Ioann* 6/5; Rzeczemy. A ná wypráwę iákażkolwiek będźie/ ſkąd nákład? Krol z Rádą á vrzędámi ſwemi powinien nam ſpráwiedliwość: á z Rycerſtwem lepak ſwym obronę. *PowodPr* 82, 20; Prośimy/ powiédz nam wżdy/ co pánią fráſuie: Zkąd tá chorobá/ zkąd to co iéy ſerce pſuie? *GosłCast* 27; *PaxLiz* D4v; Mowią/ Zkąd ma pieniądze ten Pan? A on iſzcże/ Do zamku ſię wrywáiąc/ Grábine ſkrowiſzcże. *KlonWor* 17, 64.

Połączenia: »skąd tedy« = *unde ergo PolAnt*, *Vulg* (*2*): [*słudzy*] rzekli mu/ Pánie/ izaś ty nie śiał dobrego naśienia ná roli thwoiey? Z kąd tedy kąkol má? A on rzekł im/ Nieprzyiaćiel człowiek tho vczynił *BibRadz Matth* 13/27; *WujNT Matth* 13/27.

»skąd też« (*1*): Powiec mi ſkąd teſz to maćie? iż ty kije/ deſki/ kloce ſlupy/ drwá/ obrázy zowiećie? *KrowObr* 110.

αα. *W rejestrach*, *w tytulikach rozdziałów i dyspozycjach marginesowych* [*stądby* (*2*)] (*78*): *MiechGlab* *6v, **2v, **5v; A Chceſz ſlyſzeć y wiedzieć skąd ſię papieżow Kzymſkich [*!*] thá pychá vrodziłá? powiem/ [...] nie s Páná Kryſtuſá áni s Piotrá Swiętego/ [...] ále s ſztzodrobliwych Ceſárzow rzymſkich/ ktorzy Papieże páńſtwy tego ſwiátá nádáli *KrowObr* 30v;

(*nagł*) Skąd ſie wziął Czyśćiec. (–) A skąd że ſie tedy wziął/ y ten Ogień Czyścowy zniećił? Powiem. [...] *KrowObr* 75, 31 *żp*, 194v *żp*, Ss4, Tt2, Vuv; *RejWiz* 37v *marg*, 95v *marg*, 119 *marg*, 172 *marg*, 184v *marg* (*10*); Dźiwne tu rzeczy od ćiebie ſłyſzę/ [...] proſzę ćię powiedz mi s kąd ty to maſz? (–) Od dobrych Káznodźiey bráćie miły [...] y od Doktorow świętych/ ktorymi wy gárdźićie (*marg*) S kąd te Dyálogi ſą wyięte (–) *OrzRozm* D4v, O3v *marg*; (*marg*) Mázoſze ſkąd zową. (–) Płocka źiemia przyſzłá do kroleſtwá Polſkiego. A od tego cżaſu ten tam kray przezwano Mazowſzem od Maſlauſa/ iż był ſkrzętny/ okrutny/ á omylny w ſłowie. *BielKron* 347, 9 *marg*, 351v *marg*, 468v *marg*, 469v; *OrzQuin* L3v *marg*, F4v *marg*, Y3v *marg*; *RejAp* 82 *marg*, Ffv, Ff2; Slyſzałeś tu dziwną roſpráwę Páná náſzego/ kthorą miał z niedowiárki ſwemi [...]/ ná ktore tu Pan ſrogą ſentencią wydawa/ iż nie ſą z Bogá/ á iż nie ſą ſynowie Boży. (*marg*) Ktorzy to ſą á ſkąd ſą kthorzy z Bogá nie ſą. (–) *RejPos* 84, 305 *marg*; *BiałKat* 13v *marg*; Pleſz zkąd przyſzedł/ á co znáczy. *KuczbKat* 240 *marg*; *RejZwierc* 70 *marg*, 186v *marg*, 257 *marg*, Bbb2, Bbb2v [*2 r.*]; *WujJud* 6 *marg*, 123v *marg*, 168 *marg*, Ll2v, Mm2, Mm7, Nn4v; *BudNT* b4 *marg*; *CzechRozm* 220 *marg*, **4v; (*nagł*) Rozdźiał dwudźieſty pirwſzy. (–) 1. Praw kto ma poprávować. 2. Spoſob ich zkąd ma być bran. *ModrzBaz* 96v, 131, 131v *marg*; *SkarŻyw* 269 *marg*, 484 *marg*; A Iazigowie álbo Iazwingowie [...] mieſzkáli w láſách Litewſkich Polakom przyległych/ ktorą kráinę dźiś Poleſie/ álbo Podláſze/ od przyległośći láſow zową/ álbo też Podláſze/ iákoby pod Láchámi Polakom kráinę przyległą Ruſacy przezwáli. (*marg*) Iatwieżowie gdzie mieſzkáli. Podláſze ſkąd názwáne. (–) *StryjKron* 205, 46 *marg*; (*marg*) *Haereſis* ſkąd rzeczoná. (–) Kácerſtwo po Láćinie zowią *Haereſis*, co wźięto z Greckiego ſłowá *ReszPrz* 99; Nie dáwnych czáſow byłá Kokoſza woyná/ ále [...] nie brano gwałtem ludźiom tylko kokoſzy/ y ſtąd przezwiſko Kokoſzey woyny vroſło. (*marg*) Przezwiſko Kokoſzey woyny ſkąd przyſzło. (–) *GórnRozm* M; *LatHar* 56 *marg*, 74 *marg*, 302 *marg*, 491 *marg*, 492 *marg* (*10*); *WujNT przedm* 26 *marg*, Zzzzz2; *WysKaz* 40; Mądrzy ludzie y legiſlátorowie z kąd ná to nápádli, ze wolnośći wymyślili. *SarnStat* 64; Nakład woienny ſkąd napowinnieyſzy. *PowodPr* 82 *marg*.

Szereg: »dla czego i skąd« (*1*): iſz Sławacy nád Iſtrem álbo Dunáiem ku pułnocnym kráinom mieſzkáli/ á potym przepráwiwſzy ſie przez Dunay/ Miſſią oboię/ Pannonią/ Węgry/ y Rákuſſy/ Macedonią/ Tracią/ Iſtrią ſplundrowáli/ y zwoiowáli/ á vczyniwſzy ſobie przes miecz beſpieczne w onych Kráinach mieſzkánie/ [...] wſzyſcy iednoſtaynie ſámi od ſiebie ony Ziemie Sławanſkimi/ od sławnych ſwoich dzielności názwáli (*marg*) Oſſády ſtárych Sławakow/ á dla czego y ſkąd názwáne. (–) *StryjKron* 95.

β. *W pytaniu zależnym* [*skądby* (*23*)] (*99*): Cżwárté [*Jezus*] przeto nieodpowiedział/ ijże Pilát pytál s kąd albo tzo by za człowiek byl/ gdyż iego vczynki vkazowaly ijż on byl ſyn boży *OpecŻyw* 130v, 33, 63v, 64, 66, 75v; *RejPs* 67; [*Pleban do Pana*:] Ale mnie wam dziwno pánie Skąd wam przyſzło to kazánie Bo ná wſſytko doćieraćie Y o ſwięte málo dbaćie *RejRozpr* B2v; *LibLeg* 11/170v; (*did*) Poſel pyta ſkąd ieſt rodem. (–) Nierozumim pany mila Aby to rzecz ſłużna byla. Złe za dobre komu oddać Dobrą żonę zdomu wygnać. A dlugozes tam ſnim [*z mężem*] zyla Y ktoregos rodu byla. *RejKup* d4v; *Diar* 70; A chceſzże thedy wiedzieć? ſkąd ſię Mniſzy wſztzęli/ y ktorego tzaſu? Słuchay. [...] *KrowObr* 133v; A batzyſz iuſz ſkąd mſza vroſlá? niemowże/ iż od Kryſtuſá Syná Bożego/ álbo Apoſtołow iego *KrowObr* 198v, 30v, 133v, 195, 198; Ieſli przeto áby cie czyſtym hoynym zwano/ Pátrzże by potym więcey s ciebie ſie nie śmiano. Ano ściány trágárze wſzędy pokryſlano [*tj. długi pozapisywano na ścianach i belkach*]/ A ieſzcże ſkąd niewiemy ma być zá to dano. *RejWiz* 18v; Owa nadobnie pátrzyć/ ieſliże to miło Pánu Bogu/ mnieby ſie nigdy nie ſprzykrzyło. Więc też y przywileie tám niewiem ſkąd máią/ Ze ſobie ſpołu grzechy w zaiem odpuſzczáią *RejWiz* 181, A7v, 110, 128, 154v, 192v; *Leop* 1.*Reg* 25/11, 4.*Esdr* 8/6 [*2 r.*], *Eccli* 27/30, *Ioann* 9/29, 30; POydzyeſz potym do ſkárbcu/ gdzye maſz ſwoie rzeczy/ Pomni ſkąd maſz/ y ktoć dał/ ábyś miał ná pyeczy. *RejZwierz* 141v; *BibRadz Ioann* 7/27; *BielKron* 336v; nescio unde illi tantae opes suppetunt, Nie wiem zkąd mu tych skárbów doſtáye. *Mącz* 296b; A wedle téy Reguły pytam ćię/ Kogo ná tym Sądźie/ o którym mówimy/ Sędźią poſádźimy? (–) Wierę niewiém skąd go weźmiemy? *OrzQuin* S3; *GórnDworz* B7; Pothym gdy przynieſli ſkoſztował on ſtárſzy onego winá z wody vczynionego/ y niewiedzyał ſkądby było *RejPos* 41v, 37v, 65v, 72v [*2 r.*], 79v, 214v, 228; *HistLan* Bv, F; *RejZwierc* 58v, 236v; Ale vkażćie nam kto tu was ták niedawnemi Cenſory álbo Sędźiámi vſtáwił y ſkąd tę moc máćie/ iż ſpráwy nie ludzkie ále Duchá Swiętego poſądzaćie *WujJud* 72v; Siedmnaśćie kroć ſto tyſiąc długu miánowano/ S poyſrżodká Páná wźiąwſzy/ ſkądby gi płacono. Zá pieczęćią Koronną tego pożyczano/ Iakoby nam tego zbyć żeby pokazano. S poyſrzodká rádząc/ Zeby go nam wźiąc [*!*]. *MycPrz* I B4v; *BudNT* bv; *ModrzBaz* 93, 137v; A tak iedná ieſt ſtolicá/ ktora ieſt pierwſza wpoſagu/ ná ktorey pierwſzy śiedział Piotr [...]. A wy (Heretykowie Donátyſtowie) vkáżćie/ zkąd ſię wáſzą ſtolicá wſzczęłá? *SkarJedn* 112; z ktorych [*ran*] gdy ieden towárzyſz płynącą krew obáczył: pytał/ zkąd tá krew: on milczał: aſz go mocą przymuśili/ iſz oglądáne ſą one rány. *SkarŻyw* 29; Ktorą [*szatą*] gdy ćiáło ſwe [*św. Agnieszka*] pokryłá/ á niewiedząc ſkąd by ſię wzięłá/ widząc iſz práwie ná iey wzroſt vczynioná byłá: zá nię oblubieńcowi ſwemu dziękowáłá *SkarŻyw* 69; Bo zle rozumieć o ták dziwney Pánience [...] [*Józef*] nieśmiáł: á ſkąd by teſz brzemię miáłá/ ná to mu rozumu nieſtawáło. *SkarŻyw* 243, 135 [*2 r.*], 293; DORſprungus Iulianus

[...] ciągnął dáley z ludem ſwoim nad Swiętą Rzeką/ gdzie nálazł Kopiec wyniosły w roſkoſznym położeniu zamkowi bárdzo przyſtoyny/ tám tedy záraz Bogom zwykłe ofiáry z ludem ſwoim vczyniwſzy/ Zamek ieden nizny/ á drugi ná Kopcu wyzſzy zábudował/ ktory według Latopiſzcow Wilkomirią názwał/ á ſkądby to imię y názwisko vrosło/ niemáſz pewney wiádomośći. *StryjKron* 81, 26, 76; *CzechEp* 159, 331, 371; *NiemObr* 26, 69, 166; *KochMarsz* 154; *BielSjem* 12; Temu ſye iedno nie mogę wydźiwić/ Z kąd tę nieſtałość białégłowy máią/ Ze ſye/ iáko wiátr letni/ odmieniáią. *KochPieś* 16; Doſyćem ia/ powiáda [*arcybiskup*]/ myślił/ gdźiem pieniędzy miał doſtáć/ niechayże téż ón [*wierzyciel*] myśli zkąd mu ie zápłácą. *KochAp* 11; Otóż/ tu trzebá myślić/ zkądby pieniędzy doſtáć. *OrzJan* 58, 25 [*2 r.*]; *WujNT Luc* 20/7, *Ioann* 2/9, 7/27, 9/29, 30; *SarnStat* 674; Niewiem ſkądći to przyſzło żeś ták śmiały/ Iż [...] Iąłeś ſię pływáć po Wándźiney wodźie/ Cżęſto ku ſzkodźie. *KlonFlis* C2, G4.

Połączenia: »skąd więc« (*1*): Opuść rádſzey ná ſtronę docżeśny pożytek/ Rádſzey zoſtań przy cnocie á tą ſie baw wſzytek. Vźrzyſz ná iákyey ſławie twoy ſtan záwżdy będzye/ Y pożytkow áni wzwieſz ſkądći więc przybędzye. *RejWiz* 91.

»skądby ... jako« (*1*): A wſzákże ſummáryuſz práwá niewiem zkądby mogł być lepſzy wźięt/ iáko z tych to praw Rzymſkich. *ModrzBaz* 98.

»skąd ... jedno« (*2*): A ſkąd [*Et unde*] śię ták wiela rzeczy złego vżywánia/ y ſzkodliwych przykładów/ w Rzeczypoſpolitey y we Zborze námnożyło/ iedno [*quam*] ábo z nieumieiętnośći/ ábo z vſtáwiczney złych rzeczy zabáwy? *ModrzBaz* 6; *Oczko* 3v.

»skąd ... jeśli nie« (*3*): ſkąd Złoto/ Srzebro/ żelázo/ kruſzce/ kámięnié drogié/ y inſze bogáctwá: ſkąd morzá/ rzeki [...]: ſkąd zdrowé źrzodłá/ co do żywota piérwſzy ſkarb ieſt/ ieſli nie z źiemie? *Oczko* 3v.

Frazy: »już nie skądby był« = *a skądbyś miał być* (*w oryginale łac*.: *Nac id etiam rogo 'już nie o to pytam'*) (*1*): Rzekł [*!*] Xánt/ [...] Nie o złą ćię rzecż chcę pytáć: Zkądeś ieſt by mi to powiedział [...]. Ezop rzekł/ ieſtem ia z ćiáłá/ Ktore moiá mátká miáła: Xántus rzekł/ iuż nie zkądby był/ Powiedzże gdzieś ſie národził? *BierEz* B2v.

»nie wiedzieć skąd się co wzięło« (*1*): Sine capite res manare dicitur Niewiedzieć z kąd ſie co wzięło. *Mącz* 37c.

Szereg: »jako a skąd« (*1*): Otomanow narod wieſz iáko á ſkąd powſthał/ z łotrow á Morſkich rozboycow *BielKron* 253v.

»jako co a skąd« (*2*): [*poseł Jan Rytwieński mówi*:] Ieſliby ſie chćiał práwie wywiedzyeć/ iako co/ a ſkąd ty złe rzeczy v nas pochodzą: ſtąd pewnie ſkądeſmy ſie ich nigdy niedomniemali *BielKron* 392v; Yeſli bi ſie chcial prawie dowiedziec iako co/ á ſkad te zlerzeczi vnas pochodza/ ſtad pewnie ſkadeſmi ſie ich nigdi nieſpodziewali *PaprUp* F.

αα. *W rejestrach*, *w tytulikach rozdziałów i dyspozycjach marginesowych* (*3*): *KrowObr* 194v, Vuv; Pan wzaiem pyta/ ſkądby był krzeſt Ianow. *WujNT Luc* 20 *arg*.

c. *Wprowadza pytanie o przyczynę*; *z jakiego powodu*, *dlaczego*; *quare PolAnt*; *unde Modrz* (*54*):

α. *W pytaniu niezależnym* (*35*): Wtoré rozmyſlanijé żywota miloſciwégo pana Iezu Kryſta/ naucżá znoſitz przeſládowanie ludſkie/ ij wſſelkie przeciwnoſći. Przyklád tego mámy w ſwiętych męczennikoch/ ktorzy cieſſkié a rozmaijté męki cirpieli z dobrą wolą. Skąd to mieli? ſwięty Biernát powiedá/ ijż niſkąd iedno z rán ij z bolefci milégo pana Iezu Kryſta/ ktore vſtawnie rozmyſlali. *OpecŻyw Przedm* ¶3v; [*Elżbieta zawołała*:] o y ſkąd to mnye yeſt ſyą ſtalo yſz myą matka boza nauyedzyla *PatKaz II* 80v, 80v; ZKąd ſie bierzą ſlyny w człowiecże (–) Pochodzą z poczenia płucz w ktorich ieſt mieſtcze flegmy *GlabGad* C5v; Z kąd pochodzi Sincopis ſercza to ieſt [...] kordijaka, thcicża y duſznoſć ſerdeczna. (–) Cżaſem to przychodzi z zarażenia cżłonkow bliſkich około ſercza *GlabGad* E4; SKąd przychodzi chęć ku iedzeniu. (–) Przychodzi z dwoiey przyczyny. Iedna ieſt zciſnienie żołądka [...]. Wrora [*!*] ieſt gdy kto patrzy na drugiego iedzącego. *GlabGad* G2, G, K5v, K6; Ale skąd panom ty złości, Strachy i niebespieczności. (–) [Bo są w wielkiej] nienawiści [K]tor[e]j zawżdy oni iści. *BierRozm* 9; S[kąd t]ák ieſt powiedz mi: Czemu Mniſzy chodzą w kápicách/ [...] mięſá niektorych dni nieiadáią/ Zon właſnych niemáią? Izali nie dla thego/ áby im grzechy odpuſztzone były? *KrowObr* 133; *BielKron* 53; niechay páznogćiem w ſercu náſzym żalem zrániónym/ Seym ten nie będźie. [...] Ono coście poczęli konayćie/ y przyczynę tego powiádayćie/ skąd to ieſt? *OrzQuin* R4v; *RejPos* [308]v; Pátrzże iedno/ ſkąd im ty vtráty przychodzą/ Stąd iż wiele przyiaćioł/ ku tey ſpráwie zwodzą. *BielSat* C4v [*idem BielRozm* 23]; Skąd to żem nalázłá łáſkę w oczu twoich że mię znaſz/ á iam cudzoziemká? *BudBib Ruth* 2/10 [*tłumaczenie tego samego tekstu BielKron* 53]; *ModrzBaz* 141v; Pan ſtróżem mego żywotá/ Zkąd ſye ia mam bać kłopotá? Kiedy ná mię wſzytki zbroie/ Wſzytki znieśli rády ſwoie/ Sámi źli ludźie vpádli W śidle/ któré ná mię kładli. *KochPs* 37; *BielRozm* 23; *SiebRozmyśl* F3v; *SkarKaz* 578b; Widzę ią niewełołą/ y nos powieśiłá/ Smętna/ zkąd to? rádábym/ by mi obiáwiłá. *GosłCast* 23; *PaxLiz* C4v, D4v.

Szereg: »czemu albo skąd« (*1*): (*marg*) Gdźie Wiáry iednéy między ludźmi niemáſz/ tám pełno niewiáry. Nieprzyiaźń w róznych Wiárách. (–) Niechay ſye Wiar róznych ludźie kłániáią/ y záléćáią/ y miłośćiwáią ſobie iáko chcą/ przedśię tám ieſli nie iáwnie/ tedy táiemnie/ Káym Ablá/ [...] ná kóniec/ Iudaſz prześláduie Kryſtuſá: [...]. A czemu/ álbo skąd to ieſt? Przeto: [...] *OrzQuin* L.

αα. *W rejestrach*, *w tytulikach rozdziałów i dyspozycjach marginesowych* (*10*): (*marg*) Pán Chriſtus skąd Nazaranskiem wezwan. (–) wſżakże iſzby go wten obyczai nazareuſzem żydowie nigdy niezwáli/ naláſzł pán inſzą drogę przes to mięſkanie ſwoie w nazareth/ że i ſtąd nazareuſzem abo to iuſz Nazaranſkiem przezwali *MurzNT* 8v; Skąd Pan zowie Lázarzá być przyiacielem ſwoim. *RejPos* [355]v *marg*; *RejZwierc* 99, 261v *marg*, Bbb2v; (*marg*) Sirádzánie ſkąd máią wolność pieczetowánia czerwonym woſkiem. (–) W tym Chorągiew Krolewſką Niemcy gwałtem wzięli/ Ale ią wnet Polacy przytárwſzy odięli/ A zwłaſzczá Sirádzánie/ zá co godność czuią/ Iż ſię woſkiem czerwonym wſzyſcy pieczętuią. *StryjKron* 527; *LatHar* 577 *marg*; A táć ieſt iedná przyczyná zaſługi vczynkow náſzych dobrych; iż ie nie my ſámi czyniemy/ ále Pan Bog y łáſká iego z námi (*marg*) Vczynki skąd płatne. (–) *WujNT* 314, Aaaaaa3v, Ccccc2v.

β. *W pytaniu zależnym* [*skądby* (*3*)] (*19*): *WróbŻoł* aa3; Lepiey by drąpiezny wilku Miećz ſie ku ſwietemu Kelichu. Wktorem ſie Panſka krew mieni Nam grzechow na od puſczenie [...]. Kxać by ge ſam wolał wypićz Nys zmazane duſſe omycz. Acz niewiem ſkąd ſie tho wzieło Is tho zdawna zagynęło. *RejKup* m7v; Aza nyewyeſz/ ſkąd Luter náukę tę ſwoyę nową záczął? Iż inemu/ á nye yemu odpuſty papyeſkye ná kazányu opowyádáć kazano: Skąd ſye on dobrey grzanki nádźyewał. *KromRozm I* Ev; YAwne á iáſne wyliczenie wſzythkiey nędze narodu ludzkiego ieſt w Pſalmie tym to. [...] A ſkąd ná nas przypádło/ tu obacżymy przyczynę/ iż ni przecż inego/ iedno prze bárzo mdłą á ſkáżoną krewkość cżłowiecżego przyrodzenia *LubPs* T6; Niewiem s kąd weſzło w obyczay w wielu Miáſteczkach/ iże Przyſyężnicy/ [...] poſzeptem [*sąd*] gáią/ iż żaden tego nieſlyſzy. *GroicPorz* i2v; Y rozgniewał ſie Pan Bog ná Azotſkie ludzi/ przeto ná nie dopuśćił plagę/ wielki bol wnętrzny gdy ie myſzy gryzły áż było widáć wnętrznośći/ y ine plagi. Ktorzy gdy ſie rádzili ſtárſzych ſkąd im to przyſzło. Iedni mowili dla Arki/ drudzy przećiw temu. *BielKron* 63; [*panie*] zgromádziwſzy wſzytki ſzły przed Senat/ powiedáiąc przyczyny á proſząc/ áby káżda żoná rádniey miáłá dwu mężu niż mąż dwie żenie. Dziwowáli ſie mężowie rádni ſkąd tá chćiwość przyſzłá niewiáſtam/ pytáiąc. Wyſtąpiło dzyecię Pápiryus/ powiedzyał im tego przyczynę wſzytkę *BielKron* 120v, 356v; *RejZwierz* 68; Drugié znas od złych ſąśiad krzyż bezwinny máią: Y ia chudźiná niewiem/ ſkąd mi winę dáią. *ZawJeft* 22, 23; W ſtáránie ſie o tym pilne

SKĄDCIINĄD (*1*) *pron*

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Zaimek przysłówkowy uwydatniający stosunek emocjonalny; *wskazuje na inne miejsce niż to*, *o którym była mowa*, *i to*, *które mówiący lub słuchacz miał na myśli*:

Połączenie: »nie skądciinąd ... jedno«: Ktory też nie ſkądći inąd wyſzedł y powſtał/ iedno z Rzymá/ y ná Rzym ſię oborzył y Rzym potym opánował: choćiaż tego Antyoch dokazáć iáko figurá/ nie mogł. (*marg*) Antychrist z Rzymá powstały Rzym opánował. (–) *CzechEp* 370.

MP

SKĄDINĄD (*97*) *pron*

W pisowni rozłącznej (*94*) [*w tym*: *skąd inąd* (*67*), *zkąd inąd* (*15*), *sskąd inąd* (*1*), *z kąd inąd* (*8*), *s kąd inąd* (*3*)], *w łącznej* (*3*) [*zawsze*: *skądinąd*]; ſ-, s- (*73*), z- (*23*), sſ- (*1*). *W pisowni rozłącznej z rozdzielającym zaimkiem osobowym* ja (*1*), *z zaimkiem zwrotnym* się (*1*).

Sł stp brak, *Cn*: *z kąd inąd*, *Linde bez cytatu s.v. zkąd*, *inąd*, *zinąd*: *zkąd inąd*.

I. *Zaimek przysłówkowy*; *wskazuje na inne miejsce*, *źródło*, *sposób niż te*, *o których była mowa*; *aliunde Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *undecunque JanStat* (*93*):

1. *W funkcji podstawowej* (*87*):

a. *Z innego miejsca* (*także w tekście*); *aliunde Modrz*, *Calep*, *Cn*; *undecunque JanStat* (*26*): á gdy troſkliwego/ Przypádnie co s przygody/ iuż iedno drugiego/ Wdzyęczżnie cieſzy weſpołek/ tuſząc ſobie dobrze/ Iż to wſzytko ſkąd inąd nágrodzi Bog ſzcżodrze. *RejWiz* 42v; *RejZwierz* 140v; Nie mniemay ábyś thy [*Ester*] zdrowie ſwoie miáłá záchować w domu Krolewſkim imo wſzythki Zydy. Bo záiſte ieſli ty ná ten czás milczeć będźieſz przyidźie Zydom ſkąd inąd [*ex loco alio*] vlżenie y wybáwienie/ ále thy y z domem oycá twoiego poginiećie *BibRadz Esth* 4/14 [*przekład tego samego tekstu*] *BudBib Esth* 4/13[14]; y obaczywſzy/ nie dáy im [*stawarzom ziemi*] brać/ y to coby wybráli/ káż záſypáć/ á Groblą s kóńców góry álbo skąd inąd day ſypáć *Strum* Ov; A ták chceſzli miéć Kárpie w Stáwie/ á nie maſz ich ſam z ſwégo Goſpodárſtwá/ thedy ich muśiſz skąd inąd nábywáć/ á ſádźić ié do Stáwu. *Strum* O3; A ieſliże żołnierzow zkąd inąd doſtáwáć ma [*milites externi conducendi sunt*]/ tedy im niemoże ták vfáć iáko ſwoim *ModrzBaz* 110v, 110v; *CzechEp* 58; bo co pierwey wyznał/ y iż niepotáiemnie/ ále iáwnie ſię ſchadzamy/ y iż nie tylko z miáſtá/ ále y ſkąd inąd ludźie do nas przybywáią: to záśię zápomniawſzy ſię pokątnymi náukámi názywa. *NiemObr* 22; Wiemic ze was [*senatorowie*] niektore/ to zle *Accipere* pſuie/ ale iakoſz ſie wam widzi bedziecieli takowemi/ weirzi na nas Pan Bog ſkad ynad ábedzie ſam obronca naſzem *PaprUp* D3v; Aliunde, Ex alio loco – Skądinad. *Calep* 53a; Ieſli P.Bog płáćić ma y tu ná świećie chce/ krolewſkie ſerce obroći/ ábo ſkąd inąd mu nagrodę poda. Ieſli niechce/ doſyć mam [*lege*: nam] ná zapłáćie po śmierći. *SkarKazSej* 670b; **[**Abowiem sam Pan w Ewánjelijej powiedział: Kto nie wchodzi przez drzwi do owczarniej ále skądinąd, złodziej jest i łotr *ConfBullTrec* 90**]**.

Jako drugi człon w połączeniu niewspółrzędnym: »i skądinąd« (*2*): *UstPraw* K2v; KOnie które z Węgier y zkąd inąd [*ex Vngaria seu ex aliis partibus*] ná Iármárki pędzą ábу nie były przedawáné w dródze/ iedno ná Iármárcéch *SarnStat* 292 [*idem UstPraw* K2v].

Przysłowie: Undique enim ad inferos tantundem viae est, Wſziſtko zá yedno/ w yedney dálekośći yeſt ztąd yáko y z kąd ynąd do piekłá. *Mącz* 441a.

Połączenie: »skąd inąd ... iedno« (*1*): A rzadko ábу [*Pan*] ſkąd inąd przypowieść ſwą napirwey poczáć raczył/ iedno ábo o iákim bogaczu/ ábo o iákim pyſznym *RejPos* 199.

Szereg: »stąd jako i skądinąd« (*1*): *Mącz* 441a *cf Przysłowie*.

α. *W funkcji przydawki* [*w tym*: *skądinąd + imiesłów* (*5*), *skądinąd + zaimek* (*1*), *przymiotnik + skądinąd* (*1*), *rzeczownik + skądinąd* (*1*)] (*8*): Translatitius, sive tralatitius, Przeſadzony/ Przenieſiony/ Z kąd ynąd tu przinieſiony. *Mącz* 124c; Invectivus, Z kąd ynąd wnieſiony. *Mącz* 477d; Invectitii mores, Nowo z kąd ynąd wnieſione obyczáye. *Mącz* 477d; Adventitiis et externis adiumentis uti Obcych á zkąd ynąd przichodzących pomoćy vżywáć. *Mącz* 481b; Uvae peculiares atque vernaculae Italiae, Właſne yágody winne w włoſzech roſtące/ to yeſt/ nieprzynośne zkąd ynąd. *Mącz* 485b; Zaden maiąc z kim czynić o gárdło niebędźie przekładał koniá domá vrodzonego á lękliwego nád Tureckiego/ ábo zkąd inąd przywiedźionego [*vel alibi nato*]/ mocnego y śmiáłego. *ModrzBaz* 114v; Chocia biſcie y natego trafili co ſie tzeſzac wzwierciadlo patrzi twarzi ſobie poglaſkuiąc mowi/ o facies regno digna: toc to znac tziſti chlop co ſie ſobie podoba/ ienoſz niewiem podobali ſie wam wſzitkiem: niechai abo zoſtanie Krolem doma miedzi chlopiethi/ a wi ſkad y nad o inſzem radzcie. *PapUp* L3v; także choćby kto bądź z poddánjch náſzjch/ bądź zkąd inąd [*aliquis subditorum nostrorum aut vndecunque JanStat* 198]/ którégokolwiek ſtan^{nv} ſtopniá/ kondyciiéy/ przełożeńſtwá będący/ *benefici*^{um} ábo beneficia kośćielné w króleſtwie náſzjm/ ábo ſpoſobem reſerwáciiéy zá żywotá ábo pod tytułem penſiiéy (iákoſmy pomienili) przyiął: [...] vſtáwiamy/ y ſkazuiemy/ y roſkázuiemy: áby [...] *SarnStat* 923.

b. *Z innego źródła*; *od kogo innego* (*59*): y boiąc ſie ona niewiaſta barzo płakała bo niemiała zkąd inąd pieniedzi zwierzonich zaſię wſzitkich dać. *BielŻyw* 60; ale wydze wielką nielaſkę y C.M. przeczywko sobie a czo my tesz ye^{go} M yeſth potim przimierzv poniewazem nieyeſth wzadney wadze v. K ye^{go} M. y v panow waschich wolę thesch sobie skad ynad lasky a przyasny schvkacz ſkąd bede mial czaſſv swego pomocz wszitkimi potrzebami y ſtrzelbą *LibLeg* 10/152v; Lecz wy dziś mili kápłani Buyni iáko hardzi páni A ná wáſſe ty vtráty Nieznioſą was wáſſe [*lege*: nasze] płáty By też więc duſſe przyłożyć Muſi ſkąd inąd dołożyć *RejRozpr* B4; Lecż iż mi żal ż ſercza tego Czo ſie ſtało nie dobrego [...] Awſtyd mię powiedać tego Snadz ſie dowiecie z kąd inąd Iaki ſie tu ſtał v nas błąd *RejJóz* G5, i4; *KromRozm II* r4; Nie chcę Boże chwały thwey do inych przenośić/ Bych opuśćiwſzy ciebie miał ſkąd inąd prośić/ Iákiego wſpomożenia á rátunku ſwego *LubPs* hh4v; *RejFig* Cc3; *RejZwierz* 46v; Mutuari laudem aliunde, Zkąd ynąd sławy nábywáć. *Mącz* 239c; *RejPos* 130, 130v, 146v, 345; A czo mu może záſzkodzić łákomſthwo? gdy on tho rozważywſzy pięknym rozumem wzgárdzi/ á ſkąd inąd/ á s poććiwſzego kończá ſzuka obeſcia ſwego. *RejZwierc* 71v; Ná ſentencyey tedy iednego Doktorá nie záraz przeſtáwáć możemy/ ieſli ſkąd inąd co o tym pewnieyſzego mamy *WujJud* 37v; *CzechRozm* 125v; Wto też trzebá ſtáteczżnie weyrzeć/ ieſliże ſię ſędźiemu mimo ożáłowánie y odpory/ godźi zkąd inąd prawdy dochodźić. *ModrzBaz* 89v; A ieſliby te wśi zkąd inąd być niemogły/ niechby ich doſtano od bogátych Opátow/ álbo od Biſkupow. *ModrzBaz* 93; A ieſli co tákowego Do tego Actu świętego. W tey chwálebney Hiſtoriey Nád text świętey Ewángeliey. Będźiem przywodźić ſkąd inąd Niepoczżytayćie nam zá błąd. Bo ieſli co przyczżynimy Tedy z ſtárych patrow mamy. *MWilkHist* B; Ktoż tedy ták ſercá niedbáłego/ [...] Vdáiąc ſię ná rozliczżne złośći/ zápomniawſzy ſwoiey powinności/ ſzuka ſobie z kąd inąd nadźieie/ á práwie ſię z Páná ſwego śmieie. *ArtKanc* P3; Gdy iednychże rzeczży duſzá náſzá/ cżáſem ich prágnie/ cżáſem też nimi ſię brzydźi/ vkázuie tym/ iż ſkądinąd záwiſłá [= *od czego innego zależy*]/ bo ſtworzoná ieſt dla tego/ áby Bogá ſwego pożądáłá. *WysKaz* 6; [*przyrzekamy*] iż tákiégo mężobóycę iáko ſkoro od Stároſty/ w którégo Stároſtwie ten zły vczynek będźie vczynión/ [...] nam to będźie opowiedźiano/ álbo zkąd inąd do náſzéy wiádomośći prziydźie/ przed oſobę náſzę [...] pozwáć roſkażemy *SarnStat* 605; iáko ná teraznieyſzą potrzebę/ gdyby ſię tráfiłá/ mym zdániem pieniądze y żołnierz ſnádnie zebrány być może/ poki ſię ſkąd inąd ſkarb Rzeczyp. y boy lepiey nie opátrzy. *GrabPospR* L2, L2v; *CzahTr* H.

Jako ostatni człon w połączeniu niewspółrzędnym: »i skądinąd« (*1*): Ktore [*słowa*]/ iáko ſą niezbożne/ iáko záráźliwe/ iáko niechriſtyáńſkie [...] łácno káżdy pobożny będźie mogł obaczyć: á

zwłaſzczá ſtąd/ gdy ſię pokázowac będźie z ſámychże piſm ś. y ſkąd ináđ zacność/ powagá/ y pewność nie omyláiąca nikogo ſłowá Bożego *CzechEp* 108.

Połączenia: »skądináđ a nie« (*2*): Trzebá by to dowodnyey vkázáć ſkąd ináđ á nye z Lutrá/ áni z yego vcznyow *KromRozm I* [P2]; Albo wy pokażćie/ ieſli ſkąd ináđ á nie z Kośćiołá tego świętego/ to piſmo Boże wykręćił on wáſz pierwſzy wywodnik tey nowey wiáry Luter. *WujJud* 10v.

»skądináđ procz« (*1*): Bá y w inſzych páńſtwách Rzeczyp. náſzey/ rozne ſą wymiáry włok/ przeto iáko rownych pożytkow z włok brác nie możem/ ták áni rownem nakładem wyprávy z włok czynić. Ktemu boday nie połowicę pożytkow w Rzeczyp. náſzey ludźie ſkąd ináđ procz rol biorą *GrabPospR* L3.

»skądináđ ... jedno« (*1*): Abowiem nie mnimay gdzye cie ogień popali/ wodá potopi/ ná polu zginie/ w oborze pozdycha/ áby tho tobye ſkąd ináđ roſło/ iedno s prawdziwych dekrethow Páná twego/ á zá pomſtę krzywdy ſwoiey. *RejPos* 253v.

»skądináđ (...) niż(li)« (*3*): *RejAp* 71v; A toli ia y z inſzymi wiernymi nie oglądáiąc ſię ná żadnego zacność y vmieiętność/ ktorey z kąd ináđ niż z ſłowá Bożego doſtawa/ wolę przy ſłowie Bożym głupim zoſtáć *CzechEp* 126; Ale iáko Czechowie nie od Czechá podobno idą [...]: ták y Láchowie podobno zkąd ináđ rychléy to przezwiſko odnieśli/ niżli od tego iſtégo Lechá *Koch-Cz* Bv.

»nie skądináđ (...) ie(d)no« (*18*): Dekretem też to mianowano być nie może, gdyż tu roku ani pozwu żaden nie miał ani przy, ktora się zaczynała, z ktorej by dekret ten urość miał a WKM ji jako supremus iudex ferować nie skądináđ, jeno z statutow i praw pospolitych ustawionych. *Diar* 59, 32; *OrzQuin* L3v; *WujJud* 110; Abowiem rodzicy gdy wielom dobrze czynią/ nie Bogu/ ále owſzem ſwiátu tym ſie záſłużyć á podobác chcą/ przetoż też onych dobrodzieſtw oddánia nie ſkąd ináđ iedno od ſwiátá ſpodzyewáć ſie mogą/ ktorego tho właſność ieſt/ dobrodzyeiom ſwoim zle to oddawác. *RejPosWstaw* [41[4]]v; *CzechRozm* 163, 214v; wſzákże gdy ia ſyná nie z ináđ wywodzę oprocz z iſtności oycowſkiey/ [...] iáko z wiáry zepſować mogę monárchią [...] ktorą od oycá ſynowi podáną/ w ſynu záchowywam? [...] Abowiem y duchá nie ſkąd ináđ być rozumiem/ iedno od oycá przez ſyná. *CzechEp* 247; Stąd oni zámykáią/ iż ponieważ wiele rzeczy nie nápiſánych/ tedy nie ſkąd ináđ/ iedno od Kośćielnych ſtárſzych/ vczyć ſię tego mámy *NiemObr* 74; Nie ſkąd ináđ żydom to onym przyſzło/ iedno przypátruiąc ſię/ zacnym ſpráwam Páná Chriſtuſowym *NiemObr* 104; á wiárá nie ſkąd ináđ/ iedno z ſłuchánia ſłowá Bożego pochodźi. *NiemObr* 143, 79 [*3 r.*]; Ato [*pijaństwo*] iáko ia mniemam/ nie ſkąd ináđ pochodźi iedno iż brzuchy ſwe zá Bogá poczytáią/ obżárſtwem/ opilſtwem/ doſyć onym czyniąc *WerGośc* 203; *WerKaz* 304; A iż ćień Piotrow nic inſzego nie był iedno obraz wyrážony ćiáłá iego (bo nie ſkąd ináđ iedno z tákich obrázow ćieniem wyrážonych málárſtwo początek wzięło) ſtąd obaczyć możeſz/ iáko Pan Bog vczćiwość tę/ ktora ſię dzieie w kośćiele obrázom ludzi świętych/ ſkoro ná początku/ ták wielkiemi y znácznemi cudámi wſławić raczył. *WujNT* 416.

»nie skądináđ ... jedno ſtąd« (*3*): Bo nie ſkąd ináđ/ [...] wſzczęły ſie odſzczepieńſtwá/ iedno ſtąd/ że Kápłaná Bożego nieſłucháią. *WujJud* 20v, 123v; *WujNT kt*v.

Wyrażenie: »tam skądináđ« (*1*): Doſić ia mam ſwey nędże/ a tak mnię nić do ciebie Acż ći nie ia ludzieć mowią/ iżes twa miłoſcz dzywaczka Pytaycie ſie tam z kąd ináđ/ mnię nie fraſuy proſtaczka. *RejJóz* C6v.

α. *W funkcji przydawki* [*skądináđ + imiesłów*] (*3*): *RejPos* A6; Bo być mieſzáńcem z Czechá/ z Slężaká/ [...] á być przedśię cnotliwym/ pobożnym/ y wiernym: á co to komu ſzkodźić może. [...] Acż to wſzytko mnie ſię nic nie dotycże/ ponieważ nie tylko z oycá y z mátki/ ále y zdźiádow y bábek ieſte[m] práwy y wielki Polánin. Wſzákże niewiem co to miáło pomoc do kazániá *X⟨ięd͡za⟩ K⟨anonika⟩* choćiażbym też był ſłkąd ináđ vrodzony? *CzechEp* 64; Bo z przyrodzenia dźiatki śiodmego ſię rodzą Mieśiącá żywe/ w osmy rády z świátá zchodzą. Dźiewiąty y dźieśiąty xiężyc przyzwoity Połogom: Dwánaſty iuż ſkąd ináđ nábyty. *KlonWor* 63.

c. *W inny sposób* (*3*): *RejZwierc* 186v; A iż to iuż vſtąpiło obacżymy/ tedy też pewnie y Antychriſtá/ iż iuż przyſzedł/ y cżás ktore[go] ſkuteczńie przyſzedł/ łácno będźiemy mogli poznáć. Co ácżby ſię ſkąd ináđ mogło pokázáć: wſzákże mi ſię zda/ iż z tąd naſnádniey/ gdy ſię to Rzymſkiego y Greckiego kośćiołá ſłupámi/ ktore oycámi zową pokaże. *CzechEp* 355; Ale y ſkąd ináđ latwie poznáć niedoſkonáłośći práwá wáſzego/ á zwłaſzczá rownáiąc ie z inych źiem/ y národow práwem/ ktore ma pewne á gruntowne początki/ ſrżodki/ y końce *GórnRozm* E2.

2. *Zaimek pytajny*; *wprowadza pytanie o źródło*; *w pytaniu zależnym w zdaniu złożonym* (*7*):

Połączenie: »skądináđ ... jedno« (*4*): Abowiem ſkąd ia ináđ mam ſſukáć wſpomożenia ſwego iedno od tego ktory począł dobrodzieyſtwo ſwe nádemną á on ſnadz zeſle kogo ſprzybytkow ſwoich ktory wyzwoliwſſy mnie potłumi tego ktory ſie ſtárał/ aby mie był zániſſczył. *RejPs* 84; *HistAlHUng* A3; A iżbyś ták rzekł/ coż też zá iurgielty ábo ták wielkie vpominki biorę od Páná tego? Tu ſam rozeznay. Cokolwiek maſz/ ſkąd ináđ maſz iedno z łáſki Páná ſwego. *RejPos* 74v; *RejZwierc* 44.

»skądináđ ... jedno nie (ſtąd)« (*2*): V Grekow też/ á s kąd ſye ináđ byli wźięli Pyſiſtrátowie/ Demetryuſowie/ Lyſſándrowie wielcy Tyránnowie/ iedno nie s tąd? *OrzRozm* O3v, O4.

»skądináđ ... jeśliż nie« (*1*): Co wſzytko/ á ſkąd ináđ cżłowiek doſtátecżniey/ właſniey/ porządniey/ ſnádniey y beſpiecżniey poznáwáć ma/ ieſliż nie z ſámego (procż plotek/ wymyſłow/ y guſłow/ Kátolikow Rzymſkich) ſłowá Bożego ná wieki trwáiącego? *CzechEp* 120.

II. *Partykuła nawiązująca i uzupełniająca*; *wprowadza informację o możliwości zaistnienia przeciwstawnych okoliczności przy spełnieniu określonych warunków*; *poza tym*, *zresztą* (*3*): Kocha ſie drugi kiedy czo przewodzi/ Pátrzże ſkąd ináđ iáko mu tho ſzkodzi. *RejZwierc* 215v; Chęciny Krol obiecał był ze wszytkiem P. Myszkowskiemu niewiem quo casa Pan Kanclerź vprosił od Chęcin Radosycze P.Przerebskiemu obiecał mi iednak Krol nie oddalac od Radoszyc Pana Myszkowskieo iednak ia sine authoritate P. Kanclerzowey niechcę tego perducere ad finem prosic go przeto [...] zeby [...] dał znać krolowi ze tobez iego obrazy bedzie choć KIm. dato P.Myszkowskie[mu] gdyz zkąd ináđ iako się toteraz otworzy bedzie się to mogło PPrzerembskiemu nagrodzic. *ActReg* 81.

Połączenie: »skądináđ ... jedno« (*1*): Ale też pánowie vmieli ſie poddánym ſwym záchowywáć: á záchowánie thrudno [*!*] ſkąd ináđ ſnádnie ma pánu przypáść/ iedno gdy pan wſzem dobrotliwy/ wſzem rowno ſpráwiedliwy/ á iż wſzem rowno iáko bogátemu táko vbogiemu práwo á wolność iego záchowa. *RejZwierc* 45.

MP

SKĄDKOLWIEK (*46*) *pron*

W pisowni łącznej (*30*) [*w tym*: *skądkolwiek* (*20*), *zkądkolwiek* (*10*)], *w rozłącznej* (*16*) [*w tym*: *skąd kolwiek* (*9*), *zkąd kolwiek* (*1*), *z kądkolwiek* (*5*), *z kąd kolwiek* (*1*)].

W pisowni z partykułą by (*9*) [*w tym*: *skądbykolwiek* (*1*), *z kądbykolwiek* (*2*), *skądby kolwiek* (*1*), *skąd by kolwiek* (*2*), *skądkolwiekby* (*1*), *skąd kolwiekby* (*1*), *skądkolwiek by* (*1*)]; *z zaimkiem rzeczownym*: *skąd ją kolwiek* (*2*), *skąd co kolwiek* (*1*).

Sł stp brak, *Cn*: *z kądkolwiek*, *Linde bez cytatu s.v. zkąd*: *zkądkolwiek*.

Zaimek przysłówkowy; *alicunde Mącz*, *Calep*, *Cn*; *undecunque Mącz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *undelibet Cn* (*46*):

A. *Nieokreślony*; *komunikuje dowolność lub obojętność wyboru miejsca lub źródła*, *z którego kto lub co pochodzi albo w którym się znajduje* (*19*): krew gdyby ſkądkolwiek żbytnie [*!*] ciekła, [*pajęczyna*] zaſtanawia ią *FalZioł* I 149b, II 21b; *BielKron* 457v; Undecunque adverbium, Zkąd kolwiek. *Mącz* 503a; á ſtrzeż thego/

ábyś tám [*do sadzawki*] żadnéy inſzéy Ryby nie ſadzał/ y żeby théż skądkolwiek Wodá do nich nie przyſzłá. *Strum* P; *ReszHoz* 131; Alicunde, Ex aliquo loco – Skądkolwiek. *Calep* 52b; Vndecunque, Ex quocunque loco – Skadkolwiek. *Calep* [1135]b; Ktemu płótno wſzelakié/ którékolwiekby zkądkolwiek było przywieźione/ [...] áby było ná wielki łokieć przedawáné *SarnStat* 959, 929.

Wyrażenie: »skądkolwiek z pustego miejsca« (*1*): Solus, Sam/ yediny. Venit alicunde ex solo loco, [...] Prziſzedł z kądkolwiek z puſtego mieyſcá. *Mącz* 401c.

α. *W funkcji przydawki* [*w tym*: *skądkolwiek + imiesłów* (*6*), *przymiotnik + skądkolwiek* (*1*), *rzeczownik + skądkolwiek* (*1*)] (*8*): [*gallas*] Krew skądkolwiek płynącą ſtanowi *FalZioł* ++7e; Y iáko doſwiadſza wiernych ſwoich Pan w ſthałoſciach ich/ y iáko im ſowito nágradza káżdy ſmętek álbo iákie przypádłe ſkądkolwiek vćiſnienie ich. *RejZwierc* 202; Szlácheckiégo ſtanu ludzióm wolné piwá wárzenié, y przewozné zkądkolwiek ſzynkować. *SarnStat* 284; Który to [*nadworny podskarbi*] w niebytności Podſkárbiégo Koronnégo wſzyſtki pieniądze dochodów Królewſkich/ y inné zkądkolwiek do Máieſtatu królewſkiégo dáné/ do ſkárbu będźie brał *SarnStat* 335; Téż vſtáwiámy: iż mieſzczánóm y proſtym ludźióm zkądkolwiek będącym [*undecunque existentibus*] [...] kupować/ trzymáć [...] nie ma bydź wolno *SarnStat* 931; [*miasto Podoliniec*] OKazáło liſt Królá Káźimiérzá ná ſkład w tymże ſwym mieśćie wſzytkich towárów którychkolwiek y zkądkolwiek przywieźionych *SarnStat* 968, 194.

Szereg: »nasz albo skądkolwiek« (*1*): A żeby żaden z poddánych náſzych álbo zkądkolwiek y którégokolwiek ſta^{nv} [...] przyiąć [*beneficjum*] [...] nieśmiał áni ſie ważył prowidować abo doſtáwáć. *SarnStat* 923.

B. *Względny*; *wprowadza zdanie podrzędne*; *komunikuje*, *że to*, *o czym mowa w zdaniu nadrzędnym*, *jest niezależne od miejsca*, *z którego kto lub co pochodzi albo w którym się znajduje* (*27*): Squinantum ieſt cirpniącze/ á dla tego ie^{go} kwiatki krew zaſthanawiaią zbytnią ſkąd kolwiek wychodzi. *FalZioł* I 126a; [*arszenik*] Ma mocz włoſy z ciała wymiatować/ á nawięcey z wapnem niegaſzonem zmieſzane/ á na ciało ſkąd by kolwiek chciał włoſy ſpędzić poſypuy *FalZioł* III 40d, I 35d, 110c, 134a, 151d, IV 54d, 55a; To też w.m. macie wiedzieć/ iż ſkądkolwiek to człowiek weźmie [= *skądkolwiek zaczerpnie tematu do żartu*]/ czym zátrefnuie/ s theyże rzeczy ważne ſłową ku chłubie/ ábo ku gáńbie czyiey/ wziąć ſie mogą *GórnDworz* O3v; *RejZwierc* 239v; Odmieniłeś [*Panie*] płácż/ w weſołe śpiewánie/ Iuż wſzytko inſze/ duſzy vtrapioney Znośne/ ſkądkolwiek złe przypádnie oney. *GrabowSet* I; cokolwiek przynioſą/ y ſkądkolwiek piſmá zbierác będą ći/ ktorzy do kątow ſwych vkázuią/ mowiąc/ Owo tu ieſt Chriſtus; nie mamy im wierzyć. *WujNT* 104; *SarnStat* 643.

Połączenia: »skądkolwiek ... jedno« (*1*): *RejPos* 300 *cf Szereg*.

»skądkolwiek ... nigdy (nie)« (*1*): *NiemObr* 54 *cf* »skąd ją kolwiek poczniesz«.

»skądkolwiek ... stądże też« (*1*): A iż (iáko ſie pirwey powiedziáło) ſkądkolwiek wyniknie vſzcżknienie/ ſtądże theż ważne ſłowá ku chłubie wyniść mogą: Przetho y dla vſzcżknienia/ y dla pochwalenia/ foremny tho ſpoſob ieſt zátrefnowánia *GórnDworz* Q5.

»skądkolwiek ... tedy« (*2*): *RejPos* 228; Krotkieś ſłową wymowił/ áleś w nich dwie rzeczy bárzo grube [...] położył: ktorych mię y ſtrách ſłuchác. Bo ſkądkolwiek ony poſzły/ tedy to pewna/ iż ze złego ſkárbu ſercá wyroſły. *CzechRozm* 220.

»skądkolwiek ... wszędzie« (*1*): *RejWiz* 192 *cf* »skąd ją kolwiek poczniesz«.

»skądkolwiek ... wszyscy« (*1*): Skądkolwiek rzeczeni ſą Ruſzacy álbo Moſkwá/ wſzyſcy ſą Słowieńſkiego ięzyká/ y Krześćijánie/ iedni obyczáiem Greckim/ drudzy Rzymſkim. *BielKron* 427.

Frazy: »skąd co kolwiek poczniesz« (*1*): A roſtrząſnąwſzy wſzytko do ſwey Polſki zaydę [...]. A ſkąd co kolwiek pocżnieſz gdzie co indziey ſłychaſz/ Tego ſie ſnádnie domá w ſwey Polſzcże dopytaſz. *RejZwierc* 240v.

»skąd ją kolwiek poczniesz« (*2*): A tu vważ co to ieſt/ gdy kto bez rozmyſłu/ Vżywa w tákich rzeczach z vporem vmyſłu. Bo ſkąd ią kolwiek pocżnieſz/ wſzędzye myſl w niewoli/ A cożkolwiek przypádnie/ przedſię głowá boli. *RejWiz* 192v; Iuż ſię doſtátecżnie okazáło/ ſkąd ią kolwiek pocżną/ y iákoż kolwiek prowádźić będą/ forytarze tey zmyſloney Piotrowey ſtolice/ nigdy ze ſłowá Bożego wyſtáwić nie mogą/ á tym mniey Papieża Rzymſkie^{go} ná niey poſádźić *NiemObr* 54.

»skądkolwiek jest itp.« (*7*): Itheż [*wódka szczotkowa*] paniam chorobę przyrodzoną zaſtanawia y wſzelkie krwie płynienie skądby kolwiek było: zaſtanawia *FalZioł* II 12b; Sadło kożdey riby/ morzkiey, rzecżney, ſtawowey, y z kądkolwiek będzie, Gdy roſpuſci oleiem/ przyczyniwſzy czyſtego miodu, czyſci oczy od zaćmienia *FalZioł* IV 456, II 13a; *BielKron* 427; *RejPos* 300; *SarnStat* 1100, 1112.

»skądkolwiek może« (*1*): Abowiem przypátrz ſie tu człowiekowi iákiemu potrzebnemu wedle ſwiátá tego/ gdy vpadnie w iáką niełaſkę Páná iákiego tu tego docżeśnego [...]/ iáko chodzi z záfráſowáną twarzą y myſlą ſwoią/ iáko ſzuka rády/ przyczyny/ y pomocy ſkądkolwiek może ſobie/ iáko ſzuka y nábywa ſłuſznych wymowek ſobie. *RejPos* 335v.

Szereg: »ktożkolwiek a skądkolwiek« (*1*): Iż v niego [*u Pana*] żadnego bráku áni rozności w oſobach nie máſz/ ták v niego Zyd iáko Grek/ ták pogánin iáko y inſzego káżdego narodu człowiek/ ták pan iáko y ſługá/ ták mąż iáko y żoná. Owa ktożkolwiek á ſkądkolwiek ieſt/ iedno iżby o nim mocno poſtánowił wiárę ſwoię *RejPos* 300.

MP

[SKĄDKOLWIEKINĄD *pron*
o *oraz* e *jasne*.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Zaimek przysłówkowy uogólniający; *wskazuje na każde inne*, *obojętnie które*, *źródło*; *względny*; *wprowadza zdanie podrzędne*: którym wſzytkim [*żołnierzom*] ma bydź płacá dána przez Páná Podſkárbiégo Koronnégo z tegóż Poboru álbo innych dochodów R.P. álbo zkądkolwiek inąd będźie ich mógł doſtáć. *JanPrzyw* 88.**]**
MP

[SKĄDLE *pron*
e *jasne*.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Zaimek przysłówkowy uogólniający; *wskazuje na każde inne*, *obojętnie które*, *miejsce*; *względny*; *wprowadza zdanie podrzędne*: w ręce którąle żyłę/ w káżdéy potrzebie/ by téż ſnać y w pleurze/ záćiął/ byle krew dobrze ſzłá/ á ná czás y póty póki potrzebá/ pómniąc/ że té żyły/ a vena caua/ idą/ á iáko káżda euacuatia/ ták tá z kądle ią puśćiém vlży *OczkoPrzymiot* 403.**]**.
MP

[SKĄDSI *pron*
Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.
Zaimek przysłówkowy nieokreślony; *wskazuje na jakiekolwiek*, *bliżej nieokreślone*, *źródło informacji*:
Zwrot: »skądsi się dowiedzieć«: Choć wſzyſcy ná to byli ſię zmowili/ By w twey chorobie śmierć iego táili. Przedćięś ſię tudźieſz ſkądśi dowiedźiáłá/ Ześ iuż Małżonká żywego nie miáłá. *RybWierszeŻałob* C.
Cf SKĄDŚ**]**
MP

SKĄDŚ *Cn*; *Sł stp*, *Linde brak*.
Cf **[SKĄDSI]**

SKĄDŻE (*101*) *pron*
-skąd- (*100*), -kąnd- (*1*).

W pisowni łącznej (*81*) [*w tym*: *skądże* (*71*), *zkądże* (*10*)], *w rozłącznej* (*20*) [*w tym*: *z kądże* (*11*), *s kądże* (*1*), *z skądże* (*1*), *skąd że* (*4*), *zkąd że* (*1*), *z kąd że* (*2*)].

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. zkąd*.

Zaimek przysłówkowy uwydatniający stosunek emocjonalny; *wskazuje na miejsce*, *źródło*, *przyczynę*, *sposób*; *unde PolAnt*, *Vulg*, *Mącz* (*101*): Unde, adverbium interrogative et infinite accipitur. Zkąd/ zkądże. *Mącz* 503a.

Zestawienie: »skądże stądże« = *skądkolwiek* (*1*): Undelibet, Zkądże ztądże. Undeunde idem. *Mącz* 503a.

A. *Pytajny* (*84*):

a. *Wprowadza pytanie o miejsce*; *z jakiego miejsca* (*7*):

aa. *W pytaniu niezależnym* (*6*): *BibRadz Iob* 28/12; *CzechRozm* 115; ZKądżechmy wſzyſcy/ co mieſzkamy ſpółem? Zywiąc kray źiemſki/ obśiedliſmy kołem? *GosłCast* 55.

Połączenie: »skądże tedy« (*1*): Skądże tedy prziydzie mądrość? ábo gdźie ieſt mieyſce zrozumienia? *BibRadz Iob* 28/20.

Fraza: »skądże a dokąd (wżdy)« (*2*): Y rzekł do niey [*anioł Pański*]. O Agár ſłużebnico Sárái/ z kądże á dokąd wżdy idźieſz [*ubi* [*!*] *unde venis*, *et quo vadis*]? A oná odpowiedźiáłá/ Vćiekłám od Sárái pániey ſwey. *BibRadz Gen* 16/8; Skądże/ á do kąd? (–) Z Wárſzáwy do Domu. *OrzQuin* A4v.

bb. *W pytaniu zależnym* (*1*):

Połączenie: »skądże wżdy« (*1*): A záś [*Żydzi*]/ gdy ieſzcże Meſyaſzá nie máią wedle ich poſpolitego mniemánia/ ſkądże ſię wżdy weźmie gdy Betleem niemaſz? Ani Ieruzálem do ktoregoby wiechał y Kroleſtwo przyiął *CzechRozm* 121.

b. *Wprowadza pytanie o źródło*, *pochodzenie*; *z jakiego źródła*, *jakiego pochodzenia*; *od kogo* (*58*):

aa. *W pytaniu niezależnym* (*48*): Y ſkądże ma byc inſſe oczekawánie nádzieie wſpomożenia náſſego iedno od ćiebie páná ſwego *RejPs* 197; Skąndże Cżarcie te ſmiałoſcz máś Iż ſyę y natakye targaś Ktorzy od Boga wybranij Doſkonałemi przezwanij *RejKup* z5v; *KromRozm I* K3v; A gdy była ſobbota począł [*Jezus*] nauczać w bożnicy/ I tamże wielé ich ſłuchaiąc go zhumiéwali śię rzeknąc/ ſkątże (*marg*) tęmuty (–) on to má [*Unde huic haec omnia*]? A (*marg*) ktorá (–) co to za mądrośc ktorá mu ieſt dána? *MurzNT Mar* 6/2; A z kąd że tá vſtáwá? z Ewányeliey/ álbo náuki Kryſtuſowey? Nye. *KromRozm II* g2, c4; *KromRozm III* P6; Pátrzayże tu godnośći nędznego cżłowieká/ A dziwney Páńſkiey łáſki nád nim áż od wieká. Bo ſkądżeby tę godność tá Chimerá miáłá/ Dármoć mu á z dobroći tá ſie łáſká ſtáłá. *RejWiz* 53, 3v, 15, 41v; Tedy [*Piłat*] wſſedł záś ná Rathuſz/ y rzekł do Iezuſá: Skądżeś thy? Ale Iezus niedał mu (ná tho) odpowiedzi. *Leop Ioann* 19/9, *Mar* 6/2, *Iac* 4/1; MIeſzcżánie gdy ſie poſcie Kſiędzu ſpowiádáli/ Iż ſą cudzołożnicy/ wſzyſcy powiedáli. Ten rzekł/ á ſkądże tych pań ták wiele miewácie? Podobno iże wzaiem ſobie oddawacie. *RejFig* Ccv; Nova nunc religio unde te isthaec incessit, cedo, A skądżeć ſie wzięła/ á przińſzła ku tobie tá nowa wiárá teraz. *Mącz* 44b; Unde ortum est initium irae, Z kądże gniew álbo roſtirk vrósł miedzy niemi. *Mącz* 268d; Unde tantum virium coeco, Zkądże ſie bierze táka moc ślepemu. *Mącz* 503a; nie dźiwuy ſye/ że ludźie zazdrośćiwi/ tobie téż ono mówią: *Quis eſt hic?* skądże ſye wźiął? *OrzQuin* Ev; Będą pewnie Sákrámentarzowie/ y inſzy wſzyſcy bluźniérze/ o mnie ták przed Pány mówić: Skądże ſye wźiął ten nowy náſz z Ruśi Prorok? cóż wżdy ón to plećie? *OrzQuin* Z4v; Ale ty ták/ iáko cie tu Pan twoy vpomina/ ſłuchay iáko ſłuchać maſz. A iákoż ſłuchać maſz? á cżegoż ſie vcżyć maſz? á ſkądże rádę brać maſz? *RejPos* 339; *RejZwierc* 103v, 195; A ſkądże to wiećie/ że ći wáſzy Miſtrzowie máią dáry Duchá świętego ku wykładániu Piſmá? kto wam to obiáwił? *WujJud* 39; *Oczko* 8v; *NiemObr* 82, 98; Y powiáda [*Chryzostom*]/ iż ieſt lepſzy y zacnieyſzy ośieł/ niżeli pijánicá káżdy/ bo to ieſt mátká wſzelákich niecnot. Skądże/ powiáda/ przychodźi [*pijaństwo*]/ niſkąd inad/ iedno z wielkiey ſwey woley y roſpuſty *WerGośc* 214; *LatHar* 556; SKądże walki y zwády miedzy wámi? Izali nie ſtąd? z pożądliwośći wáſzych ktore woiuią w członkách wáſzych. *WujNT Iac* 4/1 [*przekład tego samego tekstu Leop*, *SkarKazSej*], *Matth* 13/54, *Mar* 6/2; *SkarKaz* 245a; *SkarKazSej* 675a.

Połączenia: »skądże przeto« (*1*): [*niewolnicy pytali*:] Pánie niedobreli náſienie poſiałeś ná twey roli? Skądże przeto [*Unde ergo*] má ſtokłos? A on rzekł im: Nieprzyiaćiel cżłowiek to vcżynił. *BudNT Matth* 13/27.

»skądże tedy« (*10*): Panie mily/ anij ty máſs cżymby wody nabrál/ a też ſtudnia ieſt głęboká/ ſ kądże tedy máſs wodę żywą *OpecŻyw* 49v [*przekład tego samego tekstu BibRadz Ioann* 4/11, *WujNT Ioann* 4/11]; *MurzNT Matth* 13/27; A ſkąd że to tedy Papieżowi przyſło? Od onego pyſznego oycá Dyabłá/ kthory [...] zeſromośił Páná Iezu Kryſtá pokornego/ y Apoſtoły iego. *KrowObr* 35, 75, 153; *BibRadz Ioann* 4/11; Nie z Apoſtołow tedy/ áni z Apoſtolſkich namieſtnikow y vcżniow wyſzłá tá náuká Luterowa. Skądże tedy Luther wźiął *prima principia* tey ſwey obłędliwey náuki? *ReszPrz* 38; *WujNT Matth* 13/56, 15/33, *Ioann* 4/11.

»skądże wżdy« (*1*): Z kąd że wzdy tak okrutne/ przyrodzenie macie Widżę żeſcie ſie na me/ gardło naſadzili Gdyſcie mię pirwey w ſtudnią/ okrutną wſadzili *RejJóz* B2.

Frazy: »skądże mam mieć zinąd radę« = *nie ma rady*, *nie ma wyjścia* (*1*): Tak Pjſſali o Kapiczy [*nasi przodkowie*] Iż ta Satą z Nieba była A barzo Diabły ſtraſyła Lecż ten Zufalecz [*tj. czart*] czo ſtoij Teráz ſię yuż nicz nieboij Skąd ze mam miecz zynad rade To wſſytko na Wage kłade *RejKup* cc5v.

»skądże wziąć, kiedy nie masz« (*1*): Znamći to ſam/ że ná rok nie wieleć ſie dáło/ Zkądże wźiąć/ kiedy niémáſz/ wſzytko ſie wydáło W Krákowie: niewiém mamli ſám y ſpułzłotégo *WyprPl* C2v.

Zestawienie: »skądże zinąd« = *skądżeinąd* (*1*): *RejKup* cc5v *cf Fraza*.

bb. *W pytaniu zależnym* (*10*): A gdyż áni ná ludzkim wykładźye ſádźić ſye nyemamy/ áni ná tym/ ktory zpiſmá bywá: Z kądże prawdźiwy á pewny wykład piſmá ſwyętego bráć mamy? (–) Z tąd z kąd piſmo mamy/ to yeſt od Bogá *KromRozm II* r4v; Pánowye kthorzy [...] máyą też s cżego doſiądz/ wolą komu inſſemu s ktorego ſie nic nye záwyąże/ dáć/ [...] niż kthorego młodzyeńcá ná náuki wychowániem yákiem opátrzyć. Ocyec opuśći/ bliźni opuśći/ ſkądże ma wzyąć/ s cżegoż ma tego sláchetnego dáru á dobrá wyelkyego náuki doydź á doſtąpić. *GliczKsiąż* M7v; Bo kto z ludźmi nie bywá y ſkądże ćwiczenie/ Albo ma przypáść iákie roſtropne bacżenie. *RejWiz* 16; Ktory [*król izraelski*] rzekł do niey [*do niewiasty*]/ Ieſliżeć ćię Pan nie rátuie/ ia ſkądże ćię mam ráthować? Izali z boiſká/ czyli z práſy. *BibRadz* 4.*Reg* 6/27; *RejPos* 167 [*3 r.*], [310]; Nie pátrz ná moie głupſtwo/ odwroć oczy ſwoie/ Od ſproſności moich: [...] Bo wzgárdźiſzli grzeſznym/ ſkądżeć cześć powſtánie? *GrabowSet* K3.

Szereg: »skądże albo czym« (*1*): Ciebieſz [*zimo*] zacny Chodkiewicż ná to obrał ſobię/ Zeby ták znáczne ſwoie weſele przy tobie Spráwił/ o gdźieby zewſząd dobra myśl rość miáłá Skądże iey ty álbo ćżym będźieſz dodawáłá? Cżyli vćieſzyſz kogo twarzą ták ſzpecżoną *WitosłLut* A5.

c. *Wprowadza pytanie o przyczynę*; *z jakiego powodu*, *dlaczego* (*7*): Y ſkądże mi tho/ że mátká Páná mego przyſzłá do mnie? *RejPos* 304 [*przekład tego samego tekstu WujNT*]; Bo ſkądże by ie [*bożki*] Bogi zwáć miano/ izali ſtąd iſz niewiáſty kłádą ieść przed Bogi złote/ śrebrne/ y drzewiáne? *BudBib Bar* 5/29; Názáiutrz záśię wołano/ iż nie tylko wolno káżdému z Królową iechác/ ále ieſcze nád to Król będźie vtráty nágradzał tym co znią poiádą: z kądże ták prędka odmiáná? ábo którym tego fortélem doſzło? Trudno to wiedźieć/ bo ſie w nocy dźiało *KochWr* 33; *LatHar* 149; *WujNT Luc* 1/43.

Połączenia: »skądże tedy« (*1*): Przécz Kredo ſkłádem álbo vkazániém właſnym Apoſtolſkim zową? gdyż go w piſmie iáſnie wyrážonégo niemamy [...]. Skądże to tedy ieſt/ iż káżdégo z oſobná [*apostoła*] imię do káżdégo członku przypiſáné ieſt? *BiałKat* 68v.

»skądże wżdy« (*1*): Nieprzyiaćiel niech ten głos vczuie. (–) Boże zdarz: lecz fráſunek w ſercu mym pánuie. [...] Ale ſkąd że wżdy płynie ten fráſunek ná nie? (–) Co ſye wżdy z woyſkiem dźieie? *ZawJeft* 20.

d. *Wprowadza pytanie o sposób*; *po czym*, *jak*; *w pytaniu niezależnym* (*12*): WIlk vźrzał Pſá tłuſtego/ pytał ſkądżeś vtył/ Powiedzyał/ pan mię karmi *RejZwierz* 120; Tedy mu [*Jezusowi*] odpowiedźieli zwolennicy iego/ Z kądże tych może kto tu ná puſzcy nakarmić chleba? *BibRadz Mar* 8/4 [*przekład tego samego tekstu RejPos*, *WujNT*]; *RejPos* 182v; *RejZwierc* 257v; A co ſie tknie ćieleſnego do niebá wſtąpienia/ o tym piſmo ná inſzych mieyſcách świádcży: á tego z tym mieſzáć nie trzebá: ále zoſobná o káżdym z nich porządnie mowić. (–) A ſkądże to poznáć mam/ gdzie mowi o tym ćieleſnjm/ á gdzie też o duchownym? (–) Rzecż ći to ſámá pokaże y tego ćię też náucży. *CzechRozm* 28; Lecż zkądże [*Unde igitur*] tę godność poznáwáć? Pewnieć nie ták dálece z rodzáiu ábo z bogactw/ iáko z dowćipu/ z biegłośći w rzeczach rycerſkich *ModrzBaz* 114v; A ſkądże ſię ia Pánie BOże moy zdobędę ná popráwę ták wielkiey przewinności? *LatHar* 150, 150; Iákoż mowią Doktorowie iż Chriſtus ieſt ſynem Dawidowym? Abowiem ſam Dawid mowi w Duchu S. [...] Sam tedy Dawid zowie go Pánem: á ſkądże ieſt ſynem iego? *WujNT Mar* 12/37; Vyźrzał Ieſus Náthánáelá [...] y rzekł o nim: Oto prawdźiwie Izráelczyk [...]. Rzekł mu Náthánáel: Skądże mię znaſz? Odpowiedźiał Ieſus y rzekł mu: Pierwey niż ćię Philip wezwał/ gdyś był pod figą/ widźiałem ćię. *WujNT Ioann* 1/48, *Mar* 8/4.

»skądże tedy« (*1*): A ſkądże tedy chcemy rozeznáć/ ktorzy ſą przyiaćiele albo nieprzyiáćiele Boży? Muſićie to ſámi wyznáć iż ſie nam w tey mierze niegodzi kędy inędy vćiekáć/ iedno do piſmá Swiętego? *KrowObr* 2.

B. *Względny*; *wprowadza zdanie okolicznikowe*, *nawiązując do treści poprzedzającej* (*15*):

a. *Miejsca*; *z tego miejsca* (*2*): Ricerz niektory wielkie[go] Chama, [...] wyiechawſzy od Tatarow we cżterdzieſci tilko koni, iął potaiemnie poſiadać gory w Kapadociey, zkądże [*ex oportunitate loci*] maiąc dobry przyſkęp [*!*], począł cżaſow godnych naiazdy cżynić á łupieſtwa *MiechGlab* 65; [*Chrystus*] Trzećiego dniá zmartwychwſtał/ y ſiedzi náprawicy v Boga oycá wwſzechmogącego/ ſkądże ma przydz ſędzić/ żywe y zmárłe. *KrowObr* 105v.

b. *Przyczyny*; *z tego powodu*, *dlatego* (*11*): Przeto Ezop gdy to vmiał/ Iż gadki dobrze rozumiał: Y Krolá Babilońſkiego/ Vcżynił bárzo ſławnego. A y gadek wiele ſkładał/ Ktore Krol innym Krolom ſłał: Ktorych iże nie zgadáli/ Mnogie mu dáni dawáli. Z kądże miáſto Bábilońſkie/ Słynęło po świećie wielkie *BierEz* F3; A kthorzy ſie tym obyczaiem [*tj. w wyniku cesarskiego cięcia*] rodzą thy łacinniczy Cześarzmi Popolſzku [*!*] wyprothki albo wyrzezańcze zową/ Zkądże w Rzymie rod Cześarzow powſthał/ bowiem pierwſzy thego gimienia był z mathki wyrzażan. *FalZioł* V 34v; Cżemu wſzelkie ciaſto nie zdrowe ieſt. (–) Bowiem ono ma lipkoſć zbitnią ktora ciągnię ſie w żyły á tak ie zatika y nie dopuſzcża tam wchodzić duchom ożywiaiącim, z kądże przychodzi wiele niemoci. *GlabGad* G6, E3, L6; Ian Konſtántynopolſki vtzynił Koncylium/ ná ktorym ſię kazał zwáć naprzednieyſzym/ y náiwyſſzym Pátryarchą/ to ieſt/ Papieżem wſzyſthkich kośćiołow krześćijáńſkich. Skądże potym Maurycyus Ceſarz roſkazał Grzegorzowi Rzymſkiemu Biſkupowi/ áby był poſluſzny Konſtántynopolſkiego Pátryárchy *KrowObr* 29; *BielKron* 284v; *Mącz* 212a; Kto ſię bjć potomkiem Aaronowjm nie pokazał/ práwá żadnego do kápłáńſtwá [...] nie miał/ y był od tego vrzędu odrzucon. [...] ták iż krolowie doſtoynośći tey przycżytáć ſobie nigdy nie mogli. ſkądże oni Hieroboámitſkie kápłany/ zá fałſzywe y zdrádliwe proroki/ práwowierny ználi: iż z plemienia Aaronowego y zlinijey iego y ſucceſyey nie ſli *SkarJedn* 48; *KmitaPsal* A5.

Połączenie: »skądże też« (*1*): Wieczerza Páńſka/ ieſt ſpráwá abo vſtáwá/ od Páná Kriſtá vſtáwiona [...]/ ktorą nas zyednoczył z Bogiem Oycem/ przez wiárę/ y złączył ze wſzytkimi wybránymi iego/ tho ieſt/ s koſciołem ſwiętym iego/ ták tu ná zyemi/ iáko y ná niebie. Skądże theż tákowe vżywánie wieczerzey Páńſkiey [...] ieſt też znákiem/ ktorym bywamy złączeni w zgodę y w zobopolną miłość/ s Pánem Bogiem y z wiernymi ludźmi. *RejPosWiecz*[3] 96.

c. *Sposobu*; *w ten sposób* (*2*): Cżemu zwierzęta wielkie ſerce maiące bywaią ſuchego przyrodzenia [...] (–) Bowiem ciepło ich przyrodzone, wychodzące z ſercza, trawi wilgotę wodną ktora ſie miała w tłuſtoſć przemienić/ z kądże ſie vkazuie przyczyna przecż niewiaſty poſpolicie bywaią ciała zupełnieyſzego niż otroci *GlabGad* E3v; Około też tego cżaſſu Thatarzy Węgierſką ziemię mieczem j łupem barzo ſkarali, [...] tegoż też roku w panſtwo Conſtantinopolſkie w targnęli, [...] wiele mieyſc zpuſtoſzyli, zkąd że może być pobacżono iż oni bez łupu nigdy nie żywą. *MiechGlab* 34.

MP

SKĄDŻEINĄD (*1*) *pron*

Tekst nie oznacza é.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak*.

Zaimek przysłówkowy uwydatniający stosunek emocjonalny; *wskazuje na inne miejsce niż to*, *o którym była mowa*, *i to*, *które mówiący lub słuchacz miał na myśli*:

Połączenie: »skądżeinąd ... iedno nie stąd«: Iuż ták niech będźie: ále gdźiéż dźiśia tego Kápłaná naydźiemy/ álbo skąd go weźmiemy? (–) A skądże inąd/ iedno nie stąd: skąd go Przodkowie náſzy bráli ná Koronácyą Królow ſwych/ przed ſześćią ſet lat? *OrzQuin* V2v.

MP

SKĄPAĆ (*1*) *vb pf*

[*fut 3 sg* skąpie. ◊ *con 3 sg m* by skąpáł.**]** ◊ *part praet act* skąp(a)wszy.

Sł stp: *skąpać a. skępać*, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

1. *Całkowicie zanurzyć w wodzie w celu obmycia lub w celach leczniczych* [*kogo*]: NA ſuchoty dziecięcze, Warz nogi y głowę ſkopowe w wodzie/ á tą wodą dziecię kępać/ á z kąpawſzy [*!*]. Wezmi [...] *FalZioł* V 44; **[**Kto kogo ponurza bez wiáry/ ten ono ponurzánie cżyni podobne ludzkiemu świeckiemu ponurzániu/ tylko ćiáło opłoce/ rownie ták iákoby y właſny kogo ſkąpał. *PiotrGonPonurz* G5v**]**.

2. **[***Zmoczyć*, *zlać* (*o deszczu*): Polskiego pisoryma żywioły przyjmują Wszytkie cztery i taką łaźnią mu gotują: Deszcz skąpie, słońce spoci a ziemia wyniesie, Wiatr osuszy *Smolik* 20.**]**

Synonimy: **1.** *pogrążyć*, *ponurzyć.*

Formacje współrdzenne cf KĘPAĆ.

Cf **[SKĄPANIE]**

AĆ

SKĄPAĆ SIĘ (*5*) *vb pf*

Zawsze sie.

a *jasne.*

inf skąpać sie (*1*). ◊ *fut 1 sg* skąpię sie (*1*). ◊ *3 sg* skąpie sie (*1*). ◊ *con praet 3 sg m* by sie był skąpáł (*1*). ◊ *part praet act* skąpáwszy sie (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kąpać.*

Całkowicie zanurzyć się w wodzie w celu umycia się, *ochłodzenia lub w celach leczniczych* (*5*): Potym ſkąpawſzy ſie Iowinian Ceſarz/ á wyſzedſzy z wody/ áni odzienia áni koniá nálazł *HistRzym* 41v, 41v; A chceli ſye téż Krwiſty [= *sangwinik*] ſkąpáć/ á do ochędoſtwá Cieplic vżyć/ będźie mu wolno *Oczko* 33v.

skąpać się w czym (*2*): *BielKron* 445; A gdy iuż ná drodze byli/ Ceſárzowi ták gorąco było/ że ſie mu zdáło żeby miał vmrzeć/ ieſliby ſie był w żimney wodzie nie ſkąpał. *HistRzym* 41v.

Synonimy: *pogrążyć się*, *ponurzyć się.*

Formacje współrdzenne cf KĘPAĆ.

AĆ

[SKĄPANIE *sb n*

A sg skąpanie.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kąpanie.*

Całkowite zanurzenie w wodzie w celach leczniczych [*w czym*]: [*trędowaty*] Słyſzał [...] że Elizeuſz prorok vzdrowił od téyże choroby którą on nędznik ćiérpiał/ Náámáná przéłożonégo Aſſyryyſkiégo przez śiedmioro ſkąpánie w Iordanie *BiałPos* I 215 (*Linde*).

Synonimy: *pogrążenie*, *ponurzenie.*

Cf **SKĄPAĆ]**

AĆ

SKĄPIĆ *cf* **SKĘPIĆ**

SKĄPIE (*49*) *av*

skąpie (*29*), **skąpo** (*17*), skąpie *a.* skąpo (*3*); skąpie *March*[3] (*2*), *WróbŻołt*, *GórnDworz* (*3*), *WujJudConf*, *Calag*, *KochWr*, *Calep* (*4*), *WujNT* (*4*); skąpo *BielKron*, *Prot*, *BudNT* (*2*), *ModrzBaz*, *KochPhaen*, *GórnRozm* (*2*), *LatHar* (*5*); skąpie : skąpo *RejWiz* (*2*:*1*), *Mącz* (*9*:*2*), *SkarKaz* (*1*:*1*). [*Za postaci wątpliwe uznano comp i sup z Mącz*, *w którym stopień równy występuje w obu odmiankach. Sup z GórnDworz został podciągnięty pod panującą w tym tekście wyłącznie postać stopnia równego*.]

-ą- (*49*), **[**-ąm**]**.

-é *Calep* (*2*), -e (*1*) *KochWr*; *w* skąpo o *jasne.*

comp i sup (*2* + *2*) (nåj)skępi(e)j (*3*), skąpi(e)j (*1*); -skępi(e)j *GórnDworz*; -skępi(e)j : skąpi(e)j *Mącz* (*2*:*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *O sposobie działania*, *myślenia* (*35*):

a. *Bardzo oszczędnie*, *skromnie*, *z umiarem*; *w niewielkiej ilości*, *mało*, *znikomo*; *parce Mącz*, *PolAnt*, *Calag*, *Calep*, *Vulg*, *Cn*; *maligne Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *restricte Mącz*, *Calep*; *anguste*, *perparce Mącz*; *tenaciter Calep* (*28*): Nie rádzęć też byś ſkąpie dobrá nádánego Vżywał tu/ gdyś iedno tu ſzáfárzem tego Docześnym/ á tám s ſobą nic nie weźmieſz nigdy *RejWiz* 18v, 132; Re frumentaria anguste uti, Skąpo pożywać zboża *Mącz* 10a; Maligne sumptum suppeditare, Skąpie kómu nákładáć. *Mącz* 205d; Usurpatione vocis abstinere, Niemowić/ milczeć/ skąpo słów vżywáć. *Mącz* 509c, 247b, 277c, 344b; Tám Woźnemu y groznym liſtom pokoy dano/ Bo ſkąpo w ony czáſy kártą ſzáffowano. Lecz niewinni ná świećie dźiś nie máią miru/ Przećiw nim káżdy piſze/ bo doſyć pápiru. *Prot* A4v; Nád tho/ gdy w.m. weźrzyſz w hiſtorie dawnego/ y niedawnego wieku (chociaż męſzczyzni ſławne vczynki białychgłow ſkąpie záwdy chwalili) doczieſz ſie w.m. thego/ iż do poczćiwych ſpraw/ były po wſzelki czás białegłowy thák chętne/ iáko męſzczyźni *GórnDworz* X6v, Dd7; indźie ieſt źiemiá piaſzczyſta/ ieſli iey dżdże nienámoczą/ bárzo ſkąpo chowa ſwego oraczá. *ModrzBaz* 119v; Kårglich leben. Skąpie żyć. Vivere parce. *Calag* 304b; *Calep* 919a; **[**Ich wil altzeyt lieber eynem bawren ab kauffen/ den einer fürkeuferin/ die verkauffen altzeit thewer/ ſal eyner etwas kauffen. Ia záwżdy rádniey wolę kupić vchłopá/ niżli vprzekupki/ ty záwżdy dáią ſkąmpo/ kto vnich co kupuye. *Wokabul 1539* Q6; *TerentMatKęt* B4; *ListyPol* III *1551*/158**]**.

W przeciwstawieniach: »skąpo ... szczodrze (*2*), **[**hojnie**]**« (*2*): kto śieie ſkąpo/ ſkąpo y żąć będzie: á kto sieie ſzczodrze/ ſzczodrze y żąć będzie. *BudNT* 2.*Cor* 9/6; **[***Leop* 2.*Cor* 9/6 (*Linde*)**]**.

Przysłowie bibl.: *March*[3] X [*2 r.*]; *BudNT* 2.*Cor* 9/6 [*2 r.*]; y będźieſzli ſkąpo śiał/ ſkąpo żąć będźieſz/ hoynemu záſię ſowito ſię wſzytko nágrodźi. *LatHar* +8v, 244 [*2 r.*]; Kto ſkąpie śieie/ ſkąpie też żąć będźie: á kto śieie w błogoſłáwieńſtwie/ w błogoſłáwieńſtwie też żąć będźie. *WujNT* 2.*Cor* 9/6, *s.* 27 [*2 r.*]; **[***Wokabul 1539* X; A to powiádam/ Ktho ſkąpo ſieie/ ſkąpo będzie żął: á kto ſieie hoynie/ hoynie theż będzie żął. *Leop* 2.*Cor* 9/6 (*Linde*)**]**. [*Ogółem 6 r.*]

Szereg: »skąpie, (a) ścisło« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Maligne sumptus suppeditare, Nie s dobrą wolą skąpiey á ścisło nákładáć. *Mącz* 432c, 422b.

b. *Ściśle*, *wąsko* (*2*): Ani ſye nam ták ſkąpie o nieprzebránéy dobroći páńſkiéy/ y łáſce przećiw rodzáiowi ludzkiému rozumieć godźi/ żeby przepomniawſzy dobrá/ y pożytku náſzégo/ ſámę tylko chwáłę ſwą ná myśli mieć miał *KochWr* 23.

Szereg: »ścisło a skąpie« (*1*): A wſzákże niechcemy o tych znákách ták ścisło á ſkąpie rozumieć/ żebyſmy od kościołá odgániáć mieli y poſędzáć tákowe/ ktorzy álbo Swiątośći Páńſkich do cżáſu nie vżywáią [...] álbo w ktorych wiárá y miłość powinna oſtydłá/ álbo ktorzy niedoſtátki y vpadki krewkośći ludzkiey do cżáſu ćierpią. *WujJudConf* 137v.

c. *W niewielkim zakresie*, *sporadycznie* (*1*):

Szereg: »skąpie i rzadko« (*1*): Zaden Prorok ták [*tj. odpędzając niemoc słowem*] nie leczył. Ieſli leczyli/ tedy modlitwą/ ręku ſwoich kłádźienim/ y to bárzo ſkąpie y rzadko. *SkarKaz* 421b.

d. *Chciwie*, *pożądliwie*; *avare*, *illiberaliter*, *sordide Mącz* (*3*): Avare, Lákomie. Skąpie. *Mącz* 19c; Illiberaliter, Nieświebodnie/ skąpie. *Mącz* 191a, 403a; **[**Skąmpye tenaciter *ReuchlinBartBydg* Y5**]**.

e. *Zazdrośnie* (*1*): Niedufaycie w złoſci waſzey/ á nieżądaycie drapieſtwa/ á ieſtli bogacztwa wam będą przymnażać ſie nie przykładaycie ſercza. (*koment*) To ieſt, nie miłuycie ich gorączo, ani ich ſtrzeżcie skąpie, ani w nich dufaycie, ani ſie ſnich pyſznicie. *WróbŻołt* 61/10.

f. **[***Biednie*, *niedostatnio*:

Szereg: »skąpie i nędznie«: Semper parce ac duriter ſe habebat. Záwżdy ſie ſkąpie y nędznie miał. *TerentMatKęt* I4.**]**

2. *O sile działania*: *bardzo słabo*, *ledwie* (*1*): Wſzák wiemy iż ná ſwiecie ſą drugie kráiny/ Co tám w nich záwżdy ciepło/ nie máſz nigdy źimy. A ſą też záſię drudzy co látá nie máią/ Pilno ſtárych kożuchow záwżdy dodzyeráią. A to ſie wſzytko dzyeie przez dálekość ſłońcá/ Ze ich ſkąpo dochodzą ty iego gorącá. *RejWiz* 151.

3. *O natężeniu cechy*: *delikatnie*, *nieznacznie* (*1*): POniżéy Kozorożcá rózna piérwſzych rybá: (Południą zowią) ſkłáda wzrok ná Wielorybá. Między tymi ſą záśię drugié gwiazdy płoné Pod Wodnikiem wilgotnym ſkąpo rozświéconé. *KochPhaen* 15.

4. *O ilości*: *mało*, *zbyt mało*; *exigue Calep*, *Cn*; *exiliter*, *parce*, *tenuiter Calep* [*w tym*: *kogo*, *czego* (*6*)] (*7*): Ormus miáſto ku ſłońcá wſchodu/ chędogie y bogáte/ bliſko morzá Perſkiego/ ná wyſpie morſkim záſádzone/ [...] wody czyſte ma/ tylko zboża ſkąpo. *BielKron* 267v; *GórnDworz* Ee4; Iáko ſłyſzę/ kiedyś tu w Polſcze ták było ſkąpo ludźi/ iż Krolowie áż do Niemiec po ludźie ſłáli *GórnRozm* L4, M4v; Exigue, parce, tenuiter, exiliter – Skąpię, nie hoinię. *Calep* 389a; gdźie kije duchowne y laſki vczynkow dobrych/ ktorych v mnie bárzo ſkąpo? *LatHar* 215; A my ládá wiátrom y ſtráchom od ſzukánia ſię zbáwienia odwodźić dáiem: á nic dla ſłodkośći duchowney vćierpieć y opuśćić niechcemy. Przeto iey też nie mamy/ ábo ſkąpo mamy. *SkarKaz* 519a.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (*5*): Parce, Skąpie/ miernie/ ták wczás *Mącz* 277c; Parcissime, Nayskępiey. *Mącz* 277c, 277c; Perparce – Skąpie. *Calep* 787a, [755]a.

Synonimy: **1.a.** *mało*, *niehojnie*, *niekosztownie*, *skromnie*; **c.** *rzadko*; **d.** *chciwie*, *chutliwie*, *łakomie*, *łakomo*, *nienasycenie*, *pożądliwie*; **e.** *zazdrościwie*, *zazdrośliwie*; **f.** *mizernie*, *nędznie*; **2.**, **3.** *ledwie*, *nieznacznie*; **3.** *skrycie*; **4.** *mało*, *niedostatecznie*, *niewiele*, *skromnie.*

Cf **NIESKĄPIE**, **NIESKĄPO**

AĆ

SKĄPIEC *cf* **SKĘPIEC**

SKĄPIENIE (*1*) *sb n*

N sg skąpi(e)ni(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Ograniczanie wydatków, *oszczędne używanie*: Compendium, Zisk/ oſzcządzánie/ Skąpienie/ Pożitek. *Mącz* 288d.

Synonim: *oszczędzanie.*

Cf **SKĄPOŚĆ**, **SKĘPIĆ**, **SKĘPSTWO**

AĆ

SKĄPO *cf* **SKĄPIE**

SKĄPOŚĆ (*16*) *sb f*
skąpość (*15*), **skępość** (*1*); skąpość : skępość *Calep* (*1:1*).
-ą- (*15*), **[**-ąm-**]**.
o *jasne.*
sg N skąpość (*13*). ◊ *G* skąpości (*1*). ◊ **[***I* skąpością.**]** ◊ *L* skąpości (*2*).
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w.*
1. *Cecha kogoś*, *kto jest skąpy*: *przesadna oszczędność*, *chciwość*, *niechęć do wydawania pieniędzy*, *obdarowywania*, *przywiązanie do dóbr materialnych*, *żądza posiadania*; *avaritia*, *tenacitas Mącz*, *Calep*; *malignitas*, *parcitas*, *philargyria Mącz*; *illiberalitas*, *parsimonia*, *sordes Calep* (*11*): Spytał ieden Pitagoraſa chciałliby bogatim być, odpowiedział, bogacztwem gardzę, bo ono z ſzczodroby ginie, á ſkąpoſć iego niedopuſzcża pożywać *BielŻyw* 32; [*Demokryt*] powiadał też ze ſtuſzniey ieſt w ſwych rzeczach ſkąpemu być niż z ſzkodą czudzą zyſku patrzyc. Skąpoſć zaiſte potrzebuie lekarſtwa, ale zyſk ſzkodi. *BielŻyw* 66; [*Tantalowi za to*, *że ugotował swojego syna*, *bogowie*] táką pokutę dáli iż ſtał w wodzye do gęby á prágnął/ co ſie chciał nápić to ſie wodá vmykáłá/ tákież iábłká mu ná rozgach wiſiáły do ſámey gęby á łáknął/ co chciał iábłká gębą doſiądz to ſie mu vmkło. To ſie rozumie o łákomych co máią doſyć/ á nie mogą ſie nápić áni náieść od ſkąpośći *BielKron* 21v; Parcitas, Skąpość/ Oſzcządzánie. *Mącz* 277c, 446c; **[**nyemylosyerdzye, Skąmposcz immisericordia *ReuchlinBartBydg* t7**]**.
W połączeniach szeregowych (*przy wyliczaniu złych cech*) (*3*): Oczy rozokie y brlokowate znamio⟨nują⟩ chytrego á dobrze dowcipnego, wſzakoż tham bywa złoſć, ſkąpoſć, zazroſć, gniew długi, obwowa [*!*] y też obłudnoſć. *GlabGad* N6v; Malignitas, Skąpość/ Lákomość/ Nieſytość. *Mącz* 205d; Philargyria, Avaritia, Lákomſtwo/ skąpość zmiendá/ łákome zbieránie. *Mącz* 297c.
Szereg: »skąpość, (i) łakomstwo (*a.* łakomość)« (*3*): á wſzakoſz ſkąpość y łakomość w młodośći znak yeſt zepſowanego przirodzenia/ y nieſwobodnego vmysłu. *KwiatKsiąż* Cv; Illiberalitas, Parsimonia, avaritia, sordes cui opponuntur Liberalitas et munificentia – Skępoſc, łakomſtwo. *Calep* [504]a, 1054a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]
2. *Przesadne oszczędzanie*, *niechętne wydawanie pieniędzy i dzielenie się nimi*, *zbytnie przywiązanie do dóbr materialnych* (*2*):
W połączeniu szeregowym (*1*): A ieſli kto ma doſtátki/ imioná y pieniądze: niech ták ma/ iákoby nie miał: nie tylo ſię z tego nie weſeląc/ ále co dźień to P. Bogu ofiáruiąc. ieſli to chce odiąć/ áby ſię wola ś. iego dźiałá: á w zátrzymániu y ſkąpośći y w złym ſzáfowániu grzechu nie było. *SkarKaz* 638a.
W przeciwstawieniu: »skąpość ... zbytek« (*1*): A ták miárę záchoway w ſkąpośći á w zbytku/ Abowiem to oboie nie czyni pożytku. Kiedy to iáko kámień coć Pan Bog dał leży/ A zbytek záſię márny też ſzpetnie łeb zyeży. *RejWiz* 18v.
3. *Mała ilość*, *niedostatek*, *szczupłość*, *skromność* [*czego*] (*3*): Parsimonia temporis, Skąpość czáſu. *Mącz* 277c, 220d; rzecż iego [*św. Leona*] poważna y wſpániáłá/ [...] nigdy z ſwey miáry z ſłodkośći y poważności niewychodziłá/ ná ktorą ſię iedno ſpráwę ięzyk obroćił [...]. ſkąpoć [*!*] mowy: ále wyſokie y niebieſkie wyrozumienie hoynie podáie *SkarŻyw* 317; **[**Záiſtebyś teraz ludzie niektore możne/ ták ſkąpe vyzrzał/ że śie przed ſkąpośćią zebránych worow pieniędzy iákoby ſwyątośći nápatrzyć niemogą yedno nád nimi leżą/ á thákowi ſą prawdziwye vbodzy *LorichKosz* 173 (*Linde*)**]**.
Synonimy: **1.**, **2.** *łakomość*, *łakomstwo*; **1.** *chciwość*, *łakota*, *łapanina*, *niesytność*; **2.** *oszczędzanie*; **3.** *małość*, *niedostatek.*
Cf **SKĄPIENIE**, **SKĘPSTWO**

AĆ

(SKĄPSTWO) *cf* **SKĘPSTWO**

SKĄPY (*88*) *ai*
-ą- (*88*), **[**-ąm-**]**.
comp i sup (*3 + 1*) (nåj)skępszy (*4*), **[**skąpszy**]**.
sg m N skąpy, skępszy, nåjskępszy (*47*). ◊ *D* skąp(e)mu (*2*). ◊ *A* skąp(e)go (*11*), skąpy (*1*). ◊ *I* skąpym, skępszym, **[**skąpszym**]** (*2*). ◊ *L* skąpym (*2*). ◊ *f N* skąpå (*4*). ◊ **[***G* skąp(e)j.**]** ◊ *D* skąpéj (*2*); -éj (*1*), -(e)j (*1*). ◊ *I* skąpą (*1*). ◊ *n N* skąp(e) (*3*). ◊ *I* skąpem (*1*). ◊ *pl N m pers* skąpi (*4*). ◊ *G* skąpych (*1*). ◊ *D* skąpym (*1*). ◊ *A m pers* skąp(e) (*3*). ◊ *I m* skąpymi (*1*). ◊ *L* skąpych (*2*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*
1. *O ludziach* (*70*):
a. *Przesadnie oszczędny*, *chciwy*, *nieskory do wydawania pieniędzy*, *żałujący na własne potrzeby*, *zbytnio przywiązany do zgromadzonych dóbr*, *niechętnie z nich korzystający i obdarowujący nimi*, *żądny bogactwa*; *tenax Vulg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *parcus Mącz*, *Calep*, *Cn*; *avarus*, *avidus*, *illiberalis*, *sordidus Mącz*, *Calep*; *restrictus Calep*, *Cn*; *amator argenti*, *attentior ad rem*, *philargyrus Mącz* (*61*): Thák też ſkąpi rodzicy wolą ná co inſſego dobyć z myęſzká ná piwo álbo ná co inſſego co ſwyátu ſłuży/ niżby myeli ſynowi dobrze vczynić/ onego ná náuki s kilká dzieſiąt złotych wyprawić *GliczKsiąż* M2v; *RejFig* Dd7v; OPaleńſkie ty s przodkow/ zá ſkąpe miewáli/ Aleby tym dziſieyſzym/ w tym krzywdę dzyáłáli. Vżywáią ſwych cżáſow/ poczćiwie/ pomiernie/ Doſyć czyniąc ſwym ſtanom/ s káżdym ktemu wiernie. *RejZwierz* 70v; Liberalis etiam significat, Szczodry. Cuius contrarium est Avidus, Skąpy. *Mącz* 191a; Attentior ad rem, skępſzym. *Mącz* 444b, 191a; Ia ták w.m. powiádam/ iż kto ſkąpy/ ten gráć nie pomyſla/ á ieſli go kto kiedy ná tho wyciągnie/ thedy hneth máluczką rzecż przegrawſzy przeſtánie *GórnDworz* M4; Był [...] w Afryce ieden cżłek bogáty bárzo/ Piotr mytnik/ ále barzo ſkąpy/ y ná vbogie niemiłoſierny. *SkarŻyw* 98, 454 *marg*; Dobrze Mośćiwi Biſkupi Iedno niechćieyćie być ſkąpi. Będźiećie mieć ſtroże dobre Daćieli pieniądze ſzczodre. *MWilkHist* B3v; CHłop káżdy ſkąpy/ ácz ieſt y náder bogáty/ W złoto/ śrébro/ imienié/ y w koſztowné ſzáty/ A nie vmié vżywáć co mu ſczęśćié dáło *PudlFr* 20; Illiberalis, Parcus, avarus, sordidus – Nie hoiny, nie datny, skąpy, nieſzczodry. *Calep* [504]a; Pan wielki/ mądry á báćżny/ niema bydź ſkąpy: wſzákoż ná ſwym mieyſcu ma ważyć máło zá wiele/ á wiele zá máło. *GostGosp* 2; **[***ReuchlinBartBydg* H6v; *LorichKosz* 173 (*Linde*)**]**.
skąpy przeciwko komu (*1*): Godźien ieſt robotnik ſtrawy ſwoiei [*Matth* 10/10]) Takci pán mowi/ my zaś ieſtechmy ſkąpi przeciwko prawem robotnikum ſłowa bożégo *MurzNT* 46.
skąpy na czym (*1*): gdy [*Klodoweus*] otrzymał zwycięſtwo nád Wizgoty/ poſłał koniá ſwiętemu Marćinowi do Turoná ná ofiárę/ á gdy go záś chciał odkupić ſtem złotych/ nie możono go z mieyſcá ruſzyć/ kazał Klodoweus dwie ſcie złotych położyć/ tedy koń z mieyſcá poſtąpił. Rzekł krol weſoły/ dobry ieſt ſwięty Marćin ku pomocy/ ále ſkąpy ná frymárku. *BielKron* 162.
[*skąpy w czym*: Pan Chriſtus tedy przypiſał Zbáwienie dobrym Vczynkom Chrzeſcijańſkim: przecż ty niechceſz? y niewierzyſzże ſłowom Pańſkim? álbo chceſz ty tego niedáć; co Pan dáie? cżemu ty chceſz być ſkąpſzym/ w cudzym; niżli on/ w ſwoim? *HerbOdpow* S2v.**]**
W połączeniach szeregowych (*przy wyliczaniu złych cech*) (*18*): Ktory ma wzroſt wyſoki á ſłuſznie tłuſthy znamionuie cżłowieka tępego rozumu, niewdzięcżnego, w wiernoſci nie vſtawicżnego, obłudnego, ſkąpego, y inſze pochodzącego *GlabGad* M3; Brwi barzo poroſłe, iż też będą włoſi kudłate á iakoby kędzierzawe, zna⟨mionują⟩ nieſromiezliwego, ſkąpego/ zawidznego/ leniwego/ ktory łacno inſze poſądza á ſam oſzuſt ſiłny. *GlabGad* N5; Oczy wielkie á barzo roztworzone znamionuią cżłowieka ſmiałego/ zawiſnego/ ktori nie ma wſtydu ani taiemnoſci, plotkę kłamliwego ſrzednie ſkąpego, głupiego, grubego przyrodzenia, y mnieyſze^{go} rozumu niż ſam o ſobie trzima *GlabGad* N6; Nos koſmaty od wirzchu przy

cżele vkazuie cżłowieka dobrego rozumu dowcipnego/ na wſzitko obrotnego/ wſzakoż taki bywa ſkąpy łakomy y okrutny. *GlabGad* N8v; Kto nieczęſto ſie ſmieie y owſzem barzo mało, bywa cżłowiek mądry poważny, y ſtateczny [...] wſzakoż ſkąpy gniewny, nie richło wierząci, y ſwey myſli. *GlabGad* O4v; PIerſi miąſſze á ſzyrokie cżłowieka też mocznego/ ſmiałego znamionuią, ktory też bywa pyſzny, gniewny, ſkąpy/ zawiſny/ drapieżny y domyſlny więcey niż potrzeba. *GlabGad* P4, M2v, M5, M7, O, Ov (*16*); Ale káżdy wiek cżłowiecży [...] przynoſi s ſobą/ y to co chwalić/ y to czo gánić może. Iáko ſtárzy/ iż poſpolicie ſą mędrſzy niż młodzi/ powſcięgliwſzy/ dáley páthrzą rozumem [...]: ſą ſkąpi/ trudni/ nieużyći/ boiázliwi/ ſkrzęthni/ dziwacy ná ſyny/ fráſunk záwdy w domu/ á łáiánie/ bo wſzytko chczą áby po ich woli ſzło. *GórnDworz* K3; Powiedziano mu/ iſz Ian Biſkup Hierozolimſki [...] z ſtał ſię ná Biſkupſtwie ſkąpy/ łákomy y ná vbogie nielutośćiwy *SkarŻyw* 454.

W przeciwstawieniach: »skąpy ... szczodry (*2*), hojny« (*3*): Skąpy dźiś/ áż mięrźiono [*!*]/ iutro názbyt hoyny/ Z tąd nie był czáſem domá/ choćia chleb przyſtoyny. *Prot* B2; *RejPosWstaw* [41[2]]; Vmárł ną [*lege*: nam] Krol/ Polacy Ale pytaſz iáki Krol? Wierz temu że táki. Krol/ nie Tyran/ ále łáſkáwy/ nie okrutnik/ ále miłośierny/ nie popędliwy w gniewie/ ále názbyt ćierpliwy/ nie ſkąpy/ ále ſzczodry/ nie oſpáły/ ále cżuyny/ nieopilcá/ ále trzeźwi nie głupi/ ále mądry *BiałKaz* H2v.

Przysłowie: Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit, [...] Ym kto bogátſzy tym skępſzy. *Mącz* 68b.

Wyrażenia: »skąpy bogaty [= *bogacz*]« (*1*): *CiekPotr* 24; **[**[*niemiecka przypowieść potwierdza*, *że*] Skąpy bogáty ieſt iáko on oſyeł ktory zá żywothá wiele złego ćierpyał/ á po śmierći z iego ſkory bęben vcżyniono/ ták łákomy bogacż z máiętności ſwey żádnego inſſego pożytku niemiał/ yedno że ſye fráſował/ á po śmierći zebrania á páńſthwá iego kto inſſy będzie vżywał *LorichKosz* 173**]**.

»łakomcy skąpi« (*2*): (*nagł*) Ná Lákomce ſkąpe. (–) [...] Syedzi nędznik ná worku/ by miał być żyw wieczńie/ A drugi ná ten worek/ iuż piye beſpyecżnie. *RejZwierz* 124v, bbv.

[»skąpy żmindak«: mogę kilká łákomych bab y ſkąpych żmindakow przydać/ z ktorych oczu rychley tyśiąc łez wyćiśnieſz/ niż ieden kwartnik z mieſzká. *LipsPiotr* 39.**]**

Szeregi: »łakomy, (a, i) skąpy« = *cupidus et tenax Vulg* [*szyk 6*:*3*] (*9*): Mężowi łákomemu á ſkąpemu bez vżytku ieſth máiętność *Leop Eccli* 14/3; Cżegoſz ſię tedy o przyſzłym ſtárcu ſpodziewáć mamy/ ktory iuſz yeſt wſzwey [*!*] młodośći ſkąpy y łakomy? *KwiatKsiąż* Cv; Philargyrotatos omnium avarissimus, Nayskępſzy/ nayłákomſzy. *Mącz* [297]c, 19c [*2 r.*], [297]c; Potym zábiłem ſyná onego rycerzá/ ktory nas przyiął wdzięcżnie/ przeto że niżli ſie ono dziećię było národźiło/ on Rycerz wielkie iáłmużny [*!*] dawał/ ále gdy ſie mu ſyn národźił/ ſtał ſie był bárzo ſkąpy á łákomy/ áby ſyná vbogáćił *HistRzym* 29v; Avarus, Quasi avidus aeris, tenax, parcus, restrictus – Lakomy, skąpy. *Calep* 113a; *LatHar* 126. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»skąpy a mizerny« (*1*): Podcżás [*dworzanin*]/ dla towárzyſtwá niechay gra o máłe/ y o wielkie pieniądze/ á przegrawáiącz niechay ſie nie miecze/ nie gniewa/ nie łáie/ nie drapie kart/ koſthek nie zárzuca: bo ſtąd ludzie ſkąpego/ á mizernego thákiego być rozumieią. *GórnDworz* M4.

Przen (*3*):

Wyrażenie: »skąpa prządka, Lachesis« [*szyk 2*:*1*] (*2*:*1*): W doſtátku będąc vbóſztwo chwalemy/ W roſkoſzy żáłość lekce ſzácuiemy: A póki wełny ſkąpéy prządce ſtáie/ Smierć nam zá iáie. *KochTr* 16; *RybGęśli* Dv; RAz złotowłoſy zá żywotá mego Phoebus tor przeſzedł wozu nie ſwoiego/ Ták moię witkę ſkwápliwie przećiętá Skąpa Láchelis/ y záraz odiętá Rodźicom moim z nádźieią weſele *SzarzRyt* C4v; **[***UrsinGramm* 146**]**.

α. *W funkcji rzeczownika*: *skąpiec* (*8*): *RejFig* Bb6; Homo contempta et sordida vita, Skąpy/ żmiendá. *Mącz* 442d, 403a, 446c; Iáko ſię ieden ſkąpy wpráwił w iáłmużny cżynienie. *SkarŻyw* 100 *marg*; (*nagł*) O skąpym fráſownym. (–) WIerę ia niewiém/ iáko mu vgodźić/ Bo wſzytko mniéma/ bych go miał vſzkodźić. Przemierzły chłopie/ myśląc o tym złoćie/ Leżyſz w fráſunku/ by świniá we błoćie. *PudłFr* 9.

W przeciwstawieniach: »skąpy ... marnotratny, szczodry« (*2*): Także téſz i o vczonych i nievczonych/ tak o proſtych i chytrych/ ſczodrych/ i ſkąpych/ gniewliwych i vkładnych/ dźiwńié ſądzą żáden śię iem niepodobá *MurzNT* 51; A poznaſz wnet y s poſtáwy ſpráwy y poſthępki vmyſłu vnieſionego. Bo poznaſz wnet gniewliwego/ poznaſz dobrotliwego/ poznaſz ſkąpego/ tákże márnotrátnego/ poznaſz ſmętnego/ poznaſz weſołego/ poznaſz mężnego/ poznaſz boiáźliwego *RejZwierc* 19v.

b. *Żyjący oszczędnie*, *skromnie*, *nierozrzutny*, *nienadużywający czegoś*; *zapobiegliwy*, *gospodarny*; *parcus Cn* (*3*):

skąpy w czym (*1*): [*Demokryt*] powiadał też ze ſłuſzniey ieſt w ſwych rzeczach ſkąpemu być niż z ſzkodą czudzą ziſku patrzyc. *BielŻyw* 65.

Przen: *O pszczołach* (*2*): Tu [*przy grobie Kochanowskiego*] ſię ſkąpych pſzczołek roie zwabiły bez wieśći/ Tu zniosły z rozliczńych kwiatkow wyſyſáne treści. *KlonŻal* C4v, A3.

c. *Niespieszny do czegoś* (*4*): CHociażći on [*Jan Jordan*] ták ſkąpy iák ſłyſzyſz w powieśći/ Ale vyrzyſz w potrzebie by namniey nie pieśći. [...] Gotowego do wſzego záwſze Ianá macie. *PaprPan* X4.

skąpy do czego (*1*): [*Bolesław Kryspus*] Nie był ſkąpy do miecżá broniący wolnośći/ Nie dał ſobie Ceſarzom vcżynić lekkośći. *PaprPan* Ee.

skąpy w co (*1*): Parcus opera, Skąpy w robotę/ niepilny/ názbyt ſie ſzánuący. *Mącz* 277c.

Przen: *Nieskłonny do czegoś* [*w co*] (*1*):

W przeciwstawieniu: »skąpy ... nieprzebrany« (*1*): Lecz oto znowu ná mię wſtáli Swowolni ludźie/ y zuchwáli: Chcąc mię pozbáwić duſze moiéy: A tám boiáźni niemáſz twoiéy. Ale ty [*Panie*] wielce dobrotliwy/ Ty miłośiérny/ litośćiwy: Ty (mówię) ſkąpy w rozgniewánié/ A nieprzebrány w litowánié. Ty weyźrzy ná mię *KochPs* 129.

d. *Zachowujący wstrzemięźliwość*, *umiar*; *parcus Cn* (*1*): A iż ten ieſt obyczay we Włoſzech że mężátkom męſzczizni ſłużą/ á v nas to nie przyſtoi/ przeto wſzytkiego tego muſiałem nie włożyć/ gdzie powiáda *del amor vero et falso*, y iáko ktory ma białagłową poznáć/ y czo dáley mowi około miłości [...]. A może mi tego káżdy wierzyć/ żem w tey mierze chciał być ſkąpy/ á nie tylko mi ſie nie zda ábym máło około tey to miłośći powiedział/ ále mi ſie thák widzi/ że przyliż [= *nazbyt*] wiele *GórnDworz* B4.

e. *Eufemistycznie o kobiecie odmawiającej obcowania seksualnego* (*1*): PEwnieby mię (ieſli daſz) ſobie zniewoliłá/ Y tym nie mniéy/ gdyby mi záraz odmówiłá. Miłuię tę co dáie: ſkąpą ſye nie brzydzę: Lecz ty nie daſz/ áni też wnet odmówiſz/ widzę. *PudłFr* 57.

2. *O działaniach* (*3*):

a. *Zbyt oszczędny*, *prowadzony bez ponoszenia koniecznych nakładów* (*1*): Goſpodárſtwo ſkąpe/ ſzkodę y fráſunek záwżdy cżyni: nakład nawiętſzy/ pożytek y ſkarb mnoży *GostGosp* 154.

b. *Stosowany w sposób ograniczony*, *przeprowadzany w niewielkim zakresie* (*1*): A cóż tu inégo przyſtało było Królowi Pánu náſzemu czynić? iédno nie vſpokoić nas tym ſkąpem/ á przed tym w Polſzce nigdy nieſłychánym bránim: gdyż ſye nam był ſprzykrzył ſwym ſzczodrobliwym/ á práwie Królewſkim rozdawánim. *OrzQuin* B2.

c. *Prowadzony skromnie*, *w sposób prosty*, *surowy* (*1*): Tenuissimus victus, Mierniuchne/ skąpe życie. *Mącz* 500c.

3. *O czasie*: *wymagający oszczędnego gospodarowania*, *ograniczenia wydatków* (*1*): Ci tedi [*Zebrzydowski i Krupski*] iednego cżáſu w Wilnie/ gdi był owies nie pomáłu drogi/ á nákoniec áni go doſtáć możono: vbráli dwu páchołkow/ nieznáiomych/ y wyucżywſzy ich wſzytkiego: poſyłáli imieniem [...] Káſzthellaná Wileńſkiego/ od iednego do drugiego dworzániná/ dáruiąc im ceduły:

temu ná 50. temu ná 30. temu ná 10 [*beczek owsa*] [...]. Czo gdy pan Zebrzydowſki s pánem Krupſkim ſpráwił/ á káżdy z dworzan oney cedule iáko w ſkąpy rok/ był bárzo rad/ ſzedſzy ſie ná zamek poczęli ſie pytáć/ tobie wiele beczek/ á tobie wiele. *GórnDworz* S5v.

4. *O jedzeniu*: *będący w zbyt małej ilości*, *mający mało składników* (*2*): A tákowych vbogich żywność niech niebędźie áni roſkoſzna/ żeby ztąd nieprzyzwyczáili ſię źle czynić/ áni też ták ſkąpa [*victus ... parcus*]/ ktoraby ledwie połowicę głodu odiąć mogłá. *ModrzBaz* [38]v; by być mogło/ áby táka dietá béłá/ iáko w drzewie/ álbo w ſalśie/ byłoby dobrze nié/ żeby ták ſkąpa/ ále áby rzeczy do iedzeniá były ná wybór *Oczko* 24.

5. *O Piśmie Świętym*: *wykorzystujący coś w małej ilości*, *w niewielkim stopniu* (*1*):

Wyrażenie: »skąpy w mowie« (*1*): Piſmo ś. ſkąpe w mowie 600.b [*Cf* Niewiedzą ći ludźie iáko ſkąpe ieſt w powieśćiách piſmo ś. á nic nie mowi/ czego ſię rozum domyślić może. *SkarKaz* 600b] *SkarKaz* Oooo2b.

6. *O słowach*: *prosty*, *zrozumiały* (*1*): A Bozka Duchá ś. náuká/ máiąc rzeczy bárzo wielkie/ wyſokie/ prawdźiwe y niepoięte/ o ſłową nie dba/ y owſzem proſtą y nizką wymową wielkość y máieſtat prawdy ſwey pokrywa [...]. A k temu iż rzeczy ſą wyżſze/ niżli rozum poiąć y ięzyk wymowić może: muśi wielkość ich w ſkąpych ſłowách pogrzebáć/ á więcey dźiwowániu y vważániu pilnemu y nabożnemu polecáć. *SkarKaz* 122a.

******* *Bez wystarczającego kontekstu* (*10*): Parce parcus, Zbytnie skąpy. *Mącz* 277c; Restrictus etiam, Ścisły/ skąpy. Restrictus et tenax. *Mącz* 422b, 277c, d, 465b; *Calag* 304a; Deparcus – Skąpy. *Calep* 307a; Triparcus – Barzo skąpi. *Calep* 1087a, [755]a, 919a.

Synonimy: **1.a.**, **b.** *oszcządliwy*, *oszczędny*; **a.** *chciwy*, *łakomy*, *niedarowny*, *niedatny*, *niehojny*, *nienasycony*, *niesyty*, *nieszczodry*; **α.** *liczygrzywna*, *łakomiec*, *żmindak*; **b.** *gospodarny*, *obeszły*, *oszcządający się*, *skromny*; **c.** *niechciwy*, *niechętny*, *niegotowy*, *nieochotny*, *nieskory*; **d.** *mierny*, *pomierny*, *powściągliwy*, *skromny*; **2.b.** *ograniczony*, *okreszony*; **c.** *prosty*, *skromny*; **6.** *niewykrętny*, *niezawikłany*, *porozumny*, *prosty*.

Cf **NIESKĄPY**

AĆ

SKĄSAĆ (*3*) *vb pf*

ſ-, s- (*2*), z- (*1*).

a *jasne.*

inf skąsać (*1*). ◊ *fut 3 sg* skąsą (*1*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skąsáł (*1*). ◊ **[***3 pl m an* skąsali [*cum N pl*: *komorowie*]. ◊ *con 3 sg m* by skąsáł.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI w. s.v. kąsać.*

Pogryźć, *zranić*, *rozszarpać zębami*; *laniare Mącz*; *commanducare*, *commordere*, *commorsicare Cn* [*w tym*: *kogo*, *co* (*żywotne*) (*2*)] (*3*): **[**ieſliby go pies ſkąſał w tym domu gdźie ſpráwy żadney niemiał/ ſobie będźie winien. *SzczerbSpecSax* 245.**]**

Zwrot: »zębami skąsać« = *dentibus laniare Mącz* (*2*): IAko Plin⟨ius⟩ piſze iż ta riba Conger ieſt morzka długa/ na then kſtalłt [*!*] iako węgorz/ ale daleko więtſza, moczna ieſt: Pilipuſzą ką [*!*] ribę zębami ſwemi zkąſa *FalZioł* IV 32c; *Mącz* 183d.

Przen: *Zniszczyć*, *zgnębić* (*1*):

Zwrot: »skąsać zęboma« (*1*): Przyleciał Strus [*tj. papież Pius*] ná pomoc do Rákus Orłowi [*tj. cesarzowi Maksymilianowi*]/ Leciał potym do Węgier/ iął mowić Wilkowi [*tj. królewiczowi Janowi Zygmuntowi Zapolyi*]: Iáko ty śmieſz w ſwey gębie świętą ſzáblę nośić/ A tyś ſkąſał zębomá/ ſwych chrześćian doſyć. *BielSen* 7.

a. [*O komarach*: *pociąć*:

Zwrot: »po wszytkim ciele skąsać«: Niegdy ćieleſna pokuſa przykra mu [*Makaremu*] być poczęłá. tedy ſię ſam oſądził/ áby śiedział [...] w dzikiey bárzo y bágniſtey puſzczy: gdzie komorowie [...] go po wſzytkim ćiele ták ſkąſáli/ iſz wiele ich mniemáło áby był ſtrędowáćiał. *SkarŻyw* 37.**]**

Synonimy: *podrapać*, *pogryźć*, *rozdrapać*, *rozedrzeć*, *rozerwać*, *rozszarpać*, *roztargać.*

Formacje współrdzenne cf KĘSAĆ.

Cf **SKĄSANIE**, **[SKĄSANY]**

AĆ

SKĄSANIE (*1*) *sb n*

G sg skąsaniá.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Pogryzienie, *zranienie*, *rozszarpanie zębami* [*czego* (= *przez co*) (*żywotne*)]: Cżęſto widzieć gdy śmierć wielu nagle łowi/ Niedbáiąć choć byli ieſzcże niegotowi. [...] Męczeńſtwem y głodem wiele ich poległo/ Wielę [*!*] ich przed morem wfortę śmierći wbiegło. Inych popalono/ drudzy potonęli/ Od ſkąſánia gádzin inſzy poginęli. *WisznTr* 33.

Synonimy: *rozdrapanie*, *rozedranie*, *rozerwanie*, *rozszarpanie*, *roztarganie.*

Cf **SKĄSAĆ**

AĆ

[SKĄSANY *part praet pass pf*

N sg f skąsáná.

Sł stp brak, *Cn w innym znaczeniu s.v. skąsać*, *Linde brak.*

Zjedzony: Y ſpytali go [*Kutberta*] co iadł przez ty pięć dni? A on im pod ſłomą pięć cybuł vkazał: iedná tylo znich byłá ná poły ſkąſana. *SkarŻyw* 248.

Synonim: *pojedziony.*

Cf **SKĄSAĆ]**

AĆ

[SKELETON] *cf* **[SZKIELET]**

(SKĘDZIEROWAĆ) *cf* **SKĘDZIEROWANY**

SKĘDZIEROWANY (*1*) *part praet pass pf*

G pl skędzi(e)rowanych.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Poskręcany, *pozwijany*, *ułożony w kędziory*:

Wyrażenie: »skędzierowane włosy«: á nákoniec [*prorok Izajasz*] táką pomſtę opowieda: (Miáſto woniey wdźięczney/ przyſtąpi ſmrod: miáſto złotych páſow/ powrozy: miáſto ſkędźierowánych włoſow [*pro crispanti crine Vulg Is* 3/24]/ ogolenie y łyſość: miáſto białych chuſt/ włośiennicą odźiani będźiećie. *SkarKazSej* 704b.

Synonimy: *kędzierzawy*, *pokręcony*, *skrzywiony.*

AĆ

SKĘPAĆ *cf* **SKĄPAĆ**

SKĘPIĆ (*14*) *vb impf*

inf skępić (*5*), skąpić (*2*) *Mącz* (*5*:*2*). ◊ *praes 1 sg* skąpię (*2*), **[**skępię**]**. ◊ *3 sg* skąpi (*1*). ◊ **[***3 pl* skąpią.**]** ◊ *praet 1 sg m* -m skąpił (*1*). ◊ *3 sg m* skąpił (*1*). ◊ *imp 2 sg* skąpi (*1*) *BielŻyw*, skęp (*1*) *SienLek*.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Przesadnie oszczędzać*, *wydawać mniej niż należy*, *żałować na własne potrzeby*, *niechętnie korzystać ze zgromadzonych dóbr i dzielić się z innymi*, *gonić za bogactwem*; *parcere Mącz*, *Cn* (*3*): Exigue sumptum facere, Máło nálożyć/ Skępić/ Mało wydáwáć. *Mącz* 110d; Semper liberalissimus munificentissimusque fuit, Záwżdy hoyny á ſwiebodny był/ nigdy nieskąpił. *Mącz* 237d, 277c.

[*skąpić w czym*: Prawdziwe ieſt zdánie Ariſtoteleſa Philozophá/ kthory powiedział/ że niktorzy ludzie ták barzo w rzetzach ſwych ſkąpyą/ iákoby wietznie żywi być mieli *LorichKosz* 173.

W przeciwstawieniu: »szafować ... skąpić«: Ieſt niektory co hoynie rzeczámi ſwemi ſzáfuie/ á wżdy mu przybywa/ á drugi ieſt

ktory ſkąpi więcey niż przyſtoi [*prohibet seipsum a rectitudine*]/ á wżdy vbożeie. *BibRadz Prov* 11/24 (*Linde*).**]**

2. *Żyć oszczędnie*, *nie być rozrzutnym*, *ograniczać wydatki*, *zbierać*, *odkładać pieniądze*; *oszczędnie używać*, *nie trwonić*, *nie marnować*; *comparare*, *compendii facere*, *se servare Mącz* (*7*): Wiedz ſie być ſmiertelnego, przeto nie pokładay ſobie żywota długiego, Tak ſie vchroniſz wiele złego y też nauczyſz drugiego. Wſzakoż ſkąpi iakoby długo żyw miał być, á niechciey nikogo ſzkodzić. *BielŻyw* 20; Parsimoniam adhibere, Oſzczędáć ſie skępić. *Mącz* 151c; Comparo, Skąpię/ ściskam groſz ku groſzowi/ oſzczędzam ſie. *Mącz* 277c; Eo me servavi, Ná tom skąpił/ ná tom ſie oſzczędał. *Mącz* 389a, 75d, 289a.

Przysłowie: Sera in fundo parsimonia, Nie wczás ten skąpić poczina/ który ſie gdy máło ná dnie oſzczymia. *Mącz* 140b.

3. *Szczędzić*, *dawać zbyt mało*, *wydzielać*; *tu z przeczeniem*: *nie żałować* [*czego komu*, *czemu* (*żywotne*)] (*2*): (*nagł*) Náuká doświadczona/ iáko koniá ku zawodowi w práwić. (–) [...] Day mu przes dwie niedźieli ieść świéżą rżáną ſłomę/ á owſá mu nieſkęp co może z ieść/ á wſzákże mu chędogo day: wodź że go po ránu y w wieczor/ á day mu ſye trzeć *SienLek* 188v.

a. *O Bogu udzielającym łask* (*1*): My wierzymy w Duchá Swiętego/ Bogá w Troycy iedynego/ boć on nas ſmętne ćieſzy/ łáſki ſwoiey nam nie ſkąpi *ArtKanc* M12v.

4. *Powstrzymywać się*, *zachowywać umiar* (*2*): Defraudare genium, Strzimawać ſie/ nie dać ciáłu woley/ Skępić/ nie vżiwáć ták yáko ſie godźi. *Mącz* 144b, 136b.

***** [***Bez wystarczającego kontekstu***: ſkąpię et ſkępię/ Parco, corrado, genium defraudo. *Volck* Zzzv.**]**

Synonimy: **1.**, **2.** *oszczędać*; **1.** *oszczymiać*; **4.** *hamować się*, *miarkować się*, *oszczędać się*, *oszczymiać się*, *powścięgać się*.

Formacje współrdzenne: *poskępić*; *uskąpiać*; *zskąpieć*.

Cf **SKĄPIENIE**

AĆ

SKĘPIEC (*35*) *sb m*

skępiec (*33*), **skąpiec** (*2*); skępiec : skąpiec *RejZwierc* (*18*:*2*).

e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ec).

sg N skępiec (*19*). ◊ *G* skępca (*3*). ◊ *A* skępca (*9*). ◊ *I* skępc(e)m (*1*). ◊ *L* skępcze (*1*). ◊ *pl N* skępcy (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w.*

Człowiek przesadnie oszczędny, *chciwy*, *nieskory do wydawania pieniędzy*, *żyjący poniżej poziomu*, *na który go stać*, *zbytnio przywiązany do zgromadzonych dóbr*, *niechętny do korzystania z nich i dzielenia się z innymi*, *wyzyskujący innych*, *żądny bogactwa*; *pecuniae amator*, *philocrematos Mącz* (*35*): A ze ſtá iednego znaſz/ co tym kſtałtem żywie/ Nábywáiąc łákomie á nieſpráwiedliwie/ Aby iego nábycia nie ſzárpano márnie/ Bo ſie Páńſkie przeklęcie záwżdy zá tym gárnie. Tylkoſz w zyſku nędzniku/ coś łákomie zbierał/ Tyś ſie nędze náćirpiał/ á iny w tym gmerał. [...] Widziſz onego ſkępcá/ coż mu po tym było/ A wſzák to dármo leżąc ná poły pogniło. *RejWiz* 191v, 69v; *RejFig* Bb6; IEden ſkępiec odumárł wiele ſrebrá złotá/ Ceſárzowi dano znáć/ iż piękna robotá/ Ieſliby chciał co kupić/ do ſkárbu ſwoiego/ Ten rzekł/ dowiedzcie mi ſie od kogo pewnego/ Ieſliże dobrze ſypiał/ tę podułzkę iego/ Narádſzey bych ią kupił/ do łożá ſwoiego. Bowiem ten o tym myſląc/ ſtrzegąc y zbieráiąc/ Muſiał pewnie doſypiáć/ by ná grudzie Záiąc. *RejZwierz* 24v; Ieſliże pobierzemy coś my záſłużonym Mężom dáli/ vczynimy Miáſto ſwe nieſłowne/ będźiemy też nienawiſnemi ſámi v wſzech ludźi: ábowiem/ kto może náwidźieć álbo lubić ſkępcá/ ſmrodá wieczngo *OrzRozm* Pv; A Zęboczki nieboſzczyk ſnadź powiedał o iednym ſkępcże/ ktory niechcąc ná ten cżás zboża przedáć kiedy było drogie/ nádziewaiąc ſie ieſzcże więtſzey drogośći/ gdy obaczył że co dáley to bárziey ná doł ſtępuie/ z deſperáciej obieśił ſie *Górn-Dworz* Q8v; *RejPos* 264; Skępiec káżdego drapie iáko może *RejZwierc* 217.

W połączeniach szeregowych (*przy wyliczaniu typów ludzi odznaczających się złymi cechami*) (*5*): Twarż blada vkazuie cżłowieka nie zdrowego, wſzakoż złoſnego, łgarza y pyſznego, ſkępcza vpornego, nie wiernego y nie pobożnego *GlabGad* N2v; Komu ſie brwi ku dołu zkrziwiaią gdi ſkim mowi albo patrzy na kogo znamionuią cżłowieka złoſnego/ matacża/ fałſzerza/ ſkępcza/ milcżącego, zdradnego, á ſwey myſli. *GlabGad* N5; Ręka barzo poroſła, znamionu⟨je⟩ okrutnika ſkępcza/ y łakomcza *GlabGad* P3, N6v, P2v.

W przeciwstawieniach: »hojny (*8*), marnotratca (*a.* marnotratnik) (*7*), utratnik (*3*) ... skępiec« (*18*): (*marg*) Skąpiec á márnotratcá máło rozni. (–) bo też ow niczego dobrego nie vżywie/ bo ieden cżás żywotá ſwego záſpi/ á drugi zápije/ á zyadſzy onę ſztukę mięſá [...] głod gdzie w cieniu álbo w pochronie iákiey ćirpieć muśi *RejZwierc* 104v; (*marg*) Skąpiec á vtráthnik nigdy niebeſpieczni. (–) [...] Bo obádwá iednák ſwym vmyſłom doſyć czyniąc bez thrudnośći być nie mogą. Ow ieden biega áby ſwych pożytkow nie opuśćił/ á iżby záwżdy doſypował. A ow záſię biega áby co gdzie wybiegał á iáko może nábył/ áby doſyć czynił zwyczáiom ſwoim. *RejZwierc* 105; Skępiec gdzye może drze wełnę z Báráná/ Thák z vbogiego wziąć mu iáko s páná. Hoyny ten pewnie cżáſem przyłgáć muśi/ Gdy gdzie wziąć tu wziąć o wſzytko ſie kuśi. *RejZwierc* 217, Bv, B3, 105, 217 [*7 r.*], 217v [*3 r.*], Bbb2 [*2 r.*].

W porównaniach (*2*): Skępiec iáko głog co drapie przy drodze/ Iágody twárde á Kozá gi głodze. *RejZwierc* 217, 217.

Przysłowia: Márnotrátcá á ſkępiec z iednego domu idą. *RejZwierc* 105; SKępiec á hoyny nic po nich nikomu/ Práwie z iednego idą obá domu. *RejZwierc* 217, Bv.

Skępiec ieſt iáko ná ſkále iágody/ Ludziom nic po nich iedno Wronam gody. A hoyny záſię iáko Groch przy drodze/ Kto ſie nie leni ten go idąc głodze. *RejZwierc* 217.

Skępiec ácż márnie tu vżywie ſwiátá/ Wżdy mu ſie wlecże ſtráwicá ná látá. Hoyny do cżáſu iáko pan vżywa/ A cżáſem s páńſtwem y pod łáwą bywa. *RejZwierc* 217.

V ſkępcá cżáſu wſzytkiego żywotá/ Ná bárzo cienkiey nići wiſi cnotá. *RejZwierc* 217.

Skępiec y z Dębu radby odárł łyká *RejZwierc* 217v.

Mędrcy ktorzy ſie ná rozumiech ználi/ Przyſzłym żebrakiem hoynego názwáli. Skępcá márnego wſzyſcy po thy cżáſy/ Wieczným żebrakiem przezywáią náſzy. *RejZwierc* 217v.

Skępcy ſą iáko co przy miſie ſiedzą/ Z dáleká pátrząc ále nic nie iedzą/ Márnotrátnicy kiedy obiad zyedzą/ Cżáſem o głodzie przy wieczerzy ſiedzą. *RejZwierc* 217v.

Wyrażenia: »skępiec bezedny« (*1*): *Lamathus* łotr wierutny przyſzedł do iednego/ Co ná workách náśiedźiał ſkępcá bezednego/ Do zdawná opátrznego męża Chryſerotá: Ták go mieſzcżánie zwáli/ dla miłośći złotá. *KlonWor* 42.

»skępiec marny« (*2*): Snadź vtrátniki w cudzych kráioch wieſzą/ Wierę mym zdániem ſnadź tym máło grzeſzą. Skępcá márnego pyęknie podle drogi/ Mogłby záwieśić cżáſem y zá nogi. *RejZwierc* 217, 217v.

Szereg: »skępiec, żminda« [*szyk 1*:*1*] (*2*): Homo sordidus, Wielki żmindá/ skepiec [*!*] który ſie nie może chlebá náyeść. *Mącz* 403a, [297]d.

Synonimy: *liczygrzywna*, *łakomiec*, *żmindak*.

AĆ

SKĘPIEĆ *Cn*; *Linde XVIII w.*; *poza tym XVI w. błędnie zam. zskąpieć*.

SKĘPOŚĆ *cf* **SKĄPOŚĆ**

SKĘPSTWO (*9*) *sb n*

-ę- (*8*), -ęm- (*1*).

o *jasne*.

sg N skępstwo (*4*). ◊ *G* skępstwa (*3*). ◊ *D* skępstwu (*1*). ◊ *A* skępstwo (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*: *skąpstwo*, *skępstwo.*

1. *Przesadna oszczędność*, *chciwość*, *niechęć do wydawania pieniędzy*, *obdarowywania*, *przywiązanie do dóbr*, *żądza posiadania*; *parsimonia Mącz*, *Cn*; *avaritia*, *tenacitas Mącz*; *illiberalitas*, *malignitas*, *sordes Cn* (*8*): Avaritia, Lákomſtwo. Skępſtwo. *Mącz* 19c, 446c; ále ktho gra [*w karty*] pieniądzom nie folguiąc/ tám ſkępſtwo żadną miárą być nie może. *GórnDworz* M4v, M4; **[***LorichKosz* 178**]**.

W połączeniu szeregowym (*przy wyliczaniu złych cech*) (*1*): Kroki w chodzeniu ſzyrokie ale nie richłe vkazuią też gruboſć rozumu, złą pamięć, ſkępſtwo nierobotnoſć y leniwe wierzenie. *GlabGad* P7v.

W przeciwstawieniach: »hojność, **[**szczodrość**]** ... skępstwo« (*1*): *KochDz* 106; **[**Strzeſz ſie ſkępſtwá/ y zbytniey ſzczodrośći/ Wedle dochodow twych cżęſtuy gośći. *WirzbGosp* A3v**]**.

Szeregi: »skępstwo i chciwość« (*1*): Pátrz ná niewinné dźiatki gdźie niemáſz przyſády/ Ani ieſcze vwodzą Człowieká złé rády: Vyźrzyſz znáki nie máłé wrodzoney hoynośći/ Y cnoty: á nie vyźrzyſz ſkępſtwá y chćiwośći. *KochDz* 106.

»skępstwo a kurczenie« (*1*): Parsimonia rusticana, Skępſtwo á kurczenie chłopskie. *Mącz* 362b.

»zazdrość ani skępstwo« (*1*): Ale y oná/ [...] Fortuná/ zámną świadcży/ że dáleko Mniey dobr ná świecie nizli tego/ co złym Ludzie miánuią: bo vbogáćiwſzy Pewną cżęść ludzi/ pátrzay/ co ich ćięſzkim Vboſtwem trapi. A iż tego żadney Zazdrośći gwoli/ áni ſkępſtwu ſwemu Nie cżyni/ ále niedoſtátkiem tylko Ścíśniona *KochOdpr* B2.

2. *Umiar*, *ograniczanie wydatków* (*1*): Powiedáią/ że to muśi być ślácheckiego ſtanu ludźiom/ y ich máiętnośćiam pozwolono/ áby ſię ſtroyniey niż poſpolſtwo vbieráli. Lecż y te słowá ſą ſercá nádętego: á one nie bárzo obycżáynego/ gdy kto vdawſzy ſię ná zbytnie ſtroie y ná wſzeláki zbytek/ chce áby ná drugie vſtáwy ſkępſtwá [*leges ... parcitatis*] piſano. *ModrzBaz* 50v.

3. **[***Zazdrość*: Abo ſkępſtwo/ ábo iáka niechęć przećiwko ludźiom vcżonym tákże Zakonnikom [...] tho ſprawiłá/ że Przodkow tey Fámiliey nie wſpomnieli/ ták dawney/ y Rzeczypoſpolitey záſłużoney/ z kthorey [...] ieſt wiele Domow Możnych *PaprHerby* 237.**]**

Synonimy: **1.** *chciwość*, *łakomość*, *łakomstwo*, *łakota*, *łapanina*, *niesytność*; **3.** *zazdrość*.

Cf **SKĄPIENIE**, **SKĄPOŚĆ**

AĆ

(SKĘSIĆ) *cf* **[SKĘSZONY]**

SKĘSOWAĆ (*1*) *vb impf*

1 sg praes skęsuję.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Odgryzać, *odrywać zębami*:

Zwrot: »skęsować zęboma«: Demordeo, Skęſuyę zębomá/ zdzieram. Morsu decerpo. *Mącz* 232a.

Synonimy: *odgryzać*, *odjadać.*

Formacje współrdzenne cf KĘSAĆ.

AĆ

[SKĘSZONY *part praet pass pf*

N sg n skęsz(o)n(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przen: *Zerwany*, *zniweczony*: Naprzód, co się elekcyjej deputatów dotycze, tak stanęli, żeby albo w niezgodzie dwoi, albo przez jedne obrani, in praeiudicium i z protestacyją drugich illegitimi nie byli, a zatym żeby to sacrosanctum subsellium z strony województw poznańskiego i kaliskiego skęszone nie było *AktaSejmikPozn 1590*/141.**]**

AĆ

SKI (*1*) *sb n indecl*

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVIII w.*

Cząstka służąca do tworzenia nazwisk, *świadcząca o szlacheckości nazwiska*: bo v nas śiłá ſzláchćicow ná przewlokłe ſki/ choć w ſzláchectwie y iedney litery nie máią. *VotSzl* F; **[**Ale ći właſną cnotą ſławy doſtawáli/ Nie ták iáko dźiś v nas złotem kupowáli: Da wnet tyſiąc/ da y dwá/ byle mu ſki dano/ A ktemu miłośćiwym Pánem názywano *PaprGniazdo* B3 (*Linde*)**]**.

AĆ

SKIBA (*38*) *sb f*

f (*20*), *m* (*18*) [*w funkcji n-pers*].

a *jasne.*

sg N skiba (*23*). ◊ *G* skiby (*1*). ◊ *D* skibie (*4*). ◊ *A* skibę (*2*). ◊ *pl G* skib (*1*). ◊ *A* skiby (*6*). ◊ *I* skibami (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w.*

1. *Wąski*, *podłużny pas ziemi odcinany i odkładany na bok przez pług w trakcie orki*, *też*: *zagon*; *lira BartBydg*, *Mącz*, *Calep*; *sulcus BartBydg*, *Cn*; *gleba Mącz*, *Calep*; *porca Mącz*, *Cn*; *stria*, *striga Cn* (*11*): Lira, d⟨icitu⟩r sulcus cum vomere factus, skyba *BartBydg* 83, 83; Liratim, Per liras – W skibi, wbrozdi. *Calep* 608a; ZOránie roley ták ma bydź ná dźień kędy dwiemá wołmi orzą [...]. Naprzod/ Stáie ma bydź ſążon 36. w káżdy ſążeń łokći 3. kupieckich w zdłuż/ á w ſzerzą zagonow 45. á káżdy zagon áby rowny był ieden iáko drugi. ma bydź ſkib 8. á zagon ma bydź 3. *GostGosp* 156; **[**porca skyba d⟨icitu⟩r terra eminens inter duos sulcos *ReuchlinBartBydg* p5, r8v, A6, Sv; mają [*kmiecie*] pod sobą włók osiadłych 36 1/2 zagonów 3 i skiba 1 *LustrWpol* II 250; opátrzni oracże rolą ſurową/ rádzą trzy álbo cżterzy kroć przeorawáć [...]. Dáley też nie poſtępuią w orániu/ bowiem zá cżwartym rázem źiemiá iuż doſtátecżnie bywa ſpráwiona [...]: dla tey też przyczyny oracże dobrzy/ ſkiby álbo bryły wielkie zwykli káźić álbo młoty rozbijáć/ ábowiem ináczey nie mogą być role ſpráwne ku rodzáyności. *Cresc 1571* 89 (*Linde*)**]**.

skiba czego (*5*): Albo ieſliby tákiéy źiemie iłłowátéy álbo darnu [*które są najlepsze na upust*] miéć nie mógł [...]: tedy pátrzay [...]: by więc miáłá być y łąká dobrégo trawniku/ co by ſye nie kruſzył: każyſz pługiem vorać ná ſkład ſkiby ónego Trawniká/ á ón Trawnik vorány/ káż Rydlem kráiáć/ á wozmi álbo kárámi woźić/ do Vpuſty. *Strum* M2. *Cf Wyrażenie.*

Zwrot: »skiby, w skiby (u)orać« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): *Strum* M2; Lirare – Brozdi czicz [*lege*: czynić], w skibi orac. *Calep* 608a; **[**skyby oracz vel broną wloczicz, [...] liro, -are i⟨d est⟩ arare, sulcare *ReuchlinBartBydg* Q5**]**.

Wyrażenie: »skiba rolej, ziemie« = *gleba Mącz*, *Calep*; *frustum terrae Calep* (*2*:*2*): Są też niktore dowćipy/ iakoby ograniczone/ a iako wprawiech mowią podobne klawtowi albo ſkibie źiemie *KwiatKsiąż* K2v; Lira, Skibá roley/ też zagon álbo léchá roley miedzy dwiemá brozdomá. Alias Porca. *Mącz* 195c, 146c; *Calep* 457b.

W przen (*1*): Tám [*tj. na zachodzie*] żyemyá ná rodzáynym darnyu ſtokrotny owoc czyſtego páńſkyego náſyenya dawa: Tu [*tj. na wschodzie*] zboże ſkibámi przykryte w kąkol y w owyeſek ſye wyradza. *KromRozm III* O3v.

2. *Kawałek*, *część*; *porcja* (*9*):

a. *Kawałek pieczywa*, *kromka chleba*, *też*: *kęs*; *buccella Murm*, *BartBydg*, *PolAnt*; *parva bucca*, *crustulum*, (*parvum*) *crustum Murm*, *BartBydg*; *fragmentum*, *morsellus panis BartBydg*; *frustum panis Cn* (*7*): Crustum idem, Ader eyn ſtuck brot ader kuchen. Skybá. *Murm* 159, 159; Bucculla, buccella, stuczka, morsellus panis, parva bucca, skyba *BartBydg* 20b, 37b; Abo iadłem ſkibę moię ſam/ żeby iey nie iadłá ſierotá. *BudBib Iob* 31/17.

Zwrot: »w skiby skrajać« (*1*): Tedy piekarz kołacż poſtáwił [...]: Kmiotek [...] Wſzyſtek kołacż w ſkiby ſkráiał. *BierEz* D2v.

Wyrażenie: »skiba chleba« [*szyk zmienny*] (*1*): [*Eliasz poprosił wdowę o wodę*] Y ſzłá áby przyniosłá/ záś (on) záwołał do niey y

rzekł/ przynieś mi proſzę ſkibę chlebá [*buccellam panis*] wręce twey. *BudBib* 3.*Reg* 17/11; **[**A wzyawsy evffraxya szvknya y myska z warzą y szkyba chleba, podala yey *ŻywEufr* 101; *OczkoPrzymiot* 207; *GrzegŻarnPos 1597* 129v (*Linde*)**]**.

[*Szereg*: »grzanka albo skiba«: piſzą/ że [*Demokryt*] chlebá grzankę álbo ſkibę w winie omoczywſzy/ á ſuchą miętkwią poſypawſzy/ do żołędka przykładał/ y tym choroby ták nagłéy pozbywał. *OczkoPrzymiot* 207.**]**

b. *Plaster*, *płat* (*1*):

Zwrot: »skiby krajać« (*1*): Dobré téż płucá ſkopowé/ gdy s nich ćienkié ſkiby kráie/ á ćiepło ná ſinné mieſtcá przykłáda. *SienLek* 148v.

c. *Odłamek*, *okruch skalny* (*1*): [*ludzie*] ktorzy z tobą walczą/ zniſzczeią. [...] Otom ia ćiebie vczynił iáko woz/ á iáko bránę nową żębiáſtą [*!*]/ thy będźieſz łámał gory/ a obroćiſz ię [*!*] w drobne ſkiby [*triturabis montes et comminues*]/ a pagorki w proch pokruſzyſz. *BibRadz Is* 41/15.

3. *n-pers* (*18*):

Zestawienia (*18*): Prziſli przet prawo naſzę Iako vcziwy męſzyewye Iako vczywy Ian Skiba: y vczywy Andruſz nyezolowſky zvdayąncz prawą wpiſzacz Acta swoyę ktore myedzy zobą mayą *ZapKościer 1584*/48v; tedy vcziwy Ian skiba będnze powynyen vſziwacz ty wloky tak dlugo poki Andraſz ty wloki nyewykupi *ZapKościer 1584*/48v; a Gdiby teſz Ian skiba czwartego Roku vgor potaral tedy Ian skiba powynyen na thę rolą ſzacz. *ZapKościer 1584*/48v; Gdzye przytym byely vczywy ludzyę przytym darowanyu Iako Pan Marczyn Skyba starſzy prziſzyeſzny Iacobus pyſzarſz Koſczerſki Matyſz stęſzyczye y wyele ynnych dobrych ludzy wyari Godny *ZapKościer 1587*/70; ten vczywy Ian Skiba thę svmyę wyſzy opiſzaną ſza raſz [*!*] poloſzyel *ZapKościer 1587*/71v, *1579*/II, *1581*/17v [*3 r.*], *1582*/27v, *1584*/48v [*3 r.*], 51, *1587*/71v [*3 r.*].

Synonimy: **1.** *gruba*, *grzęda*, *lecha*, *zagon*; **2.** *część*, *kabałek*, *kawalec*, *kęs*, *kruszyna*, *krzyna*, *odrobina*; **a.** *parteka*; **b.** *odcinek*, *odrzaz*.

AĆ

SKIBKA (*5*) *sb f*

a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ka).

sg N skibka (*4*). ◊ *A* skibkę (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII*(*XVIII*) *w.*

Dem. od „*skiba*”:

1. *Od znacz.* ‘*wąski*, *podłużny pas ziemi*’ (*1*):

Wyrażenie: »skibka rolej« (*1*): Glebula – Skibka roley. *Calep* 457b.

2. *Od znacz.* ‘*kawałek*, *część*’ (*4*): Crustum – Kąſsek kabałek, skibka, stuczka. *Calep* 273b.

a. *Od znacz.* ‘*kawałek pieczywa*’; *buccella Vulg*, *Calep*; *bucca*, *buccellatum Calep* (*3*): Buccella – Skibka. *Calep* 141a, 141a; **[**bucella d⟨icitu⟩r a bucca, tam pro morsello panis skybka, quam pro parva bucca gąmbka *ReuchlinBartBydg* e4, t6; Y rzekł do niey [*do Rut*] Boos/ Gdy cżás będzie iedzenia/ przydź tu/ a iedz chleb/ y rozmotz ſkibkę twoię w oććie. *Leop Ruth* 2/14 (*Linde*)**]**.

skibka czego (*1*): *SienLek* 167v *cf Zwrot. Cf* **[***Wyrażenie***]**.

Zwrot: »wykroić skibkę« (*1*): Gdy ſobie kóń wárgi/ iákożkolwiek pokáźi/ álbo mu ſye popádáią/ wykróy ſkibkę ośrzódki chlebowéy/ á nátrzy ią co nalepiey ſolą/ przyłoż mu ze dwánaśćie godźin/ thedy mu odwilgnie *SienLek* 167v.

[*Wyrażenie*: »skibka chleba«: Y przidźie ná to/ że ktokolwiek zoſtánie w rodźie twoim/ przidźie áby ſie zań modlono/ á będzie ofiárował pieniądz ſrebrny/ y bochnek chlebá/ mowiąc: Proſzę/ przypuść mię do iedney cżęśći káplánſkiey/ że zyem ſkibkę chlebá [*buccellam panis*]. *Leop 1577* 1.*Reg* 2/36 (*Linde*).**]**

Synonimy: **1.** *grządka*, *leszka*, *zagonek*; **2.** *cząstka*, *drobinka*, *kabałek*, *kąsek*, *kruszynka*, *krzynka*, *odrobinka*; **a.** *kąsek.*

AĆ

[SKIEŁK] *cf* **ZGIEŁK**

SKIEŁZAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

3 sg praes skiełzá się.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kiełznąć.*

Przen: *Skłaniać się*, *przechylać się*, *prowadzić* [*do czego*]: To iáwna rzecż/ iż zpotraw á znapoiow roſkoſznych/ niemierność rośćie: ktora ſnádno ſkiełza ſię [*delabi*] do pieſzczoty/ do beſtliwośći y do zemdlenia/ ktore rzeczy ſą bárzo wielkie zarázy Rzeczypoſpolitey. *ModrzBaz* 113v.

Formacje współrdzenne cf KIEŁZAĆ SIĘ.

AĆ

SKIEŁZNAĆ (*1*) *vb pf*

3 sg m praet skiełznął.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przen: *Ujarzmić*, *podporządkować* [*kogo*]:

Szereg: »skiełznać i zmamić«: Powiedz mi [...] ktoć to roſkazał/ ábyś ty ná Wielkenoc/ ty rzetzy tzárował/ krzyżyki nád nimi tzynił [...]? Vkaſz gdzie teſz do Słonin ták mowili/ iako ty tu mowiſz? [...] Izaſz Słonina álbo Swiniá dawa zbáwienie rodzáiowi ludzkiemu? O iákoſz was ten Antykryſt Rzymſki ſkiełznał y zmamił/ iż theſz nákoniec Swinię ſmrodliwą tzynićie/ y vtzyćie/ być lekárſthwem zbáwiennym rodzáiu ludzkiego? *KrowObr* 98v.

Formacje współrdzenne cf KIEŁZNAĆ (*Errata*).

AĆ

SKIEŁZNĄĆ SIĘ (*1*) *vb pf*

e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* ochełznać).

fut 3 sg skiełznie się. ◊ **[***praet 3 sg n* skiełznęło się.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kiełznąć.*

Ześliznąć się, *zsunąć się*, *spaść*; *przen*:

[*skiełznąć się z czego*: Przetho człowiek káżdy krzeſciáńſki/ z wielką pilnoſcią ſtrzedz ſye ma tey chytrey zdrády dyabelſkiey/ y mocnie ſtać ma przy tey opoce/ ná kthorey pan Kryſtus koſcioł ſwoy zbudował. [...] Ale nieſtetys miły Boże/ wiele ich bárzo ſłábo ná tey opoce ſtáło/ Wiele ſye ich s tego kámieniá skełznęło. *ZebrzydOdpow* i4.**]**

a) *Potknąć się*, *pomylić się*:

Fraza: »język się [*w czym*] skiełznie« = *ktoś się przejęzyczy*: Bo [*gdy chodzi o obrazę majestatu*] y ná oſobę trzebá mieć wzgląd/ ieſli to mogłá vczynić/ y ieſli co przed tem tákie^{go} vczyniłá/ ieſli byłá zupełne^{go} rozu^{mv}: á nie iuż/ ieſli ſię ięzyk wczem ſkiełznie [*lubricum linguae*] káráć *ModrzBaz* 82.

Synonim: *zemknąć się.*

Formacje współrdzenne cf KIEŁZAĆ SIĘ.

Cf **SKIEŁZNIONY**

AĆ

SKIEŁZNIONY (*1*) *part praet pass pf*

N sg m skiełzni(o)ny.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Który się ześliznął, *zsunął*, *spadł*: Prolapsus, Collapsus, delapsus – Zemkniony zkiełznioni. *Calep* 857b.

Synonim: *zemkniony.*

Cf **SKIEŁZNĄĆ SIĘ**

AĆ

SKIERKA (*9*) *sb f*

e *oraz* a *jasne.*

sg N skierka (*2*). ◊ *G* skierki (*2*). ◊ *D* Skierce (*1*). ◊ *A* skierkę (*1*) [*w tym*: **[**-kie**]**]. ◊ *I* skierką (*2*). ◊ *pl A* skierki (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Dem. od „*skra*”:

1. *Od znacz.* ‘*rozżarzona cząstka płonącej materii*’ (*1*): **[**De scintilla skÿerka *GlosyKórn* II 169.**]**

Wyrażenia: »maluczka skierka« (*1*): W naczynie/ Pánie/ ćiáſne/ Táka władza nie wpádnie/ By wſchod y zachod/ iáſne/ Y iák nádźieiá władnie/ Máluczką ſkierką oświećiło ſnádnie. *GrabowSet* N4v.

[»skierki płomień«: rzekł Eſdras widzę Panie iſz pierwey ſkierki płomien przeſzedł widzę teſz y deſcz wielki ſzedł. *FlinsCunDzień* D3v.**]**

2. [*Od znacz.* ‘*przen*: *zarzewie*, *bodziec*, *podnieta*’: Skyerka, przitiskovanye, gryzyenye somnyenya, doradzenye sinteresis debet dici, i⟨d est⟩ custos anime, quasi quedam scintilla stimulans hominem et eius conscienciam ad bonum *ReuchlinBartBydg* F7v.**]**

3. *Od niezaświadczonego u nas znacz.* ‘*przen*: *najmniejsza cząstka czegoś*, *odrobina*; *zalążek*, *początek czegoś*’ [*kogo*, *czego*] (*7*): A gdy mu [*Franciszkowi Spierze*] mowiono aby [...] w miłośierdźie vfáł on niemożnośc ku vfaniu ſwoię tak wyrázáł rzéknąc/ Rozumiéicie to ſobie iako byście ktoręmu człowiekowi wypełnic zakon przykazowali/ a zwłaſzcza aby miłował pana Boga że wſzyſtkie^{go} ſerca/ vmysłu i śił ſwoich/ a on niemiał niſkierki ducha ſwiętego/ Bo wiecie że on tego vczynic niemoże/ iéſli mu Bóg/ mocy ktemu niedá *MurzHist* Q; Abowiem iáko wielka roſpuſtność dobry dowćip roſſadza/ także cięſzkie á vſtáwiczne kárànie vmysłową moc znikczemniwa/ y przirodzenia dobrego ſkierki w dziątkach [*!*] zágáſzywa: ktore gdy ſie każdey rzeczy boią/ tedy nic nieśmieią czynić *KwiatKsiąż* E4v; **[***MurzEwMat* 102**]**.

Wyrażenie: »mała, maluczeńka (*a.* **[**maluczka**]**) skierka« [*szyk zmienny*] (*3*:*1*): [*doktor Gribaldus napominał Franciszka Spierę*, *aby nawrócił się ku Panu Bogu*] ktory obiecáł żadnego grzéchu daléi niepamiętać/ gdy by kto weſtchnął do nie^{go}/ a miłośierdźiá ie^{go} námnieiſzyi ſkierki/ niemogą zaważyc i wſzyſtki grzéchy na iędne^{go} [*!*] człowieka złożony. *MurzHist* I2, I3, O4v; [*żona Putyfara do Józefa*:] Tu mię maſz okrutniku/ [...] gdźieś [= *gdyby*] twéy wdźięcznéy onéy Przyſługi mála ſkierká? nigdyby [...] ſie nieodmawiał prośbie zápálczywéy. *GosłCast* 58; **[**Aby tenże nałaſkawſſy oćiec niebieſki/ nam człokam [*!*] ſwoim raczył miłośćiw być/ A wiary maluczką ſkierkie dać/ tak że też nadźieie *OrszakPos* 340; *FalcSpr* 140**]**.

Szereg: »skierka i promyki« (*1*): Tym ci ieſt [...] nadźieiá przepuſzczenia zoſtawiona/ nié tem ktorzyby wiárę do końca odrzucili i dobrodźieiſtwem bożym wzgardźili/ Siedmci kroć przés dźień ſprawiedliwy vpádá/ ale ten ktory tak vpádá/ żeby wżdy wniem zoſtała iaka ſkierka wiary i promyki łaſki ducha świętégo/ nie ten ktory by vpádł wzgardliwością i oſtatniem od Boga odwrocęnim. *MurzHist* L3.

4. *n-pers* (*1*): Item cztherzi koſſulie na ſzrzodcze vkradl ſkyercze czo kamyenye wozi *LibMal 1544*/92v.

Cf **ISKIERKA**

AĆ

SKIEROWAĆ (*1*) *vb pf*

inf skierować.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kierować.*

Zawrócić, *zmienić czyjś kierunek drogi*; *przen* [*kogo z czego*]: DZIelność w Rycerſkych ſpráwách da Bog ią [*młody*] mieć będźie A o Rżeczpoſpolitą oprzeć ſie też wſzędźie. Nie mieńiąc ſie w ſwych ſpráwách iak krewni przodkowie Ktorzy záwſze ſłużyli tey Koronie práwie. SKIErować ſie nie dáli s práwego gośćyncá/ Prywatá nie miewáła v cnych przodkow mieyſcá. *MycPrz* I A2v.

Formacje współrdzenne cf KIEROWAĆ (*Errata*).

AĆ

[SKIJCZEĆ *vb pf*

3 sg fut skijczeje.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Stać się podobnym do kija, *stwardnieć*, *zesztywnieć* (*tu*: *o męskim organie płciowym*): Przeco ieſli tylko náćiecze/ á ſkiyczeie pendent/ chłodźim go *OczkoPrzymiot* 479.**]**

AĆ

1. SKINĄĆ (*12*) *vb pf*

skinąć (*12*), **[skiwnąć]**.

inf skinąć (*3*). ◊ *praet 3 sg m* skinął (*5*). **[***f* skiwnęła.**]** ◊ *3 pl m pers* skinęli (*2*). ◊ *part praet act* skinąwszy (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kinąć.*

Ruchem, *gestem dać komuś jakiś znak*, *wyrazić coś*; *annuere Mącz*, *Calag*, *Vulg*, *Cn*; *innuere Vulg*, *Calag*, *Cn*; *annutare*, *nutare Cn* [*w tym*: *na kogo* (*9*)] (*12*): [*Jezus wyjawił uczniom*, *że któryś z nich go zdradzi.*] Y był ieden z zwolennikow iego ktory leżał ná pierſiach Iezuſowych/ kthorego miłował Iezus. Skinął tedy ná tego Simon Piotr/ y rzekł mu: Kto tho ieſt o kim mowi? *Leop Ioann* 13/24; Significare et annuere, Dáć znáć/ y skinąć. *Mącz* 392b; Wincken. Skinąć. Kiwnąć. Annuere, innuere. *Calag* 572a; *WujNT Ioann* 13/24; **[**skynąncz annuo, -ere i⟨d est⟩ assignare vel assentire, nutum alicui facere *ReuchlinBartBydg* M3v, Q, Rv; Abiens mihi innuit. Odchodząc ſkiwnęłá ná mie. *TerentMatKęt* E6**]**.

[*skinąć ku komu*: A [*Jezus*] weyrzawſy na Iana rzekl ſkynąwſy glowa kv matcze oto mathka twoya *RozmyślDomin* 77.**]**

skinąć o co (*1*): Tedy Alexánder ſkinąwſzy ręką o milczenie [*manu silentio postulato*]/ chćiał vczynić obmowę poſpolſtwu. *WujNT Act* 19/33.

skinąć czym (*4*) *cf Zwroty.*

Ze zdaniem celowym [*w tym*: *aby* (*3*), *iżby* (*1*)] (*4*): W ten czas Ián ſiedział wedle Iezuſa milégo/ iako podle miloſnika ſwégo/ a dlá tego gdy temu nierozumieli/ na ſwiętego Iána ſkinęli/ ijżby ſpytál iego miloſci/ ktory to ieſt tzo go má zradzitz? *OpecŻyw* 94v; [...] y to wyśpiewáwſzy/ wſzyſcy zámilkli [...]: á święty Dunſtanus ſkinął ná nie [*na braci*] áby dośpieváli *SkarŻyw* 509, 596; *WujNT Luc* 5/7 [*przekład tego samego tekstu*] **[**[*Szymon rzekł do Jezusa*:] Vcżyćielu/ przez całą noc prácuiąc/ niceſmy nie vłowili: wſzákoſz ná ſłowo twoie zápuſzczę śieć. A gdy to vczynili/ zágárnęli ryb wielkość obfitą: y rwáłá ſię śieć ich. Y ſkinęli ná towárzyſze co byli w inſzey łodzi/ áby przyſzli á pomogli im *WujPosN 1584* II 106 (*Linde*)**]**.

Zwroty: **[**»skinąć głową« [*szyk zmienny*]: Trzecze ſlowo [*Jezusa*] bylo zſynowſkyey myloſczy wydzacz mathke placzącz, rzekl vkazawſy yey Iana glową ſkynąwſy. Oto ſyn twoy *RozmyślDomin* 77, 77.**]**

»skinąć ręką« = *annuere manu Vulg* (*4*): Páweł ſtoiąc ná ſthopniach/ ſkinął ręką ná lud: á gdy ſie ſtháło wielkie pomilczenie/ mowił do nich *Leop Act* 21/40; agdy tomowił poirzał skinąwszy ręką nazonę swą. *ActReg* 54; *WujNT Act* 19/33, 21/40.

Formacje współrdzenne cf 1. KINĄĆ.

Cf **SKINIENIE**

AĆ

2. SKINĄĆ (*1*) *vb pf*

3 sg fut skinie.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przen: *Odrzucić*, *odepchnąć* [*kogo*]:

Szereg: »skinąć, stłumić«: SKIńie Pan Bog pyſznego do końcá go ſtłumi/ A roſądek z baczenim w głupſtwo mu odmieni. *MycPrz* I A2.

Formacje współrdzenne cf KIDAĆ (*Errata*).

AĆ

SKINIENIE (*9*) *sb n*

Pierwsze e *jasne*; *końcowe* e *z tekstów nieoznaczających é*.

sg N skinieni(e) (*1*). ◊ *A* skinieni(e) (*4*). ◊ *I* skinieniem (*2*) *Leop*, *ModrzBaz*, skinienim (*1*) *Calep*; **[**-em**]**, -(e)m (*2*). ◊ *L* skinieniu (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. kinienie.*

Ruch, *gest będący znakiem czegoś*, *wyrażający coś* (*też przen w odniesieniu do Boga*); *nutus Vulg*, *Modrz*, *Cn*; *momen*, *momentum*, *numen*, *significatio Cn* [*w tym czyje*, *czego* (*5*): *G sb i pron* (*5*)] (*9*):

[*W połączeniu szeregowym*: Ieſli ſię komu wymknie przerzeczenie ábo ſłowko/ ábo iákie ſkinienie/ ktorymby náſzey [*tj. katolickiej*] ſtronie zdal ſię być przychylny/ iuż to ieſt ſłuſzna przyczyná/ do oſkárżenia y do poimánia w więźienie. *PersOkruc* 133.**]**

Wyrażenie: »jedno skinienie« (*4*): Bo więtſze ieſt miłośierdźie twoie [*Boże*]/ niżli grzechy nietylko moie/ ále świátá wſzyſtkiego; y potężnieyſze ieſt iedno ſkynienie ſtráſzliwego máieſtatu Boſtwá y człowieczeńſtwá twego/ niżli moc wſzyſtkich duchow złych/ powietrznych y piekielnych *LatHar* 641. *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »skinieni(e)m« (*2*):

~ *Zwrot*: »przyzwalać skinienim« (*1*): Annuo – Skiwąm przizwałąm Skinienim. *Calep* 72b.

Wyrażenie: »samym skinieniem« (*1*): [*Niech każdy stara się pojednać zwaśnionych.*] Co gdyż káżdemu czynić przyſtoi/ tedy niewiem komu by więcey/ iáko ludźiom w wielkiey vcżćiwośći v inſzych będącym: ktorziby cżęſtokroć mogli ſámym tylko ſkinieniem [*solo nutu*] wiela ludźi niezgody vſpokoić/ á zgodę poſtánowić. *ModrzBaz* 66v; **[***BiałPos* 216**]**. ~

Wyrażenia przyimkowe: »na skinienie« (*4*): [*Co jest bardziej pożytecznego do wyzbycia się pychy i hardości*] iáko to/ kiedy cżęſtokroć wſpámiętáwáć będźiemy/ iż śie Pan Bog ták vniżył/ áby ludźiem vżyczył chwały ſwoiey [...]? Iż śie też sſtał człowiekiem/ á będąc nawyżſzym y niezámierzonym w Mágeſtaćie/ człowiekowi ſłużył: gdyż ná iego tylko ſámego ſkinienie [*ad nutum eius Vulg Iob* 26/11]/ boią śie y drżą przed nim (iáko mowi Piſmo) filary niebieſkie *KuczbKat* 35, 95.

~ *Wyrażenie*: »na jedno skinienie« (*2*): Nie miał [*Agapiusz*] o koło oney duſze S. trudńości [*!*] wielkiey/ doſyć było vkázáć/ ná iedno ſkinienie/ wſzytko to iuſz było práwie duchem Bożym ná iey [*św. Eufrozyny*] ſercu wyryto/ cżego on po niey prágnął/ á vcżyć iey chćiał. *SkarŻyw* 14, 16. ~

»w jednym skinieniu« = *od razu* (*1*):

~ *Szereg*: »w jednym mgnieniu oka a w jednym skinieniu« (*1*): Boć/ [*dodając otuchy swym towarzyszom*, *Machabeusz*] powiedział/ oni w zbroi duffáią/ tudzieſz y w ſmiáłośći: á my záś w Wſſechmocnym Pánie/ ktory może y te ktorzy ná nas ćiągną/ y wſſyſtek ſwiát w iednym mgnieniu oká/ á w iednym ſkinieniu [*uno nutu*] zgłádzić/ ſwe duffánie pokłádamy. *Leop* 2.*Mach* 8/18. ~

a. *O mruganiu*, *patrzeniu w sposób znaczący* (*1*): Niechay nie pożąda ſerce twe piękności iey/ byś niebył ięt ſkinieniem [*nutibus*; áni ſie day poimáć mrugániu iéy *WujBib*] iey: Boć záplátá nieuććiwey niewiáſthy/ ledwie ſtoi zá ieden chleb: áleć niewiáſthá/ prze drogą duſſę mężowę imuie. *Leop Prov* 6/25.

Synonimy: **a.** *mgnienie*, *mig*, *mrug*, *mruganie*, *mrugnienie.*

Cf **1. SKINĄĆ**

AĆ

[SKIPAĆ *vb impf*

3 sg praes skipie.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wylewać się, *wypływać z naczynia w wyniku wrzenia podczas gotowania*: Mięſo ſkipie/ odemkni od ogniá. Das fleiſch vbergehet/ ſetzts vom fewer *Wokabul 1539* Tv.

Formacje współrdzenne cf KIPIEĆ (*Errata*).**]**

AĆ

SKIPIEĆ (*3*) *vb pf*

fut 3 sg skipi (*1*). ◊ *con 3 sg* **[***f* by skipiała.**]** *n* by skipiało (*2*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kipieć.*

Wylać się, *wypłynąć częściowo z naczynia w wyniku wrzenia podczas gotowania* (*3*): Wezmi pięć włoſkich orzechow/ trzy korzenie ziela tatarzkiego/ to wſzytko ſkrężać ſpołem/ á pothym w nowy garniecz włożyć czoby był w połkwarty/ y nalać ocztu winnego/ warzyć to tak długo, aże wywre do połowicze/ ale pilen bądz aby nie ſkipiało *FalZioł* V 91, V 99v; gdy kto karmią do ognia przyſtawiwſzi barzo przepełni, thedy albo ſkipi albo rozmoknie niżli wezwre, á gdy cżęſto zimnym zalewa tim ſie wrzenie przedłuża. *GlabGad* G5; **[**Mieſſay mleko/ by nieprzygorzáło/ kápuſtę też obroć/ by nieſkipiáłá [...] Rŏr die milch/ dz ſie nit printzelte/ wend auch das kraut/ das nit vberlŏfft *Wokabul 1539* F3, Ev**]**.

[*Przen*:

Przysłowie: bo cżegokolwiek náſieie człowiek/ to będzie żął. Abowiem ktory będzie żął przez ciáło ſwoie/ ten s ciáłá będzie żął ſkázę/ ále kto ſieie przez Duchá/ then z Duchá będzie żywot wieczny żął. [...] Co w kim wre/ to ná wirzchu ſkipi. *GilPos* 174v.**]**

Formacje współrdzenne cf KIPIEĆ.

Cf **[SKIPIENIE]**

AĆ

[SKIPIENIE *sb n*

G sg skipi(e)niá.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Częściowe wylanie się, *wypłynięcie z naczynia w wyniku wrzenia podczas gotowania*: ále gdy nieco wody z kotlika vwre trzebá inſzey z nienagłá przylewáć/ áby záwſze pod iedną miárą byłá y iednáko też wrzáłá bez ſkipienia: táka wodká ieſt bárzo dobra. *Cresc 1571* 498.

Cf **SKIPIEĆ]**

AĆ

SKISIAŁOŚĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

[SKISIAŁY *part praet act*

N sg f skisiał(a).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Mający konsystencję surowego rozczynionego ciasta (*tu*: *o ziemi*):

W porównaniu: A takoż wżdy niżliśmy się przeprowadzili, nędze było dosyć, abowiem ziemia tam była skisiała [była barzo lipka *C*], jakoby ciasto. *PamJancz* 96.

Cf **[SKISIEĆ]]**

AĆ

[SKISIEĆ *vb pf*

3 sg fut skise.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Spowodować, *że coś sfermentuje*, *skwaśnieje*, *zepsuje się* [*co*]:

W połączeniu szeregowym: Naprzod znáć to co tu kwáſem zowie Apoſtoł ſwięty/ że nie co inſzego iedno on grzech ſtáry z oycá Adámá záwzięty [...]. Kwáſem to názwał Apoſtoł ſwięty pátrząc ná właſność kwáſu/ ktory táką moc ma iże máła odrobiná włożona do nawiętſzego zádziáłánia/ odmieni ie wnet y zburzy/ ſkiſe/ y ſkwáśi. *GilPos* 75v.

Synonim: *skwasić.*

Formacje współrdzenne cf KISAĆ (*Errata*).

Cf **[SKISIAŁY]]**

AĆ

SKIWAĆ (*4*) *vb impf i prawdopodobnie pf*

impf (*3*) [*praes*] *Calep* (*3*); *prawdopodobnie pf* (*1*) [*praet*] *BierEz.*

S-, ſ- (*3*), z- (*1*).

praes 1 sg skiwåm (*3*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skiwáł (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Ruchem, *gestem da*(*wa*)*ć komuś jakiś znak*, *wyrażać* (*wyrazić*) *coś*; *annuere*, *innuere*, *nutare Calep* (*4*): [*drwal udzielił schronienia liszce*] Potym łowcy przybieżeli/ Drwoſzcżepá ſą zopytáli: Ieſliby gdzie liſzkę widział/ Aby im iey ſlad powiedział. Drwoſzcżep niewiem vſty migał: A ná liſzkę pálcem ſkazał. Tego łowcy nie ba-

cżyli/ [...] Liſzká to wſzyſtko baczyłá [...]/ Wyſzłá z iego kucże milcząc. Rzekł iey drwoſzczep/ co to cżuieſz/ Iż mi zá to nie dziękuieſz? [...] Oná mu odpowiedziáłá/ Byłábych podziękowáłá: Aleś w ſobie prawdy niemiał/ Támeś mowił/ owdzieś ſkiwał. *BierEz* H4v; Annuo – Skiwąm przyizwałąm Skinienim. *Calep* 72b; Innuo – Zkiwąm. *Calep* 539b, 710a.

Formacje współrdzenne cf 1. KINĄĆ.

AĆ

[SKIWNĄĆ] *cf* **1. SKINĄĆ**

SKLANKA *cf* **ŚKLANKA**

SKLANY *cf* **ŚKLANY**

[SKLARZ] *cf* **SZKLARZ**

[SKLECIĆ *vb pf*

inf skl(e)cić.

Sł stp brak, *Cn s.v. klecę*, *Linde XVII*(*XVIII*) *– XVIII w. s.v. klecić.*

Stworzyć, *uformować*; *aedificare*, *construere*, *fingere*, *struere Cn* [*co*]: Lepiej byś w muchę wierzył, bo stworzenie Boże, Niż w te bogi, co leda chłop je sklecić może. *BogowieFalsz* 218.

Formacje współrdzenne cf KLECIĆ (*Errata*).

Cf **[SKLECONY]]**

AĆ

[SKLECONY *part praet pass pf*

I sg f skl(e)c(o)ną.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. klecić.*

Stworzony, *uformowany* [*na czym*]: Bo ieſli wykłády cżynić y rozumienia zbáwienne dawáć oſobom duchownym/ á te wykłády y rozumienia od nich bráć świetłkim należy/ toć y z tym nowotnym z ſtrony ártikułu wiáry o iednym Kośćiele wykładem á rozumieniem/ á zá tym y z Vnią ná tym wykładźie ſkleconą przed świetłkimi ſię opowiedźieć/ á ták im ten wykład podáć byłá rzecż winna *Bron-Apokr* 92.

Cf **[SKLECIĆ]]**

AĆ

SKLECZONY *cf* **SKLĘCZONY**

SKLEIĆ *cf* **SKLIIĆ**

(SKLEIĆ SIĘ) *cf* **SKLIIĆ SIĘ**

SKLEJACZ (*1*) *sb m*

N sg skl(e)j(a)cz.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Ten, *kto zajmuje się sklejaniem*: Glutinator – Skleiacz. *Calep* 459a.

AĆ

SKLEJAĆ (*4*) *vb impf*

sklejać (*3*), **sklijać** (*1*) *Calep* (*3*:*1*).

1 sg praes skl(e)jåm, sklijåm (*4*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kleić.*

Złączać, *scalać*, *zespalać*; *conflare*, *coniungere*, *consolidare*, *copulare Calep* (*4*): Consolido, Redintegro et in unum congero quod prius ruptum aut divisum fuerat – Do kupi zgromadząm co beło przed tim rozſtrzelano, ſpaiąm, skleiąm. *Calep* 247b.

a. *Spajać za pomocą kleju lub innej substancji wiążącej*, *zlepiać*; *bituminare*, *conglutinare*, *ferruminare*, *glutinare Calep* (*3*): Bitumino – Skleiam. *Calep* 132b; Conglutino – Sklyąm, złączam. *Calep* 241a, 459a; **[***UrsinGramm* 253**]**.

Synonimy: *łączyć*, *spajać*, *złączać*; **a.** *zlepiać.*

Formacje współrdzenne cf KLIIĆ (*Errata*).

Cf **SKLEJANIE**, **SKLEJANY**

AĆ

SKLEJANIE (*1*) *sb n*

N sg skl(e)j(a)ni(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Złączanie, *spajanie za pomocą kleju lub innej substancji wiążącej*, *zlepianie*: Conglutinatio – Złączanie, skleianie. *Calep* 241a.

Synonimy: *spajanie*, *złączanie.*

Cf **SKLEJAĆ**

AĆ

SKLEJANY (*1*) *part praet pass impf*

N pl subst sklejan(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Złączany, *spajany za pomocą jakiejś substancji wiążącej*, *tu za pomocą płynnego metalu*, *lutowany*: Rhombus [...] Figura cuius latera omnia sunt aequalia anguli vero obliqui, To yeſt tákowego xtáłtu y formy gdy czworogranną figurę ná vkoś położy/ yáko też bywáyą skleyáne ſzyby czworogranne. *Mącz* 355c.

Cf **SKLEJAĆ**

AĆ

SKLEJENIE *cf* **SKLIJENIE**

(SKLEJONY) *cf* **SKLIJONY**

(SKLEJOWATY) *cf* **SKLIJOWATY**

SKLENICA *cf* **ŚKLENICA**

SKLENICZNIK *cf* **ŚKLENICZNIK**

SKLEŃCA *cf* **ŚKLENICA**

SKLEP (*119*) *sb m*

e *jasne* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg N sklep (*29*). ◊ *G* sklepu (*31*). ◊ *D* sklepowi (*2*). ◊ *A* sklep (*9*). ◊ *I* sklep(e)m (*3*). ◊ *L* sklepie (*11*). ◊ *pl N* sklepy (*9*). ◊ *G* sklepów (*6*); -ów (*2*), -(o)w (*4*). ◊ *A* sklepy (*13*). ◊ *A a. I* sklepy (*1*). ◊ *L* sklepiéch (*5*); -éch (*2*), -(e)ch (*3*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Sklepienie*, *strop*, *sufit*; *kopuła*; *łuk*; *dach*; *camera BartBydg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Calep*, *Cn*; *testudo BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *arcus*, *fornix Mącz*, *Calep*, *Cn*; *lacunar BartBydg*, *Cn*; *tholus Mącz*; *apsis*, *cameratio*, *concameratio*, *fornicatio*, *suspensio*, *suspensura Cn* (*36*): Sluchácie tu te^{go} ludzie pyſſni/ tzo z wielką prátzą ij pieczą domy ſwoie buduiecie/ ij drogimi marmory ſie ſtawicie/ tzo ſie wwaſſych ſklepiéch malowanych kochácie/ Vbáczcie ijżetz Iezus pán wſſego ſtworzeniá/ miaſta anij domu niemá ſwé^{go} *OpecŻyw* 87; Testudo, [...] camera templi, sklyep, lacunar *BartBydg* 157b; drugiego lepak cżaſu [*Simonides*] od iednego proſzon był aby ſnim iadł na kołaciey, y powiedziano mu iż go dwoie dzieci wołały aby knim rychley wybieżał, á on hnet nie mieſzkaiąc wyſzedł, á żadne^{go} nie nalazł, tedy w tey chwili ſklep ſie obalił á wſzitki goduiącze potłukł. *BielŻyw* 37, *nlb* 4; *DiarDop* 108; (*marg*) Zadna moc nie ſprzećiwi ſie śmierći (–) Bo ná zachod y ná wſchod ſzpetnie macha koſą/ A gdy namniey doſięże/ wnet káżdego nioſą. Gdzye ſie podzyał Herkules co ſie s Smoki łomił/ Albo on ſrogi Hektor co ſie z Greki gonił. Albo on Sámſon mocny co obalał ſklepy *RejWiz* 86v; ieſt thám [*w Trondenis*] dziś kośćioł wielki biſkupi [...] z drogiego kámienia zmurowány/ iż nie ma ſobie rownia ná świećie/ ſklep v ołtarzá nákáźił ſie był od ogniá *BielKron* 293v; poczęli Azyani po

drábinkách leść ná mury/ z namiotow też z możdżerzow wielkimi kulámi ſtrzelano wierzchem áż ſie ſklepy obáláły *BielKron* 316; Potym powſtawſzy Krol z klęczenia/ był od námienionych dwu Biſkupow prowádzon ná ſtolec/ ktory mu był śrzod koru pod złotogłowowym podniebienim przyrządzon bárzo koſztownie/ ono podniebienie nád nim/ wiſiało v ſklepu ná iedwabnych ſznurách. *BielKron* 329; Te^{go} cżáſu było wielkie trzęſienie źiemie po wſzem ſwiećie/ á w ten cżás ſklep vpadł v s. Kátárzyny w kośćiele w Káźimierzu *BielKron* 390, 149, 263v; Arcus, Luk/ też skliep/ álbo/ podſienie yáko w miesćiech przed domy bywáyą. *Mącz* 15a; Arcuatus, Zákrziwiony/ załomiony/ yáko sklepy bywáyą. *Mącz* 15a; Fornix, etiam dicitur arcus triumphalis, Nieyákie załomione budowánie ná xtałt sklepu vczinione Hetmánowi álbo xiążęciu po otrzimániu zwicięſtwá ku czći. *Mącz* 134c; Fornico, Sklép czinię/ Zásłepiam [*!*]. *Mącz* 134c, 64b, 134c, 426c, 452d, 455a; Filary kſtałthowne trzymáią ná ſobie w koſcielech wyſokie ſklepy/ y nie mnieyſza s tego ieſt oczom vciechá/ niż pożytek koſciołowi. *GórnDworz* Ll6v; Camera – Sklep, ogięcię. *Calep* 155a, 1060b; **[**balky clascz, Sklyepy dzyalacz laqueo, -are *ReuchlinBartBydg* Q3v; podnyebyenye, oblok, Sklyep lacunar i⟨d est⟩ testudo, que solet esse in cameris et in domibus arcuata et concava ad modum lacune *ReuchlinBartBydg* rv, I, Q3v; *BusLic* 15**]**.

W połączeniu z określeniem materiału (*1*): (*marg*) Nicz trwáłego ná ſwiecie. (–) Gdyż gory wieże pádną/ á kámienne ſklepy/ A cożby to miáło trwáć co z błotá vlepi. *RejWiz* 22; **[***TomZbrudzBrul Cant* 1/16**]**.

[*W połączeniu szeregowym*: laquearia cipressina podnyebienÿe/ poſſova/ ſklepÿ ſdrzeva cipriſſovego. *TomZbrudzBrul Cant* 1/16.**]**

W porównaniach (*2*): *BudBib* 4.*Esdr* 16/60; Y poſtáwił to widome niebo/ iáko ſklep wyſoki/ y rośćiągnął ie iáko tablice ábo kxięgi áby wnie przyſzły cżłek pátrzał/ á moc y piękność Boſką nánich wyczytał/ y do ták wyſokiego á pięknego pálacu wzdychał. *SkarŻyw* 258.

W charakterystycznych połączeniach: *sklep*(*y*) *kamienne*, *kościelny*, *malowane*, *miąższy*, *mocny*, *wysoki*(*e*) (*2*); *sklep u ołtarza*; *sklep w kościele*; *sklep*(*y*) *się obalił* (*obalały*) (*2*), *upadł*; *obalać sklepy*; *wisieć u sklepu.*

[*Wyrażenia*: »krzyżowy sklep«: Ty wszytki sklepy są krzyżowym sklepem zasklepione i cegłą położone *LustrWpol* I 13.

»sklepem zasklepiony«: *LustrWpol* I 13 *cf* »krzyżowy sklep«.**]**

W przen [*czego*] (*1*): Piſze *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* iákobych mu ná trzećią cżęść árgumentow ie^{go}/ nie odpowiedźiał: ia ták pámiętam/ iżem tyle odpowiedźiał/ ile ná ten cżás potrzebá było/ á choćiaż *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* z przodku trochę ćierpliwie ſłuchał/ ále gdy ſię ſklepy dowodow iego/ ſłowem Boży^{m} łámać poczęły/ wytrwáć nie mogł/ áby mi ſię w rzecż nie wrzucał/ y mowy nie przekazał. *NiemObr* 26.

Przen: *Kara* (*1*): A zwłaſzcża iż poważność y moc y władza krolewſkiego máieſtatu oſłábiáłá/ [...] iż ſię rzec nie może: (Krol ktory śiedźi ná ſtolicy ſądu/ roſpraſza wſzytko złe weyrzenim ſwoim.) áni ono mowić ſię może: (Roſpraſza niezbożne krol mądry/ y ſklepy nád nimi buduie [*incurvat super eos fornicem Vulg Prov* 20/26].) y ono: (iáko lwi ryk/ ták poſtrách krolewſki:) bo teraz żaden ſię krolá nie boi *SkarKazSej* 659b.

a. *Baldachim* (*1*): Zatym Pilát ſiádl na ſtoletz/ na mieſtzu ktoré zową Likoſtrátos/ gdzie byl ſklep zwirzchu *OpecŻyw* 132v.

b. *Pergola* (*2*): Pátrzay ná ogrodniczkę w máluczkim ogrodzye [...]. Vźrzyſz ná małym mieyſcu á ná káżdey grzędzye/ Ano y troie piętro cżáſem ná niey będzye. Roście w zyemi korzenie/ á ná wirzchu ſzczepy/ A pod nimi podzyáła przedſię s chroſtu ſklepy. Ná ktorych rozne zyołá ſtoią z dunicámi/ A drugie ták po brozdach roſtą ná nich ſámy. *RejWiz* 56; *Mącz* 32d.

c. *Sklepienie niebieskie*, *niebo* (*4*): *KochPs* 26; Poyźrzy po ſklepie/ y kręgu przeyźrzyſtym/ Vznay y wagę: pátrz iák kołem iſtym/ Chodźi: á ty chceſz/ áby ſię toczyło/ Iák tobie miło? *GrabowSet* T3; kto ſklepowi temu/ Nadobnémi gwiazdámi ślicznie ſádzonému/ Nádźiwować ſie może? *KochFrag* 22.

Wyrażenie: »sklep ognisty« = *najwyższa sfera nieba*, *nazwana od płonącego eteru* (*1*): Mnoſtwem gwiazd ślicznych niebo ozdobione Obacz/ á ſmyſły wżdy oświeć záćmione. Poznaſz że mądrym/ że ieſt wiekuiſtym Pan/ co ma páłac ná ſklepie ogniſtym/ W ktorym záwieśił y wietrzne prożności/ Y możną wodę zniosł z źiemney ćięſzkośći. *SzarzRyt* A3.

2. *Pomieszczenie ze sklepieniem*, *zwykle znajdujące się pod ziemią lub pod budynkiem*; *crypta Mącz*, *Cn*; *camera*, *testudo Mącz*; *cella*, *hypogea* (*pl*) *Calep*; *hypogaeum Cn* (*60*): Camera, Komora/ sklep/ sklepiſte budowánie. *Mącz* 32d, 452d.

W połączeniach szeregowych (*2*): *PudlFr* 10; Alec trudno belo tam natem ſeymie ſthaka ſmialoſcia komu ſie okazac przeciwko tijm dwiema/ [...] Woyſka wſzedi okolo okien/ po Vlycach przededrzwiami/ poſklepiech/ po Piwnicach/ po Dachach/ Strzelba zatotzona bela *PaprUp* H2v.

Wyrażenia: »sklep podziemny, pod ziemią« (*2*:*1*): Crypta, Kruktá á zásklepienie przy koſciele też sklep podziemny. *Mącz* 70a; Cuniculosus, Pełny chodów á sklepów pod ziemią. *Mącz* 72b, 303a.

»pokryty [= *podziemny*] sklep« (*1*): Táki więc przez dáchówkę wpadſzy piorun ſlepy/ Wſzyſtkié gmáchy pobiega y pokryté ſklepy: Potym nowym wypada ſzlákiem niewidomy/ A ogień iuż ogárnął/ y ſąśiedckie domy. *KochJez* A3v.

Szereg: »piwnica ani sklep« (*1*): Plani pedis aedificium, Budowánie ná równym ſiedlisku/ To yeſt gdźie żadney piwnice áni sklepu podźiemnego nie máſz *Mącz* 303a.

Przen (*4*):

Wyrażenia: *peryfr.* »sklep brzucha« = *łono matki* (*1*): A ieſli chceſz obáczyć od początku práwie/ Iákiey ieſt nędze doſyć w iego [*człowieka*] káżdey ſpráwie. Wſpomni ſobie ná pirwſzy gmách mieſzkánia iego/ Gdy bywa w ſklepie zámknion brzuchá śmierdzącego *RejWiz* 87v.

»wnętrzne sklepy« = *organy wewnętrzne* (*1*): iedno ia tu ſtárego rozumiem/ nie tego ktory iuż ſobą nie włada/ á w ktorym thák bárzo y krew oziębłá/ y wnętrzne ſklepy oſłábiáły/ iż duſzá roſpoſtrzyć ſwej władzey iuż nie może: ále tákiego/ v kthorego rozum przyſzedł ku ſwej zupełney śile/ á żywości *GórnDworz* Ll2v.

a) *Miejsce położone głęboko pod powierzchnią ziemi lub morza* (*2*): Inſzemi to tedy źrzodłámi/ á nie dżdżowémi/ Bóg [*rzeki*] rozmnaża: á péwnie témi/ co ſye z źiemie przez żiły á meaty/ ná to vczynionémi ćiągną: bo ácz chćieli drudzy/ áby ten ogień źiemny/ wtychtám ſklepiéch głębokich pałáiący/ iáko w Alembiku wárząc/ páry ku górze popądzał/ z kthórey ſtrumienié á rzéczki przez źiemięby ſye ſączyły: ále [...] o wielkich rzékach co rzeczem? *Oczko* 8; Bo iáko Tritonia vſtá pokázuie Rumiáne/ z ſklepow morſkich ná świát gdy wſtępuie. Y promieńmi oświeca okrąg vtwierdzony/ Ták twoich cnot promienie/ w koło ná wſze ſtrony Rozeſzły ſię *SapEpit* [B2]v.

a. *Loch*, *cela więzienna*, *więzienie* (*10*): y ſthąpił [*Kociander*] niżey do innego ſklepu ná doł/ thám ſobie zamek otworzywſzy/ vćiekł *BielKron* 310, 376v; [*Pukarzewski Skotnickiego*] od rozumu odpoił/ thákże kiedy iuż ná nogach ſtać niemogł/ ſługi iego iedne do goſpody odpráwił/ drugie pozámykał/ á páná thák ſpiącego kazał ſługom ſwym nieść do iednego ſklepu/ iuż ná tho nágotowánego/ y tám kazał go wſádzić w łáńcuch/ y w pętá/ y zámknąć kilkiem kłotek ſtraż v drzwi przyſtháwiwſzy. *GórnDworz* S6v; A gdy dáley będzyeſz cżedł żywot y ſpráwy iego [*św. Pawła*]/ znaydzyeſz iáko z zámknionych ſklepow wychodził/ iáko go ony śmiertelne iáſzczorki kąſáły/ iáko bywał w rozmáithych nawáłnoſciach morſkich *RejPos* [286]; *WerGośc* 247.

W połączeniu szeregowym (*1*): *StryjKron* 442 *cf* »z sklepu się wyłamać«.

Zwroty: »wsadzić, wsadzon do sklepu« [*szyk zmienny*] (*2*:*2*): Za thym prziſſedl do Schamothul y thamze byl pogiman przeſz cżłyadz myeiſka, y na zamek panu Staruchowſkiemu bill odeſlan. Gdzie pan Staruchowſky onego vſmagawſchi do ſklyepu gi wſſadzicz kazal *LibMal 1544*/87v; *BielKron* 310, 376v; Krzyżacy też z

łupámi y z zwyćięſtwem wroćili ſię do Prus/ wiodąc z ſobą poimánego Kieyſtutá Xiążę Trockie y Zmodźkie/ ktorego przywiozwſzy do Málborku/ łáńcuchem y pętámi związáli/ y wſádzili go do mocnego ſklepu ná więzienie *StryjKron* 442.

»z sklepu się wyłamać« (*1*): Bo ieden Litwin ktory niedawno ochrzćiwſzy ſię w Málborku mieſzkał/ dodał mu [*Kiejstutowi*] rády/ y naczynia/ iż ſię y z pętá/ y z łáńcuchá y z ſklepu zámurowánego wyłamał *StryjKron* 442.

Wyrażenie: »mocny sklep« (*2*): Tego cżáſu miedzy Pruſy á Litwą cżęſte walki były [...]/ poráżili Pruſowie Litwę/ y kſiążę Keyſtutá poimáli/ [...] wſádzon Keyſtut ná Málborg do mocnego ſklepu *BielKron* 376v; *StryjKron* 442.

[*Przen*: Stąpił tedy tey nocy Pan Kryſtus/ w niſkie mieyſcá/ co zowiemy piekło/ wywiodł Oyce święte z ćiemności piekielnych/ iáko obiecował/ pokáźiwſzy zawory Cżártowſkie y ſkliepy/ gdzie Oycowie święći byli *PostępekPrCzart* 46, 46.**]**

b. *Krypta*, *grób* (*5*): *BielKron* 212 [*4 r.*]; [*mówi Andromacha*:] ieſt wielka mogiłá/ Co ſie małżonká mégo ćiáłem poświęćiłá/ Gdźie wielkim bárzo koſztem Priámus zmurował Sklepy/ gdźieby dźieći ſwé opłákáné chował. [...] Mym zdániém tám dźiećięciu naywárowniéy będźie/ Gdy przy oycowſkim ćiele w téy mogile śiędźie. *GórnTroas* 36; **[**Tákeś zbytnie Małżonká vlubiłá ſobie/ Ze ieden dźień żywot wźiął y iemu y tobie. Iák zá żywá w iedneyś z nim łożnicy legáłá/ Ták ćię śmierć z nim vśpiwſzy/ wieden sklep oddáłá. *RybWierszeŻałob* C2v; naprzód aby ciało moje grzeszne pochowane było bez wszelakich od ludzi wymyślonych ceremonij i kosztu wielkiego w ojczyźnie mojej w Birżach w zamku, w kościele murowanym; w tym sklepie, w którym uczynił gospodę kościam swym *TestEwang 1599*/82**]**.

[*Fraza*: »[*czyje*] ciało w sklepie stojej«: W ſzoſtą godźinę po iego [*męża*] ſkonániu/ Gdyć iuż nie ſtáło śił ku wyrzekániu/ Y przewiodłáś to według żądzy ſwoiey/ Ze z nim twe ćiáło w iednym ſklepie ſtoiey. *RybWierszeŻałob* Cv.

Zwrot: »w sklepie ciało [*czyje*] położyć«: wszakoż już w tym wola nasza z zdaniem TM się zgadza/ że w tym sklepie, gdzie i pierwsza małżonka nasza, ciało Jej KM będzie położono. *Listy-ZygmAug 1551*/214, *1551*/213.**]**

c. *Miejsce do przechowywania rozmaitych dóbr*, *przedmiotów*, *piwnica* (*32*): [*Achiza do Józefa*:] Hey hey Iozeph trzeba mi was [...] Podzcie ſam do skłepu mało Barzo iakos odwilzało Dobrze by tych ſzat poruſzyć A nie wadzy ich przeſuſzyć Czo od roku w skrzyniach leżą *RejJóz* D6v, D7, F8, G7v, Hv, H6; Im wieczey wloką tem liepiey Wſſąk ſą wpieklie nieſſle ſkliepy *RejKup* x7v; **[***LustrWpol* I 13**]**.

W połączeniach szeregowych (*3*): *MWilkHist* E4v; A gdy iuż [*rzezimieszek*] vmie groſze z kálety wypłoſzyć/ Pięknie *fecundum artem*, mieſzek wypátroſzyć: Waży ſię y do ſklepu/ waży do ſzáłáſzu: Waży ſię do komnáty/ do kramu do táſu. *KlonWor* 36, 39.

Zwrot: »napełnić sklepy« (*1*): Nietrzebá ſie nam kłopotáć Niebędźiemy nędze klepáć. Zoſtániem w wielkiey powadze Będą nas wſpominác wſzędźie. Nápełnimy wſzytkie kąty Sklepy/ komory/ wárſtáty. Niepoczną ludźie przez nas nic Wſzędy pánu dyabłu być. *MWilkHist* E4v.

α. *Do przechowywania produktów spożywczych*, *zapasów*, *spiżarnia*, *spichlerz* (*3*): Oporotheca, locus, ubi fructus autumnales servantur, owoczny sklep, owocznycza *BartBydg* 103; Iſch wſchedſchi wdom Marczina Gorzskyego zeſklyepu owſſa wmyech nabrall y ſnym zdomv viſchedl *LibMal 1547*/135v.

Wyrażenie: »podziemny sklep« (*1*): Hypogea – Podziemni sklep. [...] Loca subterranea dicuntur a Graecis [...]. Hypogeorum [...] appellatio complectitur cellas vinarias, carnarias, olearias, penuarias, promptuarias. *Calep* 495a.

β. *Do przechowywania dokumentów*, *archiwum*; *archivum*, *chartophylacium*, *grammatophylacium*, *tabellarium*, *tabularium Mącz* (*7*): Archivum, Latine Tabularium, Mieiſce/ álbo/ skliep/ w którym Ziemskie/ álbo/ mieiſckie/ álbo/ też Konſiſtorskie Xięgi chowayą. Cáncellaria/ álbo też Conſiſtors. *Mącz* 15a; Grammatophylacium, Káncelaria też sklep álbo ynſze mieyſce gdzie poſpolite xięgi/ w które zápiſy cziną/ leżą. *Mącz* 148c, 51b, 438a; Kśięgi Ziemſkié téy źiemié [*sochaczewskiej*]/ máią bydź chowáné w ſklepie/ pod trzemi kluczámi wedle Státutu *SarnStat* 744, 822, 1152.

γ. *Do przechowywania pieniędzy*, *kosztowności*, *skarbiec*; *może też*: *szkatuła*; *gazophylacium Mącz*, *Calep*; *horreum Mącz* (*12*): Iſch Borzimowſkiemu podſkarbyemv Ie^{go} M^{czi} pana Woyewodi Szieraczkiego [...] 10 groſchi vkradl wſklyepie na oknye wkthorym rzeczi panſkye then tho podſkarbi chowal *LibMal 1554*/192; rzekł Ceſarz. Ządayćie v mnie ſkárbow iákich chcećie/ dádzą wam. A gdy weſzli do ſklepu/ náleźli on Dekret ná żydy/ prośili áby był zepſowan/ y ſtáło ſie ták. *BielKron* 464; Horreum [...] locus ad custodiam rerum preciosarum a quotidiano usu sepositarum, Sklep. *Mącz* 158b, 142d; Nikcżemny to ſklep kędy ſkárbu nie máſz *RejZwierc* 211v, 237 [*2 r.*]; Gazophylacium – Sklep albo skrzinia gdze pieniądze chowaią, skarbnica. *Calep* 448b.

Wyrażenia: »mocny sklep« (*1*): Ale pańſkiego zdrowia ani mocne ſklepy/ Ani tak dobrze ſtrzegą poboczne oſcżepy/ Iako miłoſć poddanych/ i wiara życżliwa *KochSat* B4v.

»sklep niedobyty« (*1*): Lecz przedśię człowiecza Wſzyſtká o tym piecza/ Aby ku złotu złotá przybywáło: Bo by nawięcéy/ łákomému máło. Wſzyſtko to zoſtánie Po twéy śmierći/ pánie: A coś ty zebrał przez ten czás łákómie/ To ſye zoſtoi niewiem w czyim dómie. Sklep ten niedobyty Puśći prętko nity *KochPieś* 6.

»podziemny sklep« (*1*): [*Józef*, *historyk żydowski*, *pisze*, *że król Salomon ojcu swemu Dawidowi*] w grob włożył bárzo wielkie ſkárby [...]/ tenże autor powiáda/ iż w tyśiąc y we trzy ſtá lat po śmierći Dawidowey/ Hyrcánius Biſkup nawyżſzy: gdy Ieruzalem było w oblężeniu/ od Antiochá Krolá/ chcąc miáſto wybawić od onego vćiężenia/ á iż nie miał pieniędzy/ otworzył iednę cżęść ſkrytych podźiemnych ſklepow Grobu Dawidowego/ wźiął ſtámtąd trzy tyśiące tálentow *WysKaz* 43.

»skryty sklep« (*1*): *WysKaz* 43 *cf* »podziemny sklep«.

Przen [*czego*] (*1*): [*św. Antoni z Padwy*] wielkimi modlitwámi/ poſty/ y ſtrapienim ćiáłá/ y rozmyślanim ſpraw y dobrodzieyſtw Boſkich/ rozpalał ſerce ſwe: y ſklepy cnot y ſkárbnic duchownych rozprzeſtrzeniał/ y wnie drogiego złotá/ pokory y wielkiey doſkonáłośći/ názbierał. *SkarŻyw* 543.

d. *Grota*, *pieczara*, *jama* (*1*): Y idąc dáley á dáley/ [*Paweł pustelnik*] tráfił to mieyſce/ gdzie z ſtárodawná fałſzywą myncę táiemnie kowano: gdzie był ſklep w ſkále wykowány [...]. Miáłá y wodę żywą iáſkinia oná *SkarŻyw* 50.

3. *Miejsce przeznaczone do gromadzenia*, *przechowywania i sprzedaży towarów*; *kram*, *magazyn*, *skład* (*14*): Item zeznal yſch wyarmark theraſz przeſli Czimczow 2 Thachri ſ ſklyepu od panyey kachny hakyem przeſz okno wiczyagnall y futro lyſzye *LibMal 1550*/153; Item zeznal yſch 7 ſkor zamſchovich v hieronima Rida wicziagneli zeſklyepu wyarmark y yedwabyu trzi wązli *LibMal 1550*/153; Theſz zeznal yſch wkamyeniczi Ie^{go} M^{czi} pana poznanſkiego ze sklyepu wicziagnall haczikie^{m} trzewyky bronathne sukyenne. Maldrzikow pyącz y rąkawicze zamſchewe byalle. *LibMal 1550*/153; Iſch tydzien przed godi theraſz mynąlimy znyedzielye naponyedzialek wthorey albo trzeczyey godziny wnocz wlyaſl do ſklyepu kamyenycze ye^{go} M^{czi} pana poſnanſkyego przeſz pyecz. [...] Ruſznyczą y kylkanaſczie lokczi Adamaſchku ſcharego vkradl *LibMal 1552*/166v; Item pithani yako kthemu ſklepowy chucz myall powyada ze ſtąd yſch tham zguziczkym przed thym bivayacz a rzeczi Rozmagithich doſſycz wydzacz na thą kradzyeſz zla myſzlyą yeſth ſzyą vwyodl. *LibMal 1552*/166v, *1548*/147v, *1550*/153 [*2 r.*], *1551*/159, *1552*/167; fornicarii, Komornicy przekupnie którzy w náyemnych sklepiech/ y domách przedáyne rzeczy przedáyą. *Mącz* 134c.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy towaru (*1*): Wolałbych ſie ieſzcże podiąć/ Ná kożde płech wor pełen wźiąć: Y roſpuśćiwſzy ná ſło[ń]cu páść/ A wieczor ie záśię w wor kłáść. Niż

ieden dzień tey być ſtrożem/ Ktora gárdzi właſnym mężem: By też ádámentny ſklep miał/ Niewiem by ią w nim vchował. *BierEz* P2v.

W połączeniu szeregowym (*1*): *SarnStat* 1119 *cf* »do sklepow składać«.

Zwroty: »w sklepie rozkładać« (*1*): FRáſzki tu niepoważné z ſtátkiem ſię zmiéſzáły: Komuby drugié rzeczy więc nieſmákowáły/ Wźiąwſzy ſwą część/ oſtátek drugim niech podawa/ Ty to woliſz/ á ów záś przy owym zoſtawa. A ia iáko bogáty kupiec w ſklepie wielkim Rozkłádam ſwé towáry cudzoźiemcom wſzelkim/ Tu biśiór/ tu koftery/ tu Włoſkié zaponki/ Sám dáléy półhátłaśié/ y czarné piersćionki. *KochFr* 113.

»do sklepow składać« (*1*): Téż Kupcy źiem przerzeczonych Pruſkich [...] niech będą w tym oſobliwym nádániu y ſwobodźie záchowáni: Iż ilekroć ſie przyda do którychkolwiek mieyſc [...] Pańſtw náſzych z kupiámi którégokolwiek ſpoſobu y máteriiéy iechać: niech im będźie wolno kupie ná mieyſcá do ſklepów/ komór/ domów ſkładáć [*in loca*, *testudines*, *et cameras aut tecta ... deponere JanStat* 903] *SarnStat* 1119.

4. *Plac targowy*, *rynek* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): Wiádomo to bądź Pánu Krolowi/ że ći żydowie ktorzy od was przyſſli do nas/ gdy weſſli do Ieruzálem miáſtá nie wiernego y zloſliwego/ ięli budować ſklepy [*aedificant furnos*; rynki *BibRadz*; pieczyſká *Leop 1575*] ábo wieże y mury iego/ y kośćioł wywodzą. *Leop* 3.*Esdr* 2/18.

5. *Komory mózgowe*, *przestrzenie wewnątrz mózgu wypełnione płynem mózgowo-rdzeniowym*; *uważano*, *że znajdują się w nich ośrodki poszczególnych władz umysłowych*, *takich jak myślenie*, *pamięć*, *wyobraźnia*, *ocenianie* [*zawsze w pl*] (*5*): Wnet ieden przez ſen woła/ drugi chodzić będzye/ A nadobnie co racży ſpráwi ſobye wſzędzye. Nátłukſzy ſie po kąciech ná podułzkę pádnie/ Iście co w nocy broił/ poránu nie zgádnie. Bo ty wſzytki perfumy co z żołądká idą/ A gdy iuż thám do głowy do tych ſklepow wnidą/ Kędy duſzá rozumna s ſwymi ſmyſły mieſzka/ Wnet rozeznáć wſzytkiego nigdy nie zámieſzka. *RejWiz* 120, 41v.

Zwroty: **[**»łamać sklepy w głowie« = *powodować zamęt w głowie*: A choć ten list jest napisan *furibundo stillo*, chce li W⟨asza⟩ M⟨iłość⟩, ja to rad będę widział, że ji W⟨asza⟩ M⟨iłość⟩ przeczcie, boć, Panie Podczaszy, nie wiem jako Was ta nowina ruszy, ale mnie Łobocki łamie sklepy w głowie. *ListyPol* II *1548*/20.**]**

»zamknąć, zawrzeć sklepy« = *odebrać zdolność myślenia*, *pozbawić władz umysłowych* (*1*:*1*): A ſnacż żadny nie vgodźj Co ych tu poſwiatu chodźi By mogł rżecz żem neyeſt grzeſſny Iſtąd prżichodźi y czeliesny Sa znowu pod grżech poddani Tak yako źli chrżeſczianij A then zawoze [*!*] wſzjſtkie ſklepy A prawie oczy zaſlepy Iż y boga żapomniely *RejKup* r8, l6v.

Wyrażenie: »głowy, **[**w głowie**]** sklepy« [*szyk zmienny*] (*1*): *RejWiz* 7; **[**Jakoż, to wiedząc, że był [*Maciek*] barzo chory, Posłali k niemu wnet cztery doktory [...]. Jeden powiadał: „Trzebaby z żołądka Wyrzucić, co zjadł, co wypił, do szczątka [...].” Drugi chciał w głowie naparzyć mu sklepy *Otwin*(*?*)*Erot* 132**]**. *Cf* **[**»łamać sklepy w głowie«**]**.

6. *Skorupa* (*1*): Testudo, Zolw/ żábi sklep żábia skorupá/ ſzczeſzuye/ cząski żábie. Sunt autem testudines variae, nempe marinae, palustres, terrestres, lutariae, sive limaces *Mącz* 452d.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*2*): Testudo. Gewelbe. Sklep. *Mymer*[1] 31; Fornix – Sklep. *Calep* 430b.

Synonimy: **1.** *dach*, *podniebienie*, *pokład*, *połap*, *posowa*; **b.** *rosztowanie*; **c.** *firmament*, *fundament*; **2.** *cella*, *komora*, *loch*; **a.** *bylina*, *ciemnica*, *grzymka*, *kabat*, *kaźń*, *kłoda*; **b.** *grob*, *mogiła*; **c.** *piwnica*, *pokładnica*; **α.** *spiżarnia*, *szpichlerz*; **β.** *grod*, *kancellaryja*, *konsystorz*; **γ.** *pokład*, *pokładnica*, *skarb*, *skarbiec*, *skarbnica*, *skrzynia*; **d.** *doł*, *dziura*, *gruba*, *jama*, *jaskinia*, *padoł*, *pieczara*; **3.** *buda*, *budka*, *kram*, *kramarnia*, *kramnica*, *skład*; **4.** *rynek*; **5.** *cella*, *komora*; **6.** *czasza*, *czaszuła*, *koncha*, *ostrzega*, *skorupa.*

Cf **SKLEPIENIE**

AĆ

SKLEPAĆ (*1*) *vb pf*

3 pl fut sklepią.

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

Złączyć, *spoić*, *uderzając młotem* [*co*]:

Zwrot: »jako młotem sklepać«: Pátrzże gdy mocne wiátry prochy wzgorę wznoſzą/ A iż ie tám pod niebo wyſoko wynioſą/ Gdy przydą w ty mokrośći/ wnet ſie w kupę zlepią/ A wiátry iáko młotem/ ták to mocno ſklepią. *RejWiz* 151.

Formacje współrdzenne cf KLEPAĆ (*Errata*).

Cf SKLEPANY

AĆ

SKLEPANY *Sł stp s.v. sklepać*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf **SKLEPAĆ**

[SKLEPEK *sb m*

A sg sklepek.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Dem. od „*sklep*” ‘*sklepienie*’: Antoniemu, murarzowi ze Tczewa, który [...] w kuchni ognisko cegłą położył, tamże w kuchniej dwoje czeluście wymurował, w izbie w tej kuchniej kominek zaprawił, okna wymurował i izbę potylchował i pobielił i tło poprawił, sklepek w sieni z wierzchu poprawił [...], za którą mu robotę dał [...] *InwBiskWłocł 1582*/317.

Cf **[SKLEPIK]]**

AĆ

SKLEPIĆ (*5*) *vb impf*

e *jasne.*

praes 1 sg sklepię (*4*). ◊ *3 pl* sklepią (*1*). ◊ **[***part praes act* sklepiąc.**]**

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

1. *Robić sklepienie*, *przykrywać sklepieniem*; *confornicare*, *fornicare Calep*, *Cn*; *camerare Mącz*; *arcuare Calep*; *concamerare*, *lacunare*, *tegere Cn* (*4*): Camero, Sklepię. *Mącz* 32d; Arcuo – Sklepie wobkak [*lege*: w obłąk] nakriwąm. *Calep* 90b; Fornico – Sklepię. *Calep* 431a, 240a.

[*Zwrot*: »sklepić kwadratem« = *wykonywać sklepienia z ociosanych kamieni*: Pókim tam mieszkał, dobudowywano arsenału na dwadzieścia albo co mniej galer, sklepiąc kwadratem, jako obyczaj w tamtych ziemiach, gdyż cegły nie używają *RadzPodróż* 221.**]**

2. *Wykładać*, *wylepiać*, *pokrywać* [*co czym*] (*1*): [*Pigmeje*] Domy iáko iáſkolki z błotá ſobie lepią/ A pierzem y ſkorupinámi z iáiec ſklepią. *KmitaSpit* A3.

Formacje współrdzenne: *podsklepić*, *zasklepić*, *zasklepić się*; *zasklepować*; *pozasklepiać*, *zasklepiać*.

Cf **SKLEPIENIE**, **SKLEPIONY**

AĆ

SKLEPIENIE (*4*) *sb n*

N sg sklepi(e)nié (*4*); -é (*1*), -(e) (*3*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w. s.v. sklepić.*

1. *Część pomieszczenia lub budynku przykrywająca je od góry*, *często łukowato wygięta*; *camera*, *cameratio*, *concameratio*, *fornicatio*, *fornix*, *lacunar*, *suspensio*, *suspensura*, *testudo Cn* [*czego*] (*1*): Látá 1536. W niebytności krolewskiey dwie częśći zamku Krakowſkiego zgorzały [...]. W ten czas ſie ludźi wiele potłukło ktorzy ogień gáśili/ ábowiem ſklepienie gankow ná nie vpádło *BielKron* 423v.

2. *Łuk*; *absis* (*apsis*) *Calep*, *Cn*; *arcus*, *suspensura Cn* (*1*): Absis – Sklepienie. *Calep* 8b.

3. *Gzyms* (*1*):

Szereg: »zamsowanie albo sklepienie« (*1*): Sciány w bronach y drzwi onego páłacu [*Porusa*] s Słoniowych koſći były/ zamſowánie też álbo sklepienie [*laquearia*] nádedrzwiámi y nád okny było ſpráwione z Eb[e]nu drzewá cżarnego bárzo wonnego *HistAl* Hv.

4. *Zaokrąglenie*, *kulistość*, *wypukłość* (*1*): Convexitas, huic opponitur Concavitas – W krąg sklepienię. *Calep* 256b.

Synonimy: **1.** *dach*, *podniebienie*, *pokład*, *połap*, *posowa*; **2.** *obłąk*; **3.** *zamsowanie*; **4.** *ogięcie.*

Cf **SKLEP**, **SKLEPIĆ**

AĆ

[SKLEPIK *sb m*

e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* sklep).

sg N sklepik. ◊ *G* sklepiku. ◊ *I* sklepiki(e)m. ◊ *L* sklepiku. ◊ *pl L* sklepikâch.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Dem. od „*sklep*” ‘*pomieszczenie ze sklepieniem*’: Jest brama murowana od wierzchnego zamku, z tej brony w lewo sklepik, 2 okna w niem ku przekopu [...]. Pod tem sklepikiem piwniczka tramy położona *LustrMalb* I 171; z tego sklepiku jest w rogowej wieżyczce izdebka. A z tego sklepiku jest wschód do sklepiku nad tę izdebkę *LustrMalb* I 172, 172; Z tego alkierzu sklepik w murze wąski i niewysoki przez p. starostę w tym murze, gdy alkierz wykowywano, naleziony *LustrWpol* I 9, I 100.

a. *Od znacz.* ‘*loch*, *cela więzienna*’: To wyznał, a nie inaczej [*Szymek z Wielkiej Wsi*], i z tym szedł na Sąd Boży. Obwiesił się w kłodzie w sklepiku na pasie u zawiasy. *KsięgaKrymKrak 1555 nr 16.*

b. *Od znacz.* ‘*krypta*, *grób*’:

Wyrażenie: »mały sklepik«: [*pytałem Turków*] jeśli to prawda, co pospolicie powiadają o grobie Mahometowym, iżby miała truna jego żelazna miedzy kamieńmi – magnesami jakoby na powietrzu wisieć; ale powiadali, że tego tam nie masz, jedno że ciało w tej trunie jest wysoko od ziemi na słupach albo kolumnach cienkich, więc że w ciemnym miejscu a w małym sklepiku, a światło tylko tam od lamp, tym podobno, którzy z daleka patrzą, tak się zdać może *RadzPodróż* 42.

c. *Od znacz.* ‘*miejsce do przechowywania*’: *LustrPom* 188; [*naród moskiewski jest zabobonny*] y ma ten obyczay/ że przyiaćioł ſwych nie grzebie aż wrok/ náchowawſzy ſie ich w domach ledá gdźie w ſklepikach. *BielKron 1597* 789.

α. *Od znacz.* ‘*archiwum*’: W tyle tego sklepu nad sklepikiem, w którym księgi chowają, sklepik za pana lędzkiego zmurowany. *LustrWpol* I 100.

Synonimy: *komorka*, *loszek*; **c.** *piwniczka.*

Cf **[SKLEPEK]]**

AĆ

SKLEPIONY (*2*) *part praet pass pf*

A sg n sklepi(o)n(e) (*2*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu s.v. sklepić.*

W funkcji przymiotnika: *mający kształt sklepienia*, *podobny do sklepienia*, *tworzący sklepienie*; *concameratus*, *fornicatus*, *testudineatus Cn* (*2*):

Wyrażenie: »niebo sklepione« (*2*): Ieſtem dźiedźic cnych Bogow/ ia niebo ſklepione Oświecam/ y przez mię ieſt pięknie vzdobione Gwiazdámi *SapEpit* A2, [B2]v.

Cf **SKLEPIĆ**, **SKLEPISTY**

AĆ

SKLEPISTO (*1*) *av*

e *oraz* o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* sklepisty *oraz* -o).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII*(*XVIII*) *w.*

W kształcie sklepienia, *łukowato*, *półkoliście*; *arcuatim Calep*; *camerae instar rotunde Cn*: Arcuatim, in modum arcus – wobłak skliepiſto. *Calep* 91a.

Synonim: *obłączysto.*

AĆ

SKLEPISTY (*16*) *ai*

e *jasne.*

sg m N sklepisty (*8*). ◊ *A* sklepisty (*1*). ◊ *I* sklepistym (*1*). ◊ **[***L* sklepist(e)m. ◊ *f N* sklepist(a).**]** ◊ *n N* sklepist(e) (*5*). ◊ *pl N subst* sklepist(e) (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

Przymiotnik od „*sklep*”:

1. *Od znacz.* ‘*sklepienie*’; *cameratus*, *fornicatus Mącz*, *Calep*, *Cn*; *testudineatus Calep*, *Cn* (*15*): Fornicatus – Sklepiſty. *Calep* 431a; Testudineatus – Skliepiſti. *Calep* 1060b, 155a.

a. *Mający sklepienie*, *zbudowany ze sklepieniem*; *concameratus Calep*; *laqueatus Cn* (*6*): W tym kroleſtwie ieſt Mediná Tálnábi/ gdzie Máchomet leży. Grob iego ieſt ſklepiſty ná dłuż ſłopniow ſto/ ná ſzerz ośmdźieśiąt. *BielKron* 263v; W pośrzodku miáſthá [*Mekki*] kośćioł ná kſtałt Koloſá Rzymſkiego/ zową Amphiteátrum/ z cegły murowány/ ſto fort máiąc/ ſklepiſty. *BielKron* 264; **[**W tem domu na dole sień z kominem, z tej sieni izdebka sklepista, a wychód z niej *LustrKrak* I 19; Nad tymi gmachy, wszedszy wzgórę po tym sklepistem wschodzie, 3 sklepy murują jeden z drugiego *LustrWpol* I 13, I 3, 13; Wedla tej izdebki jest spiżarnia sklepista niemała, okno w niej 1, maluśkie, drzwi u niej zamczyste *LustrPom* 189**]**.

Wyrażenie: »sklepiste budowanie« (*4*): Opus fornicatum, Sklepiſte budowánie. *Mącz* 134c; Testudo [...], Też sklep/ sklepiſte budowánie. *Mącz* 452d, 32d [*2 r.*].

b. *Mający kształt sklepienia*, *przypominający sklepienie*; *łukowaty*, *półkolisty*; *testudineus Mącz*; *arcuatus*, *curvatus in modum arcus Calep*; *camerae instar rotundus Cn* (*6*): A ták zbudował on Dom á dokończył/ á ná wierzchu vczynił ſtrop ſklepiſty [*texit domum tignis excavatis instar fossarum*] z drzewá Cedrowego/ y z forſtował go Cedrem. *BibRadz* 3.*Reg* 6/9; Tholus, testudo templi, umbilicus testudinis ubi munera dicata suspenduntur, Srodek sklepu kościelnego/ álbo ynſzego budowánia/ gdzie ſie bałki álbo záłámowánie sklepiſte weſpołek ſchodźi w kościelech bywáłá nieyáka kratá álbo co tákowego w pośrzodku ná którey pogáńſtwo ofiáry bogóm ſwym wieſzáli. *Mącz* 455a, 452d; *Calep* 90b, 1023a.

Szereg: »sklepisty albo załomiony« (*1*): Fornix, Skliep/ y wſzelákie budowánie sklepiſtym/ álbo záłomionym obyczáyem budowáne. *Mącz* 134c.

2. *Od znacz.* ‘*miejsce przeznaczone do sprzedaży towarów*’ (*1*): Na dole [*kościoła w Mekce*] ſą mieyſcá ſklepiſte w ktorych niewymowna wielkość kupcow/ ktorzy przedáią y kupuią rzeczy wonne/ iáko muſzkum/ prochy/ y inne przyprawy woniáiące/ iáko máśći kthoremi vmárłe pomázuią. *BielKron* 264.

Cf **[NIESKLEPISTY]**, **SKLEPIONY**

AĆ

SKLEPNY *Cn s.v. zawornik*; *Linde XVII w.* (*z Cn*) *w cytacie s.v. zawornik.*

Cf **SKLEPOWY**

SKLEPOWY (*1*) *ai*

N sg m sklepowy.

Sł stp notuje, *Cn w innym znaczeniu*, *Linde XVIII w.*

Przymiotnik od „*sklep*” ‘*sklepienie*’; *podpierający sklepienie*:

Zestawienie: »miecz sklepowy« = *architraw*: Epistylium, d⟨ici-tu⟩r quod ponitur in capite columnae superius, capitellum, myecz sklyepovy *BartBydg* 51; **[***ReuchlinBartBydg* l2v**]**.

Cf SKLEPNY

AĆ

SKLĘCZONY (*2*) *part praet pass pf*

sklęczony (*1*), **skleczony** (*1*); sklęczony *KłosAlg*; skleczony *GlabGad.*

Teksty nie oznaczają ó.

sg m N sklęczony (*1*). ◊ **[***A* sklęczony.**]** ◊ *pl N subst* skleczo-n(e) (*1*).

Sł stp s.v. sklęczyć, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. klęczyć.*

Który przybrał łukowaty, *półkolisty kształt*, *wygięty* (*2*):
[*sklęczony ku czemu*: *Cresc 1571* 685 *cf* »na doł sklęczony«.**]**
W porównaniach (*2*): *GlabGad* N4v; Kxiężycz też ma ſiedm wieku ſwego y poſtawy odmiennoſći/ Bowiem naprzod ſie vkazuie sklęczony iako obłąk/ potym poł iaſny/ zatym przez połowiczę oſwieczony/ we ſrzodku prawie zupełnie ſwiatły/ zathym ku pirwſzym trzem przerzeczonym poſthawam wſpak ſie wracza. *Kłos-Alg* A3.
Wyrażenia: **[**»na doł sklęczony«: Gdy koń máiąc grzbiet ná doł ſklęczony ku źiemi/ wychodząc drobno ſtąpa/ w pierśiach ma vraz y bolenie. *Cresc 1571* 685 (*Linde*).**]**
»wzgorę skleczony« (*1*): Brwi wzgorę zkleczone na wzraz łuku, człowieka pyſznego vkazuią. *GlabGad* N4v.
Synonimy: *pokrzywiony*, *skrzywiony.*
Cf **[SKLĘCZYĆ SIĘ]**

AĆ

SKLĘCZYĆ *cf* **[SKŁĘCZYĆ]**

[SKLĘCZYĆ SIĘ *vb pf*
3 sg fut sklęczy się.
Sł stp s.v. sklęczyć, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. klęczyć.*
Przybrać łukowaty, *półkolisty kształt*, *wygiąć się*:
W porównaniu: Ogorek też oleiu ták bárzo śię boj/ iż gdyby go nieco wedle iego poſtáwił/ tedy ſię ſklęczy iáko łuk wypięty. *Cresc 1571* 510 (*Linde*).
Synonimy: *pokrzywić się*, *skrzywić się.*
Formacje współrdzenne cf SKŁĘCZYĆ.
Cf **SKLĘCZONY]**

AĆ

SKLĘNICA *cf* **ŚKLENICA**

SKLĘSŁY *Cn s.v. krzywonogi*; *Linde brak.*
Cf **SKLĘSNĄĆ**

SKLĘSNĄĆ (*11*) *vb pf*
ſ- (*10*), z- (*1*).
inf sklęsnąć (*1*). ◊ *fut 3 sg* sklęśnie (*5*) [*w tym*: -śnie (*3*), -snie (*2*)]. ◊ *praet 3 sg m* sklęsnął (*1*). ◊ *3 pl subst* sklęsły (*1*). ◊ **[***plusq 3 sg f* była sklęsła.**]** ◊ *con 3 sg f* by sklęsnęła (*2*). ◊ *3 pl subst* by sklęsnęły (*1*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w. s.v. klęsnąć.*
Zmniejszyć się, *zmaleć* (*11*):
a. [*Przestać być nadętym*, *opaść*, *oklapnąć*; *desidere*, *recedere Cn*:
W porównaniu: Stároſtá rzekł [*do Cecylii*]: abo niewieſz co ia za moc mam? pánná odpowie: ſam niewieſz co zá moc maſz. bo moc twoiá y wſzytkich ludzi/ iako wor rzemienny nadęty wiátrem/ ktory lada dziurkę vczyniwſzy/ ſklęśnie. *SkarŻyw* 1041 (*Linde*).
Przen:
Fraza: »[*komu*] myśl sklęsła« = *ktoś stracił pewność siebie*, *odwagę*: Ale gdy Hánnibal ośm tyśięcy ludu Rzymſkiego trzymał/ [...] to byłá rzecż wielka y dźiwna/ że ich rádá Rzymſka okupować niechćiáłá [...]. A czyniłá to rádá dla tego/ áby rycerſtwu náſzemu pámiętno było/ álbo zwyćiężyć álbo ſię dáć zbić. Piſze to tenże Polybius/ że byłá Hánnibalowi bárzo myśl ſklęſtá/ ſkoro to vſtyſzał/ że rádá Rzymſka/ w tákiey klęſce/ [...] ták wielkiey myśli przedśię byłá. *CiceroKosz* 195.**]**
b. *Przestać być wypchanym*, *skurczyć się*, *ściągnąć się*; *deturgere Cn* (*2*):
Fraza peryfr. »miech (*a.* mieszek) sklęśnie« [*w tym*: *komu* (*1*)] = *ktoś wyda a. straci wszystkie pieniądze* (*2*): A ták poććiwy człowiek vważywſzy ſobie thy wſtydliwe zbytki/ co s thákiego wſzeteczńego obżárſtwá ſnadnie przypáść mogą/ wziąwſzy rozum [...] może to w ſobie ſnádnie záhámować [...]. Obaczywſzy też iákie roſkoſzy s poććiwego/ s pomiernego/ á s pobożnego żywotá thákże ſnádnie przypadáią. Bo ſławá dobra ſpełná/ zdrowie ſpełná/ y mieſzek nie ták rychło ſklęſnie *RejZwierc* 61; Y tákći ſie k ſlubu námowili/ Lecż zaś gody cżymby wypráwili/ Nie ma ſie długo zálecáiąc/ Miech mu ſklęſnął/ przy Pánnie mieſzkáiąc. *PaxLiz* E4v.
c. *Przestać być opuchniętym*, *nabrzmiałym*, *rozdętym*; *desidere*, *detumescere*, *recedere Cn* (*9*): gdy ſie kthora inſza cżęſć ciała wzdeła ſie/ opuchła/ albo nabiegła była/ Tedy ią też muſi ze pchać y zboſć [...]/ aby potym gdyby wypuſciwſzy wilkoſć: zklęſnęła, albo zcieńcżawſzy: byłaby godną ku łacznemu wyſzciu. *FalZioł* V 34, V 29; A ták gdyś iuż moy pánie zá nádzieią moią raczył z vpádku wywieſć nędzną duſſę moię á od płáczu oczy moie y ſklęſły nogi moie iuż beſpiecznie będę chodził przed oblicznoſćyą twoią *RejPs* 171; Spuchłe łono niewieśćie/ Wilczym ſádłem mázáć/ ſklęśnie *SienLek* 118; Włoż w Wino kwieća bylicowégo á warz ié áż wſzyſthko wywré/ potym wléy innégo á day mu do połowice wywrzéć/ ono wino/ day opuchłému po ránu y w wieczór pić/ wypędźi puchlinę ze wnątrza/ iż muśi ſklęſnąć *SienLek* 132v, 110, 147.
sklęsnąć od czego (*1*): GDy komu gárdło opuchnie/ krwią człowieczą niechay pomázuie/ od tego bes ſzkody ſklęśnie *SienLek* 80v; **[***SprLek* D4**]**.
Szereg: »sklęsnąć i zmięknąć« (*1*): Ná rány wſpuchłé/ áby ſklęſnęły y zmiękły Názbieray w Wioſnę pękowia s Topoléy/ á nátłucz ich z nowym ſmalcem [...]/ á tákową máść przykłáday ná wſpuchłé á ná zátwárdźiáłé rány. *SienLek* 162.
Synonimy: **a.** *opaść*; **b.** *skurczyć się.*
Formacje współrdzenne cf KLESNĄĆ.
Cf SKLĘSŁY

AĆ

SKLĘSNĄĆ SIĘ (*1*) *vb pf*
3 sg fut sklęśnie sie.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Przestać być opuchniętym [*pod czym*]: Też proch Lebiodcżany s prochem Imbirowym/ ſthrochą ſoli ſpaloney/ ty prochy ſpołem zmieſzawſzy przyłoż na cżłonek taiemny vniewiaſth gdy gim opuchnie, wnet ſie ſklęſnie pod tym prochem *FalZioł* I 93d.
Formacje współrdzenne cf KLESNĄĆ.

AĆ

[SKLĘŚNIĆ *vb pf*
inf sklęśnić.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Spowodować zmniejszenie lub zniknięcie opuchlizny [*co*]: Puchnienie cżłonká iákiego/ iáko ſklęśnić *SienHerb* B#4c.
Formacje współrdzenne cf KLESNĄĆ (*Errata*).**]**

AĆ

SKLIIĆ (*3*) *vb pf*
skliić (*2*), **skleić** (*1*); skliić *NiemObr*, *WyprPl*; skleić *ActReg*.
Tekst nie oznacza é.
inf skliić, skleić (*2*). ◊ *part praet act* skliiwszy (*1*).
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kleić.*
Złączyć, *scalić*, *zespolić* [*co*] (*3*):
Przen: *O dwóch naturach Chrystusa* [*w co*] (*1*): Co też piſze *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* o rozwięzowániu Páná Chriſtuſá/ tych ſłow w właſnym texćie nie máſz/ á chośiaby były/ namby nic záſzkodźić nie mogły/ ktorzy o Boſtwie páná Chriſtuſowym dobrze rozumiemy/ y o ſpołecżności ſyná z oycem/ właſnie/ y przyſtoynie wyznawamy. *X⟨iędzu⟩ K⟨anonikowi⟩* y z ſwoią Kátoliką tákichby ſię ſłow bać potrzebá/ ktorzy ſklijwſzy dwie oſobie zmyſlone w iednę/ záśię te dwie oſobie znáczńie dźielą/ káżdey z nich oſobne ſkutki przypiſuiąc *NiemObr* 163.
a. *Spoić za pomocą kleju lub innej substancji wiążącej*, *zlepić* (*2*): Strzemieniá iuż nie widzę: gdźieś ći ſie podźiáło? (–) Ieſczeć iádąc z Krákową w dródze ſie vrwáło. Przypráwiłem z łyczaká [...].

Y drzewceć muśi ſkliić: A kto pomniał o niem/ W wrotá iádąc trzáſnęło/ kiedym nátárł koniem. *WyprPl* C3v.

Przen (*1*): Moy Panie Prawda zem się nie omylił, na onych coniecturach, iz myslono y vwazano, iesli znienawisci przyiazn przerobic, aDobrodzieystwem ią Vkrzepic, czy nadwątloną y poresowaną zwm skleic *ActReg* 129.

Synonimy: *złączyć*; **a.** *zlepić.*

Formacje współrdzenne cf KLIIĆ.

Cf **SKLIJENIE**, **SKLIJONY**

AĆ

SKLIIĆ SIĘ (*1*) *vb pf*

inf skliić się. ◊ **[***praet 3 pl subst* skliiły się.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. kleić.*

Złączyć się, *utworzyć całość*, *scalić się*, *zespolić się*:

Zwrot: »w jedno się skliić nie moc« = *być niespójnym*, *nie stanowić logicznej całości*: Niechayże ſię tedy *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩* nie przechwala/ áby on iednoſtáyne wyznánie/ powſzechnego kośćiołá podáwáć miał: ále owſzem niechay to wyzna/ iż błędy rożne/ rożnych cżáſow/ od rozmáitych oſob zmyſlone/ ktore ſię w iedno ſklijć nie mogą/ forytuie y záleca. *NiemObr* 142.

a. [*O płynach organicznych w ciele ludzkim*:

W połączeniu szeregowym: Niewiáſtá/ co żółtą chorobą niemoże [...] áza dobré humory ma? powiádamći/ że iéy humoru ábo krwie kęs vtoczywſzy/ żlebyś kogo vczeſtował. ále y ſáméy/ ieſli ſye przypátrzyſz/ ſchnie/ czérnieie/ z oczu iéy iáko bázyliſzkowi iádowité chmury/ z gęby spach/ y ſnadź ze wſzyſtkiégo ćiáłá ſmrodliwy iad płynie. czemu? zgromádźiły ſye/ ſkliyły/ zátwárdźiły/ potym wſtęchły/ vgniły/ y ziádowićiły humory: ták/ że ſye z dobrych złé [...] ſzkodliwie przewiérzgnęły. *OczkoPrzymiot* 306.**]**

Synonim: *złączyć się.*

Formacje współrdzenne cf KLIIĆ.

AĆ

SKLIJAĆ *cf* **SKLEJAĆ**

SKLIJENIE (*2*) *sb n*

sklijenie (*1*), **sklejenie** (*1*); sklijenie *Mącz*; sklejenie *Calep.*

N sg sklij(e)ni(e), skl(e)j(e)nié (*2*).

Sł stp brak, *Cn s.v. klejenie*, *Linde brak.*

1. *Złączenie*, *spojenie za pomocą kleju lub innej substancji wiążącej*, *zlepienie*; *commissura*, *iunctura Mącz*; *compactio*, *coniunctio*, *glutinamentum Calep*; *conglutinatio Cn* (*2*): Commissura, Spuſzczenie kliyem/ skliyenie álbo ſpoyenie. Alias iunctura. *Mącz* 226a; *Calep* 459a.

2. [*To*, *co zostało złączone*, *scalone*, *zespolone*: Ale dokonánie żywotá ieſt naylepſze tákie/ gdy w zupełney pámięći y cáłych ſmyſłach człowiek schodźi z świátá/ á przyrodzenie też ktore ſpoiło/ ták nadobną robotę ſwoię rozruſza. Bo iáko łodź y budowánie/ naſnádniey tenże rozwala/ ktory zbudował: ták też y człowieká/ táż náturá naylepiey rozſypuie/ ktora iy zlepiłá. A to pewna/ że wſzelákie świeże ſkliienie ſtrudnością bywa rozerwáne: á ſtáre bárzo ſnádnie. *CiceroBBud* 34.**]**

Synonimy: **1.** *spojenie*, *zlepienie*, *złączenie.*

Cf **SKLIIĆ**

AĆ

SKLIJONY (*9*) *part praet pass pf*

ſ-, s- (*9*), **[**z-**]**.

o *jasne.*

sg m N sklijony (*1*). ◊ *A* sklijon(e)go (*1*). ◊ *I* sklijonym (*3*). ◊ *f A* sklijoną (*1*). ◊ *n N* sklijoné (*1*). ◊ *pl N subst* sklijon(e) (*1*). ◊ *A subst* sklijon(e) (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. klejony.*

Złączony, *złożony w całość*, *scalony*, *zespolony* (*9*):

Wyrażenie: »z sobą w jedno sklijone« (*1*): Niechcę ia tedy iuż więcey tą klámbrą ſproſną y niepewną/ ábo tym kliem ktory trzymáć nie może/ tych dwu rzeczy ktore z ſobą nigdy w iedno ſklione być nie mogą śćiſkáć. Bo/ iż to tym przykłádem pokażę: Podobnali to/ żeby śmierć z żywotem/ ſkázá z nieſkażeniem/ ćiemność z świátłośćią [...] mogły być kiedy w iednę rzecż [...] ták ſpoione/ żeby ſię z ſobą weſpołek oſtały y iedną rzeczą iuż záwżdy potym z rzeczy przećiwnych były: Iáko tu Boſtwo z człowieczeńſtwem *CzechEp* 246.

Przen (*7*):

sklijony z czego (*1*): Nie ćiérpi tego przyrodzenié: nie ćiérpi BOG ſam/ áby człowiek nieſpráwiedliwy/ krzywoprzyśięzcá/ mátácz/ miał kiedy páńſtwo mocné poſtánowić: potrzebuie tá moc fundámentu mocnégo/ prawdźiwégo/ y wiernégo: ieſli w budowániu/ ták/ á tym więcéy w páńſtwie: iákiégo iednák niémáſz w tym okrućieńſtwie tureckim: ále ieſt páńſtwo iákieś ſkliioné z motłochu ludźi mizernych *OrzJan* 31.

a) *O Chrystusie i o Jego dwóch naturach* (*6*):

[*sklijony z kim*: co zá ſzaleńſtwo zmyślać ſobie o niem [*o Chrystusie*]/ iákoby przedwieczným á prawdźiwym Bogiem był/ álbo znim iednę perſonę przyiął? á zwłáſzczá że o tem żaden prorok nie powiedał/ żaden Apoſtoł nie piſał/ áni ſam Chriſtus za tákiego ſie miał/ ále y owſzem wſzytko piſmo ś. przećiwną rzecż twierdźi/ okrom Antichriſtá á ie^go^ gońcow y ſług/ ktorzi tego Boga (rádniey Báłwáná) ze trzech zlepionego y ſyná wieczńego z ſynem Mariey z klijonego/ wymyśliwſzy/ bronią. *BudArt* P6v.**]**

W połączeniach szeregowych (*2*): *CzechRozm* 22v; Ieſliż o nim [*o Chrystusie*] może być dobrze mowiono: iż ieſt z oboiey nátury ábo ze dwu nátur złożony? czyli ieſt zlany ábo ſpławiony/ czyli zmieſzány/ czyli ſklijony/ czyli dopełniony/ czyli zlitowány/ czyli złączony? Zadne ſię z tych nie podoba (mowienie) tylkoż ſię podoba/ ziednoczony *CzechEp* 77.

Wyrażenia: »w jedno sklijone« (*2*): wyznawam: że tego ták nie rozumiem áni trzymam/ iáko oboi Troyczacy/ áni iáko przedwieczńicy: ktorzy go [*Chrystusa*] ſobie Bogiem y człowiekiem máluią. A to gdy ſobie w nim dwoie przyrodzenie y vrodzenie zmyſláią/ y właſności też iákieś Boſkie y człowiecże/ ktoreby w iedno ſpoione/ złączone/ á práwie ſklijone być miáły ſtánowią. *CzechRozm* 22v; *CzechEp* 76.

»ze dwu sklijony« (*4*): Iako tedy to nie ieſt/ áni z łáſki bożey było we mnie: ták ſię też y to nigdy prawdźiwie nie pokaże: żebym też ia Iezuſá Chriſtuſá człowieká pośrzedniká moiego do Bogá/ miał kiedy czynić mieſzáńcem/ abo ze dwu ſklionym [...]. Item żebym będąc drzewiánym Theologiem/ z iedney ſtrony rozwięzować miał oſobę Chriſtuſowę/ á z drugieybych miał mieſzáć boſtwo z człowieczeńſtwem *CzechEp* 75; álem to mowił/ mowię y okázuię piſmy ś. iż ich wiele ieſt co ſię krześćiány zową: á tego iedynego ſyná Bożego Potomká Dawidowego opuśćiwſzy/ inſzego ſobie zmieſzánego ábo ze dwu w iedno ſklijonego/ ná ſwe złe zmyśláią. *CzechEp* 76, 75 *marg*, 76.

a. *Spojony za pomocą kleju lub innej substancji wiążącej*, *zlepiony*; *przen* (*1*):

Wyrażenie: »jako klijem sklijony« (*1*): miáſto proſtey wrodzoney y zrozumney wiáry/ wydáli rozumem vgłádzoną/ y Filozofią vmuſkáną/ á mądrośćią ludzką iako kliiem ſkliioną. *Grzeg-Różn* Hv.

Synonimy: *scalony*, *złączony*; **a.** *zlepiony.*

Cf **SKLIIĆ**

AĆ

SKLIJOWATY (*1*) *ai*

I sg f sklijowatą.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Mający konsystencję kleju, *lepki*, *ciągnący się*, *mazisty*:

Wyrażenie: »sklijowata flegma«: gdziem widział człowieka ktory po iedzeniu grzibow wpadł w dichawiczę/ j w kurczenie y w

omdlenie [...]/ á wſzakoż był vzdrowion przez picie wina khorzennego w kthorym by był vwarzon poley á oſoliwſzi dać ſie dobry trunek napić tego wina/ po kthorym trunku wyrzucił żołądek ony grziby s ſkliowatą [s kliowátą *SienHerb* 70a] flegmą. *FalZioł* I 56c.

Synonimy: *lepisty*, *lgnący*, *lipki.*

Cf **KLIJOWATY**

AĆ

[SKLIMKOWAĆ *vb pf*

3 sg m praet sklimkował.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. klimkować.*

Złamać słowo, *wykręcić się*: Ten to Lew był, syn króla Daniła ruskiego, Który był koronowan z stolca papieskiego, Bo iż Ruś w rzymską wiarę miał ochrzcić, ślubował, Ale królem zostawszy, nadobnie sklimkował. *StryjPocząt* 202.

Synonimy: *nawilić*, *omylić*, *oszalbić*, *oszukać*, *oszwabić*, *oszydzić*, *skłamać.***]**

AĆ

[SKLUCZON] *cf* **[SKLUCZONY]**

[SKLUCZONY *part praet pass pf*

skluczony, **skluczon** *a.* skluczony.

o *jasne.*

sg m N skluczony. ◊ *f N* skluczon(a).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kluczyć.*

Skrzywiony, *zgarbiony*, *pochylony*, *zniekształcony w wyniku choroby*: przeto widźiémy/ że źimie bárźiéy/ w náturách źimnych bárźiéy/ w członkách ćiáłá źimnych bárźiéy/ niż indźie kurcz bywa [...]. godźi ſye nieminąć tu owych contractus Węgierſkich/ ięzykiem ich cemer názwánych/ które óni ták ſrodze ćiérpią/ iż wſzyſtek człowiek/ áni rękámi/ áni nogámi władáiąc/ ſnadź áni ſye podrápáć ſkluczony może *OczkoPrzymiot* 271.

Szereg: »skluczony abo skrzywiony«: A oto była tam niewiaſta/ ktorá miała ducha niemocy przes ośmnaśćie lát/ a była zgarbioná [*concurvata*] (*marg*) ſkluczo⟨na⟩ abo ſkrzywiona (–) i niemogła ſię podnieść doſkonale *MurzNT Luc* 13/11.

Synonimy: *pochylony*, *pokrzywiony*, *skrzywiony*, *skurczony.***]**

AĆ

(SKLUCZYĆ SIĘ) *cf* **[SKLUCZONY]**

(SKŁABIĆ) *cf* **SKŁABIONY**

SKŁABIONY (*1*) *part praet pass pf*

skłabiony, **[skłobiony]**.

a *jasne*; *teksty nie oznaczają ó.*

sg m **[***N* skłobiony.**]** ◊ *A* skłabiony.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Spłoszony, *wystraszony*: PAni przyniosłá dudká [*tj. monetę zwaną dudkiem*] pod fártuchem pſtrego/ Drugiego w ręce miáłá owego ſrebrnego. Iednemu ſtoiąc rzekłá/ odmieńcie mi dudká/ On iey rzućił trzy groſze/ iáko miła dupká. A oná mu s fártuchá pſtrego wypuśćiłá/ Iż widziáłá dubielá/ dobrze vczyniłá. Potymby był nie mieniał ſnadź y ná Derlatkę/ Bo trudno sklábiony ptak potym wpędzić w ſiatkę. *RejFig* Bb4; **[**Dobrze też ieſt kiedy dwá ábo trzey/ bo ieden będzie ſie odzywał v śiatek śiedząc/ á drudzy zaydą nágániáć/ dla tego kiedy ptak ſkłobiony/ że niechce do piſzczałki/ tedy go łatwie przypędzi/ álbo go też tám zábije z ruſznice/ bo ſie ozywa śiedząc ledá gdzie odąwſzy ſie/ á ták go ſnádnie vpátrzyſz. *CygMyśl* C3**]**.

AĆ

SKŁAD (*258*) *sb m*

ſ-, s- (*257*), z- (*1*).

-a- (*257*), -ą- (*1*).

-åd (*120*), -ad (*1*) *BielKron* (*43*:*1*); -ad- (*120*), -åd- (*3*); -åd- *MurzNT*; -ad- : -åd- *SarnStat* (*72*:*2*).

sg N skład (*66*). ◊ *G* składu (*31*). ◊ *D* składowi (*7*). ◊ *A* skład (*62*). ◊ *I* składem (*3*); -em (*2*), -(e)m (*1*). ◊ *L* składzie (*24*), **[**składu**]**. ◊ *pl N* składy (*20*). ◊ *G* składów (*10*), **[**skład**]**; -ów (*8*), -ow (*1*) *SarnStat* (*8*:*1*), -(o)w (*1*). ◊ *A* składy (*21*). ◊ *I* składy (*1*). ◊ *L* składziéch (*13*); -éch (*10*), -ech (*1*) *SarnStat* (*10*:*1*), -(e)ch (*2*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Wydzielone w mieście miejsce do składowania*, *przechowywania*, *wystawiania i sprzedaży towarów*; *również ośrodek handlowy*, *miasto posiadające przywilej handlowy*, *a także samo prawo zobowiązujące przejezdnych kupców do wystawiania na sprzedaż swoich towarów w tym mieście* (*prawo składu*); *emporium JanStat*, *Cn*; *negotiatio PolAnt*; *depositorium*, *depositum JanStat* [*w tym*: *gdzie* (*53*)] (*187*): Emporium (cfr. emborium), forum vel mercatum, sclad, targove myescze. *BartBydg* 48; *ComCrac* 12; oto Ferdynánd Ceſarz ſkłády nowe ná Sląſku poczynił/ wielkie cłá ná kupce náſze vſtáwił/ s kąd drogość nieſłychána teraz ieſt w Polſzce. *OrzRozm* S4v; Potym żeglowáli od Kalekutu [...]. Pothym ná Złoty wyſep/ gdźie dźiś Miáſto známienite Máláchá y ſkład wſzytkiego wſchodu ſłońcá *BielKron* 445v; A ty korzenia nápierwey do Malaki idą ná ſkład *BielKron* 445v, 293v [*2 r.*], 294; Mercatus, Skład/ Miáſto gdzie dla wielkich yarmárków kupie skládáyą *Mącz* 217c, 103b; Mechá ieſt miáſto wielkie w Arábiey gdzie ſkłády á ziázdy náwiętſze bywáią rozliczných narodow *RejAp* 82; Temu bądź przychylnieyſza/ tego mieway w rádzie/ Co wioſek nie kupuie/ niema kupiey w ſkładzie. *BielSat* N4v; *BudBib Is* 23/3; Conſtitucia *Anni 1578* o niekupowániu winá w Węgrzéch przez poddáné náſzé ná winá Endemburſkié/ Rákuſkié/ Swiętoiérzkié/ y inſzé śćiągáć ſie nie ma/ któré/ gdyż té winá ſkładów żadnych nie máią/ y przez poſtronné ludźie do Korony przywiedźioné nie bywáią *SarnStat* 293; [*mieszczanie krakowscy*] OKazáli Przywiléy [...] w którym Król Káźimiérz roſkázuie/ áby káżdy ze wſzyſtkich miaſt y miáſteczek w króleſtwie Polſkim iádąc kędyżkolwiek/ żeby Krákową nie mijał: á zwłaſzcá którzy iádą do Sląſká ábo z Sląſká/ máią ſtárémi y dawnémi drógámi iechác ná Kráków/ á tám ſkładowi doſyć czynić. *SarnStat* 960; Vkazáli też [*Wiśliczanie*] drugi liſt Królá Káźimiérzá [...] iż ſól w bálwániéch Bocheńſką máią woźić/ á żeby ſkładu nie dopuſczáli. *SarnStat* 981; MIeſczánie Káliſzcy vkazáli Przywileie dwá Królá Zygmuntá: [...] który piérwſzy liſt ma to w ſobie: iż Król Zygmunt vſtáwił mieſczánom Káliſkim ſkład w Káliſzu zá prośbą y zá ſłuſznémi przyczynámi/ ták dla poprawy miáſtá iáko ku zamku: który ſkład gdyby przeiecháli/ kupié wiozące trácą. *SarnStat* 981; MIeſczánie Káliſzcy vkazáli Przywileie dwa [...]. A drugi liſt náſz/ [...] który to ma w ſobie iż Król Olbrácht dał był ſkład: iż káżdy kupiec przez śiedm dni z wykładániem kupi ma ſtać *SarnStat* 982; [*miasto Lwów*] VKazáło przywiléy Królá Władyſłáwá [...] którym otrzymáło miedzy inſzémi nádániámi: iż Kupcy Wołoſcy/ pogáńſcy álbo krześćiáńſcy z Zamorſkich kráin przyiéżdżáiący/ nie máią ſkładu mieć/ áni ſwych kupi przedáwáć/ iedno we Lwowie *SarnStat* 1047; ZA prośbą Poſłów Kowieńſkich/ o położeniu dróg [...] y o Składźie ludźiom kupieckim w Kownie/ wedle przywileiów tego miáſtá záchowuiemy *SarnStat* 1222; [*posłowie miast kładli prawa*] proſząc nas/ ábyſmy Stároſtóm náſzym roſkazáli/ [...] pomoc mieſczánóm dáwáć/ y bronić przećiwko tym wſzyſtkim/ którzyby ſie ważyć śmieli mijáć álbo przechodźić ſkłády przećiw ich przywileióm. *SarnStat* 1230; Tedy my z Pány Rádámi náſzymi y z Poſły źiemſkiémi naprzód ſie przypátrzywſzy temu/ iż té tákié ſkłády miáſtóm náſzym w Koronie nádáné nie śćiągáią ſie/ áni ſie śćiągáć mogą ná żadny iny ſtan/ iedno na ludźie kupeckié [*!*] káżdégo ſtanu/ [...] náyduiemy: iż [...] *SarnStat* 1230; áby káżdy Kupiec ták Koronny iáko cudzoźiemiec/ iákiégożkolwiek ſtanu/ nie mógł áni śmiał/ iedno ſtárémi drógámi zwyczáynémi ná przywileiách mieyſkich [...] do miaſt/ w których ſkłády ſą/ ieźdźić *SarnStat* 1230; A co ſie tycze wołów y innégo bydłá/ iż ten żywy towar ná ſkładźiéch nie mógłby bydź zátrzyman bez

wielkich ſzkód tych/ którzyby ie pędźili: tedy zá vchwałą ninieyſzégo Séymu poſtánawiamy Targi wielkié. *SarnStat* 1231, 287 *żp*, 287 [*3 r.*], 288 [*3 r.*], 293, 516 (*34*); obáczmy ſię wżdy kiedy/ á ſkłády w Koronnych pogránicznych mieśćiech/ dawno Conſtitucyą oznáczone/ do ſkutku przywiedźmy *VotSzl* D3.

skład czego (*38*): Vberlingá miáſtho Ceſárſkie/ nád brzegiem wody [...] Ieſt w nim skład zboża ktore wodą przychodzi *BielKron* 286; GOthlándia [...] miedzy pułnocnemi krolestwy ieſt obfitá/ [...] kupi pełná/ z ziem̄ cudzych ſkor kunich/ ſobolich wielkie ſkłády/ y innych drogich towárow. *BielKron* 293; Iuż temu kilká Iármárkow Fránckfordſkich minęło/ iáko mi [*protestanci*] poſyłáią Regeſtr kſiąg nowych/ ktorych támże ze wſzyſtkich ſtro^{n} wielki ſkład bywa. *ReszPrz* 67; [*miasto Podoliniec*] OKazáło liſt Królá Káźimiérzá [...] ná ſkład w tymże ſwym mieśćie wſzytkich towárów ktorychkolwiek y zkądkolwiek przywieźionych *SarnStat* 968; [*miasto Sandomierz*] VKazáło liſt Królá Káźimiérzá/ *de data 1366.* ná Skład Soli y śledźi *SarnStat* 980, 386, 392, 928, 969, 981. *Cf* »skład kupi«, »skład rzeczy«, »skład soli«.

W połączeniu z nazwą kraju, *regionu*, *miasta* [*w tym*: *skład + nazwa* (*5*), *nazwa + skład* (*2*)] (*7*): Miáſtá y powiáty Indiyſkie známienitſze ſą thy: Kalekut przedni ſkład Indyey/ [...] *BielKron* 268v; Fránkffort miáſto zacne/ [...] ſkład wſzytkiey Niemieckiey źiemie poſpolity *BielKron* 289v, 454v; SKład miáſtá Poznániá wedle praw y przywileiów ich *in toto* záchowuiemy według Conſtituciiéy. *SarnStat* 970, 967 [*3 r.*].

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miasta [*w tym*: *skład + przymiotnik* (*13*), *przymiotnik + skład* (*3*)] (*16*): Lwowſky sklad yeſth ſtaradawni *LibLeg* 11/160; Potym wniwecż obrocon ten ſkład Wrocłáwſki ná zieźdzye w Preſzporku. *BielKron* 408, 408 *marg*, Mmmmv; *Item*, o ſkładźiéch Krákowſkim, Poznáńſkim, Lubelſkim, y innych miast wedle Woiewództw, rzędem znaydźieſz ná końcu w Metrice. *SarnStat* 289; gdyby ſoli Ruſkiéy nie doſtawáło/ zá pieniądze ich ſoli Pruſkiéy ná ſkładźie Bydgoſkim po złotému Polſkiému káżdą beczkę dáwáć będźiemy. *SarnStat* 389; zoſtáwuiąc téż w mocy ſkład Dybowſki y Dobrzynſki/ wedle Conſtituciiéy *Anni 1576.* nie inkluduiąc w to co tám będźie ſkładáno *SarnStat* 395; Tákże ktoby rogáté bydło ná ſkład Krákowſki na przeday przypędźił/ powinien będźie po pułgroſzku zwłaſczá od bydłá wielkiégo miáſtu temuż płáćić *SarnStat* 964; Poſtánowiło ſie [...]: áby Spiſzánie [...] żelázo/ miédź/ y iną ſpiżę/ [...] ieno w mieśćie Sądeckim ſkładáli/ y przedawáli: á nie dáléy z rzeczámi y kupiámi przerzeczonémi ieźdźili/ álbo téż drógámi krzywémi ku przekáźie y ſzkodźie ſkładowi Sądeckiému ieźdźili *SarnStat* 966, 97, 387 [*2 r.*], 392, 965, 968, 1313.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy regionu (*1*): O ſolnych ſkładźiéch Mázoweckich. *SarnStat* 393.

W połączeniach szeregowych (*3*): [*Bela*] Skłády/ iármárki/ y wſzelkie kupiectwá y targi vſthawił. *BielKron* 300v; vſtáwiáiąc ſkázuiemy: iż żadnych myt/ ſkładów/ céł/ targowych/ y żadnych czynſzów ná mieyſcách y oſobách w źiemiách Pruſkich [...] niebędźiemy nowo vkładáć *SarnStat* 1098, 881.

Zwroty: »do składu, na skład jeździć (*a.* jeżdżać)« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): *BielKron* 408; iż tylko ći tácy ludźie kupieccy/ iákiégożkolwiek ſtanu/ powinni będą do ſkładów ieźdźić *SarnStat* 1230.

»na składzie kupić, kupowany« = *in depositorio emere JanStat* [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): á potym przyiechałem do Aden ábych co kupił ná thák wielkim ſkładźie *BielKron* 458; *SarnStat* 387.

»odwieźć, wozić, przywożony do składu« = *deducere ad depositorium JanStat* [*szyk zmienny*] (*1*:*1*:*1*): WInáwſzelákié Węgierſkié/ ktoréby do ſkładów przywożoné były/ [...] áby go nieśmiał żaden z wozów z ſtáwiáć/ áżby było popieczętowáné od vrzędu mieyſckiégo. *SarnStat* 292; vſtáwiamy: iż Mieſczánie Bocheńſcy álbo kupcy ſoli máią mieć zupełną moc poſpolitą ſól woźić do ſkładu Krákowſkiégo *SarnStat* 373, 375.

»na składzie przeda(wa)ć, przedawanie« = *vendere in depositorio JanStat* [*szyk zmienny*] (*3*:*1*): [*ustanawiamy*] áby żaden z cudzoźiemcow do Korony winá [...] nie woźił/ [...] áni go do piwnic ſkładał/ [...] ále ie ná ſkładźiéch zwykłych ná rynku przedawał *SarnStat* 288; á oni mieſczánie z Wieliczki máią mieć zupełną moc przedawánia ſoli ná Składźie Krákowſkim [*potestatem sal vendendi in depositorio Crac⟨oviensi⟩ JanStat* 38]. *SarnStat* 373, 289, 373.

»na składzie składać, składany; na skład składany« (*1*:*1*;*1*): wáruiąc/ áby ſól Ruſka ná té ſkłády kędy Krákowſka ſól bywa ſkładána/ Ruſka nie byłá ſkładána y przedawána *SarnStat* 395; A tám ná tych ſkładźiéch wſzyſcy kupcy ſtany wſzelákiégo towáry ſwé ſkładáć/ y onych tám zbywáć wolno mieć będą *SarnStat* 1230, 392.

Wyrażenia: »skład (wszel(a)kich, rozmaitych, wszytkich) kupi, kupieckich rzeczy, z (rozmaitymi) kupiami« [*szyk 8*:*3*] (*6*:*3*:*2*): Rzekł k niemu [*ku Achabowi*] Benádáb: Miáſtá ktore ociec moy pobrał oycu twemu wrocę tobie/ vczyń ſobie ſkład rzeczy kupieckich w Dámáſzku [*plateas fac tibi in Damasco Vulg* 3.*Reg* 20/34] *BielKron* 85v; Vmyſlił był iechác do Melchy wyſpu ná wſchod ſłońcá/ gdźie ieſth ſkład wſzytkich kupi Indyiſkich *BielKron* 448; Antyochia pod gorą Taurus/ Miáſto známienite/ [...] bo thám ſkład ieſt známienity kupieckich rzeczy *BielKron* 455v, 264, 452; Tákże y kupcy z Węgier nie gdźie indźie/ ieđno w Krákowie máią kupi ſwych ſkład mieć *SarnStat* 960; áby Kupcy y Furmáni nie ná Kęty/ áni Chrzanów/ áni ná wśi iné mijáiąc ſkład Oświęćimſki z kupiámi/ [...] ieźdźili: ieđno ná Oświęćim *SarnStat* 968; A w tymże przywileiu táż Królowa dáłá wolność ná Skład ſoli/ y wſzelákich kupi *SarnStat* 1047, 960, 983, 1047.

»skład kupiecki, kupcow, ku kupowaniu« (*21*:*1*:*1*): Pyſſal theſch ye^{go} Kro. mcz yſch ſkladi kv kvpowanyv wolow na granyczach poſthawy *LibLeg* 11/153; Aden miáſto wielkie w tey Arábiey y bogáte. Ieſt w nim około ſześći tyſięcy domow/ ſkład kupiecki známienity *BielKron* 264; Nárboná ſtáre miáſto/ w ktorym cżáſu Stráboná hiſtoriká ſkład wielki byl kupcow z rozliczżnych kroleſtw *BielKron* 281; Lucerná miáſto w źiemi Szwáncárskiey bogáthe y ochędożne. Thám ieſt ſkład kupiecki *BielKron* 282v; Iulinum Miáſteczko/ niegdy po wſzytkiey Europie ſławęthne ſkłády kupieckiemi *SarnStat* 291; Kálmária miáſto wielkie/ port y ſkład kupiecki ſławny *BielKron* 293; Są w Nordweiey zamki/ miáſtá: [...] Bergis miáſto Biſkupie/ Stáfángier miaſto Biſkupie/ Konſperg zamek y ſkład/ Saltzburgum ſkład kupiecki *BielKron* 293v; niektorzy dobrowolnie Alfonſá prośili/ áby w mieśćie záchowánie mieli: co łácno vprośili/ iż ie w łáſkę przyiął/ y domy bliſko zamku gdźie przeſpieczżnieyſzy byli im dał: przetho ſkład kupiecki ieſli tám pierwey był dobry/ tedy ieſzcże lepſzy potym był. *BielKron* 448v; IA Aloizyus rodźic z Wenecyey/ chćiwy z náuki żeglárſkiey widźieć nowe rzeczy/ [...] puśćiłem ſie [...] z Wenecyey/ do Brugys miáſtá we Flándryey/ gdźie wielki ſkład kupiecki. *BielKron* 449, 267, 269, 277v [*2 r.*], 286, 289 (*22*).

»list, przywilej, prawo, ustawa na skład« [*w tym*: *list*, *prawo*, *przywilej* (*1*)] (*7*:*5*:*1*:*1*): [*mieszczanie krakowscy*] VKazáli liſt Węgierſkiéy y Polſkiéy Królowéy/ Roku 1372. ná ſkład w Krákowie *SarnStat* 960; MIeſczánie Oświęćimſcy vkázowáli Przywiléy Kśiążęćiá Mieſzká Opolſkiégo/ y páná Cieſzyńſkiégo [...] ná Skład w mieśćie ſwym Oświęćimſkim ſoli y ołowu/ bez ſzkody inſzych miaſt *SarnStat* 967; MIASTO BĘDZIN. VKazáło przywiléy Káźimiérzá Królá *de data 1464.* ná ſkład ſolny ná wieczność *SarnStat* 968; VSTAWA NA SKŁADY, y Iármárki pogránicżné. *SarnStat* 1229; IAko wſzytki miáſtá w Koronie ſpozywáné były zá vchwałą/ ku kładźieniu liſtów ná ſkłády: co prze inné potrzeby Rzeczypoſpolitéy odkładano było áż do tego Séymu [...]. Gdźie ſtánąwſzy Poſłowie od miaſt kładli práwá/ liſty/ y przywileié ſwé/ proſząc nas ábyſmy ié przy ich liśćiech/ práwiech/ y przywileiách/ iáko ná ine rzeczy/ ták y ná ſkłády [...] záchowáli *SarnStat* 1229, 958, 960, 980, 981, 1050, 1052.

»skład miejs(c)ki« (*4*): O sklady mieyſkie aby bely podnieſione, aczeſmi beli proſſeni od poſlow ziemſkich. Awſſakoz [...] *ComCrac* 12, 12; *SarnStat* 287, 1313.

»podawanie do składu« (*1*): A iż tákowé podawánié ſoli Ruſkiéy do ſkładu [*porrectio ... ad depositorium JanStat* 53] Bydgoſkiégo niemoże ták prędko bydź przywiedźioné/ dopuſczamy: áby w tym czáśie ſoli onéy zwykłéy poſtronnéy vżywáli *SarnStat* 387.

»skład rzeczy« (*1*): [*do Kalkuty przywożą*] Goździki/ Imbier/ Kádźidło/ Láchá/ Muſzkat/ Kámienie/ Perły/ y ine rzeczy/ bo tám ſkład wielki tych y inych wſzytkich rzeczy. *BielKron* 453v.

»skład soli, solny, na sol« = *salis depositorium JanStat* [*szyk 14:4*] (*10*:*7*:*1*): A w ktorych kráinách ſoli krupiáſtey vżywano/ tám náſzey ſoli Ruſkiey vżywáć máią/ ktorey ſoli ſkład ma być w Bydgoſzczy *UstPraw* E; [*posłowie ziemscy prosili*] żebyſmy ſámi ſzláchćie z Wielkiéy Polſki/ ſoli Pruſkiéy zá pieniądze ich dodawáli: á w Mázowſzu/ iáko w Srzeńſkim/ Mławſkim/ [...] y Nurſkim powiećiéch: które tákże ſą źiemiam Pruſkim przyległé/ á odległé záś od ſkładów náſzych ſolnych/ Ruſkiéy y Krákowſkiéy ſoli zá datkiem pewnym woźić y vżywáć dopuſczáli. *SarnStat* 389; GDyż Conſtitucia Séymu Wárſzáwſkiégo *Anni 1581.* około ſkładów ſolnych to obmawia/ áby w mieśćiéch vprzywileiowánych ſkłády ſolné w mocy ſwéy zoſtawáły *SarnStat* 394; MIeſczánie Sądeczcy vkázáli liſt náſz/ który otrzymáli roku 1554. iż mogą mieć ná wieczność ſkład w ſwoim mieśćie ſoli *SarnStat* 966; MIASTO WIELICZKA. VKazáło liſt Królá Káźimiérzá *de data 1451* ſkład ſolny ſwému miáſtu ná czáſy wieczné dány *SarnStat* 968; MIASTO TVROBIN. VKazáło Liſt náſz/ iżeſmy dáli im Skład ná ſól Drohobycką/ y woźić ią ná mieyſcá zwyczáyné bez ſzkody Zup Krákowſkich: ále nie wieczny *SarnStat* 1050, 338, 387 [*2 r.*], 394 [*3 r.*], 395 *żp*, 960 (*17*).

»winny skład« (*1*): Winné ſkłády cudzoziemſkié áby nie były. *SarnStat* 288.

»skład wolny« (*2*): W then cżás Wrocłáwiánie vprośili byli ſobie ſkład wolny v Krolá z wielką ſzkodą náſzą y Niemcow/ ktorymby nie było wolno dáley po towáry z obu ſtron ieżdźáć iedno do Wrocłáwiá ná ſkład. *BielKron* 408; *SarnStat* 1049.

Szeregi: »cło i skład« = *teloneum et depositum JanStat* (*3*): [*droga*] ma bydź wolna Kupcom y obywátelom Króleſtwá Polſkiégo/ [...] którzy przeiéżdżáią z ſwémi kupiámi y rzeczámi którémikolwiek przez Pruſką y Litewſką y iné źiemie Zakonowi poddáné: wſzákże wcále záchowawſzy Cłá y Skłády/ ſkłádánia kupi/ y inné zwyczáie *SarnStat* 1121; Tákże téż Cło y Skład/ który Niderloge zową/ przy Lándyſbergu y Zamku nowégo Márgrábſtwá/ [...] niech będźie záwieſzoné *SarnStat* 1122, 1122. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»emporia, (alias) składy« (*2*): *QVanquam poſtulati fuimus a Nuntijs terrarum*, *vt ciuitatum Emporia*, *alias* ſkłady *tollerentur*: *attamen* [...] *SarnStat* 288, 287.

»(i) skład i (albo) jarmark« [*szyk 2:1*] (*3*): wſzákoż wino becżką/ korzenie kámieniem/ y inne rzeczy do ſwey potrzeby całkiem kupuy ná wielkim iármárku/ álbo na właſnym ſkładźie. *GostGosp* 152; álbo ieſli téż Szláchćic chce wykarmiwſzy woły przez źimę/ wolno mu ie będźie wygnáć przez gránice do cudzéy źiemie kędy chce/ bez wſzégo hámowánia: y ſkłády y Iármárki temu przeſzkadzáć nic nie máią *SarnStat* 1233, 289. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»kupiectwo albo skład« (*1*): Wkazdem mieſczie y myaſteczku gdzie ſſą kupiecztwa albo ſklady A choczia theſſ gdzie ſą logarowie tho ieſth nyſſich kupczow ſprawcze albo komorniczy ktorzy iaką maiętnoſć ſwą maią, ktorikolwiek ma maietnoſcy za thyſſiącz zlothych bendzie winien yednego pacholka yezdnego zbroynego wyprawicz. *ConPiotr* 30v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»port, (albo, i, to jest) skład« (*6*): [*Egipt*] Ma theż w ſobie známienite miáſtá/ miedzy innemi ty dwie Alexándryą y Dámiátę/ w ktorych ſą przednieyſze porty/ to ieſt ſkłády wielkich kupi/ ktore idą z Indyey/ z Arábiey *BielKron* 270v; A ſtey zgody nie tylko oyczyzny bronili/ ále ieſzcże więcey przyczyniáli/ y porty álbo ſkłády pożyteczne nad morzem z dziáłáli. *BielKron* 339v; [*Portugalczycy szli*] áż do brzegow Indiyſkich gdźie rzeká Gánges/ gdźie dźiś ieſth nawiętſzy Port álbo ſkład rzeczy Kupieckich ná ſwiećie/ zową Kálekut *BielKron* 445v, 292v, 293 [*2 r.*].

»targ albo skład« (*1*): ſkryłem ſie ſwemu wodzowi Mámáluchowi ná targu álbo ná ſkładzie w mieśćie *BielKron* 457. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

2. *Pomieszczenie do przechowywania* (*2*):

skład na co (*1*): Lignile – Składna drzewo. *Calep* 603a.

a. *Skarbiec* [*czemu*] (*1*): á Krol mu náznáczył y poſtąpił Hálickiego zamku/ áby tam miał ſkład ſwoim ſkárbom prześpieczny. *BielKron* 387v.

3. *Całość złożona z różnych elementów*; *tu*: *zbiór głównych artykułów wiary* [*w tym w zestawieniu*: »skład apostolski« [*szyk 19:2*] (*21*)] (*31*): Od początku kazánya ſwego Apoſtołowye [...] zebráli ná krotce nyeyáką ſummę wyáry/ ná ktoreyby proſći ludźye przeſtáć/ á ku zbáwyenyu doſyć myeć mogli [...]. A tę zowyemy dwánaſcye członkow wyáry/ álbo ſymbolum Apoſtolorum: po náſſemu ſkład Apoſtolſki *KromRozm III* C3v, C4 [*2 r.*]; Ale y to mamy obáczáć tám w thym ſkładźie/ iż gdy rozdźielnie o iednym Bogu Oycu y o iednym Synu Bożym mowią/ przedſię dwu Bogow nie ſtánowią *GrzegRóżn* C3v, E2v [*2 r.*]; *BiałKat* 68v; *LatHar* 10 *marg*; A to iáwne fáłſzowánie piſmá nie prze co inſzego vczynili Ewángelikowie [...] iedno áby nie muśieli przyznáć mieyſcá trzećie^go^ oprocz niebá á piekłá potępionych. Dla czego też áni Doktorom wſzytkim/ áni Skłádowi Apoſtolſkiemu/ áni piſmu iáſnemu nie wierzą *WujNT* 404; [*apostołowie*] zebrawſzy ſię ſpołem/ [...] dwánaśćie członkow wiáry Chrześćijáńſkiey/ ktore zowią; Skład Apoſtolſki/ złożyli *WujNT* 515, 515 [*2 r.*]; Y iáko oná cżwarta beſtia v Dánielá/ inſze okrućieńſtwem prześięgłá: tákżeć y tá właśnie ieſt Antychryſtowſka/ wiárę Chrześćiáńſką y ſkład Apoſtolſki niſzcżąc Pogáńſtwo znowu wnoſi. *PowodPr* 34.

skład czyj [= *przez kogo ułożony*] (*1*): áby práwowierni od fáłſzywych Chrześćijánow rozeznáni byli/ názwáni ſą Kátholikámi/ podobno od ſámych Apoſtołow/ ktorzy y kośćioł Chriſtuſow w ſkładzie ſwym názwáli kośćiołem Kátholickim. *WujNT* 444.

Zwrot: »w składzie, skład wyznawać; skład wyznawa« (*3*:*1*;*1*): *KromRozm III* D8v; *GrzegRóżn* C3; *KuczbKat* 225; Ktory ſkład wiáry/ [...] wſzyſcy wierni ná krzćie wyznawáią/ ábo ſámi przez ſię/ ábo przez kogo innego *WujNT* 515, 828.

Wyrażenia: »skład święty« (*1*): Ale dokonaymy oſtátká tego ſkładu świętégo Apoſtolſkiégo. Dźiewiąty członek Wiáry Chrześćiáńſkiéy. [...] *BiałKat* 116.

»skład wiary (apostolskiej)« (*3*): Oycże/ tenći ieſt żywot wieczny/ áby poználi ćiebie ſámego prawdźiwego Bogá/ y ktoregoś zesłał Iezuſá Kryſtuſá. Z tym ſię zgadza ſkład Wiáry Apoſtolſkiey. *GrzegRóżn* D4; *KuczbKat* 50; *WujNT* 515.

Zestawienia: »skład Atanazyjuszowy« (*1*): Iáko w ſkładzie Athánázyuſzowym wyznawamy: iż Bog ieſt Oćiec/ Bog Syn/ y Bog Duch święty. A przećię nie trzey Bogowie/ ále ieden ieſt Bog. *WujNT* 828.

»Niceński skład« (*1*): A Niceńſki ſkład ták vczy: iż tám ieſt prawdźiwy Kośćiół: gdźie ieſt ieden/ S. á Powſzechny y Apoſtolſki Kośćiół. *BiałKat* 126.

Szeregi: »hasło albo (a) skład« [*szyk 5:2*] (*7*): A tę [*summę wiary*] zowyemy dwánaſcye członkow wyáry/ álbo ſymbolum Apoſtolorum: po náſſemu ſkład Apoſtolſki: przeto iż ſye oni ná nye ſkłádáli: álbo wedle drugyego/ á ſnadź lepſſego wykładu/ háſło/ po ktorymby krzeſciyánin yeden drugyego poznał [...]. To háſło álbo ten ſkład wſſyſtko krzeſciyáńſtwo przyyęło *KromRozm III* C4; iż w onym ſkładźye álbo háſle ápoſtolſkim nyc wyęcey o duchu S. nyebyło/ yedno: Wyerzę w duchá S. *KromRozm III* C4v; Wtym námyenyonym háſle álbo ſkładźye ápoſtolſkim myędzy inymi ártykuły yeden yeſt: Wyerzę ſwyęty koſćyoł poſpolity/ álbo powſſechny *KromRozm III* C5, C3v *marg*, C4v, C6, D8v.

»skład albo kredo« [*szyk 1:1*] (*2*): A ták bywa/ iż nieiáko ieden drugiego noſi brzemioná. A o tym żaden Chrześćijánin wątpić nie-

może/ ponieważ w Składźie Apoſtolſkim álbo w Kredźie/ Swiętych obcowánie wyznawamy. *KuczbKat* 225; *MWilkHist* D4.

»symbolum abo skład« (*1*): Iáko też nie może być pokazáne prawdźiwſze człowieczeńſtwo Kryſtuſowe/ iedno gdy on z prawdźiwego człowieká człowiekiem ſię prawdźiwym vrodźił co y Symbolum ábo ſkład Apoſtholſki wyznawa/ gdy mowi/ Ze Syn Boży národźił ſię z Pánny Maryey. *GrzegRóżn* C3.

»skład albo ukazanie« (*1*): Przécz Kredo ſkładem álbo vkazániém właſnym Apoſtolſkim zową? *BiałKat* 68v.

4. *Zestaw elementów tworzących całość*, *połączenie* [*czego*] (*5*): że źiemiá ieſt iáko mátká á fundáment/ y początek rzeczy tych/ które nam do rąk przychodzą/ máiąc w ſobie wſzyſtkiégo táki ſkład y początek iż wſzyſtkie inſze żywioły iákoby w ſię záwárłá *Oczko* 4v; [*filozofowie*] początek rzeczam z źiemie podawáli/ z któréy ſáméy/ y żywioły inſze pozoſtáwáć ſye im widźiały. Co áby ná wzrok nie ták/ że rzeczy z źiemie pochodzą/ á máiąc w ſobie żywiół inſzych ſkład/ y kreſu ſwego doſzedſzy/ y zguby ſwéy doczekawſzy/ w nię ſię záś rozſypáć muſzą *Oczko* 5; iż iáko [*drzewo*] z żywiół było/ w téſz ſye álbo w ogniu gwałtem/ álbo gnijąc powoli/ obróćić muśiáło. iáko wſzyſtki inſzé rzeczy/ którym náturá ſkład żywiół tháki podawſzy/ nie wiecznemi/ ále ſkáźiſtémi ie miéć chćiáłá. *Oczko* 5v, 5 [*2 r.*].

5. *Związek*, *układ*, *przymierze*, *spółka* (*7*):

skład kogo [= *z kogo złożony*] (*1*): *PowodPr* 56 *cf Szereg*.

skład z kim, *z czym* (*5*): Nalepey czy kxięze myli To bychmy teras ſprawyli. Wczyſtem by mie od ſedl kreſie Tu ſczartem o iedney miſie. Wiers my zem mu barzo nierad Wies y zeć ſniem niedobry ſklad. *RejKup* m3; co zá towárzyſtwo ſpráwiedliwośći/ á bezprávia? á co zá ſpołeczność świátłośći z ćiemnośćią? A co zá zgodá Chriſtuſowi z Beliálem? ábo co zá cżąſtká wiernemu z niewiernym? á co zá ſkład kośćiołowi Bożemu z báłwány? *NiemObr* 12. *Cf Zwrot*.

Przysłowie: Gdzye rozum ſzcznothą dobry żkłath *RejJóz* L5v *marg*.

Zwrot: »[*z kim*] skład mie(wa)ć« (*3*): A zaż iáwnie do tego nie idźiećie/ ziázdy y Seymy ſobie czynićie kiedy chcećie/ Vrzędy nowe vſtáwiáćie/ Práwá ſtáwićie/ Kośćioły wywrácáćie/ nádánie y ſkárby Kośćielne rozbieráćie/ kápturem Krolowi grożićie/ z opcemi Krolmi ſkłády miewáćie/ á od nich Iurgelty bierzećie *OrzRozm* Cv; *BielKron* 210v; *NiemObr* 151.

Szereg: »składy abo ligi« (*1*): Bo Dániel Prorok mowi: iż iáko on lity obraz Krolá Nábuchodonozorá/ nogi miał cżęśćią żelázne/ cżęśćią gliniáne: ták ku końcowi świátá w tey oſtátniey MOnárchiey Rzymſkiey/ ſkłády ábo Ligi Kśiążąt iey/ niemiáły ſie śiebie mocno trzymáć. *PowodPr* 56.

6. *Znajomość*, *zażyłość*, *komitywa*, *towarzystwo* (*9*):

Zwrot: »[*z kim*] skład mieć« [*szyk zmienny*] (*8*): *BierEz* S2v; począł vczyc drogi zbawiennyi náprzód dom ſwói i przyiacioły/ potem téſz i inſzé ſktoremi ſkłąd a żyćie miewáł *MurzHist* C; *MurzNT* 4; dla tego ápoſtolſki koſcyoł wyznawamy: Z ktorym Sákrámentarze/ Lutheranowye/ Czechowye/ Ruś/ Grekowye/ y inſſy wſſyſtcy odſſczepyeńcy ſkłádu nye máyą *KromRozm III* G6v, F4; *GliczKsiąż* Bv, I; Nuſz záśię ony Báby co ſiedzą ná treće/ Ieſli ſnimi tárguieſz zábáiąć Kálećie. [...] Oſtrzegąm ćię nieboże nie miey śnimi ſkłádu/ Skoro ćię wyrozumie/ záđáć w miedźie iádu. *BielSat* B4v.

Szereg: »skład a towarzystwo« [*szyk 1:1*] (*2*): Przeto tedy ocyec káżdy máyąc wolą á prágnąc tego/ áby po ſobye potomſtwo ſwyęte á czyſte zoſtáwił/ [...] ma thego zobudwu ſtron przyſtrzegáć/ á to vſtáwicżnye ná vmyſle myeć/ aby ſye nye ku ledá yákyey byałey głowye wdawał/ á nye s káżdą co nyewyáſtá yeſt/ towárzyſtwá á ſkładu myał. *GliczKsiąż* Bv; *Leop Eccli* 13 *arg*.

7. *Umowa*, *prawo* (*2*):

skład czyj [= *przez kogo ustanowiony*] (*1*): Lwowſky sklad yeſth ſtaradawni aponyem yvſch przimyerze panv Voyewodzye yeſthmi daly. A ſkladi pana Voyewodzyne ſſam nowe a po przimyerzv vczinyone. *LibLeg* 11/160.

Zwrot: »uczynić skład; skład uczyniony« (*1*;*1*): Naprzod yſch wprzimyerzv kthoreſzmi panv Voyewodzye daly yeſth opyſano yſch volno kvpczi naſchi chodzycz maya. [...] czemv ſzye doſycz nyedzyeye przeſz pana Voyewode. Abowyem vczinyl nowi ſklad kthore[go] myacz dopvſczycz nyechcze. *LibLeg* 11/159v, 11/160.

8. *Zbiórka pieniężna lub w naturze*; *pieniądze złożone na określony cel*; *collecta*, *symbolum Mącz*, *Cn*; *missus Mącz*; *collatio*, *symbola Cn* (*8*): Symbolum, Latine collatio, Skład/ złożenie/ to yeſt złożony obiad/ kołácia álbo Bieſiádá. *Mącz* 436c; *WujNT* Ccccc2v.

skład dla kogo (*1*): SKLADY dla vbogich wiernych w pierwſzym kośćiele zwyczáyne. *WujNT* Bbbbbb4.

skład na co (*3*): Missus [...] też skład ná yáką bieśiádę. Ut plures ad idem convivium convenerunt singuli singulos missus adferentes. *Mącz* 225b, 187c; wiele ich [*mieszczan*] ſto złotych pożytku do roku mieć mogą/ ſkąd iednego pieſzego wypráwę cżynić będą/ á ći zá ſollicitowániem Burmiſtrzá tákże koleią wypráwę vcżynią/ od inſzych wźiąwſzy ſkład ná to/ iáko y drobnieyſza śláchtá. *GrabPospR* M2v.

Wyrażenie: »skład pieniężny« (*1*): A ktorych máiętność oſobno káżdego ták wiele nie wyniesie/ áby z doroczných pożytkow ſwych/ całego żołnierzá wedłuk ſtanu ſwego wypráwić mogli/ [...] tedy ſię będą tácy muśieli ſkłádáć do iednego/ [...] á on te pieniądze od inſzych wźiąwſzy/ [...] wypráwę od wſzyſtkich vcżyni/ á żeby w tym komu krzywdá nie byłá/ ſpiſzą ſię tácy [...] koleią/ [...] tego co pierwſzą wypráwę będźie cżynił w przod nápiſawſzy/ [...] á gdy przyidźie drugą wypráwę cżynić/ onego ſpiſku koleią drugi wypráwę będźie cżynił/ ták y trzeći cżwarty y wſzyſcy inſzy koleią/ od inſzych ſkład pieniężny odebrawſzy *GrabPospR* M2v.

Szeregi: »skład i jałmużna« (*1*): A ták o ośmi rzeczách w tym liśćie piſze [*św. Paweł*]. [...] Nákoniec o ſkładziech y iáłmużnách/ ktore zbierał miedzy Pogány/ áby Chrześćijány z národu Zydowſkiego wſpomogł w Ieruzálem. *WujNT* 576.

»skład a zrzucenie pieniędzy« (*1*): Collecta, Zgromádzenie/ zebránie. Item collecta, id est, Symbolum, Skład á zrzucenie pieniędzy ná co tákowego. *Mącz* 187c.

9. *Porównanie* (*1*): Yáko then ktory ná dworze będąc od gorącośći ſloneczney rychley ogora/ niż domá od gorącośći płomyenyá domowego álbo ſwoyſkyego/ thák ten ktory w ſzkole myedzy zgromádzenyem yákyem żakow/ ſtudentow/ vcży ſie/ rychley będzye co vmyał/ niż then kthory doma tylko ſam/ [...] cżego ſlucha. [...] Ten ſkład á przyſtoſowánya wyrozumyenye/ s thych ſlow rozumyeć á poyąć káżdy może/ gdy yedno ye ſobye rozbyeráć á roſtrząſáć będzye. *GliczKsiąż* K4.

10. *Zakład* (*1*):

Zwrot: »przyjąć skład« (*1*): Rurał [...] prziyął ſkład/ łożył podno groſſy dwádzieſcyá y cżterzy/ tyle ile myał. Obyes gdi już ſtał ſie zakład wnet dobył inſſego liſtká/ y ſniego wyyął ſſeląg. Rurał ſie zumyał nye wyedzyał co rzec/ yáko zmyty z oney kupi poſſedł precż *GliczKsiąż* I.

11. *Miara powierzchni ziemi* (*1*): Bisulcus, Zágon o dwu lechách álbo skład roley o dwu zagoniech. *Mącz* 428b.

12. *W zwrocie*: »uorać na skład« (*1*): każyſz pługiem vorać ná ſkład ſkiby ónego Trawniká/ á ón Trawnik vorány/ káż Rydlem kráiáć *Strum* M2.

AĆ

SKŁADACZ (*47*) *sb m*

s-, ſ- (*46*), z- (*1*).

-kład- (*38*), -kłåd- (*1*) *Mącz* (*30*:*1*); -acz (*18*), -åcz (*2*); -ácz *GliczKsiąż*, *Calag*; -acz-, **[**-åcz-**]**.

sg N składacz (*26*). ◊ *G* składacza (*7*). ◊ *D* składaczowi (*1*). ◊ *A* składacza (*1*). ◊ **[***I* składacz(e)m.**]** ◊ *pl N* składacze (*6*). ◊ *G* składaczów (*3*); -ów (*1*), -(o)w (*2*). ◊ *A* składacze (*3*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Ten*, *kto coś układa*, *wymyśla*, *tworzy*, *zwłaszcza autor*, *twórca dzieła literackiego lub naukowego*, *poeta*, *pisarz*, *także tłu-*

macz; *poeta Murm*, *BartBydg*, *Mącz*, *Calag*, *Calep*; *compositor Mącz*, *Calep*, *Cn*; *vates Murm*, *Mącz*; *dictator Mymer*[1], *BartBydg*; *auctor* (*aut*(*h*)*or*) *Vulg*, *Mącz*; *scriptor Mącz*, *Calep* (*42*): Poeta. Eyn poet Składácz *Murm* 177, 177; Dictator. Tichter. Składacz. *Mymer*[1] 9; Poëta, fictor carminis, skladacz *BartBydg* 118, 42; *LibMal 1554*/187v; Authorem aliquem sequi. Násládować w piſániu/ álbo/ w mowie którego skládáczá. *Mącz* 20c; Classici authores aut scriptores dicuntur, Náyprzednieyſzy/ Náyznámienitſzy składácze. *Mącz* 56a; Luculentus scriptor, Cziſty á yáſny ku wyrozumieniu składácz. *Mącz* 201a; Pausanias, Sławny Hetman Spártáński/ też ymię ſławnego składáczá. *Mącz* 285b; Non memini me legisse in hoc significatu, Nie pámiętam ábych kiedy czitał to słowo w tym známionowániu/ álbo by go tym ſpoſobem vzywáli składácze. *Mącz* 392b, 20c, 68b, 117a, 310b, 348b, 491b; (*nagł*) Kśiążki do Czytelniká. (–) [...] Y tych [*fraszek*] ſie náczytawſzy/ áli Pierz záwinąć/ Ześ dał pieniądze wten dzień źle możeſz wſpominąć. Y Skládáczowi zá to ſławy nie przyrośćie/ Ieſzcze zá prożne ſłową źli go wezmą gośćie. *BielSpr* c2; *ModrzBazBud* ¶6; Poeta. Skládacż. Rymownik. Poeta. *Calag* 378a; *Calep* 228b; **[***ReuchlinBartBydg* c4, h2, i8, m2, A4v; A záiſthe my coſmy wźięli przed ſię ſkroćić ták wielkie rzeczy á dźieie nie lekkąſmy pracą [...] wźieliſmy ná ſie. Ale [...] ſchućią thę pracę podeymuiemy: zoſtáwiáiąc á pozwaláiąc doſtátecżne opiſánie kożdey rzeczy zkládáczowi/ á ſámi coſmy przed ſie wźięli káżdą rzecż co nákrocej opiſuiąc. *Leop* 2.*Mach* 2/29 (*Linde*); *ArtNom* K4; *PamJancz* 184**]**.

składacz czego (*9*): AEsopus, Właſne ymię yednego składáczá báśni. *Mącz* 5a; Euripides, Ymię właſne yednego Greká wielmi vczonego á niepoſpolitego składácza Tragediey. *Mącz* 109c, 214b; **[***BibRadz* 2.*Mach* 2/31 (*Linde*)**]**. *Cf* »składacz wierszow«.

W połączeniu z imieniem lub nazwiskiem [*w tym*: *składacz na imię* (*1*); *składacz + imię* (*2*), *nazwisko + składacz* (*1*)] (*3*): *FalZiołUng* V 119; Yákoſmy tedy wtem náſſe mnyemánye okazáli/ iż rowną [*żonę*] káżdy ſobye poyąć ma/ rádzi też tho yeden ſkládacż ná imyę Quidius/ ktory powyáda: Yáko nye dobrze bywa gdy nyerowne woły wkládáyą wpług/ ták nye dobrze ſobye poczyna ten/ ktory nyerowną poymye. *GliczKsiąż* Q2; HOynie ćię Bóg obdárzył cnotámi wielkiémi/ Których ia nie dośćignę wiérſzámi ſwoiémi/ Sam tylko Kochánowſki Skládácz doświádczony/ Mógł piórem wymálować doſtátecznie ony. *PudłFr* 42.

W charakterystycznych połączeniach: *dawniuchny składacz*(*e*), *doświadczony*, *jasny ku wyrozumieniu*, *najprzedniejszy*, *najznamienitszy*, *niepewny*, *nowy*, *podeźrzany*, *przyjęci*, *sławny*, *ślachetny*, *wzięci*; *składacz báśni*, *śpiewania*, *trajedyjej*; *naśladować składacza.*

Fraza: »składacz pisał; pismo składaczow; **[**od składacza wypisany**]**« (*2*;*1*): *PatKaz I* 9v; Palladius, Właſne ymię yednego skládáczá/ który o goſpodárſtwie á ſpráwowánia [*!*] roley piſał. *Mącz* 273d, 418c; **[**Zywot S. Kátárzyny Dziewice Szwedki/ corki S. Brygidy/ od niemiánowánego/ ále wiernego ſkládacżá wypiſany *SkarŻyw* 253 (*Linde*)**]**.

Wyrażenia: »księgi składacza« (*1*): Autorem aliquem transcribere, Xięgi niektórego skládáczá przepiſáć. *Mącz* 375d.

»składacz wierszopisy« = *poeta* (*1*): CZemu wyſchła Zazdrośći zowieſz prozne látá Skládáczow wierſzopiſych/ iák by to vtrátá. Mowiąc lepiey wto mieyſce poki służą śiły/ Rycerſkie mieczem bronić Oyczyzny ſwey miłey. *RybGęśli* B3.

»składacz wierszow, rymow« [*w tym*: *wierszow albo rymow* (*1*)] = *poeta Mącz*, *Calep*; *vates*, *versificator Mącz*; *carminum scriptor Calep* [*szyk 3*:*2*] (*4*:*2*): Poeta, Wierſzów skládácz/ álbo rymów skládácz/ Rymownik/ Poetá. *Mącz* 307c; Vates, Prorok/ wieſzczek/ práktikarz/ też poetá/ skládácz wierſzów álbo rymów. *Mącz* 476b, 486c; *Calep* 816b; **[**Scladacz, zmyslyacz vyrshow poeta i⟨d est⟩ fictor et proprie carminis *ReuchlinBartBydg* A4v**]**.

Szereg: »autor albo (**[**a**]**) składacz« (*1*): Affectatus scriptor, Autor álbo skládácz który ſie ná wyſoką okazáłą á wyſtáwną rzecz ſadźił. *Mącz* 114d; **[***HozKsięgi* 24**]**.

a. *Dzieło literackie lub naukowe* [*zawsze w pl*] (*4*): Autores certissimos laudare possum Mogę pewne skládácze ná to przíwieść álbo niemi dowieść/ á rzecz ſwą potwirdźić. *Mącz* 186b; Invenitur apud authores et in authoribus, Bywa náydowano/ przigadza ſie v składáczów. *Mącz* 482c, 172d.

Zwrot: »składacze wykładać« (*1*): Authores interpretari, Skládácze wykládáć. *Mącz* 172d.

2. *Przepisywacz*, *kopista*, *wydawca*; *librarius Mącz* (*3*): Librarius celeberrimus scriptor, Známienity skládácz. *Mącz* 374b.

Wyrażenie: »składacz ksiąg« (*2*): authores dicuntur, Którzi Xięgi wydáyą á popiſuyą/ Skládácze Xyąg. *Mącz* 20c, 374b.

3. *Ten*, *kto o czymś zaświadcza*, *poświadcza coś*, *zdaje relację z czegoś* (*2*): Autores iuratissimi, Cáłey wiáry skládácze krórzy [*!*] ſie żadnym fáłſzem by namniey nie zwykli obchodźić. *Mącz* 178c; Pronunciator, Oznáymiácz/ ſwego mniemánia ſędźia. Item idem quod autor, aliquando, Skládácz. *Mącz* 254c.

4. **[***Ten*, *kto coś wyjaśnia*, *tłumaczy*, *interpretuje*:

Wyrażenie: »snow składacz«: Y mówili [*bracia Józefa*] do śiebie: Onoć idźie widoſen (*marg*) ſnów miſtrz. H. ábo ſkládácz. (–) [*somniator*]: Pódźcie zábiymy go *WujBib Gen* 37/19.**]**

Synonimy: **1.** *autor*, *pisarz*, *poeta*, *rymownik*, *rytmista*, *rytmnik*, *skryptor*, *wierszopis*; **2.** *pisarz*; **3.** *oznajmiacz*; **4.** *rozprawca.*

AĆ

SKŁADACZKA (*3*) *sb f*

N sg składaczka (*3*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

Poetka; *poetis*, *poetria*, *vates Murm*; *poetissa*, *poetrida BartBydg* (*3*): Poetis. Eyn poetin Skládáczká Poetria *Murm* 177, 177; Poëtissa, poëtrida, skladaczka *BartBydg* 118; **[***ReuchlinBartBydg* A4v**]**.

Synonimy: *pisorymka*, *poetryja*, *rymownica.*

AĆ

SKŁADACZOW (*1*) *ai*

G sg n składaczow(e)go.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Przymiotnik od „*składacz*” ‘*ten*, *kto coś układa*, *wymyśla*, *tworzy*’: Non possum investigare mentem authoris, Nie mogę wyrozumieć mniemánia składáczowego. *Mącz* 216b.

Synonim: *autorow.*

AĆ

SKŁADAĆ (*267*) *vb impf*

ſ-, s- (*247*), z- (*20*).

W inf -kład- (*57*), -kłád- (*2*); -kłád- *CzahTr*; -kład- : -kłád- *SkarJedn* (*2*:*1*); *drugie* a *jasne*; *w pozostałych formach* -kład- (*135*), -kłád- (*27*); -kłád- *BielSat*, *ReszPrz*, *ReszList*, *ArtKanc*; -kład- : -kłád- *BierEz* (*4*:*1*), *BielKron* (*7*:*1*), *Mącz* (*13*:*1*), *SkarJedn* (*7*:*4*), *SkarŻyw* (*4*:*10*), *CzechEp* (*2*:*1*), *Calep* (*1*:*3*), *SarnStat* (*13*:*2*).

inf składać (*64*). ◊ *praes 1 sg* składám (*25*). ◊ *2 sg* składász (*5*). ◊ *3 sg* składá (*36*). ◊ *1 pl* składámy (*10*). ◊ *3 pl* składają (*17*). ◊ *praet 1 sg m* -m składáł (*2*). ◊ *2 sg m* składáłeś (*1*). ◊ *3 sg m* składáł (*20*). *f* składała (*1*). ◊ *1 pl m pers* -(s)my składali (*1*). ◊ *3 pl m pers* składali (*11*). *subst* składały (*1*). ◊ *fut 1 sg m* składać będę (*1*). ◊ *3 sg m* składać będzie (*2*). ◊ *1 pl m pers* składać będziemy (*2*). ◊ *2 pl m pers* będziecie składać (*1*). ◊ *3 pl m pers* składać będą (*1*). ◊ *imp 2 sg* składáj (*9*); -áj (*4*), -(a)j (*5*). ◊ *2 pl* składájcie (*2*). ◊ *con 2 sg m* byś składáł (*2*). ◊ *3 sg m* by składáł (*5*). *f* składałaby (*1*). ◊ *1 pl m pers* bysmy składali (*2*). ◊ *2 pl m pers* byście składali (*1*). ◊ *3 pl m pers* by składali (*7*). *subst* by składały (*2*). ◊ *impers praet* składáno (*2*). ◊ *con* by składáno (*1*). ◊ *part praes act* składając (*32*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w. s.v. złożyć*.

1. *Łączyć w określony sposób części dla uformowania całości* (*3*):

Zwrot: »składać wespołek« (*1*): Compono, Skládam weſpołek/ rządnie vkládam. *Mącz* 310a.

a. *Sylabizować* (*2*): Articulare – Składam. [...] Eo facilius verba hominis articulantur, patentiore plectro et palato. *Calep* 100a.

Zwrot: »litery składać (*1*): Yáko nye záraz Rzymu zbudowano/ thák też nye wſſytkyego rázem potrzebá dzyecyęcyá vczyć/ pirwey obyecádłá a b c d e etc. potem ſylábizować albo liter ſkładáć ab ac ad etc. á ná oſtáthek cżytáć zupełną ſentencyą álbo ſłowá *Glicz-Książ* I8.

2. *Zestawiać*, *układać w sposób przypadkowy* (*o śnie*) [*co*] (*2*): Także one podobienſtwa wychodzą od pamięci idąc przez ſrzednie komory aż do ſmyſłu poſpolitego, á tam ſie pomieſzaią tak j owak, ktore więc ſmiſł poſpoliti ſkłada tak iako wyſſzey namieniono iako mu ſie czo nagodzi. *GlabGad* L3v.

Szereg: »składać a stosować« (*1*): [*sen*] Ieſt vkazanie y poſtawienie podobienſtwa niektorich rzeczy przed ſmyſłem poſpolitim [= *umysłem*] [...]. Tenże one podobienſtwa iemu poſtawione ſkłada á ſtoſuie tak iako mu ſie trafi zle albo dobrze, czudnie albo żadnie, miło abo nie lubo *GlabGad* L3v.

3. *Stykać ze sobą*, *przykładać jedno do drugiego* (*5*):

Zwrot: »składać ręce« = *tendere manus Modrz*, *Cn*; *tendere palmas Cn* (*5*): Gdy [*król*] przyniesion do Wilná/ przyſzłá nowiná iż Tátáry porážono/ ácż iuż był Krol mowę zámknął/ wſzákże ręce wznoſił ku gorze ſkłádáiąc/ złzy z oczu puſzczáiąc/ Pánu Bogu dzyękuiąc *BielKron* 403v; *ModrzBaz* 144; Ieſt téż okróm tego wſzyſtká wielkość ludu mieyſkiégo y wieyſkiégo: [...] ktorzy boiáźnią teráznieyſzéy niewoléy zięći/ ſkłádáiąc ręce do ćiebie wyćiągáią: tobie zdrowie ſwoié/ śiedliſká ſwoie/ [...] żony/ rodźice ſwoié y dźiatki zálecáią *OrzJan* 112, 99; Choćia te gwiazdy nie raz iuż widźiały Pogręzłe Nawy/ rozbite o ſkáły/ Nie raz przed nimi Sżyper ręce ſkłádał/ Y ſzkuty ſtrádał. *KlonFlis* B4.

4. *Jednoczyć* [*kogo*] (*2*):

składać w kogo (*1*): ten [*Tertulian*] ſłowká tego *Trinitas* napirwey vżywáć począł/ ále w rożnym wyrozumieniu/ od dźiśieyſzych Kátolikow: bo on názywáiąc tym nazwiſkiem trzech/ oycá/ ſyná/ y duchá ś. nigdy ich przedśię w iednego Bogá nie ſkłádał *NiemObr* 126.

składać z kim (*1*): *NiemObr* 133 *cf Zwrot.*

Zwrot: »w jednę istność składać« (*1*): Ale to oſobliwſza/ co o duchu ś. wyznawáią/ ktorego ná ten cżás ieſzcże/ w iednę iſtność/ z oycem/ y z ſynem nie ſkłádáli *NiemObr* 133.

5. *Umieszczać gdzieś*, *znosić w jedno miejsce*, *gromadzić*, *przechowywać*; *conservare*, *deponere JanStat* [*co gdzie*] (*20*): Foenile, Bróg álbo ſtodoła gdzie ſiáno skłádáyą Siennicá może być zwána. *Mącz* 133a; VStáwuiemy [...]/ áby żaden z cudzoźiemcow do Korony winá [...] nie woźił/ [...] áni go do piwnic ſkłádał *SarnStat* 288; [*postanowiło się przywilejem*] áby Spiſzánie [...] żelázo/ miédź/ y iną ſpiżę [...] do Króleſtwá náſzégo wożący/ nie gdźie indźiéy/ ieno w mieśćie Sądeckim ſkładáli/ y przedawáli *SarnStat* 966, 966.

Zwroty: »w beczkach składać« = *in cistis deponere JanStat* (*6*): ácz pewni Furmáni ná pewné mieyſcá z drobną ſolą ieźdźić/ y onę w beczkách ſkłádáć zwykli *SarnStat* 386 [*idem* 928]; [*ustanawiamy*] áby Furmáni ſolni/ wſzędy okróm Areſtów/ álbo zábrániánia z ſolą iecháli/ w beczkách ſkłádáiąc/ álbo nie ſkłádáiąc/ álbo ią ná woźiéch máiąc/ [...] przedawáli kupuiącym wſzędy *SarnStat* 386 [*idem* 928], 928 [*3 r.*].

»kupie, towary składać« = *merces conservare a. deponere JanStat* (*6*:*1*): Emporium, Skład/ Miáſto do którego kupie skłádáyą/ gdzie známienite yármárki byváyą. *Mącz* 103b, 217; á Litwá támże w Bełźie ma kupie ſkłádáć *SarnStat* 1052; niech im [*kupcom pruskim*] będźie wolno kupie ná mieyſcá do ſklepów/ komór/ domów ſkłádáć (których ma bydź wolny naiem) y kupie wykładáć ku przedawániu *SarnStat* 1119, 984, 1071, 1230.

»na składziech składać« (*1*): A tám ná tych ſkłádźiéch wſzyſcy kupcy ſtanu wſzelákiégo towáry ſwé ſkłádáć/ y onych tám zbywáć wolno mieć będą *SarnStat* 1230.

»składać na miejsce(-a), na miejscu« = *in loca deponere JanStat* [*szyk zmienny*] (*3*:*1*): Carbonaria, Dóm/ albo mieyſce/ ná którym palą/ álbo skłádáyą węgle. *Mącz* 38a; Nárſes nieiáki/ Kśiążę włoſkie zákopał był wielkie ſkárbj/ w złoćie y ſrebrze/ y pozábijawſzy ſługi/ ktorzy iy ſkłádáli ná ono mieyſce: iednemu ſię tylo ſtáremu oney táiemnice zwierzył. *SkarŻyw* 101; *SarnStat* 393, 1119.

6. *Czynić mniejszym coś*, *co było rozłożone*, *rozwinięte*, *rozstawione*; *zwijać*, *zamykać* [*w tym*: *co* (*2*)] (*3*): Idź ná dół z wagą/ á coć niſkości przybędźie ták żebyś iuż nie mógł doſiąc z wagą/ miéy przy ſobie łokieć ná czwierći rozmierzóny/ Skłádayże ſobie po łokćiu álbo po półłokćiu/ ták żebyś ſye nie ſchylał ważąc álbo téż nie wſpinał. A co złożyſz łokći od wagi/ álbo przyczyniſz/ pámiętay tho pilno *Strum* Cv, C2.

Zwrot: »kramy składać« (*1*): Pyrwſem ze na Iarmark byway A czo na raniey wykladay. Do noczy czaſem doſyaday Na oſtatku kramy ſkladai. *RejKup* e3v.

7. *Tworzyć*, *układać*, *pisać*; *componere*, *condere*, *scribere*, *texere Mącz*, *Cn* [*w tym*: *co* (*21*)] (*22*): Ezop zá tę łaſkę wdzięczną/ Vczynił mu pámięć wieczną: Báśni wſzyſtki ktore ſkłádał/ Kreſuſowi ie przypiſał. *BierEz* F2v; Iiow też piſze/ że Bog niepotrzebuie żeby mu kto co kwoli ſkłádał. Lecż oni wſzego tego przepomniawſzy/ wiele do ś. piſmá nákładli/ á indzie po wyrzucáli/ indzie lepak po odmieniáli. *BudNT przedm* b8, Ff8v.

Zwroty: »gadki składać« (*1*): Przeto Ezop gdy to vmiał/ Iż gadki dobrze rozumiał: Y Krolá Babilońſkiego/ Vczynił bárzo ſławnego. A y gadek wiele ſkładał/ Ktore Krol innym Krolom ſłał *BierEz* F3.

»gry [= *sztuki teatralne*] składać« (*1*): Tragicus, Poetá który tákowe gry piſze y skłádá. *Mącz* [460]c.

»komedyje składać« (*1*): PLautus [...] komedie to ieſt rozprawy obyczáiow ludzſkich ſkładał á przedawał. *BielŻyw* 121.

»składać księgi« = *componere libros*(*-um*) *Mącz*, *Cn* [*szyk zmienny*] (*2*): [*Arystoteles*] niegdy kxięgi ſkładał, niegdy ſie też vczył. *BielŻyw* 87; *Mącz* 310b.

»pieśni (*a.* piosnkę), pienie składać« [*szyk zmienny*] (*3*:*1*): a oth thychmyaſth [*aniołowie*] ſzwyączyły noue ſzwyątho począczya zwyeczneſzczy wprzeſrzenyu boſkyem tey myley panny y ſkladaly noue pyenye o yey przechwalebnym począczyu *PatKaz II* 52v; PAnie Macieiu Cżeczuga/ chceſz poſluchać pioſnki czo ią mili Bog składał/ a my ią tobie będziemy ſpiewać. *LudWieś* A2v; przetoż Páweł każe ábу [...] nowe pieśni [...] bywáły ięzykiem poſpolitym/ ktoremuby ludzie rozumieli: ábу y proſtacy/ ktorzy tákich pieśni ſkładáć nie vmieli/ mogli ie wżdy rozſądzáć *WujNT* 615, 615.

»wiersze, rymy składać« = *condere carmina*, *versus scribere Mącz*, *Cn*; *carmina scribere*, *versificare Mącz*; *versus pangere Cn* [*szyk zmienny*] (*6*:*1*): *FalZioł* V 53; *Goski* A4; Condere carmina, Piſáć/ Skłádáć wierſze. *Mącz* 92b; Satyra, Carmen maledicum ad carpenda vitia compositum [...]. Satyricus, Poéta któri tákowe wierſze skłáda. *Mącz* 369d, 374b, 486c; Iákiem ia dáry dawał? iákiem rymy ſkładał? A dźiś mię wſtyd: bom więcéy/ niż było/ przykładał. *KochFr* 64.

Szereg: »(po)pisować, (i, to jest) składać« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Scribere item, Piſáć/ to yeſt skłádáć. *Mącz* 374b; Texere historiam, Iſtorią skłádáć/ dźieye popiſować. *Mącz* 453b, 453b, [460]c.

8. *Przyrządzać* [*co*] (*3*): Swięthe nád ſwiętymi będzie wam to kádzidło vczynione. Nie będźiećie ſkłádáć ták rzeczy wonnych [*Talem compositionem non facietis*]: ku potrzebam wáſſym/ Bo ſwięthe ieſth Pánu. *Leop Ex* 30/37.

składać z czego (*1*): Ale iż ieſt obyczay Lekárſtwá z rozmáitych rzeczy ſkłádáć/ bo nie záwżdy proſthe mogą pomoc. Trzebá wiedźieć iáka miárá á wagá w lekárſtwiech ma być *SienLek* 45v.

Zwrot: »składać wespołek« (*1*): NApierwey Barwierz wſzelki: Ma poznać przyrodzenia zioł, [...] Y też lekarzſtwa poſpolite iako ie ma ſkładać weſpołek. *FalZioł* V 96.

9. *Formułować*, *obmyślać* [*co*] (*3*): [*panowie*] Prawa jakie chcą składają, Po swej woli ustawiają. *BierRozm* 6; O Dług/ á o zábićie/ Státut mamy ſłáby/ A nie wierzym/ aby go nie ſkładáły báby. Więtſza winá w Státućie/ gdy kto drzwi wybije/ Niż gdy ieden drugiego/ vmyſlnie zábije. *BielSat* E; *BielRozm* 32.

10. *Wymyślać*, *wynajdywać*; *concinnare Vulg* [*co*] (*4*): WIdzątz Pilát iiż mu z nienáwiſci Iezuſa wydali/ [...] począł natychmiaſt żydow pytatz/ Czemu by tego człowieka przedeń przywiedli bez winy? [...] [*Oni zawołali*:] naſs zákon ij lud odwratzá/ naſſych ſwiąt niedbá/ [...] nowé nauki ſkładá/ ij wielé zlégo dzialá *OpecŻyw* 118v.

składać komu [*sobie*] (*2*): *SkarJedn* 24; [*Piotr*] powiedział: Tyś ieſt Chriſtus ſyn Bogá żywego. Ktore wyznánie/ iż támże ſam pan Chriſtus pochwalił [...]: przetoż ſię ia tego trzymam. Nádto ſię domyśláć więcey nie chcę: áni ſobie inſzego ſkładáć będę: áni też od ludzi zmyślonego y złożonego przyimować myślę. *CzechEpPOrz* **3v.

Przen (*1*): Os tuum abundauit malicia: et lingua tua concinnabat dolos. Vſta twoie pełny były złoſci. á ięzik twoy składał zdrady. *WróbŻołt* 49/19.

11. *Przestawać nosić na sobie*; *exuere Cn* [*co*; *w tym*: *z kogo* (*z siebie*) (*3*)] (*5*): Siedm lat máiąc/ [*św. Małgorzata*] włośienicę nośić począłá: ktorey [...] w Wigilie Mátki Bożey/ y Apoſtolſkie/ y przednieyſzych świąt nie ſkładáłá. *SkarŻyw* 160.

Zwrot: »zbroję składać« (*1*): Thám ſie w thym dziećięćiu zá rázem vkazáłá wielka czuyność w rycerſkich rzeczách/ ábowiem [...] pićiem y iedzeniem proſthym ſie chował/ zbroie z ſiebie we dnie y w nocy nie ſkładał *BielKron* 349v.

Przen (*3*):

Zwroty: »siodło składać« (*1*): [*Świat mówi do Pracy*:] Doſyć tobye czynięcy ná zyemi ná wodzye/ Przijdzye o ſmierć o niemoc álbo k wielkiey ſzkodzye. Siodłá s ſiebye nie ſkładá kto cie náſláduie/ Dobrą myſl y vrodę tobą ſobye pſuią. *BielKom* D8.

peryfr. »składać szatę ciała« = *umierać* (*1*): [*męczennicy*] mowili y śpiewáli: Dziękuiem tobie Pánie/ iſz ſkładáiąc z śiebie tę ſzátę ćiáłá tego śmiertelnego/ złożyć teſz znią grzech możem. *SkarŻyw* 207.

»składać żałobę« (*1*): Ták dobry Chrześćijánin [...] przyſzćie iego [*Chrystusa*] miłuie. Bo wſzytki dobrá iego z nim mu przychodzą/ kończy nędze y teſknośći/ y złe dni świátá tego; ſkłáda żáłobę w ktorey chodźił/ kończy roboty á bierze zapłátę *SkarKaz* 8b.

12. *Wyładowywać*, *zabierać* (*2*): Exonero, id est, onere libero, Wyſwiebodzam/ z cięſzkośćy wyprożniam/ składam. *Mącz* 264b.

Zwrot: »[*z czego*] składać towar« (*1*): płynęliſmy do Syriey/ y przypłáwiliſmy ſię do Tyru: ábowiem tám z okrętu ſkładáć miano towar [*navis expositura erat onus*]. *WujNTAct* 21/3.

13. *Odciążać* [*co*] (*11*):

Zwrot: »ciężar składać« (*3*): Deonero, Onus depono, exonero, cui opponitur onero – Czięzar skladąm. *Calep* 306b; Exonero, Onere levo, onus detraho – Ciezar zkladąm. *Calep* 390b, 670a.

a. *Uwalniać od czegoś uciążliwego*, *obarczającego*, *sprawiającego cierpienie* [*w tym*: *z kogo* (*5*) – *z siebie* (*4*)] (*8*):

Zwroty: »składać brzemię« [*szyk zmienny*] (*2*): Kto rad zbywa vrzędu cięſzkie brzemię z ſiebie ſkłada *BielŻyw* 146; *RejKup* l4v.

»składać ciężar grzechow« (*1*): przetoż y my máiąc przed ſobą ták wiele świádkow/ to ieſt przykłádow y żywotow y ſpraw pobożnych świętych Bożych/ ſkłádáiąc ćięża grzechow przez ćierpliwość kwapmy ſie wdrogę/ ktorąſmy przed ſie wzięli: to ieſt/ drogą tą ktorą oni przed námi vtarli. *SkarŻyw* A4v.

»jarzmo składać« = *iugum deponere JanStat* (*3*): *SkarŻyw* 3; niechćiey iárzmá tego zbáwiennego z śiebie ſkłáđáć: zwłaſzczá iż ſię káżda rzecż z tych piąći [*tj. przykazań kościelnych*]/ y mądrze y przyſtoynie y pożyteczńie bárzo poſtánowiłá. *LatHar* 121; *SarnStat* 987.

»krzyż składać« (*2*): Kto wniewinności ćierpi/ dla Chryſtuſa ćierpi/ y kto go w noſzeniu potwarzy/ y wzgardy v ludzi náſláduduie [*!*]. Przetoſz święći tákiego krzyżá/ nie rádzi z ſiebie ſkładáli/ [...] á teſkno ich było/ gdy czego nie ćierpieli. *SkarŻyw* 185, [474].

Szereg: »składać i rozwięzować« (*1*): Którzy [*obywatele litewscy*] áby w ſtałośći wiáry tym lepiéy ſie ćwiczyli/ [...] Iárzmo niewoléy/ w któréy do tego czáſu byli zámotáni y związáni/ z ſzyie ich ſkładáiąc y rozwięzuiąc [*deponentes et solventes JanStat* 744]/ [...] im wolności [...] dáiemy y vżyczamy. *SarnStat* 987.

14. *Odrzucać*, *wyzbywać się*, *poskramiać*; *deponere Modrz* [*co*] (*7*): A przeto gdyż nic milſſego człowyekowi náturá nye dáłá yáko kożdemu ſwe dzyatki. Ocyec káżdy myawſſy one ácżby iuż ſnadź ná pewny ſtan yáki wydał/ przedſię ſwey pilności o nich nye ma ſkładáć. *GliczKsiąż* Q3; *ModrzBaz* 69; *GrochKal* 23; A gdy záś ſczęśćie ſwą ſkładáć począło Srogość, y z łáſką náſtępować ięło: Wyiáchał cny krol do Pruſkiego Páńſtwá, Chcąc rząd ſtánowić, y ſkáráć niedbálſtwá. *KlonKr* F; A Piotr ś. vpomina [1.*Petr* 2/1]/ (ábyſmy ſkładáli wſzeláką złość/ y zdrádę/ y obłudność/ y zazdrośći/ y obmowy:) á my tego pełni. *SkarKazSej* 675a; Mansuefio – Dzikoscz zkładam. *Calep* 637a.

Szereg: »opuszczać a składać« (*1*): A gdy widzieli iſz złe zwyczaie opuſzczáć/ á ſtáre ſkładáiąc/ nowe myſli bráć muśieli: śmieli o iego [*św. Benedykta*] zgubie myſlić [*!*] (bo złym ćięſzki ieſt żywot dobrych) *SkarŻyw* 249.

15. *Usuwać*, *odwoływać z urzędu*, *odbierać stanowisko*, *zaszczyty*; *deponere*, *movere Modrz*, *Cn*; *abrogare*, *demovere*, *tollere Cn* [*w tym*: *kogo* (*22*), *z czego* (*16*)] (*23*): A to biſkup/ á nye kto iny ma kápłany ſądźić/ á ták y káráć/ y z kłádáć zá wyſtępmem. *KromRozm III* K4v; Arſacyuſa ktoregośćie ná ſtolicy Ianá wielkiego poſtáwili/ y po śmierći ſkładamy ze wſzytkimi Biſkupy/ ktorzy do niego przyſtáli *SkarJedn* 132; Nie wſtydzili ſię Metropolitá [...] ná ćięſzkie więzienie dáć y męczyć/ y wſzytki iego dobrá pobráć/ y z Metropolictwá zkładáć. *SkarJedn* 342, 132 *marg*, 149; Táka ieſt moc Papieſka/ iſz Pátryárchy ſkładáć y karáć/ y ſamy Ceſarze wyklináć może. *SkarŻyw* 90, 90; *SkarKaz*)(3v; **[**A gdy záſię widźieli Krolá ſwego być w práwách y w wolnośćiách ſwych wyſtępnego/ [...] tákim ſię nie tylo hydźili/ ále y owſzem tákiego z kroleſtwá Polſkiego ſkładáli/ [...] á ná to mieśce obierali ſobie inſzego. *WerReguła* 43; *SkarSynod* B**]**.

W przeciwstawieniach: »składać … po(d)wyszszać (*a.* wywyższać) (*3*), stawić (*a.* wstawiać) (*2*), posadzać« (*6*): *KromRozm III* K4v; *RejPos* 14, 57v, 184v; Y owſzem y to roſkazano/ [...] ábyś ſię vniżał pod możną ręką Bożą/ ktory ſkłáda mocarze zſtolic/ á niſkie wywyżſza. *ModrzBaz* 58; vprośił v Papieżá Ianá S. Dunſtanus/ aby mu po wſzytkiey Angliey wolno było Kánoniki y kápłany/ ktorzyby w czyſtości nieżyli/ zdoſtoieńſtwá ich y vrzędow kośćielnych ſkładáć/ á ná ich mieyſca ludzie zakonne y mnichy ſtawić. *SkarŻyw* 510.

Zwroty: »składać z stolic(e), z stolca(-ow)« = *deponere de sedibus Modrz* [*szyk zmienny*] (*4*:*3*): Iż on [*Bóg*] záwżdy ſkłáđá mocarze s ſtolcá/ á powyſzſza pokorne [*Vulg Luc* 1/52]. *RejPos* 14, 57v, 184v; *ModrzBaz* 58; iż Biſkup Rzymſki nawyżſzym ieſt ſędzią wſzytkich Biſkupow y Pátryárchow: ktore ſkłáđáć z ſtolice y iáko od Bogá poſtáwiony Páſterz káráć ie może. *SkarJedn* 133; Wiele innych/ zwłaſzczá Konſtántynopolſkich Pátryárchow/ Papieſz mocą ſobie od Bogá dáną z ich ſtolic ſkłádał/ gdj przyczynę dáli. *SkarJedn* 134, 133.

»z urzędow(-u) składać« = *exaugurare Calep*, *Cn*; *magistratu movere Modrz*; *demovere magistratu*, *tollere ab officio Cn* (*7*): Czytáyąc ſtáre koſcyelne hiſtoryye/ naydźye ſye to [...]: Yeden drugyego z vrzędu zkładał *KromRozm III* L8; A iáko dobrze zásłużonym ma być nagrodá czynioná/ ták záśię nikczemni á źle zásłużeni máią być [...] karániem [...] trapieni: [...] áby im máiętności brano/ z vrzędow ſkłádano: ábo [...] y ná gárdle ie karano. *ModrzBaz* 119; *SkarJedn* 149; *SkarŻyw* 171, 510; Exauguro – Zurzedu zkładam. *Calep* 382a; A oni [*tj. heretycy*] wſzędźie/ y tu w Prusiech/ ſkoro moc nád wiernymi wźięli/ wnetże ie z vrzędow ſkłádáć/ zábijáć/ łupić/ wygániáć poczęli. *SkarKazSej* 687b.

Szeregi: »opuszczać a składać« (*1*): Iż widzę miły Pánie iż ty opuſzczaſz mocarze/ á ſkładaſz ie s ſtolcow ich/ á podwyſzſzaſz nędznę [*!*] á pokorne ſługi ſwoie. *RejPos* 57v.

»spychać a składać« (*1*): Nie wznoſże ná pychę á ná nádętość márną ſwiátá tego tey nędzney páſzczeki ſwoiey/ gdyż wieſz iż on záwżdy ſpycha á ſkłáda mocarze s [...] ſtolczow ich/ á poſadza ná nich pokorne. *RejPos* 184v.

16. *Ukracać* [*w tym*: *kogo* (*2*)] (*3*): Składa wyńioſłych z máieſtatu ſwego, Gdy w wzgárdzie maią lud vbogi iego. *KlonKr* 3; *SkarKaz* 581a.

W przeciwstawieniach: »składać … wynosić (*a.* **[**podnosić**]**)« (*1*): Bogu łacno hárdégo ſkróćić/ który noſi Szczęśćié w ſwych y nieſzcześćie ręku: ten wynoſi/ Ale tenże y ſkłáda *KochJez* A3; **[***SkarKaz* 529b (*Linde*)**]**.

17. *Powierzać coś komuś*; *odwoływać się do kogoś*; *proicere Vulg*; *delegare Mącz* [*na kogo*; *w tym*: *co* (*5*)] (*6*): Korzćieſz ſie thedy pod mocną ręką Bożą/ żeby waſz [*!*] wywyſzſſył cżáſu náwiedzenia: wſzytko ſtháránie wáſſe ſkłádáiąc nań/ boć on ma pieczą o was. *Leop* 1.*Petr* 5/7; Delego, Poliecam/ Skłádam ná kogo. *Mącz* 187a; *KuczbKat* 360; Krol pomilcżawſzy/ rzecż do nich vcżynił/ Proſząc/ żeby go żaden z nich nie winił. Iż/ ocż był proſzon/ áż do tąd odkłádał/ Wſzytko náſámy/ á ich godność ſkłádał. *KochSz* A4; Do Páná wołáć będę/ á Bog mnie wybáwi/ [...] Nań ſkłádam ſwe vćiſki/ á on wyſwobodźi *GrabowSet* F2v; *WujNT* 1.*Petr* 5/7.

18. *Przerzucać coś na kogoś*, *czynić odpowiedzialnym*, *obarczać czymś*; *wskazywać jako przyczynę*, *sprawcę*; *conferre Vulg*, *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *transferre Mącz*, *Cn*; *avertere*, *conicere*, *dimovere*, *traicere*, *vertere Cn* [*w tym*: *na kogo* (*19*), *na co* (*3*), *co* (*16*)] (*22*): Toż tho mądrego płácenie/ Skłádáć ná Boſkie zrządzenie *BierEz* Cv, Cv [*2 r.*]; Na żadnego nie ſkładay cżego dowieſć niemożeſz. *BielŻyw* 51; náſſy kſyęża y mniſſy wyele rzeczy ná koſcyoł ſkłádáyą/ o ktorych ſye koſcyołowi nye ſniło. *KromRozm II* y3; A wszakże to nas nawięcej dolega, że to tak wiemy, iż na nas posły to wszyćko przed WKM naszem MP składają, jakoby nic inszego tego przyczyną nie było jeno upor nasz. *Diar* 65; Yákoby też y wpogáńſtwye ten obycżay był/ Bękárt gdyby [...] vroſł godnym/ ku rzeczy iákyey poſpolitey/ yáko woyenney/ álbo ku vrzędu yákiemu/ dla nieyákyey ſromoty á zelżenya/ zácyerano rodzice one nyepewne á nyeſluſſne/ á ná Bogi ſkłádano. *GliczKsiąż* B5v; Yáko ći ktorzy ſie domá w máyętności kurczą/ á v ludzi fortuny nábyć chuć á wolą máyą. Cżego gdi nye mogą z dobrem powodzeniem doſtáć/ ſámi ná ſwe oyce ſkłádáyą *GliczKsiąż* I4, B5; *Leop Iudic* 9/24; Bo poſpolićie máło nie wſzytcy tácy bywamy/ iż ná drugie przyczynę złego ſkłádamy/ á ſobie pobłażamy *ModrzBaz* 140v; Y powiádáć począł Iádam iáko ſię rzecż ſtáłá: Niewiáſtá/ powiáda/ ktoráś mi dał zá towárzyſzá/ dałá mi y iadłem. [...] zle ſię wymawia iſz ná niewiáſtę ſkłada/ ktorey ſam był głową *SkarŻyw* 262; *StryjKron* 572; Nie wymyślay przyczyn ſobie/ Pewnać iuż ſpráwá o tobie: Nie ſkłáday nic ná źwiérz chćiwy/ Vmyſł twóy krzyw niecnotliwy. *KochSob* 66; *GostGosp* 24; A o ty kroliki nie trudno/ ktorzy iádowitemi ięzykámi myśli ſwe zákryte wykonywáiąc/ poburzą proſtáki/ y od nich ná ſeymách mowią/ y czynią co chcą/ y ſkłádáią ná bráćią *SkarKazSej* 695a.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Także i nam obrony potrzeba i niech na nas nikt tego nie składa, abyśmy o niej radzić nie chcieli. *Diar* 34;**[** *WizFałeczDucha* K2**]**.

Zwrot: »winę składać« = *culpam transferre Mącz*, *Cn*; *conferre culpam Mącz*; *culpam conicere a. traicere a. vertere Cn* [*szyk zmienny*] (*5*): Ludzie w wielu rzeczach błądzą/ A nie dobrze ſwych ſpraw ſądzą. A gdy ſzkody popadáią/ Na ſzcżeſćie winę ſkłádáią. *BierEz* K; *RejKup* p5; Ne post conferas culpam, Nie składay więc winy ná mię. *Mącz* 122c, 71b, 124c; **[**Y niſmy [*lege*: Inymiśmy] zwykli ſie wymawiać ábo ná ine winę ſkłádáć *SkarŻyw* 831 (*Linde*)**]**.

19. *Kierować* (*2*):

Zwrot: »składać [*ku czemu*] oko, wzrok [*na co*]« [*szyk zmienny*] (*1*:*1*): ále teraz gdy nam pan Kryſtus zniknął/ vkáż że mi *Tabernaculum* widome ná mieyſcu iego/ ku ktoremu bych ia oko y wiárę ſwą/ iáko ku Celowi ſkłádáiąc/ niezbłądźił áni ná lewo áni ná práwo? *OrzList* c2v; POniżéy Kozorożcá rózna piérwſzych rybá: (Południą zowią) ſkłáda wzrok ná Wielorybá. *KochPhaen* 15.

20. *Nastawiać* (*2*):

Zwroty: »kopiją(-e) składać« [*w tym*: *na kogo* (*1*)] (*2*): Bo á iáko koniem powroćić/ iáko ſtrzelbę cżynić/ iáko broni vżywáć/ iáko kopią ſkłádáć może [*quomodo hastis concurret*]/ kto tego pirwey namniey niekoſztował? *ModrzBaz* 110; *KochProp* 9.

»strzelbę [*na kogo*] składać« (*1*): Widáć że było dáléy dwie woyſcze ogromné Strzelbę ná ſye ſkłádáiąc/ y kopije łomné *KochProp* 9.

21. *Skłaniać* (*1*):

Zwrot: »serca [*na kogo*] składać« (*1*): Do tego domowe waśni y niezgody przywodzą: od ktorych dla Bogá vćiekayćie/ á ſercá ná bráty záwaśnione ſkłádayćie/ poki do więtſzey furyey nie przyidźiećie. *SkarKazSej* 673b.

22. *Kłaść na czymś płasko* [*co*] (*3*): [*na rany gnijące*] Też realgar/ arſenicum/ auripigmentum/ Takie rzeczy możeſz ſkładać podług twey woley. *FalZioł* V 101v.

Zwrot: »społem składać« (*1*): To lekarzſtwo dla tego ieſt rzeczono Cauſticum/ iże przeiada ſkorę y przepala [...]. Iako naprod [*!*] ſą robaczy/ ktore zową Cantarides/ potym ieſt ziele ktore zową Iaſkier/ chmiel/ anacardus/ marſilium/ tych rzeczy możeſz ſpołem ſkladać iako wiele chcześz. *FalZioł* V 102.

Przen: *Układać na pokosach* (*1*): Iáko koſarz źiele Oſtrą koſą ściele: Ták tá [*tj. śmierć*] wſzyſtko ſkłáda/ Ani opowiáda Nikomu/ ſwoiego Zámáchu ſtráſznego. *SzarzRyt* A.

23. *Nadawać pewien kształt*, *układać w określony sposób*; *plicare Calep*, *Cn*; *complicare Cn* [*w tym*: *co* (*3*)] (*4*): Plico – Ałduię, zkłádám. *Calep* 814a.

Zwroty: **[**»fałdy składać«: Drudzy zasię w jednej sukni trzy fałdy składają, I tak przed prostymi ludźmi Trójcę wykładają. *BogowieFałsz* 211.**]**

»na krzyż, krzyżem składać« (*2*:*1*): Skoczżek mnieyſzi [...] roſcie wzwyſzna [*!*] łokieć/ [...] liſtki na krziż ſkłada *FalZioł* I 62b; Bo Biſkup kiedy kogo ná Káplańſtwo święći/ tedy naprzod ręce nań kłádźie [...]. Potym Stołę z rámion przenoſząc/ krzyżem ią ná pierśiách ſkłáda *KuczbKat* 245; *SkarJedn* 233.

24. *Rozkładać w określony sposób* [*co*] (*1*): Item zeznal ze poſpoliczie grą karthamy wyelye wigrawal falſſuyącz karthi tho yeſth skladayącz ye na fortheyl yego. *LibMal 1552*/169.

25. *Odkładać na bok* [*co*] (*1*): Kryſtus ſyn boży [...] krol krolow/ ij pán wſſytkich panow/ wſtál od wieczżerzé/ odzienijé s ſiebie zwloczy/ ij ſkładá/ przeſciéradlem ſie opaſuie/ przed ſwymi ſługami ſwé kolana ſklaniá/ [...] nogi im vmywá. *OpecŻyw* 91v.

26. *Wypuszczać* [*z czego*; *w tym*: *kogo* (*1*)] (*2*): pan Bog chuć á ſerce nieyákye rodzicom przećiw płodu ſwemu wlał á przydał/ áby ták ono miłowáli y ſſánowáli yáko kyedy ſámi ſiebye. Co gdyby mátká ſobye rozważyłá/ nye ſkłádáłáby nigdy z ręku dzyecyęcyá ſwego/ ániby do mámek przyſadzáłá *GliczKsiąż* D3, E4.

27. *Zwoływać* [*co*] (*28*):

Zwroty: »koncylija(-um) składać« [*szyk zmienny*] (*6*): Krol Angielſki imieniem ſwym y ſwoiey rády/ kſiążki wydał przećiw Papieżowi/ yż on żadney mocy niema Koncilium ſkłádáć ná ten cżás *BielKron* 216, 207v, 220; NA ſtarſzego wſzytkiego kośćiołá Bożego/ trzy oſobliwe powinności ſą od Chryſtuſa włożone. [...] Trzećia/ áby iáko páſterz [...] Koncylia y Synody ſkładał *SkarJedn* 122; Biſkup Rzymſki mocą ſobie od Bogá ná ſtolicy Piotrowey dáną [...] Koncylia ſkładał y poćwierdzał *SkarJedn* 123, 81.

»sądy składać« (*1*): ále zá mych młodych wieków [...] ápellowano [...] od Podſtárośćiégo do Stároſty. Od ſądów które ſkłáda Szlachtá Niemieckim obyczáiem gáiąc práwá, do ſądu wyſſzégo práwá *SarnStat* 1279.

»sejm(y), sejmiki składać« = *conventus agere Modrz*; *comitia edicere JanStat* [*szyk zmienny*] (*17*:*2*): alye yvſch trzi lyatha zawſzdi ſeym w.k.m. ſklada. a do thich czaſſow nygdi go nyemaſch. a michmi zawſzdi gothowy. *LibLeg* 11/154; że KJM z radami swemi może legitima accidente causa składać sejm okrom miesc opisanych *Diar* 28, 20, 28, 35; *OrzRozm* S4v; Stáraycie ſię dla Bogá żywego/ ábyśćie nietylko dla wolności wáſzych záchowánia/ dla potrzeb zpoſtronnemi narody/ y dla inſzych wielkich ſpraw ſeymy ſkładáli: ále [...] *ModrzBaz* 140; Seym wam ſkładam/ gdziekolwiek mieyſce obierzećie *BielSjem* 15; Pierwey to v Krolá było w mocy nie ſkładáiąc Seymu/ ruſzenie poſpolite ná woynę vczynić *GórnRozm* B2; *KochWr* 36; Séymy Wálné tákże y Powiátowé/ wedle czáſu y mieyſcá ſtátutem opiſánégo/ ſkładáć będźiemy. *SarnStat* 31; Séymiki tym Woiewodztwóm ſkładamy ná dźień y czás pewny w Tribunale Koronnym opiſány *SarnStat* 867, 28, 30, [1023] [*2 r.*], 1027, 1202; Y ták ſeymy ná vkrzepczenie zgody y miłośći ſpolney bráterſkiey vczynione: ná zápalenie roſterkow ſłużą. Toć ich iuż lepiey nie ſkładáć/ ieſli tákich nieſpokoynych ſerc y myśli nie złożyćie *SkarKazSej* 673a; **[***HerburtStat* 10 (*Linde*)**]**.

»synod(y) składać« [*szyk zmienny*] (*3*): *OrzRozm* I3; *SkarJedn* 122; Wypráwił poſły ſwoie Papież [...] do Cárogrodu/ do Arkádiuſzá Ceſarzá: karząc złe poſtępki iego/ á przywracáiąc S. Ianá na iego ſtolicę. ſkładáiąc ktemu Synod w Teſſalonice. *SkarŻyw* 90.

28. *Ustanawiać*, *uchwalać* [*co*] (*4*):

Zwroty: »cła składać« (*1*): tákże Ceł nowych/ ná miáſtách náſzych w Polſcze y w Litwie/ y we wſzyſtkich źiemiách/ do Korony należących ſkładáć y poſtánawiáć nie mamy/ bez zwolenia wſzech ſtanów ná Séymie Wálnym *SarnStat* 348.

»składać pobor« (*1*): Ia to mam zá rżecz pewną/ iż ſię temu zlemu zábieżeć może: ále iáko teras ſą rżeczy/ ſkárbu poſpolitego nie máſz/ dopiero ſkładáć pobor/ kiedy woyná nadchodźi *GórnRozm* M2.

»podatek składać« (*2*): *Diar* 37; tedyć záprawdę łáćżnym/ prágnącym/ nágim/ źiębnącym/ słuſzna rzecż ieſt dáć rátunek [...]. A przetoż/ trzebá ábo iákikolwiek podatek ſkładáć/ ábo ie iákim inſzym obyczżáiem opátrzyć [*contribuendum est publice eorum necessitatibus ... providendum*] *ModrzBaz* [38]v.

Szereg: »składać i postanawiać« (*1*): *SarnStat* 348 *cf* »cła składać«.

29. *Wyznaczać*, *wskazywać* [*co*] (*14*):

składać komu (*1*): Tákże y proceſſy [...] intentowáné/ Inſtigatorowie przywiéźć powinni będą. Do cze^{go} miánuiemy z PP. rad Koronnych do Lubliná [...]. A z Litewſkich do Wilná [...]. [...] A do nich miánowáné bydź máią oſoby z Woiewództwá káżdégo po iednému ná zieździéch/ [...] które im teraz ſkładamy bliſko przyſzłch/ y którym *ſalaria* náznáczoné ſą *SarnStat* 415.

Zwroty: »czas [= *termin*] składać« [*szyk zmienny*] (*6*): Myalem tu doſyć klopota Od tak zuphalego chlopa. Ktory my vmrzeć czas ſkladal. *RejKup* h5, c4v, h5v, v3; KV wypráwieniu á ſkończeniu Appellácyey kthora idźie ná wyſzſze Práwo/ dáſzy dźień ieſt ſzeſć niedźiel [...]. A záſye od Sentencyey wyſzſzego Prawá/ do Comiſſarzow ſzeſći Miaſt wyſzſzey miánowánych ſkładáią czás ná pierwſze ich zeſzćie ná Ratuſz Krákowſki. *GroicPorz* bb2; *KlonWor* 62.

[»dzień [*czego*] składać«: Wáleryanus zacny y bogáty młodzienieć zá ktorego do małżeńſtwá [*Cecylia*] zmowiona byłá/ vpominał ſie ſwey pánny/ rodzicy zezwalaią/ dzień weſela ſkładáią/ Cecylijey ſie gotować roſkázuią. *SkarŻyw* 1038 (*Linde*).**]**

»kres składać« (*1*): Iuż to nie krotki cżás (lecż ia kreſu tobie Nie ſkładam) to tylko powiádam o ſobie/ Iż mnie krzywdá ludzka dawno boli Boże/ Niech proſzę/ twa łáſká od niey mi pomoże. *GrabowSet* C3v.

»miejsce składać« (*2*): Y iuż mieyſcé Woiewództwóm ku tákowému okázowániu ſkładamy. Woiewództwu Krákowſkiému/ v Krákową przed Káźimiérzem. Poznáńſkiému/ v Poznániá. [...] *SarnStat* 127; A chłopcá wprawnego Ma [*wszetecznik*] miáſto Rufianá/ niecnotę iáwnego. Ten mu śniadánie nośi/ Dobry dźień powiáda: Do nieſzczęſnych roſkoſzek/ cżás y mieyſce ſkłáda. *KlonWor* 62.

praw. »rok(i) składać« [*szyk zmienny*] (*5*): ZApowiedź Vrzędną powinien káżdy przyiąć [...]. A gdźie by nie przyiął/ ſkłáda mu ſługá Vrzędowy rok ná pewny czás do Práwá od Areſtatorá/ áby przed Sędźiem powiedźiał/ przecz ná roſkazánie iego zapowiedźi nie przyiął. *GroicPorz* ee2; á gdybyſmy przyiecháli do oney ziemie/ tedy on ſędźia y podſędek máią ná náſzym dworze ſędźić wſzytki rzeczy/ ktorzy rokow dáſzey zkładáć niemáią/ iedno zá trzy niedziele *UstPraw* B4v; ROki Ziemſkié Stężyckié/ które bywały *poſt Dominicam Rogationum*, iż ná ten czás dla ſądzenia Woiewództwá Sędomirſkiégo ná Trybunale dochodźić niemogły/ tedy ie ſkładamy/ żeby záwżdy ſądzoné były *poſt Dominicam Conductus Paſchę*. *SarnStat* 724, 726, 734.

30. *Przenosić*, *przekazywać* (*1*):

Zwrot: »prawo [*na kogo*] składać« (*1*): y wſzytko práwo/ które nam [...] przynależáło/ ná [...] Káźimiérzá Królá Polſkiégo/ iego potomki dźiedźice Króle y króleſtwo Polſkié zupełnie ſkładamy/ przenośimy [*omne ius ... transfundimus*, *et tranferimus JanStat* 875] przez ninieyſzy liſt. *SarnStat* 1096.

Szereg: »składać, przenosić« (*1*): *SarnStat* 1096 *cf Zwrot*.

31. *Ustępować ze stanowiska*, *zrzekać się urzędu* [*co*] (*2*):

Zwroty: »z siebie składać« (*1*): Aż ná koniec Páweł Pátryárchá/ ktory teſz tego kácerſtwá Ceſarzom pomagał/ począł ſię vpámiętywáć/ y Pátryárchoſtwo z śiebie zkładáć. *SkarJedn* 141.

»urząd składać« (*1*): A on mu [*biskup św. Anzelmowi*] powiedział: [...] tobie nie tylko rádzę/ ále roſkázuię/ ábyś krom woley Opátá ſwego/ vrzędu nie ſkładał: á ná więtſze ſię prace y wyſzſzy vrząd gotował. *SkarŻyw* 333.

32. *Zawieszać działalność*, *rozwiązywać* (*1*):

Zwrot: »bractwa składać« (*1*): Bráctwá wſzelákich rzemieſlnikow/ ktore ſą ku ſzkodzye poſpolitey/ zkładamy ninieyſzym Seymem. *UstPraw* F4.

33. *Przekazywać pieniądze lub przedmioty na określony cel*; *numerare Modrz* [*co*] (*11*): *ModrzBaz* 121v; Iego [*Aarona*] y vrząd Káplańſki/ onym ták dziwnym y drogim vbiorem vcżćić [*Bóg*] roſkazał [...]/ ná ktory ſię ludzie znośili/ złoto/ ſrebro/ kámienie drogie/ y ine koſztowne rzeczy dáiąc. Ná co y białe głowy ochędoſtwá głow ſwoich/ y ſubtylne roboty przędze ſwoiey/ ſkłádáły *SkarŻyw* 491; ktori tho omyenony Ivrk, [...] Powynyen bęndze Pánu swemu dan dawacz na rok po 7 grziwyen kyedy teſz ynny potdani skladacz bęndą *ZapKościer 1582*/40v.

Zwroty: »składać jałmużnę« [*w tym*: *komu* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*): W niektorych kośćiołách [...] ludźie [...] iáłmużny nie máłe ſkładáią/ z ktorych pánienkom vbogim zá mąż idącym poſągi dawáią *ReszList* 164; *WujNT* 1.*Cor* 16 *arg*.

»kontrybucyją składać« (*1*): Biſkupi też według potrzeby kontrybucyą ſkłádáli/ álbo ſymplę álbo duplę/ iáko ono zową. *BielKron* 405.

»składać pieniądze« [*w tym*: *na co* (*2*)] = *numerare stipendium Modrz* [*szyk zmienny*] (*3*): Przeto we dni święte w kośćielech ſkładáią pieniądze obyczżáiem iáłmużny na wykupienie ludu z ięctwá y z niewoley *BielKron* 280; *ModrzBaz* 119v; MAią tákié pieniądze ſkłádáć ná ś. Marćin/ á oddáwáć káżdé miáſto y wieś do ſwégo zamku *SarnStat* 972.

»składać pobor [*na co*]« [*szyk zmienny*] (*2*): á ná głowną obronę od Turkow máią pobor pogłowny ſkłádáć według ſzácunkow dobr ludu poſpolitego *BielKron* 222v, 90v.

34. **[***Uciekać*; *divertere*, *fugere Vulg*:

składać z kim ku komu: Potym Syriyczykowie tył podawſſy vćiekli/ á lud Iſráelſki ie gonił. Ale y Krol Syriyſki Benádád dopádſzy koniá z iezdnemi ſwemi ſkłádał ku ſwym. *Leop* 3.*Reg* 20/20 (*Linde*).

składać dokąd: Abowiem otoć iuż woyná ná nas y w zprzodku y ſtyłu. W oczy nieprzyiaćiel/ á wodá Iordanowa y tu y tám/ thákże

y brzegi/ y bágná/ y láſy/ iż więc mieyſcá niemáſz dokądbyſmy mieli ſkładáć á vćiekáć [*non est locus divertendi*]. *Leop* 1.*Mach* 9/45 (*Linde*).

Szereg: »składać a uciekać«: *Leop* 1.*Mach* 9/45 *cf składać dokąd.***]**

35. *Osłaniać*, *bronić* (*1*):

Zwrot: »sam siebie składać« (*1*): Vmiey łuk miernie ciągnąć/ umiey bronią władać/ Nieprzijaciela ſięgáć/ a ſam ſiebie ſkładać. *KochSat* Cv.

36. *Okładać*, *bić* (*1*):

Zwrot: »[*co*] kijem składać« (*1*): Orzech/ ośieł/ grzbiet niewieśći: Máło pożytku dziáłáią: Gdy ich kijem nie ſkładáią *BierEz* P3.

37. *Ustępować*, *ulegać*, *uniżać się* (*1*): **[**To druga nowina, że książę pruskie [...] szuka łaski i podobno sam się stroi być do Krakowa a czoł⟨em⟩ jego K⟨rolewskiej⟩ m⟨iłości⟩ uderzyć *etc*. Trzecia: p⟨an⟩ poznański też widząc [...], że wszyćcy barzo składają, chce też być w Krakowie a szukać łaski z największą pokorą *ListyPol III 1551*/122.**]**

[*składać komu*: Nie składaj nikomu, a huf teraz niech będzie około W⟨aszej⟩ M⟨iłości⟩ *ListyPol III 1551*/158.

W przen (*1*):

Zwrot: »drzewo [= *broń*] składać« (*1*): Tákże y wy/ nie ná káżdy dźwięk piſmá świętego drzewá ſkładayćie/ ále [...] w kośćiele ſię dowiáduyćie/ y w kośćiele pytayćie/ iáko to álbo owo piſmo wykładáne y rozumiáne być ma *ReszPrz* 10.

38 *Wymawiać się* (*1*):

Zwrot: »składać [*co*] z siebie« (*1*): A przeto kto máło mowi/ á wiele czyni/ niechwalącz ſie ſam z vcżynku chwálebnego/ y owſzem ſkładáiąc s ſiebie á cżemu inemu przypiſuiąc/ rzecż pewna/ iż [...] *GórnDworz* I5v.

39. *Wypowiadać*, *odmawiać podporządkowania się* (*1*):

Zwrot: »posłuszeństwo [*komu*] składać« (*1*): Pátryárchowie ábo Biſkupi Miáſtá onego [*tj. Konstantynopola*] [...] tytuły Powſzechnego Biſkupá więcey niż Rzymſki Biſkup ſobie przypiſuiąc/ á poſłuſzeńſtwo Rzymſkiey zwierzchności ſkładáiąc. *PowodPr* 32.

40. *Pokonywać*, *zwyciężać* [*kogo*] (*3*): KAZIMIERZ Cżwarty/ Oycu y Brátu zrownány: Cżarze Tátárſkie ſkładał *KlonKr* A4.

składać czym (*1*): Wtory tedy ieſt trybunał/ gdy ſam Pan Bog tu ná źiemi karze/ czego ludźie káráć nie mogli ábo niechćieli/ [...] y ſam y złe ſędźie y pány ſkłáda śmierćiámi y vpadkámi ich *SkarKaz* 2b.

Szereg: »strącać i składać« (*1*): wſzytki gubią dźierżawce ſwoie/ á káżdego z nich śmierć ſtrąca y ſkłáda. *SkarKaz* 244b.

41. *Polecać*, *przedkładać* [*co komu*] (*1*):

Szereg: »składać i zalecać« (*1*): [*urząd kapłański*] Powinien modlitwy poſpolite y poſty álbo wſtrzymawánie święte cżáſu potrzeby ludźiom ſkładáć y zalecáć. *WujJudConf* 156v.

42. *Uspokajać*, *uciszać* [*co*] (*2*): Ale ty Pánie/ który morſkié ſkoki Skládaſz/ wynoſząc gdy chceſz pod obłoki. [...] Spuść gniéw *ZawJeft* 10; [*o Boże*] Prze twé ołtarze ponieśiem śpiewáiąc: Powinné dáry/ powinną cześć dáiąc: Który nawálność morzá czérwonégo Skládaſz/ y toruieſz grzbiet ſzumny iego. *ZawJeft* 19.

43. *Stawiać na równi*, *traktować jednakowo* [*co*] (*2*):

składać z czym (*1*): *GliczKsiąż* M3v; **[**Zaſz nie iaśnie ſkładáiąc káplańſtwo Zakonu ſtárego/ z káplańſtwem náſzego Páná/ w nim ſámym wypełnienie wſzytkich vrzędow y ſpraw káplańſkich/ y ſámego káplańſtwá vkázuie? *GrzegŻarnPos 1597* 68 (*Linde*)**]**.

Zwrot: »składać w jedno« (*1*): y [*Chrystus*] powiedáć racży/ iż kto go pożywa/ żywot ma wieczny/ á kto wierzy weń/ ten ma żywot wieczny/ ſkładáiąc w iedno wiárę y pożywánie śiebie ſámego. *WujJudConf* 99v.

Szereg: »rownać a składać« (*1*): nyegodna rzecż yeſt áby kto tę zapłátę ktorą cżyni náucżycielowi zá ſyná/ myał rownáć á ſkładáć z zapłátą ſtą kthorą wydáye grábárzowi álbo chłopu yákiemu nyewolnemu. *GliczKsiąż* M3v.

44. *Skupiać*, *koncentrować* [*co na co*] (*1*): [*Hozjusz i Kromer*] ná to ſye zgadzáią/ że beſzpieczniéyſzégo Piſárzá nád ćię/ wieku tego náleść trudno: bo ná rzecz tylko ſámę okiem mierząc/ ták ná nię wſzyſtkę myśl/ y pióro ſwé ſkładaſz/ iż téż nic ſye ná żadnégo ſtanu człowieká nie oglądaſz/ áni o to dbaſz/ iáko kto/ to co piſzeſz/ od ćiebie prziymie. *OrzQuin* E.

45. *Bratać się*, *mieć zażyłość* (*1*):

Zwrot: »[*z kim*] składać cząſtkę« (*1*): Ieſliś widział złodzieiá/ bieżałeś z nim: á z cudzołożniki ſkładałeś cżąſtkę ſwoię [*portionem tuam ponebas*]. *Leop Ps* 49/18.

46. *W zwrocie*: »jeństwo składać« = *oddawać hołd*, *wyrażać uległość* (*1*): IEnſtwo ſkładam. Czás wyſzedł pókimći hołdował/ Myśli prze ćię nieſkromnych/ bowiem pohámował/ Kleynot mnie oddány/ Który zgoił rány/ Y ból nieuśmiérzony/ od ćiebie zádány. *OstrEpit* A3v.

47. *Rozpalać*, *rozniecać* (*1*):

Zwrot: »ogień [*gdzie*] składać« (*1*): y przez Kiſzycę ktory miał vrząd v Iágełá Swiece zápaláć/ y ogień ná kominie ſkładáć/ [...] y przez Kuczuká/ y inſzych ktorym to był Iágeło zlećił/ [...] był z Swiátá Kieiſtut miły ták gwałtowną ſmiećią zgładzony. *StryjKron* 467.

48. *Pokładać*, *lokować* (*1*):

Zwrot: »[*w kim*] nadzieję składać« (*1*): Day nam [*Chryste*] że tu w ćię práwie wierzemy/ w tobie ſámym nádźieię ſkładamy *ArtKanc* G14v.

49. *W zwrocie*: »przysięgę składać« (*1*): Oycowie náſzy [...] nápiſáli w Práwách ſwych/ tákową przyśięgę/ by ią też ſam miał Auguſtyn z Chryzoſtomem ſkładáć/ s kąd ſye znáczy że też y przodkowie náſzy baczyli Krolewſki vrząd ten iedyny być/ bronić wiáry świętey przećiwko przećiwnikom iey. *OrzRozm* M2.

**** Bez wystarczającego kontekstu* (*2*): Depono, Skládam/ odkładam. *Mącz* 310c, 350b.

Formacje współrdzenne cf KŁAŚĆ.

Cf **SKŁADAJĄCY**, **SKŁADANIE**, **SKŁADANY**

AĆ

SKŁADAĆ SIĘ (*41*) *vb impf*

ſ-, s- (*40*), z- (*1*).

sie (*25*), się (*16*).

W inf oba a *jasne*; *w pozostałych formach* -kład- (*20*), -kłád- (*2*); -kłåd- *ReszPrz*, *SarnStat.*

inf składać się (*14*). ◊ *praes 3 sg* składá się (*10*). ◊ *3 pl* składają się (*4*). ◊ *praet 3 sg m* składáł się (*1*). ◊ *3 pl m pers* składali się (*3*). ◊ *fut 3 sg m* składać się będzie (*1*). ◊ *imp 2 sg* składáj się (*3*). ◊ *con* **[***1 pl m pers* bychmy się składali.**]** ◊ *3 pl m pers* by się składali (*2*). *subst* by się skłádały (*1*). ◊ *impers praet* składáno się (*1*). ◊ *part praes act* składając się (*1*).

Sł stp s.v. składać, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. złożyć.*

1. *Być złożonym z jakichś elementów, stanowić całość zbudowaną z części* [*z czego*] (*8*): Ta napierwſza liczba rozdzielanie prziymuie/ gdyż ze dwu rzeczy lubo cżęſći ſie zkłada *KłosAlg* A2; Oſmiora liczba ieſt też od zacznoſći nie oddalona, bowiem ona z pierwſzey y z wtorey rowney liczby składa ſie/ to ieſth gdy wezmę cżtyrzy kroć dwoie/ będzie oſm/ thakież dwa kroć cżtyrzy *KłosAlg* A3v, A4; á látho czterdźieſne y dźiewiąte/ (ktore ſye ſkłáda z lat po ſiedmi kroć ſiedmi) czyni człowieká doſkonáłego wieku *LeovPrzep* Iv, I; Abowiém Klin/ ieſt początek káżdéy Figury/ y káżda Figurá z Klinów ſye ſkłáda/ y ná kliny ſye dźieli. *GrzepGeom* H3v; káżdy człowiek y káżde zwierzę ſkłáda ſię ze cżterech żywiołow. *HistRzym* 110v; Znáć tedy dawa/ iż z tych dwu rzeczy ſkłáda śie błogoſłáwieńſtwo: Iedná/ iż Páná Bogá oglądamy iákim ieſt w przyrodzeniu y w iſtności ſwoiey. Druga/ iż śie ſtániemy iákoby Bogi *KuczbKat* 100.

2. *Być elementem jakiejś całości*, *tworzyć jakąś całość* [*na co*] (*1*): Od początku kazánya ſwego Apoſtołowye z náuki miſtrzá ſwego páná Kryſtuſá/ y nádchnyenim duchá S. zebráli ná krotce

nyeyáką ſumnę wyáry/ [...] A tę zowyemy dwánaſcye członkow wyáry/ álbo ſymbolum Apoſtolorum: po náſſemu ſkład Apoſtolſki: przeto iż ſye oni ná nye ſkładáli *KromRozm III* C3v.

3. *Przybierać odpowiedni*, *dogodny kształt*, *układać się w określony sposób* (*1*): Iáko niewieſz ktora ieſt drogá duchá/ álbo iáko ſie ſkładáią kośći [*compingantur ossa Vulg Eccle* 11/5] w żywocie brzemienney niewiáſty/ ták też niewieſz ſpraw Bożych. *BielKron* 82; **[***Leop Eccle* 11/5**]**.

4. *Brać udział w zbiórce*; *dawać pieniądze na określony cel*; *contribuere JanStat*, *Cn*; *numerare Modrz*; *conferre*, *congerere*, *dare symbolam*, *intribuere Cn* [*w tym*: *na co* (*16*)] (*24*): aby czy mieſczanie ktorzy mayą leżąncze abo ruchaiąncze dobra. [...] czy ſię maią ſkladacz na wyprawianie. *ConPiotr* 31; *RejZwierz* 25; Biſkup Krákowſki kośćioł wielgi ná zamku z gruntu założył [...]/ ná ktory ſie ſkładáli/ Biſkup dał dwie częśći/ Kápitułá trzećią/ poſpolity człowiek ná cżwartą. *BielKron* 373; *RejPos* 170v; *BielSpr* 39v; A gdy pąn ich przyiedzie iako do poddanych ſwych, ſą się tak przed prawem naſzym zezwolili, pa^{nv} cżeſć cżynić ſpołecżnie, ſkladaiąc ſię na piwo, ktore vmyſlili klodą na przyiazd pana ſwego wyſtawiać. *ZapKościer 1580*/11; ieſliby tegóż cżáſu [*tj. w czasie wojny*] muśieli ſie ſkładáć/ dwoiákim nakładem obcżążeniby muśieli bydź. *SarnStat* 123, 299, 971, 972 [*2 r.*]; álboż ſię tácy do inſzych ná wypráwę całego żołnierzá przyłożą/ iáko ći co ſię ich wiele ná iednego koniá wyprawę ſkładáć będźie. *GrabPospR* M2; **[**Iż gdy ſie kto ożenia/ álbo mu żoná zległá/ álbo Miſtrzem ná rzemieśle oſtał/ [...] tedy ten ſpráwuie vcżtę/ y prośi gośći do niey/ ále ſie oni wſzyſcy proſzeni ná onę vcżtę złożą/ [...] chybá kto Sláchectwá vżywa/ álbo iákiey powagi/ tedy ſie tákiey zwykłey żebránini [*!*] wſtydźi/ á gośćiom ſie ſkładáć niedopuśći. *HistOtton* 73v; W tej wsi jest starosta bartnicki, który ma bartników 14, dawają każdy z nich i starosta po 1 pokowie miodu, [...] a na szesnasty poków składają się ciż bartnicy, których in summa facit pokowów 16. *LustrMalb* II 129; *KronMieszcz* 9**]**.

składać się na kogo [= *na utrzymanie kogo*] (*2*): Naprzod/ iż nietylko poddáni ich [*świeckich stanów*] ſkładáią ſię ná żołnierze: ále y ſámi/ gdy potrzebá przypádnie/ muſzą ná woynę iecháć. *ModrzBaz* 139; W ten święty rok niewymowna wielkość poſtronnych ludźi pielgrzymow/ poczęłá ſię do tego ſzpitalá ſchodźić/ [...] Ná ktore nie máiąc intraty żadney ſámi z Compánijey ſkładáć ſię muſieli/ iedni pieniędzmi/ drudzy ſtrávą zákładáli *ReszList* 166.

[*składać się z kim*: Siano sieką planami, to jest pomiarą z inszemi wsiami, które potem zgrabiają i wożą do gumna. Nie draszują, składają się z inszymi wsiami *LustMalb* I 93.**]**

Zwroty: »składać się do jednego« (*1*): ieśli ſię nie będą mogli zgodźić ieden z drugim/ ná wypráwę ſpolną zgodną ták wielu żołnierzy/ [...] tedy ſię będą tácy muśieli ſkładáć do iednego/ ktory miedzy niemi więtſzą máiętność ma [...]/ á on te pieniądze od inſzych wźiąwſzy/ [...] wypráwę od wſzyſtkich vcżyni *GrabPospR* M2.

»do skarbu się składać« (*1*): poſtánowiliſmy ná wſzytkié Miáſtá y Miáſteczká/ w Wśi [...]/ żeby té wſzytkié nam ku potrzebie náſzéy poſłáńców náſzych/ zá pieniądze náſzé podwodę dawáli/ żeby nam záśię ná to do ſkárbu náſzego iednáko ſie wſzytkié ſkładáły *SarnStat* 971.

»na jałmużnę(-y) się składać« (*2*): *ReszHoz* 116; Nápomina ich/ áby [...] ochotnie ſię ná iáłmużny dla vbogich Chrześćiiánow/ będących w Ieruzálem ſkładáli. *WujNT* 2.*Cor* 8 *arg*.

»na podwodę(-y) się składać« (*3*): Wśi téż wſzytkié té któré podwodę ſtárodawną winné/ máią ſie teraz pieniądzmi ná podwodę ſkładáć *SarnStat* 972, 972 [*2 r.*].

»na wyprawę się składać« (*3*): Naprzod niech ná tę wypráwę nie obieráią żadnego goſpodarzá/ gdyż bez goſpodárzá domá trudno/ ále ſyná ktorego podroſłego álboż naymitá [...] á ná tákiego obránego y wyſłánego mieyſce/ o woći [*!*] 26. włok/ coby ſię ná iego wypráwę ſkładáć mieli/ będą poſyłáć goſpodarzowi [...] robotnikow ſwych *GrabPospR* M3, M3v [*2 r.*].

5. *Łączyć się*, *jednoczyć się* (*1*):

Zwrot: »składać się [*z kim*] w jedno« (*1*): Tych ſłow páná Chriſtuſowych [...] naypierwey vważaymy: gdźie Chriſtus ſkłáda ſię z Bogiem oycem w iedno: przycżytáiąc to ſobie/ iż cokolwiek Oćiec cżyni/ toż też on cżyni [*cf Vulg Ioann* 5/19]. *NiemObr* 105.

6. *Zbierać się*, *gromadzić się* [*do czego*] (*1*):

Szereg: »znieść i składać się« (*1*): Obeyrzyćie ſię proſzę ná te ſzkody y vtráty/ ktore wam z niezgody vraſtáią. Bo naprzod drogi ſobie wſzytki práwie zágrodźićie/ do porátowánia [...] kroleſtwa tego. Bo iáko o nim w niezgodźie y waśniách rádźić/ iáko ſię z rozumámi wáſzemi y ſercy dobremi znieść y ſkładáć do tego możećie? *SkarKazSej* 673a.

7. *Bratać się*, *zadawać się*, *przystawać* [*z kim*] (*1*):

Przysłowie: Chroń ſię cżłowieká mocnego/ Boć ſobie niechce rownego: Ani ſię też ſkłáday z dworem/ Przyłożyſz ſię záwżdy wołem. *BierEz* M2v.

8. *Kłaść się*, *przyjmować pozycję leżącą* (*2*):

Zwrot: »[*z kim*] składać się na biesiadę« = *ucztować w czyimś towarzystwie* (*2*): Nie záśiádáy z mężátką. Ani ſię z nią ſkłádaj ná bieſiádę [*ne converseris cum ea in vino*]/ áby ſię ſnadź nie przychylił k niey vmyſł twoy/ á vpadłbyś przez twą pożądliwość w zginienie. *BibRadz Eccli* 9/11; *BudBib Eccli* 9/11.

9. *Uciekać* [*k czemu*] (*1*): Y przywiodł go [*anioł*] ná ſkáłę gdzye puſtelnik ſiedzyał [...]. Zepchnął go z oney ſkały áż ſie w kęſy ſpádał/ A on też záſię drugi bárzo k láſu ſkładał. Powiedzyał potym Anyoł/ á cżemuż vciekaſz *RejWiz* 131v.

10. *Sprowadzać się*, *ściągać się* [*ku czemu*] (*1*): A ták chceſzli ty Pośle/ o Exekucyéy mówić/ pátrzayże kóńcá iéy/ ku czemu ſye wſzyſtka ſkłáda. *OrzQuin* Fv.

Formacje współrdzenne cf KŁAŚĆ.

Cf **[SKŁADAJĘCY SIĘ]**, **SKŁADANIE**, **SKŁADANIE SIĘ**

AĆ

SKŁADAJĄCY (*4*) *part praes act*

Oba a *jasne.*

sg m N składający (*1*). ◊ *A* składając(e)go (*1*). ◊ *f N* składającá (*1*). ◊ *pl* **[***N subst* składając(e).**]** ◊ *G* składających (*1*).

Sł stp s.v. składać, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. złożyć.*

1. *Umieszczający w określonym miejscu*, *znoszący na jedno miejsce*, *gromadzący* (*1*): Deponens, Składáyący/ odkładáyący. *Mącz* 310c.

2. **[***Tworzący jakąś całość*, *wchodzący w jej skład* [*co*]: Cżęśći ſkładne w káżdey rzeczy te zowiemy/ ktore inſzych nie ſą ſkładáiące/ ále z pierwſzych nieſkładnych ſą ſłożone *Cresc 1571* 55.**]**

3. *Układający*, *wymyślający*, *tworzący*; *w funkcji rzeczownika*: »składająca« (*1*):

Wyrażenie: »wiersze składająca«= *poetka* (*1*): Poetria, Rimownicá/ wierſze skládáyąca *Mącz* 307c.

4. *Płacący*; *w funkcji rzeczownika* (*1*):

Wyrażenie: »podatek składający« (*1*): Tego niewiem/ ieſli w liczbie ten podatek ſkładáiących [*contribuentium*] máią być policżeni/ mieſzcżánie/ y owi co ſię w miáſteczkách rolą żywią. *ModrzBaz* 122v.

5. *Uciekający* [*k czemu*] (*1*): Y gonił Abia Ieroboámá ſkládáiącego k domu [*fugientem*; vćiekáiącego *Leop 1575*] *Leop* 2.*Par* 13/19.

Cf **SKŁADAĆ**

AĆ

SKŁADAJĄCY SIĘ *cf* **[SKŁADAJĘCY SIĘ]**

[SKŁADAJĘCY SIĘ *part praes act*

A sg m składająęc(e)go sie.

Sł stp brak, *Cn*: *składający się s.v. składacze*, *Linde XVII – XVIII w. s.v. złożyć*: *składający się.*

Zwijający się, *skręcający się*, *przybierający kształt kłębka*, *spirali*: Nexantem nodis {ſkladeyczego ſye} seque in sua membra

plicantem: {(ſcladayeczego ſye)} [*cf Vergilius*, *Eneida* 5,279] *Glosy II 74/45*.

Cf **SKŁADAĆ SIĘ]**

AĆ

SKŁADALNY *Cn*; *Linde XVII w.* (*z Cn*).

SKŁADAN *cf* **SKŁADANY**

SKŁADANIE (*44*) *sb n*

-kład- (*35*), -kłåd- (*1*) *Calag*; *drugie* a *jasne*, e *pochylone*.

sg N składanié (*10*); -é (*1*), -(e) (*9*). ◊ *G* składaniå (*13*); -å (*11*), -(a) (*2*). ◊ *D* składaniu (*5*). ◊ *A* składani(e) (*2*). ◊ *I* składaniém (*3*); -ém (*1*), -(e)m (*2*). ◊ *L* składaniu (*8*). ◊ *pl N* składaniå (*2*). ◊ *A* składaniå (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w. s.v. złożyć*.

I. *Rzeczownik od „składać”* (*33*):

1. *Umieszczanie*, *znoszenie w jedno miejsce*, *gromadzenie* (*2*): vſtáwiamy: áby Furmáni ſolni/ wſzędy okróm Areſtów/ álbo zábraniánia z ſolą iecháli/ y onę [...] gdźie ſie im będźie zdáło [...] przedawáli kupuiącym wſzędy ták wolnie/ iákoby ná żadnych mieyſcách ku ſkładániu [*ad ponendum JanStat* 58] niemogli bydź przypędzeni *SarnStat* 386 [*idem*] 928.

2. *Zbieranie pieniędzy na określony cel* [*czego*] (*2*): Nietuſzę áby káżdego z nich [*z mieszczan*] miáłá być ták wielka máiętność/ żeby do ſkładánia pirwſzey ſummy [*primariae summae conficiendae*] wiele pomoc mogli/ z ktorey ledwie ſámi śiebie z cżeládźią ná rok wyżywić mogą. *ModrzBaz* 122v.

Wyrażenie: »składanie pieniędzy« [*szyk zmienny*] (*1*): [*żołnierzom zaciężnym płacono z pieniędzy pobranych od kmieci*] dla ktorych pieniędzy ſkładánia [*cuius stipendii cogendi causa*]/ powiedźiałem wyżſzey być ſeymy/ ktore ná káżdy rok bywáią. *ModrzBaz* 119v; **[***ReuchlinBartBydg* F6v**]**.

3. *Zbliżanie do siebie*, *stykanie ze sobą* (*2*):

Wyrażenie: »rąk składanie« (*2*): (*nagł*) Rąk skłádánie y ſmárowánie. (–) Támże potym nowo święcony Kxiądz/ iednę ręke [*!*] zdrugą ſpołem złożywſzy dłoni rosſzerzy: A wy záſię wielki pálec ręki práwey w Oliwie matzaćie/ y ná dłoniach iego krzyżyki oleiem tzynićie *KrowObr* 123v, Vu.

4. *Układanie w odpowiedni sposób*, *ustawianie w określonej kolejności*; *compositio Mącz*, *Cn* (*2*): Verborum compositio, Skłádánie. *Mącz* 310b.

Wyrażenie: »składanie liter [= *czcionek*]« (*1*): Moy namileyſzy w panie Chriſtuśie braćie/ ieſlizebyś iakie obłądzęnie w ortografiey obaczył/ tedy na lepſzą iakoś zwykł ſtronę wykładay. Bo yż nietylko w ſkładaniu liter może ſię chutko omylić: Alem ſię ia też/ [...] ſtym drukiem poſpieſzał *KwiatKsiąż* Q3v.

5. *Tworzenie*, *układanie*, *pisanie*; *przepisywanie* [*w tym*: *czego* (*6*)] (*8*): [*papież Gelazjusz*] wyrzućił wiele kſiąg od kościołá/ ktore były piſány pokątnie/ nie pewnego áni ſwiádomego ſkłádánia *BielKron* 161v; A ktorzi ani w mowie ani wskłádaniu nieſą richli/ ći wybornie ku gadaniam według Dialectiki przysłuchaią. *KwiatKsiąż* Kv, I2v.

Wyrażenia: »składanie ksiąg« (*1*): Scriptura etiam, Skłádánie Xiąg/ też dochód roczny ze cłá/ álbo [...] celnicze piſárſtwo. *Mącz* 374b.

»składanie wierszow, rymow« [*w tym*: *rymow albo wierszow* (*1*)] = *versificatio Mącz*; *poesis Calag* [*szyk 3*:*1*] (*4*:*1*): Atak oni pierwſzy/ ktorzy tak chutki dowcip maią/ ku zadawaniu godnieyſzy ſą: á ci poſledniyſzy/ ku odpowiádaniu. Tęſz [*!*] oni do składania wierſzow/ y rozumnym wmieiętnośćiąm [*!*]/ a ci *ad reales*/ to ieſt rzecżnym godzą ſię. *KwiatKsiąż* Kv, I2v; Versificatio, Skłádánie wierſzów. *Mącz* 486c; Poeterey. Rimow/ albo wierſzow ſkładánie. Poesis. *Calag* 378a.

6. *Zwijanie*, *zbieranie* (*2*): Wracay ſye z wagą probuiąc wagi/ á będźielić wagá tráfiáłá wóny znáki/ coś piérwéy ważył/ tedy dobrze. A ieſli niżéy álbo wyżéy vkazuie/ tedy Bláſzká źle odcérklowána/ abo ówi co ſznur trzimaią/ co vchylili/ álboś też ſam co ná ſkładániu przebaczył *Strum* C2.

W przeciwstawieniu: »składanie … przyłożenie« (*1*): A co złożyſz łokći od wagi/ álbo przyczyniſz/ pámiętay tho pilno/ álbo ſobie piſz w kámienné kśiążki/ álbo kárbuy. Bo iákoby czego przebaczył ná składániu álbo ná przyłożeniu/ tedy iuż wſzyſtko pomyliſz *Strum* Cv.

7. *Zdejmowanie z siebie*, *pozbywanie się*, *usuwanie* [*czego*] (*1*): zá czáſu Noego/ gdy korab budowano: w ktorym máło/ to ieſt/ ośm duſz záchowáne były przez wodę. ktoremu też krzeſt podobny będąc was też zbawia: nie ſkładánie ćieleſnego plugáſtwá/ ále zopytánie ſumnienia dobrego przed Bogiem/ przez zmartwychwſtánie IEſuſá Chriſtuſá. *WujNT* 1.*Petr* 3/21.

8. *Odwoływanie*, *usuwanie z urzędu*, *pozbawianie funkcji*; *depositio Cn* [*kogo*] (*1*): Przez te klucze/ rozumie ſię nawyżſzą zwierzchność y przełożeńſtwo dáne Piotrowi nád wſzytkim kośćiołem: to ieſt moc rozſądzánia náuk [...] y praw ſtánowienia/ y zgromádzánia ſynodow [...]; moc poświęcánia y ſtánowienia Biſkupow y ſkładánia ich *WujNT* 68.

9. *Dawanie pieniędzy na określony cel*, *płacenie*; *collatio Modrz*; *collecta JanStat* (*11*): O iáko dáleko słuſznieyſza rzecż/ ábychmy pobożnym á miłośiernym ſkładániem dáwáli rátunek tym/ ktorzi známi ſą *ModrzBaz* [38]v; tedyby ſię też o to pilnie ſtáráć trzebá/ áby ludźie świetſkiego ſtanu dáli ſię też ná tákie ſkładánie [*ad contribuendum*] námowić/ żadnemi ſię wolnośćiámi niewymawiáiąc ſpolnych brzemion nośić. *ModrzBaz*139.

W połączeniu szeregowym (*1*): chcąc téż im oſobliwą łáſkę náſzę Królewſką pokazáć/ [...] czynimy wolné [*obywateli*]/ wyſwobodzamy y wyymuiemy od wſzyſtkiégo y káżdégo zoſobná ſkładánia/ dárowánia/ podatków ták poſpolitych iáko oſobliwych *SarnStat* 349.

Wyrażenia: »składanie dani« (*2*): DLa zaſług y wiernych poſług vczynionych [...] poddáné we wśiách wſzyſtkiégo króleſtwá Polſkiégo/ którzy w nim mieſzkáią/ [...] czynimy wolné/ wyymuiemy od ſkładánia wſzytkich dani álbo podatków [*ab ... collectis*, *donationibus sive tributis JanPrzyw* 5]/ ták poſpolitych iáko oſobliwych/ którymkolwiek imieniem byłyby zwáné *SarnStat* 63 [*idem*] 882.

»składanie jałmużny« (*3*): [*w drugim liście do Koryntian św. Paweł*] záleca im ſkładánie iáłmużny ná vbogie kośćiołá Ierozolimſkiego. *WujNT* 622, 620 *marg*, 2.*Cor* 9 *arg*.

»składanie pieniędzy« (*1*): Asymbolus, [...] Wolny á wyyęty od skłádánia pieniędzi ná yáką bieſiádę/ álbo cześć. *Mącz* 18c.

»składanie podatkow(-u)« = *tributum Modrz*, *JanStat* (*3*): Bo chćieli/ áby od ſkładánia tákiego podatku Rzeczypoſpolitey/ niczyiá máiętność niebyłá wyłączoná *ModrzBaz* 120; *SarnStat* 63, 882.

»składanie na podwody« (*1*): Wót/ Burmiſtrz/ Láwnik/ [...] wolen od tákiégo ſkładánia ná Podwody/ dla tego áby porządku tym pilniéy doglądał *SarnStat* 972.

10. *Zrzucanie winy*, *odpowiedzialności*; *transcriptio*, *translatio Cn* [*na kogo*] (*1*): Sámi ſię ſądźmy/ gdyſmy iáką krzywdę bliźniemu vczynili/ á ſobie nie pochlebuymy/ wymowkámi y ſkładániem ná drugie^{go}. *SkarKaz* 316b.

11. *Ustanawianie* [*czego*] (*1*): Posłowie słysząc, iż KJM od pirwszej swej sentencyji i onej srogiej winy [= *kary*, *grzywny*] nie odstąpił, [...] tamże nie odchodząc przemowę swą przez M. Sienickiego uczynili, prosząc, aby nie raczył się ku składaniu tej winy skwapiać ani tego za uchwałę pospolitą wpisować *Diar* 59.

II. *Z neutralizacją funkcji odczasownikowej* (*11*):

1. *Miejsce do umieszczania*, *gromadzenia*, *przechowywania czegoś* (*1*):

Wyrażenie: »składanie kupi« (*1*): Naprzód/ iż drógá ieſt y ma bydź wolna [*tym*] [...] którzy przeiéżdżáią z ſwémi kupiámi y rzeczámi którémikolwiek przez Pruſką y Litewſką y iné źiemie Zakonowi poddáné: wſzákże wcále záchowawſzy Cłá y Skłády/

ſkładánia kupi [*depositis sive modis deponendi merces JanStat* 905]/ y inné zwyczáie *SarnStat* 1121.

2. *Połączenie*, *kompozycja* [*czego*] (*1*): Powieſz też ſynom Iſráelſkim/ Ten oley pomázowánia/ będzie mi święty w narodziech ich. Ciáło cżłowiecże niebędzie nim pomázáne/ á według tákowego ſkładánia [*iuxta compositionem eius*] (wonnych thych rzeczy) nie vcżynićie inſzego/ bo poświęcone ieſt/ y będzieće go mieć świętym. *Leop Ex* 30/32.

3. *Wieloskładnikowe lekarstwo* [*czyje* (= *kto stworzył recepturę*, *przepis*)] (*2*): (*nagł*) Rzeczy składane/ ktore melankoliją purguią/ (–) [...] (*nagł*) Drugie składanie miſtrza Teodorica. (–) Wezmi caſſijey fiſtule, iedne librę. Tamarindow ſwieżych: oſm łotow. Mala granati, cżterzy łoty. [...] vcżyń lektwarz *FalZioł* V 104, V 104.

4. *Utwór literacki*, *wiersz* (*1*): **[**vyrssh, Scladanye, zalobne spyevanye carmen … d⟨icitu⟩r scriptum de aliquo delectabili cum metro *ReuchlinBartBydg* f3v, A4v.**]**

składanie czyje (*1*): Nie będziem tedy chwalić tych wymyſłkow [*tj. poetów*] [...], nawięcey gdy oni piſzą o kxiążęciu wſzitkich kxiążąt, (abo wedle ich rzeczy o Bodze wſzitkich Bogow) Iupitrze ktoremu oni w ſkładaniu ſwym przipiſuią fryie, czudzołoſtwa y inſze nieznaſzki abo plugawoſci rozmaite ktorych bez zapyrzenia nikt wyrzec nie może. *BielŻywGlab nlb* 12.

5. *Zbiórka*, *datek*; *opłata*; *collecta PolAnt*, *Vulg*, *JanStat* (*5*): Pierwſzego dniá po Sobośie káżdy z was niech odkłáda v ſiebie/ chowáiąc co mu ſię podobá: áby niedopiero gdy przyidę/ ſkładánia były. *WujNT* 1.*Cor* 16/2.

składanie z czego (*1*): Y też ilekroć ſkładánié álbo pobór poſpolity ná Séymie Wálnym Koronnym z máiętności kożdégo będźie vchwalon [...] będą powinni tákowyż pobór kmieće [...] z inémi króleſtwá náſzégo poddánémi płáćić/ y wydáwáć. *SarnStat* 1214.

składanie na kogo [= *na rzecz kogo*] (*2*): O Skłádániu lepak ná święte/ iákom rozrządził zborom Gálátſkim/ ták y cżyńcie. *BudNT* 1.*Cor* 16/1; *WujNT* 1.*Cor* 16/1.

składanie w czym (*1*): A inné ſkłádánia y wyćiągánia [*collectas et exactiones JanStat* 798] w króleſtwie náſzym niezwykłé y niebywáłé/ iáko we Zbożach/ w Owśiéch/ w Pieniądzach/ [...] tedy z ſzczodrobliwośći náſzéy Królewſkiéy oné pſuiemy/ y nikczemné czyniémy *SarnStat* 1055.

Szeregi: »składanie albo pobor« (*1*): *SarnStat* 1214 *cf składanie z czego*.

»składanie i wyciąganie« (*1*): *SarnStat* 1055 *cf składanie w czym*.

6. *Poparcie*, *przychylność* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): [*zobowiązujemy się króla Kazimierza i potomków jego*] nigdy nieopuſczáć [...] y oné ná woynách y w nieprzeſpiecznośćiách śiłámi náſzémi podpomágáć łuſzną rádą y pomocą/ y ſkłádániém [*consiliis*, *auxiliis*, *et suffragiis opportunis JanStat* 873] *SarnStat* 1095.

Cf **SKŁADAĆ**, **SKŁADAĆ SIĘ**

AĆ

SKŁADANIE SIĘ (*1*) *sb n*

D sg składaniu się.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*) *s.v. złożyć.*

Dawanie, *przekazywanie pieniędzy*; *contributio Cn* [*na co*]: Nie zániechałbym ná tym mieyſcu/ y ná bráćią ſwą narodu ſzlácheckiego iákiey powinnośći/ ku ſkłádániu ſię ná ten ſkarb Rzeczypoſp⟨olitej⟩ włożyć *VotSzl* D2.

Cf **SKŁADAĆ SIĘ**

AĆ

SKŁADANY (*53*) *part praet pass impf*

składany (*39*), **składan** (*13*), składany *a.* składan (*1*).

Pierwsze a *jasne*; *w formach złożonych* -an- (*20*), -ån- (*1*) *CzechRozm*; *w formach niezłożonych* -ån; -ána (*1*) *ModrzBaz*, -ana (*1*) *SarnStat*; -áno.

sg m N składany (*4*), składån (*10*); ~ (*attrib*) -any (*2*); ~ (*praed*) -ån (*10*), -any (*2*); -ån : -any *SarnStat* (*7*:*2*). ◊ *A* składany (*2*). ◊ *f N* składaną (*4*), składana (*1*), składåna (*1*), skład(a)n(a) (*1*); ~ (*attrib*) -å (*1*); ~ (*praed*) -å (*3*), -a (*2*); -a *ModrzBaz*; -å : -a *SarnStat* (*3*:*1*). ◊ *G* składan(e)j (*1*). ◊ *D* składan(e)j (*1*). ◊ *A* składaną (*1*). ◊ *n N* (*attrib*) składan(e) (*1*) *WyprKr*, (*praed*) składåno (*1*) *SarnStat*. ◊ *G* składan(e)go (*1*). ◊ *pl N subst* składané (*22*); -é (*7*), -(e) (*15*). ◊ **[***G* składanych.**]** ◊ *A subst* składane (*2*); -e (*1*), -(e) (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *składan*(*y*) *przez kogo SarnStat* (*2*), *od kogo* (*1*) *KlonKrGum.*

Sł stp s.v. składać, *Cn notuje*, *Linde XVII* (*z Cn*) *– XVIII w. s.v. złożyć.*

I. *W funkcji właściwej* (*42*):

1. *Umieszczany w określonym miejscu*, *przechowywany*, *gromadzony*, *zwożony* [*w tym*: *gdzie* (*5*)] (*6*): Moráwſkié tákże winá/ [...] áby w tych piwnicách y domiéch nie były ſkłádáné/ ále w oſobliwych dla pomiéſzánia ich. *SarnStat* 292, 395.

składan dokąd (*1*): Wſzákże też do Dobrzyniá y Dybowá/ ma bydź ſól ſkłádáná/ wedle ſtárégo Práwá y zwyczáiu. *SarnStat* 393.

Wyrażenie: »na składy, na składzie składany« (*2*:*1*): gdyż ſól wſzyſtká z Zup Ruſkich nie gdźie indźie iedno ná ſkłádźie Zupy Bydgoſkiéy/ ma bydź ſkłádána y przedawána. *SarnStat* 392; áby ſól Ruſka ná té ſkłády kędy Krákowſka ſól bywa ſkłádána/ Ruſka nie byłá ſkłádána y przedawána *SarnStat* 395.

2. *Zwoływany*, *zbierany* (*19*):

Frazy: »koncylijum ma być składane« (*1*): Mocą Ceſárſką y krolow Koncylia máią być ſkłádáne/ zwłaſzcżá tego cżáſu/ ktorego wſzytko krześćiańſtwo ſkárży ná Papieżá y ná iego náſládowce *BielKron* 216.

»sejm, sejmik był (*a.* ma *a.* zwykł być, *a.* bywa) składan(y)« (*10*:*8*): Alye yſch czeſtho seymi thakowe za oycza pana Voyewodzynego ſkladane bili a nygdi ſkvthkv nyebrali. *LibLeg* 11/164; ale co się tycze obierania poborcow aby w powieciech mieli być obierani, a na to samo sejmiki składane *Diar* 82, 33, 64, 82; *ActReg* 134; SEym Wálny Koronny we dwie leće nadáléy ma bydź ſkłádan *SarnStat* 29; ZWaláiąc ná prośby źiem Brzéſkich y Inowłocłáwſkich vſtáwiamy: áby oboiéy téy źiemi ieden Séym źiemſki w Rádźieiowie ná potym był ſkłádan [*ut … unum Conventum … celebrandum JanStat* 115]. *SarnStat* 32; SEymik też Powiátowy źiemie Krákowſkiéy [...] ná potym cztérzy dni przed Nowomieyſkim więtſzym/ ſkłádan bydź ma. *SarnStat* 33; A gdy będźie vchwaloné ruſzenié poſpolité/ ku odmięnieniu iego/ Séymy niemáią bydź ſkłádáné [*Conventiones indici non debent JanStat* 692] *SarnStat* 123, 31 [*2 r.*], 32, 33 [*2 r.*], 299, 1028, 1219; **[***HerburtStat* 10**]**.

Szeregi: **[**»składany i odprawowany«: ZWalamy [...] y ták zoſtáwiamy ná dálſze cżáſy/ iż Seymy wálne Kroleſtwá nie indźie/ iedno w Piotrkowie máią być y ſkłádáne y odpráwowáne *HerburtStat* 10.**]**

»składany i trzymany« (*3*): SEymiki powiátowé wedle obycżáiu ták w Polſcze iáko y w Litwie ſkłádáné y trzymáné bydź máią *SarnStat* 31 [*idem* (*2*)] 33, 1028.

3. *Ustanawiany*, *uchwalany* (*2*):

Fraza: »podatki składane bywały« [*w tym*: *na co* (*1*)] (*2*): Jest tak, iż za krola starego, gdy znano potrzebę, podatki składane bywały na obronę *Diar* 36, 36.

4. *Wyznaczany*, *określany* (*2*): O zbiiániu pozwow ná roku iáko zá pozwu [*!*] náſzémi królewſkiémi Tribunáłſkiémi Ziemſkiémi, Grodzkiémi, Podkomorſkiémi Kommiſſárſkiémi, oczywiśćie y záocznie ma bydz ſkłádan. *SarnStat* 875.

Fraza: »rok ma być składan« (*1*): POzwy máią bydź pod tytułem náſzym Królewſkim/ y pod pieczęćią ziemie álbo Powiátu onégo w którym pozwány ieſt ośiádłym/ á Rok wſzelákim pozwem zawity ma bydź ſkłádan przed cżáſem ná ſądy główné *SarnStat* 873.

5. *Zdawany*, *przekazywany* (*2*):

Wyrażenie: »karb składany« (*2*): Vrzędnik y Kluczńik máią tego doyźrzeć/ áby kárby ſkładáné mieli z káczmarzmi/ co im piwá wydádzą *GostGosp* 138; á ten co pieniądze odbiera/ ma też mieć karb ſkładány/ iáko wiele zá piwo pieniędzy odbierze. *GostGosp* 138.

6. *Oddawany*, *zbierany na określony cel*, *płacony* (*4*): Pirwſze ſummy rozumiał [*Łaski*] połowicę pożytkow: ktorą áby káżdy raz oddał [...]. Zá wtore ſummy liczył/ żeby co rok dwudźieſtą część tychże dochodow káżdy dał. [...] ále iż pirwſza tylko raz miáłá być ſkładaná [*primariae non nisi semel solvendae essent*]/ przeto był tey nádźieie Laſki/ że wſzytcy Rzeczypoſpolitey miłownicy/ byliby ták ná nię łáſkáwi/ żeby ią chętnie y ſzczodrze złożyli *ModrzBaz* 121v; Gdzie á iáko oddáwáć máią ſkładáne pieniądze. *SarnStat* 972.

Frazy: »cło miało być składane« (*1*): áni tákowy ártykuł w liśćie zgody ieſt włożon/ áby które Cłá miáły bydź ſkładáné [*thelonea deberent deponi JanStat* 906]: ále to ſie pokázuie/ iż żadné nowé niemáią bydź vſtáwiáné. *SarnStat* 1121.

»podatek był składan« (*1*): Tákowy tedy podatek/ ktoryby dla Rzeczypoſpolitey był ſkładan [*contributio ... quae pro republica fieret*]/ niebyłby policżon miedzy wyſtępki Simoniey/ ále miedzy wielkie á wieczńey pámiątki godne dobrodzieyſtwá. *ModrzBaz* 139v.

7. *Układany*, *tworzony*, *pisany* (*1*): KROLE Polſkie do ćiebie nioſę/ możny Pánie/ Acż twey oſobie ſnadź to zá dar lichy ſtánie. Gdyż wáſzmość godzien dáru coś okazálſzego: Ktorybe [*!*] od Homerá ſkładan był mądrego. *KlonKrGum* Av.

8. *Komponowany* [*z czego*] (*1*): Muzyká z ſześći y ośmi głoſow ſkładána/ ma w ſobie/ rożne głoſy: wyſokie/ niſkie/ mierne. *SkarKazSej* 676b.

9. *Sporządzany* [*z czego*] (*2*): (*nagł*) Plaſtr z kielka rzeczy składany. (–) Wezmi chleba białego oſrzodki/ [...] potym wezmi ieden funt oleyku rożanego, oleyu makowego/ żołtki trzy iaiowe/ zmieſzay to ſpołem, [...] á vczyń plaſtr *FalZioł* V 98v.

Przen (*1*): A iáko ná on cżás w ſtárym Teſtámencie Sákrámentá ze znákow pozwierzchnich z rzeczy známionowánych y z ſłowá Bożego ſkładáne bywáły/ ták y dźiś te cżąſtki poſpołu wſzyſtki do nich należą. *WujJudConf* 162v.

10. *Łączony* [*z czym*] (*2*): TYch wodek ieſth then ſpoſob/ iż ſą niektore z zioły woniaiączemi ſkładane/ á niekthore theż ſamy wodkhi *FalZioł* II 15a; Manill albo braczeloti iedni na Kſtalt obrączek, i obręcz. Drugie ſtabliczą ſkladano. *WyprKr* 23v.

11. *Usuwany*, *zdejmowany* [*czym*] (*1*): Z ktorym potopem ponurzenie teráźnieyſze zgadzáiąc ſie/ záchowywa nas przez z martwych wſtánie Iezuſá Chriſtuſá ktory ieſt ná práwicy Bożey. etc. Lecż nie to ktorym plugáſtwá ćiáłá ſkładane bywáią/ ále ſumnienia dobrego wybádánie przed Bogiem. *CzechRozm* 268.

II. *W funkcji przymiotnika* (*11*):

1. *Zrobiony tak*, *aby go można było złożyć*, *uczynić mniejszym* (*5*):

Wyrażenia: **[**»składany na dwoje«: łoże zielone z przykryciem, drugie białe, składane na dwoje *InwMieszcz 1577 nr 214*.**]**

»łoże, łożko składane« (*1*:*1*): Loſko franczuſkie ſkladane male, ktore w Colebcze v K. Iei Mczi bywa *WyprKr* 101, 101; **[***InwMieszcz 1577 nr 214***]**.

»łyżka składana« (*1*): Item zeznal yſch kſzyądzu Staniſlawovi [...] liſką ſrebrna on ſam vkradl [...], bila tho liſzka skladana *LibMal 1547*/129v.

»stolik składany« (*1*): Láwki áni ſtołká żadny [*Turek*] niema ku ſiedzeniu [...]. Stolik ſkorzány ſkłádány/ ktory może zſobą nieść ná koniu kiedy trzebá/ ná kthorym może ieść *BielKron* 259v.

»stołeczek składany« (*1*): Stoleczek ſkladani. Axamitem czerwonem powleczoni Do tegoſz stoleczka, ieſt poduseczka *WyprKr* 112.

a. [*Dający się włożyć jeden w drugi*: 7 kubków składanych, szrebrnych, pozłocistych *InwMieszcz 1567 nr 135.***]**

2. *Mający złożoną budowę* (*1*):

Zestawienie: »liczba składana« (*1*): Dzieſiątek liczba [...] Ieſt też y początkiem liczby składaney/ ktora ſie poniey pocżina. *KłosAlg* A4.

a. [*jęz.*: composita pronomina skladane, ut egomet ya szam, tuimet cyebye samego, suimet swoy sam, sibimet sobye sam etc. *ReuchlinBartBydg* h2; Skladany ksthalth, szlozony figura composita *ReuchlinBartBydg* RN, m7, RN.**]**

2. *Wieloskładnikowy* (*2*):

Wyrażenie: »rzeczy składane« (*2*): (*nagł*) Rzeczy składane ktore flegmę purguią. (–) Ierapigra galieni, miara iey dragma. Blanca, miara iey ieſt. 1. łot. Benedicta laxatiua, miara iey ieden łot. *FalZioł* V 103v, V 103v.

[*Szereg*: »tak prosty, jako i składany«: Dobrze też mieć w domu winá przypráwne ku lekárſtwu [...]. A to ták przypráwiſz/ gdy námieſzaſz w nie źioł ták proſtych iáko y ſkładánych *Cresc 1571* 505.**]**

4. *Różnorodny*, *wieloraki* (*1*): TOpola ieſth drzewko/ ktorego mocz ieſt ſłożona z oſoby wodney yteż ziemſkiey ſubtelney átak ma mocz ſkładaną. *FalZioł* I 104b.

5. *Sformułowany zgodnie z zasadami* (*1*):

Wyrażenie: »składana mowa« (*1*): Są teſz y drudzy acż dowćipu prętkiego/ awſzakoſz ięzyka y wymowy nierychłego/ á takowi ſię ku składaney mowie/ y ku oracyam pochodzącym według náuki Retoryki zdamiſię godzą. *KwiatKsiąż* Kv.

6. *W wyrażeniu*: »drzewo składane« = *ścięte w całości* (*1*): Do tego zamku/ ieſt dłudi [*!*] Zbalk álbo Drzewá ſkładánego moſt/ bes palów. *KwiatOpis* C3v.

Cf NIESKŁADANY, **SKŁADAĆ**

AĆ

[SKŁADKA *sb f*

Tekst nie oznacza pochyleń.

pl G składk(o)w. ◊ *A* składki.

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Kwota pieniężna wpłacana przez wiele osób na jakiś wspólny cel [*czyja*]: Sktorych ſkladkow ſwych wynni bendą ſtrzelbę y Zbroye y inſze rzeczi ku obronie pospolitey nalyezącze wczechu ſzwem miecż y chowacż. *MetrKor 1582* 129/118.

składka ku czemu [= *na jaki cel*]: *MetrKor 1582* 129/118 *cf Wyrażenie.*

Wyrażenie: »składki cechowe«: Skladki teſz ſzwe Czechowe do ſkrzinki braczkieý ku pozitkowi czechowemu y ku obronie pospolitey myewaćz wolni bendą. *MetrKor 1582* 129/118.**]**

AĆ

[SKŁADNI] *cf* **SKŁADNY**

SKŁADNIE (*4*) *av*

a *jasne*; e *prawdopodobnie jasne* (*tak zwykle w* -e *av*).

comp składni(e)j (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII* (*z Cn*) *– XVIII w.*

1. *W sposób właściwy*, *należycie*, *porządnie*; *composite Mącz*, *Cn* (*2*): Composite, Składnie/ rządnie. *Mącz* 310b.

Wyrażenie: »składnie wyprawiony« (*1*): yáko ſkoro ſie dzyecyę vrodzi/ onego cżłonki máyą powiyáć áby proſto á nye krzywo roſły. Ták theż młodych dzyatek obycżáye záraz ſkładnye á ſluſſnye máyą być wypráwione. *GliczKsiąż* K2.

Szereg: »składnie a słusznie« (*1*): *GliczKsiąż* K2 *cf Wyrażenie*.

2. *Zręcznie*, *zgrabnie*, *udatnie*, *trafnie*; *concinne Cn* (*1*):

Zwrot: »składnie wyrazić« (*1*): [*ks. Powodowski*] dowodząc przyſzłego wćielenia ſyná Bożego/ od ludźi wymyślonego/ okázuie ie [...] ze trzech miárek mąki: z ktorych ono Sará/ ná roſkazánie małżonká ſwe^{go} prze gośćie chlebá nápiekłá. O ktorych ták mowi: Iż to doſyć ſkładnie *minime vero* wyráźiło oſobę páná Kryſtuſowę/ z boſtwá/ z duſze y ćiáłá ſpioną *CzechEp* 201.

3. *Jasno*, *zrozumiale*, *logicznie*, *spójnie*, *płynnie* (*1*):

Zwrot: »składnie wymawiać« (*1*): y nietylko ſię wiele dyſputuyąc [...] vczemy/ ale y czego ſie tak nauczywamy/ to lepiey vmiemy/ ſkładniey wymawiąmy/ y mocżniey a doſtateczniey pamiętamy. *KwiatKsiąż* L2v.

4. **[***Łącznie*, *razem*, *wspólnie*: complexim i⟨d est⟩ coniunctim {complexe Scladnye} *ReuchlinBartBydg* X4.**]**

Cf **NIESKŁADNIE**

AĆ

SKŁADNIK *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKŁADNOŚĆ (*20*) *sb f*

a *oraz* o *jasne.*

sg N składność (*3*). ◊ *G* składności (*9*). ◊ *A* składność (*4*). ◊ *L* składności (*4*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

1. *Budowa*, *układ*, *urządzenie* [*w tym*: *czego* (*7*)] (*9*): [*Arystoteles napisał*] iż podług ſkładnoſci ciała duſza ſie też ſprawuie. *GlabGad* A2; Bacżąc tedy mężowie ſkładnoſć płci panienſkiey iż ieſt barzo ſubtilna, á rozum ich ku nauce y wyrozumieniu wſzelkiey rzeczy oſtry á prętki *GlabGad* A2.

Wyrażenia: »składność członkow« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Gdiż natura chciała cżłowieka mieć nad wſzitko żywe ſtworzenie przeto mu też więthſzą czudnoſć dała w ſkładnoſci członkow, aby tedy była proportia to ieſt, ſłuſzne rimowanie członkow *GlabGad* F3, M, Mv.

~ W tytule utworu (*1*): Problemata Ariſtotelis. Gadki z piſma wielkiego philozopha Ariſtotela, [...] Pytanie rozmaite o ſkładaoſci [*!*] cżłowieczich członkow rozwięzuiące, ku biegłoſci rozmowy ludzſkiey tak roſkoſzne iako y pożyteczne. *GlabGad kt*. ~

»gruba składność« (*1*): ale ktorzy radzi barzo ſłono iedzą poſpolicie bywaią Melankolici grubey ſkładnoſci cżarnego y ſuchego przyrodzenia. *GlabGad* I8.

»słuszna składność« (*1*): Przeto gdi v kogo vzrzyſz oczy wcżeſne oddtworzone, iaſne, miernie okrągłe czałe, Thak theż według oney ſłuſzney ſkładnoſci możeſz ſądzić przyrodzenie cżłowiecże. *GlabGad* N6.

Szeregi: »rod i składność« (*1*): Przeto tu nauka będzie dawana Philoſophiey, [...] ktora nad inſze nauki roſzkoſz czyni nie małą y pożytek cżłowiekowi na ſwiecie, tak ie^go^ rozum oſwieczaiąc, iż dla obacżenia rodu y ſkładnoſci rzeczy przyrodzonych obracza ſie y podnoſi ku oney pirwſzey á wieczney bytnoſci Pana Boga *GlabGad* A5.

»składność a ustawienie« (*1*): Iako tedy w pirwſzey cżęſci thich tho kxiąg wypiſane ſą przycżyny ſkładnoſci á vſtawienia wſzitkich członkow cżłowieczych. *GlabGad* M.

2. *Stan*, *kondycja* [*czego*] (*3*): Bowiem puls wielki á moczny w mierze iednakiey znamionuie moc ſercza j dobrą ſkładnoſć ciała zaſię puls leniwy á mgły zimnoſć ſercza á mgłoſc członkow. *GlabGad* E4; Twarz dobrze rumiana dobrą theż ſkładnoſć zdrowia vkazuie *GlabGad* N3, N5.

3. *Skłonność*, *upodobanie* (*2*): Iakoż tho widamy iz thez ludzie chocia z ciepłych krain przichodzą do zimnych, gdy ſie iuż tham przyłożą powiethrzu czudzemu tedy thak dobrze piją y iedzą iako y oni czo ſie tam zrodzili, to wſzitko czyni odmienienie ich ſkładnoſci dla inſzego powietrza. *GlabGad* G3v, G3.

4. *Natura*, *charakter* (*1*): Iż w tim tham kącie połnocnego wſchodu panuie płaneta Saturnus [...] kthori one ziemię y lud ſobie przyrownaiąc cżyni ie okruthne á ſtraſliwe, nie lukoſciwego [*!*] przyrodzenia, krwie ludzkiey pragnące, iako ieſt Saturnus w ſwey ſkładnoſci rodzaiu ludzſkiemu nie przyiazliwy. *MiechGlab* 36.

5. *Właściwość*, *rodzaj*, *typ* [*czego*] (*1*): Otich ſniech czo znamionuią albo iako ze ſnu może być poznana ſkładnoſć natury cżłowieczey, będzie to ſzyrzey wypiſano gdy wydamy kxiąſzki o rodzeniu cżłowiecim *GlabGad* L7.

6. *Skład* (*2*): iż w każdym pokarmie złym może być dwoia natura. Iedna ktorą ſie on nie zgadza z naturą ciała, [...] druga natura pokar^mv^ ieſt ktorą ſie on nieiako zgadza j przirownawa ciału wſzuej ſkładnoſci *GlabGad* F5v.

składność czego (*1*): Takież y według ſkładnoſci ciała ſny przychodzą, przeto melankolici widaią rzeczy ſtraſzne, cżarne, y brzytkie *GlabGad* L4.

7. *Wspólnota*, *wspólne posiadanie*, *spółka* [*w czym*] (*1*): Iuż prózno/ muſi ták bydź/ wczym inſzym ſkładnośći Dozwalam/ wżeńſkich rzeczách ſzkodliwé ſpólnośći. *GosłCast* 67.

8. *Dobre ułożenie*, *wychowanie* (*1*): Disciplina, [...] secundum moralistas d⟨icitu⟩r omnium membrorum motus ordinatus et dispositio decens in omni habitu et actione, skladnoscz *BartBydg* 43; **[**Scladnoscz disciplina {bonus vivendi modus, honesta conversacio} *ReuchlinBartBydg* kv**]**.

9. **[***Umiar*, *umiarkowanie*: Scladnoscz modestia {taciturnitas} *ReuchlinBartBydg* t7v.**]**

Cf NIESKŁADNOŚĆ

AĆ

SKŁADNY (*5*) *ai*

składny (*5*), **[składni]**.

a *jasne.*

sg **[***m G* składn(e)go. ◊ *f N* składn(a).**]** ◊ *n N* składn(e) (*2*). ◊ **[***G* składn(e)go.**]** ◊ *pl N subst* składné (*1*). ◊ *A subst* składné (*1*), **[**składni(e)**]**. ◊ *I f* składnémi (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Nagromadzony*, *wypełniający jakąś przestrzeń*; *tu przen* (*1*): Y niemogąc iuż dáléy ztrzymáć ſercá ſwego: Wezwawſzy go do ſiebie ſłowy łágodnémi/ Iętám czynić przyſmáki żądzámi ſkładnémi/ Które nikomu przed tym nie były odkryté/ Przed nim ſtánęły/ ſczyré/ iáwné/ y odbyté/ Lecz on [...] mną wzgárdźił żądliwą *GosłCast* 49.

2. *Ułożony*, *napisany* (*1*):

Wyrażenie: »wierszem składne rymy« (*1*): Záźierżą zrázu królá wiérſzem ſkładné rymy/ Vſtąpią im triumphy/ inſzé frázſzki/ dymy/ Które ſzum po powietrzu roſtrząſa/ á kołem Porwie wiátr wichrokrętny/ y zágubi ſpołem. *GosłCast* 10.

3. **[***Uzyskany ze zbiórki*: Taż gromada z niejakiej dąbrowy dla drew dają, rachując na każdego kmiecia po kłodzie owsa i kur po 4, składnego owsa kłód 24 i kur 96, bo tak od nich przychodzi wedle starego postanowienia. *LustrRus* II 109.**]**

4. **[***Złożony*, *mający skomplikowaną budowę*, *zbudowany z wielu elementów*: Cżęśći ſkładne w káżdey rzeczy te zowiemy/ ktore inſzych nie ſą ſkłádáiące/ ále z pierwſzych nieſkładnych ſą ſłożone *Cresc 1571* 55.**]**

5. *Dobrze zorganizowany*, *urządzony* (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): niech będźie ſpuſtna rzeká/ miáſto nád nią ſkładne rządne/ bogáte/ zgodne: w nim niech ma kámienice y o ſwych rzecżach hándel. *GostGospPon* 170.

6. *Trafnie sformułowany*, *dobrze oddający istotę*, *sens*; *concinnus*, *congruens Cn* (*1*): (*marg*) Składne podobie[ń]ſtwo. (–) Stworzył Pan Bog rozmáite lekárſtwá dla zdrowia y pożytku náſzego: [...] ále ná tym nie doſyć: chćiał mieć od tego Medyká/ chćiał Chirurgá/ ktorzyby [...] tego dochodźili/ co dla ktorey choroby zdrowo/ co niezdrowo. Tákże y my gdy [...] Bibliją świętą zá ſzczyre/ prawdźiwe/ iſtotne ſłowo BOże przyimuiemy/ od tegoż kośćiołá mamy ſię pytáć/ iáko tey to Biblijey vżywáć/ iáko wykłádáć iáko rozumieć *ReszPrz* 11.

7. **[***Taktowny*, *uprzejmy*, *życzliwy* [*w czym*]:

W połączeniu szeregowym: dlya tego ya mylowal czeszarz [...] ysz wobyczayach dobrych byla szkladna, vczlywa y bogoboyna *ŻywEufr* 4.**]**

8. *Dobry*, *prawy* (*1*):

Wyrażenie: »obyczaj składny« (*1*): O gdyżes mily Iezu tako wiélmi laſkawy/ proſſę tedy dzis tweé ſwięté miloſci [...] [*abyś*] dál mi wedle drogi tweé tznoty ſwięteé/ obycżaie ſkładneé/ aby ijmię tweé ſwięté Iezus/ w mym ſertzu przebywalo *OpecŻyw* 23v.

9. [*W wyrażeniu*: »składni rytm« = *wiersz*: Znam, Czytelniku miły, iż ci to rzecz dziwna, że nasza Muza zda-ć się być sobie przeciwna, Która pirwej pisała rytmem krwawe boje I wzwodziła z ciemności bitne przodki twoje [...]. Teraz zaś prostą rzeczą pióro swe prowadzi, Nie wiesz, co w tym Minerwie świętej, nie wiesz, wadzi, Iż składnie rytmy swoje porzuciła ony, Którymi pirwej głośno brzmiała na wsze strony. *StryjPocząt* 588.]

10. [*Dotyczący składu towarów*; *w funkcji rzeczownika*: »składne« = *opłata za przechowywanie towarów oddanych na skład*: Którzy [*kmiecie*] z półdworzyszcza dają [...] za robotę po gr 15, za ser po gr 2, spisnego po den. 4½, strażnego po gr 2½, składnego po den. 9 *LustrRus* II 91, I 25; Wybierać to czopowe od winá Węgierſkiego Arendarze máią [...]. A wybieránie tego ſkładnego/ poczynać ſie ma od tego cżáſu/ kiedy ſie w ktorym mieśćie prorogácya przeſzłym Poborcom [...] ſkończy. *UniwPobor 1591* B2.]

*** [*Bez wystarczającego kontekstu*: compositus ornatu placens Skladny, sepultus, coniunctus, instructus, pacificatus, finitus *ReuchlinBartBydg* h2.]

Cf **NIESKŁADNY**

AĆ

SKŁADOWY (*3*) *ai*

a *oraz* o *jasne.*

pl N subst składowé (*1*). ◊ *A subst* składowé (*1*). ◊ *L* składowych (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

Przymiotnik od „*skład*” ‘*przywilej handlowy*’ (*3*):

Wyrażenia: »miasto składowe« (*2*): A tego ſtrzédz máią Stároſtowie y Célnicy pograniczni y miáſtá ſkładowé: áby żadnému kupcowi wſzech Koronnych Państw [...] nie dopuſczáli wſzelákich towárów wywoźić/ áni wygániáć z gránic Koronnych *SarnStat* 1233; Spráwiedliwość w mieśćiéch ſkładowych y ná Iármárkách przerzeczonych z káżdégo kupieckiégo człowieká [...] ma bydź czyniona práwem gośćinnym/ przez Stároſtę álbo Dźierżáwcę mieyſcá onégo *SarnStat* 1234.

»miejsce składowe« (*1*): A żadnych towárów máłych y wielkich nie ma bydź wolno kupcóm náſzym Koronnym ſtanu wſzelákiégo z gránic Koronnych wywoźić zá gránice: iedno cudzoźiemcom ſámym będźie wolno ze wſzelákiémi kupiámi máłémi y wielkiémi ná téſz mieyſcá ſkładowé przyieźdźić *SarnStat* 1230.

AĆ

SKŁADZISTY *Cn s.v. składalny*; *Linde XVII w.* (*z Cn*) *s.v. składalny.*

Cf NIESKŁADZISTY

SKŁADŹCA *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKŁAMAĆ (*44*) *vb pf i impf*

pf (*42*) [*inf*, *fut*, *praet*, *con*], *impf* (*2*) [[*inf*], *praes*] *GrzegRóżn*, *SkarŻyw* 99, [*PostępekPrCzart*, *ŻywAmand*].

ſ-, s- (*43*), z- (*1*).

W inf -kłam-; *drugie* a *jasne*; *w pozostałych formach* -kłam- (*37*), -kłám- (*3*) *BierEz*, *KochPieś*, *JanNKarGórn.*

inf skłamać (*1*). ◊ *fut i praes 1 sg* skłamám (*3*). ◊ *2 sg* skłamász (*2*). ◊ *3 sg* skłamá (*4*). ◊ *3 pl* skłamają (*2*). ◊ *praet 1 sg m* skłamáłem (*1*). ◊ *2 sg m* skłamáłeś, -ś, -eś skłamáł (*9*). *f* -ś, -eś skłamała (*2*). ◊ *3 sg m* skłamáł (*7*). *f* skłámała (*1*). ◊ *3 pl m pers* skłamali (*3*). *subst* skłamały (*1*). ◊ *con 1 sg m* bych skłamáł (*2*). ◊ *2 sg m* byś skłamáł (*3*). ◊ *2 pl m pers* byście skłamali (*1*). ◊ *3 pl m pers* by skłamali (*1*). *subst* by skłamały (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kłamać.*

1. *Powiedzieć* (*mówić*) *nieprawdę*, *zmyślić* (*zmyślać*), *wprowadzić* (*wprowadzać*) *w błąd*, *oszuk*(*iw*)*ać*, *uda*(*wa*)*ć*; *mentiri Vulg*, *PolAnt*, *Modrz*; *fallere HistAl* (*30*): *RejKup* r4v; O kogożeś ſie będąc pieczliwą bałá/ iżeś ſkłámáłá/ y námieś nie wſpomniáłá/ ániś myſliłá w ſercu twoim? *Leop Is* 57/11; Piſzą też niektorzy/ iż Aureum velus/ ktorego s trudnoſcią doieżdżáli w Kolchis/ Iazon y ini/ nic nie było inego iedno kſięgi tey Alchimiey/ wſzákże tych błędow nikt był nie náſiał ná ſwiecie nawięcey/ iáko Zydowie Kábáliſte/ á Portowie/ bo to v nich ieſt/ ktory nalepiey ſkłáma to nalepſzy miſtrz. *BielKron* 26v; Pátrzcieſz w.m. iáko tho foremny ſpoſob zátrefnowánia/ á práwie przyſthoyny dworſkiemu człowiekowi/ prawdziwali to rzecż/ ábo zmyſlona ktora ſie powieda/ nic ná tym: bo w tey mierze/ y zmyſlić co thákowego nie wádzi/ y do rzeczy prawdziwey nieco ſwego przyczynić/ á troſzkę ſkłámáć wolno. *GórnDworz* O5v; *BudBib Is* 57/11; Dałby to Bog/ żebych tu álbo ia ſkłámał/ álboby tákowe ſchadzki nigdy niebywáły. O iáko lepiey v Wáldenſow/ [...] v ktorych wſzemu ludowi zábroniono igier/ tańcow/ y podpijánia. *ModrzBaz* 54v; [*Św. Jan Jałmużnik spotkał w mieście mnicha z młodą niewiastą*, *których kazał ukarać za zgorszenie.*] A on [*mnich*] ſię wymawiać począł mowiąc bárzo ſkromnie: Pánie moy Bog ći wie iſz nie ſkłámam. Gdym był w Gázie v grobu S. Cyrá y Ianá/ tá pánienká przypádnie mi do nog proſząc/ ábych ią wziął/ chcąc być Chrześćiánką: bo byłá żydowká. *SkarŻyw* 99.

skłamać komu (*10*): Mowćie Pánu/ Iákoż ſtráſne ſą ſpráwy twe moy Pánie? w mnoſtwie mocy thwoiey ſkłámáią tobie nieprzyiaćiele twoi. *Leop Ps* 65/3; *SkarŻyw* 335; [*Piotr do Ananiasza*:] cżemu ſkuśił ſzátan ſerce twoie/ ábyś ſkłámał Duchowi Swiętemu? *LatHar* 379; [*rzekł Piotr do Ananiasza*:] Azaż nie przedáiąc nie twoie było á przedawſzy/ nie w mocy twey zoſtawáło? Przeczżeś tę rzecz do ſercá twego przypuśćił? Nie ſkłámałeś ludźiom/ ále Bogu. *WujNT Act* 5/4, *Act* 5/3, *s.* 416 [*4 r.*]; *JanNKarGórn* G4v.

skłamać przeciw(*ko*) *komu* (*2*): *BibRadz Act* 5/3; Bo co prze żywégo Bogá/ iuż mogły vczynić gorſzégo? Pomordowáły/ ięđze niecnotliwé/ Męże właśćiwé. Iedná z nich wierna łożu małżenſkiému/ Przećiwko oycu krzywoprzyśiężnému/ Zacnie ſkłámáłá: [...] Która/ wſtań/ rzekłá: wſtań mężu/ by wieczny Sen ná ćię nie padł *KochPieś* 50.

skłamać co (*1*): WLaſnie mu wedle ſtanu/ ten tytuł przydáli/ Iże go tym Mężykiem/ ták z dawná przezwáli. Bo chociay twarz nieſroga/ lecż ſerdeczko wielkie/ Co nie raz okazáły/ iego ſkutki wſzelkie. Bo ktoć co w krotochwilach/ vmie okázować/ Gdyby przyſzło o platne/ tám trudno figlować. Lecż go ſnadź Komendorem/ niewinnie przezwáli/ Co to z nim może zoſtáć/ oſtátek ſkłámáli. *RejZwierz* 74.

[*skłamać kogo* [= *przed kim*]: bosze wszechmogaczy [...] wyelmosny panye ktorego nygd krzycz any sklamacz nyemosze bovyem thobye wsyczky rzeczy yawne są *ŻywAmand* 270.]

skłamać kim [= *komu*] (*3*): *BierEz* D3v; *BibRadz Act* 5/4; *LatHar* 379; [Skłamał mną. Me mendacio fefellit. *StatorGramm* M8v; Y rzekł mu [*król mężowi Bożemu*] iam też prorok iáko (y) ty/ á (ták) mowił do mnie ánioł słowem Iehowy rzekąc/ wroć go zſobą do domu twego/ że podie chlebá y nápije ſię wody/ (á ták) ſkłámał nim. *BudBib* 3.*Reg* 13/19 (*Linde*); Y rzékłá do niego [*do Samsona*] Dálilá: Iákóż powiádaſz żebyś mię miłował: ponieważ ſerce twoie nie ieſt zemną? Trzykroćeś mną ſkłamał/ á niechćiałeś powiedźieć/ w czjm ieſt bárzo wielka moc twoiá. *WujBib Iudic* 16/15 (*Linde*)].

[*Ze zdaniem dopełnieniowym*: Z kłámaſz cżárćie/ iáko tho wam przyſthoi/ áby był Bog przyczyną cżyiego złego/ chce Pan po káżdym ſtworzeniu ſwoim tego/ áby był dobrym/ iż ſam ieſt dobry *PostępekPrCzart* 53v.]

W połączeniu tautologicznym: *skłamać mowiąc* (*1*): Xántus gdy do łáźniey wnidzie/ Ano tám w niey mnodzy ludzie: Ná Ezopá ſie obeyźrzał/ Cżemuś mną złodzieiu ſkłamał. Mowiąc iż niemáſz nikogo *BierEz* D3v.

W przeciwstawieniu: »nie skłamać ... powiedzieć nieprawdę« (*1*): Swiádek wierny nie ſkłáma: ále fáłeczny ſwiádek/ powie nieprawdę. *Leop Prov* 14/5.

Zwrot: »skłamać na [*czyją*] siwą głowę« (*2*): Ale teraz przed wſzytkiemi day ſwiádectwo ſwoie/ Pod ktorimeś drzewem widział

owo ludzi dwoie. Powiedzyał/ że pod iábłonią: á ná iego mowę/ Rzeczе Dániel/ ſkłámałeś ná twą śiwą głowę [*mentitus es in caput tuum Vulg Dan* 13/55]. *KochZuz* [A5], [A5].

Szeregi: **[**»krzyć [= *oszukiwać*] ani skłamać«: *ŻywAmand* 270 *cf skłamać kogo*.**]**

»prawdę powiedzieć, a nie skłamać« (*1*): [*św. Anzelmus*] powiádał: iam dawno żądze rzeczy świeckich z ſercá wyrzućił: á iáko w nich brodzić y dotykáć ſię ich bez teſknośći mogę? prawdę wam powiem/ á nie ſkłámam: ile kroć báwić ſię iemi muſzę/ ták ſię przeſtráſzę y ſtrwożę/ iako dziećię gdy mu lárwę ſzpetną y twarz ſproſną vkażą. *SkarŻyw* 335.

a. *Z podmiotem nieosobowym*: *okaz*(*yw*)*ać się nieprawdą*, *nie spełni*(*a*)*ć się* (*4*): Tedi Alexander począł w ſwym ſercu myſlić powiedz mi naſwiętſze drzewo kto mię ma zábić. Drzewo odpowiedziáło/ gdiby thobie był obiáwion mąż ktory cie ma z żywotem rozłączyć/ tedybys go zábił á thákby moie proroctwá skłámały. *HistAl* L3; *BibRadz Hab* 2/3; O wy Sofiſtowie W iákichże to ćiemnośćiach żywot ſwoy wiedźiećie/ W iákiey niebeſpieczności? Zaż tego niewiećie? Iż ieſli mnimaćie być Bogá niepłodnego/ Toć piſmo ſwięthe skłáma/ y Syn Bogá tego *GrzegRóżn* Ov; Maż tedy zewſzyſtkich sił o to ſię ſtarać/ yżebyś ſię takowym mężem ſtał ktoryby tym tak znamienitym młodości twey początkom godnie odpowiedzieć mogł/ yzebyś albo ty ſam darow przyrodzenia zle vżywać niebył widzian/ albo yzeby niebyły vbaczony/ yż ony wyborne o twey przisłey znamięnitośći znaki ſkłamały. *Kwiat-Książ* Q2v.

2. *Złamać obietnicę*, *dane słowo*; *zawieść*; *mentiri Vulg* (*7*): Rzekł Podczáſzy/ widzyałem przed ſobą z máćice winney trzy odnogi wyrość y zákwitnąć/ á potym iágody doſtałe były/ ktorem wyćiſkał w kubek krolewſki á podawáłem krolowi. Rzekł Iozeph/ trzy rozgi ſą trzy dni/ po ktorych cię záſię Fáráo ná ſwe mieyſce wroći/ á w ten cżás pámiętay ná mię przed Krolem/ á podwodź go áby mię kazał puśćić [...]. Obiecał ſie podcżáſzy przyczynić do Krolá ále ſkłámał/ rad iż ſam wyſzedł niedbał o drugie. *BielKron* 16v, 439v; Tą ſię wtorą plagą nieco káráć począł Okrutnik/ y prośił áby byłá od niego oddalona/ obiecuiąc iuſz lud puśćić. Ale ſkoro Moyżeſz żáby od nich odegnał: ſkłámał y puśćić niechćiał. *SkarŻyw* 480, 535.

[*skłamać komu*: Razem przyſiągł w ſwiętym moim á nie ſkłámam Dawidowi: potomſtwo iego będzie trwáć ná wieki. *Leop Ps* 88/36.**]**

skłamać kim [= *komu*] (*3*): *WróbŻołt* 88/36; poſłáli [*książęta*] do Krolá Fráncuſkiego y Angielſkiego o pomoc/ ále ſie im ſtego wymowili/ tylko Krol Fráncuſki ziednał im pieniędzy v Piotrá Stroże Florentyńſkiego/ tho ieſth/ trzech ſet Tyſiąc koron/ ktory tho obiecał vczynić ieſli pierwſzy dług Krol zápłáći/ á gdy Krol zápłáćił/ ſkłámał pothym kſiążęty Stroż/ niepożyczył nic. *BielKron* 227v; Anániaſz obiecawſzy wſzytki pieniądze ná kośćioł/ ſkłámał P. Bogiem. *SkarŻyw* 535 *marg*.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Semel iuraui in ſancto meo ſi Dauid me^{n}tiar: ſemen eius in aeternum manebit. Bowiem ięden [*!*] raz przyſiągłem w ſwięthym moim/ [...] a nie skłamałem Dawidem iże plemię iego będzie trwało na wieki. *WróbŻołt* 88/36.

3. *Sprzeniewierzyć się*, *zdradzić*, *zaprzeć się*; *mentiri*, *negare PolAnt* [*w tym*: *komu* (*3*)] (*4*): [*Abimelek do Abrahama*:] A teras przyſięſz mi tu ná Bogá/ Iáko nie ſkłámáſz mnie y ſynowi moiemu/ y wnukowi moiemu/ (że) wedle miłoſierdzia ktorem cżynił ſtobą/ y ty vczyniſz zemną/ y z ziemią wktoreieś przebywał. *BudBib Gen* 21/23, I 11a *marg*.

skłamać kim [= *komu*] (*1*): Y rzekł Iehoſzua do wſzego ludu/ Oto kámień ten będzie miedzy námi świádectwem/ bo on słyſzał wſzytkie rzeczy Iehowy/ ktore mowił z námi/ á będzie na was świádectwem/ ábyśćie nie ſklámáli Bogiem wáſzym. *BudBib Ios* 24/27.

Szereg: »zaprzeć się i skłamać« (*1*): y vczynił [*Jozue*] przymierze/ y przyśięgą mocnie ie związał/ áby ſię nieſkłániáli do inych Bogow/ y náuczył ich iáko ſię záchować y ſądzić mieli. Y położył/ ná znák przymierza ich z Bogiem wielki kámień pod dębem: áby ſię kiedy niezáprzeli y nie ſkłámáli [*ne forte postea negare velitis*, *et mentiri Vulg Ios* 24/27] P. Bogu ſwemu. *SkarŻyw* 504.

4. *Zataić*; *mentiri Vulg* [*co*] (*2*): *Leop Ios* 7/11; Lecż ſynowie Izráelſcy przeſtąpili roſkazánie/ y vkrádli to/ co ſpálono być ábo Bogu ofiárováne miáło [...]. y rozgniewał ſię Pan Bog ná wſzytki/ ták iſz ſię im wnet/ woyná nieſzcżeśćiłá. [...] Tedy ſię lud wſzyćiek Boży przelękł. A Iozue [...] padł ná twarz przed ſkrzynią Bożą [...]. Y vſłyſzał głos Boży: wſtań nie leſz twarzą ná ziemi/ oto lud zgrzeſzył y przeſtąpił przykazánie moie. vkradli/ ſkłámáli [*furati sunt atque mentiti Vulg Ios* 7/11]/ y zchowáli pod ziemię rzeczy zákazáną. *SkarŻyw* 502.

5. *Pomylić się*, *nie mieć racji* (*1*): [*przodkowie nasi*] vczynili primatem Arcybiſkupá Gnieźnieńſkiégo/ y dáli mu moc [*w czasie interregnum*] ſęym zkładáć/ ná którymby Król miał być obiéran/ y od niego koronowan. Wiákiéyże dźiś cénie Arcybiſkup? ábo będźiemli go chćieć wſzyſcy ſłuchać? powiádáią że ieſt ſługą antikriſtów/ Boże vchoway być mu wczym poſłuſznym. A ieſli ten nierząd będźie/ że tego ſtárádawnégo zwyczáiu odſtąpim (Boże day to ábych ia zkłámał) ále niżli my Królá obierzem/ tym ich iuż kilká mieć będźiém. *KochWr* 36.

Synonimy: **1.** *łgać*, *matać*, *omamiać*, *omamić*, *omylić*, *oszukać*, *oszukiwać*, *oszwabić*, *oszydzać*, *oszydzić*; **2.** *omylić*; **4.** *skryć*; **5.** *obłądzić się*, *obłędzić*, *omylić się*, *oszukać się*, *oszydzić się*, *pomylić*.

Formacje współrdzenne cf KŁAMAĆ.

Cf **SKŁAMANIE**, **[SKŁAMANY]**

AĆ

SKŁAMANIE (*1*) *sb n*

N sg skł(a)m(a)ni(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Złudzenie, *rozczarowanie* [*czyje*]: Smierć ieſt wieczne ſpanie rozdzielenie ciał, bogatych ſtrach, pożądanie vbogich, przygoda przez vwiarowania, nie pewne á viecne [*!*] pielgrzymowanie, taiemnoſć człowiecża, ſnu ociec, vciekanie żywota, żywych ſkłamanie, rozłączenie wſzech poſpolicie. *BielŻyw* 137.

Cf **SKŁAMAĆ**

AĆ

[SKŁAMANY *part praet pass pf*

N sg f skł(a)m(a)n(a).

Sł stp s.v. skłamać, *Cn*, *Linde brak.*

Przeinaczony, *sfałszowany*, *zaprzeczony*: wſzythka radoſć była zaſmuczona, wſzytka pokora ieſt ſie modliła/ wſzytka niewinnoſć ieſt ſie lękała, wſzythka miłoſć bywa nienawidziona, Wſzego ſwiata dzierżyciel/ pocił ſie krwawym potem/ wſzytko prawo zdradzono/ wſzytek ſkarb był przedan/ wſzitka prawda była ſkłamana *Pozdraw* G5v.

Synonimy: *pofałszowany*, *poodmieniany*, *popsowany*, *powichrowany*, *sfałszowany.*

Cf **SKŁAMAĆ]**

AĆ

SKŁANIAĆ (*26*) *vb impf*

W inf -kła-; *w pozostałych formach* -kła- (*14*), -kłå- (*1*) *RybWit*; *drugie* a *jasne.*

inf skłaniać (*5*). ◊ *praes 1 sg* skłaniåm (*4*). ◊ *3 sg* skłaniå (*7*). ◊ *1 pl* skłaniåmy (*1*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skłaniåł (*1*). ◊ *3 sg m* skłaniåł (*2*). *n* skłaniało (*1*). ◊ *imp 3 sg* niechåj skłaniå (*1*). ◊ *3 pl* niech skłåniają (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skłaniåł (*1*). ◊ *3 pl m pers* by skłaniali (*1*). ◊ *part praes act* skłaniając (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. skłonić.*

1. *Zwracać w jakimś kierunku*; *pochylać*; *zginać*; *wyciągać*; *nadstawiać* [*co*] (*11*):

Zwroty: »ku dołu skłaniać« (*1*): Zaſię przyczyna proſtich włoſow ieſt wilkoſć dymna á cięſzka, ktora włoſi ku dołu ſkłania *GlabGad* A8v.

»głowkę skłaniać« [*w tym*: *ku komu* (*1*)] (*2*): [*Jezus do Maryi*:] O matuchno moia namileyſſá/ [...] na znamię ijżem wdzięczżen poſługi twé/ glowkę ktobie ſkłaniám/ dziękuiątz ci za wſſytki dobrodzieyſtwa *OpecŻyw* 150, [27].

»skłaniać kolana« = *klękać* [*w tym*: *ku komu* (*1*), *przed kim* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*3*): *OpecŻyw* 91v; Dla tego ſkłániam koláná moie/ ku oycu páná náſzego Iezu Chryſtá/ [...] żebyśćie byli mocą vtwirdzeni przez duchá iego *NiemObr* 87; Iák kto vmie witay z drogi Páná/ Niech y Muſae ſkłaniáią koláná. *RybWit kt.*

»[*ku czemu*] skłaniać oko« = *patrzeć*, *spoglądać* (*1*): Kroká patrz/ iáko śiedząc ták wyſoko/ Przedśię ku miáſtu ſwému ſkłánia oko *KochPieś* 12.

W przen (*4*):

Zwroty: »skłaniać oczy« = *zwracać uwagę*, *przywiązywać wagę* [*w tym*: *do czego* (*1*), *na co* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*): *LubPs* X2v *marg*; Nie rácż Pánie ták oczu ſkłániáć do moiey niepráwośći/ żebyś zápomniał twey łáſkáwośći. *LatHar* 153.

»skłaniać ucho [*ku czemu*]« = *chcieć wysłuchać, usłyszeć* (*1*): Iam ktobie wołał á tys mnie panie boże wyſłuchał (á przeto) racżey zawżdy skłaniać vcho twoie ku wyſłuchaniu ſłow moich. *Wrób-Żołt* 16.

a) *W opisie gwiazdozbioru* (*1*):

Zwrot: »rękę [*ku czemu*] skłania« (*1*): MIéſzáńcá tego [*Chirona*] pátrzay pod dwiemá známiony: Mąż niedźwiadkowi/ á kóń wadze podłożony. Rękę ku ołtarzowi práwą proſto ſkłánia: A ná ręce źwierz leśny iego polowánia. *KochPhaen* 17.

2. *Przybliżać*, *przyciągać* (*1*): Attempero – Prziwodzę kſobie: albo skłaniąm. *Calep* 111b.

3. *Przywodzić*; *zjednywać*, *pozyskiwać* [*kogo* (*1*), *co* (*5*)] (*6*): á vchoway pánie Boże tákich [*obrazów*] mieć: które by odwodzáć od chwały Bogá żywe^{go}/ miáłyby ludźi do śiebie niéiáko ſkłániáć: áby w kámieniu/ álbo w drewnie/ miał kto nieco Bostwá/ álbo mocy Bożéy rozumieć á wierzyć *BiałKat* 46.

Zwroty: »skłaniać serce [*do czego*]« [*szyk zmienny*] (*2*): [*Boże*] Nie rácż ſkłániáć ſercá mego do złey rzeczy niepobożney *LubPs* ee3; *SkarKaz* 39a.

»[*ku czemu*] słowa skłaniać« (*1*): że Iezus w Nádzárećie mieśćie wychowan y Nádzárczykiem od kwiatká á nie od onych Názáreyczykow co włoſow nieſtrzygli iáko niektorzy mniemáli názwány był. Ku cżemu też Mátheuſz ſłowá ſwe ſkłánia *Czech-Rozm* 144v.

»umysły [*ku komu*] skłaniać« (*1*): Gdyż przes philoſohią możemy dobrze porozumieć/ [...] á przez wymowę poważnie y ochedożnie możemy mowić. Ktorą tą to ſamą iedną rzeczą vmysły ludzkie ku ſobie ſkłaniamy. *KwiatKsiąż* H3v.

W przen (*1*): Do Węgrow też zwycięſtwo iuſz ſwoy los skłániáło/ Ale ſzczęście odmienne wnet ich okłamało. *StryjKron* 255.

4. *Pobudzać* [*w tym*: *co* (*2*), *ku czemu* (*2*) (*3*): Szafran [...] poſila y vweſela ſerce jteż wolne oddichanie w pierſiach cżyni/ ale zbytnie iedzony/ żołądkowi ſzkodzi ku wraczanim (!) gi ſkłania. *FalZioł* III 7c; gdźie ſie Pánná działá/ Wſzák nie dawnego cżáſu/ w ſwym pokoiu ſtałá. Bárzo ćięſzki fráſunek/ ſobie rozważáiąc/ Z ktorego iuż ſie zdáłá/ ku płáczu ſkłániáiąc. *PaxLiz* C3.

skłaniać do czego (*1*): *LatHar* 217 *cf Szereg.*

Szereg: »nachylać i skłaniać« (*1*): Niechayże mi tá ſłábość y oźiębłość moiá/ nie iedna łáſki twoiey náruſzenia: ále ráczey niechay náchyla y ſkłánia litościwą y łáſkawą Bozką dobrotliwość twoię/ do niepotężności moiey pośilenia *LatHar* 217.

5. *Podporządkowywać*, *dostosowywać*; *brać pod uwagę* [*co*] (*2*):

skłaniać do czego (*1*): Tedy go [*Abramiusza*] ſrodze gromić począł Biſkup mowiąc: Wiele maſz cnot/ [...] áleć iedney mym zdánim [...] niedoſtáie: to ieſt/ ábyś ſwą wolą y ſamego śiebie opuśćił/ á poſłuſzeńſtwo náwiętſze przykazánie Boże/ wypełnił. A on dopiero płáczżąc/ myſl ſwoię ſkłániáć do woley Biſkupiey y Bożey począł. *SkarŻyw* 253.

skłaniać ku czemu (*1*): [*chrześcijanom przypomina się*] iż gdy porządnie pilnośc y ſtáránie ſwoie vcżynią około śpośobienia tych rzeczy ktore ſą im ku żywotowi potrzebne/ áby Pánu Bogu polecáli oſtátek/ y ſwoię żądzą ku iego woley ſkłániáli *KuczbKat* 410.

6. *Oddzielać*, *odróżniać*, *odwodzić* [*co od czego*] (*1*): A iako zwykł Anektánábus pátrzyć ná gwiazdy/ wzglądał w niebo á rozeznawał niektorą gwiazdę/ á skłániał od tego żądzą ſwoię. *Hist-Al* A7.

7. *Znosić* [*co*] (*1*): Iezu ktoris prenaſladowanie (!) żydowſkie pod cżaſem ſkłaniał/ y od nich ſie vkradał. ſmi. ſie nad nami. *TarDuch* B5v.

8. *jęz. Odmieniać przez przypadki*, *deklinować* (*1*): Heterocliton – Rozno skłaniam. *Calep* 480b.

Formacje współrdzenne cf KŁANIAĆ SIĘ.

Cf **SKŁANIAJĄCY**

AĆ

SKŁANIAĆ SIĘ (*68*) *vb impf*

ſ-, s- (*67*), z- (*1*).

sie (*47*), się (*21*).

W inf, *part praes act* -kła-; *w pozostałych formach* -kła- (*30*), -kłå- (*6*); -kłå- *Leop*, *Oczko*, *ArtKanc*; -kła- : -kłå- *ModrzBaz* (*3*:*2*), *SarnStat* (*3*:*1*); *drugie* a *jasne.*

inf skłaniać się (*8*). ◊ *praes 1 sg* skłaniám się (*5*). ◊ *2 sg* skłaniász się (*1*). ◊ *3 sg* skłaniá się (*18*). ◊ *1 pl* skłaniámy się (*3*). ◊ *3 pl* skłaniają się (*8*). ◊ *praet 2 sg m* -ś się skłåniáł (*1*). ◊ *3 sg m* skłaniáł się (*5*). *f* skłaniała się (*2*). ◊ *3 pl subst* skłaniały się (*1*). ◊ *imp 3 sg* niech się skłaniá (*1*). ◊ *con 3 sg m* skłaniáłby się, by się skłaniáł (*3*). *n* by się skłaniało (*4*). ◊ *3 pl m pers* by się skłaniali (*4*). ◊ *part praes act* skłaniając się (*4*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI–XVII w. s.v. skłonić.*

1. *Pochylać się*, *schylać się*; *zginać się*; *zwieszać się* (*7*): Propendeo, Záwieſzam ſie/ Skłániam álbo ſchilam ſie. *Mącz* 288b; Proclino – Skłaniam ſie. *Calep* 851b.

skłaniać się przed kim (*1*): [*Piotr do Jezusa*:] ty bog ij pán wſſytkich panow [...] ty tako wielki ſklaniáſz ſie przedemną/ [...] vmywaiątz nogi mnie grzéſſnému cżłowiekowi *OpecŻyw* 91v.

Fraza: »kolano skłaniało się [*komu = przed kim*]« (*1*): [*Bóg Ojciec Chrystusa*] w niebie ná práwicy ſwoiey poſádźił: [...]dawſzy mu imię nád wſzelkie imię: áby wſzelkie koláno ſkłániáło ſię iemu/ wyznawáiąc go być Pánem/ *NiemObr* 104.

Zwroty: »k nogam się skłaniać« (*1*): [*Jezus*] Wſtawſzy od ſtołu nogi mył [...]. Pánie tyś ſię k nogam ſkłaniał/ [...] nie tylkoś to wodą cżynił/ áleś nas y krwią ſwą omył. *ArtKanc* E7v.

»ku ziemi się skłaniać« (*1*): FIſtula paſtoris ieſt podobna pſiemu ięzikowi/ nałokieć roſcie/ iedno iſz ku ziemi ſkłania ſie *FalZioł* I 55a.

a. *Pochylać się w pokłonie* (*1*):

skłaniać się komu (*1*): Potym gdy [Iezuſa] przed więtnicę ku Pilatowi przywiedli/ proporce mu ſie ſklanialy *OpecŻyw* [123]v; A tedy yeſcze nyzeyſye choragwye ſklanyaly Iezvſzowi **[***RozmyślDomin* 51**]**.

[*skłaniać się k komu*: [licemiernicy o Jezusie:] Oto y ten raz ty chorągwye vczarowal yſz ſye knemv ſklanyayą nyſzko *RozmyślDomin* 51.**]**.

[*Zwrot*: »skłaniać się nisko«: Ale pilat kązal ynym trzymacz ony chorągwye, A tedy yeſcze nyzeyſye chorągwye ſklanyaly Iezvſzowi *RozmyślDomin* 51, Oto y ten raz ty chorągwye Vczarowal yſz ſye knemv ſklanyayą nyſzko *RozmyślDomin* 51.**]**.

2. *Odginać się*, *skręcać* [*miedzy co a co*] (*1*):Wolha druga rzeka [...] z Moſkwy ſie pocżyna, więcey od polnoci y zachodu nizli Don. Ktora gdy ku połnoczy płynie wſzędy Don okrążaiącz z daleka zkłania ſie miedzi południe á wſchod ſloncza *MiechGlab* 26.

3. [*Wracać się* [*do kogo*]: A obwieſzczeni będąc *od Bogá* we ſnie/ áby ſię nie ſkłániali do Herodá: inſzą drogą odcſzli [*!*] do kráiny ſwoiey. *CzechNT Matth* 2/12.]

4. *Ukrywać się*, *chować się* [*za czym*] (*1*): Tym też obyczáiem y cżłowieka ſtworził na ktorego twarzi y też poſtawie, napiſał znamiona woley duſze iego, aby thak ktho vmie [...] obacżał dobroć albo złoſć duſzną. [...] Nie iżby duſza brała złoſc albo dobroc [...] od ciała (acżkolwie wzdy nie iako ſie zanim ſkłania) Bowiem iużby tak nie miała wolnoſci obierania *GlabGad* L8.

5. *O bólu*: *umiejscawiać się* [*ku czemu*] (*1*):Toż ieſtliby bolenie cżłowiek miał w natrz głębоko/ tedy ma z płuc mey żyły obphicie krew puſzczać zawſze z tey ſtrony ku ktorey ſie bol więczey ſkłania. *FalZioł* V 67v.

6. *Poddawać się* (*1*):

Szereg: »skłaniać się abo ustępować« (*1*): Skánderbeg [...] widział vff ſkłániáć ſie ábo vstępować potwierdził ij ſwieżym ludem *BielKron* 256.

7. *Zwracać się*; *decydować się*, *wybierać*; *opowiadać się*; *mieć pociąg* [*w tym*: *ku czemu* (*13*)] (*23*): *WrótbŻołt* 118, 124; obyczżáie wáſze więcey ku ſzalonoſći niż ku mądroſći ſie skłániáią. *HistAl* K4; *KromRozm II* v v; *LubPs* X2v; A gdźie karánie zá iákie złoczyńſtwo nie ieſt opiſánie/ tám złoczyńcá ma być karan wedle vznánia Sędźiego/ kthore więcey ſye ma ſkłániáć ku łáſkáwoſći/ niż ku okrućieńſtwu. *GroicPorz* ii4v; cztery wilgości, tj. krew, jasna żółć, czarna żółć, flegma] [...] gorącymi rzeczámi gorącą płeć tymwięcey zápalamy: źimnymi/ záżiąbiamy: wilkimi/ wilżeżemy/ á ſuchemi ſuśzemy: toćiem trzeba báczyć/ [...] Aby ſobie potraw przyrodzonych miernie pożywał: á ku przećiwnym nieiáko ſye ſkłániał. *SienLek* 29; *RejPosWstaw* [143[4]]; Tedy w tych námienionych świádectwách/ nie máſz y iednego bukſztabá/ ktoryby ſie ku mnimániu tákiemu ſkłániáć miáł *CzechRozm* 21; A niema być ćierpian ow obyczżay/ gdy Pánienki w tańcu przykro obrácáią/ zá ktorem obrácániem/ y cżęśći ćiáłá ktore máią być zákryte odkrywáią ſię/ y poſtáwá tákowa ſkłania ſię ku ſproſności y nierządności/ ábo iurności. *ModrzBaz* 36v; *WisznTr* 30; A ieſlibyſmy ich [*senatorów*] do iedney á zgodney ſententiiéy przywieść niemogli/ tedy przy tych konkluzya náſzá zoſtáwáć ma/ którzyby ſie nabliżéy ku wolnośćiom/ práwóm/ y zwyczáiom/ wedle praw káżdéy źiemie/ y dobrému R. P. ſkłániáli *SarnStat* 46, 47.

skłaniać się do czego, *ad quam* (*4*): Ták bárzo dla robot vrodźiliſmy ſię/ iż kiedybyſmy ſię poczćiwą iáką robotą niezábawiáli/ wnet ſie ſkłaniamy do iákiegokolwiek wyſtępku. *ModrzBaz* 37; *SkarŻyw* 553; gdym baczył ze ſię ad vitam Regalem skłaniał, Prosiłem Kr IMPana [...], aby naiego mieysce nastąpił brat iego rodzony. *ActReg* 158; Pobożność nie władnie/ day wodzá tákiego/ Co z iego powodu/ vmyſł do dobrego Skłániałby ſię ludzki *GrabowSet* C4.

skłaniać się do kogo (*2*): *SkarŻyw* 504; Y tym ſię lud on przyćwiczał/ áby znał Páná Bogá ſwego/ y do innego ſię nie ſkłániał *SkarKaz* 39b.

skłaniać się na co (*1*): Bacżąc to Stároſtá Perłat [...] iż ſie ná złą rzecż ſkłániáią/ vcżynił knim rzecż táką. [...] *BielKron* 248v.

skłaniać się gdzie (*1*): [*św. Anzelmus*] miedzj nieuczonymi pychy ſię bał/ áby go ſobie zacż niemieli: więcey ſię tám ſkłániał gdzie był Iánfránkus vcżony/ áby v innych y ſame[mv] ſiebie wzgárdzonym być dla Páná Bogá mogł. *SkarŻyw* 332.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*2*): *CzechEp* 265; A ſyn nieprawośći niech do tego ſię nie ſkłánia/ áby ſię paſtwił nád nami. *LatHar* 179.

8. *Przechylać się na* (*czyjąś*) *stronę*, *brać stronę*, *przyznawać rację* (*3*): *Fraza*: »fortuna i na tę i na owę stronę się skłaniała« (*1*): bili ſię dobrze fortuná y nátę y ná owę ſthronę ſie ſkłániáłá: Turcy wielkośćią/ nászy męſtwem przechodzili *BielKron* 245.

Zwrot: »ani się skłaniać na stronę prawą ani lewą (*a.* na prawo ani lewo)« [*szyk zmienny*] (*2*): *bielKron* 44v; Bo kápłani Boży y biſkupi/ krolom z pogáńſtwá grubym y dźikim/ práwo Boże przekłádáli [...] Czym doſtoieńſtwo ich krolewſkie/ y władza ſię nie kroćiłá áni kurczyłá: ále ſię miárkowáłá/ áby [...] mocy oney z rozumem y boiáźnią bozką ſpráwiedliwie vżywáli/ áni ſię ná práwo áni lewo ſkłániáiąc. *SkarKazSej* 692a.

9. *Zmierzać* (*2*):

skłaniać się do czego (*1*): *SkarKazSej* 699a *cf Szereg.*

skłaniać się ku czemu (*1*): Scopus Metaphorice, Koniec á cél ku któremu ſie kto bierze y skłánia/ przedſięwzięcie vmysłu. *Mącz* 373d.

Szereg: »skłaniać się i zmierzać« (*1*): Gdyż to ieſt nawiętſze ſzczęśćie káżdego kroleſtwá/ gdy ma w ſobie ludźie [...] poſłuſzne/ kárne/ mądre y mężne/ á miłośćią ieden ku drugiemu záprávione. wſzytki Práwá iáko do celu ſkłániáć ſię/ y zmierzáć máią *SkarKazSej* 698b.

10. *Przychylać się*, *zgadzać się* (*1*):

Zwrot: »skłaniać się ku prośbie [*czyjej*]« (*1*): Skłániáiąc ſie ku prośbie Poſłów źiemſkich/ roſkázuiemy: áby to okázowánié we wſzytkich Woiewództwách ná dźień S. Woyćiechá/ Roku 1564. było *SarnStat* 126.

11. *Być życzliwym*, *przychylnym* [*ku komu*] (*1*): Przeto oycowye [...] dzyeći ſwych zá młodu nyech ludzkośći vcżą/ áby ſie pothym vmyáły ku kożdemu ſkłányáć/ z káżdym ſie nadobnye á vkłádnye rozmowić. *GliczKsiąż* F5v.

12. *Odstępować*, *odchodzić*, oddalać się [*w tym*: *od kogo* (*1*), *od czego* (*1*)] (*3*): *WrótbŻołt* 118; złośćiwego ktory ſie ſkłaniał odemnie/ znáćiem niechćiał. *Leop Ps* 100/4; Diuerto – Vſtępuię, skłaniąm ſie. *Calep* 335b.

13. *Przechodzić do czegoś innego*, *zmieniać* [*do czego*] (*1*): Boć y ſercem ábo myślą y ciáłem prácować trzebá/ [...] Tąć oboią pracą ludźie nie leniwi zábawiáią ſię/ á iedną z tych vprácowawſzy ſię do drugiey ſię ſkłániáią *ModrzBaz* 37.

14. *Być przeznaczonym* [*do czego*] (*1*): Naprzod gdyby káżdy viął nieco ſwych nakłádow/ á zwłaſzcżá tych/ ktore ſię do zbytku/ do pychy y nádętośći ſkłániáią. *ModrzBaz* [38].

15. *Zanosić się na coś* [*ku czemu*] (*1*): iż ieſliby byłá od nieprzyiáćielá niebezpieczność/ ábo ſię też ku iákiey drogośći ábo niedoſtátku zboża ſkłániáło/ żáwżdy bywa dobrze opátrzoná żywność ludzka. *ModrzBaz* 33v.

16. *Chronić się*, *oddawać się* (*1*):

Zwrot: »pod [*czyją*] obronę się skłaniać« (*1*): o ſtráſzliwy Pánie: do ćiebie/ ábyś mię vzdrowił/ kwápię ſię: pod twoię obronę ſkłániem ſię *LatHar* 206.

17. (*O czasie*:) *Zbliżać się do określonej pory dnia*, *roku*; *chylić się*, *mieć się ku końcowi* [*ku czemu*] (*2*):

Frazy: [»skłaniał się dzień«: A wyſzedł był [*Izaak*] ná pole dla rozmyſlánia/ gdy ſie iuż ſkłániał dzień. *Leop Gen* 24/63 (*Linde*).]

»słońce ku ziemie się skłania« (*1*): [*człowiek*] wſtępuiącz w ſtárość iáko w ziemię/ (proſto ták iáko gdy ſłońce ku źimie ſie ſkłánia/ á [...]) áby brał záraz s ſobą/ y pámięć tych wſzytkich roſkoſzy ſwoich *GórnDworz* H6.

Zwrot: »skłaniać się ku wieczoru« (*1*): A dźień ſię był począł ſkłániáć ku wieczoru. *WujNT Luc* 9/12.

18. *Zbliżać się do określonej właściwości*, *cechy*; *nabierać jakichś właściwości*, *cech*; *wykazywać jakieś właściwości*, *cechy* [*w tym*: *ku czemu* (*10*)] (*11*): o Przęſlcze [*Awicenna*]mowi/ iż ieſt ziele [...] ktorego kocżłanie ieſt dziurkowathe/ a ku rumiennoſti barwą ſię ſkłania *FalZioł* I 35c; Zorawiny kwaſne ſkłaniaią ſie nieiako ku zimnoſci y ku wilkoſci *FalZioł* I 85; GRonowego korzenia wodka ſkłania ſie ku ſuchoſci *FalZioł* II 6b; PAprociana wodka ieſt niemałey ciepłoſci á mało ſie ſkłania khu ſuchoſci *FalZioł* II 10b; PApule/ to ieſt pęcherze gdy ku cżarnoſci ſie ſkłaniaią/ znamię ieſt nie dobre *FalZioł* V 41v, I 27d, II 4c, 8c, 9d; Abowiem yako młodziuchnym ſzczepeczkom tycze bywayą przywiązowane/ aby álbo dla ſwey właſney słabośći/ albo nieyakim gwałtem wietrznym/ ku krzywośći a garbatośći ſie nieſkłaniali/ także też y młodźieńczykom mſyą być takowy towarziſze przidani/ na ktorych by ſię napominania vcżyli *KwiatKsiąż* Dv.

skłaniać się do czego (*1*): gdyż wiémy/ że ćiáło káżde porządnie żywiącé/ w tę proporcyą złożóno ieſt/ áby ze cztérzech żywiół właſność wźiąwſzy/ do żadnéy ſye więcéy/ niżli miárá iego pokázuie/ nieſkłaniáło *Oczko* 12v.

19. *Być blizkim czegoś*, *zbliżać się do czegoś* [*ku czemu*] (*3*): Acoż gdy Pan zá złośći náſze záſlepił oczy náſze [...] /iż widzącz nie widzim/ á ſłyſząc nie ſłyſzymy/ á co dá ley to bliżey ſkłániamy ſię ku vpadkowi á ku pomſcie ſwoiey. *RejZwierc* 190; *SkarJedn* 80; Dla tego gdy żoná mądra obaczy/ iż ku ſzkodźie co ſię ſkłánia/ godźi ſię áby temu záſkoczyłá/ pomogłá/ porádźiłá. *WerKaz* 291.

20. *Dostosowywać się* [*w czym ku czemu*] (*1*): Ale yáko pan Kryſtus będąc bogyem nawyſſſſym/ dla nas [...] ćyáło y nyedoſtátki náſſe ná ſyę przyyął/ ták y w náuce ku náſſym dowćipom y nyedoſtátkom ſye ſkłánya *KromRozm II* x4.

21. *Sięgać*, *dochodzić*, *przylegać* (*2*):

skłaniać się do czego (*1*): á ták ieſli które wśi álbo dźiedźictwá o gránice zgadzáią ſie z którą rzeką álbo potokiem/ który śrzodkiem płynie: [...] tedy káżda z onych dźiedźin ma mieć ſwóy brzég onéy rzéki álbo potoká/ który ſie ſkłania do onéy dźiedźiny. *SarnStat* 466.

skłaniać się czym ku czemu (*1*): y rozmnożyli ſie [*Tatarzy Nohajscy*] w krotkim cżaſie, tak barzo iż [...] powſtała z nich wielka y ſiłne^{go} mnoſthwa horda, ktora ſie ſ[k]łania ſwym mieſzkanim więczey ku połnoci y w ſtrony zymmnieyſze niżli ktorzy inſzy Tatarzy *MiechBGlab* 75.

Bez wystarczającego kontekstu (*1*): Vergo, [...] Sciągam/ skłániam/ chylę ſie k czemu. *Mącz* 485a.

Formacje współrdzenne cf KŁANIAĆ SIĘ.

Cf **SKŁANIAJĄCY**, **SKŁANIAJĄCY SIĘ**

AĆ

SKŁANIAJĄCY (*3*) *part praes act*

Oba a *jasne.*

sg m A skłaniając(e)go (*1*). ◊ *f N* skłaniającå (*1*). ◊ *pl N subst* skłaniając(e) (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1.*Przywodzący*, *zwracający*; *w funkcji rzeczownika* (*1*):

Wyrażenie: »myśl [*ku czemu*] skłaniający« (*1*): Proſzę ćię vprzeymie [*Aniele Stróżu*] [...]: przymuſzay mię/ ſerce od dobrego odwracáiącego: pobudzay/ myśl ku dobremu ſkłániáiącego: popędzay/ drogámi Páńſkimi idącego *LatHar* 40.

2. *Czyniący chętnym*, *skorym do czegoś*, *przekonujący*, *pociągający* [*kogo*] (*2*):

skłaniający do czego (*1*): Pożądliwość tu zowie grzechem/ iż ieſt ſkutek/ przyczyná y máteria grzechu/ y iákoby chorobá iákaś y niemoc w nas/ ſkłániáiąca nas do złego *WujNT* 543.

skłaniający ku czemu (*1*): iż te vczynki dobre ktore czyni kto przed vſpráwiedliwieniem/ ácz nie ſą doſtáteczne ku zbáwieniu: wſzákże ſą dobre/ y przygotuiące do łáſki vſpráwiedliwienia/ y ſkłániáiące Bogá ku miłośierdziu *WujNT* 439.

3. [*Zwracający się*, *przychylający się*: semper in Deum erat intenta ſklaniaiącza *Glosy I nr 107/59.***]**

Cf **SKŁANIAĆ**, **SKŁANIAĆ SIĘ**

AĆ

SKŁANIAJĄCY SIĘ (*4*) *part praes act*

Oba a *jasne.*

sg m N skłaniający się (*1*). ◊ *A* skłaniający się (*1*), skłaniając(e)go się (*1*). ◊ *pl A subst* skłaniając(e) się (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Zwracający się*, *mający pociąg* [*do czego*] (*1*): Dźiękuię tobie/ żeś mię ſkoro z dźiećińſtwá ná wſzyſtkie práwie złośći mrącego/ y do nich ſię ſkłániáiącego/ ćierpliwie znośił *LatHar* 566.

2. *Prowadzący*, *wiodący* [*ku czemu*] (*1*): powiedáią o nieiákim Kállimáchu/ że przeſzłych lat/ námawiał Krolá Ianá Olbrychtá ná tákowe rzeczy/ ktore należáły ábo ku wygubieniu/ ábo przynamniey ku nawątleniu zacnośći ſtanow/ ále on śláchetny Krol ſzkodliwe rády/ ku tyrańſtwu śię ſkłániáiące wzgárdźił *ModrzBaz* 21v.

3. *Zbliżający się do określonej cechy*, *właściwości* [*ku czemu*] (*2*): PAluchy/ ieſt ziele ktore kwitnie na oſtatku ieſieni, ma kwiatek naſobie biały troſzkę ku ſmiadoſci ſie ſkhłaniaiączy *FalZioł* I 62d; IEſt chmiel ciepły j ſuchy w pirwſzym ſłopniu, nieiako ſie ſkłania iąci khu zimnoſci *FalZioł* I 72b.

Cf **SKŁANIAĆ SIĘ**

AĆ

SKŁANY *cf* **ŚKLANY**

[SKŁAŃKA] *cf* **ŚKLANKA**

SKŁAŚĆ (*25*) *vb pf*

W formach praet m -kłádł(-), *w part praet act* -å-; *w pozostałych formach* a *jasne.*

inf skłaść (*2*). ◊ *fut 1 sg* składę (*1*). ◊ *3 pl* składą (*1*). ◊ *praet* **[***1 sg m* -em skłádł.**]** ◊ *2 sg m* skłádłeś (*3*). *f* składłáś (*1*). ◊ *3 sg m* skłádł (*2*). ◊ *3 pl m pers* składli (*7*). ◊ *plusq 3 sg m* skłádł był (*2*). ◊ *imp 2 pl* składźcie (*1*). ◊ *con 3 sg m* by skłádł (*2*). ◊ *impers praet* składzi(o)no (*1*). ◊ *con* by składzi(o)no (*1*). ◊ *part praet act* skłádszy (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. złożyć.*

1. *Umieścić gdzieś*, *znieść w jedno miejsce*, *zgromadzić*, *zebrać*; *congregare PolAnt*; *reponere Vulg* [*w tym*: *co* (*8*), *kogo* (*3*)] (*11*): Pogáni czo w twe ſwyęte dzyedzictwo wtárgnęli/ [...] Skłádli ná pokarm ptáſtwu trupy twych ſług wziętych/ Dáli beſtiam zyemſkim cyáłá ludzi ſwiętych *LubPs* S2v.

skłaść gdzie (*6*): Naczynia też złote y ſrebrne kthore był Nábuchodonozor zábrał z kośćiołá Ierozolimſkiego/ á ſkładł ie był [*consecraverat ea*] w ſwym kośćiele/ wynioſł Cyrus krol *BibRadz* 3.*Esdr* 6/18, 3.*Esdr* 6/19, 1.*Mach* 1/37; Y znieſli tám ná ono mieyſce zbroię y śpiżę/ y támże ſkładli łupy ktore pobráli z Ieruzalemá. *BudBib* 1.*Mach* 1/37, 3.*Esdr* 6/18, 19; **[**Kogoby wźiąć Hetmánem/ pomyśláć [*Tatarzy*] poczęli/ Y tey drogi wnet ſzukáć/ wſzey ſie zgodnie ięli. Skąd przednieyſzym narodom/ ſwoim roſkazáli/ By wſzyſcy narodowie/ po ſwey ſtrzale dáli. Tám oni ſkładſzy ſtrzały/ w chuſtkę záwinione/ Dziećię wyięło iednę *WarszWenec* C3**]**.

Przen (*1*):

Zwrot: »w skarb skłaść« (*1*): Ten ſam ktory yáko w wyádro zebrał morſkye wody/ A yáko w ſkarb ſkładł tu wſſytki przepáśći bez ſſkody/ Nyechże ſie yuż wſſytká zyemyá tego Páná boi *LubPs* H4v.

a. *Schować* [*gdzie*] (*2*): Strapyone ſerce moye y to krewkye cyáło/ Dziwnye ſie w Pánu Bogu yuż rozrádowáło/ Iżem nálazł yák wroblik wdzyęczne gniázdko moye/ A yák śinogárlicá gdzye ſkłáść dzyaki [*!*] ſwoye [*ubi ponat pullos suos Vulg Ps* 83/4] *LubPs* S6v [*przekład tego samego tekstu*] *ArtKanc* K8.

b. *Pochować*, *pogrzebać* (*1*):

Zwrot: »w grobach skłaść« (*1*): Widzę cztérnaśćie mogił: á ty nieſzczęſliwa/ [...] Obłapiaſz źimné groby/ w których (ách niebogo) Skłádłáś dziatéczki ſwoie zágubioné ſrogo. *KochTr* 14.

2. *Położyć*, *ułożyć*, *postawić*, *rozścielić*; *deponere*, *proicere*, *redigere Vulg*; *offerre*, *ponere*, *reponere PolAnt* [*co*, **[***kogo***]**] (*11*):

skłaść około czego (*1*): A ták z onego wſzytkiego ludu káżdy vćiąwſzy gáłąź ſwą ſzedł zá Abimelechem/ á ſkładli ie około twierdze/ y zápaliwſzy ie/ ſpálili ogniem twierdzą *BibRadz Iudic* 9/49.

skłaść na co (*2*): Zgotował pothym drwá y porąbał ćielcá ná ſzthuki/ y ſkładł go ná drwá. *BibRadz* 3.*Reg* 18/33, 2.*Mach* 1/21.

skłaść na czym (*2*): *BibRadz Lev* 26/30; [*pogrzeb króla Zygmunta*] Zá ćiáłem ſzedł Krol [*Zygmunt August*] miedzy poſły Ceſárſkim y krolá Rzymſkiego Ferdynándá. Zá nim ſzłá krolowa mátká iego [...]: przyprowádźili ćiáło do káplice/ y ſkładzyono ſceptrá ná márach *BielKron* 425v.

skłaść gdzie (*2*): *BibRadz* 1.*Mach* 4/46; Konie tedy i wozy rzędem postawili, A sami w pole wyszli, tamże też złożyli Zbroje z siebie i składli porządkiem na ziemi *KochMon* 23.

Zwroty: »skłaść w kupę, **[**w stos(y)**]**« = *redigere in acervos Vulg* [*szyk zmienny*] (*1*): Ieſły vmre niech mie grzebą Boć niewſtane/ a niech ſtrzegą. By rzeczy wkupę ſkładziono A by ich nieroſkradziono. *RejKup* l3; **[**Pobiwſły ſyny/ [*Symeon*] pobił teſz y wſły tkę czeladz ktora z nim byłá/ á ich trupy składł wieden ſtos/ iáko mąſz czyſty ná woynie/ áby z nich żaden nie doſtał ſie w niewolą nieprziiaćielowi *FlawHist* 9; *Leop 1577 Ier* 50/26 (*Linde*)**]**.

»skłaść u nog [*czyich*]« = *deponere secus pedes*, *proicere ad pedes Vulg* (*1*): *WujNT Act* 7/58; **[**Tedy przyſły do niego wielkie tłuſcże/ máiąc z ſobą nieme/ ſlepe/ chrome/ mdłe/ y inych wiele: y ſkładli ie v nog iego/ á on ie vzdrowił *Leop Matth* 15/30 (*Linde*)**]**.

Przen [*przed kim*, *przed czym*] (*2*): *LubPs* T6v; Składłeś przed ſobą niepráwośći náſze/ á wyſtępki náſze przed iáſnoſćią oblicża twego. *BibRadz Ps* 89/8.

3. **[***Włożyć* [*co na kogo*]: Iużem wſzytko ſkładł ná śię by mu [*koniowi*] ſie vlżyło *Albertus* A3.**]**

4. *Połączyć* [*co z czym*] (*1*):

Zwrot: »skłaść społu« (*1*): Skłádźćie ofiáry zápalone ſpołu z inemi ofiárámi wáſzemi [*addite super victimis vestris*]/ á iedźćie mięſá. *BibRadz Ier* 7/21.

5. *Uznać kogoś za coś* [*kogo jako co*] (*1*): Składłeś nas [*posuisti nos*] iáko gnoy y ſmrod w pośrodku narodow. *BibRadz Ier* 3/45.

6. *Rozniecić*, *rozpalić ogień* [*co na czym*] (*1*):

Zwrot: »skłaść ogień« (*1*): Y obłupi (ono) całopalenie/ y rozbierze ie wedle członkow iego. Y ſkłádą ſynowie Aharoná ofiárowniká ogień [*ponent ... ignem*] ná ołtarzu j vłozą drwá ná ogniu. *BudBib Lev* 1/7.

Formacje współrdzenne cf KŁAŚĆ.

AĆ

SKŁAŚĆ SIĘ (*4*) *vb pf*

ſ-, s- (*3*), z- (*1*).

się (*3*), sie (*1*).

W inf a *pochylone*; *w formach osobowych* a *jasne.*

inf skłáść się (*1*). ◊ *praet* **[***3 sg f* składła się. *n* składło się.**]** ◊ *3 pl m pers* składli się (*1*). ◊ *imp 1 pl* składźmy się (*1*). ◊ **[***2 pl* składźćie się.**]** ◊ *con 3 pl m pers* by się składli (*1*). ◊ **[***part praet act* skł(a)dwszy się.**]**

Sł stp s.v. skłaść, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Położyć się*, *przybrać pozycję leżącą* (*2*): rádzili miedzy ſobą/ iákoby noc tę przeſpáć/ á wilcy żeby ktorego z nich nie ziedli. Ieden powiedział/ Niećmy ogień/ á nie ſpimy: Odpowiedziano mu/ iż ták zle [...]. Wyrwał ſwoię drugi powiedáiąc/ Skłádźmy ſie práwi kołem/ iżby ieden drugiego głową dotykał *GórnDworz* P5.

[*skłaść się pod czym*: Wtenczas prawie pół kresu dochodziła swego Noc ciemna i fliśnicy wszyscy snu wdzięcznego Używali, po ławach, pod wiosły się składwszy, Tam ich Surmin zbił, posiekł, bez wieści przypadwszy. *StryjPoczął* 246.**]**

a. *Udać się na spoczynek*, *pójść spać* (*1*): wieczerzą potym odpráwiwſzy/ Szli ſpáć: ledwie ſię zkładli/ kiedy co waśniwſzy/ Ná drugié ták záwoła/ [...] *KochFr* 133; **[**y rzekł do ſług ſwoich/ y do goſpodarzá: Idźćie ſkładźćie ſię ná pokoy *HistFort* E7v**]**.

2. *Rozłożyć się na jakiejś powierzchni*; *rozsiąść się*; *discumbere PolAnt*; *accubare Vulg* (*2*): A Ieſus powiedźiáł/ vczyńcie aby ludźie (*marg*) ſkładli śię a (–) vśiedli *MurzNT Ioann* 6/10.

skłaść się po czym (*1*): [*Jezus*] roskázáwſzy rzéſzám skłáść się po tráwie i wźiąwſzy pięćioro chleba i dwie rybie/ weirzáwſzy w niebo błogosławił i połámáwſzy dáł chléb vcznium a vczniowie rzéſzám *MurzNT Matth* 14/19.

[*skłaść się przy czym*: I vzrzał ſtudnią ná polu/ y troie ſtádo owiec ná polu/ á ono ſie ſkładło przy niey *Leop Gen* 29/2.**]**

3. **[***Sprowadzić się*, *ściągnąć się*:

Zwrot: »ku [*jakiemu*] końcu się skłaść«: Mamy jeszcze powiedzieć wam ono, [...] co za koniec tak tego urzędu królewskiego jako i tej zwierzchności kapłańskiej w Polskim Królestwie u nas jest, i ku któremu końcu wszytka władza królewska i zwierzchność kapłańska się składła. *OrzPolic* 53.**]**

Formacje współrdzenne cf KŁAŚĆ.

AĆ

[SKŁĘCZENIE *sb n*

L sg skłęcz(e)niu.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Miejsce, *w którym coś zostało wygięte*, *zgięte*: Tu też godźi śię wiedźieć/ iż tákowe rozkrzewiánie [*macicy winnej*] może być rozćiągnąwſzy wſzytkę gałąź ták zákopować/ ábo też tylko ieden koniec źiemią przyſypáć ſkłęczywſzy gáłąź iáko łuk. Ná ktorym ſkłęczeniu ieſliby látorośli wyraſtáły/ máią być obrzynány/ áby ták korzeń brał moc/ á rozraſtał śię w źiemi. *Cresc 1571* 309.

Synonim: *skrzywienie.*

Cf **[SKŁĘCZYĆ]]**

AĆ

[SKŁĘCZYĆ *vb pf*

part praet act skłęczywszy.

Sł stp: *skłęczyć*, *Cn brak*, *Linde XVI w.*: *skłęczyć s.v. klęczyć.*

Nadać czemuś łukowaty, *półkolisty kształt*, *wygiąć* [*co*]:

W porównaniu: *Cresc 1571* 309 *cf* SKŁĘCZENIE.

Synonim: *skrzywić.*

Formacja współrdzenna: *skłęczyć się.*

Cf **[SKŁĘCZENIE]]**

AĆ

SKŁO *cf* **ŚKŁO**

(SKŁOBIĆ) *cf* **[SKŁOBIONY]**

[SKŁOBIONY] *cf* **SKŁABIONY**

SKŁOCIĆ (*2*) *vb pf*

skłocić (*1*), **skłucić** (*errata*) *CiekPotr* (*1*:*errata*).

praet 3 pl m pers skł(o)cili (*1*). *subst* skłuciły (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kłócić.*

Wprowadzić zamieszanie, *zmącić*, *zakłócić*, *poplątać*, *zagmatwać* [*co*] (*2*):

W połączeniu szeregowym (*2*): Wiem ia, iákie ma w ſobie ten wiek obyczáie: Zły bedąc [*!*] złym, chciałby złym dobrego vczynić, Zeby mu był podobnym. wſzyſtko wywrocili, Skłocili, zámieſzáli [*errata zmienia*: Wywróćiły, ſkłúćiły, zámiéſzáły] dziś złe obyczáie, Aſz do gruntu. *CiekPotr* 19.

Synonimy: *pogmatwać*, *pomącić*, *pomętlować*, *pomieszać*, *popleść*, *powichłać*, *powichrować*, *powichrzyć*, *wywrocić*, *zamieszać.*

Formacje współrdzenne cf KŁOCIĆ.

AĆ

SKŁOCIE (*1*) *sb n*

A sg skłocié.

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVII w. s.v. skłóć.*

Zranienie czymś ostro zakończonym, *spiczastym*; *compunctio Cn* [*kogo*]: Niebáczylas ty panno milá wielkoſci ludu/ ale wielkoſtz rán. Niedbalas na ciſnienijé wielkié tluſcżé/ patrzątz na iego [*Jezusa*] okrutné ſklocié/ niedbalas wolaniá/ bos widziala iego vdzęczenijé [*!*]. *OpecŻyw* 146v.

Synonim: *ranienie.*

Cf **SKŁOĆ**

AĆ

SKŁOĆ (*13*) *vb pf*

W inf o *jasne*; *pozostałe formy z tekstów nieoznaczających ó lub oznaczających niekonsekwentnie.*

inf skłoć (*1*). ◊ *praet 3 sg m* skłoł (*1*). ◊ **[***1 pl m pers* -smy skłoli.**]** ◊ *3 pl m pers* skłoli (*5*). *m an* skłoły (*1*) [*cum N pl*: *okunie*]. ◊ *imp 2 sg* sk(o)l (*1*). ◊ *impers praet* skł(o)to (*4*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.: skłóć.*

1. *Przebić czymś ostro zakończonym*, *spiczastym*; *compungere*, *ferire Mącz* [*w tym*: *co* (*4*)] (*5*): Compungo, id est, totum pungo, ferio seu signo, Nákłoć/ skłoć/ ſcechować. *Mącz* 331d; Bom też to co teraz klechowie cżynią y dzwonikowie/ ia z drugimi przedtym cżyniał: gdym mu też do iego niekrwáwey ofiáry (ále niewiem iáko nie krwáwa: gdyż báią drudzy/ żeby krew ćiekłá z oſtyiey/ kiedy ią ſnadź żydowie ſkłoli?) ony chleby w kleſzczách rozpalonych tworzył/ ktore poſpolićie opłátkámi zową. *CzechEp* 66.

Zwrot: »skłoć na poły [= *na wylot*]« (*1*): Abowiem obſtąpili mię iáko pſi wſćiekliwi ziednoćiwſſy ſie przećiwko mnie wſſytkiemi złoſćiami/ á ſkłoli nápoły ręce y nogi moie. *RejPs* 32.

a. *W wielu miejscach* (*1*): Słuchayże co iuż tu dáley Ian ſwięty w texcie o Pánu náſzym powieda: Iż iuż idzie ná obłokach niebieſkich. O możeſz rozumieć iżći idzie á vſtháwiczńie idzie/ bo widziſz iż nigdy złemu nie omieſzkawa s pomſtą/ á dobremu z zapłátą/ á vźrzy go káżde oko cżáſu onego ſrogiego ſądu iego/ y oni ktorzy ſkłoli ſwięte ciáło iego. *RejAp* 9.

b. *O zabiegach leczniczych* [*czym*] (*1*): weźmi popiołu winnégo ktory z rożdżek palą/ bobków kośich y owczych/ wſzytkiégo zárowno/ vtłukſzy weſpołek miáłko/ roſtwórz mlékiem z romanowégo źiela á ná guz przyłóż/ tedyć zginie álbo ſye rozeydźie/ á wſzákże niżli nań przyłożyſz igłą go pierwey ſkol *SienLek* 129.

2. *Ugodzić bronią kłującą*, *zranić*, *skaleczyć* [*w tym*: *kogo* (*7*)] (*8*):

skłoć miedzy co (*2*): A yvanovego ſlvgą thowarziſcha yego naymye Hawrila ſklotho myedzi plyeczi. Aran bythich nanym ſſyla. *LibLeg* 11/156v, 11/156v.

skłoć czym (*3*): Trzeczyego ſlvzebnyka drahoſſa wobye rancze ranyono y wlocznyam ſklotho *LibLeg* 11/156v, 11/156v. *Cf W przen.*

W połączeniu szeregowym (*1*): Zá tymi ſłowy dworzánie iego krzyknęli/ áby śmierćią był karan Gerebernus/ ktory pánienkę zwiodł/ á z kroleſtwá ią wywieść śmiał. tedy wnetże wſzyſcy nań vderzyli y ſkłoli go y zámordowáli/ y głowę vćięli. *SkarŻyw* 487.

Szeregi: »zbić i skłoć« (*1*): y vgonyl naſche poſli na zyemy klodzyenſkyey. pobyl y porambal yako zboycza. y kthori bil poſſel naſch wyethſchi thego do ſmyerczy zabyl. [...] A drvgye vrabaly. tham na ſmyercz lyezi. a trzeczyego zbytho y ſklotho. *LibLeg* 11/155.

[»zranić, skłoć«: Iże [*Chrystus*] ſam ſiebie [...] dał dobrowolnie zá nas [...]/ á nie ládá komu/ ále Bogu/ [...] temu nas też on ſam ſobą przeiednał/ nie ládá iákową ofiárą/ ále obiátą/ tho ieſt/ krwáwą/ gdy dał ſie zránić/ ſkłoć/ áby ták wylana ránámi krew iego byłá/ omyciem doſkonáłym grzechow náſzych *GilPos* 56v.**]**

W przen (*2*):

Zwrot: »jegoż właściwą [= *własną*] bronią skłoć« (*1*): A tak ſtarzec głoſem wielkim yżby młodzieniec słyżał [*!*] powiedział. Bedzie tedy naſtarość ſproſtnym á głupim/ ktory bywa w młodośći tak mądrym. Młodzieńcżyk tedy/ przyrodzoney oſtrośći namniey niezapomniawſzy/ ktemu ſię za razem tak mowiac [*!*] obrośił. Moy mieły ſtarce tyś był w młodośći twoyey barzo rozumnym cżłowiekiem/ á tak go iegoś właśćiwą bronią (iako w przypowieśći ieſt) ſkłoł. *KwiatKsiąż* E3.

a) *W antropomorfizowanym opisie gry w szachy* (*1*): Oboiá ſtroná ſwe poſiłki miáłá. Maſz Rochu s Popem/ krolu cżarney zbroie/ Maſz y Rycerzá/ ktemu pieſzkow dwoie. Y ty ták wiele/ białych vfow pánie/ Ieſzcżeć ná zamiar ieden drab zoſtánie. Oſtátek ſámi miedzy ſobą ſkłoli *KochSz* B4v.

Przen (*1*):

skłoć co czym (*1*): Zdobyłeś ſię: doſtałeś od nich [*od panienek*] zá niemáło, Ieſzcze więcey: bo ná cię vderzyło było Dáleko więtſze woyſko, niſz Ordá Tátárſka. Ledwiem ié żywym ſrebrem odpędził od ciebie: Wyſechłeś, ſkrzywiłeś ſię, zbladłeś, z gębyć śmierdzi: Ty z ogniłym kárásiem, coć go ſzczećinámi Albo ſkrzelámi ſwymi okunie Hiſzpáńſkie [*tj. prostytutki*] Skłoły *CiekPotr* 33.

a) [*Oszukać* [*w czym*]: Náwrocćie ſie do mnie/ á ia náwrocę ſie do was/ powiáda Pan zaſtępow. Y rzekliśćie/ w cżymże ſie mamy náwrocić? Izaſz cżłowiek vkole Bogá/ á wy mnie vkałaćie. A rzekliśćie: W cżymżeſmy ćie ſkłoli [*In quo configimus te*?]. W dzieſięćinách y w pierworodztwách. A przeto w niedoſtátku ieſteście wy przeklęći/ iż mie przekalaćie ty narodźie wſzyſtek. *Leop 1577 Mal* 3/8 (*Linde*).**]**

3. [*Poranić* [*kogo*]: [*na drodze*] cżęſto mię ćiernie y oſet ſkłoł/ y ledwie mię tu przewodnicy [...] przywiedli. *DesidWilkow* 46v.**]**

Synonimy: **1.** *przebić*, *przebość*, *przerazić*, *przeszyć*; **2.** *ranić.*

Formacje współrdzenne cf 2. KŁOĆ.

Cf **SKŁOCIE**, **SKŁOTY**

AĆ

SKŁODZIĆ (*1*) *vb impf*

1 sg praes skł(o)dzę.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Poszukiwać: Indago, Proprie venatorum verbum est, idem significans quod feras investigo – Sliedzę, wipartuię [*!*], skłodzę. *Calep* 525a.

AĆ

SKŁONIĆ (*121*) *vb pf*

ſ-, s- (*118*), z- (*2*), zs- (*1*).

W inf -kło-; *w pozostałych formach* -kło- (*20*), -kló- (*5*); -kló- *KochZg*, *KochJez*; -kło- : -kló- *KochPs* (*6*:*3*).

inf skłonić (*24*). ◊ *fut 1 sg* skłonię (*6*). ◊ *2 sg* skłonisz (*1*). ◊ *3 sg* skłoni (*5*). ◊ *praet 1 sg m* skłoniłem (*1*). ◊ *2 sg m* skłoniłeś, -ś skłonił (*2*). *f* -ś skłoniła (*1*). *3 sg m* skłonił (*17*). *f* skłoniła (*2*). *n* skłoniło (*1*). ◊*1 pl m pers* -smy skłonili (*1*). ◊ *3 pl m pers* skłonili (*5*). ◊ *plusq 1 sg m* -m był skłonił (*1*). ◊ *imp 2 sg* skłoń (*22*), skł(o)ni (*1*); -ońˊ (*2*), -óńˊ (*2*) *KochPs* (*2*:*2*), -(o)ńˊ (*18*). ◊ *2 pl* skł(o)ńcie (*2*). ◊ *con 1 sg m* bych skłonił (*1*). *f* bych skłoniła (*1*). ◊ *3 sg m* by skłonił (*12*). ◊ *3 pl m pers* by skłonili (*1*). ◊ *part praet act* skłoniwszy (*14*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

1. *Zwrócić w jakimś kierunku*; *pochylić*; *zgiąć*; *nadstawić*; *skinąć* [*w tym*: *co* (*57*)] (*60*): Pátrzay gdźie ſyę obróći/ á broń ſwoię ſkłóni/ Iáko ná obie ſtronie Moſkwá leći z kóni. *KochJez* A2v.

Zwroty: »skłonić głowę (-y, -kę)« [*w tym*: *komu* (*1*), *ku komu* (*2*), *ku czemu* (*1*), *na co* (*1*), *przed kim* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*12*): Rozmyſlay tu zatroſkanié Iezuſa milégo ij zwolenikow iego/ iako ſami zoſtawſſy w koſciele/ niewidzątz pana Iezuſa/ ſkloniwſſy glowy ſwé/ wyſſli s koſciola ſromiezliwie. *OpecŻyw* 65; Pán Iezus głowę ſwą niéiako podnioſł wzgorę/ a ſkoro ié [*tj. słowa*] wymowil/ zaſie natychmiáſt ią ku matce ſklonił/ ij wypuſcil duſſę ſwą náſwiętſſą *OpecŻyw* 150v, 8, 45v, 114, 150; Iezu ktorys przed ſtaroſtą ſkłoniwſzy głowę obliczem łaſkawem gotowy ku nagrawaniu był. ſmi. ſie nad nami. *TarDuch* C3v; A gdy ſie komu nos zatka nieczyſtośćiami grubemi/ tedy gdy ſkłoniſz głowę na parę iego [*tj. olejku koczenków*] otwiera dziurki zathkane y oddech głowie noſem wolny cżyni. *FalZioł* I 128d; *BielŻyw* 70; ArtKanc D13; *LatHar* 299; *WujNT Ioann* 19/30.

»głowę skłonić« (*1*): [*Panna Maryja*] ſluſznye chodzącz glouą ſklonywſzy yako panna ſromyeſzlyua *PatKaz III* 122

»słonić nogi« = klęknąć (*1*): á pothym [*koń*] skloniwſzvy nogi ſwoie padł ná ziemię przed nim *HistAl* B.

»skłonić oczy« (*1*): [*Maria Magdalena*] Poſlla ſwięt^{ym} duchem vpoioná/ ſkloniwſſy glowę ij oczy/ bez ſromu miedzy goduiącé/ aż do ſamégo zbawiciela ſwégo. *OpecŻyw* 45v.

»[*gdzie*] ucho skłonić« (*1*): Gdźie vcho ſkłonię/ ieſli ſie nie mylę/ Słyſzę tryumphy/ ſłyſzę krotofilę: Brzmią wdźięczne Lutnie/ złote Cytry *GrochKal* 18.

W przen (*38*):

Zwroty: »skłonić nogę [*dokąd*]« = *pójść w określonym kierunku* (*1*): lecz ia/ idąc w drogę Obiecáną/ przyſtoynie ſkłonię piérwéy nogę Do káplice twych przodków *KochFrag* 42.

»oczy (oko), wzrok skłonić« = *spojrzeć*; *zwrócić uwagę* [*w tym*: *ku czemu* (*2*), *ku komu* (*1*), *za kim* (*2*)] [*szyk zmienny*] (*5*:*1*): Y obſtąpili mie/ y nagotowali oczy ſwoie (vmyſł ſwoy) skłonić ku ziemi. Nie ku tobie miły boze otcze ale ku ziemi to ieſth ku ziemskim rzeczam. *WróbŻołt* 16, Z6v; Błogoſłſwiony człowiek/ [...] Który ma vfność w pánu prawdźiwie: Ze áni oká ſwégo ſkłonił zá hárdémi/ Ani ſye vdał zá wſzeteczném. *KochPs* 59, 213; Bo ſkoro [*Anno*] namiéy wzrok ſkłonię ku tobie/ Słowá niemogę domácáć ſię w ſobie *KochFr* 80; *GrabowSet* R4v.

»skłonić twarz, oblicze« = *obdarzyć łaskawym spojrzeniem* [*w tym*: *ku komu* (*2*), *do kogo* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): Przeto iuż oczy twoie ku mnie racży obrocijtz/ obliczé twoie ſwięte racży ku mnie ſklonitz/ bych cie mogl oglęgatz [*!*] *OpecŻyw* 20; *GrabowSet* Ev; Rozmnożyłeś nádemną wielmożność twoię/ á po tym rozgniewániu/ ſkłoniwſzy twarz do mnie poćieſzyłeś mię. *LatHar* 562.

»skłonić ucho (uszy), ucha« = *zechcieć wysłuchać*, *usłyszeć* [*w tym*: *ku komu* (*6*), *ku czemu* (*2*), *na co* (*8*), *do czego* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*27*:*1*): *PatKaz II* 32v; Sluchay czorko [...] a ſklon ucho twe przeſz poſluſzenſtwo abyſz począcz mogla ſyna bozego *PatKaz III* 129v, 129v; *TarDuch* A2; *BielŻywGlab nlb* 12; Synu miły przychyl ſie á ſkłoń vſzy ſwoie *BielKom* C3v; EY nuż wſzyſcy narodowie poſłuchaycye tego/ Wy co mieſzkacie ná ſwyecye ſkłońcie vchá ſwego *LubPs* Nv; Bo tu yák ku przypowyeśći vcho ſkłonić muſzę/ A gadki ſwey pod pokrywką yák w yákyey grze ruſſę *LubPs* N2; wołałem ku thobie Pánie/ Pośpieſz á ſkłoń vcho twoie ná to nędzne me wołánie *LubPs* ee3, D4, E, H2, Y6v, ee4v; *Leop Ps* 30/3; Szukałem go/ á on vcho ku mnie ſkłonił/ Y we wſzyſtkich trwogách moich mię obronił. *KochPs* 47; Skłoń łáſkáwé vſzy ſwoie/ Ná płáczliwé prośby moie *KochPs* 58; Wielkié ieſt/ boże wieczny/ miłośierdźié twoie/ Skłóń ku mnie vcho łáſkáwé ſwoie. *KochPs* 100, 47, 128, 131; *ArtKanc* L11v; SKłoń vcho lutośćiwe/ Gdy/ śrzod ſtráſznego morzá/ Swiátá złego/ [...] Nieśiem prośby rzewliwe/ Do ćiebie/ byś nas rátował troſkliwe. *GrabowSet* M3, I4; vſłyſz głos náſz/ o corko Dawidowá y Abráámowá/ ſkłoń vcho twoie do modlitw náſzych *LatHar* 483, 401, 445, 632.

Przen (*6*):

Zwroty: »skłonić łaskę [*k komu*]« (*1*): Kto wto dupha a dziekuie Wpokoiu ſercze ſprawuie. Skloni pan ſzwa Láſkę kniemu Odpuſczaiąć wſzytko iemu. *RejKup* d2.

»skłonić niebo« (*a.* niebiosa), nieba« (*2*:*1*): A owſſem miły pánie ſkłoniwſſy ſobie nádoł niebá twego zſtęp ná ziemię *RejPs* 212v; Możnoſcyą ſwą ſkłonił nyebo á wyſtąpił z nyego/ Mgłá okrutna wnet ſie sſtáłá pod nogámi yego *LubPs* E; *Leop Ps* 17/10.

»do ziemie, ku ziemi skłonić« [*szyk zmienny*] (*2*): Tebani poczęli náſzemu páńſtwu vwłaczáć/ ktorych pychę áż do ziemieſmy skłonili. *HistAl* D5v; Y mey/ nieprzyiaćiel duſzy/ Prześláduiąc/ przykro tuſzy/ Ku źiemi ſkłonił me śiły/ Smyſły ſtrwożył/ co w nich były. *GrabowSet* I4v.

2. *Położyć* (*17*):

Zwrot: »nie mieć (domu, miejsca) gdzie (*a.* kędy)głowę, głowy (głów) skłonić« = *nie mieć miejsca do zamieszkania*, *schronienia się*, *odpoczynku* [*szyk zmienny*] (*10*:*7*): Oto ſyn[u moy mi]ly/ ieſſcżem będątz dzieweczką [...]/ wſtąpilam do koſciola/ opuſciwſſy dom rodz[in]y moié/ a przeto nie mám domu gdzie [bych] glowę moię ſklonila bez ciebie. *OpecŻyw* 147v, 87; Pan Kryſtus nie miał mieyſcá gdzieby głowę ſwoię ſkłonił/ á Wikáryi iego/ poſiadł Kroleſtwá/ Zámki/ Miáſtá/ Inſuły/ Powiáty/ Kxięſtwá y rozmáite Páńſtwá? *KrowObr* 11, 48v, 49. Liſzki máią iámy/ ptacy powietrzni gniazdá/ á ſyn cżłowieczy niema gdzieby ſkłonił głowę ſwą. *HistRzym* 87, 113; nie mamy vbodzy Głów gdźie ſkłonić: pośiedli wſzytko ludźie ſrodzy. *KochPs* 110; idz á przeday co maſz/ day vbogim/ á obnážony podz zátym/ ktory niemiał gdzie ſwey głowy ſkłonić. *SkarŻyw* 166; *CzechEp* 407; Drugie Bráctwá ſię náyduią/ [...] ktore cudzoźiemce pielgrzymy/ błąkáiące ſię po vlicách/ nie máiące gdźieby głowę ſwą ſkłonili/ do domow ſwych/ álbo do ſzpitalow zábieráią *ReszHoz* 119; *ArtKanc* C16v; GDźie ſię mam vćiecz? głowę ſwoię kędy Ná świećie ſkłonić *GrabowSet* I3v, B4; *LatHar* 556; *WujNT Matth* 8/20, Yyyyy3v.

3. *Odchylić* [*od czego*] (*1*): Kiedy mieśiąc iáſné rogi/ Skłonił od ſwéy zwykłéy drogi? *KochFrag* 18.

4. *Schować*; *przen* (*1*):

Zwrot: »[*gdzie*] zdrowie swe skłonić« (*1*): Z Noſtiwicem Hetmánem drudzy vciekáli/ A Láſſy y Jeziorá zá obronę bráli/ Drudzy do bliſkich Zamkow zdrowie ſwe ſkłonili *StryjKron* 642.

5. *Przywieść*, *przyciągnąć*; *zjednać*, *pozyskać*, *usposobić przychylnie*; *przekonać*, *namówić*, *zainteresować* [*w tym*: *co* (*35*), *kogo* (*6*)] (*41*): [*kazimierz syn Bolesława Krzywoustego*] wyprawił do Rzymu do Papieżá Lucyuſzá trzećiego/ poſły ſwoie: proſząc go pilnie/ áby mu ktorego męczeńniká kośći święte do Poſki posłał: ktoregoby ſobie zá mury y nawyſzſzą obronę páńſtwá ſwego mieć mogł. Ná táką nabożną prośbę ſkłonić ſię dał Papieſz/ y [...] posłał kośći świętego Floryáná *SkarŻyw* 403.

skłonić do czego (*11*): Iaż to niecnotliwa? Ach nieſtétyſz/ iali to w powieśći fałſzywa? Lepiéy było pozwolić/ á wiárę przełomić/ O wſtyd ſie nie záſtáwiáć/ do niecnoty ſkłonić? *GosłCast* 65. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym*, *Zwroty*.

skłonić do kogo (*5*) *Cf Zwroty*.

skłonić k(*u*) *czemu* (*9*): Miecż ſwoy oſtry ná złośćiwe/ przykazánie ſtráſzliwe/ wyćiągnął, by ie ſobie podbił/ á ku pokućie wſzytkie ſkłonił. *ArtKanc* A13. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym*, *Zwroty*.

skłonić k(*u*) *komu* (*8*): [*Absalon*] Także y drugim mowił/ rzekąc: Bych ia był krolem/ lepiey y ſpráwiedliwieybych ty ſądy ſpráwował. Y ſkłonił k ſobie ſwą powieścią á vkładnością wiele ludzi onego kráiu. *BielKron* 72; *LatHar* 301. *Cf Zwroty*.

skłonić na co (*3*) *cf Zwroty*.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*w tym – z zapowiednikiem zespolenia*: *do tego* (*4*), *k temu* (*1*); *aby* (*5*), *żeby* (*1*)] (*6*): Iż Krol Jego Miłość [...] wszyćkę myśl swą i staranie k temu skłonił, aby [...] obietnicam swem pańskim dosyć czynnił *Diar* 22; *KarnNap* D2; Do tegom był myśl ſwą ſkłonił/ Abych ſye był żáwżdy chronił: Nietylko vczynku złégo/ Ale y ſłową byſtrégo. *KochPs* 56; wiem iſz v was ieſt prawdá: ále ſkłonić ſercá niemogę/ ábych miał w wierze wáſzey vmrzeć. *SkarŻyw* 369; Chwalimy ćię/ [...] ofiáro pokoy czyniąca/ ktoraś ſámá nieoſzácowáną wdźięcżnośćią wonności twoiey/ Oycá niebieſkiego do tego ſkłoniłá/ żeby weyźrzał miłośćiwie ná te niſkośći/ á nam ſynom ſwy[m] odpuśćił wſzelkie przewinności. *LatHar* 99, 477.

Ze zdaniem celowym [*aby*] (*3*): Iż o to napilniey prośmy Páná Bogá náſzego/ áby raczył być z námi/ [...] á ożby nas nie odmietował od obliczności ſwiętey ſwoiey/ ále iżby owſzem ſtłumił/ ſkruſzył/ á ſkłonił ſercá náſze/ ábychmy przed Máieſtatem iego chodzili wiernemi drogámi iego *RejPos* 349, 349v; *LatHar* 301.

W połączeniach szeregowych (*2*): ták tá cnotá/ nie cżyniąc gwałtu żadnego cżłowieczey woli/ pieknym kſthałthem przywiedzie ią do ſtáteczney dumy: ktora tho dumá/ ku poczćiwemu ią ſkłoni/ vſpokoi/ y w dobrey mierze záchowa *GórnDworz* Ff6v; *RejPos* 349.

Zwroty: »myśl skłonić« [*w tym*: *k*(*u*) *czemu* (*4*), *ku komu* (*1*), *do czego* (*3*), *na co* (*2*)] [*szyk zmienny*] (*10*): *Diar* 22; *LubPs* L2; *KochSat* A2v; Swiątobliwość żywotá ktorą świećić mieli/ zgáſłá proſto w Duchownych/ bo ſye wdáć woleli/ W roſkoſzy nieprzyſtoyné y prózné biéśiády/ A proſté ludźie gorſzą/ ich té złé przykłády. [...]. Drudzy do Goſpodárſtwá wſzytkę myśl ſkłónili/ A w

pieniądzach nawyzſze dobro położyli. *KochZg* A3v; *KarnNap* D2; *KochPs* 56; Y przyzwawſzy Biſkupá: [*św. Dunstanus*] oznaymił mu wolą ſwoię: proſząc áby mu zá złe niemiał/ iſz nie záraz ná iego świętą rádę myśli ſkłonił. *SkarŻyw* 508, 76; A kiedy ſwoię myśl/ k ſkutku ſkłonie Pánie/ Niech proſzę z twą wolą/ wſzędy w zgodźie ſtánie. *GrabowSet* Cv; *LatHar* 1.

»skłonić serce« [*w tym*: *do czego* 95), *do kogo* (*4*), *k*(*u*) *komu* (*4*), *ku czemu* (*2*), *na co* (*1*), *gdzie* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*19*): *WrótŻołt* 118; Teraz tedy odeymćie Bogi cudze z pośrzodku was. á zkłońćie ſercá wáſſe ku Pánu Bogu Iſráelſkiemu. *Leop Ios* 24/23; iż kto go [*Pana*] nabárziey miłuie/ á napilniey ſkłoni k niemu wierne ſerce ſwoie/ tego on też nawięcey miłuie *RejPos* [308]v, 349, 349v; Skłoniłem ſerce moie ku pełnieniu przykazánia twego *WujJud* 107v; *SkarJedn* 379; Pátrzył długo Ceſarz rychłoli [*św. Jan po wypiciu trucizny*] ſię powáli y vmrze/ ále doczekáć ſię niemogł. á iednák niepoznał mocy Boſkiey y nieſkłonił ſercá do prawdy: lecż w vporze zoſtáiąc ſkazał Ianá S. ná inną śmierć *SkarŻyw* 408, 369; *KochPam* 82; Wzgárdźiſzli ty mnie/ gdźieſz obrocę oczy/ Gdźie ſerce ſkłonię? gdźie podnioſę ręce? *GrabowSet* H2v; Rácż do mnie Boſkie ſerce twoie ſkłonić *LatHar* 154, 14, 469, 477, 678, 686; *SkarKaz* 160a; Wſzakoż przedſię iey ſioſtrá wrychle obaczyłá/ Iże do Eneaſzá ſwe ſerce ſkłoniłá. *PudłDydo* A3.

»umysł skłonić« [*w tym*: *do kogo* (*1*), *ku komu* (*1*), *ku czemu* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*3*): *HistAl* D3v; Animum ad virginem adiecit, Terent. Vmysł skłonił ku pánnie. Chuć obroćył ku pánnye. *Mącz* 10b; W ten cżás/ o Boże wieczny Wſzelkie inſze pokłády/ Iák te/ co pełne zdrády/ Wzgárdźiwſzy: iuż beſpieczny Do ćiebie ſkłonię ſwoy vmyſł ſerdeczny. *GrabowSet* D3v.

»wolą skłonić« [*w tym*: *ido czego* (*1*), *ku czemu* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*3*): *GórnDworz* Ff6v; *SkarŻyw* 487; Ieden Anioł [...] przećiw Bogu zgrzeſzywſzy/ z niebá do piekłá ná wieczne á nigdy nieprzeiednáne przeklęctwo przepadł/ poſpołu z drugimi/ ktorzy do tego wolą ſwą przy nim ſkłonili. *PowodPr* 11.

Szeregi: »skłonić i obrocić« (*2*): Naprzod ſkoro wſtánieſz/ myśl twoię ochotnie á vprzeymie ſkłoń y obroć ku PAnu BOgu twemu. *LatHar* 1, 14.

»skruszyć a skłonić« (*1*): A vciekaymy ſie do niego [...] w pokornych modlitwach náſzych/ [...] áby nas Pan náſz odmiátować nie racżył od ſwięthey obliczności ſwoiey/ á iżby ták racżył ſkruſzyć á ſkłonić do ſiebie nędzne ſercá náſze/ ábychmy záwżdy chodzili ſwięthemi drogámi iego *RejPos* 349v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym* 1 r.]

6. *Doprowadzić* [*ku czemu*] (*1*): A práwie nád obyczay ſczęśćie iéy ſłużyło/ Y wſzyſtkié poſtępki iéy nadobnie ſkłoniło Ku czci y chwale wieczney *ZawJeft* 47.

Formacje współrdzenne cf KŁANIAĆ SIĘ.

Cf **SKŁONIENIE**, **SKŁONIONY**

AĆ

SKŁONIĆ SIĘ (*101*) *vb pf*

sie (*57*), się (*44*).

W inf -kło-; *w pozostałych formach* -kło- (*8*), -kló- (*1*) *GórnTroas*.

inf skłonić się (*29*). ◊ *fut 1 sg* skłonię się (*2*). ◊ *3 sg* skłoni się (*10*). ◊ *3 pl* skłonią się (*2*). ◊ *praet 1 sg m* skłoniłem się (*1*). *f* -m się skłoniła (*1*). ◊ *2 sg m* -ś się skłonił (*1*). *f* skłoniłaś się (*1*). ◊ *3 sg m* skłonił się (*17*). *f* skłoniła się (*3*). *n* skłoniło się (*4*). ◊ *3 pl m pers* skłonili się (*9*), są się skłonili *LibLeg* (*1*). *subst* skłoniły się (*5*). ◊ *imp 2 sg* skł(o)ń się (*1*). ◊ *3 pl* niech się skłonią (*1*). ◊ *con 3 sg m* by się skłonił (*2*). *f* by się skłoniła (*1*). ◊ *1 pl m pers* bysmy się skłonili (*1*). ◊ *2 pl m pers* byście się skłonili (*1*). ◊*3 pl m pers* by się skłonili (*2*). ◊ *con praet 3 pl m pers* by się byli skłonili (*1*). ◊ *part praet act* skłoniwszy się (*5*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI – XVII w. s.v. skłonić*.

1. *Zwrócić się w jakimś kierunku*; *pochylić się*, *schylić się*; *obrócić się*; *zgiąć się*; *klęknąć* (*20*):

skłonić się k(*u*) *komu* (*3*): *BierEz* D2; [*Symeon*] vznáwſſy miłego Iezuſa [...] poklęknął proſſątz panny Marie/ aby go w iego ręce dala zbawitziela naſſego. Liſt też obratzál ſie k niemu/ ij blogoſlawil mu/ a wezrzawſſy na matuchnę/ ſklonil ſie kniemu/ vkazuiątz iż chciál k niemu. *OpecŻyw* 26, 91v.

Ze zdaniem celowym (*1*): Páni ſie k niemu ſkłoniłá/ Aby mu nogi vmyłá *BierEz* D2.

Fraza: »[*komu*] się skłoni (ma skłonić) wszelkie kolano« [*szyk zmienny*] (*2*): Boć ieſt nápiſano: Zywęć/ ia mowi Pan/ iż mi ſię wſzelkie koláno ſkłoni *BibRadz Rom* 14/11; *NiemObr* 108.

Zwroty: »skłonić się na [*którą*] stronę« (*1*): Gdi to Alexander wypił/ nátychmiáſt głoſem wielkim záwołáł mowiąc/ wſpomoſzcie wſpmoſzcie/ á skłoniwſzy ſie ná práwą ſtronę/ zdáło ſie mu iákoby mieczem iego wątrobę przebodziono *HistAl* Nv.

»skłonić się na ziemię, **[**ku ziemi**]**« (*1*): *OpecŻyw* 91v; **[**A Eliaſz wſthąpił ná gorę Kármeli/ y ſkłonił ſie ku źiemi/ ták że zchylił oblicże ſwe aż do kolan ſwych *Leop* 3.*Reg* 18/42**]**.

Przen (*9*):

skłonić się k(*u*) *komu* (*2*): Brzemię wielmi roſkoſſné ty ſie dáy mnie noſytz/ w moiey duſſy owſſeki racżyż ſie obiawitz. Tys ſmacżnoſtz wſſelkié laſki ku mnie ſie racż ſklonitz/ ſemną racży ſie ty złączytz. *OpecŻyw* 18v; *PatKaz II* 45.

Frazy: »[*czyje*] oczy skłoniły się [*ku czemu*, *na co*]« (*1*): A twoie oczy y ſerce (ſkłoniły ſie) ku łákomſtwu/ y ná rozlánie krwie niewinney/ y ná pothwarz/ y ná biegánie złego vczynku. *Leop Ier* 22/17.

»[*czyje*] serce się skłoni(ło)« [*w tym*: *do czego* (*2*), *ku czemu* (*1*), *na co* (*1*)] (*3*): *Leop Ier* 22/17; Tám moiá myśl byłá tá/ [...] śmierćią iść zá cnémi ſtopámi. By nie to biédné dźiéćię/ które mi zoſtáło/ To mię ſámo ná świećie ieſcze zádźierżáło. To/ gdy ſie do zábićia moié ſerce ſkłóni/ Lzámi rękę hámuie/ á vmrzeć mi bróni *GórnTroas* 32; *SkarŻyw* 486.

»skłonią (skłoniły) się uszy [*czyje*]« [*w tym*: *ku czemu* (*1*), *na co* (*1*)] [*szyk zmienny*] (*2*): *RejPs* 50; Niech ſie ſkłonią vſſy twoie ku głoſu vprzeymey prośby moiey. *Leop Ps* 129/2.

a) *O Bogu*: *Zstąpić* [*ku komu*] (*1*):

Zwrot: »na doł się skłonić« (*1*): Rácż Niebo przełomić/ k nam śię nádoł ſkłonić *ArtKanc* A11.

b) *O niebie*: *Zniżyć się* (*1*): Kazał ſie niebu ſkłonić á ſtępował nádoł/ á mgłá zewſſąd ogárnowáłá nogi iego. *RejPs* 24.

a. *Pochylić się w ukłonie*, *oddać pokłon* (*4*): Skłoniwſzy ſie lud Izráelſki/ chwalił Páná Bogá *BielKron* 30.

skłonić się komu (*2*): *RejKup* g4v; Trudno nam złość ludzką złomić/ Kto ſie Bogu nie chce ſkłonić *BielKom* D4.

Zwrot: »skłonić się do ziemie« (*1*): A gdy Pan Bog ſſtąpił przez obłok/ [*Mojżesz*] ſkłonił ſie prętkho do zyemie/ chwaląc y czyniąc poczćiwość *BielKron* 35.

2. *Znaleźć schronienie*, *mieszkanie*, *gościnę*, *miejsce do odpoczynku*; *udać się na spoczynek* [*w tym*: *gdzie* (*15*)] (*24*): a tak nienalazſſy ſobie z ſwy^{m} oblubieńce^{m} goſpody/ muſilij wniſtz pod ſſopę [...]. Tam gdy ſie ſklonili/ Iozeff [...] iaſlki bydlętom vdzialal/ a iako mogl tam ſie s pa^{n}ną przIwarl. *OpecŻyw* 15, 87; *PatKaz III* 131; *TarDuch* B6v; Nabrał białych y cżarnych owiec, kthore gdy z miaſta ku ofiarowaniu gnał y patrzył gdzie ſie ktora ſkłoniła tam bogu nie znaiomemu ofiarowana była *BielŻyw* 25; Hágár máthká Izmáelowá weſpołek z Izmáelem [...] nyebogá muſiáłá precz vſtąpić nic nyemáyąc/ áni wyedząc kędyby ſye ſkłonić myáłá. *GliczKsiąż* B2v; Pan moy oznaymi tobie grogę y mieyſce gdzye ſie maſz ſkłonić. *BielKron* 13; *SkarŻyw* 243, 497; *MWilkHist* K2v; Przydawa ſię cżęſto/ że źli mężowie żony ſwe opuſzcżáią/ ábo od ſiebie wypędźaią: y tákowe żony máią ſię gdźie ſkłonić. Bo ná iednym mieyſcu/ pod ſtrażą [...] chowánie ták długo bywáią/ áż ſobie v mężow przeiednáią *ReszHoz* 130; *ArtKanc* B15v; **[**y dowiedzieli ſię o zacnym cżłeku Quincyuśie: ktory ſam ich w dom ſwoy prośił [...]. Oni rádzi będąc temu/ w dom ſię iego ſkłonili/ y wzięli dla śiebie cżęść domu iego. *SkarŻyw* 339**]**.

skłonić się do kogo (*6*): ALanowie wygnani z ziemie ſwey do Wandalow ſie ſkłonili. *MiechGlab* 46; Pan Iezus Ierycho przechodząc/ do Zácheuſſá ſie ſkłonił *Leop Luc* 19 *arg*; *Luc* 19/7; [*Łokietek*] Przyſzedł záſię z Rzymá proſtho do Węgier/ thám ſie ſkłonił do Woiewody Węgierſkiego Amádeuſá *BielKron* 368v, 61v; Dobre ſercá miłuie/ ſpráwiedliwych broni/ Do niego ſie/ podbiegły pielgrzym dobrze ſkłoni. *GrabowSet* D2; **[***SkarŻyw* 339; Wygnáli náſzego brátá Izáſłáwá [...]: á ten że ſie do nas ſkłonił/ y proſi nas o rátunek *BielKron 1597* 78, *BielKron 1597* 207**]**.

skłonić się ku komu (*2*): *OpecŻyw* 158v; [*Chrystus posyłając apostołów*] niekaże być natrętami i goſpód co rás odmieniać [...]. Ale iem roſkazuie/ aby obáczali kukomubyśię ſkłonić/ aby w iednyi goſpodzie/ która by o ich naukę dbała trwali poki trzeba *MurzNT* 43v.

skłonić się dokąd (*1*): [*św. Tomasz*] ná drodze [...] záchorzał/ y ſkłonił ſię w chorobie do klaſztoru Cyſterćienſow *SkarŻyw* 202; **[**ſkłonił ſie [*Elizeusz*] do onego pokoiká/ y odpoczynął w nim. *Leop* 4.*Reg* 4/11, *Iudic* 19/11**]**.

W przen (*2*):

Zwroty: »pod [*czyj*] cień się skłonić« (*1*): Ale pan káżdégo broni/ Kto ſye pod iego ćiéń ſkłoni. *KochPs* 19.

»pod zwyciężną rękę się skłonić« (*1*): A dobre [*Bóg*] ma ná ſwey pyeczy/ y káżdego broni/ Kto ſie kolwiek pod zwyciężną iego rękę ſkłoni. *KochZuz* A2.

Przen [*k komu*] (*1*): ktey pannye bostwo nasze sklonycz syą ma, ona ma bycz przebytek bostwa naszego *PatKaz II* 51.

3. *Zbliżyć się* [*ku czemu*] (*1*):

Ze zdaniem celowym (*1*): Liſzká [...] Do płotu ſie przybliżáłá/ By go rychley przeſkoczyłá. Tám ſię ćierznia vchwyćiłá/ A w nogi ſie porániłá: Więc nárzekáiąc wzdychálá/ A tarn táko obwiniáłá: Iam ſie ku tobie ſkłoniłá/ Bych prześpieczna zdrowia byłá. *BierEz* H4v.

4. *Umiejscowić się*, *ulokować się* [*ku czemu*] (*1*): á wſzákże nálezli dwie drodze álbo ſcieſzki przez poſrodek gor rozdzielne/ iedno przeſcie vkázowáło ſie ku ſtronie połnocney/ á drugie ſie skłoniło ku wſchodu ſłońcá. *HistAl* K8.

5. *Wygiąć się*, *skrzywić się* [*ku czemu*] (*1*):

Szereg: »skłonić sią a nakrzywić się« (*1*): Záſię Szkánia źiemiá ozdobna/ [...] morze ią zewſząd obiegło/ okrom iedney źiemie rámieniá ktore ſie ſkłoniło ku pułnocy/ á zásię nákrzywiło ſie ku wſchodu Słońcá *BielKron* 292v.

6. *Przechylić się na czyjąś stronę*, *wziąć czyjąś stronę*; *opowiedzieć się za kimś*, *za czymś*, *poprzeć kogoś*, *coś* [*w tym*: *ku komu*] (*2*)] (*3*): a yako na Czeſſarza przisslvſcha [...] darowal nye saſye panstwem moym zyemyą Moldawſką gdziem doſchedl snowy oyczisni swey a panowie wſitczi Zyemie moldawſkyey kv mnye ſye ſą sklonyly *LibLeg* 10/62; [*przysięgam*] Rzecz ták od powodney ſtrony iáko odporney przyiętą/ [...] bronić będę: A poznawſzy rádę iedney ſtrony/ drugiey tego nieobiáwię/ áni ſye ku niey ſkłonię/ Ale przy pierwſzey do ſkończenia práwá ſtać chcę *GroicPorz* e3v.

Zwrot: »na [*którą*] stronę się skłonić« (*1*): Iákokolwiek/ rzecz pewna/ że to tám było nápiſano/ ważnoli to ma być/ álbo nieważno/ nieśmiém ſie ná żadną ſtronę ſkłonić *KochWr* 40.

7. *Zdecydować się na coś*, *wybrać coś*; *skusić się*; *popaść w coś*, *zająć się czymś*; *przychylić się ku czemuś* [*w tym*: *do czego* (*11*)] (*17*): Czego więc boiącſię pilnowáli powinności ſwych ći co vrzędy trzymáli: nie śmieli opuśćić drogi cnoty/ y niełácno ſię mogli do tyráńſtwá ſkłonić. *ModrzBaz* 91v, 54v; Potym [*Medard*] ná Biſkupſtwo Wiromándeńſkie zwielką prośbą [...] ledwie ſię vżyć dał. nabożnie ony ſercá ich to ná nim wymogły/ y ktemu poſłuſzeńſtwo ſtárſzych Biſkupow: iſz po długim w zbranianiu do przyięćia ſię tákiego vrzędu ſkłonił. *SkarŻyw* 527, 235; PAnie BOże wſzechmogący/ [...] ráczże nas dźiś twą mocą záchowywać y wſpomágáć/ ábyſmy ſię tego dniá do żadnego grzechu nie ſkłonili *LatHar* 18, 145; *PowodPr* 57; A z ſtrony Zydow [...] było bárzo niebeśpieczno o trzech im perſonách w boſtwie powiádáć. gdyżby ſię záraz byli do bálwochwálſtwá/ o trzech bogách źle myśląc/ ſkłonili/ á nie vmieli rozeznáć rzeczy trudney/ co iedność iedne[go] boſtwá/ á co rożność perſon. *SkarKaz* 275a.

skłonić się k(*u*) *czemu* (*6*): [*czwarta reguła*] zalezy wczystey a szwyątey ządzy ſercza y myszly to yest aby syą ku zadney rzeczy szwyeczkyey czyelesney nyesklonyla *PatKaz III* 144; *LubPs* Dv; Ty dni [...] od praw wolne/ dla tego ſą vſtáwione/ áby ludźie [...] ku vżytkom też ćieleſnym/ iáko ku robośie y nábywániu máiętnoſći ſye ſkłonili. *GroicPorz* o4, ii2v; Y záfráſował ſie ná ſwym vmyſle Antyoch dla Oniaſſá y ták ſie ſkłonił ku miłoſierdziu/ że też płákał/ wſpominái ąc ná onego Oniaſſá vmárłego trzeźwość y ſkromność. *Leop* 2.*Mach* 4/37; Abowiem ktorzi w Rzeczypoſpolitey więcey o ſwych pożytkách myślą/ ći zacności oſoby Páńſkiey ſwey [...] bronić ábo przeſtrzegáć niemogą/ bo cżęſto śięſkłonią ku cżynieniu krzywdy *MordzBaz* 18v; **[***OrzPolic* 102**]**.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Pośrzał ná ſyny ludzkye Pan z nyebá ſwoyego/ Chcąc widzyeć á ználeść w nich kogo roſtropnego/ [...] ąle ſnadź żadnego/ Nie nálazł/ gdyż ſie wſſyſcy ſkłonili do tego/ By wſſyſcy zle cżynili práwye do yednego. *LubPs* N5v.

Szeregi: **[**»skłonić się i schylić«: *OrzPolic* 102.**]**

»udać się ani się skłonić« (*1*): Gdy widźi Pan Bog iż ſię ludźie do pokuty nie vdádzą/ áni ſkłonią: tedy czyni ná zgubę ich nieodmienny ſwoy dekret. *SkarKazSej* 707a.

Przen (*1*): KAmień leżący w roli/ ſzkodźićći nie będźie/ Y owſzem do pożytku ſam ſię ſkłoni wſzędźie. *GrabowSet* K4.

8. *Okazać przychylność*, *łaskawość* [*w formule modlitwy*] (*10*): BOże/ rácz ſię ſkłonić ná porátowánie moie: Pánie pokwáp ſię ná wſpomożenie moie. *LatHar* 178, 52, 303, 305, 306, 308 (*10*).

9. *Przystąpić*, *przystać*, *przyłączyć się do kogoś* [*k*(*u*) *komu*] (*6*): Wſzákże ſą tákie wyſtępy/ zá ktorymi áni Perſony Przerzeczone od męki bywáią wolne [...] to ieſt gdy [...], ſye kto co tákiego dopuſći/ coby było przećiw Krolowi [...] gdy ku nieprzyiáćielowi ſye ſkłoni/ gdy nieprzyiáćielowi zbroią/ pieniądzmi/ rádą [...] dopomaga *GroicPorz* ii; [*Posłał król Władzisław do brata Świdrygała*, *chcąc mu oddać Podole.*] Przyiąwſzy y záſię thym wzgárdził/ iáko był nieuſtáwiczny/ ku Pruſom ſie ſkłonił cżyniąc w Litwie ſzkody *BielKron* 383; *LatHar* 623.

W przeciwstawieniu: »opuścić ... skłonić się« (*1*): Rzekł k niey/ bądź błogoſłáwioná coro moiá/ otrzymáłáś v mnie więtſzą łáſkę nád pirwſzą/ iżeś opuśćiłá młode y bogáte álbo vbogie młodzyeńce/ á ſkłoniłáś ſie ku mnie *BielKron* 53.

Szereg: »nawrocić się a skłonić się« (*1*): jż gdy nędzny Cżłowiek Narwoczy ſyę kiedy kolwiek A skłonj ſię wiernie kumnie Znaydzie zawżdy łaſkę vmnie. *RejKup* Dd.

Przen (*1*):

W przeciwstawieniu: »skłonić się ... opiścić« (*1*): A dzękuięcz miły panie Izeſz mi dał tho vznanie Iſz ſmetna moya nadzieyá Vznaw ſzyczię dobrudzicza Wſytka ſie ktobie ſkłoniła Wſytko ynſe opuſcziła *RejKup* p4.

10. *Przejść do czegoś* [*do czego*] (*1*): Gdy widział cżárt iſz mu ſię pierwſzy ſtopień po wiodł/ że [*Ewa*] nieućiekłá záraz y do towárzyſzá niepobieżáłá/ ſkłonił ſię do drugiego: y [...] mátáctwá Bogu y zazdrość zádał/ mowiąc *SkarŻyw* 261.

11. *Odsąpić od czegoś*; *zrezygnować z czegoś*; *zboczyć* [*w tym*: *od czego* (*4*)] (*8*): Oto wypiſuie prorok, Iako ſie ludzie nagle skłonili tak iz nie telko inſzym ſzkodzą ale thez y ſami ſobie. *WrółbŻoł* Ev; Boć wiele tych ktorzy mie przeſladuią á zaſmuczaiąmie/ a wſzakcż ia nie skłoniłem ſie od ſwiadecztwa twego. To ieſt od przykazania twego. *WrółbŻoł* 118, 13, 52; [*Rodaga do syna Dariusza*:] A przeto opuſć ſmyſl wyſokoſći twey á skłoń ſie máluczko od chwały twey/ vſtępuiąc wielkoſći Alexandrowey/ [...] nie możeſz wſzytkim pánować *HistAl* E8.

Zwrot: »skłonić się od drogi, z drogi« (*2*:*1*): Ano taci wſzytci ſie skłonili á niepożyteczńymi ſie ſtali/ niemaſz ktoby dobrze działał niemaſz aż do iednego. Skłonili ſie czuſz od drogi ſprawiedliwoſci. *WrółbŻoł* 52, Ev; A my pámiętáiąc ná obietnice przymierza twego

pokorniechmy to ćierpieli á nieodſtąpiło od ćiebie nigdy ſerce náſſe áni ſie ieden krok nieſkłonił ſtey drogi ktorąś ty nam był vkazał. *RejPs* 66v.

12. *Zbliżyć się do określonej właściwości*, *cechy*, *stanu*; *nabrać określonych właściwości*, *cech* (*2*):

skłonić się do czego (*1*): [*ciało*] od porządku á przyrodzonego poſtánowienia dáleko odeſzło [...]. co ſie więc okaże/ kiedy ćiáło [...] wyćiekłé/ chudé/ ſzczupłé/ á prze mgłość iákoby obumiéráiącé: nád to/ że ſye ſkłoniło do czego z tych/ álbo że goręcſze/ álbo że źimnieyſzé/ álbo że wyſchléyſzé/ álbo ze wilgotnieyſzé niżli trzeba. *Oczko* 12v.

skłonić się ku czemu (*1*): Iabłka kwaſne á cirpniącze ſą zimne/ ale ſłodkie khu ciepłoſci ſie ſkłoniły *FalZioł* III 23c.

13. *Zbliżyć się do określonej pory dnia*; *dobiec końca* (*2*):

Fraza: »dzień się skłonił« (*2*): *MurzNT Luc* 24/29; Zoſtań z námi Pánie/ boć ſię ma ku wieczorowi/ á dźień ſię iuż ſkłonił *MWilkHist* Kv.

14. *Dostosować się* [*do czego*] (*1*): Wſzákże dla łácnieyſzego poięćia y wzruſzenia ſercá/ ſkłonił ſię P. Bog do obyczáiu przyrodzenia ludzkiego *SkarKaz* 39a.

15. *Spaść*; *przen* [*na kogo*] (*2*): *TarDuch* A4v; Bowiem ſrogyey złośći ná mię ſie ſkłoniły/ A w gniewye twym ták mi ná wſſem przykre były *LubPs* N6v.

16. *Przyłożyć się do czegoś* [*do czego*] (*1*):

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Prośim tedy teraz zá te potrzeby wáſze y náſze Páná Bogá [...]: áby nas wſzytkich wyſłuchawſzy/ dał Duchá rády dobrey ná pomoc wſzytkiemu ludowi Bożemu/ ktory ſię w tey Koronie zámyka. Iedno też was vpominamy/ ábyśćie też ſámi prośili/ y do tego ſię ſkłonili/ iákoby prośbá wáſzá mieyſce v P. Bogá miáłá. *SkarKazSej* 657b.

17. *Pokierować się* [*czym*] (*1*): Y ſkłoniwſſy ſie miłoſierdzim Symon/ nie wybił ich: wſzákoż iednák wygnał z miáſtá *Leop* 1.*Mach* 13/47.

Formacje współrdzenne cf KŁANIAĆ SIĘ.

Cf SKŁONIENIE SIĘ

AĆ

SKŁONIE *cf* **SKŁONNIE**

SKŁONIENIE (*4*) *sb n*

o *jasne*; *teksty nie oznaczają é lub oznaczają niekonsekwentnie*; *tu drugie* e *pochylone.*

sg N skłonienié (*3*); -é (*1*), -(e) (*2*). ◊ *G* skłonieni(a) (*1*). ◊ **[***A* skłonieni(e).**]**

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*) *s.v. skłonić.*

I. *Rzeczownik od „skłonić”*: *zwrócenie w jakimś kierunku*, *pochylenie*, *zgięcie* (*1*): Enclisis, Latine, Inclimatio seu Declimatio, Skłonienie/ Náchilenie. *Mącz* 103c.

II. (*3*):

1. *Pochylość* (*1*): Deuexitas – Skłonienię, nachilenię. *Calep* 315b.

2. *Schronienie* (*2*): A gori wyſokie ſą skłonienie Ieleniowi a skała ieżom. *WróbŻoł* 103.

Zwrot: »swego skłonienia nie mieć« (*1*): O myli panye proſſacya vkazi ſwemyloſyerdzye nad wſſitkymy ſmatngimy vbogimy vczyſnyonimy ktorzi ſwego ſklonyenya nyemayą *BierRaj* 19v.

3. [*Życzliwość*, *przychylność* [*ku komu*]: [*Tytus*] Dowodząc też Gizipuſá nie być nic winnego [...]. Mowiąc teżeś pánie Warro nie dobrze oſadził/ Cżłowieká ktory ſie iák żyw nigdy ſnadź nie wádził. [...] Márkus Warro gdy obacżył tákowe ſprzecżánie/ Widząc kniemu [*przyjacielowi Gizypusowi*] Tytuſowe wielkie być ſkłonienie. Obacżył ktemu żadnego z nich nie być winnego *StokWąchHist* [B5]v.**]**

4. [*Pociąg*, *zamiłowanie*, *chęć* [*do czego*]: Przetoż iáko cżłonki w cielech náſzych/ rozne dáry máiąc/ przedſię zgadnie ſobie w miłośći vſługią. Ták my też rozmáite powinności y dáry máiąc/ ſpolnie [...] ſobie vſługę dziáłáymy/ á káżdy ſwego powołánia pilnuymy/ do tegoż budowánia ſkłonienie máiąc á nie do rozerwánia. *GilPos* 136.**]**

Cf **SKŁONIĆ**

AĆ

SKŁONIENIE SIĘ *Cn*; *Linde XVII w.* (*z Cn*)

Cf **SKŁONIĆ SIĘ**

SKŁONION *cf* **SKŁONIONY**

SKŁONIONY (*21*) *part praet pass pf*

skłoniony (*16*), **skłonion** (*4*), skłoniony *a.* skłonion (*1*).

-kło- (*3*) *OpecŻyw*, *KochPs*, *KochTr*, -kló- (*1*) *SarnStat*; *drugie* o *jasne.*

sg m N skłoniony (*7*), skłonion (*3*); ~ (*attrib*) -ony (*3*); ~ (*praed*) -on (*3*) *OpecŻyw*, *WróbŻoł*, *HistAl*, -ony (*2*) *StryjKron*, *GrabowSet*. ◊ *A* skłoniony (*1*). ◊ *f N* skłonioną (*1*), skłonion(a) (*1*). ◊ *A* skłonioną (*1*). ◊ *n N* skłonion(e) (*1*). ◊ *pl N m pers* skłonieni (*2*); -eni (*1*), -(e)ni (*1*). *subst* (*attrib*) skłonioné (*1*) *KochTr*, (*praed*) skłoniony (*1*) *TarDuch*. ◊ *A m pers* skłonion(e) (*1*). *subst* skłonion(e) (*1*).

Sł stp s.v. skłonić, *Cn brak*, *Linde XVII*(*XVIII*) *– XVIII w. s.v. skłonić.*

I. *W funkcji właściwej* (*10*):

1. *Zwrócony w jakimś kierunku*; *pochylony*, *zgięty* (*5*): Deflexus – Nachilony, skłonioni. *Calep* 296b; Deuexus – Nachilonij, skłonionij. *Calep* 315b.

skłoniony ku komu (*1*): Iezu kthorys obrociwſzy głowę ſkłoniony ku matcze z wielkim głoſem duchas wypuſcił/ ſmi ſie nad nami. *TarDuch* C6v.

W przeciwstawieniu: »skłoniony ... podniesiony« (*1*): á przez ſiedm ſtopniow wſtępowáli krolowie ná máieſtat [...]. Trzeći ſtopień był s Topáziona ktory tákowey iáſnoſći bywa/ iż w nim oſobę ſwoię ogląda/ thák iż głowę ſwoię widzi w nim ná doł skłonioną/ á nogi ku gorze podnieſione/ thák też krolowi potrzeb być tákiemu/ áby [...] iego głowá to ieſt doſtoynoſć iego z wyſokoſći ná niskoſć nie byłá potłumiona. *HistAl* G3v.

Wyrażenie: »na doł skłoniony« (*1*): *HistAl* G3v *cf W przeciwstawieniu.*

W przen (*1*):

Wyrażenie: »uszy skłoniony [*nad co*]« (*1*): Boże Izraelſki Vſlyſz panie Pokornych Modlithwy/ [...] Dzis aby były oczy twoie othworzony/ y vſzy twoie ſkłoniony nad to miaſto we dnie y w noczy. *TarDuch* E2v.

2. *Przygięty*; *przen* [*czym*] (*1*): iako na przodku namieniono, duſza ſie ciągnie za ciałem iako ſkłoniona iego cięſzkoſcią, albo też wolnieyſza w iego ſubtilnoſci. *GlabGad* Mv.

3. *Zjednany*, *ujęty* (*2*):

Wyrażenie: »prośbą, na prośbę skłonion(y)« (*2*): Tedy Iezus mily na prozbę pokorną matuchny ſwé milé/ tak byl ſklonion/ ijż wziawſſy ią s ſobą [...] przez onę wſſytkę notz s nią żalobliwie rozmáwiál/ wypowiedaiątz iey [...]obycżáy męki ſwé cięſſkié *OpecŻyw* 78v; Prośbą tedy przerzeczonych Sędźi [...] łaſkáwie ſkłónieni/ [...] tákowy liſt y vſtáwę/ łáſkę y pozwolenié máiąc wdźięczné y cále władzą náſzą Królewſką moc mu przydáiemy *SarnStat* 957.

4. *Zmuszony* [*cum inf*] (*1*): Bili ſię záś godzine/ áż Fricz był rániony/ Zá czym vciekáć vph był Niemiecki ſkłoniony/ Gdy ich drabi z kuſz náſzy bez przeſtanku ſzyli *StryjKron* 642.

5. *Zbliżony do określonej cechy* [*ku czemu*] (*1*): OBraſki ieſt ziele/ liſth napodobny bluſzczowemu iedno iże ieſth nieiako białoſciami ſkropiony/ pręt ciemny ku cżarnoſci ſkłoniony *FalZioł* I 106b.

II. *W funkcji przymiotnika* (*11*):

1. *Usposobiony przychylnie* (*10*):

skłoniony do czego (*2*): *Phil* I2; Bo iż Pan Bog wdźięczˉnie od ludźi przyimuie tákie nabożeńſtwo/ nie z iedney ſię rzeczy domyśliſz. Poznaſz to naprzod z onego proroctwá Záchárýaſzowego/ w ktorym ſamże P. Bog obiecuie Kośćiołowi ſwemu [...] duchá łáſki y prośb rozliczˉnych: do ktorych ſkłonieni wierni iego/ nád zábitem Meſſyaſzem [...] mieli lámenty [...] czynić *LatHar* 256.

skłoniony do kogo (*1*): Ták w nocy/ we dnie ktemu/ Też płáczę/ vtrapiony/ Zá me wyſtępki/ ćięſzkie ſercu memu; A do ćiebie ſkłoniony/ Proſzę/ odpuść ie Boże obrážony. *GrabowSet* G3.

skłonion(*y*) *ku komu* (*3*): A zaż pan bog niebędzie ſtego lidżby brał (będzie) abociem on zna z krytoſci (*!*) ſercza naſzego. Cżuſz w ktorym ſerczu nawięcey ſie vkazuie ku ktoremu bogu kto skłonion. *WróbŻołt* 43; *BielKron* D5v; Day/ áby żywotowi nie mogło nic ſzkodźić/ Ścieſzki náſze/ przed tobą/ niech będą beſpieczˉne/ A ku tobie ſkłonione day żądze ſerdeczˉne. *GrabowSet* P3.

skłonion ku czemu (*1*): Ale niektory muzyk mieyski imieniem Iſwimea widząc vpadek oyczyzny ſwey/ padł przed nogi Alexandrowe/ natychmiaſt począł płaczˉliwie a rzewno ſpiewać/ maiąc nadzieię aby miał Alexandra iżby ku miaſtu miłoſierdziem był sklonion. *HistAl* D3v.

skłoniony na co (*1*): Rácż bydź/ ná rátunk/ Oyczˉe moy ſkłoniony/ Bądź mym poſiłkiem/ o mocny obrońcá/ A mym vćieſkom/ nie odkłáday końcą. *GrabowSet* Q3v.

Wyrażenia: »myśl skłoniona« (*1*): BOże náſz/ [...] Iáko ſą wdźieczˉne páłace twoie: Tych prágnie/ do tych wzdycha duſzá vtrapiona/ Tám ſerce/ y myśl wſzytká ſkłoniona. *KochPs* 126.

»serce skłonione« (*2*): *KochPs* 126; á iſz wſzyſcy ludzie ná ziemi w wielką ſię złość vdáli/ y ſerce ich w tak młodych iáko ſtárych ſkłonione y wzłośći vtopione było/ y ſkázili ſię wſzyſcy ludzie á nikt iuſz Bogá ſię nie bał [...]: vczynił ná wſzyćiek świát ſrogi dekret: zátrácę/ mowił P. Bog wſzytki ludzie *SkarŻyw* 269.

»umysł skłoniony« (*1*): Coż záſię ieſt nikczˉemnieyſzego/ iáko tylko vmyſł ſwoy mieć do rzeczy ſwieckich ziemſkich/ ná kſtałt bydlęciá ſkłoniony/ á nie rzeczy duchowne/ niebieſkie y wiekuiſte obmyſławáć. *Phil* I2.

2. *Chętny*, *skory* [*ku czemu*] (*1*): Giezłeczko białé ná niéy/ włóſki pokręconé/ Twarz rumiána/ á oczy ku śmiéchu ſkłonioné. *KochFr* 20.

Cf **SKŁONIĆ**

AĆ

SKŁONNIE (*7*) *av*

skłonnie (*6*), **skłonie** (*1*); skłonnie : skłonie *Mącz* (*5*:*1*).

o *jasne*; e *prawdopodobnie jasne* (*tak zwykle w* -e *av*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Życzliwie*, *przyjaźnie*, *uprzejmie* (*6*): Officiose, Pilnie/ Vprzeymie/ Przyiacielsko/ Skłonnie *Mącz* 115d; Hospitaliter, Skłonnie s chęćią s czyſtą wolą. *Mącz* 159a, 117c.

zwrot: »skłonnie się [*k*(*u*) *komu*] mieć« (*2*): Familiariter mecum loquutus est, Skłonnie ſie ku mnie miał mowiąc ſemną. *Mącz* 117c, 304a.

Szereg: »ludzko a skłonnie« (*1*): Ut officiose scribere, et humaniter scribere, idem, Ludzko á skłonnie piſáć. *Mącz* 115d.

a. [*Łaskawie*:

Szereg: »łaskawie i skłonnie«: O yakoz apoſtolowye [...] ſzplaczem klękaly przymvyącz thę blogoſzlawyoną ſzwyąthoſzcz zręku pana Iezuſza a on laſzkawye y ſzklonnye yem dawa czyalo ſzwe mowyącz, thocz yeſth czyalo moye *RozmyślDomin* 20.**]**

2. *Chętnie*, *ochoczo* (*1*): On Amurathes Ceſarz Turecki waleczˉny/ Siedząc w páńſtwie w pokoiu był zewſząd beſpieczˉnj A lekce poważáiąc Monárchi poſtronne/ Co przywiedźie w pámięći wam do tego ſkłonnie. Záczął był walkę znáczˉną z onym mężem wielkim/ Skanderbegiem *CzachTr* F3v.

Cf **[SKŁONNO]**

AĆ

[SKŁONNO *av*

Oba o *jasne.*

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Z podatnością [*do czego*]: niechay kto chce ták sye słábo, y do téy choroby [*tj. podagry*] skłonno vrodźili, ieśli sye mocno rządu á rozumnégo życia trzymáć będźie, bólów tych vydźi może. *Oczko-Przymiot* 418.

Cf **SKŁONNIE]**

AĆ

SKŁONNOŚĆ (*106*) *sb f*

skłonność (*104*), **skłoność** (*2*); skłonność : skłoność *Mącz* (*17*:*2*).

ſ-, s- (*105*), z- (*1*).

Oba o *jasne.*

sg N skłonność (*46*). ◊ *G* skłonności (*16*). ◊ *D* skłonności (*2*). ◊ *A* skłonność (*29*). ◊ *I* skłonnością (*3*) [*w tym zapis*: -am (*1*)]. ◊ *L* skłonności (*1*). ◊ *pl G* skłonności (*1*). ◊ *D* skłonności(o)m (*4*) [*w tym zapis*: -ą (*1*)]. ◊ *A* skłonności (*4*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII–XVIII w.*

1. *Pociąg do czegoś*, *upodobanie*, *zamiłowanie*; *chęć*, *gotowość* [*w tym*: *do czego* (*25*), *ku czemu* (*18*)] (*43*): A w tákim żártownym kłamſtwie/ ieſt wielka ſkłonność ku cżęſtemu y ćięſzkiemu kłamániu/ y z tákowych kłamſtw zártownych/ ludźie śie nieprawdy mowić zwyczˉáią *LuczbKat* 340; A oſobliwie ſię w pácholęćiu onym/ miłość ku vbogim/ y wielka do iáłmużny ſkłonność pokázowáłá. *SkarŻyw* 458; [*Dunstanus*] Młodziuchnym będąc/ oſobliwą ſkłonność ku ſłuſzbie Bożey/ modlitwie/ y nabożeńſtwu/ w pokorze y poſłuſzeńſtwie wſzytkim pokázował. *SkarŻyw* 507, 317, 458*marg*; Salacitas – Skłonnoſcz do miełoſczi, gamrathliwosc. *Calep* 939b, 908a; Vcżniom ſwym ná gorze Pan twoy vſty ſwemi Boſkimi záleca: vboſtwo w duchu/ ćichość/ [...] łáknienie y prágnienie ſpráwiedliwośći/ czyſte á niepokaláne ſerce/ do czynienia pokoiu ſkłonność/ y wytrwánie [...] prześládowánia. *LatHar* 264, 187.

skłonność czyja [*w tym*: *pron poss* (*3*), *G pron* (*1*), *ai poss* (*1*) (*5*): Y tráfiło ſię iey [*św. Eufrozynie*] z iednym duchownym rozmowę mieć: ktory gdy poznał iey ſkłonność/ y ná pánieńſki á zakonny ſtan Boze powołánie: vpominał ią áby nie mieſzkáiąc dobre myſli ſwoie pełniłá *SkarŻyw* 13; *LatHar* 234; *SkarKaz* 42a; ſkłonność twoiá do złego, nie rozum Twoy, zwiodłá ćię *CiekPotr* 53; Iednák dáleko lepiey do krolow Práwá przyſádzáć/ [...] dla pewnieyſzego rządzenia/ y niedoſtátkow ludzkiey do złego ſkłonnośći. *SkarKazSej* 697b.

wyrażenia: »skłonność ku dobremu« (*2*): *GlabGad* O7; Indoles, ab Inolesco fit per interpositionem d literae, Przirodzenie/ Rozum/ Dofćip/ Skłonność ták ku dobremu yáko ku złemu. *Mącz* 168d.

»skłonność do grzechu, ku grzechowi (-u)« [*szyk zmienny*] (*9*:*7*): *BielKron* 225v; Nie grzech tedy zoſtawa po odpuſzczeniu/ ále ſkłonność ku grzechowi *WujJud* 90; A tę ſkłonność ku grzechowi podczˉás piſmo grzechem zowie/ nie iżeby właſnie grzechem byłá/ ále iż z grzechu pochodźi/ y do grzechu nas ćiągnie y przywodźi *WujJud* 102v, 77, 90v, 102v; [*sakrament małżeństwa został ustanowiony*] áby ludzie zákazáney nieczˉyſtośći ſproſnego y bydlęcego życia [...] vſtrzec ſię mogli: á iżbj też ſkłonność nátury ku grzechowi/ zá pomocą y zá lekárſtwem máłżeńſtwá świętego/ mogłá od grzechu być záchowána. *KarnNap* F3; [*św. Antoniusz*] ſkoro wychowány w náukách podroſł: niebeśpieczˉnośći ſię y vpadku młodych lat ſwoich/ y ſkłonnośći wrodzoney do grzechu boiąc [...] : przyiął ćiáſny żywot rády Páńſkiey *SkarŻyw* 542, 271; O Bożeˉ/ [...] rácż w nas wſzelákie ſkłonnośći do grzechow vmartwić *LatHar* 445, 236, 597; Skłonność do grzechu/ nie ieſt grzechem: ále vczynienie grzechu/ to grzech. *SkarKaz* 348b, 348b*marg*, Oooov, Oooo2v.

»skłonność do złego, ku złemu« [*szyk zmienny*] (*9*:*3*): [*piszą o Sokratesie*, *że*] gdy ieden vcżony napirwey vznał j [...] ſądził go być

złich obyczaiow [...]. [*Sokrates na to*:] Prawdać prawi ieſt iż ia mam wſobie ten niedoſtatek z przyrodzenia y ſkłonnoſć ku złemu tak iako mie ten poſądził, wſzakożem [...] *GlabGad* L8v; *Mącz* 168d; *KuczabKat* 395; [*św. Wilhelm*] Zmłodu nic ſię ku dobremu niemiał/ y owſzem do wiela złego złą ſkłonność po ſbie pokazał *SkarŻyw* 164, 459, 560; Procliuitas – Skłonnoſcz dozłego. *Calep* 852a; *WujNT* 546; IZ niekárność wielką dáłá ludźiom z przyrodzenia do złégo ſkłonność *SarnStat* 570; Z wielką ſię ſkłonnośćią do złego ludźie rodzą *SkarKaz* 420a; *CiekPotr* 53; *SkarKazSej* 697b.

Szeregi: »skłonność a chciwość« (*1*): Emacitas, Skłonność á chćywość ku kupowániu. *Mącz* 102c.

»skłonność i chęć« (*1*): O Boże/ [...] rácz dáć ſercom náſzym nieodmienną ſkłonność y chęć ku (Boſkiey) miłośći twey *LatHar* 617.

»i krewkość i skłonność« (*2*): [*św. Bernardyn wyznał Tobii*:] mam zámiłowáną piękną Pánnę przed bramą Kámelią/ [...] á oná [...] widząc iáko młody y vrodziwy/ á iákie ſą śieći ſzátáńſkie/ y krewkość przyrodzenia ludzkiego/ y ſkłonność do złego: bałá ſię/ áby ſerce do iákiey białey głowy nie przyſtało. *SkarŻyw* 459, 271.

»namiętność i skłonność« (*1*): Ráczże zleczyć/ przedźiwny cudotworco/ ruſzoną powietrzem rozliczných namiętnośći/ y do grzechow ſkłonnośći/ grzeſzną duſzę moię. *LatHar* 236.

»skłonność i popędliwość« (*1*): Po odrodzeniu/ iuż nie mieſzka grzech w ćiele náſzym/ ále tylko ſkłonność y popędliwość ku grzechowi *WujJud* 77.

»pożądliwość i (ani) skłonność« [*szyk 2*:*1*] (*3*): W vſpráwiedliwionych grzech mieſzkáć więcey niemoże [...]: áczkolwiek ſkłonność ku grzechowi w nich przebywa/ y pożądliwość *WujJud* 102v; *WujNT* 546; Pożądliwość y ſkłonność do grzevhu nie ieſt grzechem *SkarKaz* Oooo2v.

2. *Predyspozycja*, *zdolność*; *nawyk*, *przyzwyczajenie*, *słabość* (*12*):

skłonność ku czemu (*2*): Ut fert natura aliquid facere, To czinić ku czemu kto skłonność z przirodzenia ma. *Mącz* 241d; Vena, scribendi natura, Chuć/ skłonność przirodzenia ku piſániu wierſzów. *Mącz* 479b.

skłonność(*-i*) *czyja*(*-e*) [*pron poss*] (*5*): iſz ſię święći nierodzili z cnotámi/ ále na nie także robili: á złe ſkłonnośći ſwe pilnośćią y pracą z śiebie pełli/ y ogrod ſercá ſwego także z Adámá zárážony/ w poćie czołá ſwego czyśćili. *SkarŻyw* 121, 26; Tey my nieczći vchodząc/ á cnotę wſtrzymawáłośći y zwyćięátwá ſkłonności ſwey ćwicząc/ bárzo rádźi pośćim. *SkarKaz* 121a, 387b. *Cf Wyrażenie przyimkowe.*

Wyrażenia: »skłonność przyrodzenia, z przyrodzenia; przyrodzona skłonność« (*1*:*1*;*1*): *Mącz* 241d, 479b; Bo także bydło dobre ſwoie ćieleſne/ z przyrodzoney ſkłonnośći obmyśla/ y o nie ſię ſtára: o duſzę ktorey nie ma wieczney y rozumney/ nie dbáiąc. *SkarKazSej* 658a.

»złe skłonności« [*szyk 4*:*2*] (*6*): wſzakożem to wſzitko rozumem ſwym y dobrem nałogiem w ſobie vmorzył, y ku lepſzemu ſkłonnoſć onę złą obrocił. *GlabGad* L8v; Boſki narod był tych: ktorzy ácż [...] ſkłonną do złego náturę [...] wzięli: wſzákże pośileni łáſką Bożą/ [...] ſprzećiwili ſię złym ſkłonnośćiom ćieleſnym/ y świeckim. *SkarŻyw* 268, 121, 264, ále od tego P. Bog rodźice dáie/ áby z nich [*z dzieci*] ſkłonności złe/ iáko z roley nieczyſtey chwaſty wykorzeniáli *SkarKaz* 420a, 387b.

Szereg: »przyrodzenie i skłonności« (*1*): iákośmy ná tákim zakonie Chrześćiáńſkim/ ktory ieſt przyrodzeniu y ſkłonnośćiom náſzym świeckim y ćieleſnym przećiwny/ przeſtali? *SkarŻyw* 26.

Wyrażenie przyimkowe: »z [*czyjej*] skłonności« (*1*): Suopte nutu, Z własney ſwey skłonności. *Mącz* 436a.

3. *Łatwość ulegania czemuś*, *podatność na coś* [*ku czemu*] (*7*): kwiat iego [*szafranu*] czknienie czyni y ſkłonnoſć ku wraczaniu y ſtolcze pobudza *FalZioł* I 33c; Domowa Gorczicza częſtho iedziona od ludzi/ czyni ſkłonnoſć ku cieleſnym rzeczam. *FalZioł* I 50c; Iż poſpolicie zarażeni Ludzie Morowem powietrzem wielką ſkłonnoſć ku ſpaniu maią *FalZioł* V 66v, I 50d, V 4a, 42v, 67v.

4. *Życzliwość i różne jej przejawy*: *sympatia*, *przystępność*, *ogłada*, *uprzejmość*, *zgodność* (*32*): A wſzakoſz z obudwu ſię ſtron trzeba obawiać/ iżeby poważność w ſproſtną ſrogość/ á ſkłonność w błazeńską lekkość nieprzemięniáłá ſię. *KwiatKsiąż* D4; Singularis humanitas et suavissimi mores, Oſobliwa skłonność y wdzięczne obyczáye. *Mącz* 157b, 157b; AEquanimitas – Ziczliwoſzcz, Skłonnoſzcz. *Calep* 34a.

skłonność ku komu (*8*): *MiechGlab* *2; Lepor Humanitas, Modestia, Mansuetudo, Eruditio, Facilitas fere idem, Obtinemus ipsius Caesaris summam erga nos humanitatem. Otrzimawamy v Ceſárzá naywiętſzą skłonność ku nam ma oſobliwy ná nas wzgląd. *Mącz* 157b; niechby ie tych náuk wyuczyli/ ktoreby ie y do wſzelákiey ku ludźiam ſkłonnośći/ y do dobre^go^ pánowánia ćwiczyły *ModrzBaz* 47; á potym [*pan Tarnowski*] pochwaliwſzy onę Báworſkiego ślách-ćicá/ ku ſwemu kmiećiowi łáſkáwą ſkłonność/ rzekł/ że nieináczey máią być rozumiáni kmieće/ gdy powinnośći ſwey doſyć vczynią/ y czyńſz záp łácą/ iedno iáko ſąśiedźi. *ModrzBaz* 47v, 11v, 47v, 127. *Cf* »skłonność jednego ku drugiemu«.

skłonność przeciw(*ko*) *komu* (*7*): *OrzRozm* L4; Propensio, Chuć, Wola/ Skłonność przećiw komu. *Mącz* 288b, [114]c, 159a, 447c; [*po śmierci Barbary*] Byłá mu [*Zygmuntowi Augustowi*] daná zá Małżonkę/ drugá corká. Tegoſz Ferdinándá z domu Rákuſkiego [...]/ biáłá głową/ we wſzyſtkich dárach/ od miłego Bogá/ dobrze obdárzona/ cnotam/ świętobliwośćiam/ pokoram/ y miłośierdźim przećiwko vbogim/ tákże y ſkłonnośćiam/ przećiwko káſzdemu. Byłá nápełnioná. *BiałKaz* Kv. *Cf* »skłonność jednego przeciw drugiemu«.

skłonność czyja [*w tym*: *G sb* (*5*), *G pron* (*1*)] (*6*): Tam żem ia dobrze pobacził wielką ſkłonnoſć miłoſci twey ku ludziom vczonym *MichGlab* *2; Widźiałeś ná weſelu Krolewſkim Arcykſyążę Ferdynándá/ niemowił z nim żaden z iego Dworzan/ [...] y przyſtęp trudny do niego [...]: á wſzákoż nie ieſt rzecz ſłuſzna nam Polakom/ przykłády obcych Pánow chwalić/ czym by ſye ſkłonność KRolow náſzych przećiwko nam nieznośną hárdość podnieść mogłá. *OrzRozm* L4; *Mącz* [114]b; *ModrzBaz* 47v. *Cf* »skłonność jednego ku, przeciw drugiemu«.

W połączeniach szeregowych (*11*): Facilitas, Latwiość/ Powolność/ dobroć/ Skłonność. *Mącz* [114]b; Affabilitas. Luckość/ Skłonność/ Cnotá. *Mącz* 119a, 288b, [297]c, 312c; *BiałKaz* Kv; Także też gwałtownik [...] nie będźie mogł dźiatkam ſwoiem ſtánowić praw ćichośći/ vkłádności/ y ku ludźiam ſkłonności: ponieważ ludźie młodego wieku máią to ſobie zá rzecż piękną y oſobną/ rodźicow ſwych we wſzem náśládować. *ModrzBaz* 11v; chłopſka krew nigdy niemoże życźliwą álbo przyiázną być ślácheckiey krwi. Zá tákiemi słowy [...] żadna ſkłonność/ żadne dobrowoleńſtwo/ żadne miłośierdźie/ y żadna ſpráwiedliwość w Rzeczypoſpolitey być niemoże. *ModrzBaz* 19; ták iż niedźiw/ że zták wielkiey cnoty/ y zták wielkiey mądrośći/ one słowá pełne vkłádności/ ſkromności/ y ku ludźiam ſkłonności poſzły. *ModrzBaz* 47v; ále záprawdę [*prawa*] tákowe ſą/ że nas od vporu/ ſwowolności/ y okrućieńſtwá/ y od inſzych wad hámuią: á wiodą nas do mądrośći/ ſkromności/ ſkłonności/ y do inſzych wſzelákich cnot. *ModrzBaz* 72, 10.

W przeciwstawieniu: »skłonność ... gorna powaga« (*1*): Więc bych záś tego chciał/ żeby tá wſpaniáłość niebyłá przykra/ iedno pomieſzána z wdzięczną ludzkoſcią/ przyſtoiną krolewſkiemu ſtanowi: [...] A w tho niechay by thák trefiał/ iżby go áni zelżyłá zbytnia ſkłonność/ áni záſię przywiodłá w nienawiść gorna powagá. *GórnDworz* Ii2v.

Zwrot: »skłonność [*komu*] okazać« (*1*): Compraehendere aliquem humanitate, Ludzkość/ skłonność komu okázáć. *Mącz* 318a.

Wyrażenia: »skłonność jednego ku drugiemu, przeciw drugiemu« [*szyk 1*:*1*] (*1*:*1*): *ModrzBaz* 2v *cf* »sprzyjazna skłonność«, 19v *cf* »skłonność abo układność«.

»łaskawa skłonność« (*3*): Zły ieſt trwáłości ſtroż boiáźń: á záśię dobrotliwa ku káżdemu y łáſkáwa ſkłonność wierna ieſt y do

wieczności. *ModrzBaz* 127, 47v, 67v.

»sprzyjazna skłonność« (*1*): Abowiem te dwie rzeczy [*dowcip i mowa*] miedzy ludzmi ſprzyiázną iednego przećiw drugiemu ſkłonność naywięcey mnożą *ModrzBaz* 2v.

Szeregi: »ludzkość, (a, i) skłonność« (*4*): Me facilitas hominis delectat, Luckość á skłonność yego mnie wielmi rozkoſzuye. *Mącz* [114]b; Obtinemus ipsius Caesaris summam illius erga nos humanitatem, Mmy álbo znamy oſobliwą ludzkość y skłonność przećiwko nam. *Mącz* 447c, 159a, 318a. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»łatwość a skłonność« (*1*): á nawięcey w Xiążętach y ich dziatkach ſliczne to ſą rzeczy/ na ktore wſzyśći ludzie wielki wzgląd mayą/ w ktorych obyczáiach y wewſzyſtkim żywoćie/ łatwość á ſkłonność bywa miłowana á/ powagá chwalona. *KwiatKsiąż* D4. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ubłaganie i skłonność« (*1*): Záś do łácnego vbłagánia y łáſkáwey ſkłonnośći/ temi słowy nas nápomina: Ieſli odpuśćićie ludźiom wyſtępki ich/ odpuśći y wam Oćiec wáſz niebieſki: A ieſli nieodpuśćićie [...]/ tedy y Oćiec wáſz niebieſki nie odpuśći wam *ModrzBaz* 67v.

»skłonność albo układność« (*1*): Powiedzże iáko może w całośći ſtać ſpoſob dobrego rządu/ iedno gdy porownánie miedzy obywátelmi poſtánowione będźie: ktore ponieważ niemoże być vczynione z ſtrony bogactw/ áni z ſtrony rodzáiu/ áni z ſtrony roznośći ſtanow/ tedy iednák potrzebá/ áby z ſtrony ſkłonnośći ábo vkładnośći iednego ku drugiemu było porownánie *ModrzBaz* 19v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

α. *Dowody*, *przejawy życzliwości* [*czyje*] (*1*): [*Potyfar do Józefa*:] A zaſz tak zły człowiecże to przyſtało tobie Za me wielkie skłonnoſći roſpomni to ſobie Tobiem wierzył y garła y ſzwey maiętnoſći A tys ſie ſmiał pokuſić o me poczćiwoſći *RejJóz* I2v.

5. *Poważanie*, *szacunek*, *oddanie* [*czyja ku komu*] (*2*):

wyrażenie: »powolna skłonność« (*1*): To niechay będzie oſwieczony á wielmożny panie pirwſze oznaiomienie moiey powolney skłonnoſci ku waſzey P M. przez ten dar mały *WróbŁołtGlab* A5.

Szereg: »powolność i skłonność« (*1*): DWie nawiętſze przićżinie ſą [...] Przec ci ktorzy nieiakie kśięgi miedzi poſpolſtwo ludu wypuſzczáią, niektorim ie panom znakomitim przypiſuiąc offiaruią. [...] aby powolnoſć y ſkłonnoſć ſwą, ktorąż ku takowym panom maią, im iawnie vkazali. *MichGlab kt*v.

6. *Namiętność*, *popędliwość* (*2*): passio animae, sklonnoscz, pobudzenye, namyąthnoscz, zasmączenye *BartBydg* 108b, 108b.

7. *Przymus*, *presja*, *nacisk* [*czego*] (*1*):

Zwrot: »z skłonności czynić« (*1*): A iáko Bog wolna rzecż ieſt/ nic z muſu nie czyni: ták tę wolność z przyrodzenia/ [...] dał człeku [...]: nie ták iáko beſtye/ ktore z ſkłonnośći nátury/ czynią to/ do czego ich wiedzie przyrodzenie/ rády nie rády. *SkarŻyw* 259.

8. *Właściwość*, *natura*, *charakter* (*1*):

Wyrażenie przyimkowe: »z skłonności« (*1*): Z tąd myśl, wola, inne wſzytkie śiły/ ták ſię bárzo ná wſzem pokáźiły/ iż z ſwey ſkłonnośći/ ćiągną záwſze ku wſzelákiey złośći. *ArtKanc* F10.

9. *Siła*, *potęga* (*2*):

Wyrażenia: »przyrodzenia skłonność« (*1*): Quasi per caliginem cernitur vis naturae, Yákoby przeze mgłę patrzemy ná przyrodzenia skłonność. *Mącz* 31d.

»skłonność w żywiołach« (*1*): SPherámi źiemię w koło obległymi; Ozdobić niebo/ duchy chwálebnymi; Skłonność w żywiołách/ rozliczną miárkować/ A ich niezgodą/ świát w ozdobie chować *GrabowSet* V4v.

10. *Działanie*, *ruch* (*3*): *Mymer*[1] 21; Actus, sklonnoscz, vczynek *BartBydg* 4b; Po ſkłonnośći poznáć dźiećię/ ieſli czyſte y proſte ſpráwy iego. *SkarKaz* 42a.

11. *Złączenie*, *zjednoczenie* [*ku czemu*] (*1*):

Wyrażenie: »przyrodzona skłonność« (*1*): [*marg*/ Zmartwychwſtánia dowody (–) A naprzod/ gdyż duſze nieśmiertelne ſą/ y máią przyrodzoną ſkłonność ku ludzkim ćiáłam iáko cżęści człowiecże/ tedy ták rozumieć mamy/ iż to ieſt przećiwko przyrodzeniu/ áby wiekuiśćie od ciał oddźielone były. *KuczbKat* 90.

AĆ

SKŁONNY (*183*) *ai*

skłonny (*182*), **skłońny** (*1*) *CzechRozm* (*3*:*1*).

-o- (*41*), -ó- (*2*) *Mącz* (*31*:*2*).

comp i sup (*39 + 1*) (n(a))skłonniejszy (*40*), **[**skłonniezszy**]**; -ejszy (*3*), -éjszy (*1*), -(e)jszy (*36*).

sg m N skłonny, skłonniejszy (*61*). ◊ *A* skłonn(e)go, skłonniejsz(e)go (*7*), skłonny (*1*). ◊ *I* skłonnym (*9*), skłonn(e)m (*1*) *GórnDworz* (*2*:*1*). ◊ *f N* skłonnå, skłonniejszå (*9*), skłonn(a) (*3*). ◊ *G* skłonn(e)j (*2*). ◊ *A* skłonną, skłonniejszą (*6*). ◊ *I* skłonną (*5*). ◊ *L* skłonn(e)j (*1*). ◊ *n N* skłonn(e), skłonniejsz(e), skłońniejsz(e) (*11*). ◊ *G* skłonn(e)go (*1*). ◊ *A* skłonné, skłonniejszé (*5*); -é (*2*), -(e) (*3*). ◊ *pl N m pers* skłonni, skłonniejszy (*34*). *subst* skłonné, skłonniejszé, naskłonniejszé (*11*); -é (*1*) *SienLek*, -e (*1*) *BiałKat*, -(e) (*9*). ◊ *G* skłonnych (*2*). ◊ *D* skłonnym (*3*). ◊ *A m pers* skłonn(e), skłonniejsz(e) (*5*). *subst* skłonn(e) (*2*). ◊ *I m* skłonn(e)mi (*2*) *Mącz*, *ModrzBaz*, skłonnymi (*1*) *SkarKaz*. ◊ *L* skłonnych (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Zwrócony w jakimś kierunku* [*ku komu*] (*1*):

Wyrażenie: »oczy skłonne« (*1*): Ale oczy moie były skłonne ku wiernym na ſwiecie aby ſiedzieli ſemną *WróbŻołt* 100.

2. *Łatwo ulegający czemuś*; *mający upodobanie*, *pociąg do czegoś*; *opowiadający się za czymś*; *zdolny do czegoś* [*w tym*: *ku czemu* (*58*)] (*100*): *GlabGad* O8v; Lud on barzo ieſt ſkłonny ku cżaromy ku wrożeniu. *MiechGlab* [89]; *RejKup* p5; Ale iż wyele bogoboynych á proſtych ludźi/ [...] ácz nye ſą ku onym nowym miſtrzom y náukam ich ſkłonni/ yednák [...] ſłyſſąc álbo czytáyąc dowody z piſmá S. w błąd/ álbo przynamnyey w nyeyáką wątpliwość/ ſye vwodzą *KromRozm II* a2; A iż to Pan bog bacżył po Zydziech/ iż byli ſkłonni ku bálwochwálſtwu bárzo/ chcąc ie od tego odwieść á oderwáć/ vſtáwił im przykazánie ſwoie áby iednego Bogá chwalili *BielKron* 36; *KwiatKsiąż* D; Compositus in ostentationem, Ku butnośći álbo chełpieniu skłonny. *Mącz* 310b; Atque historiae magis idoneus: alius compositus ad carmen. Quint. Ieden ku piſániu hiſtoriey drugi ku wierſzóm ſnadnieyſzy/ ſkłonnieyſzi. *Mącz* 310b; Salax, Yurzny skłonny ku nieczyſtośći. *Mącz* 364d; Homo voluptuosus, Skłonny ku roskoſzy. *Mącz* 507c, 288b, 507 c [*2 r.*]; ábowiem bogáctwo poſpolicie roſpycha człowieká/ y vcżyni go hárdem/ vpornem: á vboſthwo záſię/ lekkiem/ y ku zdrádzie ſkłonnem. *GórnDworz* Hh8; thák záſię mam zá wymowionego tego/ kthory da ſie zwyćiężyć tey źwirzęcey miłośći/ ku ktorej s krewkośći człowieczeńſtwá ták bárzo ieſt ſkłonny: by iedno w niey będąc/ pokazał ſie być nie ledákim: to ieſt y obyczáimi/ y dworſthwem/ y wſzeláką godnoſcią. *GórnDworz* Ll3v, Ii5v, Ii6; *KuczbKat* 425; przeto ſobie táką Rádę obieráli/ ktora ie [*starych waleczników*] do thego [...] przywodźiłá [...]: áby vſtáwiczńie w pracy będąc żadney roſkoſzy mieć nie mogli/ by ſnadź przes to potym nie vpádli (iako ieſt nátura Ludzka k temu ſkłonna) *BielSpr* b4v; przeto rozumiał to być zpożytkiem Rzeczypoſpolitey/ gdy ćiężey pijáne karano/ iáko ku wyſtępkowi ſkłonnieyſze/ niżli trzeźwie. *ModrzBaz* 82v; *PaprUp* A4v.

skłonny do czego (*38*): ále przedśię białe głowy [...] do błędu y do wyſtępku Páweł świádczy) ſkłonnieyſze ſą. *ModrzBaz* 49, 6v; Páweł S. funduiąc v Grekow wiárę S. gdy ie ſkłonne ieſzcże ná początku wiáry do hárdośći/ y do nie zgody á rozerwánia ktore zniey roſtą/ być bacżył: pilnie ich prośił y vpominał *SkarJedn* 155, 358, 378, 382; [*św. Atanazyjusz*] Wyroſwſzy z dziećińſtwá/ wielkie znáki dał po ſobie/ iáko/ ſkłonny był do nábożeńſtwa y od Bogá ná ſtan duchowny obrány. *SkarŻyw* 388; ſtrożowie náſzy Aniołowie/ do pokuty nas y powſtánia vpominaią/ y dobrodzieyſtwá Boſkie nam ludziom/ do zápomnienia duchownych/ á do rzeczy świeckich ſkłonnym/ ná pámięć przywodzą. *SkarŻyw* 557, 120, 310, 542; bo

ludźie záwſze ſkłonnieyſzy do wymyſłow/ niż do prawdy. *NiemObr* 148; Furax – Skłonni do złodzeiſtwa. *Calep* 442b; Sociabilis – Skłonni do towarziſtwa. *Calep* 987a, 1024b; gdyż chłop doniczego ná świećie ſkłonnieyſzy/ iáko kraść. *GostGosp* 40; Człowiek ſkłonny do nowości rad ſię kocha w rozliczności *LatHar* +5v, 376, 396; Ludzie ſą bárzo ſkłonni do zgorſzenia ze złego życia przełożonych ſwoich/ á zwłaſzczá káplanow. *WujNT* 76, 462; Wielki znák przyſzłe^go^ żywotá w mlodych/ iż będą dobremi/ gdy do kośćiołá y nabożeńſtwá/ y boiáźni Bożey ſkłonnymi ſię pokázuią *SkarKaz* 42b, 418b, 489a; **[**vćiekł Herculius do Maſsilij/ [...] mąż do wſzelkiey ſrogości y okrućieńſtwá ſkłońny *EutropGlicz* O4v**]**. *Cf* »skłonny do dobrego«, »skłonny do grzechu«, »skłonny do złego«.

skłonny do kogo (*1*): A z ſtrony Zydow dźiwnie do wiela bogow ſkłonnych/ było bárzo niebeśpieczno o trzech im perſonách w boſtwie powiádáć. *SkarKaz* 274b.

skłonny czemu (*1*): Acż więcey ſkłonnych/ zbytkowi ſzkodnemu *GrabowSet* Y2.

skłonny w co (*1*): Stárość żądzą á lákomſtwem bywa ſtrawioná: nie iżeby tak o wſzyſtkich trzymać miáno/ ále iż wżdam w ty wyſtepki podług lat ſkłonnieyſzy byváyą ludźie. *KwiatKsiąż* C4v.

skłonny gdzie (*1*): Po chęći poznáć dźiećię gdźie ſkłonne ieſt. *SkarKaz* 42a.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): Ale/ iż Człowiek ſkłonnieyſzy záwżdy bywa ktemu/ co ſye iemu lubi/ niż ktemu co ſye mu godźi *SienLek* 31v.

W połączeniu szeregowym (*1*): y ku ktorym byśmy rzeczom ſprzyrodzenia ſkłonni á ſtoſowni álbo godni byli/ ku tym nawięcey chuć á vśiłowánia náſze przykłonione máyą być *KwiatKsiąż B.*

W przeciwstawieniach: »skłonny ... odwrocony, trudny« (*2*): pámiątkę iego. [*Chrystusa*] tymi obrázy vſtáwiczńie ſobie wznawiamy [...]. A tego nam potrzebá/ zwłaſzczá żechmy ludźie ku źiemſkim rzeczam bárzo ſkłonni/ á ku niebieſkim wielmi trudni. *WujJud* 48; *WujJudConf* 63.

Wyrażenia: »chęć skłonna« (*1*): o to ſię káżdy ma naywięcey ſtáráć/ [...] áby chęć ſwą rozumowi poddał. Abowiem nie bez przyczyny oni wielcy Philoſophowie o tem piſáli/ iże cnoty záśiádły w chęći do obyczáiow ſkłonney *ModrzBaz* 6v.

»skłonny ku dobremu, do dobrego« [*szyk 3*:*2*] (*3*:*2*): *GlabGad* O2; ábowiem gdzieby pan s przyrodzenia ku dobremu nie był ſkłonnym/ wſzytká pracá Dworzáninowá byłá by prożna *GórnDworz* Kk2; wyznawam/ [...] iż przyrodzenie moie/ ſkłońnieyſze ieſt ſámo w ſobie ku złemu więcey niż ku dobremu. *CzechRozm* 206v; [*św. Sabba*] nie był pyſzny/ ále iáko pokornym przyſtoi/ poddány/ ſpokoyny/ w mowie niewſzeteczny/ á do wſzego dobrego ſkłonny. *SkarŻyw* 328; *GórnRozm* I3.

»skłonny do grzechu, ku grzechowi, ku grzeszeniu« [*szyk 4*:*2*] (*1*:*3*:*2*): Abowiem młodzieńſkie láta ſkłonne a rychłe ſą ku grzeſzeniu *KwiatKsiąż* C, D4v; Pronus in vita. Skłonny ku grzechóm. *Mącz* [325]d; *GórnDworz* Aa2; że ludźie ym ſą krewceyſzy y ſłabſzy/ á ku duſznym niemocam to ieſt grzechom ſkłonnieyſzy/ tym więcey lekarſtw y cżęśćiey potrzebuią. *KuczbKat* 420; *LatHar* 31.

»łatwie ſkłonny: (*1*): Wargi rumione [...] człowieka dobrze [z]drowego znamio. [...], acżkolwie ku wſzitkiemu łatwie ſkłonnego wſzakoż więczey ku dobremu niż ku złemu. *GlabGad* O2.

»od młodości, z młodości skłonny« [*szyk 7*:*3*] (*5*:*5*): bo wſzelki człowiek od młodośći ſkłonnieyſzy ieſt ku złemu *BibRadz Eccli* 17/13; *BiałKat* 51; *BiałKaz* K2v; Gdyż rzeczy tákowych ſerce człowiecże/ ſkłonne ku złemu od młodośći ſwey/ poznáć y wyrozumieć nie może. *CzechRozm* 209, 116, 205v; Ten z młodośći będąc do rzeczy duchownych y Boſkich ſkłonnym ſkoro [...] podroſł [...] przyiął ćiáſny żywot rády Páńſkiey *SkarŻyw* 542, 271; Rácż vchować vpadku y pośliźnienia/ ludźie z młodośći lat ſwych do grzechu ſkłonne. *LatHar* 31.

»myśl skłonna« (*4*): Záśię [*dworzanin*] bacżąc myſl páńſką ſkłonną ku cżemu nieprzyſtoinemu/ iżby ſmiał przećiwko temu mowić *GórnDworz* Ee3; S ſercá wychodzą myſli. Myſlićie złe rzeczy w ſercach wáſzych. Miſl [*!*] ſerdeczna ſkłonna ieſt ku złemu. *GrzegŚm* 30; *BiałKaz* K2v; *SkarŻyw* 271.

»skłonny z nałogu« [*szyk 1*:*1*] (*2*): *LatHar* 135; Acz porubſtwo y báłwochwálſtwo [...] nigdy nie były dozwolone: Wſzákże iż Pogánie/ z záſtárzáłego nałogu złego byli do oboygá ſkłonni/ [...] zdáło ſię Duchowi S. oboygá tu znowu zákázáć. *WujNT* 462.

»z przyrodzenia skłonny« [*szyk 9*:*3*] (*12*): [*w szkole słyszałem*] iakoby wſzelka niewiaſta by też niewiem iaka thedy ona z ſwego przrodzenia [*!*] ku nieſtatkom ieſt barzo ſkłonna *BielŻyw* 133; *LubPs* K; ktory [*prosty lud*] ſprzyrodzenia ſwego dáleko ieſt ſkłonnieyſzy ku bałwochwálſtwu/ á niſſli ku ſſtzerey á prawdziwey chwale Boſkiey. *KrowObr* 94, 62v; *BibRadz* I 18c *marg*; nie wierzę temu/ ąby lud ná świećie z przyrodzenia ku wymowie mądrey ſkłonnieyſzy był nád Polaká. *OrzRozm* Q3v; *KwiatKsiąż* B; *GórnDworz* Gg4, Kk2; tego ſię trzebá ſtrzedz/ áby miedzy dźieweczkámi chłopiętá nieprzebywáły/ á zwłaſzczá gdy iuż z dźiećińſtwá ábo z chłopięcego wieku wyraſtáią/ bo ten wiek z przyrodzenia ku pożądliwośći ćieleſney bárzo ieſt ſkłonny *ModrzBaz* 11; *KochWr* 30; Ieſli ſtára ſię o vmartwienie tych námiętności/ do ktorych ieſt ſkłonny z przyrodzenia/ ábo z nałogu. *LatHar* 135.

»z rodzaju swego skłonny« (*1*): GRzech [...] z námi poſpołu rodźi ſie/ y w ćiele náſzym dźiedźiczy/ żeſmy iuż wſzyſcy z rodzáiu ſwego/ odwroceni ſą od dobrego/ á pochopni y ſkłonni ku złośći *WujJudConf* 63.

»serce skłonne« [*szyk 3*:*1*] (*4*): A ktho iedno dla tego pocżćiwie cżyni/ áby był widzian/ ten ſie s cnotą fáłſzywie obchodzi/ [...] gdyż ku cżemu inemu/ á nie k niey/ ſkłonne ieſt iego ſerce. *GórnDworz* D6; iż ſerce Cżłowiecże ſkłonne ieſt ku złemu z młodości ſwoiey *CzechRozm* 116, 205v, 209.

»smysł (*a.* umysł) skłonny« (*4*): Oſtátecznie Pan zwiérzchnié obyczáie chce ſobie miéć: áby smyſły/ które od młodości ſkłonne ſą ku złośći/ Páná Bogá wyznáváli *BiałKat* 51; *RejPosWstaw* [110^2^]; Smyſł y myſl náſzá/ do złego ſkłonna ieſt od młodośći/ ktoſz będźie od grzechu prożen? *BiałKaz* K2v; *SkarŻyw* 271.

»skłonny do złego, ku złemu« [*szyk 12*:*10*] (*11*:*11*): *GlabGad* O2; Ieſli ſie teſz przyda ktoremu vpáść w iaki grzech/ (iákoſmy ſą ſkłonni s przyrodzenia ku złemu) tedy nápominamy/ aby żáłował/ iż Páná Bogá rozgniewał *KrowObr* 62v; *BibRadz Eccli* 17/13; *GrzegŚm* 30; Sproſna roſkoſz/ zámyka w ſobie plugáwe námienienia niegodne zbytki/ ktemu też vmyſły w pokuſach ku złemu ſkłonne/ ktore ſie im mocnie nie ſprzećiwiáią *RejPosWstaw* [110^3^]; *BiałKaz* K2v; [*pożądliwości*] wiodą ná zátrácenie: á ty záś płyną ze złego onego ſkárbu ſercá złego/ á záráz od młodośći ku/ złemu ſkłonnego. *CzechRozm* 205v, 116, 206v, 209; zoſtáłá teſz y władza właſney woley/ iſz cżynić co chcem możem: ále ták słábá y ſchorzáłá/ iſz do dobrego bárzo leniwa y niepotężna/ á do złego bárzo ſkłonna. *SkarŻyw* 262, 263, 268, 271, 491; A ktemu náſzę náturę z vłomności y krewkości ſwey/ ku złemu ſkłonną/ [*pijaństwo*] nieináczey iáko oley wlany ná ogień/ do więtſzych roſpuſt rozżarza y roſpala. *WerGośc* 204; *GórnRozm* 69; *Calep* 852a; *LatHar* 3; *WujNT* 607; IZ niekárność wielka dáłá ludźiom ſkłonnym do złego/ ku dopuſczeniu fáłſzów y oſzukániu śmiałość *SarnStat* 761, 137.

Szeregi: »łatwy a skłonny« (*1*): Ad liberaliter vivendum facile contentus, Ku rządnemu żyćiu bárzo łatwi á ſkłonny. *Mącz* 447b.

»pochopny i skłonny« (*2*): iż ieſli białegłowy ſą pochopnieyſze/ y ſkłonnieyſze ku grzechowi [...] niż męſzczyzni/ á przedſię mimo to wſzytko/ więcey ſie ſtrzymywáią od złego [...] niż męſzczyzni: tedyć [...] godnieyſze ſą onych vpominkow/ kthore zá cnotą płyną *GórnDworz* Aa2; *WujJudConf* 63.

»skłonny, (i) popędliwy« (*2*): *KrowObr* 116; Pronior ad iracundiam, Skłonnieyſzy Popędliwſzy ku gniewu. *Mącz* [325]d.

»skłonny a (i) rychły« (*2*): A kto vchramuie znałogu, bywa łżywy/ fałſzywy obłudny/ [...] wſzakoż wſzitkim rzeczam ſkłonny y

richły ku namowieniu. *GlabGad* P7v; *KwiatKsiąż* C.

»skłonny i sposobny« (*1*): á oni ku Matematice/ y ku Boskiey Metaphiſice ſkłonnieyſzy y ſpoſobnieyſzy ſą. *KwiatKsiąż* K2v.

3. *Chętny*, *gotowy*, *skory* [*w tym*: *k*(*u*) *czemu* (*20*)] (*29*): Albo vwarziwſzy izop z bożem drzewkiew (*!*) w wodzie á ten okładaiącz naparzay maciczę/ zimne nieczyſthoſci z macicze wywiedzieſz/ y ſkłonną ku poczęciu vczyniſz. *FalZioł* I 66d; *SeklWyzn* c4v; Oni nie dbáiąc nic ná iego mowę á nie będąc skłonni ku miłoſierdziu poczęli nań ſiec *HistAl* F8; GDy wiele złoczyńcow o ieden wyſtęp ná mękę máią być zdáni: Sędźia then ma porządek chować/ áby tego pierwey kazał męczyć kthorego by rozumiał być ku powiedźieniu prawdy ſkłonnieyſzego *GroicPorz* ii2v; Alexánder Papieſz vſtháwił kożdey niedziele w kośćielech [...] Wodę święconą/ áby ſie wierni kropili/ dla odpuſztzeniá grzechow powſzednich [...]/ ále iżeby ludzie ktemu ſkłonnieyſzy byli/ dał obfite odpuſty. *KrowObr* 70v, 3v; ále ku ktorey kto ſtych wypocżytánych nauk godny á ſkłonny będzie/ tey niechay miedzy inſzymi obrawſzy náſladuie. *KwiatKsiąż* K, A3v; A iż to świádectwo około ſkłonney ku grzechow przepuſzczeniu woley Bożey/ y wiárę náſzę pomnaża/ y żywi nádźieię/ y miłość zapala *KuczbKat* 416, 270; *ModrzBaz* 72v; á owi/ Co ku zwádźie ſkłonniéyſzy/ niż ku pokoiowi/ Z myśli ſwéy hárdéy byli do gruntu zniſczéni *KochProp* 6; *ActReg* 141; wſzákże ku rozmnożeniu ſkárbów y pożytku króleſtwá náſzego tym ſkłonnieyſzy bydź mamy: z których króleſtwá y poddánych náſzych pożytków/ moglibyſmy ſłuſznie opátrowánia czynić. *SarnStat* 82.

skłonny do czego (*7*): Greki rozmáitymi kácerſtwy nápoione/ przyuczyli/ iż ták ſkłonni byli do tárgania iedności kośćielney/ z ktorey ſię ná koniec w wielkim vporze wyłączywſzy/ poginęli. *SkarJedn* 169; gdy ſłyſzał o kim Ian S. iſz był do czynienia iáłmużny ſkłonnym/ odwiodwſzy go ná ſtronę pytał z weſelim: iákoś ſię ſtał ták miłośiernym/ czy ſprzyrodzenia/ czyli ſam ſię z ſobą biedząc? *SkarŻyw* 100; Ná vbogie [*św. Rupert*] ták był do miłośierdzia ſkłonny/ iſz im rozdáiąc/ ſam ſię vbożył *SkarŻyw* 230, 337, 527; *LatHar* 453; *SkarKazSej* 670b.

skłonny na co (*1*): Iáko ći ludzie ſkłonni y gotowi byli ná wſzytkie poſługi y roſkazánie Ceſárſkie: ále o poſłudze y oddániu powinnośći Bogu málo ábo nic nie myślili. *WujNT* 170.

cum inf (*1*): trzebá ſię pilnie wyſtrzegáć/ áby żołnierze poſtronni/ przewiedźiawſzy onę kráinę w ktorey służą/ y mieyſcá iey ſpoſobnieyſze wypátrzywſzy/ [...] ná koniec przewiedźiawſzy wſzytek ſpoſob walczenia tych v ktorych służą/ niebyli ná potym ſkłonnieyſzi y chćiwſzi podnieść woynę przećiwko nim *ModrzBaz* 110v.

Ze zdaniem dopełnieniowym (*1*): *SkarŻyw* 337; ále cnotá nie ma być naięmna/ ále ſpráwiedliwa/ y ſkłonna do tego co P. Bog/ y zakon iego/ y dobry rozum każe. *SkarKazSej* 670b.

W połączeniach szeregowych (*3*): Ignoscens, Skłonny ku odpuſzczeniu/ Láskáwy/ Nieſurowy/ Latwie ſie da przepráwić. *Mącz* 251a; Pronus per Metaphoram significat, Popędliwy/ Latwi/ Skłonny/ Chćiwy k czemu. *Mącz* [325]d, 310b.

W przeciwstawieniach: »nierychły ... skłonny« (*1*): Hey iákoś ieſt miłośierny/ y pełny łáſkáwośći/ Pánie Boże? iáko nie rychły ku rozgniewániu/ á ſkłonny ku zmiłowániu? *LatHar* 562.

Wyrażenie: »serce skłonne« (*2*): Swięty Wacław poſłał do Rzymá/ áby mu oćiec Papież dopuśćił być w ſtanie duchownym/ ponieważ ſerce iego więcey ſkłonne ieſt ku ſłużbie Bożey niż ku ſwieckiey ſpráwie *BielKron* 323; RAcz nam też dáć [...] ſerce do ſłużby świętey twoiey ochotne/ y w niey gorące/ do miłośierdźia ſkłonne *LatHar* 453.

Szeregi: »skłonny i chciwy« (*1*): *ModrzBaz* 110v *cf cum inf.* [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skłonny i gotowy« (*1*): *WujNT* 170 *cf skłonny na co.* [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»skłonny a popędliwy« (*1*): Accusatorius animus, Skłonny á popędliwy ku oskarżeniu. *Mącz* 75b. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

4. *Życzliwy*, *przyjazny* (*26*):

skłonny do kogo (*1*): Ktemu y to przydał/ áby iey [*władzy królewskiej*] cudzoźiemcowi niedawano: iż tákowi ludźie nie ták bywáią ſkłonni do drugich narodow iáko do ſwych. *ModrzBaz* 75v.

skłonny komu (*2*): A przetho chczeli Dworzánin pokázáć widome białeygłowie miłość ſwą/ y vczynić onę ſobie ſkłonną/ rychley czym inym niż liſty [...] może przyść do tego *GórnDworz* Cc4; *BiałKat* 153v.

skłonny k(*u*) *komu* (*10*): Inclinatus ad causam plebis, Skłonny ku ſtronie poſpolſtwá. *Mącz* 57c, 115d, [297]c, 423d, 474a, 510b; Tákżeśćie tego WM. wſzyſcy doználi/ żeć pychy żadney w nim niebyło/ był ku káżdemu ſkłonny/ nikim niegárdźił/ nikim ſię nigdy niebrzydźił. *BiałKaz* I4; day niech wſzyſcy znamy/ Iáko/ ćiebie mnożnego/ ſkłonnym k ſobie mamy *GrabowSet* Ev; *PaxLiz* E2v; *KlonFlis* G2; **[**A od tego cżaſu krol był więcey ſkłonnieyſzy y nábożneyſzy ku Prokopowi bacżąc go mężá ſwiętego *JanKosz-Żyw* E8**]**.

skłonny przeciwko komu (*5*): Humanus, Ludzki/ łáskáwy. skłonny przećiwko ludziam. *Mącz* 157b, 159a, [169]b; Trefiło ſie thák/ iż ſie iey [*Kammie żonie Sinata*] rozmiłował Sinorix [...]: á gdy żadną miárą przyść kthemu niemogł/ áby w miłości znał ią przećiwko ſobie ſkłonną: rozumieiącz ták [...]/ iż mężá miłowáłá prawdziwie/ kazał tego Sinatá zabić *GórnDworz* Y5v, Bb2v.

W połączeniach szeregowych (*10*): Facilis et liberalissimus homo, Człowiek wielmi dobry skłonny y powolny. *Maćz* [114]a; Officiosus, Posłuſzny/ Pilny/ Skłonny/ Chętliwy ku káżdemu/ Prácowity. *Mącz* 115d; Affabilis et hoc affabile. Dobrotliwy/ Lucki/ Skłonny człowiek. *Mącz* 119a; Addictus vel deditus, Chutliwy/ Vkłádny/ Skłonny *Mącz* 288b; Benignis uti aliquibus Láskáwe/ skłonne/ vkłádne k ſobie znáć. *Mącz* 510b, 115d, 157b, 423d, 508b; iż dworna páni ma być piękną/ vcżćiwą/ ſtáteczną/ báczną/ ſkłonną/ ludzką: ma vmieć zábáwić/ á nie wniść do nikogo we złe mnimánie *GórnDworz* X5.

Wyrażenia: »skłonna chuć« (*1*): Nam neque authoritate quisquam apud me plus te valere potest neque voluntare, Nikt bo nie yeſt którego bych ya ſobie ták wyſoko łáską ważył/ á ku ktoremu bych też skłonnieyſzą chuć y vprzeymość miáł yáko ku tobie. *Mącz* 474a.

»słowko skłonne« (*1*): y więcey ſobie káżdy człowiek iedno ſłowko ſkłonne/ iedem naymnieyſzy znák ludzkośći tákowey białeygłowy waży/ niż naywiętſze záleczánki *GórnDworz* Xv.

Szeregi: »ludzki, skłonny« Indue hominem, Bądz ludzki skłónny przećiwko ludzióm. *Mącz* [169]b; Philantropos. Latine quasi amator hominum, hoc est humanus, Ludzki/ skłonny ku ludzióm. *Mącz* [297]c. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»skłonny i życzliwy« (*1*): Sunt tui studiosi, Są skłonni k tobie y żiczliwi. *Mącz* 423d.

5. *Podatny na coś* [*w tym*: *ku czemu* (*7*)] (*12*): Też tym ludziom ktorzi ſkłonni albo opuchlinę maią/ y też ktorzy maią kamień w ſobie/ y ktorzi maią zatkanie w wątrobie, vcżiń ſirop tym obycżaiem [...] *FalZioł* I 13b; Też Imbier z miodem przyprawiony/ ieſt więczey zagrzewaiączy niżli z czukrem przyprawiony/ Acżkolwiek oboy ieſth dobry tym ktorzy ſą ſkłonni ku paraliżowi *FalZioł* III 12d; CIiała krwie nieczyſtey/ wilkoſci złych á zbytnich pełne/ wprożnowaniu/ w obżarſtwie/ w ſmilſtwie vſtawicżnen przebywaiącze/ ſą naſkłonnieyſze ku zarażeniu powietrza. *FalZioł* V 61; Owocze przyrodzenia wodnego nie ſą zdrowe. Bo krew wodną mnożą/ ku nakażeniu barzo richło ſkłonną. *FalZioł* V 64, V 61 [*2 r.*], 72; Acutis morbis adolescentia, magis patet, Ku chorobam ſą skłonnieyſzy młodźi ludźie. *Mącz* 283c.

skłonny do czego (*3*): iáko na przykład wźiąwſzy zdrowégo [...] człowieká/ w którym [...] członek káżdy/ łatwie dobré zdrowié/ á to że mu niczego niezbywa/ áni nie doſtawa pokázuie: który to/ dźieby był goręcſzy/ źimnieyſzy/ wyſchleyſzy/ álbo wilgotnieyſzy/ niżby mu potrzebá/ álbo ſkłonnym do choroby wielkiéy/ [...] oſądźić go możem *Oczko* 12v; A iż téż ſą commlexie/ które ćiáło otworzyſtſzé/

á do potu ſkłonnieyſzé máią *Oczko* 20v, 29.

skłonny na co (*1*): Toż niedopuſzcża cżłowiekowi aby rozum ſtraćił. gdy iuż na tho cżłowiek ieſt ſkłonny. *FalZioł* IV 1c.

6. *Szlachetny* (*1*):

Wyrażenie: »skłonne obyczaje« (*1*): Perpolita humanitate vita, Wielmi ludźkiemi skłonnemi obyczáymi obdárzony żiwot. *Mącz* 308b.

Szereg: »ludzki, skłonny« (*1*): *Mącz* 308b *cf Wyrażenie.*

7. *Prowadzący*, *zmierzający do czegoś*; *pobudzający do czegoś*, *powodujący coś* [*w tym*: *do czego* (*3*)] (*4*): *ActReg* 139; Iáko dáleko więcey vrząd Krześćijáńſki ma ſię ſrożyć ná tych/ ktorzi ſproſnym málowániem/ wirſzámi nieucżćiwemi/ poſtáwámi/ pochodem/ y tańcámi do wſzelákiey wſzeteczności ſkłonnemi/ y inſzemi pobudkámi wſzytkich do Wenuſá wpráwuią *ModrzBaz* 53v; Lecż zbytnie ſkoki do wſzeteczności ſkłonne/ á ſproſnością pachnące/ niech będą oddalone od ludu *ModrzBaz* 55v.

skłonny ku czemu (*1*): Wilkich ſye tedy rzeczy trzebá wiárować/ bo ſą ſkłonne ku ſkáżeniu. *SienLek* 5v; **[**BAcżąc Fortunat/ iże chorobá iego/ ſkłonnieyſza ku śmierći byłá/ niżli ku zdrowiu: wezwał ſynow ſwych do śiebie *HistFort* I8**]**.

8. *Zbliżający się do jakiegoś stanu* (*1*):

Wyrażenie: »ku dołu skłonny« (*1*): ábowiem wſzytki rzeczy ná świećie ze czworgá záczęćia ſą/ z ogniá/ z wietrzności/ z wody/ y z źiemie: dwoie záczęćié ſubtylné/ á przeto lekkié á chybkié/ ku gorze ſye máią/ ogień y wietrzność: drugié dwoie tułowów ſą grubſzych/ á przeto też połápnieyſzé y ćięſzſzé y gnuśnieyſzé/ ku dołu ſkłonné *SienLek* Vuu.

9. *Zbliżony barwą*, *przybierający kolor*, *odcień* [*ku czemu*] (*4*): [*nawrot*] Kwiatki z ſiebie wypuſzcża ku białoſci ſkłonne, też ku żołtoſci/ y ku brunathnoſci to ieſth rozmaytey barwy *FalZioł* I 49c; Agreſt ktory ieſt pożołciały ku cżyrwonoſci ſkłonny/ ieſt kruwki cierpniączy y barzo kąſaiączy w ięzyk *FalZioł* I 155d, I 115a, V 10.

10. *Pochyły* (*2*): Acelivis, skłonny *BartBydg* 3b; Geneigt. Pochyły/ et skłonny. Pronus. Proclicus. *Calag* 231b.

11. *Wyrażenie*: »sprawy skłonne« = *podboje* (*1*): [*Krakus*] Był to Pan wielkiey ſławy v poſtronnych, Ktorą mu czuyna biegłość w ſpráwách ſkłonnych Rycerſka dáłá: á ktemu w pokoiu, Rząd, ſpráwiedliwość, gotowość do boiu. *KlonKr* A2v.

Cf **NIESKŁONNY**

AĆ

SKŁONOŚĆ *cf* **SKŁONNOŚĆ**

SKŁOŃNY *cf* **SKŁONNY**

SKŁOPOTAĆ (*2*) *vb pf*

Oba o *oraz* a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* kłopotać się).

inf skłopotać (*1*). ◊ *praet 2 sg m* -ś skłopotáł (*1*).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu s.v. kłopotać.*

Zmartwić, *strapić*, *zasmucić*, *przygnębić* [*kogo*, *co*] (*2*): (*did*) Sumnienie ſię ſmieie ſplebana. (–) Natoć przydzie gdy nauką Nieumis/ nić muſzys ſztuką. Dzwonkiem/ kłątwą/ viatikiem/ Grozba/ ſwarem/ wielkim krzykiem. Ale czie wietſzy wſtid będzie Bo ſnac znaia twoy błąd wſedzie. O toż y thego ſkłopotal Iako wezgrzebiach vmotal. Iż iuż niewie czo ſſobą rzeć Iako ſwini przydzie vmrzeć. *RejKup* l2v.

Zwrot: »sobie głowę skłopotać« (*1*): Niechać na mię kto chcze to wie Ba wieręć ia wolę zdrowie Nizli ſobie ſwiat zamotać A głowę prawie skłopotać *RejJóz* C8v.

Synonim: *sfrasować.*

Formacje współrdzenne cf KŁOPOTAĆ.

Cf **[SKŁOPOTAŁY]**, SKŁOPOTANIE, **SKŁOPOTANY**

AĆ

[SKŁOPOTAĆ SIĘ *vb pf*

3 sg m plusq skłopotáł się był.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Zmartwić się, *strapić się*, *zasmucić się*: gdi radziła żona Sara Abraamowi/ iſzbi Iſmaela ſyna ſwego [...] z domu odprawił/ y z oną dziewką matką Iſmaela/ zkłopotał ſię bił Abraam/ i ſtroſkany niewiedział co czynić *ErazmNow* 29.

Synonim: *sfrasować się.*

Formacje współrdzenne cf KŁOPOTAĆ (*Errata*).

Cf **[SKŁOPOTAŁY]**, **SKŁOPOTANY]**

AĆ

[SKŁOPOTAŁY *part praet act*

Oba o *oraz* a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* kłopotać się *i* -ały).

sg m D skłopotał(e)mu. ◊ *f A* skłopotałą. ◊ *n A* skłopotał(e). ◊ *pl G* skłopotałych.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Zmartwiony*, *strapiony*, *zasmucony*, *zgnębiony*, *udręczony*:

Wyrażenie: »serce skłopotałe«: O barzo słodkie a miłe słowo/ pochodzy z vſth ſyna Bożego/ ale daleko milſſe w vſſach ſkrużonego grzeſznego człowieka/ iuſz będące[go] w oſtatnym boyu barzo mocznie czieſſąc/ ſerce z fraſowane y ſkłopotałe/ na ten czas w przigodzie. *NowModl* [81]v.

Szereg: »sfrasowany i skłopotały«: *NowModl* [81]v *cf Wyrażenie.*

α. *W funkcji rzeczownika*: BAdz pozdrowion na łaſkawſzi Panie Ieſuſie Chriſtuſie/ [...] ty hoynie vdzielaſz łaſky ſwey/ tiſz nadzyeya y pocziecha wſziſtkich ſkłopotalich *NowModl* [87].

W połączeniu szeregowym: Day Panie [...] bich mogł [...] łaſkawie miłowac cudzoziemca/ żiczliwim bic domowym sługom/ odkupic wieznya/ pomoc przichodniewy/ bronic syroti/ pomagac wdowom/ y ſkłopotałemu *NowModl* [19]v.

2. *Wyrażający smutek*, *przygnębienie*, *udręczenie*: [*Panie Jezu Chryste*] Chwałę y wyelbięcżię za twą zkłopotałą prozbę y barzo pokorne krziſſem na zyemi połoſſenie kiediſz po trzi krocz na kolana ſwe klęknąwſſy proſzileſz Boga oyca [*by oddalił od Ciebie kielich męki*] *NowModl* [76]v.

Synonim: **1.** *sfrasowany.*

Cf **SKŁOPOTAĆ**, **[SKŁOPOTAĆ SIĘ]]**

AĆ

SKŁOPOTANIE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf **SKŁOPOTAĆ**

SKŁOPOTANY (*2*) *part praet pass pf*

ſ-, s- (*2*), **[**z-**]**.

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* kłopotać się); a *jasne.*

sg f A skłopotaną (*2*). ◊ **[***I* skłopotaną. ◊ *n N* skłopotan(e). ◊ *pl D* skłopotanym. ◊ *A m pers* skłopotan(e).**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kłopotać się.*

Zmartwiony, *strapiony*, *zasmucony*, *zgnębiony*, *udręczony* (*2*): Ach nieſtotys miły panie Tos nadobnie łaskaw na mię Widząc mnię tak skłopotaną Ieſzcżeſz iako nową raną Daſz mię tak przed ſobą dręczyć *RejJóz* H5v.

Wyrażenia: »skłopotana dusza« [*szyk zmienny*] (*1*): *WisznTr* 8; **[**Dawid cię nauczi/ Duſzą zkłopotaną ſercem ſkruſzonim y pokornym/ Pan Bog ſię nie brzidzi. *ErazmNow* 72**]**.

[»sumnienie skłopotane«: Niechby go [*człowieka chrześcijańskiego*] tilko wielkie niepożitky/ ktore tu na ſwiecie złoſć z ſobą przinoſy odſtraſzily/ [...] fraſzunek kłopot vboſtwo wzgardzęnie odwſzitkich/ zła myſl nieſpokoyny vmyſl ſumnięnie zkłopotane *ErazmNow* 113.**]**

α. **[***W funkcji rzeczownika*: Puść wolno ſkłopotane y każdą cięſzkość roſtargni. *ErazmNow* 70v.

Szereg: »smutny i skłopotany«: A toſz wczłowiecze rozum ieſt na mieſcu krolewſkim. Radą krolewſką ſą chutliwoſcy/ cieleſne/ Ale nie ty ſproſne/ ony lepſze iako ieſt miłoſć przeciw rodzicom/ miłoſć przeciw bratom/ przyaſń dobra ku wſzitkim [...]/ miłoſć miłoſierdzie przeciw nędznym/ żałoſć przeciw ſmutnym/ y ſkłopotanym. *Erazm-*

Now 24v.**]**

Synonim: *sfrasowany.*

Cf **SKŁOPOTAĆ**, **[SKŁOPOTAĆ SIĘ]**

AĆ

SKŁOT *cf* **SKŁOTY**

SKŁOTY (*9*) *part praet pass pf*

skłoty (*8*), **skłot** (*1*).

o *jasne.*

sg m N skłoty (*2*). ◊ **[***G* skłot(e)go.**]** ◊ *f N* (*praed*) skłota (*1*). ◊ *A* skłotą (*1*). ◊ *n N* skłot(e) (*1*). ◊ *G* skłot(e)go (*1*). ◊ *pl N subst* skłot(e) (*3*).

[*Składnia dopełnienia sprawcy*: *skłoty od kogo.***]**

Sł stp s.v. skłóć, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu.*

1. *Przebity czymś ostro zakończonym*, *spiczastym*; *compunctus Cn* (*3*): Azaſz nie iáwnie Dawid/ Ezáiaſz/ y ini Prorocy wypiſáli á práwie iákoby ná oko wymálowáli ſpoſob męki iego [*tj. Chrystusa*]? Abowiem Dawid powieda/ iż będą ſkłote ręce iego y nogi iego/ á práwie iáko zliczone będą kośći iego. *RejPos* 66v, [105]; **[**O inſzym obráźie Páńſkim/ przez Nikodemá vczynionym/ z ktorego od żydow ſkłotego krew y wodá wypłynęłá/ piſze Athánáſius. *JungaRozwiąz* 339**]**.

a. *W wielu miejscach* (*1*):

W porównaniu (*1*): Po pięći dni ná krzyſz go [*św. Teodora*] przybito/ y przybili mu ręce y nogi/ y mieyſcá táiemne przebodli [...]. Potym wołał mowiąc: Pánie [...] pomni iſz dla ćiebie ná tym drzewie záwiſłem/ przez ogień żelázá y gozdzi przeſzedłem: Proſzę wezmi duchá mego [...]. Zátym mowę zámknął/ á ćiáło iego wſzytko iáko rzeſzoto ſkłote y zdrápáne było. *SkarŻyw* 188.

Szereg: »skłoty i zdrapany« (*1*): *SkarŻyw* 188 *cf W porównaniu.*

2. *Poraniony* (*4*): Rzeźnicy áby wrzedliwego álbo ſkłotego/ y ktorymkolwiek innym obyczáiem niezdrowego bydłá niebili/ y nieprzedawáli/ pod winą wedle poſpolitey vchwały vłożoną. *GroicPorz* f4v; Drudzy iádą ná Záiąc doſwiádczáiąc Chártow/ Bogá tám nie wſpomioną/ iedno wſzyſtkich cżártow. Pácholczyſko z Iáſtrząbem/ zá nimi ſie wlecże/ Koń ſkłoty/ Grzbiet odarty/ s popręgá wyćiecże. *BielSat* C4v; *BielRozm* 22.

skłoty czym (*1*): [*Chrystus do Maryi*:] Widziſs teráz glowę moię rozkoſſną bytz/ przez rany ij boleſci/ ale iutro vzrzyſs cirijim [*!*] ſklotą ij vkorunowaną *OpecŻyw* [79].

3. *Zabity* [*czym*] (*1*):

Wyrażenie: »od własnej ręki skłot« (*1*): O dałby to Bóg wieczny/ by też Cálchás ſkazał Mnie ná śmierć/ y bydź tego potrzebę vkazał: Zebych od właſnéy ręki mieczem byłá ſkłotá/ Wétuiąc com zmieſzkáłá położyć żywotá. *GórnTroas* 61.

4. *Przeszyty*, *przeniknięty bólem* [*czym*] (*1*): A theraz we mnie ſámym iuż więdnie duſſá moiá/ y opánowały mię dni vdręczenia. W nocy kośći moie bywáią ſkłote boleśćiámi [*os meum perforatur doloribus*] *Leop Iob* 30/17.

******* **[***Bez wystarczającego kontekstu*: Scloty, przecloty confossus ..., quasi simul fossus, iaculatus, vulneratus *ReuchlinBartBydg* h3.**]**

Synonimy: **1.** *przebity*, *przebodzion*, *przekowany*, *przepchniony*, *przerażony*; **2.** *podarty*, *podrapany*, *poobrażany*, *poraniony*, *poszarpany*; **3.** *zabit*; **4.** *przerażony.*

Cf **SKŁOĆ**

AĆ

SKŁUCIĆ *cf* **SKŁOCIĆ**

[SKŁUPIAĆ *vb impf*

1 sg praes skłupiám.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Pochylać, *spuszczać*: Skłupiam/ Inclino, demitto. *Volck* Zzzv.

Synonimy: *opuszczać*, *pochylać.*

Formacje współrdzenne cf SKŁUPIĆ.**]**

AĆ

SKŁUPIĆ (*1*) *vb pf*

inf skłupić.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Pochylić, *spuścić*:

Zwrot: »głowę skłupić«: Das Angſicht nider ſchlagen. Oczy spuśćić/ et głowę skłupić. Demittere oculos. Intueri terram demisso capite. *Calag* 112a.

Synonimy: *opuścić*, *pochylić.*

Formacja współrdzenna: *skłupiać*.

AĆ

(SKNAFLOWAĆ) *cf* **[SKNAFLOWANY]**

[SKNAFLOWANY *part praet pass pf*

N sg m skn(a)flow(a)ny.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Spięty za pomocą knafli, *guzików*, *klamer*, *haftek*, *sprzączek itp.*: sknaflovany, przypyąthy affibulatus i⟨d est⟩ connodatus vel fibula ornatus *ReuchlinBartBydg* bv.**]**

AĆ

[SKNOWAĆ *vb impf*

1 sg praes sknowåm.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wiązać, *splatać*, *spajać*: Sknowam/ Connecto, compingo. *Volck* Zzzv.

Synonimy: *zaciągać*, *zawięzować.*

Formacje współrdzenne cf KNOWAĆ (*Errata*).

Cf **SKNOWANIE]**

AĆ

SKNOWANIE (*1*) *sb n*

N sg sknowani(e).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wiązanie, *spojenie*, *węzeł*, *splot*: Nexus, Węzeł/ záwiązánie/ záciągnienie/ sknowánie. *Mącz* 244a; **[***Volck* Zzzv**]**.

Synonimy: *zaciągnienie*, *zawiązanie.*

Cf **[SKNOWAĆ]**

AĆ

[SKOBA *sb f*

N sg skoba.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Narzędzie do usuwania szczeciny ze skóry zwierząt, *skrobak*: Shopa [*!*], Shoba [*!*], Scobl volsella, instrumentum ad pilos evellendos a pelle porci *ReuchlinBartBydg* L4.

Cf **SKOBL]**

AĆ

(SKOBEL) *cf* **SKOBL**

SKOBL (*8*) *sb*

skobl *m* (*3*), **skobł** *m* (*1*), **[skobla]** *f*, skobl *a.* skobla (*4*); skobl *BartBydg*, *ZapWar* (*2*); skobł *FalZioł.* [*Za postaci wątpliwe uznano przypadki pl z tekstów, w których nie ma zaświadczonej pewnej odmianki lub występują dwie pewne odmianki. Formy pl z tekstów, gdzie występuje jedna odmianka pewna, zostały pod nią podciągnięte.*]

o *jasne* (*Cn* o *pochylone*).

sg N skobl (*1*). ◊ *A* skobł (*1*). ◊ *I* skobl(e)m (*1*), **[**skoblą**]**. ◊ *pl G* skobli (*4*) [*w tym*: *m* (*1*), *m a. f* (*3*)]. ◊ *I* skoblami (*1*),

[skobli**]**.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.*

1. *Wygięty w postaci uszka metalowy pręt wbity ostrymi końcami w drzwi lub skrzynię*, *służący do założenia kłódki*, *łańcucha lub kołka w celu ich zamknięcia*; *clavus Cn* (*4*): Też ſztuka niemała wybornego Magneſu/ ku wnętrznemu zamkowi przyłożona: oderwie gi/ y takieſz ſkobł ze drżwi wyriwa. *FalZioł* IV 56a.

W połączeniach szeregowych (*1*): Iakom ya nye naseth spomocznikі na mlyn na dyerszawa [*!*] vrodzonego (valenthego) alexego Sbroyna Raka anym oth byl klothkj skoblem y s wrzeczіadzem a nym pobral skrynye *ZapWar 1537 nr 2563*; **[***InwBiskWłocł 1582/*319**]**.

[*Wyrażenie*: »skobl do drzwi«: za wrzeciądz, klamkę i skobl do nowych drzwi izdebnych pole kuchniej ... 2 gr. *InwBiskWłocł 1582/*319.**]**

Szeregi: **[**»skobl i kłotka«: Podle tych stodół są wrota dębowe wiązane na biegunach dębowych, a drzwi u nich są z tarcic [z] skoblami i z kłódką. *LustrWpol* I 21. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]**]**

»skobl, (i) wrzeciądz« [*szyk zmienny*] (*2*): *ZapWar 1550 nr 2664*; A iście nie dopirko to ná ſwiecie ſłynie/ Iż żadnemu wiernemu włos z głowy nie zginie. [...] Ale zły iż ná ſię wie záwżdy co ſproſnego/ Máca ſkobli potrząſa wrzeciądzá ſłábego. [...] Pilnie pyta ſloſárzá mali mocną kłotkę *RejWiz* 4v; **[**drzwi na zawiasiech, z wrzeciądzem i skoblą *LustrWpol* I 21**]**. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

2. *Część zamka w postaci kołka łączącego wygięty półkoliście pręt z nakładaną na niego metalową listwą z otworem*, *służąca do zamykania* (*1*): A powyada yze ſkrzynye wſchithky wthem ljemvzye othworzone bili, a yedno v lyemvza ſkobli dobil *LibMal 1544/*91v.

3. *Zamek*, *zasuwa* (*1*): W cżeládnych domiech y w gośćinnym złożeniu ſkobli ſtrzedz y podwoiu/ áby nie pſowano: á káżdy gmách gośćinny ma bydź zámcżyſty: gdy gość przyiedźie klucż mu dáć/ á kiedy odiedźie/ záś to rządnie odbieráć od niego. *GostGosp* 22.

4. **[***Rygiel*, *część zamka w postaci ruchomej metalowej sztabki lub pręta*, *wsuwanych do specjalnego otworu*; *repaguli retinaculum Cn*: zavora, Scobl vectis d⟨icitu⟩r illud ferrum, quod in firmatura ostii vehitur *ReuchlinBartBydg* K3.

skobl do czego: kowalowi [...] za skobl do izby na górę i za hak do piwnice ... 9 gr. 9 den. *InwBiskWłocł 1582/*62.

Szereg: »skobl i hak«: *InwBiskWłocł 1582/*62 *cf skobl do czego.***]**

5. **[***Część zamka w postaci specjalnego otworu*, *w który wchodzi rygiel zamka lub zapada klamka*: Item z tejże izby drzwi do komnaty z hantabą i zamkiem, do którego zamku klucza nie było, zginął, i skoblą, w którą zamek zapada. *InwZiemKrak 1577/*32.**]**

6. **[***Drąg*, *pręt metalowy*, *metalowa sztaba u wrót stodoły*:

Szereg: »skobl i kuna« [*szyk zmienny*]: Druga stodoła lepsza [...] wrota 2 na biegunach drzewianych z skobly i z kuną. *LustrWpol* I 21, I 21.**]**

7. *Zawias*, *hak zawiasowy* (*1*): Aspa, skobl *BartBydg* 15b.

8. *Klamra* (*1*):

Zwrot: »imować skoblami« (*1*): Dźiáłowáli téż przed láty/ do ſpuſtów Stáwu Bórtnice/ wyrobiwſzy dwoie drzewá/ włożywſzy kloce ná ſpodek w łożyſko/ wykárbowáli w nich gdźie ony kloce miáły leżéć/ po tym záſye ná ony Bórtnice kładli pokrywki y imowáli ſkoblámi żeláznymi mocno/ y klámrámi *Strum* G2v.

Szereg: »skoble i klamry« (*1*): *Strum* G2v *cf Zwrot.*

9. **[***Narzędzie do usuwania szczeciny ze skóry zwierząt*, *skrobak*: *ReuchlinBartBydg* L4 *cf* SKOBA.**]**

Synonimy: **3.** *klamka*, *kłopot*, *zamek*; **4.** *hak*, *rygiel*, *zawora*; **6.** *drąg*; **8.** *klamra*, *kleszcze.*

Cf **[SKOBA]**, **[SKOBLICA]**

[SKOBLA] *cf* **SKOBL**

[SKOBLICA *sb f*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skobl).

pl A skoblice. ◊ *I* skoblicami.

Sł stp w innym znaczeniu, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

1. *Uchwyt rygla*, *zasuwy* [*czego*]: A tákem ia wſtáłá/ y otworzyłám namilſzemu moiemu/ á ręce moie opływáły mirrą/ á z palcow moich płynęłá mirrá przez ſkoblice reglá [*ad cardines pessuli*]. *BibRadz Cant* 5/5 (*Linde*).

2. *Klamra*: A záſie dwie deſzce poſtáwiſz w kąćiech przybytku/ gdźie ſie ſchodzą ſtrony poboczne. Y będą ony deſzczki ze ſpodku zwárte/ á ná wierzchu ſkoblicámi vięte [*erunt geminatae ... ad anulum unum*]/ tákże y ony dwie w kąćiech temże kſztałtem wpráwione będą. *BibRadz Ex* 26/24 (*Linde*).

Synonimy: **2.** *klamra*, *kleszcze.*

Cf **SKOBL]**

AĆ

[SKOBLICZKA *sb f*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skobl).

sg G skobliczki. ◊ *A* skobliczkę.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Dem. od „*skoblica*” *w niezaświadczonym u nas znacz.* ‘*metalowy pręt zgięty w postaci uszka lub kółka*, *służący do mocowania czegoś*’: y maſz mieć ſkobliczkę támże niedáleko mięſá/ co przez nię ſznur przewleczeſz: á tám ptaká pomáluczku przyćiągnieſz. *CygMyśl* E3v, E2v.**]**

AĆ

SKOBŁ *cf* **SKOBL**

SKOCHAĆ SIĘ (*1*) *vb pf*

3 sg fut skochå sie.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kochać się.*

Rozrosnąć się bujnie, *dobrze się rozwinąć*:

Szereg: »mnożyć i skochać się«: A im tłuſtſza rolá/ Tym pokrzyw więcéy mnoży/ y ſkocha ſie zgołá. *GosłCast* 38.

Synonimy: *rozmnożyć się*, *rozrość się.*

Formacje współrdzenne cf KOCHAĆ.

AĆ

SKOCI (*2*) *ai*

skoci (*1*), **skoczy** (*1*); skoci *SienLek*; skoczy *BierEz.*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skot-).

sg m G skocz(e)go (*1*). ◊ *n A* skoci(e) (*1*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od „*skot*” ‘*bydło rogate*’:

a. *Pochodzący od bydła* (*1*):

Wyrażenie: »łajno skocie« (*1*): Ná boleść tedy Denną [...] Láyno ſkoćie [*errata zmienia*: ták wołowé] z mąką ięczmienną á z miodem w wodźie wárzyć. *SienLek* 122v.

b. *Przeznaczony dla bydła* (*1*):

Wyrażenie: »skoczy chlew« (*1*): Ielen przede pſy vćiekał/ A nie wiedząc gdzie ſiedzieć miał: Do ſkocżego chlewá wbieżał/ By miedzy woły vleżał. *BierEz* R2v.

Synonim: *bydlęcy.*

Cf SKOCIĘCY, SKOCSKI

AĆ

SKOCIĆ SIĘ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOCIEC (*14*) *sb m*

o *jasne*; e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ec).

sg N skociec (*3*). ◊ *G* skojca (*3*). ◊ *pl N* skojce (*1*). ◊ *G* skojcy (*4*), **[**skojc(o)w**]**. ◊ *A* skojce (*3*). ◊ **[***du G* (*cum nm*) skojcu.**]**

Sł stp notuje, *Cn*: *skociec*, *skojciec*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Jednostka wagi stanowiąca 1/48 funta*; *również określona waga srebra służąca jako środek płatniczy*; *duella*, *siciliquus Cn* (*13*): (*nagł*) O wagach. (–) [...] A ſkociecz ma quart 4 *KłosAlg* Ev, H2.

skociec czego (*3*): Wezmi gliny z ktorey garncze czynią/ żołtek iaiowy, aquam vite poł ſkoycza, wodi ſtudzienney dwa funthy/ zmieſzay wſzytko dobrze w doniczy á vczyń z niego iakoby moſkalik *FalZioł* II 20a; *LibMal 1550/*153; Denarius Groſz był v ſtárych dzieſięć skoycy ſrebrá w ſobie máyąc. *Mącz* 79b; **[***TomZbrudzBrul Gen* 22/15**]**.

W połączeniu z liczebnikiem głównym [*w tym*: *liczebnik + skociec* (*6*), *skociec + liczebnik* (*1*)] (*7*): 2 f mrc. Srebra ma łotow 16. A ſkoyczy. 24. *KłosAlg* Ev; A 1. mrc [*srebra*] ieſt 24. skoyce y 96 kwart. á ieden skoćiecz 4. kwarti. *KłosAlg* Hv, H2; Libra argenti quadringenti sestertii, idem, Libra Romana duodecim uncias continebat vel 96. Drachmas, Czini v nas 24. Lotow álbo skoyci. *Mącz* 192b, 79b; [*postanowiliśmy*] Iż trzydźieści y dwá łóty/ á cztérdźieści y ośm ſkoycy/ máią mieć ieden funt *SarnStat* 279; **[***TomZbrudzBrul Gen* 22/15; [*z inwentarza złotnika*:] pas żydowski na czerwony tkanicy, jedwabny, waży 2 grzywnie bez dwu skojcu *InwMieszcz 1569 nr 152*; Czyniono mu [*św. Hilarionowi*] y z mąki á z ziołek polewkę/ ták iż iedzenie y pićie iego ledwie pięć ſkoycow záważyło *SkarŻyw* 958 (*Linde*)**]**.

W połączeniu z liczebnikiem ułamkowym [*liczebnik + skociec*] (*2*): *FalZioł* II 20a; Iſch Napyerwſcha kradzieſz poczal v damyana zlothnyka myſtrza ſuego roku theraſz przeſzlego przed godi, kthoremu srebra polſchoſtha ſkoycza przeſz quarthi vkradl *LibMal 1550/*153.

Szereg: »łot albo (a, i) skociec« (*4*): *KłosAlg* Ev; Nam semiuncia Romana, Ieſt v nas ták wiele yáko łot álbo skociec. *Mącz* 192b, 192b; OPátruiąc téż to/ iż zá róznością wagi y miar wſzelákich w Koronie/ że w káżdym Woiewództwie inákſzé y rózné były/ nierządu ſie záwadzáło [...]: dla czego ná tym Séymie roſkazáliſmy iuż po wſzyſtkiéy koronie poſtánowić iednoſtáyną wagę począwſzy od łótá y ſkoycá. *SarnStat* 279; **[***TomZbrudzBrul Gen* 22/15**]**.

2. *Rodzaj pojemnika* (*1*): Nidi, Koſze álbo skoyce yákie Krámárze do kupiey mieváyą/ yednę kupiá [*!*] od drugiey dzieląc. *Mącz* 246d.

Cf **2. SKOT**

AĆ

SKOCIĘ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOCIĘCY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*
Cf **SKOCI**, SKOCSKI

SKOCINA (*7*) *sb f*
o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skot-); a *jasne.*
sg N skocina (*2*). ◊ *G* skociny (*1*). ◊ **[***D* skocinie.**]** ◊ *A* skocinę (*4*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

1. *Młode bydło rogate mniejszego gatunku*, *zwłaszcza jagnię lub koźlę*; *agnus PolAnt* (*6*): Mowćie do wſzego zboru Izráelſkiego rzekąc: dzieſiątego (dniá) mieſiącá tego/ (niech) wezmą ſobie káżdy ſkoćinę wedle domow oycow/ ſkoćinę ná dom. *BudBib Ex* 12/3; Skociná (záś) zupełna/ ſamiec roczeń będzie/ ktorego miedzy bárány álbo kozlęty obierzećie. *BudBib Ex* 12/5, I 36b *marg*, *Ex* 12/4 [*2 r.*].

2. *Bydło rogate*, *zwłaszcza większe* (*1*): Gdy (záś) dáleko od ćiebie (będzie) mieyſce/ ktore obrał Iehová Bog twoy ku położeniu tám miáná ſwego/ tedy zárznieſz ſkoćinę twoię [*de bobus tuis*]/ álbo drobię twoie/ co dał tobie Iehová/ iákomći roſkazał/ y ieść będzieſz wbronach twoich *BudBib Deut* 12/21.

3. **[***Zwierzę*: Bo przed cżáſy temi [*tj. zanim położono fundamenty pod budowę świątyni Pana*] zapłáty cżłowiekowi nie było/ zapłáty też ſkoćinie [*animalis*] niemáſz *BudBib Zach* 8/10.**]**

Synonimy: **1.** *bydlątko*; **2.** *bydlę*, *bydło*; **3.** *bydlę.*
Cf **1. SKOT**

AĆ

SKOCSKI *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*
Cf **SKOCI**, SKOCIĘCY

[SKOCZĄCY *part praes act*
I sg f skoczącą.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
O wierzbie: *szybko rosnąca*, *wzrastająca dość znacznie w krótkim czasie* (*w nawiązaniu do łac. nazwy* „*salix*”, *którą można wywodzić od* „*salire*” ‘*skakać*, *szybko wyrastać*’): ZNAią wſzyſcy Wiérzbowé drzewo/ zową ią *Salix*, iákoby ſkocząca/ iż práwie ſkokiem rośćie/ gdźie wſádźiſz laſkę wiérzbową. *UrzędowHerb* 378a.
Cf **SKOCZYĆ]**

AĆ

SKOCZEC *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*
Cf **SKOCZEK**

SKOCZEK (*26*) *sb m*
o *jasne*; e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ek).
sg N skoczek (*17*). ◊ *G* skoczka (*3*), skoczku (*2*); -u *LudWieś*; -a : -u *FalZioł* (*3*:*1*). ◊ **[***D* skoczkowi.**]** ◊ *I* skoczki(e)m (*1*). ◊ **[***L* skoczku.**]** ◊ *pl N* skoczkowie (*2*) [*w znacz.* **2.**], skoczki (*1*) [*w znacz.* **1.**].

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Dem. od* „*skok*” ‘*taniec*’ (*1*): (*marg*) Skoki tłuką boki. (–) A pothym [*poczciwy i stateczny człowiek*] nápátrzywſzy ſie onych rozliczných krotofil/ nábęczawſzy ſobie łeb rozmáitemi muzykámi/ ſmáczniey ſobie y zyeść może/ y potym ſobie wdzięczného pokoiku po ſwey myſli vżyć. Acżeſmy ſie iuż też doſyć o tym náſłuchali co ty ſkoczki vmieią/ y do cżego ludzi przywodzą/ to iuż iemu máło do tego *RejZwierc* 165.

2. *Ten*, *kto wykonuje skoki*, *ekwilibrysta*, *akrobata*, *tancerz*; *saltator Calep*, *Cn*; *neurobata Mącz*; *desultor*, *tripudiator Calep*; *ludius Cn* (*5*): Neurobata, qui ambulant supra nervos et funes nerveos, Skoczkowie którzi też po powroziech chodzą. *Mącz* 246b; Nie zaźrzy ſkoczek nic chromemu ſzczudłá/ Ani bogáty vbogiemu pudłá. Nie zaźrzy ſtroyny żebrakowi płátow/ Ani iedynak drugiemu trzech brátow. *RejZwierc* 224; Desultor, Dicitur cuius ars est binos trahere equos, et alternatim ex uno in alterum mira celeritate transultare – Skoczek, ten ktori z konia na kon vmie skakac. *Calep* 311b, 940a; **[**do mnicha chodzą i loiki i retoryki zaraz słuchają [...]. Ato nauka; zaś zabawa u skoczka i u lutnisty na każdy dzień dwakroć; od tego po dwu skutach od osoby skoczkowi na miesiąc, lutniście po skucie także od osoby dawać przyńdzie. *RywKsięgi* 190, 195**]**.

Przen (*1*): PChłá źimie miedzy pczoły/ do vlá polázłá/ Aby tám pożywienie/ wżdy ſobie ználázłá. Y rzekłá ſtárſzey Pcżele/ by ią przechowáłá/ A będę twoie dzyeći ſkakáć náuczáłá. Tá rzekłá/ iuż tám cięgni/ y s ſwoimi ſkoki/ Wolę iż moie będząc/ lecą pod obłoki. A nánoſzą cżymby ſie/ źimie dobrze mieli/ Bo widzę bárzo iákoś/ ſkoczkowie pomdleli. *RejZwierz* 121.

3. *Człowiek bardzo aktywny*, *będący w ciągłym ruchu*, *niespokojny* (*1*):

Szereg: »latacz albo skoczek« (*1*): Bo ieſli ná ſzkápie tedi ſie wierći/ kręći/ biega/ dármo nigdi nie poſtoi. [...] Ieſli też pieſzo/ to álbo przez ſtoły álbo przez ławki ſkacże [...]. Owa niewiem áni rozumiem nacż ſie ony figle iego przygodzą. [...] Azaſz też vbogi ſtárzec nie może ſobie nadobnych á ſtáteczných á ſpokoynych przechadzek vżyć [...]. A potym przyſzedſzy ſiadſzy ſobie v chędogiego

ſtoliká ſmáczných á pomiernych potraweczek ſie náieść [...]. A coż ma ow látácż álbo ſkoczek przed nim? ktoremu ſie łeb nigdy vſpokoić nie może. *RejZwierc* 164.

4. *bot. Euphorbia sp. L.*; *wilczomlecz*, *roślina z rodziny wilczomleczowatych* (*Euphorbiaceae*), *zawiera ostry i trujący sok mleczny*, *wytwarza owoce w postaci torebek*, *z których po pęknięciu wyskakują sprężyście nasiona* (*19*):

a. *Euphorbia lathyris L.*; *wilczomlecz groszkowy a. Ricinus communis L.*; *rącznik pospolity*, *wykorzystywane w lecznictwie jako środki rozwalniające i przeczyszczające*, *ponadto stosowane przy leczeniu chorób skóry*, *mają silne właściwości trujące* (*19*): Też to ziele [*niedośpiałek*] s ſkoczkiem zielem á s kminem kramnym warzone w winie/ á kto by miał kłocie w żiwocie barzo wielkie/ gdi ſię tego napije/ odeidzie boleſć ktora ſię ſmierci rowna. *FalZioł* I 13d; Giraſolis. vel Pentadactillus. Skoczek. Springwurtz *FalZioł* I 62a; Rzeczy poſpolite: ktore przyciągaią z daleka/ a mocznie cżyſcią. Scamonea/ cżemierzycza biała y cżarna/ romanowo ziele wſzelki rodzay iego/ ſłoczek [*!*]/ anabula/ to ieſt pſi mlecz, ſoſnka mnieyſza y wietſza [...] *FalZioł* V 106v, [+3]b, d, I 62b; A niech ſie chronią thych zioł pożywać/ iako skoczżku/ naſięzrzału/ dziewięſiłu/ trzemdały/ lubſzczżku/ żywokoſtu/ pępkowego zielą [*!*]/ przymiotu/ przewrotniku *LudWieś* B3v; Skoczek/ Lathyris, Cataputia, Springkǒrner. *SienLek* 222v, Xxx3v; **[***SzymŁowEnch* +v; SKoczżek/ dla tego rzeczon ieſt/ iże náśienie iego gdy śię doſtoj/ precż wyſkákuie z moſzenek ſwych/ ktore śię od ſłoneczżney gorącośći rozſtępuią gdy vſycháią *Cresc 1571* 280 (*Linde*); *UrzędowHerb* 75a (*Linde*); *Volck* Zzz3**]**.

Zestawienia: »skoczek mniejszy« = *Euphorbia lathyris L.*; *wilczomlecz groszkowy*; *cataputia minor*, *lathyris*, *leptophyllus*, *tithymalus Cn* [*szyk 3:1*] (*4*): Skoczżek mnieyſzi połacinie Cathapucia minor/ roſcie wzw yſzna [*!*] łokieć/ liſthki ma podługowathe/ tłuſte á głatkie/ liſtki na krziż ſkłada, pełne wodnoſci, mleczżne, zwirzchu lathoroſle ma khrothkie á na nich kwiat z okhołkiem iakoby na cżarnym korżeniu, po kwiecie białe zoſtawia ſiemię trzygranowite wnątrz białe/ ſmaku ſłodkiego, á ziarna oboie [*tj. skoczka większego i mniejszego*] maią mocz odmiękcżaiąc trzewa *FalZioł* I 62b; Ziarnka ſkoczżka mnieyſzego ſtłuczżone z lebiodką y z gęſiem ſadłem/ tym dziecięciu brzuch ſtwardziały okładać *FalZioł* I 62d, I 62d, V 104v.

»skoczek wielki (*a.* więczszy)« = *Ricinus communis L.*; *rącznik pospolity*; *cataputia maior Mącz*, *Calep*, *Cn*; *lathyris Mącz*, *Calep*; *cici*, *croton Calep*, *Cn*; *palma Christi*, *ricinus*, *sesamum silvestre*, *seseli cyprium*, *trixis Cn* (*6*): Oley ſkoczżka więczſzego oſipanie na ciele/ y wrzodi mokre na głowie/ y kroſty zauſzne/ y ſzkaradnoſci na ciele: leczy. *FalZioł* I 62d, I 62d; *Mącz* 185d; Croton – Skoczek wielki, dziwnedrzewo[*!*]. *Calep* 272b; Lathyris – Skoczek, et terlicz. Herba quae cataputia maior appellatur *Calep* 584b, 193a.

b. [*Euphorbia amygdaloides L.*; *wilczomlecz migdałolistny*: á to ieſt Skoczek/ który zową *Amigdaloides*, iż ma liſtki długié/ iáko Mygdalowé/ ábo oliwné/ z nieiáką rumieńością ná wiérzchu iákby ſitowié/ pod témi liſtki bywaią iáko duniczki feſołki/ w których naśienié bywa *UrzędowHerb* 75a.**]**

Cf **[SKAKACZ]**, SKOCZEC

AĆ

SKOCZENIE (*1*) *sb n*

N sg skocz(e)ni(e).

Sł stp brak, *Cn s.v. skok*, *Linde brak.*

Ekwilibrystyka, *akrobatyka*, *wymagające zręczności ćwiczenia gimnastyczne*; *saltus Cn*: Palaestra, luctatio, concertatio – Moczowanie, ſkoczenie, zapaski. *Calep* [746]a.

Cf **SKOCZYĆ**

AĆ

SKOCZEŃ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOCZKA (*7*) *sb f*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoczyć); a *jasne.*

sg N skoczka (*3*). ◊ *D* skoczce (*2*). ◊ *A* skoczkę (*1*). ◊ **[***I* skoczką.**]** ◊ *pl I* skoczkami (*1*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

Kobieta wykonująca skoki, *tancerka*, *akrobatka*; *saltatricula Calep*, *Cn*; *saltatrix*, *saltica puella Cn* (*7*): Abowiem to ieſt zła obietnicá y zły ſlub/ ktory ieſt vtzyniony náprzećiwko Pánu Bogu/ y náprzećiwko ſlowu iego/ iákowy teſz był ſlub albo przyſięgę Herod oney Skotzce vtzynił/ ktory Ianá krzćićielá zábił. *KrowObr* 143v; *Calep* 940a; Nie godzi ſię tobie [*Mar* 6/18].) Godziłoć ſię według Zakonu Moyzeſzowego poiąć żonę brátá ſwego: kiedy on brát vmárł bez potomſtwá. Ale brát Herodow ábo ieſzcze żyw był/ ábo przynamniey miał corkę oto tę ſkoczkę. *WujNT* 148, *Mar* 6 *arg;* **[**skoczka saltrix, mulier saliens vel saltum faciens *ReuchlinBart-Bydg* D6v**]**.

Fraza: »skoczka skacze« (*1*): Abowiem ktoby ſie przypátrzył cieleſnemi oczymá do tey dziwney ſmierći [*Jana Chrzciciela*] [...]/ thedyby ſobie wnet vcżynić mogł złą myſl o Pánu ſwoim/ á mogłby ſobie pomyſlić/ iż thu opák potráwy ſtáwiáią: Skoczżká ſkacże/ krol weſoł/ [...] niewiernicy z nim triumphuią/ goduią/ weſeli: á ſwiętego/ á niewinnego cżłowieká ſcięto. *RejPos* 320v; **[***WujPosŚw 1584* II 356 (*Linde*)**]**.

[*Szeregi*: »śpiewaczka i skoczka«: Herod Krol trzeźwi będąc/ rad ſłuchał y ważył ſobie Iana S. Krzćićielá. A popijánu miedzy potráwámi y kubkámi wnet odmienił obycżay/ ábowiem dárował plugáwey śpiewacżce/ y niewſtydliwey ſkoczce głowę onego świętego mężá *WerReguła* 71.

»skoczka alias taniecznica«: Z ſkoczką (*marg*) alias zſtaniecznicą (–) [*cum saltatrice Vulg Eccli* 9/4] niebyway vſtáwiczny: áni iey ſluchay ábyś ſnadź nie zginął wmożnoſći iey. *Księgi-Eklez* C6.**]**

Przen (*2*):

Fraza: »skoczka tancuje« (*1*): O nędzny ſwiecie/ toć vſtáwiczżnie tá ſkoczżká táncuie przed oczymá twemi [*nawiązanie do Mar* 6/21-28]/ á záſlepia nam nędzne oczy náſze iż nie możymy poznáć żadney wády do ſiebie/ á przyiąć prawdy á rády twoiey náſz miły Pánie. *RejPos* 321.

Zwrot: »skakać z skoczkami« (*1*): iż gdzye kogo prawdá ſwięta iáko zły podkład w lubie mieyſce doćiśnie/ iuż ſie káżdy o to pilnie ſtára/ iákoby [...] zácierał á zátłacżał ią iákoby mogł [...]. Zápomniawſzy tego/ iż to iemu [...] ná wielką lekkość [...] wyniść muśi: gdyż káżda omylna á zła rádá [...] muśi wynidź [...] ná wieczżne zginienie iego. A coż po tym kiedy nam miło ſkákáć s tymi ſkoczżkámi/ ábychmy tylko iedno przewodzili myſli á vpory ſwoie. *RejPos* [323].

Synonim: *tanecznica.*

AĆ

SKOCZKOWY (*5*) *ai*

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoczek *oraz* -owy).

sg m L skoczkowym (*1*). ◊ *f N* **[**skoczkowå**]**, skoczkow(a) (*3*). ◊ *pl G* skoczkowych (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Przymiotnik od „skoczek” ‘*roślina*’ (*5*):

a. *Będący częścią skoczka* (*1*):

Wyrażenie: »ziarno skoczkowe« (*1*): Wezmi ziela polney drijakwie/ ziarn ſkoczżkowych więtſzego/ koſtiwału więtſzego/ ſoli/ ſtłucż to wſzytko z ſadłem wieprzowem, [...] prizkładaday [*!*] na priſzcż: goij ſie pod tim *FalZioł* V 71v.

b. *Zrobiony*, *otrzymany ze skoczka* (*4*):

Wyrażenia: »olej skoczkowy« (*1*): kęs mydła iako palecz w oleiu ſkoczżkowym omoczyć y wethknąć w zadek też działa odmiękcżenie. *FalZioł* I 62d.

[»skoczkowa piłłuła«: skoczkove pilluly catapocia *Reuchlin-BartBydg* f5.**]**

»skoczkowa wodka« [*szyk 2:1*] (*3*): SKoczkowa wodka ieſt dobra á tho iż trzewa cżyſci a odmiękhcża/ [...] Parſzywą głowę cżyſci/ zmazy na ciele [...] ſpądza precż. *FalZioł* II 11d, +5c, II 11d; **[***SienHerb* 243b, C#c**]**.

AĆ

SKOCZNIE (*1*) *av*

o *oraz* e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoczny *oraz zwykle w* -e *av*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*

1. [*Szybko*, *żwawo*, *energicznie*: Przetoż mnodzy przy boku towárzyſze iego [*Rektora*]/ Wołáli áby przeſtał/ á w pośmiech ſwoiego Zboru daley nie wdawał [...]. Y z chęćią by był z hárcu [*tj. z polemiki religijnej*] choć po ćichu zbieżał/ By mu był Iezuitá ſkocżnie nie zábieżał. *ŁaszczPogrom* 8v.**]**

2. *Beztrosko*, *nierozważnie*, *pochopnie*, *popędliwie*:

W przeciwstawieniu: »miernie … skocznie«: Z vſt ſwoich káżdy żywie/ iáko ſobie pocżnie/ Báczność miernie pocżyna/ ále płochość ſkocżnie. *BielKom* B8.

Cf SKOCZNO

AĆ

SKOCZNO *Cn s.v. skokiem*, *skacząc*; *Linde XVII w.*

Cf **SKOCZNIE**

SKOCZNY (*9*) *ai*

o *jasne.*

sg m N skoczny (*2*). ◊ *A* skoczn(e)go (*1*). ◊ *f N* skocznå (*2*). ◊ **[***I* skoczną.**]** ◊ *n A* skoczné (*1*). ◊ *pl N m pers* skoczni (*2*). *m an* skoczni (*1*) [*cum sb*: *koziełki*]. ◊ **[***A subst* skoczn(e).**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

1. *Sprawny w wykonywaniu skoków*, *zwinny*, *szybki*; *agilis*, *ales*, *celer*, *dexter*, *levis*, *velox Calep* (*7*): Ales, velox, celer – Prętky, skoczny. *Calep* 51a.

a. *O ludziach* (*3*): Węgrowie ſą Ludźie lekkozbroyni w Páncerzách s Tarczą á z Drzewem/ ná Koniech rownych/ ieżdżą [...]. Pieſzego Ludu nie bywa z ich Narodu lecż s poſtronnego/ ále Cakłowie/ Hayducy/ Márthalauſy/ Słowacy/ ći ſą bárzo ſkocżni pieſzo/ gdzie przidźie w Gorách/ żaden ich nie zwalcży *BielSpr* 66, 66; **[**S proſtáć przodkowie twoi mieczem bili/ Co chybá/ to w łeb/ nie wiele krocżyli/ Wżdy Cżech/ Swed/ ſkocżny Niemiec nie raz rzekł/ Fryt/ Gdy od nich był bit. *StryjGoniec* M**]**.

Szereg: »prędki, skoczny« (*1*): Hetman álbo inny ſprawcá [...] mieli tho ſobie zá oſobną wielką pomoc/ iż ku potkaniu poſtronnemu/ miedzy dwá iezdne iednego pieſzego/ prędkiego/ ſkocżnego/ s ſtrzelbą álbo s poćiſki iákimi ſtáwiáli/ ktory y ná tę y ná owe [*!*] ſtronę przechodźił/ wychodźił/ przed konie y miedzy konie/ cżyniąc ſzkody nieprzyiaćielom *BielSpr* 17v.

b. *O zwierzętach* (*2*): Hoedi petulci, Kozięłki trykliwi ſzkoczni [*!*] ktorzi ſie rádźi trykáyą. *Mącz* 296c; zátym z nieodbytych Ręku [*Józef*] ſie chce wyślizną̨ć mocnych iádobitych/ Lecz oná [*Jempsar*]/ iák gdy lwicá krwáwopienna wpádnie/ Skoczné źrzébiątko młodé/ chce vłápić ſnádnie/ [...] Skoczy nań/ á śćiſka go obiemá rękomá *GosłCast* 60; **[***ŁaszczPogrom* 14**]**.

2. *O wierzbie*: *szybko rosnąca*, *wzrastająca dość znacznie w krótkim czasie* (*1*): Pátrzay iáko ſkocżna wierzbá od mátki odćiętá Wynika z małego prętá. *KlonŻal* C2v.

3. [*O tańcu*: *żywy*, *połączony z dynamicznymi ruchami*, *podskokami*; *choreusas*, *saltatorius Cn*: pozwolmy im theż luxum áby roſkoſznie żyli/ ná cżćiach bywáli/ cáły dzień obiad ſtroili/ rozmáite potrávy ſobie wymyſláli/ także y tańce nowe cżynili/ gonione/ cielęcże/ myſze/ gęſie/ ſkocżne/ Cynary/ włoſkie/ pomorſkie/ pleſzne/ chłopſkie. *PostępekPrCzart* 61v; A choćże Ruśinowi zágra ná bándorze/ A on przećię rozumie że to ná fuiárze. Woli ſkoczne drobuſzki kołem ſobie toczyć/ Niżli chybką gálárdę/ áby raz wyſkoczyć. *ZbylPRozm* D2v.**]**

4. *O łacinie używanej przez Niemców*: *której wymowa nie jest płynna*, *potoczysta*, *swobodna*, *wprawna*, *bez przerw* (*1*): Słyſzyſz to Marćinie: Cży po Niemiecku cżyli po Láćinie Mowi ten Kryxman: wie go kát co gdacże/ Iężyk mu ſkacże. [...] Aż mi grzmi we łbie tá Láćiná ſkocżna/ Bo foremnieyſza niż náſzá potocżna. *KlonFlis* H3v.

5. [*Pulsujący*:

Zestawienie: »skoczne żyły« = *tętnice*: Száłwiey/ Ruty/ Teſznikú po cżęśći iedney/ z trochą octu zwierćiawſzy: Przyłoż ſobie ná pulſy álbo ſkocżne żyły *SienHerb* 541b.**]**

Synonim: **5.** *pulsowy*.

Cf **SKOKLIWY**, **[SKOKNY]**

AĆ

SKOCZONY (*2*) *part praet pass pf*

G sg m skocz(o)n(e)go (*2*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Który został wykonany skokiem [*na co*] (*2*): Gdy ná weſele iádą̨/ Kmieć wieźie tłumoki/ Twarz bába vwáłkuie/ idźie w lepſze wſkoki. Pomoże gonionego/ y Gęſiego tańcá/ Wygra cżáſem ná głowę̨/ ſkocżonego ſzańcá. *BielSat* D2 [*idem*] *BielRozm* 26.

Cf **SKOCZYĆ**

AĆ

SKOCZY *cf* **SKOCI**

SKOCZYĆ (*139*) *vb pf*

o *jasne.*

inf skoczyć (*27*). ◊ *fut 2 sg* skoczysz (*6*). ◊ *3 sg* skoczy (*31*). ◊ *3 pl* skoczą (*3*). ◊ *praet 3 sg m* skoczył (*35*). *f* skoczyła (*7*). *n* skoczyło (*4*). ◊ *3 pl m pers* skoczyli (*5*). *subst* skoczyły (*3*). ◊ *imp 2 sg* skocz (*3*). ◊ *con 2 sg m* byś skoczył (*1*). ◊ *3 sg m* by skoczył (*1*). ◊ *3 pl m pers* by skoczyli (*1*). ◊ *impers* **[**ma się skoczyć.**]** ◊ *con* by się skoczyło (*1*). ◊ *part praet act* skoczywszy (*11*).

Sł stp notuje, *Cn s.v. skaczę*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Wykonać skok*; *exsultare*, *salire Vulg* (*21*): Odpowiedział pan Kriſki/ Niechcę ia być pánie/ iáko on/ ktory rozebrawſzy ſie do koſzule/ gorzey ſkocżył/ niż poki ſkakał w kábacie *GórnDworz* C8v.

W porównaniach (*2*): Pan Bog ſam przidźie/ á zbáwi was. [...] Ná ten cżás ſkocży chromy iáko Ielen *Leop Is* 35/6 [*przekład tego samego tekstu*] *RejPos* 3.

W przen (*w antropomorfizowanym opisie gry w szachy*) (*3*):

Zwroty: »do kuchniej skoczyć« = *o ruchu króla przy roszadzie* (*2*): Krol poſpolicie ſwego mieyſcá pilen/ A wſzákoż może ſwemu też być ślen. Bo w okrąg ſiebie wſzytki mieyſcá trzyma/ Kto ſie náwinie/ to go y ſam ima. A kiedy głodzyen/ do kuchniey rad ſkocży/ Dokąd s pirwſzego mieyſcá nie wykrocży. *KochSz* A3v, B.

»na stronę skoczyć« (*1*): Bábie ſie prożno náwiyáć: y w oczy/ Y w zad vderzy/ ná ſtronę też ſkocży. *KochSz* A3.

Przen (*15*):

Zwroty: »skoczyć psiego« = *znaleźć się w trudnej sytuacji*, *wpaść w tarapaty*, *przeżyć przykrość*, *niepowodzenie* (*4*): Nuż Pychá z Nieczyſtotą wſzák ie dobrze znamy [...]. A bez tych żadna roſkoſz práwie być nie może/ Strzeſzże ſie tedy pilno nędzniku nieboże. Wierz mi że cie wywiodą ná głębią z miáłkiego/ Ani ſie ſam obacżyſz kiedy ſkocżyſz pſiego. Bo wierz mi iż z tych káżda bez brzytwy ogoli/ A gdzye kogo vſzcżypnie/ iáko wrzod to boli. *RejWiz* 31v; Lecż wierz mi iż poczekaſz/ áż do dniá ſądnego/ Niż Pan zgárnie pſzenicę/ s kąkolu cżarnego. A ták rádzęć ſtoy pilnie/ przy náukach iego/ Bo ieſli ſie vnieſieſz/ wierę ſkocżyſz pſiego. *RejZwierz* 108, 53; *RejZwierc* 239v.

»skoczyć psiego« = *umrzeć* (*4*): A cożto ieſt zá roſkoſz/ coż zá dobre mienie/ Pieniądze w ſkrzyni leżą by márne kámienie. Ani ludzye áni on [*bogacz*] nikt ich nie pożywie/ A ieſzcże ieſli ktemu nábył ich fáłſzywie. Nie folguiąc ni Bogu/ á ſkubąc bliźniego/ Zápomniawſzy iż ze wſzem przydzye ſkocżyć pſiego *RejWiz* 14, 85;

Widzę brácie ſtąpaſz pyſzno/ Niewiem być ná dobre wyſzło/ Boć nie długo cżekáć tego/ Ze też zá mną ſkoczyſz pſiego. Gdy cudzy grob oględuieſz/ Przecż tego nie vpátruieſz/ Iżeć rychło ma ná to przyść/ Iż też w tákim ſam muśiſz być. *RejZwierc* [238], 272v.

»skoczyć psiego« = *być zgubionym* (*1*): Y tobieć chory nieboże Ten Pop thu nicz niepomoże Niebędzieli Pana twego Laſty [*lege*: łaski] wierę ſkoczys pſiego *RejKup* m5.

»skoczyć tura« = *podjąć ryzyko*, *zdecydować się na niebezpieczny krok*, *ważyć się na śmierć* [*szyk zmienny*] (*2*): Lecz ſye nic nie dźiwuię: bo miłość téy mocy/ Ze przed nią námężnieyſzy rycérz turá ſkoczy. Ale iákóż nie ſkoczyć dla miłégo człeká? By téż ſobie vſczérbić którym rokiem wieká. *PudlFr* 58; **[**Gdyby im [*Tatarom*] záſkoczyli/ gdzie ich zwykła dziurá/ Skoczyłby tám nie ieden w morze Pontſkie turá. Tákby ich mogł wygubić/ zburzyć/ wybić prędko/ A drudzyby nośili v nas záwżdy pętko. *WerPobudka* C3v**]**.

»skoczyć wzgorę« = *umrzeć* (*1*): Poſel ſie tu ſtoiać ſmieie A gardian ſziedzać mdleie. Drzą mu ręcze twars blednieie Mniſzy widza iż truchleie. [...] Tu na fránczyſca wolaią By mu pomogl nárzekaią. [...] Ale niepomogl franczyſek Skoczyl pretko wſgorę mniſek. *RejKup* c8.

a) *Żywymi ruchami okazać radość* [*w czym*] (*3*): ſkoro vſłyſzáłá Elżbietá pozdrowienie Máriey/ ſkoczyło dźiećiątko w żywoćie iey *WujNT Luc* 1/41.

Zwrot: »skoczyć od radości, z radością« = *exsultare in gaudio Vulg* [*szyk zmienny*] (*1:1*): [*św. Elżbieta zawołała na widok Maryi*:] ſkorom glos vſłyſſala twégo pozdrowienija/ wſſytkam ſie zumiala bo dziecię wżiwocie moiem/ z radoſcią ſkoczylo/ [...] ij dalo chwálę bogu wſſechmotznému w zatworzonym żywocie. *OpecŻyw* 11; *WujNT Luc* 1/44.

2. *Wykonując skok*, *pokonać jakąś przeszkodę* (*9*):

skoczyć co = przeskoczyć (*1*): Vmiey rzekę przepłynąć/ i row ſnadnie ſkocżić/ Konia prętko doſiadać/ i dobrze im tocżić. *KochSat* Cv.

Przysłowie: Bo y to cżáſem pomoże Podleſć kto ſkoczyć niemoże *RejRozpr* F3v.

Przen (*7*):

Zwroty: »przez kij skoczyć« = *znaleźć się w trudnej sytuacji* (*5*): *RejJóz* D5v; Tak cżj radżé/ a tak yuż dufay A ỳuż myſli nie odmieniay Bo yako mało wykroćziſs Iſczie znow przes Kij ſkocżiś. *RejKup* ſ8v, b2; Wieſz że ſzcżęſcie kołem ſie ná tym ſwiecie toczy/ Iednego wzgorę wznośi/ drugi przez kiy ſkoczy. *RejWiz* 35, 37v.

»przez płot skoczy« = *zniknąć* (*2*): A gdy ieſzcże namilſza przytráfi ſie ktemu/ Iż przyſtrzyga ſzupryny workowi káżdemu. To iuż tám więc nieſporo byś nabárzyey tłoczył/ Bo iednego doſypieſz drugi przez płot ſkoczył. *RejWiz* 57v, 12v.

3. *Wykonując skok lub szybki ruch*, *przenieść się z miejsca położonego wyżej na niższe*; *rzucić się w dół z czegoś*; *zjechać szybko*; *praecipitare se PolAnt*, *Mącz*; *desilire Mącz*, *Calag*; *prosilire HistAl*; *salire Mącz*; *descendere PolAnt* [*w tym*: *z czego* (*11*), *z czego* (*żywotne*, *zwłaszcza koń*) (*6*)] (*26*): [*Żółw miał chorą żonę*, *której mogło pomóc tylko małpie serce*.] On [*małpież*] mu rzekł/ cżemużeś nie mowił: Kiedym ieſzcże ná brzegu był: Iżbych był ſerce z ſobą wźiął/ Pierwey niżlim z tobą płynął. [...] A cżemu ſie nie wroćimy/ A ſerce rychley weźmiemy [...]. Słyſząc tho żołw był temu rad/ Obroćiwſzy ſie płynął ná zad: A gdy iuż bliſko brzegu był/ Małpież z niego prędko ſkoczył. *BierEz* Q2; *BielŻyw* 156; *RejFig* Cc3v; *RejZwierz* 28v; A gdy Kſiążę [*na wyspach Kanaryjskich*] wybieráią/ będą tácy co iemu ku poczćiwośći s ſkáły ſkoczą á ſzyie połamią *BielKron* 448; Praecipitare sese de turri, Skoczić z wieże. *Mącz* 317a; De muro salire, Z muru skoczyć. *Mącz* 365a; De secunda contignatione desiliit, Ze wtórego przętru álbo piętrá skoczył. *Mącz* 455d, 365b [*2 r.*]; Zbiją kogo zacnego s koniá/ iákoż ſie tho wiele przytrefuie/ chudy páchołek s koniá ſkoczywſzy wſádzi onego zbithego nań/ y vwiedzie go od więzienia álbo od ſmierći. *RejZwierc* 99v; *BudBib Iudic* 4/15; Herunter ſpringen. Skoczyć. Desilire. *Calag* 277a; po ktorą gdy ſędzia poſłał/ áby ią o wiárę w Chryſtuſa ſkarał/ oná [*Pelagia*] boiąc ſię áby cżyſtośći nie ſtráćiłá (Bo byłá w dziewictwie) z okná wyſokiego ſkoczywſzy vmárłá. *SkarŻyw* 47; Gdy przyſzło [*dziecię*, *tj. wnuk Priama*] ná wiérzch wieże/ z téy y z owéy ſtrony Pożrzał ná wielkość ludźi/ ſam nic nie ſtrwożony. [...] W tym wieſczek Ithakowi/ gdy rótę wydawał/ Bogów ſrogich wzywáiąc/ dźiećię ná śmierć zdawał/ Dźiećię ſámo ſkoczyło/ kóńcá nie czekáiąc *GórnTroas* 71; VAndá ſwych przodkow ſercem nie wydáłá, Choć płeć pánieńſką y tez poſtáć miáłá. [...] Czyſtość pánieńſką Bogom poślubiwſzy, A wrzącym wirom Wiślnym poruczywſzy Ciáło ſwe, z moſtu ſkoczyłá do wody *KlonKr* A3v; Krolewic E A wyiedźie z ſwoiego obozu/ Bacżąc áno ſię śieką/ ſam też ſkoczył z wozu. *KmitaSpit* B3v.

skoczyć do czego (*żywotne*) (*1*): ná ten cżás kot [...] poyźrzy w bok/ y vyźrzy [*pijanego*] ſkowronká w dołku ktory ſiedźiał drzymiąc/ ſkoczywſzy do niego/ y porwawſzy go/ począł go łamáć *CzahTr* K4.

Zwroty: »skoczyć na doł« [*szyk zmienny*] (*2*): Gdy ſzedł [*Horimirz*] ná śmierć/ Koń iego [...] przyſzedł kniemu oſiodłány/ ná ktorego wnet wſiadſzy ſkoczył z zamku Wyſzegrockiego y przez mury y przez rzekę Wełtháwę áż ná doł *BielKron* 321v; Widział pałac piękny zápalony od ogniá/ ták iſz ze wſzytkich okien płomień wypadał/ iedno tylko okno wolne było/ do ktorego ieden w vbierze S. Fránćiſzká przychodząc/ a chcąc z niego ná doł ſkoczyć/ nieśmiał *SkarŻyw* 461.

»z gory skoczyć« [*szyk zmienny*] (*3*): gdy ſię iuż lud wrywał we drzwi [*Razis*] wbiegſzy śmiele ná mur/ męznie z gory ſkoczył [*praecipitavit se*] miedzy onę wielkość. *BibRadz* 2.*Mach* 14/43; *BudBib* 2.*Mach* 14/43; Day ſye w moc wiátróm/ á ſkocz z góry śmiele *KochPieś* 8.

»na nogi skoczyć« (*1*): Ad pedes desilire, Ná nogi skoczyć/ To yeſt odźierżeć ſie ná nogách. *Mącz* 365b.

»skoczyć na ziemię« = *prosilire in terram HistAl* [*szyk zmienny*] (*2*): *HistAl* C; Tak był rad Menelaus, widząc zdrajcę swego, Bo myślił mścić sie nad nim zelżenia dawnego. Tamże prosto na ziemię z bronią z woza skoczył, Ale skoro go gładki Aleksander zoczył, A on z inszymi naprzod uląkł sie okrutnie I schronił sie przed śmiercią miedzy swoje chutnie. *KochMon* 20.

4. *Po wykonaniu skoku lub szybkiego ruchu dostać się w głąb*, *do wnętrza*, *na wierzch czegoś*, *znaleźć się pośród kogoś lub czegoś*; *wbiec szybko*; *praecipitare se Mącz* (*18*):

skoczyć do czego (*2*): HEtman gdy k temu miáſtu ku ſzturmu przypuśćił/ Rokowániem bez broni mieſzcżány wypuśćił. Niewiáſty pod ſzátámi ćicho broń zákryły/ A gdy oni łákomcy do miáſtá ſkoczyli/ Záwárły o nich bronę *RejZwierz* 6; *RejZwierc* 86v.

skoczyć miedzy kogo (*3*): Fredruſz [...] ſkoczył miedzy nie [*między Tatarów*] z drzewem ſwoim/ bił ſie ſnimi poki mogł ſobą władáć *BielKron* 418, 314v; *StryjKron* 732.

skoczyć na co (*2*): IEden przyſzedł do pániey/ drugi prętko zá nim/ A ten ſkoczył ná gorę/ przelękł ſie mym zdániem. Potym przydzie goſpodarz/ á ten też w piec ſkoczy *RejFig* Dd7; Skoczyłá ná mury á zá nią wſzyſcy iáko wodą linął. *RejZwierc* 86.

skoczyć w kogo [= *pomiędzy kogo*] (*2*): *RejZwierc* 163; lepiey ieſt woyſko mnieyſze mieć w mieyſcu dobrym á pomocniki poſtronne mieć doſtáteczne/ thák iezdny iáko pieſze/ ktorym ſnádnie przyidzie z nieprzyiáćielem cżynić ſkoczywſzy weń prędko/ niż wálnemu woyſku *BielSpr* 18.

skoczyć w co (*5*): *RejFig* Dd7; [*Merkuriusz*] przemienił ſie w Wołu pięknego [...]. Widząc go pánná Europá thák pięknego łáſkáwego/ wſiádłá nań/ on potym z nią ſkoczył w wodę/ y przypłynął z nią s Feniciey do Krety *BielKron* 48v; Praecipitare se in flumen, Skoczić w rzékę. *Mącz* 317a; *BielSpr* 5v; *SkarŻyw* 208 *marg*.

Zwrot: »w (po)śrzodek skoczyć« (*2*): *BielKron* 314v; á gdy Tátárowie rozgromieni iuſz vciekáć chcieli/ Kniáż Roman z wielkiey zápálczywośći w ſrzodek ich ſkoczył *StryjKron* 752.

Przen (*2*):

Fraza: »ogień skoczy w serce« (*1*): Gdym napiérwéy wrzućiłá ſwoie byſtré oczy Ná tego to młódźieńcá/ záraz ogiéń ſkoczy W ſerce mé/ które ćiężko nim vſtáwicznie męczy. *GosłCast* 49.

Zwrot: »w ptaki skoczyć« = *dać się omamić*, *popełnić głupstwo* (*1*): Nie wątpię ia w panu ſwym/ czo mię raczy rzędzyć Iż mi nie da od cznoty/ nigdziey nie zabłądzyć Abych ia miał na waſze/ ty płone powieſći Tak prętko w ptaki skoczyć/ a prawie beż wieſći. *RejJóz* D8v.

a. *Wpaść*, *wlecieć* [*w co*] (*1*): Theſz lyſkauycza zwartuye wmyeſzek ſkoczywſzy czokoluye tam naydzye to ſpalywſzy wproch zetrze zlota any myeſzka nyeſzkazywſzy *PatKaz III* 102.

5. *Wypaść*, *wylecieć*; *zostać wyrzuconym*, *wypchniętym* (*2*):

skoczyć przez co (*2*): Bo źrzebcem poſpolicie nie káżdy zátoczy/ A miáſto zátoczenia rychley przez łeb ſkoczy. *RejZwierc* 183.

Zwrot: »z kloby skoczyć« = *okazać się lżejszym*, *dać się przewyższyć* (*1*): á dla czegoż thę plugáwą gębę twoię podnoſiſz ná wzgárdzenie á ná lekkość bliźniego ſwego? ktory byś z nim ſiadł ná wagę/ dáleko zacnieyſzy ieſt á niżli thy v Páná ſwego/ á pewnie żebyś dáleko s kloby ſkoczył. *RejZwierc* 69.

6. *Zbliżyć się szybko do kogoś lub czegoś*; *podbiec* (*7*): Tu on Szláchćic Polſki porwał ſię do Węgrzyná/ á towárzyſze ſkoczyli/ y nie dáli iem przyść do ślebie [*!*]. *GórnRozm* E4.

skoczyć do kogo (*1*), *do czego* (*3*): *RejZwierz* 46v; Potym iákoś s przygody onego nieboraká źwirzętá oſkoczyły/ y máło go nie rozdrapáły. Lew on co go kiedyś karmił ſkoczył wnet do niego/ źwirzętá rozgromił *RejZwierc* 98v; Gdy ziey vbioru ſłow iádowitych y dotykánia pobudkę ku złemu bráć święty młodzieniec począł: w ſercu ná Chryſtuſowę pomoc záwoławſzy/ [...] ſkoczył do ogniá w kominie goráiącego: y porwawſzy głownią/ ná onę nierządnicę zgniewem vderzył *SkarŻyw* 201; *KochEpit* A3.

Zwrot: »wnet skoczyć« [*szyk zmienny*] (*4*): *RejZwierz* 46v; Powiedano ná iednego dobrego cżłowieká iż iechał drogą/ y vyrzał podle drogi chłopá dopiruczko obieſzonego/ [...] á on ieſzcże ſobą ruſza/ y kazał wnet ſkoczić ſłudze że gi vciął. *RejZwierc* 101, 86, 98v.

7. *Udać się szybko gdzieś lub po coś*, *skierować się dokądś pospiesznie* (*6*): [*Gliński*] Przywodził im potćiwość/ sławę y wolności/ Dziatki/ Zony/ Rodzice/ Brácią/ Máiętności/ Aby ſię zá ich zdrowie potężnie potkáli [...]. Ták nápominał wſzytkich obieżdżáiąc wkoło/ A potym ſmiele krzycząc ſam ſkoczył ná czoło/ Krzycząc nuſz zá mną Brácia *StryjKron* 702.

skoczyć do kogo (*2*): *RejFig* Aa5; Toć ieſzcże o tym Balu powiem á prawdziwie/ Pomożeć krotofile/ á kiedy w potrzebie/ Prędzey niż ty do niego on ſkoczy do ciebie. *PaprPan* Q4.

skoczyć ku czemu (*1*): GDy do ſzturmu [*cesarz*] przypuśćił/ do miáſtá Thyany/ Tedy biegáiąc wołał ná ſwoie Hetmány. [...] Wnet ku miáſtu ſkoczyli *RejZwierz* 29v.

skoczyć po kogo (*1*): Rozſtał ſie z nędznym ſwiátem on to miły ſtárzec. Támże dzyewki zárázem gdy tho obaczyły/ Po kſiężą y po żaki náychmiaſt ſkoczyły/ Aby nád nim Wiliye y Kondukt ſpiewano *HistLan* E4v.

Przen [*dokąd*] (*1*): [*kto wejdzie w konflikt z Głowackim*, *musi*] Odſtępić wielkiey [*!*] krzywdy złożyć hárdey myſli/ Bo tám ſkoczyć muśicie ſkądeſcie nie przyſzli. *PaprPan* Hv.

8. *Szybko odsunąć się*, *oddalić się*; *odbiec*; *uciec*; *wykonać unik* (*13*): [*Zefira opowiada Putyfarowi o zajściu z Józefem*:] Bych ſie była nie oparła A gwałtem ſie nie wydarła Wie bog czo by ſie ſnadz ſtało Zać tam tego było mało Aż gdy Achizę vſlyſzał Skoczył y plaſcża odbieżał *RejJóz* G8; Niemial by tu czo Czart czynić Iednak by też niezyſkal nić. Gdzie ten kxiedza zaizry ſkoczy Bogo barzo kole woczy. *RejKup* h5v.

skoczyć od kogo (*1*): PAni żádna w koſciele/ pięknie ſie vbráłá/ Lotrzy ſie przechodzili/ tám kędy klęczáłá. Ieden rzekł/ dowiem ſie ia/ kto ieſt/ więc ſie śmieie/ Páni mnima iż iey rad [...]. Drugi przyſzedł/ goſpodze/ zleſcie ſie vdáli/ Ten że ſie śmieie/ żádną twarz żeſcie vbráli. A ten precż od niey ſkoczy/ y pátrzy s przełáie *RejFig* Dd.

skoczyć dokąd (*2*): *RejFig* Aa6; Krucżyſko chce záſpiewáć/ vpuśći Chomieká/ A Lis go pochwyćiwſzy/ choć nie miał koniká/ Skoczył prętko do láſá *RejZwierz* 116.

skoczyć skąd (*2*): *RejWiz* 46; A widamy to y we źwirzętoch/ iż ſtrách ieſt coś przyrodzonego/ bo y koń ledá przed wiechciem z drogi ſkoczy *RejZwierc* 78v.

Zwroty: »skoczyć na stronę« [*szyk zmienny*] (*2*): *RejWiz* 46; [*Szlachcic grał w szachy z małpą*, *która*] dáłá mu met. A dobry pan rozgniewawſzy ſie/ [...] wziął ſwego Krolá w rękę/ ktory był dobrze ſpory [...] y vderził nim w łeb vbogę máłpę. Máłpá ſkoczywſzy ná ſtronę iełá wrzeſzczeć *GórnDworz* P6.

»nazad skoczyć« (*1*): Lezie ieden do iámy/ áż ſie błyſzczą oczy/ A ten iuż zdechł nápoły/ ná zad záſię ſkoczy. *RejFig* Bb2.

»precz skoczyć« [*szyk zmienny*] (*5*): [*młodzieniec*] Vźrzał kilko Sátyrow [...]. Vlękł ſie/ potym z drogi precż ná ſtronę ſkoczył/ Támże gdzye oczy nioſły proſto ſobie krocżył. *RejWiz* 46, 166v; DWá obeſzli Międzwiedziá [...]. Puśći ſie Miedzwiedź do nich/ iednego połápił/ A drugi ſie ná drzewo ochotnie pokwápił. A ten duſzę zátáił/ Miedzwiedź ſtoiąc ſłucha/ Skoczył precż á ten pyta/ coć ſzeptał w vchá? *RejFig* Cc6, Aa4, Dd.

Przen (*1*):

Zwrot: »na stronę skoczyć« (*1*): Sámáć ieſt iáſność przez ſię/ nie trzebá iey tego/ Aby ſkąd przypadáło do niey co inſzego. Iedno ią przez powietrze widzą náſze oczy/ A márna ciemność przed nią ná ſtronę wnet ſkoczy. *RejWiz* 154v.

9. *Rozbiec się* (*1*):

Zwrot: »i tam i sam skoczyć« (*1*): Dissilire proprie significat in diversas partes salire, I tám y ſám skoczyć. *Mącz* 365b.

10. *Pobiec*, *pójść szybko* (*6*): *RejRozpr* G; Bo ácż koń cudne źwirzę kiedy byſtro krocży/ Ale gdy w piękney vźdzye ieſzcże buyniey ſkoczy. *RejWiz* 8.

skoczyć za kim (*2*): Ták gdy Niemcy zá Tátárámi/ mniemáiąc by vćiekáli/ rożno á ochotnie ſkoczyli/ wnet Tátarowie do nich ſie z nowu obroćili *StryjKron* 390. *Cf* »wielkim pędem skoczyć«.

Zwroty: »niedaleko skoczyć« (*1*): Coż rozumieſz gdy ten ſtan záſię ku ſtárośći/ Przydzye w tákich omyłkach/ á w tey obłędności. [...] Ano mu ręce gędą/ záplynęły oczy/ Nogi ſie zátaczáią/ nie dáleko ſkoczy. *RejWiz* 93.

»[*za kim*] wielkim pędem skoczyć« (*1*): Litwá zá nim [*za Glińskim*] z krzykiem Wielkim pędem ſkoczyłá zákrzywionym ſzykiem. *StryjKron* 702.

»pieszo skoczyć« (*1*): Bo trudniey wozem zatoczyć A niżli ták pieſſo ſkoczyć *RejRozpr* E3v.

11. *Sięgnąć po coś*, *chwycić za coś szybko* (*2*):

skoczyć do czego (*1*): IEden iechał mimo dwor towárzyſzá ſwego/ Wiedząc iż tám z wołyniá Kſiążętá v niego. Odeſłał s kluczem naprzod/ do ſiekiery ſkoczył/ Złupał ſkrzynię vbrał ſie/ hárdzie przez dwor krocżył. *RejFig* Bbv.

skoczyć ku czemu (*1*): W thy cżáſy Krol [...] piłę zſwemi panięty grał [...]: Tedy Krol piłę vpuśćił/ á Apollon to widząc/ ſkoczył chutko ku pile/ [...] podał bárzo prętko Krolowi. *HistRzym* 12.

12. *Zatańczyć* (*5*): [*Młodość do Justyna*:] Ieſli kſiądz álbo doktor przydzye ku ſtárośći/ Nie ma w ſobie mych dárow áni mey godności. Radby pod cżás był weſoł nic mu nie przyſtoi/ Wſzędzye z nie^go^ ſmiech ſtroią towárzyſze moi. Trudno ſkoczyć ſtáremu w grubych ſuleiaciech/ Albo pánnę oględáć w ſkłánych okulaciech *BielKom* E2, G4.

Zwroty: [»galardę skoczyć«: Teżći Ruśin ma nogi/ iáko y Włoch káżdy/ A przećię Włoch gálárdę lepiey ſkoczy záwżdy. *ZbylPRozm* D2v.]

»w tańcu (*a.* tanku) skoczyć« (*2*): *RejWiz* 38v; Teraz możeſz leliią piękny włos otoczyć/ Teraz możeſz záśpiéwáć/ możeſz w tańcu ſkoczyć *KochFr* 55.

Przen (*1*):

Zwrot: »skoczyć gonionego« = *ulec czyjejś przewadze* (*1*): Hipoteus on co ſie o to pilnie kuśił/ By Achileſá zábił ſam gárdło dáć muśił/ Nigdyby ſie nie kuśił o Máćká náſzego/ Zárazby pewnie ſkoczyć muſiał gonionego. *PaprPan* L2v.

13. *Zaatakować*, *natrzeć na kogoś*, *przypaść do kogoś z zamiarem pobicia lub pokonania*; *porwać się*, *ruszyć do walki* (*13*): LIzymách kiedy w woyſce z Alexándrem byli/ Przywiedli wielkiego Lwá/ co gi vłápili. [...] A Lizimach ſkoczywſzy/ płaſzcż mu ná łeb wrzućił/ Chociay mu Lew dołamał/ przedſię gi vdusił. *RejZwierz* 39; Ieſli ſie podwyſſzy żołd żołnierzowi/ tám y zá kwartnik czći nieprzybywa/ ále ſie iuż dáley záchodźi w niewolą: Ieno kiną/ áliśći ſkoczyć muśiſz *OrzJan* 43; Tych záś [*zamków*] koło Fileká drobnych nie miánuię/ Ktorychem dobrze wiádom y to dobrze cżuię. Skoroby Filek ſkoczył ſáme ſię poddádzą *CzahTr* H2, H2v.

skoczyć do kogo (*3*): Tedy Alexánder [...] z wielką popędliwoſcią skoczywſzy [*facto impetu*] do niego [*do Balaama*] zábił go y wrzućił go w morze. *HistAl* C; á rozrzućiwſzy páſieki obozu ſwoiego ſámi Polacy/ ſkoczyli wſzyſcy zápalczywie do Wołochow/ ktorzy zárázem tył podáli/ rożno po polách vciekáiąc *StryjKron* 757, 390.

skoczyć na kogo (*3*): [*hetman*] Aulus poſtumius [...] kazał káżdemu w ſwoim woyſku vzdę s koniá zerwáć/ áby bez wſzelkiego záſtánawiánia ná nieprzyiaciele ſkoczyli/ á tym obyczżáiem poráźił nieprzyiaciele. *BielKron* 120v; *BudBib* 3.*Reg* 2/29; *GosłCast* 60.

skoczyć na co (*1*): Aż w ten cżás gdy przed tobą [*nieprzyjaciel*] z oſtrą bronią ſtánie/ Ná ktorą ſkocż bez ſtráchu ná me głupie zdánie. Ieżli ieſzcże niewinność maſz iáką po ſobie/ Ktora ćię bez wątpienia weſprze ręce tobie. *CzahTr* I3v.

W połączeniu szeregowym (*1*): Y oznaymiono Krolowi Solomonowi/ iż vćiekł Ioaw do namiotu Iehowy/ á oto (práwi) ieſt v ołtarzá/ y posłał Solomon Benáiáhá ſyná Iehoiady rzekąc idz zámorduy go (*marg*) Wła. rzuć ſię (álbo tárgni ſię/ álbo ſkocż) nań. (–) [*incurre in* (*marg*) *interfice* (–) *eum*]. *BudBib* 3.*Reg* 2/29.

Zwroty: »skoczyć do boju« (*1*): Iużći iey [*Lizydzie*] Práktykarz ziáwił/ rzeſkiego páwężá: Ktorego ia znam dobrze/ Páchołek vdátny/ Lud práwie grzecy chowa/ ná ſwym dworze ſzátny. Zyie náder wybornie/ pić/ ieść/ iáko gnoiu/ Táńczyć/ ſkakáć/ kuglować/ záś ſkocżyć do boiu. *PaxLiz* D.

»k szturmu skoczyć« (*1*): Ale [*Achilles*] k Troiéy płynąc gośćiem v onégo Gdy z tobą był Thelephá królá nieludzkiégo/ Co náſzym brzegu brónił/ áż lud k ſzturmu ſkoczył/ Gdźie piérwſzy kroć w królewſkiéy krwi ręce omoczył. *GórnTroas* 19.

14. *Wystrzelić*, *wylecieć w górę* (*1*):

Zwrot: »wzgorę skoczyć« (*1*): wielkie proce álbo proki były na wadze/ ná ſłupie iáko żoraw v ſtudniey/ ná ieden koniec przywiązano ćięſzką wagę/ ná drugi procę s powrozow záwieſzono/ w ktorą kamień włożono iáko głową álbo wiádro/ gdy wagę puſzczono do źiemie/ procá wzgorę ſkocżyłá wyćiſnęłá od ſiebie/ on kámień ſzedł dáleko *BielSpr* 4v.

15. *Napiąć się*, *naprężyć się* [*pod czym* (= *pod działaniem czego*)] (*1*): [*Bóg*] Nauczył mie brónią władáć: nieprzełomiony Luk żelázny pod moimi ſkoczył rámiony. *KochPs* 25.

16. *Szybko wzrosnąć*; *przen* (*1*):

Zwrot: »wzgorę skoczyć« (*1*): Ták prędko ślepé ſczęśćié ſwym pędem ſye toczy/ Ze co dźiś w źiemi było/ iutro wzgórę ſkoczy. *ZawJeft* 38.

17. *Zyskać wyższą pozycję*, *odnieść sukces* [*przed kim*] (*1*):

Zwrot: »wysszej skoczyć« (*1*): Iáko ćién nieodſtępny ćiáłá náſzláduie/ Ták zá cnotą w téż tropy zazdrość poſtępuie. Nie może iéy bláſku znieść/ áni poyźrzéć w oczy/ Boleie/ że kto przed nią kiedy wyſzéy ſkoczy *KochPieś* 44.

18. *Wykonać pracę*, *spełnić rozkaz* (*2*): Przypátrz ſie iedno dobrze iáko [*mężowie*] poczynáią/ Zon ze wſzyſtką robotą domá odieżdżáią: Nam każą domá śiedzieć/ prząść kadziel á motáć/ A ſámi dzień podle dniá będą ieżdżąc łokáć: Domá ſtęka/ niemoże/ ále indzie ſkocży *BielSjem* 7; lecz tá roſkoſz á chytra/ co ſpráwiłá? Oto iárzmo ćiężkié/ złé/ ná wſzytkié włożiłá. Skoczy drugi/ choć nierad/ kiedy páni każe: Druga záś przez miecz muśi/ kiedy pan roſkaże. *GosłCast* 45.

19. *Wziąć się do czegoś z zapałem*, *rzucić się do czegoś* (*2*):

Zwrot: »skoczyć do sw(oj)ego« [*szyk zmienny*] (*2*): (*nagł*) Zieleniecki s ſyny. (–) GDy ná Wioſnę widzimy w połu [*!*] piękne kwiatki/ Serce ma ſtąd ochłodę/ tego oycá dzyatki/ Kto obaczy s pięknemi doſyć przymiotámi/ [...] Muśi ſie zádziwować tu męſtwu káżdego/ Iáko káżdy ochotnie ſkoczy do ſwoiego. Y ſam ieſzcże choć ná nim widziſz śiwe włoſy/ Rad vyrzę ták mężnego co mi go vpłoſzy. *PaprPan* Bb4v, R3.

20. *Zwrócić się ku czemuś*, *zająć się czymś* [*do czego*] (*1*):

W przeciwstawieniu: »opuścić … skoczyć« (*1*): [*cnota*] Pomozec y pochlebſtwa wignac/ nienawiſci/ Agdi ſpolnie ſta cnota zbrataia ſie wſziſci. Wnet opſtza [*!*] priuate/ ſkotza do publiki *PaprUp* A3v.

21. *Przejść od jednej do innej rzeczy* (*1*):

Zwrot: »indzież skoczyć« (*1*): IDź ná świát o Iozyppe/ [...] Niech ćię pánny vczćiwé wydźiéráią ſobie: A vczćiwi młódźieńcy kocháią ſie w tobie [...]: Niewiém iáko od drugich będźieſz wdźięcznie wźięty. Zazdrość wyſchła/ człowieká/ póki z przędze czarnéy Párki przędą/ tu gryźie: zwyczay to iéy dawny. Sen długo nieprzeſpány/ iedno záwrze oczy Krzywooki Zoilus/ záraz indźież ſkoczy. *GosłCast* 12.

22. **[***Rozciągnąć*, *rozstawić* [*czego ile*]: (*nagł*) Sieći roziezne ná Kuropátwy. (–) [...] roziázdow ma być trzydzieści ſążon álbo y ſto łokiet: á gdy ią będzieſz oſadzał/ ma ſie iey ſkocżyć ná łokćiu álbo ná cżterzech *CygMyśl* F4.**]**

Formacje współrdzenne cf SKAKAĆ.

Cf **[SKOCZĄCY]**, **SKOCZENIE**, **SKOCZONY**

AĆ

[SKOCZYĆ SIĘ *vb pf*

part praet act skoczywszy się.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wykonać szybki półobrót: [*Stanisław Bednarz zeznał*:] Za trzecim razem chciał jeden drugiego powalić albo uderzyć, a z tym się puścili i nieboszczyk [*Janek Krawczyk*] odszedł do paskarnie, a Nożka, dobywszy kordu, popędził się za niem, a gdy ludzie wołali za nieboszczykiem, tedy nieboszczyk skoczywszy się chciał mu kord podbieżeć, a tak że się na kord natrucił. *ZapSądKam 1560*/271.

Formacje współrdzenne cf SKAKAĆ.**]**

AĆ

SKOĆCOWE, SKOTCOWE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKODA *cf* **SZKODA**

SKODLIWY *cf* **SZKODLIWY**

SKODNICA *cf* **SZKODNICA**

SKODZIĆ *cf* **SZKODZIĆ**

SKOFIJA (*5*) *sb f*

skofija (*3*), **szkofija** (*2*); skofija *LibLeg*, *Calag*, *StryjKron*; szkofija *BielKron* (*2*).

-f- (*3*), -ph- (*2*), **[**-ff-**]**.

o *jasne*, a *pochylone* (*w tym 1 r. błędne znakowanie*).

sg N skofijá (*1*). ◊ *A* skofiją (*1*) [*zapis*: -am]. ◊ *pl* **[***N* skofije. ◊ *G* skofij. ◊ *A* szkofije.**]** ◊ *I* skofijami (*2*). ◊ *L* szkofijách (*1*).

Sł stp brak, *Cn w innym znaczeniu*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Czapka*; *hełm*, *szyszak* (*1*): **[**skoffia nassadzona inaurata; item cingulus argenteus *CracArtific 1548 nr 1194.***]**

W połączeniu z przymiotnikiem oznaczającym kolor (*1*): Zá thymi [*Murzynami na wielbłądach*] ſzedł pożeth Grábie Seryńſkiego pięćdzieſiąt koni/ z cżerwonemi ſzkofiámi po Turecku/ bramowáni złotemi tkánicámi/ konie ochędożone pierzym *BielKron* 328v.

[*W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy metalu*: Janczarowie zaś wszyscy pieszo [*chodzą*], tylko z kijem pospolicie dereniowym. Tych są rozmaite ubiory na głowach. Bo jedni w zawojach, drudzy w zarkułach, z białej pilśni wysoki kołpak, który się nazad szeroko zawiesza, a skofije mosiądzowe pozłociste u nich i kity pierza białego czaplego. *OtwinWypis* 192.**]**

2. *Ozdoba z piór na czapce*, *hełmie*, *szyszaku*, *pióropusz*; *cristae Calag* (*2*): Zá tymi [*pocztami*] ſzło pułcżwártá ſtá Huſárow [...]/ ſámi w cżerwieni ochędożnie odziani/ kápáliny pozłoćiſte ná głowách/ á przynich pierze w ſzkofiach/ tarcże theż pierzem ochędożone/ koſzthownie oprawione ſzáble *BielKron* 328v; Federpuſch. Skofiá/ et Cżub. Cristae. *Calag* 188a; **[***VergKoch* 212 (*Linde*)**]**.

[*W połączeniu z przymiotnikiem oznaczającym kolor*: szabla śrzebrem oprawna, skoffy 9 śrzebrnych, białych *InwMieszcz 1575*, *1583 nr 199.***]**

[*Wyrażenia*: »na helmie szkofija«: Gdźie oto y do dźiádá przyłączy ſie ſwego Marſow ſyn ſam waleczny Romulus/ którego z cnéy krwie Aſſarakowéy vrodźi Ilia/ Pátrz ná helmie iák świéći dwoiſta ſzkophia [*geminae stant vertice cristae* VI 780]. *VergKoch* 178 (*Linde*).

»skofija z pierzem«: Drudzy zaś [*janczarowie*] miedziane abo mosiądzowe pozłociste kołpaki mają wysokie z skofijami z pierzem. *OtwinWypis* 192.

Szereg: »pierze i szkofija«: On [*Eneasz*] ſie w tym zaſtánowi/ kźiemi przykłoni Kolano/ á tarczą ſie od rázu záſłoni/ Oſczep przedśię ſámy wierzch od ſzyſzaká ſtrącił/ A pierze y ſzkofią [*cristas* XII 494] od wierzchu odtrącił. *VergKoch* 358 (*Linde*).**]**

3. *Ozdoba*, *symbol na wierzchołku drzewca chorągwi* (*1*): y prziſlal Czeſſarz ſzwoyego yednego Baſſe nadewlaſnego Kvpyſzy Baſſcha y choragyew przinyoſl y ſkophiam przilal hoſpodarv moye[mv] *LibLeg* 11/166.

4. *Ozdoba na tarczy* (*1*): A zá tym ſię Polacy zbroyni vkazáli W ſwietnych zbroiách/ á wſzytkich trzy ſtá było koni/ Wſzyſcy też po Vſárſku mieli łſniące broni/ Kopie z Proporcámi/ Tarcze z Skophiámi *StryjKron* 702.

Synonimy: **1.** *czapka*, *helm*, *łapka*, *łepka*; **2.** *czub*, *federpusz*, *kita.*

AĆ

[SKOIĆ *vb pf*
inf skoić.
Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. koić.*

Zwerbować, *namówić*, *zjednać* [*kogo na co*]: Jesli będzie droga do Poznania, iżby tam ludzi jakich potrzebowano, zda mi sie, iż Litwy musi być ze 300 koni *etc.* A tak ktore W⟨asza⟩ M⟨iłość⟩ zna być godne k temu, racz ich wczas na to skoić. *ListyPol* II *1549*/303.

Formacje współrdzenne cf KOIĆ (*Errata*).

Cf **SKOJENIE**, **SKOJON]**

AĆ

SKOJARZYĆ *Cn s.v. klecę*; *Linde bez cytatu s.v. kojarzyć.*

SKOJCIEC *cf* **SKOCIEC**

(SKOJEC) *cf* **SKOCIEC**

SKOJENIE (*1*) *sb n*
G sg skoj(e)ni(a).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Uspokojenie, *zjednanie* [*kogo*]: aza przekazą choc nie mało się rzeczy potrzebnych odprawieło niemało iednak musiało ich zostac [...]. Dlaczego od prawiwszy co bydz mogło zdało się Stanom oboiego narodu y obwarowali toRecessem, aby dla drugych ktore ieszce zostały yskoienia wszech Rptey członkow Seim znowu inszy wroku teraznieyszem iakoby mogło bydz narychlei [...] zezwali *ActReg* 133.

Cf **[SKOIĆ]**

AĆ

SKOJON (*1*) *part praet pass pf*
skojon *a.* **skojony**.
N sg f skoj(o)n(a).
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Uspokojony, *opanowany*, *załagodzony*: iako wiele natym nalezy dodobrego Rptey abydystractia animuszow ludzkich, ktora daleko była zaszła innairychley [*lege*: im najrychlej] skoiona była *ActReg* 135.

Cf **[SKOIĆ]**

AĆ

SKOJONY *cf* **SKOJON**

SKOK (*211*) *sb m*
o *jasne.*
sg N skok (*30*). ◊ *G* skoku (*8*). ◊ *D* skokowi (*1*). ◊ *A* skok (*50*). ◊ *I* skokiem (*74*); -em (*6*), -(e)m (*68*). ◊ *L* skoku (*3*). ◊ *pl N* skoki (*14*). ◊ *G* skoków (*8*); -ów (*1*), -(o)w (*7*). ◊ *A* skoki (*19*). ◊ *I* skoki (*3*), **[**skokami**]**. ◊ **[***L* skokách.**]** ◊ *V* skoki (*1*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

1. *Odbicie się od podłoża za pomocą nóg i chwilowe oderwanie się od niego na pewną wysokość lub przemieszczenie się w przód*, *w tył lub w bok*; *sus*; *salto*, *akrobacja*; *saltus Mącz*, *Calep*, *Cn*; *exercitatio*, *saltatio*, *saltatura Mącz* (*32*): Cybesteres, Kuklarze/ którzi ſie ná powietrzu záwieſzáyą á skoki czinią. *Mącz* 76a; Halter, Ołowna kulká álbo yábłuſzko które ćy którzy táncuyą álbo którzy ſie po powroziech puſzczáyą w ręku máyą áby ym w miárę przychodźiłá waga y skoki. *Mącz* 153a; Inepta saltatio, Błazenski skok *Mącz* 169c; Theatrum, Plác do gier/ turnieyów/ gońtw/ ſzermowánia/ skoków zapáśńićtwá [*!*] etć wyſádzony/ gierna yátá álbo ſzranki może być zwano. *Mącz* [454]a, 301c, 365a; *GórnDworz* P6v; (*nagł*) Ná wſchody. (–) [...] Kto ſtąd ſpádnie długo ięczy/ Bowiem tu ſkok nie záięczy. *RejZwierc* 237; Saltus – Skok. *Calep* 940a.

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »skokiem« = *saltuatim Mącz*, *Cn*; *assultim*, *saltu Mącz* (*7*): Assultim, Skácząc álbo skokiem. *Mącz* 365b, 365b; Głos namilſzego mego/ oto przychodźi ſkacżąc po gorách/ á ſkokiem bieżąc po pagorkách [*subsiliens super colles*]. *BibRadz Cant* 2/8; [*Jempsar*] Skoczy nań [*na Józefa*]/ á śćiſka go obiemá rękomá/ [...] on iák w cérkiel zwity Wąż/ gdy ſwym ſkokiem ſtrźela żądłem iádowity/ Mocą chce ſie iéy wymknąć z zapáſków ták ſrogich *GosłCast* 60.

~ Zwrot: »skokiem (w)skoczyć« = *saltu insilire Mącz* (*2*): *Mącz* 365c; [*Jempsar*] Zgrzytáiąc nań [*na Józefa*] zębomá/ ſwoim żárkim ſkokiem/ Iádem wielkim miece ſie z zápalonym wzrókiem *GosłCast* 60.

Wyrażenia: »jednym skokiem« (*1*): Saltu insilire, Yednym skokiem wskoczyć. *Mącz* 365c.

»żarki(e)m skokiem« (*2*): ále też y w taniec kiedy [*białogłowa*] puydzie [...] nie zda mi ſie/ áby ochotę zbytnią/ zarkiem ſkokiem/ pochuthnywániem ſobą/ pokázować miáłá: ále niechay thák táńcuie/ iżby znáć było niedużość iey/ y iákąś przyrodzoną pieſzczotę *GórnDworz* X3v; *GosłCast* 60. *~*

Szereg: »zawod i skok« (*1*): Potrżeba ich [*młodzieńczyków*] teſz czwiczyć [...] yżeby vmieli [...] konie vśmierzać/ y ie ras ku zawodowi y ſkokowi pobudziwſzy w ſpierać oſtrogami/ á zaſię wſpaczywſzy wodze wpuł biegu ie obracac *KwiatKsiąż* O2.

Wyrażenia przyimkowe: »ze wszy(s)tkiego (*a.* wszego) skoku« = *z największą możliwą energią*, *z rozpędem*, *z impetem* (*5*): Fred-

ruſz bacżąc vpadek náſzych/ [...] roſpuśćił koń ze wſzego ſkoku dobrowolnie/ [...] ſkoczył miedzy nie [*między Tatarów*] z drzewem ſwoim/ bił ſie ſnimi poki mogł ſobą władáć *BielKron* 418, 242v; A w tym zawodźie bieżąc ze wſzytkiego ſkoku/ Inffuły mi ſię chćiáło y pirwſzego Roku. Lecz gdy mi po drábinách wſtępować kazano/ Iżem też niemogł wſtáwáć ná Iutrznią ták ráno. Bog was żegnay Kſza miła/ chcę ſłużyć ná Dworze *Prot* B; [*Wentidius*] gdy ſie s nimi [*z Partami*] potkáć miał/ z nienagłá knim ſzedł/ záchodząc im ná práwą ſtronę/ á gdy był od nich tylko ná dwádźieśćiá krokow/ vderzył ná nie ze wſzego ſkoku/ áby ie rozerwał *BielSpr* 43; Węgrowie ſą Ludźie lekkozbroyni w Páncerzách s Tarczą á z Drzewem/ ná Koniech rownych/ iedżą/ żwłaſzczá [*!*] Vſarze/ ći ſie potkáią z nieprzyiaćielem dobrze ze wſzego ſkoku. *BielSpr* 65v; **[***BielKron 1597* 476, 647**]**.

[~ *W opisie herbu*: Wielkie Kśięſtwo Litewſkie/ vżywa ná chorągwi po iedney ſtronie Pogoni/ to ieſt mężá we zbroi/ á z mieczem gołym/ ná koniu ze wſzego ſkoku bieżącego *BielKron 1597* 6. ~**]**

»w skok« (*2*): Saltuatim, Wskok/ Skokiem. *Mącz* 365b; A ći [*lekkozbrojni*] ſie więcey potykáli w ſkok z niepryiáćielem/ iako ći ktorym nic nie záwádzáło áni przekażáło *BielSpr* 30v.

W przen (*w antropomorfizowanym opisie gry w szachy*) (*3*): Drab [= *pionek*] ná proſt chodzi/ ále z boku kole/ A iego wſzytek ſkok/ ná pirwſze pole. Chybá gdy s plácu pirwſzego ſtępuie/ W ten cżás trzeciego polá doſkákuie. *KochSz* A3v.

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »skokiem« (*2*): Y kazał [*Fiedur*] Kſiędzu [= *gończowi*]/ drogą Rycerzową/ Náiechác krzywym ſkokiem má Krolową. *KochSz* B2.

~ *Wyrażenie*: »jednym skokiem« (*1*): á Roch [= *wieża*] jednym ſkokiem/ Vſiadł Krolowi tuż pod ſámym bokiem. *KochSz* C3v. ~

a. *Dyscyplina sportowa* (*2*):

W połączeniach szeregowych (*2*): Wſpámyętałbych też tu yednego Diágoreſá z Rotidu/ ktory myał trzech ſynow/ iednego ſſermierzá/ drugiego zapáśniká/ trzecyego ktory y ná zawod y ná ſkok/ y ná myotánye kámyeńmi álbo cżym inſſym cyęſzkim godnym był. *GliczKsiąż* C6v; *GórnDworz* Q7.

b. *Jako miara odległości* [*w połączeniu z liczebnikiem*] (*3*):

Zwroty: »iść, pość na trzy skoki« (*1*:*1*): CHłop dziádowi ná Iábłoń/ gdzie iábłká bywáią/ Wlazł/ dziad [...] Wołał nań áby precż zlazł/ nie pomogły ſłowá/ Potym nań tráwą miotał [...]. Nábrał potym kámienia/ iął mu pukáć w boki/ A chłop potym z Iabłoni/ poſzedł ná trzy ſkoki. *RejFig* Ee; *RejZwierz* 137.

»na trzy skoki skakać« (*1*): Bá [*śmierć*] ná podolſką milę áni ſie zátchnie/ á káżdego by wierę ná trzy ſkoki ſkakał thedy pewnie vgoni *RejZwierc* 159v.

[*Przen*: Widzę, iż tak on mniema, żebych ja padł za tą śmiercią krolowej, a ja za łaską bożą jeszcze czuję się, iż stoję tak, jakom i pierwej, a mam prze cnotliwe służby swe naprzod trzy skoki przed nim. *ListyPol* III *1551*/172.**]**

2. *Umiejętność wykonywania skoków* (*1*): PChłá źimie miedzy pcżoły/ do vlá polázłá/ Aby tám pożywienie/ wżdy ſobie ználázłá. Y rzekłá ſtárſzey Pcżele/ by ią przechowáłá/ A będę twoie dzyeći ſkakáć náuczáłá. Tá rzekłá/ iuż tám cięgni/ y s ſwoimi ſkoki/ Wolę iż moie będżąc/ lecą pod obłoki. *RejZwierz* 121.

3. *Szybki bieg* (*5*): Wynidź y ty z ſwéy knieie leśny zubrze ſrogi/ Owa tráfiſz ná łowce/ którym twoie rogi Namniéy ſtráſzné nie będą/ ále ćię w twym ſkoku Vprzédzą/ álbo ſtrzałą álbo kulą w boku. *KochJez* A4; [*O miłości*] Ty mię rátuy/ á ſwoią ſtrzałą vzłoconą Vgódz w ſerce/ á okróć myśl nieunoſzoną Zápámiętáłéy dźiéwki/ któréy áni ſkokiem Człowiek dogonić może/ ledwe záyźrzeć okiem. *KochFr* 96; **[***BielawMyśl* C2v**]**.

[*I sg w funkcji okolicznika sposobu*: »skokiem«: woły nieco przed woyſkiem gnano/ tám ſkoro pod gory ná ćiáſne drogi przyſzło/ rogi wołom zápalono/ woły ſye one ná gory ſkokiem wzięły/ á nieprzyiaćielowi ſtrách wielki w oczu vczíniły *Lorich-Kosz* 154 (*Linde*).**]**

Zwrot: »skoki zmylić« = *utrudzić się* (*1*): IEden ſie był ożenił/ więc mu ſie ſprzykrzyło/ Chłopiſko zmyſliwſzy ſie/ ledwe iuż chodziło. Vźrzał á Wilk przed Cháry/ ochotnie wywija/ Ten rzekł [...] Ożeń ſie iedno Wilćzku/ wnet ty ſkoki zmylifz [...]. Iże cie nie iedno Chárt/ y kundys vgoni/ Bá będzieſz drobniey ſtąpał/ wierz mi niżli łoni. *RejFig* Dd8v.

Wyrażenia: »chyży skok« (*1*): WOlę ia ſtánąć miedzy niezliczném Woyſki/ z trąbámi y bębny hucznémi. [...] Gdźie chyżym ſkokiem konie prędkonogié Mars krwáwy miece *GosłCast* 40.

[»wyprawny skok«: Ale záś chártá á z wypráwnym ſkokiem/ Obeyrzy iednym tákże drugim okiem. Smiáłość do źwierzá pátrz iáko oddáie/ Y rączobiegłych iák mu nog doſtáie. *BielawMyśl* C2v.**]**

Przen (*1*): [*Proszę*, *mój Panie*] Day rátunek/ bo twa moc łáſką opływa Abym nie vſtał/ w ſkoku roſpędzony. Gdy młodość/ iák koń twárdouſty/ bieży Ná raz niedbáiąc: cżyń łáſkę/ á z látem Day mi dożekáć wieku ſpokoynego. *GrabowSet* D.

4. *Taniec*, *sposób tańczenia*; *pląsy*, *podrygi*, *podskoki*, *wygibasy*; *tripudium Mącz*; *saltatio*, *saltus Modrz* [*w tym*: *pl* (*23*)] (*26*): *RejWiz* 66v; tańce niemáią być płoche áni błażeńſkie: ále ſkromne/ trzeźwie/ z poſtáwą przyſtoyną/ z ktoreyby ſię zbożność pokázowáłá. Lecż zbytnie ſkoki do wſzeteczności ſkłonne/ á ſproſnośćią pachnące/ niech będą oddalone od ludu/ ktory ſię wſzyſtek Bogu poświęćił *ModrzBaz* 55v; Gdy tedy zchodził Moyżeſz z gory/ á nioſł do ludu onego dwie tablice kámienne/ ná ktorych był Pan Bog nápiſał [...] dzieśięćioro przykazánie ſwoie/ gdy vſłyſzał wołánie ſwowolnikow/ y vyrzał ſkoki y gry ony około ćielcá/ niechćiał ſproſnemu y pijánemu ludu ſkárbu onego piſmá Boſkiego/ y tablic oddáć *SkarŻyw* 491; **[**Ták [*panowie*] máią ſkákáć iáko Scipio/ ktori przy muzyce ćiáło ſwe rycerſkie ſkokámi ćwiczył/ nie ſpoſtáwą tántzuiątz *LorichKosz* 126 (*Linde*)**]**.

[*skok czyj*: Przeklęty przed Herodem był skok tanecznice, bo przy nim Jana ścięto dla cudzołożnice. *OtwinPis* 102.**]**

I sg w funkcji okolicznika sposobu: »skokiem« = *podskakując* (*2*): Skokiem taniec naſnádnieyſzy/ A tym ieſcze pochodnieyſzy/ Kiedy w bęben przybijáią/ Sámy nogi práwie drgáią. *KochSob* 57.

~ *Zwrot*: »postępować skokiem« (*1*): TO moiá nawiętſza wádá/ Ze táńcuię bárzo rádá: [...] Poſtępuymyſz tedy krokiem/ Aleć niemáſz iáko ſkokiem. *KochSob* 57. ~

W połączeniach szeregowych (*4*): Trzećiego dniá przywiedźiono go [*Bartłomieja*] do iednego páłacu Sándálowego wielkiego/ tám rozmáite igry przed nim okazowano/ to ieſt tańce/ ſkoki/ przewracánie/ y drugie. *BielKron* 443; Tripudium, Taniec/ skok/ krzik/ weſele. *Mącz* 465c; *RejZwierc* 103v; WSzytkie vcżćiwe żárty y wſzytkie rádośći/ Ktore nie náruſzaćie mądrym poczćiwośći. Y weſela y śmiechy/ Muzyki wydworne/ Igrzyſká/ ſkoki/ Tańce y pieśni wyborne. Wſzytkie ſię bez odwłoki w dom ten cny poznośćie *SkorWinsz* A2.

Przysłowie: Bo zá ony ſkoki bolą was więc boki. *RejZwierc* 114; Skoki tluką boki *RejZwierc* Bbb2v, 158, 164v *marg*, 231v. [*Ogółem 5 r.*]

Zwroty: »pość, iść w skoki« (*2*:*1*): *BielKom* G3v; A my domá śiedzimy by kwoczki/ Vpſtrzywſzy ſie/ rzegocąc by ſrocżki: Poydziem w pleſy/ gonionego/ w ſkoki *BielSjem* 6; *BielRozm* 26.

»stroić skoki« (*1*): Záś potym [*człowiek opiły*] ſtroi rozliczne ſkoki/ cżyniąc nowe tańce á kroki śmieſzne/ á gdy mu do tego w koźi rok [*!*] [...] zágráią/ [...] to on dopiero áż ná łbie [...] dotáncuie. *WerGośc* 235.

Szeregi: »kroki i skoki« (*1*): Bo tu [*wśród cnotliwych*] pokoy/ ſławá/ ſpráwiedliwość/ pomierność/ roſtropność/ [...] wdzięcżny á ſpokoyny żywot. [...] A tám záſię záwżdi huk/ záwżdy puk/ záwżdy piſk/ [...] záwżdy opilſtwo/ ſwawola/ dziwna roſpuſtność/ dziwne kroki y ſkoki. *RejZwierc* 122v.

»skoki, pięsy« [*szyk 1*:*1*] (*2*): y śiadwſzy lud iadł y pił/ á potym do ſkokow/ pięſow wſzeteczných/ dyabelſkich/ iáko to zátym idzie/ powſtał. *SkarŻyw* 490; *BielRozm* 26.

»skoki i postawki« (*1*): Bo z zániedbánia ſkromnego chodu/ á z nieprzyſtoynych ſkokow y poſtawek [*ex gesticulationibus ineptis*]/ iákie poſpolićie w tańcách czynią/ pochodźi y moc bierze niewſtydliwość *ModrzBaz* 36.

»tańce, (a(l)bo, **[**a**]** skoki« = *saltationes aut choreas Modrz* [*szyk 3*:*1*] (*4*): *RejWiz* 66v *marg*, Dd3v; Wſzákże ia nie ieſtem ten/ ábych ſkokow ábo tańcow ludźiom pobożnym zgołá zábrániáć miał/ by iedno były vcżćiwe/ w trzezwośći *ModrzBaz* 55, 55; **[***LorichKosz* 126**]**. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»skoki a ukłony« (*1*): rodzicy nye ſkokow/ á vkłonow zbytnich/ nye ſpyewánya dworſkyego máyą vczyć ſynow ſwych/ ále náuki *GliczKsiąż* Kv.

5. *Puls*, *tętno* (*16*): (*nagł*) O Znákach/ s ktorych Chorobá rozſądzoná być może: á oſobliwie Puls/ ktory też ſkokiem zową. (–) *SienLek* 23v; Lekarz tedy/ kiedy do niemocnego przyydźie/ ma [...] choremu dobrą potuchę vkázáć/ Aby go nie záſmęćił/ Albo ſye mu czym innym nie ſprzykrzył: boć ſye s thego Skok bárzo mieni/ kiedy ſye choremu ktora rzecz nowa przygodźi. *SienLek* 24; Ieſlić Skoki ślne ſą/ pełne/ á iákoby vćinał: owſzeyki ieſt/ ze krwie. *SienLek* 24; Ieſli lepák Skok będźie miąſzſzy/ á pełny/ ále leniwy á poſtawáiący: niemoc oná ieſtći z Pypćiá álbo flegmy *SienLek* 24; Ale będźieli ſkok leniwy á ćienki: tenći ieſt od Czarney żołći/ álbo od Melánkoliey *SienLek* 24v; Odmienia ſye też ſkok z pracey/ z gniewu/ z boiáźni/ y z weſela *SienLek* 24v, 24, 24v [*2 r.*].

W charakterystycznych połączeniach: *skok*(*i*) *cienki* (*2*), *ciężki*, *leniwy* (*2*), *miąższy*, *pełny*(*-e*) (*2*), *postawający*, *silne*, *wielki*.

Fraza: »żyła czyni skok« (*1*): Drugdyć żyłá nieczyni ſkoku iáko zemdlála/ ále ſye trzęſye á giemźi [= *drga*]/ iáko płomień gdy świecá chce zgáſnąć: á tamći iuż bliſka ieſt śmierć. *SienLek* 24v.

Wyrażenie: »skok żyły (serdecznej), żylny« [*szyk 5*:*1*] (*4*:*2*): Ktorzy tedy ludźie/ máią wielki á cięſzki Skok żyły ſerdeczney/ to ieſt s pánowánia Iáſney żołći/ á krwie. *SienLek* 23v; A iże iáſna żołć ieſt ſucha á gorąca/ táki [*tj. cienki*] ſkok żyły niemoc od niey známionuie. *SienLek* 24; Skok żylny v látinów *Pulſus*, iáko rozſądzón być ma/ l. 23.b. *SienLek* T[tt], 23v [*2 r.*], S[ss]4v.

Szereg: »skok albo tąpanie« (*1*): CZłowiecze ćiáło/ ze czterech żywiołow złożono ieſt [...]: á od onych/ właſne też ſą wilkośći: to ieſt/ Krew/ Iáſna żołć/ Czarna żołć/ y flegmá. [...] A przetoż y Serdeczney żyły Skok álbo Tąpánie/ co Láćinnicy zową Pulſem: ná czworę ſye rozdźieliło/ podług tych wilkośći. *SienLek* 23v.

6. **[***Ślad*, *trop* [*w pl*]:

Zwrot: »zmylić skoki«: Ow [*pies*] co w poſzczućiu oględywa boki/ Tenći zá źwierzem rychło zmyli ſkoki. Boiázny záiąc z trop mu ſię wywinie/ A z oczu rączo onemu pſu zginie. *BielawMyśl* C2.**]**

7. *Takt*, *rytm* (*2*):

Zwroty: »skakać na trzy skoki« (*1*): y iż kęs poſkakáłá przed nim [*przed Herodem*] oná márna á plugáwa zwodnicá iego/ ktora nie tylko ciáło/ ále zwiodłá á zátráćiłá y nędzną duſzę iego. A teraz nędznik ſam ſkacże z diabłem poſpołu gdzyeś ná trzy ſkoki/ y będzye ſkakał wiekom wieczńie *RejPos* 321v.

»trafiać w skok« (*1*): In numerum saltare, Tráfiáć w skok. *Mącz* 167a.

8. *Praca*, *zajęcie*, *działanie* (*2*):

Zwroty: »odprawić swoje skoki« = *napracować się* (*1*): Iuż mieśiąc ſwoie rogi puſcza zá obłoki: Iuż odpráwił téy nocy wſzytki ſwoie ſkoki. *PudlFr* 68.

»zmylić [*komu*] skok« = *przeszkodzić w działaniu* (*1*): [*Andromacha do swego syna*:] Co ty ſzat mych ſie vymuieſz? Témi żywotá twégo iuż nie porátuieſz. Lwá gdy vſłyſzy rycząc bydlątko vbogié/ Tuli ſie pod mátkę ſwą/ á źwiérzę to ſrogié Dobieżawſzy/ oderwie od mátki/ y ściecze Zębámi/ á ziuſzoné ná pokarm ſwóy wlecze: Ták ćiebie nieprzyiaćiél odtárgnie od boku Máćierzyńſkiégo/ á nikt nie zmyli mu ſkoku. *GórnTroas* 54.

9. *Problem*, *trudność* (*1*):

Wyrażenie: »trudny skok« (*1*): (*marg*) Thrudno ſie obáczyć bez Pána. (–) Ale to tu záſię ná nas drugi trudny ſkok/ co thu w tey Ewányeliey nápiſáno ſtoi/ iż tu iáwnie Pan powieda zwolennikom ſwoim/ iżby ſie nie lękáli/ iż to on ieſt: [...] á wżdy ſie przedſię wahăli/ á wżdy przedſię niebeſpieczni byli: Aż potym [...]/ iż im z łáſki á z miłoſierdzia ſwego otworzył myſli ich/ ſercá ich/ y rozumy ich/ iż ſie dopiro práwie obacżyli y w onych piſmiech Prorockich y w onym ſwiętym vkazániu á w obiáwieniu iego. [...] Coż my tedy rzecżemy nędzni niebożątká/ [...] ieſli nas [*Pan*] nie podeprze łáſką á miłoſierdzyem ſwiętym ſwoim/ á nie obiáſni nam tych mdłych rozumow náſzych/ [...] iużby było trudne obácżenie náſze/ iużby było trudne vwiárowánie náſze *RejPos* 116.

10. *Wybryk* [*czyje*, *czego*; *zawsze w pl*] (*2*): [*Karność mówi do Młodości*:] Iuż to názbyt głowko płocha/ Nie káżdyć ſie w tobye kocha/ Boś roſpuſtna y wſzeteczna/ Hárda żwáwa á nie wieczna/ Bo nie długo twoich ſkokow/ Ledwo do dwudzyeſtu rokow *BielKom* E3v; A ia co dáley/ lepiey ćień głęboki Błędow mych widzę: ktore gęſto ięzdą Strwożone ſerce vſtáwiczną nędzą/ Y ſpłáczem gánię młodośći mey ſkoki. *SzarzRyt* Av.

11. *Zmiana*, *odmiana*, *zwrot* (*1*): A Bog wſzelkiey lutośći pełny/ przypátruiąc ſię ſkruſzonemu [...]/ miłośćią Chrześćijáńſką páłáiącemu ſercu W. M. nie tylko odeymie władzą złym przygodam/ záśćiele drogę żáłoſnym przypadkom/ ále też otworzy wrotá fortunnemu powodzeniu/ pobudzi y ſpoſobi ſkok poćiechami Ie^{go} Miło⟨śći⟩ *GrabowSet* A3.

12. *Przejście* [*czego do czego*] (*1*): BOgu miłe/ kocháne Plemię/ z oycá onego/ Co przemogł tego/ co Bogu podobny; Z Trybu Lewi wybráne/ Skąd ſkok rządu świętego/ Do ofiar/ y wſzech świątośći ſpoſobny *GrabowSet* X2.

13. *Dynamiczne*, *intensywne*, *gwałtowne w przebiegu zjawisko* (*5*):

a. *Wytrysk wody*; *w przen* (*2*): W twey łáſce/ záſádzona Moiá nádźieiá/ wielce pożądána/ A ták ieſt rozkrzewiona/ Y liſtkámi odźiana/ Ze kwitnąc/ w rożne bárwy ieſt vbrána. Pośilay ią/ potokiem/ Oney niebieſkiey dobroći y święty/ Co/ co dźień/ świeżym ſkokiem/ W ſwoich źrzodłách záczęty/ Srzod źiołek płynie *GrabowSet* I3.

Wyrażenie: »łaski skok« (*1*): Bo/ gdyby powśćiągniony Był/ twey łáſki ſkok; łácnoby gáłązká [*nadziei*] Vſchłá: czym ia ſtrwożony/ Zniſzczećbym mogł do kąſká/ Y w ſtráchu zginąć *GrabowSet* I3.

b. *Podmuch wiatru* (*1*):

Wyrażenie: »żarkie skoki« (*1*): Iáko pułnocny czyniąc żárkié ſkoki Wiátr/ rozprowadza nábráné obłoki: [...] Ták ten duch/ który rządźi náſzé ćiłáło Pódźie tám gdźie był niż żyćié náſtáło. *GórnTroas* 30.

c. *Sztorm*; *w przen* [*czego*] (*1*): SKłoń vcho lutośćiwe/ Gdy/ śrzod ſtráſznego morzá/ Swiátá złego/ gdźie/ pełno trwogi/ zorzá/ Nieśiem prośby rzewliwe/ Do ćiebie/ byś nas rátował troſkliwe. Widźisz/ że ſzturm burzliwy/ Záwżdy nas miece/ trwoży Nawáłność/ ktora dźień y noc ſię ſroży/ Ták iż iey ſkok ſtráſzliwy/ Oderwał wioſłá y żagiel życżliwy. *GrabowSet* M3v.

d. *Błysk światła*; *w przen* (*1*): Zrzodło wieczne y żywe/ Ktore/ ſkoki rożnymi/ Puſzczaſz świátło prawdźiwe/ W te/ ktore w niebo/ ſwymi Spoſoby/ wwabiaſz/ y czyniſz właſnymi: Oczyść ſerce z ćięmności/ Ktore/ miązſza zaſłoná/ Tych świeckich obłudności/ Slepi *GrabowSet* O.

14. *Spadek wody* (*4*):

skok do czego (*1*): Napiérwéy wybierz téy Skrzyni/ łoże głęboko/ ták żeby miáłá Wodá do ónéy Skrzynie ſkok łokieć álbo dwá. *Strum* I4v.

Wyrażenia: **[**»skok młyński«: Są też 2 stawki nad temi młyny, do którech nie sadzają ryb żadnych, telko dla skoku młyńskiego uczyniono. *LustrSand* 265.**]**

»skok wody (wod)« = *cataracta Mącz* (*2*): *Mącz* 41a; idźże podle Góry z wagą thák dáleko/ áżeć wagá ſpadku vkaże łokći cztérzy/ tám możeſz zbudować Młyn [...]. A ieſliby téż nie wyniósł ſkok wody ták wyſoko/ á ſąśieckié by było bliſko: tedy może Przekopą Młyn podebráć wedle potrzeby *Strum* Dv.

Szereg: »spad a skok« (*1*): Catarrhactae Rheni, Byſtrość/ łamánie/ ſpad á ſkok wód rzeki Rhenu/ miedzy opokami á skaliſtemi mieſcámi *Mącz* 41a.

W przen (*1*): Ták też z mych oczu/ przez iágody/ ſkoki/ Iáſne w ſwoiey właſności/ Máią hoyne potoki *GrabowSet* L.

15. *Wysoka*, *spiętrzona woda*, *wysoka fala* (*3*): GDzie miaſto leży w rowni/ nád iákim potokiem/ Niżey záſtáwić potok/ wytopi ie ſkokiem. Ieſli groblą wyſoko ná dole vſypie/ Ták ſie z miáſtá dla wody co żywo poſypie. *BielSat* M4v [*idem*] *BielSjem* 35.

Wyrażenie: »morskie skoki« (*1*): Ale ty Pánie/ który morſkié ſkoki Skłádaſz/ wynoſząc gdy chceſz pod obłoki. [...] Opuść gniew *ZawJeft* 10.

16. *Noga zwierzęcia* [*w tym*: *w pl* (*2*)] (*3*): Záiąc niegdy liſzce przymowił/ Iżby on nád nię lepſzy był: Bo pry prędzey niż ty biegam [...]. Liſzká rzekłá/ [...] Wſzákoż iż rozum lepſzy mam/ Cżęśćiey niż ty chártow zbywam: Abych iną ſkorę miáłá/ O ſkokibych nic niedbáłá. *BierEz* P4; *RejRozpr* I2v.

W przen (*w antropomorfizowanym opisie gwiazdozbioru Małej Niedźwiedzicy*) (*1*):

Wyrażenie: »pośledni [= *tylny*] skok« (*1*): Cephea/ w tyle pátrzáć Cynozury [= *Małej Niedźwiedzicy*] trzebá: Ręce ma roſćiągnioné/ á ſam ná ſwym kroku Stoi/ od Cynozury pośledniégo ſkoku. *KochPhaen* 7.

17. *W funkcji przysłówka* (*107*):

»skokiem« = *szybko*, *natychmiast*, *od razu*; *cito*, *ocius Mącz*, *Cn*; *actutum*, *citissime*, *festinanter Mącz*; *celeriter*, *celerrime Cn* (*56*): Wydze hayn ſchoragwią moią Hetmani na morze ſtoią. Skokiem draby zdrabinami Swięty Irzi racz być ſnami. *RejKup* Cv, b4; Abowiem w teyże przyſiędze [*biskupiej*] wyznawaćie Papieżá być pánem wáſzym/ przećiwko ktoremu żadney grozby obiecuiećie nietzynić/ y owſzem ieſliby kto tzynił: tedy to obiecuiećie ſkokiem Papieżowi obiáwić *KrowObr* 131v; Huniad poſłał ſzpiegi [...]/ áby woyſká Tureckie y położenie ich oglądali [...]/ gdy ſie wywiedział/ ſkokiem zſobą wźiął 10. tyſiąc ludzi co przednieyſzych/ á drugim kazał zá ſobą powoli ćiągnąć *BielKron* 243; [*Polacy zawiadomili króla węgierskiego*] iż Alexándrá [...] ná kroleſtwo Polſkie wybráli/ ná co przyzwolił [...] Krol Władźiſław/ á poſłał ſkokiem gonić poſły/ przez ktore był rozeſłał do krolow w tey rzeczy. *BielKron* 401, 207, 401; Actutum, Hnet/ nátychmiaſt/ skokiem. *Mącz* 2d; Citissime, Nayprętcey/ Skokiem s trzaskiem. *Mącz* 53b; Equis et velis, Proverb⟨ium⟩ Bárzo prętko/ Skokiem. Bes omieſzkánia. *Mącz* 107b; Ocyus, Prętko/ skoro/ skokiem. *Mącz* 259c; Praesens succurre, Pomoż mi ſtokiem [*!*]. *Mącz* 431a, 11c, 53a; **[***ListyPol* I *1539*/133; ZNAią wſzyſcy Wiérzbowé drzewo/ zową ią *Salix*, iákoby ſkocząca/ iż práwie ſkokiem rośćie/ gdźie wſádźiſz laſkę wiérzbową. *UrzędowHerb* 378a; *BielKron 1597* 425 (*Linde*); Co też obaczywſzy Agámemnon iż z iego ludu vbywáło/ o przymierze ſkokiem do Priamuſá poſłał *HistTroj* I2v**]**.

~ *W połączeniu z czasownikiem ruchu* (*37*): *RejJóz* H6v; *RejKup* ſ2v; á Mácedonowie wielkim ogárnieniem nieprzyacioł vćiſnieni iuż nieiáko vſtawáli: Co bacżąc ieden ſnich Arrideus/ skokiem bieżáł do Alexandrá á iemn [*!*] nieprzeſpieczność Grekow obiáwił. *HistAl* B8v, I2v; *BielKom* E4v; *GliczKsiąż* Iv [*2 r.*]; *RejWiz* 27v; OBieſzono ná Dębie/ chłopá podle drogi/ Drugi o nim nie wiedząc/ [...] Vſnął pod owym Dębem/ drudzy gdy mijáli/ Ná onego co wiſiał żartuiąc wołáli: Iuż ten z námi nie poydzie/ on vſłyſzał co ſpał/ Pocżkaycie iedno máło/ wnet poydę záwołał. Ci mniemáli by zdechły/ ſkokiem vciekáli *RejFig* Dd5; *RejZwierz* 28v; Biezał [*!*] tedy ſkokiem Abráhám do namiotu ku Sarze *BibRadz Gen* 18/6; *OrzRozm* N3; [*Antenor*] żądał krolá Peleáſá ſioſtry krolewſkiey áby byłá wroconá. Krol ſie rozgniewał/ kazał mu ſkokiem precż iechác. *BielKron* 55; Potym Dáryus prośił o pomoc Porruſá krolá Indiyſkiego przećiw Alexándrowi. Dowiedzyał ſie tego Alexánder/ ciągnął przećiw Dáryuſowi ſkokiem *BielKron* 125; á ták [*poseł*] milczkiem dopadſzy koniá/ puśćił ſie ſkokiem do Ferarzá/ potym do Weneciey/ potym do domu. *BielKron* 207; Krzyżacy ſkokiem do Pyzdr przyſzli *BielKron* 372; Scháchmáth [...] chćiał potym do Báyzetá Tureckiego Carzá iechác poddác ſie mu/ á prośić o pomoc przećiw krolowi Polſkiemu [...]. Ale gdy ſie dowiedzyał iż go kazał Turecki Carz poimác á ſobie poſłáć/ [...] ſkokiem záſię do Kijowá przybieżał. *BielKron* 402, 20v, 71v, 223v, 320v [*2 r.*], 369v, 442v; Perfugio, Mknę/ Skokiem vciekam. *Mącz* 138d; Iam revertere, Wrácay ſie záś skokiem. *Mącz* 163b; Navis volat, Mknie ſie/ skokiem płynie. *Mącz* 505c; Pervolare, per translationem, Skokiem ſie przemknąć. *Mącz* 506a, 53b, 73d, 505c; Położ koniec ná źiemi/ drugi ná párkánie/ Záłoż ogień s ſáletrą/ nic ći ſie nie ſtánie. Odbież ſkokiem wſzyſtkiego/ niech powoli gore/ Ieſli ſuchy cżás będzie/ będą ognie ſpore. *BielSat* N2 [*idem BielSjem* 37], Nv; Wyſzedł tydzień Damáná nie máſz/ Pitiáſá ná plác wywiedziono y rozebrano/ iuż kát począł ſztuki wypráwować/ á Damon ſkokiem bieżącz wołał wielkim głoſem: O poſtoy kácie nic then nie winien/ iam to zań winien záſtąpić *RejZwierc* 92v; *BielSjem* 29, 37 [*2 r.*]; **[***HistTroj* B2**]**.

Połączenia: »tą chwilą skokiem« (*1*): Przewleć czaſu aby rokiem A ia też tą chwylą ſkokiem. Wſzytky ſwoię rzeczy ſprawie A powoly ſię wyprawie. *RejKup* e8v.

»bez przestania skokiem« (*1*): [*Juno*] ſzłá bez przeſtánia ſkokiem do Egiptu *BielKron* 20v.

»skokiem co rychlej« [*szyk 2*:*1*] (*3*): Biegay ty chłopcże czo rychlej skokiem po czeklarze Aby tego wnet łotrzyka wſzadzyli do wieże *RejJóz* H6v, A7v; A dowiedzyawſzy ſie pewnie/ iżći żadny wymyſł ſwiátá tego/ áni żadna pomoc áni ná niebie áni ná zyemi nie może pomoc s tego vpadku twoiego/ [...] á przyſłuchawſzy ſie prawdziwey prawdzye o tym Pánu ſwoim/ ſkokiem to rychley do ſwiętych nog iego/ opłákawáiąc vpadek ſwoy/ á dufáiąc ſwiętemu miłoſierdzyu iego *RejPos* [310].

Fraza: »skokiem prętkość wieku bieży« (*1*): A ták proſſę pomni ná to káżdy Iż zá czáſem wſzytko ginie záwżdy A iż ſkokiem prętkoſć wieku bieży W tem ſie kochay co czynić należy. *RejRozpr* K3.

Szereg: »prętko, (a) skokiem« (*2*): Festinanter, Prętko skokiem. *Mącz* 125b, 53b.

»skokiem« = *sprawnie* (*1*): Fac ut mihi tuae literae volent obviae Chciey vczinić áby mi twoye liſty skokiem przećiwko wyſzły. *Mącz* 492c.

Wyrażenia: »co skok« = *co chwila*, *bardzo często*, *raz po raz* (*1*):

~ *Połączenie*: »co skok to« (*1*):

~~ *Zwrot*: »co skok to się powtarzać« (*1*): Day to boze myli kxieże Byſmy wczem vlzyl tey nędze Ktorey ſie ze wſąd przyſparza Czo ſkok to my ſię powtarza. *RejKup* h5. ~~ ~

»co skok« = *oznacza stopniowe zwiększanie się z upływem czasu* [*w tym*: *cum comp* (*6*)] (*7*): Ieſlibyś mu [*Panu*] gdzie wćym wykroćił Patrzay abys ſkreſu niewykroćił Czo ſkok rychłey ſnadzieya doniego Naydzieś panſkie miłoſyerdzie jego *RejKup* o2.

~ *Połączenie*: »co skok to« (*6*): Ty przetſię chory nieboze Vyzryſz iż czy wnet pomoze. Czo ſkok to Lepiey do ſwietych A nieſluchay tych przekletych. Bo to wſem pomaga yawnie Wſzytky grzechy zgladza péwnie. *RejKup* i8; Widziſſli to miły Pietrze Iako ten ſwiat jdzie przer [*!*] ſyę Czo ſkok to ſnacz wientſſy nierzad A dziwnie ſyę mnozj ten błand *RejKup* y2; Bierzczie zemnie przjkład wſſycczy A wiernie panu duffayczie Przet nogy jego padayczie A ſtrzeſczie ſyę pilnie tego By odſwietey woliey jego Nigdy nieodſtępowali A gdy ſye ktory powali Czo ſkok to rychliej doniego Przetko naydzieś łaſkę jego *RejKup* ee3, d8, x4, dd6. ~

Wyrażenia przyimkowe: »w skok« = *szybko*, *natychmiast*, *od razu*; *cursu PolAnt*, *Modrz*; *cursim Mącz*, *Calep*; *ocius Calep*, *Cn*; *festinanter Vulg*; *raptim Mącz*; *citatim*, *curriculo*, *derepente Calep*; *celeriter*, *celerrime*, *cito*, *velociter Cn* (*39*): Raptim, Kwápiąc/ wzawód/ wlot/ wskok/ nagle. *Mącz* 346a, 74a; Iedno trzebá wſkok ná nie [*na Tatarów*] bo ſwemi ſzypiki/ Iáko im daſz poczekáć/ wnet pomylą ſzyki. *RejZwierc* 243; *PaprPan* Tv; ACzći mię ſerce boli

Stachniku móy miły/ Iżeſmy ſye ták z ſobą nagle rozłączyli: Ale iż ták Pan Bóg chćiał/ mieſzkayże tám w niebie/ A mnie/ iedno wżdy nie wſkok/ poćiągay do ſiebie. *PudłFr* 54; Więc iáko wielcy Pánowie chowáią Doktory dla vzdrowienia/ ieſtliby chorobá przyſzłá/ á záwżdy Doktorá chcą mieć prży ſobie: ták Rzeczpoſpolita potrżebuie prży boku ſwym vſtawicznie Doktorow/ to ieſt Senatorow/ ktorżyby gdy chorobá iáká ná R.P. prżiydźie/ mogli wſkok rádźić o zdrowiu iey *GórnRozm* K; Cursim – Biegiem, wskok. *Calep* 280a; Derepente – Wskok, bez mieſzkanią. *Calep* 310a, 194a, 280b, [723]b; *GórnTroas* 34; ZOile ſkrzętny z kłem twym wyoſtrzonym/ Mijay prace me/ pyſkiem záiuſzonym. [...] W vporze trwáć chceſz? záwśćiągni ſię máło/ Dárow to żądaſz/ ábyć ſię doſtáło? Sąć ſą/ Zoilom wſok nárychtowáno *KlonKr* T4v; *CIekPotr* 74; Wiedźćie mie wſkok do ślubu *GosłCast* 25; Com ia wam iuż obiecał/ to zápewne maćie/ Tylko wſkok w przedśięwźięćiu Pánnie dogadzayćie. *PaxLiz* C, B; *KlonFlis* F2; Niech ſzpálery koſztowne dáią wſkok ná śćiány/ Niechay złotym obićiem/ będźie mur odźiany. *SapEpit* B3; [*Boże*] Szczęśćie me/ chwało moiá/ niech wſkok wſtyd poczuią/ Ktorzy mi inſzą chwałę nie ćiebie cukruią. *SzarzRyt* B2; **[**A będzieli potrzeba Haraburdzie listu naszego za podpisem ręki naszej [...], tedy WM rzucisz komornika naszego do nas na podwodach w skok dniem i nocą, wypisawszy zdanie swe, abo gotową raczej rzecz napisaną, posławszy nam ku podpisowi *Listy-ZygmAug 1571*/602, *1548*/45; *Volck* Eeee4v**]**.

~ W połączeniu z czasownikiem oznaczającym ruch (*14*): *GroicPorz* aa4v; Przeczedſſy to co było od Krolá Artáxerſá nápiſano/ Ráthymus/ y Sábellius piſarz [...] záprzągłſy wozy wſkok przypádli do Ieruzálem z ſwemi iezdnemi/ z mnoſtwem ludzi/ y z woyſkiem: y ięli bronić budownikom/ tákże przeſtáli budować kośćiołá *Leop* 3.*Esdr* 2/30; *BibRadz* 2.*Mach* 14/45; á ták ſam też Myncarz roſpiſał liſty po kráinach Mánſſeldeńſkich do tych co kruſzec kopáią/ áby w ſkok ná kſiążętá ſie rzućili *BielKron* 202v; Przecz widziałem ony lękliwe vchodzące na zad/ á mocne iych pobito/ y wſkok vćiekáli [*fugam fugerunt*]/ áni ſię obeyzrzeli/ ſtrách ze wſząd/ mowi Iehowá. *BudBib Ier* 46/5, 2.*Mach* 14/45; A w tym ſie lud wſkok przez moſt do miáſtá przepráwił. *PaprPan* Gg2; *SkarŻyw* 575; *PudłFr* 25; Widźiałem ráno/ ieſcze nie był dźień ozdobny/ Tylko wiérzchy gór płońce iádąc zápaláło/ Iuż/ iuż/ koni ſwych z wozem kwiérzchu záćiąć miáło. A wſkok czarnowłoſa noc przed nim viéżdżáłá/ Iáſnym promięniom iego ſtáwić ſie nie śmiáłá *GórnTroas* 17; Porwie go [*kot skowronka*] mocno w zęby ieſzcże pijánego/ Y mknie z nim wſkok ná ſpráwę do mieyſcá pewnego. *CzahTr* L; y bez wſzelkiéy przyczyny Ieſt wrzucon do więźieniá człowiek ten bez winy. Zrze fráſunk duſzę moię. Kwápię ſie dla tego/ Abym to pánu odnóſł/ idę wſkok do niego. *GosłCast* 74; Iuż bráćie fliśie z wiátrem ſię potykay/ Záprzęſz ſię we ślą/ do liny wſkok mykay. *KlonFlis* H4, F4v; **[**Pisaliście też, że się tak w skok ziemiam ruszyć kazało *ListyZygmAug 1549*/134**]**.

Połączenie: »w skok co żywo« (*1*): Proch w świećie człowiek/ bo w ſmętney przygodźie/ Y żal w nim ſerce bodźie/ Y k temu prozno kwili/ Kto raz grob záległ/ głowy niewychyli. Zyiąc połyka łeż máło nie więcy/ Niż zgubny płod bydlęcy/ Przyſzły wżdy żywot ćieſzy/ Ey niech ſię k niemu wſkok co żywo ſpieſzy. *RybGęśli* D2.

W przeciwstawieniu: »w skok … lekko« (*1*): Godźiłoby ſię też huffy ſzykować/ á iáko ſię znieprzyiaćielem czołem przećiw czołu ſpotykáć/ bądź wſkok/ bądź lekko [*vel lento*, *vel concitatiore cursu*]/ vkázować *ModrzBaz* 111.

Frazy: »w skok idą lata« (*1*): CZáſu vmiéy záżywáć/ boć wſkok idą látá/ A nie wzwiéſz/ gdy człowieká wymkną z tego świátá. *PudłFr* 40.

»czas w skok leci« (*1*): Wámi świádczę bogowie/ tobą mężu drogi/ Którégo zgubił z páńſtwem nieprzyiaćiél ſrogi: [...] Wámi pobitych duſze/ trzódo moich dźieći/ Które porwał nie ſyty czás/ który wſkok leći *GórnTroas* 9.

Wyrażenie: »w skok z świata brany« (*1*): Dźiatki niewinne/ ledwo oglądáne/ Ná świát przyięte/ záś wſkok z świátá bráne/ Srzod mych ćięſzkośći/ to ochłody moie/ Lez gorzkich zdroie. *GrabowSet* R2. ~

»w skok« = *nagle*, *gwałtownie* (*1*): To iuż wſkok gáśniem Pánie/ chodząc vmieramy/ Właſnie iák ptak co pátrząc z oczu go zbywamy. *GrabowSet* Ev.

»w skok« = *pospiesznie*, *pobieżnie*, *byle jak* (*1*): Niewádziłoby pánie Koſtká nie ták wſkok the ſławne Hiſtorie odpráwować. *GórnDworz* Y4.

»w skok« = *bezładnie*, *nie trzymając się porządku* (*1*): Saltuatim scribere, Wskok piſáć/ To yeſt nierządnie/ y tám y ſám wyſtępować. *Mącz* 365b.

Synonimy: **5.** *puls*, *tępanie*, *tęptanie*, *tętno.*

Cf **[CHYTROSKOKI]**, **[PRĘDKOSKOKI]**, **[RĄCZOSKOKI]**, **SKAKANIE**

AĆ

SKOKLIWY (*3*) *ai*

o *jasne.*

sg m N skokliwy (*2*). ◊ *f N* skokliwå (*1*). ◊ **[***pl N subst* skokliw(e).**]**

Sł stp brak, *Cn s.v. skoczny*, *Linde XVI i XVIII w.*

1. *Sprawny w wykonywaniu skoków*, *zwinny*, *szybki* (*2*): Záiąc niegdy liſzce przymowił/ Iżby on nád nię lepſzy był: Bo pry prędzey niż ty biegam/ Y lepſze mięſo w ſobie mam. Liſzká rzekłá/ wſzák ia to wiem/ Boć też drugdy twe mięſo iem: Chośćiam nie táko ſkokliwa/ Ani iáko ty chełpliwa. *BierEz* P4; **[**Iż cokolwiek ſię w leśie chowáło/ Z onego ſtráchu precż wybieżáło [...]. Wilcy obżerni/ lánie lękliwe/ Ielenie prędcy/ kozy ſkokliwe *KmitaŁów* B2v**]**.

Szereg: »prętki a skokliwy« (*1*): Koń máiąc długie kopytá á nie głębokie/ ieſliż ná zad wyſzſze niżli ná przod/ ten bywa prętki á ſkokliwy *SienLek* 187.

2. *Swawolny*, *figlarny*, *rozpustny* (*1*): Lascivus, Waśniwy/ skokliwy/ pieſzczący/ roſpuſtny/ nieſromieźliwy/ yurzny. *Mącz* 184d.

Cf **SKOCZNY**, **SKOKNY**

AĆ

[SKOKNY *ai*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skok *itp.*).

sg f N (*praed*) skokna. ◊ *pl N subst* skokn(e).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

1. *Sprawny w wykonywaniu skoków*, *zwinny*, *szybki*:

W porównaniu: Krol rzekł do młodſzey [*z sióstr grabianek*]: Pánno Káſándro/ tyś ieſt ſkokná by ſarnká *HistFort* G3.

2. *Pulsujący*:

Zestawienie: »skokna żyła« = *tętnica*: pomázuyże nim [*olejkiem*] wſzędy około ſercá/ y wſzyſtki pulſy/ to ſą ſkokne álbo tępne żyły *SienHerb* 540b (*Linde*), 538b (*Linde*).

Szereg: »skokny albo tępny« [*szyk zmienny*]: Abowiem tym [*olejem*] tępne álbo ſkokne żyły/ tákże y ſerce ma być prętko pomázáne. *SienHerb* 538b (*Linde*), 540b (*Linde*).

Synonim: **2.** *pulsowy.*

Cf **SKOCZNY**, **SKOKLIWY]**

AĆ

[SKOKON *sb m*

N pl skok(o)nowie.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Człowiek, *który nadskakuje*, *schlebia komuś*, *przymila się*:

Szereg: »pochlebcy, skokonowie«: Helżbieta, matka jego, rządziła Koroną, [...] Młodych a nieuczonych w radę obierała, A radnych, godnych panów z urzędu zrzucała. Pochlebcy panowali, k'temu skokonowie, Tak w Rzeczypospolitej płużyli łotrowie. *StryjPocząt* 287.**]**

AĆ

SKOKOTLIWY (*2*) *ai*

Teksty nie oznaczają ó; *pierwsze* o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skok *itp.*).

sg m N skokotliwy (*1*). ◊ *n N* skokotliw(e) (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w.*

Pyszny, *wywyższający się*, *butny*, *zuchwały* (*2*): (*nagł*) Potworowſki. (–) CHoć nie wielka potworká/ ále ſkokotliwe/ Y wie zacż funt rozumu/ y wie zacż cnotliwe. A tkni go iedno w co chceſz/ vźrzyſz iákoć mrucży/ By Niedźwiadek v miodu/ kiedy go w nos łuczy. *RejZwierz* 73; (*nagł*) Woyciech Lochyńſki. (–) NYkoſtrát Hetman Grecki choć był ſkokotliwy/ Lecż cżáſu dziſieyſzego kiedyby był żywy/ Nie rzekłby nic przykrego Woytkowi náſzemu/ Chociaż ſrodze krolowi łáiał Lakońſkiemu. *PaprPan* Ccv.

AĆ

SKOKOWY (*1*) *ai*

G sg n skokowégo.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od „*skok*” ‘*puls*, *tętno*’:

Wyrażenie: »skokowe tępanie«: Znák pulſowégo álbo ſkokowégo tępánia *SienLek* Ttt3.

Szereg: »pulsowy albo skokowy«: *cf wyżej.*

Synonim: *pulsowy*.

AĆ

[SKOLASTYJA *sb f*

Teksty nie oznaczają ó; *pierwsze* a *jasne.*

sg G skolastyj(e)j. ◊ *A* skolastyją.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Urząd, *godność skolastyka a. szkoła katedralna kierowana przez kapitułę skolastyków* [*w połączeniu z nazwą miejscową a. przymiotnikiem od nazwy miejscowej*]: Dziesięcina po tym mieście [*tj. Zakroczymiu*] wyteczna należy na skolastyją w Ploczku, której jest posesor ks. Korczbog, natenczas skolastyk płocki. *LustrMaz* I 144; Kátálog wſpomina Werneruſzá Biſkupem Płockim/ ktory był wźięt z Skoláſtyey Płockiey *PaprHerby* 468.**]**

ALKa

SKOLASTYK *cf* **SZKOLASTYK**

SKOLĄCY *cf* **[SKOMLĄCY]**

(SKOLEĆ) *cf* **SKOLIĆ**

SKOLENIE *Sł stp*; *Cn notuje*, *Linde XVII(XVIII) – XVIII w.*
Cf **SKOLIĆ**

SKOLIĆ (*4*) *vb impf*

o *jasne* (*Cn* o *pochylone*).

inf skolić (*2*). ◊ *praes 1 sg* skolę (*1*). ◊ **[***3 pl* skolą. [*cum N pl*: ogarzy]**]** ◊ **[***praet 3 pl m an* skoleli [*może od* SKOLEĆ].**]** ◊ *fut 3 pl subst* skolić będą (*1*).

Sł stp notuje, *Cn*: *skólę*, *skuli*, *skomli*, *Linde XVI – XVII(XVIII) – XVIII w.*: *skolić*, *skomlić*, *skulić.*

Ujadać, *skomleć* (*o psie*); *nictere BartBydg*, *Mącz*, *Cn*; *glatilare*, *glatire*, *nictire BartBydg*; *gannire Cn* (*4*): Nicto, nictio, glatire, proprie est canum, qui bestiarium vestigia insequuntur, skolicz *BartBydg* 227, 257; Nicto, Skolę/ poſliédźiwſzy zwierz álbo ptaki/ yáko pśi czinią. Nam est proprie canum. *Mącz* 246d. **[**A chłopi w śieći iaźwcá zámkneli/ Ogárzy w koło niego ſkoleli *KmitaŁów* Bv; Bo gdy pśi gonią/ co ieſt milſzego/ Nie vćieſzy ták lutniá ſmutnego/ Oni biegáiąc ſkolą po chrośćie/ A cżłowiekowi z tąd ſerce rośćie. *KmitaŁów* Cv.**]**

Przen: *Mówić o kimś*, *oceniać* (*1*): Bowiem tá [*zła sława*] zá żywotá/ ieſzcże obumiera/ Lecż po śmierći też więc ſwe/ Ogáry wywiera. A iákoś ſieći miotał/ tákći ſkolić będą/ Ale wierz mi twe ſpráwy/ żeć wſzyſtki wygędą. *RejZwierz* 134.

Synonim: *skowyczeć.*

Cf SKOLENIE, **[SKOMLĄCY]**

ALKa

[SKOLSKI] *cf* **SZKOLSKI**

[SKOŁAĆ *vb impf*

1 sg praes sk(o)łám.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Kłuć, *zadawać ciosy czymś kłującym*: Pungo Kole [*!*]/ *pupugi*, *punctum. Compoſita habent XI, CTVM. Compungo* Skołam *etc. UrsinGramm* 254.

Synonimy: *pchać*, *sztychować.*

Formacje współrdzenne cf 2.KŁOĆ (*Errata*)**]**.

ALKa

SKOŁATAĆ (*2*) *vb pf*

o *oraz pierwsze* a *jasne.*

[*praet 3 sg m* skołatáł. ◊ *3 pl m pers* skołatali.**]** ◊ *con 3 pl m pers* by skołatali (*1*). ◊ *impers praet* skołatáno (*1*).

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w.*

1. *Pobić*, *zwyciężyć kogoś w walce* (*1*):

skołatać kogo (*G*) (*1*): Bo gdyby ſię im pierwey roſpoſtrzeć nie dáli [*Polacy wojsku tatarskiemu*]/ Snádnieby ich iák pierwſzych náſzy ſkołátáli *StryjKron* 632; **[**Bo wtenczas Tatarowie z Rusi trybut brali, Skoro niezgodnych książąt ruskich skołatali I Połowców zgładzili. *StryjPocząt* 181**]**.

[*Przen* [*co czym*]:

W połączeniu szeregowym: Ktoryſzto Catechiſm [...] ieſt/ iż ták ſmiele rzekę/ nawiętſzym y naprzednieyſzym Kártaunem álbo Działem/ ktorym on ſwięty mąż Boży náukę Papieſką zburzył/ potłukł/ ſkołátał y zgruchotał *LuterMalKat* A4v.**]**

2. *Zniszczyć*, *kołacząc*, *uderzając w drzwi* [*co*] (*1*): [*mówi furta*:] Co tu zá méy pámięći powrozów ſtárgano/ Wrzećiądzów vkręcono/ młotków ſkołátano *KochPieś* 28.

Synonimy: **1.** *pobić*, *poborzyć*, *pogromić*, *pokonać*, *porazić*, *zwyciężyć.*

Formacje współrdzenne cf KOŁATAĆ.

Cf **[SKOŁATANY]**

ALKa

[SKOŁATANY *part praet pass pf*

A pl subst skołatan(e).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI i XVIII w. s.v. skołatać.*

Roztrzepany, *rozbełtany* [*na czym*]: Może im [*pan krogulcom*] też dawáć iáycá ná miſce ſkołátáne/ poty^{m} ná vkrop wrzący wpuſzcżone/ á gdy vwráią tedy pálcámi zdrobić. *Cresc 1571* 614 (*Linde*).

Cf **SKOŁATAĆ**

ALKa

(SKOŁOJRZANY) *cf* **SKOROJRZANY**

[SKOŁOJZRZY] *cf* **[SKOŁOZRZY]**

SKOŁORZĘĆ *cf* **[SKOROŻĘĆ]**

[SKOŁOZRZY *ai*

skołozrzy, **skołojzrzy**, **skołoźrzy** *a.* skołozrzy.

skorozrzy, **skorozrzy**.

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skoroźrzały; *Cn oba* o *jasne*).

sg m N skołozrzy. ◊ *A* skołozrzy. ◊ *pl N subst* skołoźrz(e).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *poza tym*: *skoro źrzy s.v. rany*, *Linde XVI – XVIII w.*

Wcześnie dojrzewający (*o roślinach*); *praecoquis*, *praecoquus*, *praecox*, *praematurus*, *tempestivus*, *temporaneus Cn*: tylko sobie p. Kasper zostawieł 5 kóp karpi [...]. Item owies skołoźrzy wszytek i ięczmieniu folwarczek *InwSzlachKal 1565 nr* 14; tegoż też cżáſu źiemię k niemu [*rodzajowi ięczmienia*] ſpráwuią y śieią kiedy y pſzenicę/ ten bywa ſkorozrzy/ bowiem pierwey dochodźi niżli pſzenicá *Cresc 1571* 162 (*Linde*); á ten [*domowy owies*] bywa ſkoroźrzy/ bowiem śię rychley doſtawa niż inſze zboże. *Cresc 1571* 166; Tákież w ćiepłych kráinach tákie [*figi*] ſáźić ktoreby nie rychło pożrzáły. Zásię w źimnych te mnożyć ktore ſą ſkoroźrze/ áby śię mogły doſtawáć niż źimá zaydźie. *Cresc 1571* 420; Uvae praecoces Frůzeitige weintrauben/ Skołoźrze groná. *ArtNom* F2; Skołoyzrzy/ praecox, praematurus. *Volck* [Zzz2].

Szeregi: »letny albo skoroźrzy«: Iábłká letne álbo ſkoroźrze/ tedy máią być zbieráne gdy iuż wonią ſmákiem y bárwą dożrzáłość ſwą vkázuią *Cresc 1571* 383..

»skołozrzy, (abo) ran(n)y« [*szyk zmienny*]: *Cresc 1571* 387 (*Linde*); Przed cżáſem żądałem o nię/ y áż do śmierći będę iey [*mądrości*] ſzukał: á będźie kwitnęłá iákoby ſkoroźrza iágodá winna. *leop 1575 Eccli* 51/19 (*Linde*); Pomum praecox Frůezeitig Obs ſkołozrzy ábo Ránny Owoc. *ArtNom* E8; *Volck* 133.

Synonimy: *jary*, *letni*, *rany*, *wiosenny.*

Cf **[SKOŁOŹRZYWY]]**

ALKa

[SKOŁOŹRZY] *cf* **[SKOŁOZRZY]**

[SKOŁOŹRZYWY *ai*

N sg m skołoźrzywy.

Sł stp brak, *Cn*: *skorozrzywy s.v. skołozrzy*, *Linde XVI – (XVII)XVIII w.*: *skoroźrzywy*, *skołoźrzywy.*

Wcześnie dojrzewający (*o roślinach*); *praecoquis*, *praecoquus*, *praecox*, *praematurus*, *tempestivus*, *temporaneus Cn*: Praecox Skołoźrzywy/ Ránodoźrzewáiący *UrsinGramm* 188 (*Linde*).

Synonimy cf **[SKOŁOZRZY]**

ALKa

SKOMA (*3*) *sb f*

Teksty nie oznaczają ó; a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -a *w rzeczownikach twardotematowych*; *Cn* o *oraz* a *jasne*).

sg N skoma (*1*). ◊ *A* skomę (*1*). ◊ *L* skomie (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII* (*z Cn*) *w.*

Apetyt, *chętka na coś*; *saliva Cn* (*3*): gdy kto [...] widzi łakoci nieiakie tedy ma ku nim ządzą, ktorą właſne [*!*] zową ſkoma. *GlabGad* G2v.

Wyrażenie: »skoma ku jedzeniu« (*1*): (*nagł*) O Chęci albo skomie ku iedzeniu. (–) *GlabGad* G2.

Szereg: »chęć albo skoma« (*1*): *GlabGad* G2 *cf Wyrażenie.*

Przen [*czego*] (*1*): bo iákoś w.m. ſnadź káżdemu tu/ wielką thego [*osiągnięcia w czymś biegłości dzięki pracy i wytrwałości*] chwaleniem vczynił ſkomę/ ták iey nam nikt iny nie odeymie/ iedno w.m. że ſam/ kiedy nas nauczyſz/ iáko nábyć mamy/ tey [...] przyſtałośći. *GórnDworz* E5v.

Cf **OSKOMINA**

ALKa

[SKOMBER *sb m a. f*

skomber *a.* **skombra**.

I pl sk(o)mbrami.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

zool. Scomber sp. L.; *makrela*, *rodzaj ryb morskich z rodziny makrelowatych* (*Scombridae*) [*scombrus – morska ryba*, *w wodzie się zda być takiej farby jakoby sarka Mącz 373c*; *wrzecienica ryba morska – scombrum Cn*]: Tám ſie łowią ryby ktore łáćinnicy ſcombrámi/ pelámidámi/ kápitonámi/ ſynodontámi/ kſiſiámi zową. *BusLic* 15v.**]**

ALKa

[SKOMBRA] *cf* **[SKOMBER]**

[SKOMLĄCY *part praes act*

A sg m skomlącégo.

Sł stp brak, *Cn*: *skólący*, *skulący*, *skomlący*, *Linde brak.*

Skowyczący, *skomlący z bolu* (*o psie*); *nictaculus*, *noctulucus*, *noctulugus Cn*:

W porównaniu: Záphłákał [*Latyn*]: potym ſmutné ſługi vniżenié Wźiął zá ręce/ proſzący ich o pomilczenié. Nieináczéy iáko wieprz/ gdy chártá prędkiégo Zátnie/ drudzy piérzcháią ſtyſząc ſkomlącégo: A łowcá obſtąpiwſzy/ pátrząc nań ſczekáią/ Aż kiedy ręką kinie/ zárázem przeſtáią. *VegKmita* 6.

Cf **SKOLIĆ**, SKOMLIĆ**]**

ALKa

SKOMLIĆ *cf* **SKOLIĆ**, **[SKOMLĄCY]**

[SKOMOROCH *sb m*

(*rus.*) **skomoroch**, **skomroch**.

W skomroch *oba* o *jasne*; skomoroch *z tekstów nieoznaczających ó.*

sg N skomroch. ◊ *pl N* skomoroszy, skomrosi, skomroszy. ◊ *G* skomoroch(o)w.

Sł stp brak, *Sł stp nazw os*, *Cn notuje*, *Linde XVI*(*XVII*) *– XVII w.*; *poza tym w objaśnieniu s.v. niedźwiednik.*

Człowiek tresujący i oprowadzający niedźwiedzie, *niedźwiednik* (*z rus. скоморохъ* ‘*kuglarz*’): Skomroſzy/ od oſob ſwych po groſzy ośmi [*mają dać*]. *Pobór* 15.

Szereg: »dudarz, (i) skomroch«: Loźni/ to ieſt/ Hułtáie Mężczyzná y niewiáſty/ ktorzy ſie ná ſłużbę doroczną náymuią/ tákże Dudarze/ ſkomoroſſy/ káżdy od śiebie po groſzy dwudźieſtu y cżterech dáć powinien. *UniwPobor 1578* 195 [*idem*: ſkomroſzy] *UniwPobor 1588* 4, [*idem*: Skomrośi] *UniwPobor 1591* A2v; A iż do boiu wſzelákiego piechoty niemniey potrzebá/ przeto tę powinność przyſtoi włożyć ná miáſtá y miáſteczká [...]/ nie wypuſzczáiąc z tey powinnośći náwet Komornikow y ludźi luźnych/ iáko też dudarzow y ſkomorochow *WerVotum* A4v.

Przen: *Mieszkaniec Rosji* (*cf* skomrosza); *tu o Iwanie IV Groźnym*: Pokój otrzyma, kto pokoju szuka, skomroch się kryje, a z daleka szuka, nie chce pokoju aż za wielką szkodą, lecz Bóg nagrodą. *OtwinPis* 29.

Synonim: *niedźwiednik.*

Cf **[SKOMOROSZA]]**

ALKa

[SKOMOROSZA *sb m*

N sg skomorosza.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Człowiek tresujący i oprowadzający niedźwiedzie, *niedźwiednik* (*z rus. скоморохъ* ‘*kuglarz*’): Skomoroſzá/ dicitur, qui ursos saltare edoctos circumducit, et inde quaestum facit, alias Ruſek/ germ. Barenleiter. *Volck* [Zzz2].

Synonim cf **[SKOMOROCH]**.**]**

ALKa

[SKOMPAROWAĆ *vb pf*

1 sg m plusq -m był skomparowâł.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Zebrać, *sporządzić*, *skompilować* [*co z kogo* (= *autora tekstu*)]: Ieſczem mu [*kompanowi*] *quator vocum* párteſki dárował/ Com ſobie był z dawnych lat z Finká ſcomparował [*! błędne znakowani*]. *Albertus* Bv.

Synonimy: *nagotować*, *narządzić*, *przygotować*, *sporządzić.*

Formacje współrdzenne cf KOMPAROWAĆ (*Errata*).**]**

ALKa

[SKOMPUTOWAĆ *vb pf*
Teksty nie oznaczają ó.
fut 3 sg skomputuje. ◊ *part praet act* skomputowáwszy.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Porachować, *obliczyć*:
skomputować co: A Ieſliby też Ruſka ziemiá z ſtrony dzieśięćin wezdrgę czyniłá/ [...] Tedy zábiegáiąc ich przećiwnemu vporowi [...] zkomputowawſzy do qwárty tegoroczne czopowe [...]/ przydawſzy do tego mytá álbo cłá/ łátwie W.M. ſtąd obaczyć będźiećie mogli/ iákoby wielką ſwoię Szkołę Rycerſką [...] Koroná Polſka mieć mogłá *WerPublika* 12. *Cf Zwrot.*
skomputować do czego = wliczyć: *WerPublika* 12 *cf skomputować co.*
Ze zdaniem dopełnieniowym: Bo gdy kto báczny z komputuie/ co zá koſzt odnoſi káżde miáſto y wieś I.K.M. ná te wybráńce/ ktore záwżdy zwykli [...] wypráwować/ tedy ná káżdego mieſzcząniná ná rok/ ledwie przyidzie [...] po piętnaśćie groſzy *WerPublika* 17.
Zwrot: »skomputować [*co*] na [*jaką*] miarę« = *przeliczyć*: Tamże bartnicy miód danny różną miarą dają. [...] A wszakoż skomputowawszy to wszytko na lubaczowską miarę, ponieważ lubaczowskiej miary kuników 3 czyni stryjskiej miary kuników 4, [...] zostanie równej miary lubaczowskiej kuników 99 1/2 *Lustr-Rus* II 211.
Formacje współrdzenne cf KOMPUTOWAĆ (*Errata*).**]**
ALKa

[SKOMROCH] *cf* **[SKOMOROCH]**

SKOMROCZNIE, SKOMROSZNIE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOMROCZNOŚĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOMROSKI *Sł stp*; *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. skomorowski.*

SKOMROSZNIE *cf* SKOMROCZNIE

SKOMROSZNY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOMROSZYĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKON (*1*) *sb m*
[skon], **zgon** (*1*).
o *jasne.*
sg **[***G* skonu.**]** ◊ *L* zgonie.
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVII–XVIII w.*
Koniec, *kres*, *zakończenie*:
a. [*Moment końcowy*:
Wyrażenie przyimkowe: »do skonu«:
~ Wyrażenia: »aż do samego skonu« = *do końca świata*: góry ſye z źiemią porównáią: y wſzyſtkié rzeczy ſye pomiéſzáią aż do ſámégo ſkonu. *JanWróż* 57.
»do skonu żywota« = *do śmierci*: zá iego pomocą przytym ſtoimy y ſtać chcemy/ do ſkonu żywotá náſzego. *PrzestrObr* 11. *~***]**
b. *Końcowa faza*:
[*Zwrot*: »na zgonie być« = *umierać*: Tego [*szlachcica Chrisauriusa*] tedy grzechom kiedy Pan chćiał koniec vczynić/ w chorobę wpadł/ y ná zgonie będąc/ oneyże godźiny/ gdy duſzá z ćiałá wyniść miáłá/ poźrzawſzy: aſz ſprośni á cżarni Duchowie przed nim ſtoią *ArtTanat* 41.**]**
Wyrażenie przyimkowe: »na zgonie« = *pod koniec*:
~ Wyrażenie: »na zgonie wieku«: nie mnie, ále ſobieś to vczynił: Iużem ia ná zgonie ieſt niemal wieku ſwego, Tobie ſámemu ná tym nawięcey należy *CiekPotr* 22. *~*
Synonimy: *koniec*, *kres*, *ostatek.*
Cf **[SKONAŁOŚĆ]**, **SKONANIE**, **1. SKOŃCZENIE**
ALKa

SKONAĆ (*76*) *vb pf* **[***i może impf***]**
pf (*76*), **[***może impf w znacz.* **II]**.
o *oraz* a *jasne* (*w tym w* a *1 r. błędne znakowanie*).
inf skonać (*10*). ◊ *fut* **[***i może praes***]** *1 sg* skonåm (*1*). ◊ *2 sg* skonåsz (*1*). ◊ *3 sg* skoná (*3*). ◊ *praet 2 sg* skonåłeś (*2*). ◊ *3 sg m* skonał (*37*), skonał jest (*1*), jest skonał (*1*); skonał : skonał jest : jest skonał *BielŻyw* (*2*:*1*:*1*). *f* skonała (*7*). *n* skonało (*1*). ◊ *3 pl m pers* skonali (*1*). *subst* skonały (*1*). ◊ **[***3 du m pers* skonałasta *PsKrak 1532.***]** ◊ *plusq 3 sg f* była skonała (*1*). ◊ **[***imp 3 sg* niechåj skoná.**]** ◊ *con 1 sg m* bych skonał (*1*). *f* bych skonała (*1*). ◊ *3 sg m* by skonał (*3*). *f* by skonała (*1*). ◊ *1 pl m pers* bysmy skonali (*1*). ◊ *impers praet* skonåno (*1*). ◊ *part praet act* skonåwszy (*1*).
Sł stp notuje, *Cn s.v. skonanie*, *konanie*, *Linde XVII*(*XVIII*) *– XVIII w. s.v. konać.*
I. *Transit.* (*6*):
1. *Zrealizować pomysł*, *urzeczywistnić zamiary*; *wykonać*, *wypełnić*, *osiągnąć* [*co*] (*5*): Trzebáć pracey nie żáłować/ Kto chce dobrą rádę ſkonáć. *BierEz* Ov; A zaſcie nie cżytali w piſmie/ ijż z vſt dziátek mlodych ij niemowniátek [*!*]/ ſkonáles chwálę prze twoie nieprzyiáciele. *OpecŻyw* 73v; Gdy potym [*Jezus*] z nimi wiecżerzał/ ktore on był k temu wybrał/ ſkonawſzy figurę dawną/ támże począł służbe nową. *ArtKanc* E7, N19v.
Szereg: »skonać i napełnić« (*1*): Moia kármiá ieſt/ abych cżynil wolą tego ktory mie poſlál/ abych vcżynek iego ſkonál ij napelnil *OpecŻyw* 50v.
2. *Skończyć coś rozpoczętego*, *doprowadzić do końca wykonywaną czynność* [*co*] (*1*): A Gdy iuż wywiedziono y ſkonano mur [*aedificatus est murus*]/ záwieśiłem wrothá/ y policżyłem odwierne/ y śpiewáki/ y Lewity *Leop* 2.*Esdr* 7/1; **[**Aprzetho pan Iesus, skonawssy sswymy zwolennyky wyeczerza, sedl ku nowey wyelczenoczy a wzial Cristus chleb y przezegnal, rzekacz: [...] *SprChęd* 26; [*Gizypus wyjawia Tytusowi swój plan*:] weſele [*po ślubie z Safronią*] ſkonawſzy/ Acż zmyſlone/ tobie kwoli/ znákći potym dawſzy. Ná mieyſce cie potym ſwoie ćicho záprowádzą *StokWąch-Hist* B2**]**.
[*Zwrot*: »do końca skonać«: Te chwałę vcżynili swięty Auguſtin y swięty Ambroży ieden wyrzekł ieden wierſz/ átáko do końcá ſkonáłáſtá ten pſalm *PsKrak 1532* [137].**]**
II. *Intransit. Umrzeć* (*i może umierać*); (*animam*) *expirare HistAl*, *Mącz*, *Vulg*; *desinere*, *obire PolAnt*; *animam a. extremum halitum efflare*, *mori Mącz* (*71*): Oracż ná wśi był ſie ſtárzał/ A miáſtá nigdy nie widział: Mowił z ſobą niżli ſkonam/ Ieſzcże wżdy też ludzi poznam. *BierEz* Hv; Skonał ieſt Plato za cżaſu Philipa krola Macedonſkiego *BielŻyw* 85, 78, 153, 154; *GlabGad* D2v; *RejKup* Gv, o4v; [*ojciec do Aleksandra*:] iuż weſóły vmieram/ gdys ty zabiwſzy mego nieprzyaciela/ wziąłes wielką pomſthę nad nim dla mnię/ a mowiąc to natychmiaſt skonał *HistAl* B4v; Rzekłá páni/ znamći ia iż ty ták dokonaſz/ Iuż w tym ſwoim ſzaleńſtwie podobno áż ſkonaſz. *RejWiz* 27v; Pánie corká mi moiá dopieruchno ſkonáłá [*defuncta est*] *Leop Matth* 9/18; przed tym niżli ſkonał [*Luter*]/ prośił wſzyćkich przyiaćioł/ áby Páná Bogá prośili/ áby im záchował náukę Ewángeliey *BielKron* 224v, 3v, 299v, 321; *Mącz* 409a; Oycże w ręce thwe pokłádam ábo oddawam Duchá mego: A gdy to rzekł ſkonał [*Luc* 20/38]. *GrzegŚm* 44, 46, 47; *BudNT Matth* 2/19; A mniemáiąc áby iuſz ſkonáłá/ męczyć ią [*Martynę*] przeſtáli. *SkarŻyw* 21; przyrodzenie ich mdłe/ oney okrutney rzeczy nie wytrwáło/ młodſzy pádnie y [ſk]oná. *SkarŻyw* 46; Y cáłuiąc brátá ſwego/ z rádośćią y ono drugie dziecko ná nim ſkonáło. *SkarŻyw* 46, 47, 51, 125, 179, 184 [*2 r.*] (*20*); *KochFr* 64; Komu Bog ieſzcże nie obiecał ſmierći/ By dobrze [= *choćby nawet*] ſkonał/ z grobu ſie wywierći. *KochSz* C2v; chybá to ieden nád drugiego ma/ iż ieden záraz ſkona/ á drugi ſie dłużey morduie. *GostGosp* 154; y prośił [*Józef*] o ćiáło P. Iezuſowo. lecż Piłat dźiwował ſię/ ieſliby iuż ſkonał *LatHar* 714, 320, 531, 714; y pádłá [*Safira*] nátychmiaſt v nog iego [*św. Piotra*]/ y ſkonáłá. *WujNT Act* 5/10, *Matth* 9/18, *Mar* 15/37, 39, *Luc* 23/46, *Act* 12/23; **[**Skonam/ Agonizo, animam ago. *Volck* [Zzz2]**]**.

skonać od czego (*1*): *StryjKron* 411 *cf* »duszę wyduchnąć i skonać«.

skonać w czym [= *podczas czego*] (*1*): Tedy Aſtázyuſz kazał Gerwázego ták długo okowánemi baſałyki bić/ iſz wtym bićiu ſkonał *SkarŻyw* 566.

W porównaniu (*1*): zatym ſkonáł [*Luter*] ćicho iáko záſnął/ bez żadnego w boleśći nárzekánia *BielKron* 224v.

Fraza: »bodajbych pierwej skonał, niżli...« (*1*): Bodaybych piérwéy oſtátnie ſkonáłá/ Niżli nowiny tákiéy doczekáłá. *KochPieś* 19.

Zwroty: »krześcijańskie skonać« (*1*): Schował go [*pleban zdechłego psa*] ná cmyntarzu/ więc gi biſkup pozwał. Pleban wziąwſzy dukatow/ biſkupowi podał/ Powiedáiąc że ten pies/ krześćiáńſkie ſkonał. *RejFig* Aa5v.

»na krzyżu skonać« [*w tym*: *za kogo* (*1*)] (*3*): KRyſtus z martwych wſtał/ ktory był zá nas ná krzyżu ſkonał/ Alleluia. *ArtKanc* G8, E4; *LatHar* 310.

»nagle skonać« (*1*): Názáiutrz gdy ſię ſpołem także zeſzli [*członkowie zboru*] [...]/ powiedzą iż Pátryárchá Cárogrocki nagle ſkonał. *SkarJedn* 293.

»w pokoju skonać« (*1*): A [*rodzice św. Jana*] rozdawſzy wiele ſkárbow ſwych ná pielgrzymy/ ſami teſz w pokoiu ſkonáli. *SkarŻyw* 136.

»śmiercią skonać« (*1*): Teſtáment ſtáry wykonał [*Jezus*]/ gdy śmierćią ná krzyżu ſkonał. *ArtKanc* E4.

»w wierze skonać« (*1*): Amen, Amen ták ſpiewaymy/ a Pánu Bogu podźiękuymy/ byſmy w they wierze ſkonáli/ śmiłuy ſię Pánie nád námi. *ArtKanc* M11.

Szeregi: »duszę wyduchnąć i skonać« (*1*): Gedimin od onego poſtrzelenia nátychmiaſt duſzę wyduchnął/ y ſkonał *StryjKron* 411.

»skonać i pogrzebion być« (*1*): Ták żegnáiąc corkę/ [*św. Eufrazja*] trzećiego dniá ſkonáłá y w onym klaſztorze pogrzebioná ieſt. *SkarŻyw* 225.

»skonać, (i) umrzeć« [*szyk 3*:*1*] (*4*): *Mącz* 131a, 152d, Y ſkonał y vmárł [*obiit*, *et mortuus est*] Abráhám wſtárośći dobrey *BudBib Gen* 25/8, *Gen* 25/17.

Przen (*1*):

Zwrot: »na krzyżu skonać« (*1*): Bo Bożnicá/ choć z Kryſtuſem ná krzyżu byłá ſkonáłá: Wſzákoż w niktorych nałogách/ zwłaſzczá w obrzeſce/ [...] cżás doſyć długi Apoſtołowie onę tolerowáli *PowodPr* 38.

*** [*Bez wystarczającego kontekstu*: consumetur nyechay ſkona/ nyechaÿ ſzÿą dokona *Słownicz* 91.]

Synonimy: **I.1.** *wypełnić*; **2.** *odprawić*, *strawić*, *uczynić*; **II.** *umrzeć*, *ześć.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf **SKONANIE**, SKONAŁY, **SKONANY**, **SKOŃCZONY**

ALKa

SKONAĆ SIĘ (*2*) *vb pf*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skonać).

[*fut 3 pl* skonają się.] ◊ *praet* [*3 sg f* skonała się. *n* skonało się.] ◊ *3 pl subst* skonały się (*1*). ◊ [*imp 3 sg* niechâj się skoná.] ◊ *con 3 pl subst* by się skonały (*1*).

Sł stp s.v. skonać, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Dokonać się*, *urzeczywistnić się*, *stać się*, *spełnić się* (*1*): Bo im Bog dał w ſercá ich/ áby to czynili co ſie iemu podobáło: żeby dáli kroleſtwo ſwe beſtyiey/ dokądby ſie nie ſkonáły ſłowá Boże [*donec consumentur verba Dei*]. *Leop Apoc* 17/17; [*RozmyślDomin* 79; Pozdrowion bądz Krzyżu/ kthorys krwią ſyna Bożego ſkropion/ y ciałem iego poſwięczon/ y na tobie ſkonało ſie zbawienie ludzkie *Pozdraw* F5v].

[*Szereg*: »skonać się i się popełnić«: Otoz yvſz wſyſczky pyſzma ſye ſkonaly y prorocztwa ſye popelnyly *RozmyślDomin* 90.]

2. *Skończyć się*, *dojść do końca*, *kresu* (*1*): [Agdis skonalassie tha wieczerza wssobothe przed kwiethna Niedziela, [...] wissedl Iesus sbethaniey y przissedl kv Ierusalem. *SprChęd* 11; *AktaSynod* I 153.]

Frazy: »czasy się skonały« (*1*): Y weyzrzał Nawyſzſſy ná hárde cżáſy/ a oto ſie ſkonáły [*tj. dobiegły końca czasy panowania orła zapowiadającego Apokalipsę*; *superba tempora*, *et ecce finita sunt*]/ y złośći iego wypełnione ſą. *Leop* 4.*Esdr* 11/44.

[»skonają się dni [*czyje*]« = *ktoś umrze*: [*posłowie żydowscy do Jezusa*:] poydzi sluchacz ossandzenya ssmierczi przeczіw tobie, dzissia skonaia ssie dny twoie! *SprChęd* 61.]

a. [*Ustać*, *zostać przerwanym*, *nie trwać dłużej*: Niechay ſie ſkona [*Consumetur*] złoſć grzeſznych/ y będźieſz rządźił ſpráwiedliwego/ bádáiąc ſercá y pokrątki boże. *PsKrak 1532* 7/10.]

Synonimy: **1.** *dopełnić się*, *napełnić się*, *popełnić się*, *spełnić się*, *stać się*, *wypełnić się*; **2.** *dopełnić się*, *spełnić się.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf **SKONANIE**

ALKa

[**SKONAŁOŚĆ** *sb f*

L sg skonałości.

Sł stp (*aneks*) *notuje*, *Cn*, *Linde brak.*

Skończenie:

Wyrażenie przyimkowe: »na skonałości«:

~ *Wyrażenie*: »na świata skonałości«: Sdrowasz slonczesz porodzila boga k nam iestesz ſklonÿla szwiata na skonalosczi [*In hoc mundi vespere*; *zmiana szyku może ze względów prozodycznych*] *TekstyPol 36*/134. ~

Synonimy cf SKON.

Cf **SKON**, **SKONANIE**, **1. SKOŃCZENIE**, **SKOŃCZYNA**

ALKa

SKONAŁY *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

Cf NIESKONAŁY, **SKONAĆ**, **SKONANY**, **SKOŃCZONY**

SKONANIE (*79*) *sb n*

o *oraz* a *jasne*, e *pochylone*.

sg N skonani(e) (*5*). ◊ *G* skonaniâ (*26*); -å (*20*), -(a) (*6*). ◊ *A* skonanié (*19*); -é (*2*), -(e) (*17*). ◊ *I* skonaniem (*5*); -em (*1*), -(e)m (*4*). ◊ *L* skonaniu (*24*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w.* (*z Cn*) *s.v. konać.*

I. *Rzeczownik od „skonać”*: *zniszczenie*, *zatracenie*, *zagłada*; *consummatio Vulg* (*2*): Onći [*Pan*] vcżyni ſkonánie: nie náſthánieć dwoiákie vtrapienie. *Leop Nah* 1/9.

skonanie czego (*1*): A w powodzi przemijáiącey/ ſkonánie vcżyni [*Pan*] mieyſcá onego: á nieprzyiaćioły iego będą ćiemnośći przeſládować. *Leop Nah* 1/8.

[*Wyrażenie przyimkowe*: »we skonaniu«: Et de execratione [...] et (y) mendatio annunciabuntur in consummatione. (*ve ſkonanyv*) [*Vulg Ps* 58/13] *Glosy III* 102/24.]

II. *Rzeczownik od „skonać się”*: *zakończenie się czegoś a. zakończenie istnienia czegoś*; *kres*, *koniec*; *finis WróbŻołt*; *consummatio PolAnt* [*w tym*: *czego* (*9*)] (*11*):

Wyrażenia przyimkowe: »do skonania« = *wiecznie*, *zawsze*; *Vulg* (*1*): Tać ieſt gora w ktorey ſie zlubiło panu bogu mieſzkać/ y będzie na niey pan bog doskonania [*in finem*] mieſzkał. *WróbŻołt* 67/17.

»na skonaniu« = *pod koniec* (*1*): Kto poſledniego dnia na ſkonaniu Grudnia żelazem ranion będzie/ albo ſyrop á trunk prziymie/ wnet albo richło vmrze. *FalZioł* V 49.

»po skonaniu« (*1*):

~ *Wyrażenie*: »po skonaniu żywota« = *po śmierci* (*1*): A Iezuſa pożegnanégo owotz brzucha twégo/ nám po ſkonaniu żywota tego vkaż. *OpecŻyw* 190v. ~

»przy skonaniu« (*1*):

~ *Wyrażenie*: »przy skonaniu żywota« = *przy śmierci*; (*1*): Ktorzy będą obfitować/ w prawdźie áż do końcá trwáć/ doy-

dą poćieſzenia wielkiego/ przy ſkonániu żywothá ſwego. *ArtKanc* A13v. ~

[*Przen*: Lecz iuż vmarł [*Marek Efeski*]/ á iáko gębá oná/ ktora ná święty Synod wárczáłá/ y z iáką ſromotą przy czáſu ſkonánia ſwego żywotá ſkończyłá/ ći wiedzą ktorzy ſię náuczyli prawdy mowić. *SkarSynod* E4v.**]**

a. *Koniec świata* (*według eschatologii biblijnej*) (*7*):

Wyrażenia przyimkowe: »do skonania« = *ad consummationem PolAnt* (*6*):

~ *Wyrażenie*: »(aż) do skonania świata, świeckiego« [*szyk 5*:*1*] (*5*:*1*): Mąż z żoną co tám biegáią/ Dzieńći y noc známionuią: Pátrzą vrzędu ſwoiego/ Aż do ſkonánia świeckiego. *BierEz* G3; a iátz będę ſwami wſſytkiémi/ aż do ſkonaniá ſwiata. *OpecŻyw* 171, 12; A oto iá ieſtem ſwami wſzech dniow aſz do ſkonaniá światá [*usque ad consummationem seculi*]. (*marg*) dokonaniá wieku (–) *MurzNT Matth* 28/20; Kiedy [*kto*] przydzye ku ſtárośći/ Wſzytki k niemu zbieżą ſie załośći/ Bole troſki wielkie fráſowánia/ Aż do ſamego ſwiátá ſkonánia. *BielKom* F7v; *WujJud* 73; **[***Kaz* 73**]**. ~

»na skonaniu« (*1*):

~ *Wyrażenie*: »na skonaniu świata« (*1*): ta [*Maryja*] na ſkonanyu ſzwyata rozgą olywną criſtuſa zmyloſyerdzya uyelkyego wczyelonego wkwythnączym lyſzczyu bo laſky y moczy pelnego wzyuoczye przynyoſla *PatKaz III* 100v. ~

III. *Śmierć*, *koniec życia doczesnego*; *exitus HistAl*; *defunctio*, *exodium a. finis vitae*, *extremus spiritus*, *suprema Cn* (*66*): Expiratio, Skonánie vmárcie/ zgáśnienie/ zniſzczenie/ vpádnienie. *Mącz* 409a; Ten [*św. Paweł Pustelnik*] zá cżáſu Ceſarzá niewiernego/ [...] vchodząc nie ták śmierći/ iáko ćięſzkiego á wymyſlánego kátowánia (ktorym przewłoczą̨c ſkonánie/ rozmáitośćią mordowánia/ ku niećierpliwośći przywodzili wierne Boże) [...]/ vdał ſię ná puſte mieyſcá/ áby krom boiazni mogł w wierze świętey żywotá ſwego dokonáć *SkarŻyw* 50, 368; Day myślić o oſtátnim dniu/ day pámiętáć o ſkonániu/ á gdy ſię tu zwroćiſz Pánie/ ſędźić żywe y też martwe. *ArtKanc* T8v; Z lepſzym Oyczyzny ſzczęśćiem wieczny Pánie/ Rácz mi náznáczyć ták prętkie ſkonánie. *SzarzRyt* Cv; **[**ſkonánie/ Agon *Volck* [Zzz2]**]**.

skonanie w czym (*5*): Day o ſtatniey [*!*] godzyny/ niſz ſie z światem rozłączymy/ w tobie vfanie/ w dobrey wierze ſkonanie *SeklPieś* 16; *SkarŻyw* 574; *ArtKanc* M19v, P9; Może go [*Boga*] chory prośić [...] o lepſze zdrowie/ ieſli to ma być z lepſzym iego/ ábo nákoniec o dobre w łáſce Bożey ſkonánie. *LatHar* 649.

skonanie czyje [*w tym*: *pron poss* (*13*), *G sb i pron* (*3*)] (*16*): Widząc Ezop ſwe ſkonánie/ Tákowe k nim [*mieszkańcom Delf*] miał gadánie: [...] *BierEz* G4v; *RejJóz* P3v; *SkarŻyw* 4, 574; LAbęćie/ ktore wychował Threicki Strymon/ obyczży maćie P*òé*tycki. Bo ſkonánie ſwe/ wdźięczną poſpolićie Pieniem zdobićie. *KlonŻal* A4; *LatHar* 393. *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

Fraza: »bodajbych miał złe skonanie« (*1*): Ważne jest u mnie, ojcze, twoje rozkazanie, Ale bodajbych była miała złe skonanie, Kiedym ja z twoim synem na morze wsiadała *KochMon* 25.

Zwrot: »przyść do skonania« = *umrzeć* (*1*): A w téy zbytniéy teſknicy przyſzedł [*hrabia Tęczyński*] do ſkonánia Pámięći y ſił zbywſzy *KochPam* 88.

Wyrażenia: »dobre, szcześliwe (*a.* szczęsne) skonanie« (*7*:*2*): Modlytwa na vpo[ro]ſſenye odpuſſczenya grechow ij dobrego ſkonanya tako zaſyą̨ yako ij zaprzijacyelye ij nyeprzijacyelye *BierRaj* 16, 17v, 19; Vpros nám iuż wielebná panno z grzéchow powſtanijé/ boga gorące rozmyſlanijé/ [...] dobré a weſołé ſkonanijé/ a poty[m] żywocie [...] wieczné blogoſławienijé. *OpecŻyw* 190, 17v; *RejKup* n3v; Szcześliwe Panięćiá iednego wzakonie ſkonánie. *SkarŻyw* 574 *marg*; Y teraz my twe ſtworzenie/ Weſołeć śpiewamy pienie: Day *IESV* dobre ſkonánie/ W twoiey chwale przebywanie. *LatHar* 65, 649.

»krześcijańskie skonanie« (*1*): DAy to o co żądamy/ ktorzy w tobie vfamy/ dáry Duchá świętego. Cnotliwe záchowánie/ krześćiáńſkie ſkonánie/ potym wieczne zbáwienie. Amen. *ArtKanc* H14.

»ostatnie skonanie« (*1*): W tym imieniu IEZVS [...] będzieſz miał/ ochłodę w vpaleniu/ [...] zátrzymánie w poſliznieniu/ y wrotá do niebá w twym oſtátnim ſkonániu. *SkarŻyw* 4.

»spokojne skonanie« (*1*): Vſłyſzyſz nas prze nadrożſzey Krwie twoiey wylanie/ á day nam w tym ſpokoyne ſkonánie/ by nas nie żegł wiekuiſty płomień/ vchoway nas Pánie Kryſte *ArtKanc* P9.

Szereg: »skonanie i żywot wieczny« (*1*): a ſbaẃ myą panye boże moy ſbawyenya me[go] dawſſimy dobrą ſkrucha ſczaſne ſkonanye ij żiwot wyecni Ame[n] *BierRaj* 19.

Wyrażenia przyimkowe: »do skonania« = *ad exitum HistAl* (*12*): vczyniwſſy ſie dlá nich [*Jezus dla swych wiernych*] cżłowiekiem/ milował ié aże do ſkonaniá/ vmiéraiątz za nie. *OpecŻyw* 91; Ten napoy [*tj. truciznę*] [...] iakoby nazdrowſze lekarſtwo przyymował, á pijąc gadał ſie znimi [*z panami ateńskimi*] o nieſmiertelnoſci duſze aż do ſkonania. *BielŻyw* 55, 7; Usque ad extremum spiritum, Aż do oſtátecznego tchu/ áż do skonánia. *Mącz* 408c; *ArtKanc* A10.

~ *do skonania czyjego* (*5*): *HistAl* K5v; *SeklPieś* 20v; A przeto ſię ia thu opowiedam/ [...] Iż ia przed ſię/ mocnie ſtoię przymoich pierwſzych y teráznieyſzych ártykulech do ſkonánia mego *KrowObr* B4v; A vczyń nas tymi proſtaczki/ o ktorych tu opowyedáć raczyſz/ [...] ábychmy cie práwie poznawſzy/ przy tobye mocno ſtánęli áż do ſkonánia náſzego. *RejPos* 11; *LatHar* 490.

Szeregi: »do skonania, rozłączenia z światem« (*1*): Doſkonania/ rozłączenia mego s tymto światem/ raczyſz mi pomoc przed ſie trwać w kaiącym żywoćie/ mieć twe vſprawiedliwienie/ a potym Duſſne zbawienie. *SeklPieś* 20v.

»od młodości aż do skonania« (*1*): widzieli [*żołnierze*] nadedrzwiámi komorki iego [*św. Piotra Celestyna*]/ krzyż złoty na ſamym powietrzu piſzący. Cżym pokázáć chćiał Pan Bog: iáko dla imienia iego krzyſz od młodości aſz do ſkonánia ochotnie nośił *SkarŻyw* [474].

»do skonania a pogrzebienia« (*1*): Przeto nye dobrze cżynyą oni rodzicy kthorzy ſyny ſwe ſámopás puſſczáyą/ [...] nye chcąc o nich nic wyedzyeć yákoby ich oycámi nye byli/ á one áż do ſámego ſkonánya á pogrzebyenya/ chowáć/ opátrzáć nye byli powinni. *GliczKsiąż* O3. ~

»przed skonaniem« (*1*): A moie xięgi przy ſkonániu czytay. A przeczytawſzy oddaſz ie drugiemu Philozophowi tákże vczonemu. Y ták do końcá niech ſię podarzáią/ A przed ſkonániem tylko ie czytáią. *KochFr* 63.

»na skonaniu [*czyim*]« = *przy śmierci* (*1*): Ieſu kriſte raczmy nynye ij zawzdi dac ſwoye przezegnanye [...] abich naſkonanyu mogym ij na ſą̨dzye twogym twe przezegnanye prawye ij weſelye przijo̧l *BierRaj* 22.

»na skonaniu« = *blisko śmierci* (*1*): Bo tu dla ćiebie Páná ćięſzkość znaſzáią/ Ci ktorzy Antykryſtowi nie pozwaláią [...]. Tá to prawdá Pan Kryſtus iuż ták ná ſkonániu/ Przez ty to Pánny idźie wielom k oznáymieniu *ArtKanc* O17.

»po skonaniu« = *post suprema Cn* (*4*): Rácż mię też ſkłonić zupełnie ku tobie/ ábyś ty w ſercu moim mieſzkał wiekuiśćie/ [...] koniec záſię żywotá mego/ ták chwálebny mię potkał/ ábym po ſkonániu mogł ná wiekuiſte wieki zábáwiáć ſię vſtáwiczną chwałą twoią z świętymi twoimi. *LatHar* 301, 644 *marg*, 745.

~ *po skonaniu czyim* (*1*): Skoro po ſkonániu cżłowieká Chrześćijáńſkiego Modlitwá. *LatHar* 657. ~

»przy skonaniu« (*7*): *KochFr* 63; O przyśćiu Kryſtowym/ cżworo piſmo o nim/ Pierwſze, w ſwoim ćiele/ Drugie, ieſt w nas cále/ Trzećie, przy ſkonániu/ Cżwarte, ku ſądzeniu. *ArtKanc* A9v.

~ *przy skonaniu czyim* (*3*): Bo aczkowyek [*!*] by nyektory czlowek vczynyl wſchyſztky grzechy ſzwyatha thego a yeſtli by thy trzy modlitwi bili mowiony przy yego ſzkonanyv. thedy mu bądą odpuſczony wſzyſchthy [*!*]. *PowUrb* +4; *RejPos* 24v; proſzę ćię o to/ ábyś ſię zmiłować raczył nád duſzą moią/ przy ſkonániu moim/ y przywiodł ią do żywotá wieczného. *LatHar* 280.

Szeregi: »przy skonaniu a grobie« (*1*): káżdy kthoryby yedno chcyał co vmyeć/ ma náuki nigdy z myſli ſwey nye ſpuſſczáć/ ále wniey ſie áż do ſmierći obyerać/ z oną ſie nye rozſtáwáć/ áż przy ſámym ſkonányu á grobye gdi yuż duſſá s cyáłá wylecyeć ma. *GliczKsiąż* N2.

»przy skonaniu, ostatecznej godziny« (*1*): kto chcze laſką bozą y moyą myecz wſpomozenye moye przy ſkonanyu oſtateczney godzyny ſzmyerczy ſwoyey/ chwały boga wtroyczy yedynego *PatKaz II* 81v. ~

a. *O śmierci krzyżowej Jezusa* (*15*): (*marg*) Cudá y ſkonánie (–) [...] y záćmiło ſię ſłońce/ y zaſłoná kośćielna rozdárłá ſię w poły. á P. Iezus [...] duſzę wypuśćił. *LatHar* 726, 701 *marg*.

skonanie czyje [*w tym*: *pron poss* (*3*), *ai poss* (*3*)] (*6*): Wiśiał w mękách trzy godźiny/ pośmiech ćirpiał od rodźiny/ był zemdlon thym zmordowániem/ wykupił nas ſwym ſkonániem. *ArtKanc* E4; *LatHar* 320, 543 *marg*. *Cf* »Pańskie skonanie«, »po skonaniu«.

Wyrażenie: »Pańskie skonanie« (*2*): Wſpomni ná Páńſkie ſkonánie/ A przed nim ciężkie wołánie/ Y twe ná ten cżás wzdychánie. *LatHar* 498. *Cf* »przed skonaniem«.

Szereg: »skonanie i pogrzeb« (*1*): Skonánie y pogrzeb P. *LatHar* 543 *marg*.

Wyrażenia przyimkowe: »aż do skonania« (*1*): ROzmyślaymy dźiś wierni Krześćiáni/ Iáko Pan Kryſtus ćierpiał zá nas rány: Od poimánia/ nie miał odpoczńienia/ áż do ſkonánia. *ArtKanc* D9v.

»przed skonaniem« (*3*): (*marg*) Cudo przed ſkonániem. (–) Temiż cżáſy/ przez trzy niemal godźiny/ cudowne ćiępności świát wſzyſtek pokryły. *LatHar* 320.

~ *Wyrażenia*: »przed skonaniem na krzyżu« (*1*): Godźieneś P. Iezu Chryſte wſzelkiey cżći y chwały/ záćmieniem słońcá/ y przez trzy godźiny świát wſzytek pokrywáiącymi ćiępnośćiámi/ przed ſkonániem ná krzyżu wſławiony. *LatHar* 543.

»przed Pańskim skonaniem« (*1*): Pánno/ Ianowi Ewángeliśćie/ przed Páńſkim ſkonániem/ zá mátkę/ pod krzyżem ſmutno náznácżona modl ſię zá námi. *LatHar* 503. ~

»po skonaniu« (*5*): Kielich znáczy grob Páńſki: [...] Korporał prześćierádłá/ w ktore Iezus miły po ſkonániu był vwiniony *LatHar* 81; Po ſkonániu cżworo ſię cudo ſtáło: bo zaſłoná ſię Kośćielna ſtárgáłá/ źiemiá ſrodze zádrżáłá/ opoki ſię pádáły/ y groby ſię pootwierały *LatHar* 320, 545, 701.

~ *po skonaniu czyim* (*1*): Iezu po ſkonániu twoim w grobie nowym z rzewliwym wiernych twych płáczem położony/ zmiłuy ſię nád. *LatHar* 339. ~

Synonimy: **I.** *zagubienie*, *zgubienie*, *zniszczenie*; **II.** *kres*, *odprawienie*, *ostatek*. **III.** *wypełnienie*; **IV.** *śmierć*, *zeście.*

Cf **SKON**, **SKONAĆ**, **SKONAĆ SIĘ**, **[SKONAŁOŚĆ]**, **1. SKOŃCZENIE**, **SKOŃCZYNA**

ALKa

SKONANY (*5*) *part praet pass pf*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* konać *itp.*); a *jasne.*

sg m N skonany (*1*). ◊ *f N* skonaná (*3*). ◊ *A* skonaną (*1*).

Sł stp s.v. skonać, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Spełniony*, *dokonany*, *osiągnięty* (*1*): A cżłowiek ſpráwiedliwy vmárły/ potępia żywe nieſpráwiedliwe: y młodość rychło ſkonána [*et iuventus celerius consummata*]/ długi żywot nieſpráwiedliwego. *Leop Sap* 4/16.

2. *Skończony*, *doprowadzony do końca* (*1*): á też budowan był ten dom przed wielą lath od Krolá Izráelſkiego [...] y był ſkonány [*consummata est*]. *Leop* 3.*Esdr* 6/14.

3. *Zapowiadający zakończenie tekstu* [*czym*] (*1*): A ták tá rzecż tym niech będzie ſkonána [*Hic ergo erit consummatus sermo*]. *Leop* 2.*Mach* 15/40.

4. *Udręczony*, *cierpiący* [*czym*] (*1*): [*mówi Jerozolima*:] Z wyſokośći zeſłał [*Pan*] ogień w kośći moie/ á wyćwiczył mię: [...] położył mię opuśćiáłą/ cáły dzień żáłośćią ſkonáną [*maerore confectam*]. *Leop Thren* 1/13.

5. *W funkcji przymiotnika*: *doskonały*, *pełny*, *skończony* [*z czego*] (*1*): Widźisz że wiárá ſpołrobiłá z vcżynkámi iego [*Abrahama*]/ y z vcżynkow wiárá ieſt ſkonána [*fides consumata est Vulg Iac* 2/22]? *WujJud* 97.

Synonimy: **1.** *wypełniony.* **2.** *odprawiony*, *strawiony*; **4.** *cierpiący*; **5.** *cały*, *gruntowny*, *pełny*, *prawy*, *szczyry*, *zupełny.*

Cf NIESKONANY, **SKONAĆ**, SKONAŁY, **SKOŃCZONY**.

ALKa

SKONAWAĆ (*1*) *vb impf*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skon *itp.*); *pierwsze* a *pochylone.*

[*praes 1 pl* skonáwámy.**]** ◊ *part praes act* skonáwając.

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

1. [*Robić coś*, *wykonywać* [*co*]: ale Liczemyernyczy mowyly ssa myedzi ssoba: wydziczie, ysse nycz nyeskonawamy vssiteczney. *SprChęd* 13.**]**

2. *Wypełniać*, *doprowadzać do skutku*, *urzeczywistniać*:

Zwrot: »słowo skonawać« = *wypełniać obietnicę*: A Izáiaſz iáwnie mowi o ludu Iſráelſkim: By byłá liczbá ſynow Iſráelſkich iáko piaſek morſki/ oſtátki będą zbáwione. Abowiem ſłowo ſkonawáiąc [*verbum consumans*]/ y vkracáiąc w ſpráwiedliwośći: bo ſłowo ſkrocone vcżyni pan ná źiemi *Leop Rom* 9/28.

Synonimy: **1.** *czynić*, *działać*, *robić*; **2.** *wypełniać.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf **[SKONAWAN]**

ALKa

SKONAWAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

3 sg praes skonáwá sie.

Sł stp s.v. skonawać, *Cn*, *Linde brak.*

Kończyć się (*o tekście*; *jako sygnał końca wydzielonego fragmentu tekstu*): Skonawa ſie Dániel Prorok [*tj. Księga Daniela*] *Leop* OOoo4v.

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

ALKa

[SKONAWAN *part praet pass impf*

N sg m skonáwán.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Kończony, *doprowadzany do końca*, *wykańczany*; *być może w funkcji pf*: Y ſkonawan był [dokonan był *WujBib*; *consummata est*] dom náſz áż do trzećiego y dwudzieſthego dniá kxiężycá Adar *Leop* 3.*Esdr* 7/5.

Cf **SKONAWAĆ]**

ALKa

[SKONECZNY *ai*

G sg f skoneczn(e)j.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Wypełniony, *dokonany*:

Wyrażenie: »łaska skoneczna«: y nie vznał [*Zacheusz*] łáſki ſkoneczney Páńſkiey w odpuſzczeniu ſwoich grzechow/ áż rzekł: Oto ia połowicę dobr moich dáię vbogim: dopiero vſłyſzał ono ożywiáiące ſłowo: dziś zbáwienie [...] domowi temu dáne ieſt. *SkarBrac* 4v.

Cf **[SKONIECZNY]]**

ALKa

(SKONFEDEROWAĆ) *cf* **[SKONFEDEROWANY]**

[SKONFEDEROWANY *part praet pass pf*

N pl subst skonfederowané.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. konfederować się.*

Związany, *połączony*, *będący z czymś w związku*, *wzajemnej zależności*; *przen*:

Wyrażenie: »miedzy sobą skonfederowane«: przeto wnet chorégo opatrzyć dietą dobrą/ coby żołądkowi/ głowie/ wątrobie/ y ſercu ſłużyłá: pomniąc że té częśći ták ſą miedzy ſobą z confederowáné/ á zprzyśiężoné/ że co iednégo/ to záraz y drugiégo doléga *OczkoPrzymiot* 203.

Szereg: »skonfederowany a sprzysiężony«: *OczkoPrzymiot* 203 *cf Wyrażenie.*

Synonimy: *sprzymierzony*, *sprzysiężony*, *zjednoczony.***]**

ALKa

[SKONFUNDOWAĆ *vb pf*

3 sg m praet skonfundowáł.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI*(*XVIII*; *wstawka z XVIII*) *w. s.v. konfundować.*

Zawstydzić, *wprawić w zakłopotanie* [*komu co*]: [*mówi kanclerz*:] „Ten chłop skonfundował nam kancelaryją litewską.” *PiotrDzien* 342.

Formacje współrdzenne cf KONFUNDOWAĆ (*Errata*).**]**

ALKa

SKONFUTOWAĆ (*1*) *vb pf*

3 sg m praet skonfutował.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Obalić czyjeś poglądy odpowiednią argumentacją [*co*]: Zá Dámáſá Papieżá był S. Hieronim/ ktory Kácerſtwo Iowinianowe przećiw Pánieńſtwu/ y Wigiláncyuſowe przećiw wzywániu y cżći Swiętych/ [...] ktoreśćie wy znowili/ zconfutował. *WujJud* 24.

Formacje współrdzenne cf KONFUTOWAĆ.

ALKa

SKONIĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

(SKONIECZNI) *cf* **[SKONIECZNY]**

SKONIECZNIE (*1*) *av*

Tekst nie oznacza pochyleń; *oba* e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* koniecznie).

Sł stp (*aneks*), *Cn*, *Linde brak.*

Na pewno, *bez wątpienia*: bo napyſano Eccleſiaſtici dwdzyeſtego [*!*] wtorego ktorzy myą obyauyayą zyuod uyeczny myecz będą gdzye doctorouye vykladayą czo yą obyauyayą/ ktorzy od wſzytkych grzechow czyſtą yą vyznauayą/ [...] Skonyecznye kto to ſzwyączy a vyznaua ſzwyąto odpuſty otrzymaua *PatKaz I* 16.

Cf **KONIECZNIE**

ALKa

(SKONIECZNOŚĆ) *cf* **NIESKONIECZNOŚĆ**

[SKONIECZNY *ai*

skonieczny, **skonieczni** (*? może błąd transkrypcji*).

o *oraz* e *jasne.*

sg m N skonieczny. ◊ G skonieczn(e)go. ◊ *f G* skonieczn(e)j. ◊ *A* skoniecżną. ◊ *n N* skonieczn(e). ◊ *pl G* skoniecznych.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Końcowy*, *umiejscowiony na końcu czegoś a. jakiegoś obszaru*: Z każdej włóki okrom skoniecznej płacą czynszu na ś. Marcin per gr 24, facit ... zł 11/4/0 A z jednego półwłóczka skoniecznego płacą gr 24. *LustrRaw* 108; Płacą czynszu z 7 włók per gr 40, a z jedniej włóki skonieczniej gr 24 czynszu, facit ... fl 10/4/0 *LustrMaz* I 56, I 14.

a. *O częściach ludzkiego ciała*:

Wyrażenie: »skonieczna skorka« = *napletek*: wſzedłeś do mężow nie obrzezanych (*marg*) ſkonieczną ſkorkę maiących (–) [*praeputium habentes*] i iádłeś znimi. *MurzNT Act* 11/3.

2. *Związany z obszarem umiejscowionym na końcu*, *na obrzeżach innego obszaru*: a z półwłóczka kmieć jeden skonieczny [*tj. uprawiający pole na skraju*] płaci tylko gr 30, facit ... zł 11/12/0 *LustrRaw* 121.

3. *Końcowy*, *ostateczny*, *następujący jako ostatni w czasie*: A ſtan iednych [*tj. wybranych*] ieſt ták ſzczęſliwy/ á on drugich [*tj. złych*] ták nieſzczęſliwy: że żadnymi ſłowy niemoże być wymowiona wielkość tych ſkonieczńych rzeczy/ ták dálece od ſiebie roznych. *LGranWarszPrzew 1570* 21.

Synonimy: **1.**, **3.** *ostateczny*, *ostatni.*

Cf **[SKONECZNY]]**

ALKa

[SKONKORDOWAĆ *vb pf*

impers con by było skonkordow(a)no.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Uzgodnić, *uściślić* [*co*]:

Szereg: »skonkordować i skorrygować«: Jako to opatrzyli [*panowie*], żeby było statut skonkordowano i skorrygowano, aby więcej na sądach wątpliwości ani trudności nie było? *PismaPolit* 165.

Formacje współrdzenne cf KONKORDOWAĆ (*Errata*).**]**

ALKa

SKOŃCZAĆ (*4*) *vb impf*

o *prawdopodobnie jasne* (*tak WujBib*).

[*praes 1 sg* skończam.**]** ◊ *praet 3 sg m* skończał (*1*). ◊ *3 pl m pers* skończali (*1*). ◊ **[[***con 3 sg f* by skończała *cf* SKOŃCZAŁY**]**.] ◊ *part praes act* skończając (*1*) *WujNT*, skończający (*cum m pers*) (*1*) *SarnUzn.*

Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Wypełniać*, *doprowadzać do skutku*, *urzeczywistniać* (*1*):

Zwrot: »słowo skończać« = *wypełniać obietnicę* (*1*): Abowiem ſłowo ſkończáiąc [*Verbum enim consummans*] y ſkracáiąc w ſpráwiedliwośći: iż ſłowo ſkrocone vczyni Pan ná źiemi. *WujNT Rom* 9/28.

2. *Doprowadzać coś do końca*, *dochodzić do kresu*, *kończyć* (*3*): **[**Skonczam/ Absolvo, finio, perficio, termino. *Volck* [Zzz2].**]**

Zwrot: »lata skończać« = *dochodzić do kresu życia*, *umierać* (*1*): W błogoſłáwieńſtwie Bożym látá ſwe ſkończáli [*święci ojcowie*] *KołakSzczęśl* C2.

a. *O tekście* [*co*] (*1*): á także thu práwie w pośrzod wieku te^go^ to biednego ſwiátá teraz ſtániemy ſkończáięcy drugie kazánie *SarnUzn* D7.

b. *Rozstrzygać*, *wydawać wyrok* [*co*] (*1*):

Szereg: »rostrzygać a skończać« (*1*): Iako o Theodoſiuſie Xiążeciu [*!*] Rzimskim [...] piſma powiadaią/ iż on wednie [...] ſprawy poddanych ſwych podług prawa roſtrzigał á skończał. *KwiatKsiąż* N4.

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf SKOŃCZANIE

ALKa

SKOŃCZAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

3 pl subst praet skończały sie.

Sł stp s.v. skończać, *Cn*, *Linde brak.*

Mieć gdzieś swój kres, *granicę* (*o obiektach przestrzennych*) [*gdzie*]: zá tymi pagorki woyſko było Tureckie/ á gdzie ſie ſkończáły/ thám ſtrzelbę ſwą był Ceſarz záſádził *BielKron* 307v.

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf **[SKOŃCZAJĄCY SIĘ]**

ALKa

[SKOŃCZAJĄCY SIĘ *part praes act*

A pl subst skończając(e) sie.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Zmierzający ku czemuś, *kończący się w jakiś sposób* [*komu ku czemu*]: wludziach pobudzi [*Mars*] rozmáite rozumy/ prętkie y ſubtelne/ ále ku ſzkodzie wiele ludziem ſkończáiące ſie. *ProbPrakt* A5.

Cf **SKOŃCZAĆ SIĘ]**

ALKa

[SKOŃCZAŁY *part praet act pf*
N sg f skończał(a) [*może 3 sg f con od* SKOŃCZAĆ].
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Martwy, *umarły*:
Zwrot: »leżeć jakoby skończały«: y lezala [*Maryja*] yest naziemy [...], iakobi skonczala, Thako, ys nygedno snamye ziwotha gey nyevkazalossye. *SprChęd* 90.

ALKa

SKOŃCZANIE *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*
Cf **SKOŃCZAĆ**

[SKOŃCZAWAĆ SIĘ (*?*) *vb impf*
inf skończawać się.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Ponosić skutki swego postępowania [*czym*]: ná których to częściách [*tj. widocznych częściach ciała*]/ nigdyby byłá/ tá máteryа ták iádowita á vporna nieuśiádłá/ by był nie nierząd ták wielki/ zewnątrz iéy popiérał/ [...] áby ći wſzeteczni dworzánie/ vpominkámi ná głowie/ ná czele/ ná twarzy/ ná widomych y ſkrytych mieyſcách [*tj. na widocznych i niewidocznych częściach ciała*]/ zſobą/ y z ſrómotą/ ſkończáwćić [*!*] ſye niemiali. *OczkoPrzymiot* 512.
Formacje współrdzenne cf KONAĆ (*Errata*).**]**

ALKa

SKOŃCZEĆ *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak*.

1. SKOŃCZENIE (*325*) *sb n*
-enie (*323*), -ęnie (*2*).
-koń- (*41*) *OpecŻyw* (*2*), *Mącz* (*12*), *GórnTroas*, *KochAp*, *OrzJan*, *SarnStat* (*24*), -kóń- (*4*) *BiałKat* (*3*), *Oczko*; *pierwsze* e *jasne*, *końcowe pochylone.*
sg N skończenié (*30*); -é (*3*), -(e) (*27*). ◊ *G* skończeniá (*190*); -á (*188*), -(a) (*2*). ◊ *D* skończeniu (*9*). ◊ *A* skończeni(e) (*17*). ◊ *I* skończeniem (*13*), skończenim (*4*); -im *KuczbKat* (*3*); -em : -im *WujNT* (*1*:*1*); ~ -em (*1*) *KochAp*, -ém (*1*) *SarnStat*, -(e)m (*11*). ◊ *L* skończeniu (*60*). ◊ *pl N* skończeniá (*1*). ◊ *A* skończeniá (*1*).
Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII w. s.v. kończyć.*
I. *Rzeczownik od „skończyć”* (*35*):
1. *Zakończenie robienia czegoś*, *dojście do końca czegoś a. w robieniu czegoś*; *consummatio PolAnt*, *Cn*; *complementum Calep*; *confectio*, *finis*, *peractio*, *perfectio*, *perfunctio Cn* (*30*):
a. *Moment końcowy* (*29*): Actus, Completus – Odprawa, skonczenie. *Calep* 45b, 228a.
skończenie czego (*3*): *CzechRozm* 36v; Inſzéy drógi nie mamy do woyny ſkończenia. *GórnTroas* 39; Bo gdyby tego porządku w kośćiele nie było/ ná vſpokoienie y ſkończenie wſzytkich ſporow w wierze: byłby kośćioł Chriſtuſow nędznieyſzy y nierządnieyſzy/ niżli ktora rzecz poſpolita *WujNT* 460.
α. *Zamknięcie spraw urzędowych*, *prawnych*, *państwowych itp.*; *postanowienie*, *ustanowienie*, *uradzenie*; *rozpatrzenie* [*w tym*: *czego* (*23*)] (*24*): Miał [*król*] to na dobrej pamięci, iż był sejmu poſledniejszego mianował czas na ś. Bartłomiej ku skończeniu wszyćkich spraw a potrzeb korunnych *Diar* 22; á gdy ſię iuż Słońce ku zachodu miáło/ począł Iágeło mowić/ iż ſię czás do ſkończenia vgody ſkroćił *StryjKron* 467, 687; kiedy byli pánowie Litewſzcy przed ſkonczeniem vniiéy ćicho viechāli/ między inſzémi żárty [...] té dwá wierſzyki ná śćienié było nápiſano: [...] *KochAp* 12; *SarnStat* 110 [*idem*] 985.
[*W przeciwstawieniu*: »skończenie ... zwłoka«: nadto z przeszłych sejmów odłożeni są niektóre wielkie a pilne sprawy, które skączenia skutecznego potrzebując i zwłoki z wielu ważnych potrzeb cierpieć nie mogą. *ListyZygmAug 1571*/604.**]**

Wyrażenie: *praw.* »w rzeczy skończenie« = *cel ostateczny* (*1*): które pieniądze Sołtyſi mieyſc przerzeczonych będą odbiéráć/ y nam [...] oddáwáć/ iáko w téy rzeczy wysſzéy ſkończenié ieſt wyrážono [*in causa finali ... est expressum JanStat* 231]. *SarnStat* 188.
[»skończenie skuteczne«: *ListyZygmAug 1571*/604 *cf W przeciwstawieniu*.**]**
Szereg: »skończenie a zawarcie« (*1*): A pierwey niżli to ſkonczenie á záwárćie ſpráwy Vniiéy wysſzéy omienioné sſtáło ſie/ [...] Ziemie Wołyńſkié/ Kijowſkié/ y Podláſkié/ ze wſzémi ich przyległośćiámi y właſnośćiámi zupełnie ku Koronie Polſkiéy [...] przywróćiliſmy. *SarnStat* 1027.
αα. *Rozstrzygnięcie prawne*, *rozsądzenie*; *wydanie wyroku w jakiejś sprawie sądowej*; *executio JanStat* (*16*): Za kthorich oznaymyenyem [*starostów i wojewodów o sejmie*] ye^{go} Kro. mcz Com^{m}iſſarze ſſwoye poſlacz bendzye raczill kv ſkonyczenyv thich rzeczi kthore myedzi poddanemy ie^{go} Kro. mcz y pana Voyewodzynimy nyeprziyazny mnozha *LibLeg* 11/164.
Wyrażenia: »skończenie granic [= *wyznaczania granic*], sypania granic (*a.* kopcow)« (*5*:*3*): Podkomorzy álbo iego komornik nie ma więcey brác od ſkończenia gránic iedno trzy grzywny. *UstPraw* I2; (*nagł*) TRZECIA CZĘSC PROCESSV GRANICZNEGO, Po ſkonczeniu ſypánia kopców. (–) Po ſkończeniu ſypánia gránic, Podkomorzy ma wydáć do ſądu żiemſkiégo ná liśćie otworzyſtym wſzyſtek ón ákt sypánia, y ſkończenia onych gránic. *SarnStat* 468; VStáwiamy/ áby nápotym [...] ſámi ſzlácháicy Kommiſsię otrzymawáli/ ku ſkończeniu gránic [*ad fines terminandos JanStat* 403] *SarnStat* 837, 456. *Cf Wyrażenie przyimkowe.*
»skończenie sprawiedliwości« (*2*): y ieſliż będźie wieczny zapis/ ma dowieźdź [*pozwany*] tego zapiſu [...]: iż nie ku zdrádźie ſtronie/ áni ku przekáźie vczynienia/ álbo ſkończenia ſpráwiedliwośći [*administrationem et executionem iustitiae JanStat* 441] względem złégo vczynku żadnégo ten zapis vczynił *SarnStat* 760 [*idem*] 945.
Szeregi: »uczynienie albo skończenie« (*2*): *SarnStat* 760, 945. *Cf* »skończenie sprawiedliwości«.
»wyprawienie a skończenie« (*1*): KV wypráwieniu á ſkończeniu Appellácyey kthora idźie ná wyſzſze Práwo/ dálſzy dźień ieſt ſzeſć niedźiel/ licząc then czás/ od tego dniá/ w ktory ſye sſtánie Appellácya. *GroicPorz* bb2.
Wyrażenie przyimkowe: »(aż) do skończenia« (*6*): ktory [*pozwany przebywający w dalekich stronach*] ieſli nie ſtánie/ tedy ma być wolne z niem poſtępowánie w práwie do ſkończenia rzeczy. *UstPraw* H3.
~ Wyrażenia: »aż do skończenia granic« = *ad declarationem usque finium JanStat* (*2*): że tám Stároſtóm każą brónić, wedle vżywánia ſtárádawnégo, áż do ſkończenia gránic, y obiáſnienia właſny Státut, że Kommiſſárſkié gránice zgadzaią ſie y z témi ſzlácheckiémi. *SarnStat* 474, 837.
»(aż) do skończenia prawa« (*3*): A poznawſzy rádę iedney ſtrony/ drugiey tego nieobiáwię/ áni ſye ku niey ſkłonię/ Ale przy pierwſzey do ſkończenia práwá ſtać chcę *GroicPorz* e3v, ſ4; *UstPraw* I2v.
Szereg: »aż do skończenia i objaśnienia« (*2*): Vſtáwiamy [...]/ áby przedsię przełożonym y Stároſtóm náſzym [...] wolno było dóbr náſzych brónić/ áż do ſkończenia y obiáſnienia gránic [*ad declarationem usque Finium JanStat* 403. *SarnStat* 837, 474. *~*
2. *Zniszczenie*, *zagłada* [*czego*] (*1*):
Szereg: »skończenie i zatracenie« (*1*): Aby kto nie wątpił iż Duch ſwięty tu páńſtwo Rzymſkie tu Bábilonem zowie/ á iż ſie długo báwi ſkończeniem y zátráceniem iey *RejAp* 140v.
3. *Przygotowanie*, *ukształtowanie*; *udoskonalenie* (*4*):
Wyrażenie: *bibl.* »skończenie świętych [= *wiernych*]« (*4*): Dla czegoż ty vrzędy [*biskupa*, *kapłana itp.*] Kryſtus w koſcyele poſtánowił? A to powyáda Páweł: Dla ſkończenya ſwyętych [*ad consummationem sanctorum Vulg Eph* 4/12] y to yeſt/ dla przywyedźyenya ludźi ku wyerze y zakonowi yego/ przez ktory

ſwyętymi ſye ſtawáyą/ y záchowánya y potwirdzebnya w nim przez náukę/ nápominánye/ rząd/ y kárnoſć. *KromRozm III* H2, H2, H3v; Mowi Páweł S: Dał Pan Chryſtus do kośćioła ſwego Apoſtoły/ Ewánieliſti/ Doktory/ Páſterze: nie ná cżás ieden/ ale áſz do ſkończenia świętych: to ieſt/ do oſtátnego Chrześćiánińa/ ktory ſię ná końcu świátá vrodzi. *SkarJedn* 79.

II. *Rzeczownik od „skończyć się”* (*237*):

1. *O przestrzeni*: *miejsce*, *gdzie się coś kończy*, *ma granicę*; *finis HistAl*, *Cn*; *meta*, *terminus Cn* [*czego*] (*5*):

a. *Linia a. miejsce stanowiące granicę*, *koniec*, *kraniec czegoś* (*4*): Chebr/ niektorzy guźicą zową/ ieſt grzbietá ſkończenie v śiedzenia. *SienLek* Sv.

α. *Granica geograficzna* (*umowna państwa a. naturalna między lądem a ziemią*) (*3*): Potim odiechał precż Alexander do skończenia ziemie do morzá wielkiego Oceáńskiego *HistAl* M4v; Gdy przypłynął [*Ulikses*, *tj. Ulisses*] ná ſkończenie Europy do Hiſzpániey/ tám záłożył miáſto od ſwego imieniá Vliſiboná *BielKron* 25v.

Wyrażenie przyimkowe: »aż na skończenie« (*1*):

~ Wyrażenie: »aż na skończenie granic« = *bardzo daleko* (*1*): Gdyż cie Pan wyſławia przez Duchá s. [...]/ powiedáiąc: iż káżdey tákiey białeygłowy áż ná ſkończenie gránic á bárzo dáleko ſłynie ſławá á zapłátá iey. *RejPos* 306. ~

b. *Końcowy fragment tekstu na stronie* (*1*):

Szereg: »spodek albo skończenie« (*1*): á táki [*znak*:]) známienuie ſpodek albo ſkończenie oney ſtrony/ to ieſt od środku ku dołowi *SienLek* S.

2. *Koniec czegoś w czasie*, *zakończenie się czegoś*, *co miało swój naturalny przebieg lub trwało w czasie*; *też o upływie czasu*; *consummatio PolAnt*, *Vulg*, *Cn*; *finis Vulg*, *PolAnt*, *Cn*; *exitus Calag*, *Cn*; *eventus Mącz*; *confectio*, *peractio*, *perfunctio*, *postremitas*, *terminus Cn* (*223*):

a. *O momencie stanowiącym koniec* [*w tym*: *kogo* (*1*) (*w* **β.**), *czego* (*193*)] (*211*): theras káżdy ſwoie zdánie powiáday przed obliczność̀ią [...] wſſyſtkiego ſenatu ſiedzącego/ á krotko ſie wypráwićie/ áby thym łácnieyſze wyrozumienie wſſem było á ſkończenie prętſze *BielKron* 207v, 230v; A zwłaſzcza świadomość o przirodzeniu rozumowi ludzkiemu zgodliwa y przińtoina ieſt: [...] przes ktorą ony rzeczy ktore ná niebie y ná ziemi ſą/ tak też poruſzeń y przemienności przicżyny y ſkończenia poznawamy *KwiatKsiąż* I4; *Calag* 50a; Nád tom obaczył iſz pográniczne Kſiązetá/ y kroleſtwá bliſko przyległe/ ſzukáią pilnie przycżyny cżekáiąc ſkończenia rzeczy *BudBib* 2.*Mach* 9/25; *CzechEp* 349, 409; Lecż ludźiom wpáść w ręce/ Nie máſz ſkończenia/ nie máſz miáry w męce. *GrabowSet* K; *WujNT przedm* 31.

W połączeniu z przymiotnikiem od rzeczownika pełniącego funkcję przydawki dopełniaczowej (*3*): A wszakoż nie zdało się im [*posłom*] tej protestacyji czynić, aż na skończeniu sejmowym *Diar* 62; Anceps fortuna belli, id est, incertus eventus, Wątpliwe skończenie woyenne. *Mącz* 9b, 210b.

W przeciwstawieniu: »początek ... skończenie« (*1*): *BielKron* 155v *cf* »nie mieć skończenia«.

Zwroty: »przywieść ku skończeniu« (*1*): Nawyżſzy wzbudźi trzy kroleſthwá w oſtháteczne cżáſy/ [...] á będą pánować ná źiemi [...]. Abowiem oni dokończą ſpraw ich złośćiwych y przywiodą ie ku oſtháteczńemu ſkończeniu [*qui perficient novissima eius*]. *BibRadz* 4.*Esdr* 12/25.

»wziąć skończenie« [*szyk zmienny*] (*3*): Ceſarz chćiał/ áby tak kniemu przyſzedł [*lantgraf*] bez Kondycyey/ zámki ſtrzelbę áby Ceſárzowi podał/ niemogłá tá rzecż tym obycżáiem ſkończenia wźiąć. *BielKron* 229v; *ArtKanc* R19v, S17v.

Wyrażenia: »dobre skończenie« (*1*): Iuż wźięły dobre ſkończenie/ troſki iego, y trapienie/ wſzytko zárázem vſtáło/ co cżłowieczeńſtwo ćierpiáło. *ArtKanc* S17v.

»nie mając skończenia« = *wieczny* (*o Bogu*) (*1*): Bog ieden ieſt nie máiąc początku áni ſkończenia/ ále wieczny *BielKron* 155v.

»ostateczne skończenie« (*1*): *BibRadz* 4.*Esdr* 12/25 *cf* »przywieść ku skończeniu«.

Szereg: »wychod albo skończenie« (*1*): Qui eventus futuri sint huius belli incertum, Co zá wychód álbo skonczenie tey woyny będzie/ nikt nie wie. *Mącz* 482c.

Wyrażenia przyimkowe: »bez skończenia« = *wieczny* (*1*):

~ Wyrażenie: »chwała bez skończenia« (*1*): Bądź cześć chwałá/ tobie Pánie/ bez ſkończenia [*możliwa też lekcja*: Panie bez skończenia (= *Boże*)]. *GrabowSet* P4. ~

»na skończeniu« (*2*):

~ Wyrażenia: »na skończeniu czasow i lat« (*1*): Thedy Krol od Pułnocy wroći ſię/ á zbierze więczſze woyſká niż pierwſze/ y przyidźie ná ſkończeniu cżáſow y lath [*in fine temporum annorum*] z wielkiem woyſkiem/ y z wielkim doſtátkiem. *BibRadz Dan* 11/13.

»na skończeniu wiekow« (*1*): lecż ninie raz ná ſkończeniu wiekow [*in consummatione seculorum*]/ dla odłozenia grzechu/ przez offiárowánie śiebie ziáwił ſię. *BudNT Hebr* 9/24[26]. ~

»po skończeniu« = *po upływie określonego czasu*; *post finem Vulg*; *in fine PolAnt* (*4*): Y vſtáwił im [*synom z izraelskich rodów królewskich i książęcych*] Krol obrok ná káżdy dźień z potraw ſwych Krolewſkich/ [...] aby thák przez trzy látá chowáni byli/ á potym ſkończeniu żeby ſłużyli przed Krolewſką oblicznośćią. *BibRadz Dan* 1/5.

~ Wyrażenia: »po skończeniu czasu« (*1*): A ieſliby który Podſkárbi/ Poborcá/ Száfarz/ ábo Stároſtá [...] nie ſtánął ná czás czyniénia liczbie náznáczony/ tákowégo Inſtigator náſz pozwáć ma [...] w W.X.Lit. ná Trybunał Wileńſki/ po ſkończeniu czáſu liczbie prefigowánégo *SarnStat* 416.

»po skończeniu lat« = *post finem annorum Vulg*; *in fine annorum PolAnt* (*2*): Y po ſkończeniu lát/ ſprzymyrzą [*!*] ſie: á corká krolá od Poludnia/ prziydzie do krolá od Pulnocy iednáć prziyaćielſtwo *Leop Dan* 11/6; *BibRadz Dan* 11/6. ~

»przy skończeniu« = *pod koniec*; *in fine*, *post finem PolAnt*; *in consummatione*, *in finem Vulg* (*4*): Tákże wody tám y ſám płynące/ zśćiekły z źiemie/ á przy ſkończeniu pułtoru ſtu dni opádły. *BibRadz Gen* 8/3, *Gen* 8/6; lecz teraz przy ſkończeniu wiekow [*tj. w czasach mesjańskich*] raz ſię okazał [*Syn Boży*] ku zgłádzeniu grzechu/ przez ofiárowánie ſámego śiebie. *WujNT Hebr* 9/26.

~ Wyrażenie: »przy koniecznym skończeniu« (*1*): Abowiem z ktorego ſie w wyłożeniu złym wyrzuconego poſmiewáli/ temu ſie przy koniecnym rzeczy ſkończeniu [*in finem eventus*] dziwowáli *Leop Sap* 11/15. ~

Przen: *Śmierć* (*1*):

Zwrot: »mieć skończenie« (*1*): Vskrom nawáłność pełną wſzech przykrośći/ By ſpokoyne płynienie/ Weſołe/ drogi ſwey/ miáło ſkończenie. *GrabowSet* M4.

α. *Koniec świata*, *według eschatologii biblijnej drugie przyjście Chrystusa* [*często w znaczeniu* ‘(*na*) *zawsze*’, *zwłaszcza w użyciach bez przydawki dopełniaczowej*] (*179*):

Wyrażenia: »skończenie świata« = *consummatio saeculi Vulg* (*167*): *RejPs* 132v; W dzień oſtáteczny skończenia ſwiátá wyn[i]dzie Gog y Magog w ziemię Izráhelską *HistAl* M4; Thu mozem pobaczyć ták z Hiſtoriy iáko s piſmá ſwiętego rychłe ſkończenie ſwiátá. *BielKron* 10, A5, 135v, 138; *LeovPrzep* Fv; *RejAp* 135v; *RejPos* 259v; piſmo ś. iáwnie oznaymia (mowi ták *X⟨iądz⟩ K⟨anonik⟩*) iż przyśćie Antychriſtá/ ma być oſtáteczńego práwie cżáſu/ przed ſkończeniem świátá/ á ktemu ma ie poprzedźić odſtąpienie/ to ieſt odſzczepieńſtwo od wiáry ſtárożytney *CzechEp* 349, 349 [*4 r.*], 351, 352, 354; *Ia ieſtem* [*Mar* 13/6].) Iáko przed ſpuſtoſzeniem miáſtá Ieruzalem rozmáići zwodzićiele náſtawáli/ y ſámi ſię zwáli Chriſtuſámi/ [...] ták też przyidą przed ſkończenim świátá ktorzy ſię czynić będą Chriſtuſámi y kácermiſtrzámi/ y wiele vczniow poćiągną zá ſobą. *WujNT* 174, *przedm* 39, *s.* 172 *marg*, Ddddddv. *Cf Wyrażenia przyimkowe.*

»skończenie wiekow(-u)« = *czasy ostateczne*; *consummatio a. finis seculi*(*-orum*) *PolAnt* (*5*): A ty wſzytki rzeczy przydáły ſię im

ku przykładowi/ á ſą nápiſane dla nápominánia náſzego/ ná ktore ſkończenia wiekow przyſzły. *BibRadz* 1.*Cor* 10/11; *CzechEp* 354. *Cf* »do skończenia wiekow«.

»wyrażenia przyimkowe: »do skończenia« = *ad consummationem PolAnt*, *Vulg* (*145*): Bo iuż raz thy dekretá co wyſzły z vſt iego [*Boga*]/ Będą ták wieczńie trwały do ſkończenya wſzego. *RejWiz* 128, 152v; Iż będzie trwáło kroleſtwo twoie/ áż do ſkończenia ſłońcá y Mieſiącá/ á zawżdy poydzie z narodu w narody. *RejPos* 53v Abowiem ſwiát ten omylny záwżdy muſiał mieć/ y ták záwżdy będzye miał áż do ſkończenia ſwego/ tákye omyláćze á thákie zwodniki ſwoie. *RejPos* 187v.

~ *Połączenia*: »od początku (...) (aż) do skończenia« (*7*): á świát podał [*Bóg*] diſputácyam ich [*filozofów*]/ áby niewidźieli ſpraw którémi wſzyſtko trzyma od początku áż do ſkończenia. *Oczko* 5v. *Cf* »od początku (świata) (...) (aż) do skończenia świata«.

»z przodku i aż do skończenia« (*1*): iedno wam niechay będzye przed oczymá wáſzymi záwżdy iedyny Bog á iedyny Pan Kriſtus/ w kthorym ſie wſzythko zámyka s przodku y áż do ſkończenia/ á my tákież w nim ná wieki wiekom. *RejPos* 14.

Wyrażenia: »do skończenia czasow« (*1*): A pan bog to tobie obiecał vmocnioną wiárę iż ćię miał przełożyć kápłanem á ſpráwcą náſſem áż doſkończenia czáſow *RejPs* 165.

»(aż) do skończenia świata (tego)« = *usque ad consummationem saeculi Vulg* (*135*): Zádnáciem matka tak niemilowala ſyna/ anij będzie do ſkończeniá ſwiata milowatz/ iako ona ſweé mileé dziecię [*tj. Maryja Jezusa*] milowala. *OpecŻyw* 32v; *RejPs* 68v, 72; ia inſzey wiari niemam ani trzymam iedno wiarę Chrzeſcijańſką [...]/ ktorą koſcioł prawdziwy chrzeſciańſki od Apoſtołow bożich navczoni aſz do tich cżaſſow trzyma y doſkończenia ſwiata będzie trzymał *SeklWyzn* g4v; *KromRozm I* F; Atom ya ſwámi przez wſſyſtkye dni/ to yeſt/ nye tylko zá Apoſtolſkich czáſow/ [...] ále ná káżdy czás áż do ſkończenya świátá. *KromRozm II* ſ2, t4; *KromRozm III* C7v, M2; A toć ieſt Ewánielia z oney gory niebieſkiey przyniešioná/ przez Páná Iezu Kryſthá Syná Bozego/ ktorey vtzyłi [*!*] y dziś ieſztze vtzą y będą vtzyć aſz do ſkońtzenia świátá/ wſzyſcy wierni zwolennicy y poſłowie iego. *KrowObr* 48v, 10v, 23v; *BibRadz* I 1c *marg*, 438c *marg*; [*Cicero*] chudego Ziemiánińá ſynem będąc/ przez dźielność ſwą ktemu był przyſzedł/ że Rzym on wielki zginął/ á *Cicero* Rzymſki zoſtał: ſtoi y ſtać będźie do ſkończenia Swiátá tego dźielnością ſwą. *OrzRozm* Q2; Ná oſtátek od Páná Kryſtuſá prawdźiwego Meſyaſzá/ poczęły ſye trzećie y oſtátheczne dwá tyśiącá lat/ ktore trwáć będą áż do ſkończenia świátá/ s ktorych iuż wyſzło tyśiąc pięć ſet ſześćdźieśiąt y czterzy látá *LeovPrzep* H2; A tu iuż poydą porządkiem ſtráchy á niebeſpieczeńſtwá á kácerſtwá/ kthore Pan będzye nád niewiernemi okázował áż do ſkończenia ſwiátá. *RejAp* 73, BB, 2v, 73v, 102v, 120, 167; Abowiem ten chytry zły duch/ chociay iuż ieſt porážon/ chociay iuż ieſt ſtárta głową iego/ y dziś y do ſkończenia ſwiátá/ nigdy nie przeſtánie á nigdj ſie w fráſunku ſwym á w ſwey zazdrośći nie vſpokoi *RejPos* 26; Pewnieć nic inego nie figurowáłá tá łodká pływáiąca po tym márnym á burzliwym morzu/ iedno Koſcioł iego ſwięty/ á zebránie powołánych iego/ s kthorymi on obiecał pływáć y być w káżdym niebeſpieczeńſtwie ſwiátá tego áż do ſkończenia iego. *RejPos* 176v; A iż będzye [*Pan*] záwżdy okázować możność Máyeſtatu ſwoiego w ſrogośći ſwoiey. ták iż záwżdy vpádáć muſzą pod nogi iego wſzyſcy ſprzećiwnicy/ áż do ſkończenia ſwiátá wſzytkiego. *RejPos* 232; A thák ſie tho koło iuż záwżdy toczyć musi áż do ſkończenia ſwiátá wſzytkiego. *RejPos* [323]; káżdy z nas [...] rozumieć ma/ iż tá walká miedzy cżártem á miedzy cżłowiekiem nigdy vſtáć nie może/ áż do ſkończenia ſwiátá wſzythkiego *RejPos* 329v, 1, 8, 18v, 20v, 100v (*30*); *RejPosWiecz*[3] 98v; *BiałKat* 166, 306; *GrzegŚm* 36; A iáko co raz rzekł [*Pan*]/ [...] tákże ſie iuż to koło wieczńie á nieodmiennie thoczyć muśi áż do ſwięthey woley iego/ á do ſkończenia ſwiátá wſzytkiego *RejZwierc* 2v, 2v, 23, 100v, 103v, 133v, 172; kto ſie cżuie/ obacży to lepiey/ iż ten biež Boży rośćiąga ſie po wſzyſtkich Narodźiech dla Ludzkich wyſtępkow/ á końcá mu nie będźie aż do ſkończenia świátá *BielSpr* 76; tylko ſam ieden był y ieſt Kośćioł Rzymſki/ [...] ktory ſtátecżnie ſtoi/ y ſtać muśi áż do ſkończenia świátá *WujJud* 121, 32; *WujJudConf* 124; *RejPosRozpr* cv; Iákoſz iuż wedle Bożey obietnice y poſtánowienia vſtáłá [*obrzezka*]: choćiaſz iey ieſzcże y podzis dzień niewiernicy ćieleſni/ potomkowie Abráhámowi/ Turcy/ Tátárzy y Zydowie vżywáią: y podobno drudzy áſz do ſkoncżenia świata vżywáć będą. *CzechRozm* 73v; Bo/ choćiaż to pewna/ iż owce Chriſtuſowe trwáć będą do ſkończęnia świátá: iednák to przedśię nie poydźie zá tym/ áby dla tego Papież/ miał być w oſobie Piotrowey páſterzem ich. *CzechEp* 331, 39, 326, 330, 331 [*2 r.*]; Wykonywa tedy pan Chriſtus w wiernych ſwoich/ y wykonywáć będźie/ áż do ſkończenia świátá/ to wſzytko co ná prawdźiwą głowę należy *NiemObr* 45, 29, 47; *ReszPrz* 6, 7, 97; zoſtáwił [*Bóg*] w Kośćiele ſwym ſkárby duchowne nieprzepłácone/ y do ſkończenia świátá nieprzebráne/ to ieſt zaſługę męki ſyná ſwego iedynego Páná náſzego IEzu Chryſtuſá *ReszList* 149, 189; *ArtKanc* N15v; Pierwſza y napotrzebnieyſza przeſtrogá ieſt wiernym/ od w niebo wſtąpienia Páńſkiego áż do ſkończenia świátá; áby ſię nie dopuſzcżáli haeretykom zwodzić *WujNT* 102; A oto ia ieſtem z wámi po wſzytki dni/ áż do ſkończenia świátá *WujNT Matth* 28/20; Y rozmáite vrzędy w kośćiele poſtánowił [*Chrystus*] ku zbudovániu ciáłá ſwego/ áż do ſkończenia świátá. *WujNT Eph* 4 *arg*, *s.* 5, *Matth* 28 *arg*, *s.* 124, 133, 184 (*19*); Vpominał Pan Chryſtus/ iż po iego Wniebowſtąpieniu/ Duch ś. do ſkończenia świátá/ miał świát ſtrofować z nieſpráwiedliwośći *PowodPr* 43; *SkarKaz* 273.

~~ *Połączenia*: »od początku (świata) (...) (aż) do skończenia świata« (*6*): Niebyla ofiara [*tj. ofiarowanie Jezusa*] bogu oyttzu od pocżątku ſwiata przyiemnieyſſá ij lubieznieyſſá/ anij będzie do ſkoncżeniá ſwiata iako ta. *OpecŻyw* 26v; Izali może być ieſztze hániebnieyſza y ſromotliwſza rzetz wymyſlona/ náprzećiwko Synowi Bożemu/ [...] przyrownywáć obłudę z woſku vlepioną/ do oney wietzorney y woniącey offiáry/ kthora [...] trwa od poránku aſz do wietzora to ieſt od potzątku/ aſz do ſkońtzenia ſwiátá. *KrowObr* 88v; *Leop* VV v; *RejPos* 62, 272v; śiodma [*plaga*] ma w ſobie wieczne á oſtáteczne potępienie wſzytkiego zboru/ zgromádzenia y towárzyſtwá złośćiwych/ od początku świátá/ áż do ſkończenia iego. *WujNT* 838.

»od stworzenia świata ... do skończenia tego świata« (*1*): y iáko then porządek od ſtworzenia świátá áż dotychmiaſt/ dźiwną y táiemną Bogá wſzechmogącego porádą/ trwa: tákżeć też niema żaden wątpić/ żeby go do ſkończenia tego ſchodzącego świátá/ niemiał w mocy ſwoiey Pan Bog záchować. *LeovPrzep* F3.

»zawżdy (*a.* zawsze) (...) (aż) do skończenia świata« [*szyk 19*:*3*] (*22*): my też/ w tey łodce trwáyąc/ ku bogu pilnye ſye vćyekáć mamy/ nyeobrażáyąc ſye tym/ iż [...] cżáſem wyęcey o zágubę/ niżli o záchowánye tey łodki ſtáráyące ſie żeglarze mamy. Abowim mamy tego záwſſe áż do ſkończenya ſwyátá z ſobą/ ktory wyátrom y morzu roſkázuye/ á ſluchávą go *KromRozm III* L3v; *RejAp* B2, 195; Abáwim [*!*] to być muśi/ iż wierni nigdy nie mogą być bez pociechy ſwoiey [...]. Acż winnicá iego á koſcioł s. zebránia iego muśi być záwżdy przeſſládowan do ſkończenia ſwiátá. *RejPos* 26v; A nie ieſt to iuż rzecż táyna káżdemu/ iáko tych omyláćzow záwżdy wiele było/ y iáko ich wiele y dziś ieſt/ y záwżdy będzye áż do ſkończenia ſwiátá tego. *RejPos* 187v, 50v, 51, 78 [*3 r.*], 175, 200v, 264v; Poźrzyſz záſię ná dom z dawná poczćiwie záſádzony á pobożnie ſpráwowány ieſſliże ſie [...] nie ſzyrzy z obietnic Páńſkich. A tho ſie koło iuż á do ſkończenia ſwiáthá záwżdy ták toczyć muśi. *RejZwierc* 40; A káżdy ſthan ktory chce mieć wieczny ſłup ſwey pámięći/ niechże go wykuie s cnot/ [...] tedy to ſłupy ſą niedocżeſne/ á nigdy ſie obálić nie mogą/ y owſzem będą záwżdy áż do ſkończenia ſwiátá ſtały. *RejZwierc* 52v; Toć nigdy nie będzie nędzny ocżekawáczu/ á wſzák ſłyſzyſz iáſny dekret Páńſki/ iż to pogorſzenie záwżdy muśi być áż do ſkończenia ſwiátá/ boby iuż nie było proby miedzy wiernemi á miedzy niewiernemi *RejZwierc* 259, 3, 196; *WujJudConf* 47v; *CzechRozm* 91, 188v; *CzechEp* 125. ~~

»do skończenia wiekow (wieku)« = *ad consummationem seculi PolAnt* (*3*): Serapis rzekł [*do Aleksandra*] iáko tá gorá nie przemieni mieyſcá ſwe^{go}/ ták imię y dzieie thwoie będzie obiáwiono áż do skończenia wiekow [*ad viscera seculorum*]. *HistAl* B6v; A oto ia zwámi ieſtem po wſzytki dni áż do ſkończenia wieku. *BudNT Matth* 28/20; *WujNT* 297. ~

»na skończeniu« (*8*):

~ *Wyrażenie*: »na skończeniu świata« (*8*): *RejAp* 138v; á iuż bliſko ieſt ktory ná ſkończeniu ſwiátá okázáć ſie ma. *RejPos* 149, 3, 5v, 60; kthory [*Kościół powszechny*] nigdy w ſpolnym zeſciu żadnego cżáſu nie był/ ále áż ná ſkończeniu tego ſwiátá zgromádzon będzie *RejPosWstaw* [143^{2}]v; Ten krzyſz święty/ ná ſkończeniu świátá/ gdy ſię wtore przyśćie Zbáwićielá náſzego obiáśni/ napierwey ſię ná niebie vkaże *SkarŻyw* 399; Bowiem ſię iuż przybliżyło/ odkupienie ſię ziáwiło ná ſkończeniu świátá tego/ k ſkáźie Antykryſtá złego. *ArtKanc* S20v. ~

»przy skończeniu« (*3*):

~ *Wyrażenie*: »przy skończeniu świata« (*3*): yáſnye Pan powyeda/ iż ſą w kroleſtwye yego [...] y ći/ ktorzy nyepráwoſć czynyą/ to yeſt źli á nyeſpráwyedliwi: ktorzy áż przy ſkończenyu ſwyátá będą zebráni/ á w ogyeń wrzuceni. *KromRozm III* D; *CzechEp* 354, 373.

β. *O pokoleniach*: *wygaśnięcie na ostatnim potomku* (*1*): A tu ná tym Wacſłáwie przeſtał rod Przemyſłá pierwſzego dziedzicá Cżeſkiego/ ktory przez 600 lat trwał. (*marg*) Skończenie dziedzicow Cżeſkich. (–) *BielKron* 326.

γ. *Rozstrzygnięcie prawne*, *rozsądzenie* (*1*):

Zwrot: »ku skończeniu przyść« (*1*): iákoż cżáſem y do dwudźieſtu lat ſye powlecze [*prawo*]/ niż ku ſkończeniu przyydźie. *GroicPorz* ſ4.

b. *O okresie końcowym*, *ostatniej fazie* [*czego*] (*12*):

Wyrażenie przyimkowe: »na skończeniu« (*1*): A gdy ná ſkończeniu wodnych známion Niebieſkich/ thá czwarta Monárchia poczęłá ſye/ [...] theż vſtánie ná końcu thychże známion nátury wodney *LeovPrzep* E4.

Przen (*1*):

Wyrażenie przyimkowe: »na skończeniu« (*1*):

~ *Wyrażenie*: »na skończeniu świata« = *w starości* (*1*): Prorok w vćiſkoch ſwoich [...] mowi też imieniem zebránia krzeſćyáńſkiego/ áby go pan bog wſtároſći to ieſt ná ſkończeniu ſwiátá nieopuſſczał. *RejPs* 103. ~

α. *Czasy mesjańskie*, *według eschatologii biblijnej zapoczątkowane pierwszym przyjściem Chrystusa* (*10*):

Wyrażenie przyimkowe: «na skończeniu« (*10*):

~ *Wyrażenie*: »na skończeniu świata (tego)« (*10*): Woła [*Pan*] też drugich y dziś vſtáwiczńie/ iuż k wieczoru á iuż ná ſkończeniu ſwiátá *RejPos* 60; A ták vlitowawſzy ſie Pan tey proſtoty ich [*ludzi*]/ zeſłał ná ſkończeniu ſwiátá Synà ſwego iedinego *RejPos* 64; Abowiem wołáią ná cię ony tłuſzcże fáłſzywych náuk/ [...] o ktorych nam ſam Pan powiedał/ iż ſie miáły zyáwić ná ſkończeniu ſwiátá *RejPos* 68v, 1, 8, 43v, 103v, 157v, 163v, 338. ~

3. *Ostatnia część tekstu pisanego lub wygłaszanego*; *clausula*, *exitus Cn* [*w tym*: *czego* (*6*)] (*7*):

a. *Sygnał końca partii tekstu* (*tu*: *rozdziału*) (*1*): Skończenie Proroctwá Ionaſſowego. *Leop* QQqq2v.

b. *Fragment końcowy*; *catastrophae*, *conversio Mącz*; *conclusio Mącz*, *Cn* (*6*): *Mącz* 41a; Skończenie wiáry [= *wyznania wiary*] náſzey o tey troiákośći. *RejPos* 150v *marg*.

W połączeniu szeregowym (*1*): Peroratio, Skończenie/ Zámknienie/ y wywiedźienie rzeczy w którey krótkiemi słowy okázuyemy coſmy przed tym mówili/ á ocz ſtoyemy/ o to ſędźiego vpominamy. Conclusio alias. *Mącz* 270b.

Wyrażenia przyimkowe: »na skończeniu« (*2*): NA ſkończeniu tych Kſyąg oſtátnich/ krotko położę/ Iáko ſye w kthorą Czwierć Roku ma człowiek rządźić. *SienLek* 41, 123v.

»przy skończeniu« (*1*): Prorok wyznawa krotki wiek á wielkie wniem niebeſpieczeńſtwo/ á proſi o łáſkáwe ſpomożenie przy ſkończeniu/ obiecuiąc też to káżdemu znaſz ktory bedzie dobrey nádzieie opánu *RejPs* 43v.

4. *Zagłada*, *upadek* (*2*):

skończenie czego (*1*): (*marg*) Skończenie kroleſtw Iudá. (–) A tu ſie dokończyły ſławne kroleſtwá potomkow Dawidowych/ prze ktore przyczyny álbo grzechy/ Pan Bog wie *BielKron* 91v.

Zwrot: »skończenie wziąć« (*1*): *CzechRozm* 141v; **[**Naoſtatek proſzę wſziſtkym ſercem wiecznego Boga y ſyna iego [...]. By ciyemnoſci roſproſził zyczia naſzego [...] y czi ktorzi gardzą prawą nauką Bożą/ iſzby zkonczenie wzieli *FlinsCunDzień* E5v**]**.

III. *Rzeczownik od „skończyć” a. „skończyć się”* (*35*):

1. *Urzeczywistnienie* (*się*), *dojście do skutku*, *wypełnienie*, *dopełnienie* (*się*); *dokonanie* (*się*) [*czego*] (*8*): Abowiem do cżáſu pewnego widzenie to trwáć będźie/ á o ſkończeniu iego mowić będźie *BibRadz Hab* 2/3; y Apoſtoł potym też potwierdźił/ iż Miłość ieſt ſkończenim Przykazánia y zupełnośćią Zakonu *KuczbKat* 4, 180; *CzechRozm* 169v; Wiedząc śmierći ſwey ſkończenie/ záś do Oycá náwrocenie/ miłował ktorzy ná świećie/ mięſzkáli, z nim w tym żywoćie. *ArtKanc* E7.

Szereg: »skończenie abo wypełnienie« (*1*): Azaż/ ſkoro nákrotce mowę/ to ieſt obietnicę Bożą ná początku vcżynioną od Bogá/ y ſkończenie ábo wypełnienie iey opiſał [*św. Jan*]/ powiedźiawſzy iż ſię oná mowá ćiáłem/ to ieſt cżłowiekiem ſtáłá/ nie záraz támże mowi: [...] *CzechEp* 210.

a. *Spełnienie proroctw o Mesjaszu* (*2*):

skończenie czyje [= *czyich proroctw*] (*1*): Abowiem Kryſtus ieſth ſkończeniem zakonu y Prorokow. *BibRadz* II 49c *marg*.

Szereg: »koniec albo skończenie« (*1*): A gdyż yuż pan Kryſtus/ ktory yeſt konyec álbo ſkończenye zakonu/ [...] od bogá obyecány/ przyſſedł/ á oni go nyeprzyyęli [...] zárzućił ye też bog *KromRozm III* B4v.

2. *Zakończenie* (*się*) *czegoś*, *co miało swój naturalny przebieg lub trwało w czasie*; *niektóre użycia substantywizowane*: *koniec*, *kres*; *exitus Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *exodium Mącz*, *Cn*; *finis Modrz*, *Cn*; *catastrophae*, *conversio*, *determinatio*, *eventus Mącz*; *confectio*, *consummatio*, *perfectio*, *perfunctio*, *postremitas Cn* [*w tym*: *czego* (*23*)] (*27*):

a. *Moment końcowy* (*25*): Cursus atque exitus rerum, Biég y skończenie rzeczy. *Mącz* 73d, 111b, 450b, 482c; *GórnDworz* Aa6v; á niema być [*wojna*] wſzcżynana/ áż zgotowawſzy potrzeby/ y wſzytkie rzeczy o ſkończeniu iey pilnie vważywſzy. *ModrzBaz* 104v; *StryjKron* 647; dopiero poskonczęniu Woiny y zastanowieniu pokoia zMoskiewskim nietylko od tego cosię zrąk nieprzyiacielskich za Litewskie zamki y Prouincye zamianą y spolnemi siłami recuperowało. W. X.L. contra omnem aequitatem y nad związek Vniey odstrychniono *ActReg* 41; y teraz inſzéy rzeczy żadnéy iuż nie czekáią [*wszyscy w królestwie*]/ ieno ſkończenia ſéymu tego Piotrkowſkiégo/ ábyś im wáſzá Kró⟨lewska⟩ M:iłość⟨dozwolić raczył mieczem brónić zdrowia ſwégo *OrzJan* 110; A wſzákóż po Séymie á po Woynie piérwſzé Roki máią bydź omylné/ po ſkończeniu Séymu każdégo y woyny *SarnStat* 734; ten porządek ſądzenia Roków ma bydź chowan. Iż po ſkonczeniu Roków pewnych w iednym zwykłym mieśćie/ drugié Roki w drugim mieśćie [...] máią bydź poczęté y ſądzoné *SarnStat* 735; Y ták znáyduią, że Naiemnik *Conductor* winien cále rzecz po ſkończeniu naymu wróćić y oddáć, niewiádomośćią ſie zgołá niewymawiáiąc. *SarnStat* 1272, 725, 744, 1294.

Zwroty: »mieć skończenie« (*1*): á ſkończenie miáłáby [*wojna*; *exitum habeat*] ábo złe/ ábo tákie/ ktoreby nigdy nieſtało zá to coby koſztowáło *ModrzBaz* 106.

»[*jakie*] skończenie żywota mieć« = *umrzeć w jakiś sposób* (*1*): ále iż Spráwiedliwośći niebárzo pilnym ſtrożem był [*Ludwig*, *król węgierski*]/ [...] przeto tákie ſkończenie żywotá miał [*vitae exitum habuit*]/ iákiego wſzytko Krześćiáńſtwo záwżdy żáłować będźie. *ModrzBaz* 23v.

Wyrażenie: »skończenie żywota« = *śmierć* [*szyk 6:1*] (*7*): Naprzod iż iáko Melchiſedek był bes oycá/ bes mátki/ bes rodzáiu/ niemáiąc áni potzątku dni/ áni ſkońtzenia żywotá/ wietznym Krolem y Káplanem/ ták teſz Pan Kryſtus bes mátki z oycá niebieſkiego wietznie/ bes oycá z mátki ná ziemi ſie národził. *KrowObr* 180v, 181; poſłał k niemu [*królowi Jeroboamowi*] Pan Bog Proroká Amos/ ktory mu pomſtę Bożą nád nim y nád ludem przepowiedał/ y ſkończenie żywotá rychłe. *BielKron* 87v; Tákże Ráſtáwicá/ potok nieſzczęſliwy [*!*]/ Pierwey wod pozbędźie/ niżli twe poczćiwy Y nietrwożny Struśie/ żywotá ſkończenie V rycerſkich ludźi przidźie w zápomnienie. *SzarzRyt* C2. *Cf Zwrot*, *Wyrażenie przyimkowe.*

Szeregi: »koniec a skończenie« (*1*): Catastrophae, [...] Metaph. Koniec á skończenie káżdey rzeczy. *Mącz* 41a.

»(ani) początek (*a.* poczęcie) ani (i) skończenie« (*3*): Melchiſedek/ był według vrzędu ſwego/ nietylko Krolem ſprawiedliwym/ ſpokoynym y wietznym/ bes rodzáiu niemáiąc áni potzątku dni/ áni ſkońtzenia żywotá/ ále teſz był wietznym y nawyſſſzym Káplánem *KrowObr* 181, 180v; SEYMV poczęćié y ſkończenié iáko ſie rozumiéć ma *SarnStat* 786.

Wyrażenie przyimkowe: »aż do skończenia« (*2*):

~ *Wyrażenie*: »aż do skończenia żywota« = *ad ultima vitae tempora JanStat* (*2*): tedy ieſli żoná po śmierći iego [*męża*] dźierżáłá áż do ſkończenia żywotá ſwégo dobrá przez niegdy żywégo mężá ſwégo oprawioné: kiedykolwiek oná białagłową [...] vmrze [...]/ ták będźie powinné dźierżenié dóbr opráwionych krewnym vmárłéy onéy białéygłowy *SarnStat* 633, 633. ~

b. *Końcowa faza* (*2*):

Wyrażenie przyimkowe: »na skończeniu« = *pod koniec* (*2*): muszą być [*listy*] zaraz w tenże uniwersał inserowane ani to jest zwyczajny obyczaj, aby miały być takowe listy wydawane, a na skończeniu sejmu. *Diar* 44; Gdyż thá Yelenicá Kriſtus Pan s poránku ieſt w ogroycu od ſrogich żydow vchwycon. Owa wſzytko tho Proroctwo ieſt o męce iego/ iáko ná ſkończeniu zakonu miał ten Pan vmrzeć/ gdy ſie zarze Ewányeliey ſwiętey rozſwitáć miáły. *LubPs* F.

IV. *Znaczenia substantywizowane* (*17*):

1. *Coś*, *co ma miejsce jako ostatnie*: *końcowe obrzędy* (*1*): Ale offiárá Páńſka w rękach ich [*synów Aarona*]/ przed wſſyſtkim zgromádzenim ſynow Izráelſkich/ á ſkończenia ſpráwuiąc [*consummatione fungens*] ná ołtarzu/ áby rozmnożył offiárę nawyſzſſego Krolá/ ſćiągnął rękę ſwoię ku ofiárowániu napoynemu/ y ofiárował ze krwie iágody winney. *Leop Eccli* 50/15.

2. *Śmierć*, *koniec życia*; *novissima HistAl*, *PolAnt* [*w tym*: *czyje* (*11*) – *G sb i pron* (*6*), *pron poss* (*5*)] (*16*): á przetho wáſze ſerce niechay ſie nie podnoſi ku tákowey wyſokoſći/ żebyſcie mieli zápámiętáć skończenia ſwego/ gdyż oſthátnie rzeczy zwykły mieć roznoſć od pirwſzych. *HistAl* F5; *SarnStat* 15; **[**Racż z ſwym miłem Synem przy mogim ſkończeniu być/ á moie ſkończenie obeyzrzeć/ wſzytki dijabły odegnać/ á nad moią ſię vbogą duſzą zmiłować. *Pozdraw* G5**]**.

Zwrot: »przychodzić ku skończeniu« (*1*): Gdyż to ſłuſznie przyſtoi człeku poććiwemu/ Aby on gdy przychodzi ku ſkończeniu ſwemu/ Porządnie wſzyſtki rzeczy roſpráwował w domu/ Ták iżby ni w czym krzywdy nie było nikomu. *HistLan* E.

Wyrażenia: »skończenie błogie, szczęśliwe« = *beata novissima PolAnt* (*1:1*): ſkończenie ſpráwiedliwych opowieda [*Sprawiedliwy*, *tj. Mesjasz*] być ſzczęſliwym *BibRadz Sap* 2/16; *BudBib Sap* 2/16.

»skończenie z świata (tego)« (*2*): *BielKron* 224v; Gdy ſkończenie iey [*św. Pauli*] z świátá tego/ ktorego wielce prágnęłá/ przyſzło/ á wniemoc ćięſzką wpádłá: tám było poznáć corki iey Euſtochiey ku mátce miłość *SkarŻyw* 142.

Szereg: »skończenie, śmierć« (*1*): którego grzéch zwyćięży/ ſługá grzéchu ieſt: którego grzéchu owoc inſzy nie ieſt/ iedno wſtyd/ poháńbienié/ á ſkóńczenié iego/ gdy do ſkutku przyydźie/ śmierć *BiałKat* 216.

Wyrażenia przyimkowe: »(aż) do skończenia« (*5*): PRoſſę moy pánie áby mi raczył dáć tákie baczenie ábych mogł obaczyć vſtáwy rozmayte vſpráwiedliwienia twego á będę ich pilen áż do ſkończeniá moiego *RejPs* 177v; *ArtKanc* S7v; Zaś Bliźniętá Niebieſkie/ znák ieſt ziednoczenia/ W rátunku y przyiáźni práwie do ſkończenia. *PaxLiz* C2, A2.

~ *Wyrażenie*: »aż do ostatecznego skończenia« (*1*): A iſćie mu [*będącemu pod opieką Pana*] ſie oſobliwie ná wſſem ſſczeſćić muſi zá opieką iego/ [...] á ták ſnadz iuż áż do oſtátecznego ſkończenia iego. *RejPs* 190. ~

»na skończeniu« (*1*): A thu ſie káżdy może vczyć y obaczyć/ [...] co káżdemu ná ſkończeniu iego/ przytrefić ſie ma. *RejPos* 162.

»przy skończeniu« (*1*): vciekaycie ſie [...] vſtáwiczńie ná modlitwy do Bogá Oycá ſwego wſzechmogącego/ [...] áby cżás wáſz przy ſkończeniu wáſzym/ gdy będzyecie ſchodzić s ſwiátá tego/ nie záſtał ſerc áni myſli wáſzych záſtydłych á ozyębłych w wierze *RejPos* 260v.

Przen (*1*): Bo złoſliwe Narody/ okrutnego ſą ſkończenia [*dirae sunt consummationes*]. *Leop Sap* 3/19.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (*2*): Terminatio, idem quod definitio, Skończenie. *Mącz* 450b; Providere exitus, Przed tym obáczić komieć [*lege*: koniec]/ skonczenie. *Mącz* 495b; **[***Volck* [Zzz2]**]**.

Synonimy: **I.1.** *kres*, *odprawienie*, *ostatek*, *strawienie*; **α.** *postanowienie*, *uchwalenie*, *utwierdzenie*; **αα.** *skazanie*; **2.** *zagubienie*, *zgubienie*, *zniszczenie*; **II.1.** *kres*, *ostatek*; **2.** *odprawienie*, *strawienie*; **III.** *wypełnienie*; **IV.** *śmierć*, *zeście.*

Cf **1. NIESKOŃCZENIE**, **SKON**, **[SKONAŁOŚĆ]**, **SKONANIE**, **SKOŃCZYĆ**, **SKOŃCZYĆ SIĘ**, **SKOŃCZYNA**

ALKa

2. (SKOŃCZENIE) *cf* **2. NIESKOŃCZENIE**

SKOŃCZON *cf* **SKOŃCZONY**

SKOŃCZONA *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

(SKOŃCZONEK) *cf* **[NIESKOŃCZONEK]**

(SKOŃCZONOŚĆ) *cf* **NIESKOŃCZONOŚĆ**

SKOŃCZONY (*52*) *part praet pass pf*
skończony (*48*), **skończon** (*4*).

-ko- (*25*), -kó- (*1*); -ko- *Mącz* (*6*), *SarnStat* (*19*); -kó- *GórnTroas*; -on-, -on *z tekstu nieoznaczającego ó.*

sg m N skończony (*9*), skończon (*1*); ~ (*attrib*) -ony (*1*); ~ (*praed*) -ony (*4*), -on (*1*); -ony *CzechEp* (*2*), *ReszPrz*, *SarnStat*; -on *HistAl.* ◊ *G* skończon(e)go (*1*). ◊ *A* skończony (*2*). ◊ *L* skończon(e)m (*1*). ◊ *f N* skończoną (*7*), skończona (*2*); ~ (*attrib*) -ą (*2*); ~ (*praed*) -ą (*5*), -a (*2*); -ą *Mącz*, *ReszHoz*; -a *GrabowSet*; -ą : -a *SarnStat* (*3:1*). ◊ *G* skończonéj (*2*). ◊ *D* skończon(e)j (*1*). ◊ *I* skończoną (*1*). ◊ *L* skończon(e)j (*1*). ◊ *n N* (*praed*) skończoné (*1*) *GórnTroas*, skończono (*1*) *PatKaz III.* ◊ *G* skończon(e)go (*3*). ◊ *A* skończoné (*1*). ◊ *m a. n G* skończon(e)go (*1*). ◊ *pl N subst* skończoné (*11*); -é (*3*), -(e) (*8*). ◊ *G* skończonych (*1*). ◊ *A subst* skończoné (*4*); -é (*3*), -(e) (*1*). ◊ *L* skończonych (*1*).

Składnia dopełnienia sprawcy: *skończon od kogo* (*1*).

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde bez cytatu*, *ponadto XVIII w. s.v. skończoność.*

1. *Mający granice*, *kres*; *finitus Mącz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *circumscriptus*, *terminatus Calep*, *Cn*; *praefinitus Cn* (*44*): *Mącz* 127d; Finitus, quod cessavit, atque desiit esse – Skonczony. *Calep* 420b, 1057b.

a. *W przestrzeni i czasie* (*w przeciwieństwie do Boga*) (*3*):

Szeregi: »skończony i ogarniony« [*szyk 1:1*] (*2*): Zaden Bog ktory ieſt ſkończony y ogárniony Bogiem prawdźiwym być nie może. *CzechEp* 310, 310.

»pomierzony i skończony« (*1*): Także y Zwinglius vczy: że ſię P. Chryſtus w mądrośći poprawiał/ ponieważ wedla nátury człowieczey ieſt *finitus*, *et menſus*, to ieſt pomierzony y ſkończony. *ReszPrz* 81.

b. *Zakończony*, *który osiągnął swój kres w czasie*, *dobiegł a. został doprowadzony do końca* (*34*): Depugnatum praelium, Skończona bitwá. *Mącz* 330b; Y wrośił ſię [*św. Wojciech*] po ſkończonych náukach/ do domu oycá ſwego/ gdzie go młodość y krew buyna vwiodłá. *SkarŻyw* 352; *Calep* 74a; Niechći nie będę przykry/ ſłowy memi/ W pokoiu/ gorzkość/ day byłá ſkończoná. *GrabowSet* H, K2v.

skończon(*y*) *czym* (*2*): GDźie ma bydź niefortunné pánienki ráienié/ [...] Które mordy/ mękámi/ płáczem/ y żáłośćią Miáłoby ſkończoné bydź/ y nieſytą złośćią. *GórnTroas* 57. *Cf Wyrażenie.*

Fraza: »żywot będzie skonczon« (*1*): Iednym dokończeniem ſmierći żywot náſz będzie skończon [*uno termino mortis vita nostra concluditur*]/ ábowiem ieden nád drugiego więcey nie żywie *HistAl* I5v.

Wyrażenie: »dokończeniem skończon« (*1*): *HistAl* I5v *cf Fraza.*

Szereg: »przeszły i skończony« (*1*): Pan Chriſtus przez weſele ſynowi od oycá ſprawione/ nie rozumie żadne^go^ wćielenia: áni vczy o rzeczy iuż przeſzłey y ſkończoney: ktoraby iuż w wćieleniu muśiáłá byłá mieć koniec: ále mowi ktora ſię záczynáłá/ á teraz ſię kończy y kończyć do dniá oſtáteczńego będźie *CzechEp* 168.

αα. *O sprawach urzędowych*, *prawnych*, *państwowych itp.*: *postanowiony*, *ustanowiony*, *uradzony*, *uchwalony*; *rozpatrzony*; *determinatus*, *diffinitus BartBydg*; *constitutus Mącz* (*26*): *BartBydg* 44b; Ceſarz wyſłuchawſzy wſzytkich wotá/ rozwiodł im rzeczь długą/ ſprzodku począwſzy/ powtarzał ich rzeczy być ſobie przećiwne/ ktore ták ná prętce ſkończone być niemogą/ chośia iuż nieiedny ziazdy około tych rzeczy poſtánowienia bywáły *BielKron* 219v; *Mącz* 413b; CLá/ Mytá/ Moſtowé/ Grobelné/ źiemſkié y wodné/ iż tu prze krótkość czáſu ſkończoné bydź nie mogły/ ná inny Séym przekładamy/ z tym dokładem *SarnStat* 400, 1026, 1037, 1057, 1186.

W połączeniu szeregowym (*1*): y kożdy z nas oſobnie będźie iáſnie zeznawał/ wyznawał przerzeczoné ziednoczenié/ przymiérze y pokóy: iżeſmy wolnie [...] ſpráwili/ y ſkończyli/ y wſzyſtkié członki rozdźielenia/ obyczáie/ porządki/ zá którémi ten pokóy y zgodá ieſt vczynioná/ ſkonczoná/ y w porządek ſpráwioná [*confecta*, *consumata et regulata est JanStat* 884] *SarnStat* 1104.

Szeregi: »skończony i obwołany« (*1*): Dáiem im dekret ziednoczenia z Greki ſkończonego/ y ná tym powſzechnym Zborze Floręnckim obwołánego. *SkarJedn* 318.

»skończony a postanowiony« (*1*): nie twoiá rzecż ieſt ſtrofować ty rzeczy álbo przywodzić ku wątpyeniu/ ktore ſą z dawná ſkończone á poſtánowione mocą Synodu *BielKron* 196v.

»rozprawiony i skończony« (*1*): Abowim ſądy o biſkupyech [...] y wſſyſtkye wątpliwoſci mocą ápoſtolſkyey ſtolice roſpráwyone y ſkończone być máyą. *KromRozm III* N7.

ααα. *Rozstrzygnięty prawnie*, *rozsądzony*; *o którym wydano wyrok*; *definitivus JanStat*; *ad exitum perductus Modrz* (*14*): *ZapWar 1550 nr 2665*; Ono pewna/ że bárzo wiele ieſt ſpraw: ktore począwſzy ſię ſądownie od dwudźieſtu y dáley lat/ ieſzcże nie ſą ſkończone. *ModrzBaz* 138v; y tákowy Dekret Sędźiégo ma bydź mian zá ſkończoné odſądzenié onéy rzeczy [*sententiam Iudicis transire in rem iudicatam JanStat* 562]. *SarnStat* 594, 592, 757.

Fraza: »aby kauza była skończona« (*2*): Item Poslowie ziem Mazoweczkich pilnie nas prosili abismi constitucie seimowe i statuti i statuti [*!*] coronne okolo exequuciey przeciwko Cortizanom w exequucia wlozili i thi causi ktore sie na then syem s pozwow przithoczili abi thi bili skonczone, a exequucią swą abi wzieli. *ZapWar 1545 nr 2646*; *ReszHoz* 121.

Wyrażenie: »skaźń skończona« = *definitiva sententia JanStat* [*szyk 2:1*] (*3*): Ináczéy Sędźia do ſkończonéy ſkaźni ma poſtąpić nie bacząc ná niepoſłuſzeńſtwo pozwánégo. *SarnStat* 693, 691, 953.

Szeregi: »skończony i skazany« (*1*): A ſpráwy wſzyſtki [...] tymże práwem którym ſą poczęté ſądźić/ máią bydź ſkończoné y ſkazáné *SarnStat* 1213.

»sprawowany i skończony« (*1*): poſtánawiamy/ żeby były ſądzoné [*roki*] y odpráwováné przez dwá dni Poniedźiáłek y Wtorek támże w Czérſku. A potym w Gróycu we Srzodę y Czwartek w drugim tegodniu. [...] bo tym ſpoſobem lepiéy mogą ſpráwováné y ſkończoné bydź. *SarnStat* 737.

»skończony i umarły« = *mortuus et finitus JanStat* (*2*): ACzkolwiek ſpráwy ſkończoné y práwie vmárłé/ iákoby przećiwko przyrodzeniu/ znáwiáć y retráktować ieſt rzecz trudna: wſzákże [...] *SarnStat* 591, 592.

c. *O tekście pisanym lub wygłaszanym*: *ukończony*, *dopracowany*; *sporządzony*; *explicitus Mącz*, *Cn*; *peroratus Mącz* (*4*): Venire od finem dicitur res aliqua, Być skończona. *Mącz* 480b, 270b, [305]b; gdy té rzeczy były ſpráwováné/ weſpółek z przerzeczonémi świádki byłem oblicznie/ y [...] tedym to widźiał y ſłyſzał/ y dla tego liſt wysſzéy opiſánéy zgody [...]. Acz inſzégo ręką gdym ia był czym innym zátrudnion nápiſány/ y ſkończony [*Literas ... confectas JanStat* 888] podpiſał/ obiáſnił/ y tákim ſpoſobem wydał *SarnStat* 1108.

2. *Zaplanowany*, *przepowiedziany*; *który na pewno będzie miał miejsce* (*3*):

W połączeniu szeregowym (*1*): to tak bylo od boga przed uyeky przeſzrzano zrządzono ſkonczono *PatKaz III* 106v.

Wyrażenie: »czas skończony« = *wyznaczony czas* (*2*): *CzechRozm* 24v *cf* »naznaczony i skończony«, *CzechRozm* 117v *cf* »pewny i skończony«.

Szeregi: »naznaczony i skończony« (*1*): ten obiecány potomek Dawidow/ naśienie niewieśćie y Abráhámowe/ vrodziwſzy ſie cżáſu ſwego náznáczońego y ſkończońego/ śmierćią ſwą śmierć zgładził *CzechRozm* 24v.

»pewny i skończony« (*1*): tedy ſie iuż o tym mowiło/ iż to ſłowo/ Náwieki cżás pewny y ſkończony w piſmie ś. znáczy. *CzechRozm* 117v.

3. *W funkcji przymiotnika*: *doskonały*, *pełny*, *idealny* (*4*):

W przeciwstawieniu: »docześny ... skończony« (*1*): *RejPos* 277 *cf* »skończony żywot«.

Wyrażenia: »skończone dobro« (*1*): Gdy oprocż niego *to iest Bogá* nic ieſzcże nie było gdyż w nim dobrego y ſkończońego dobrá ſtudnicá byłá: iákoż ieſt záwżdy/ áby od onego dobrego wſzczynał ſię iáko potok/ y wypływał by daleko: wywiodł *produxit* podobnego ſobie duchá *CzechEp* 258.

»skończona doskonałość« (*2*): nátury człowieczey nie ieſt s to/ áby ſkończone doſkonáłośći w ſię wziąć mogła *GórnDworz* C4, N3.

»skończony żywot« (*1*): A thu ſie iuż obáczyć á ſnádnie rádzić o ſobie możeſz/ co ieſt tobie lepiey vczynić/ ieſli iuż ták ſtánąć iáko Anyołem przed obliczноſcią Páná ſwego/ [...] á wzyąć ty pewne á nieodmienne obietnice od niego/ ktore tu záſłubić raczył/ ták w tym docześnym iáko y w onym wieczńym á ſkończońem żywocie thwoim/ wypełnić thobie *RejPos* 277.

Szeregi: » dobry i skończony« (*1*): *CzechEp* 258 *cf* »skończone dobro«.

»wieczny a skończony« (*1*): *RejPos* 277 *cf* »skończony żywot«.

4. *W funkcji czynnej*: *który brał w czymś udział do końca* [*co*] (*1*): Iakóż z pewnéy wiádomośći náſzéy á z woléy vprzéymé á oſobliwéy/ Poſłów [...] z zupełną mocą ná ten terazni ſpólny y wálny Séym wybránych/ deputowánych/ y poſłánych/ y známi ten Séym ſkończonych [Séym konczących *JanStat* 825]/ w imię Páńſkié [...] w właſność Korony Polſkiéy przywrácamy *SarnStat* 1038.

Synonimy: **1.b.α.** *wypełniony*; **β.** *odprawiony*, *strawiony*; **αα.** *postanowiony*, *sprawiony*, *uchwalony*, *utwierdzony*, *uradzony*; **ααα.** *skazany*; **2.** *przepowiedziany*; **3.** *cały*, *gruntowny*, *pełny*, *prawy*, *szczyry*, *zupełny.*

Cf **NIESKOŃCZONY**, SKONAŁY, **SKONANY**, **SKOŃCZYĆ**

ALKa

SKOŃCZYCIEL (*2*) *sb m*

o *jasne*; -ciel-, e *w* -ciel *prawdopodobnie pochylone* (*tak w* -ciel).

sg N skończyciél (*2*). ◊ **[***A* skończyciela. ◊ *I* skończycielem**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Ten, *kto doprowadza do końca coś rozpoczętego a. coś trwającego*; *finitor*, *perductor Mącz* (*2*): Finitor, Skończiciel/ Wiliczіciel/ Też ten który role pomierza y kończy. *Mącz* 127d, 96d.

a. [*O Chrystusie*:

α. *W nawiązaniach do Hebr* 12/2: *zamykający*, *będący końcem Zakonu*; *możliwa też interpretacja jako*: *ten*, *kto dopełnia*, *czyni doskonałym*:

skończyciel czego: *BudBib Hebr* 12/2, *GrzegŻarnPos 1582* 599v (*Linde*) *cf* »przodek, skończyciel«.

Szeregi: »przodek, (i) skończyciel«: Pátrząc ná przodká wiáry ſkończyćielá [*auctorem et consummatorem*] Iezuſá ktory miáſto przedłożoney iemu rádośći/ podiął krzyſz/ ſromoty zániedbawſzy/ y po práwicy ſtholcá Bożego vſiadł. *BudBib Hebr* 12/2 [*przekład tego samego tekstu*] *GrzegŻarnPos 1582* 599v (*Linde*).

»rozmnożyciel i skończyciel«: aspicientes in auctorem fidei. et consummatorem {(*na roſmnoziczela y ſkonczіczela*)} iesum *Glosy II 84/203.*

β. *W nawiązaniu do Ps* 5/1: *ten*, *kto kładzie kres śmierci i grzechowi*, *zwycięża je* [*czego*]: *Ná koniec* [*Ps* 5/1], [...] ſie dwoiáko rozumieć może. Abo [...] ná wieki/ do końcá [...]. Abo ráczéy ná koniec/ lub ku końcowi. to ieſt/ ná cześć Pánu Chriſtuſowi/ który ieſt końcem zakonu/ y ſkonczyćielem śmierći y grzéchu/ który zgładźił *WujBib* 555a.**]**

Synonimy: *dokonywacz*, *sprawca.*

Cf **KOŃCZYCIEL**

ALKa

SKOŃCZYĆ (*139*) *vb pf*

-o- (*42*), -ó- (*3*); -o- *SarnStat* (*20*); -ó- *OrzQuin*; -o- : -ó- *Mącz* (*22*:*2 + kust*).

inf skończyć (*46*). ◊ *fut 1 sg* skończę (*3*). ◊ *2 sg* skończysz (*2*). ◊ *3 sg* skończy (*6*). ◊ *1 pl* skończymy (*1*). ◊ *2 pl* skończycie (*1*). ◊ *3 pl* skończą (*4*). ◊ *praet 1 sg m* skończyłem (*2*). ◊ *3 sg m* skończył (*25*). *f* skończyła (*5*). ◊ *1 pl m pers* skończylismy, -smy skończyli (*3*). ◊ *3 pl m pers* skończyli (*9*). ◊ *imp 2 sg* sk(o)ńcz (*4*). ◊ *3 sg* niech skończy (*1*). ◊ *1 pl* sk(o)ńczmy (*1*). ◊ *3 pl* niech skończą (*1*). ◊ *con 3 sg f* by skończyła (*1*). ◊ *con praet 1 pl m pers* skończylibysmy byli (*1*). ◊ *impers praet* skończyło się (*1*) [*CzechEp* 322 *może 3 sg n praet od* SKOŃCZYĆ SIĘ]. ◊ *con* by skończono było (*1*) ◊ *part praet act* skończywszy (*21*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w. s.v. kończyć.*

I. *Transit.* (*132*):

1. *O przestrzeni*: *ograniczyć*, *zamknąć w granicach* (*1*):

Zwrot: »wzrok skończyć« *= osiągnąć granice widzenia* (*1*): Definire aspectum, Wzrok skończyć/ nie moc dáley doyźrzeć *Mącz* 405b.

2. *O czynności trwającej w czasie* (*128*):

a. *Urzeczywistnić*, *doprowadzić do skutku*, *wypełnić*, *dopełnić*, *dokonać*; *definire Mącz*; *complere, exigere*, *explicare*, *perpetrare*, *pertendere*, *transigere Cn* [*w tym*: *co* (*4*), *co a. czego* (*1*)] (*5*): Panu Bogu bądz częsc y chwała ze scie iuz wm̄ Coronacyą skonczyc raczeli Panie Boze dai ze nam długo y dobrze panował asz nąm serca przybywa. *ActReg* 54; *WujNT* 554 *marg.*

W przeciwstawieniu: »zacząć ... skończyć« (*1*): Wſſeteczných wymyſłow ich iuż wyecżnye vkroći. Bo wſſytkę vporną myſl k temu przykłonili/ Táką rádę záczęli ktorey nye ſkończyli/ A też s tákową ſpráwą precż ſie roſpirzchnęli *LubPs* F.

α. *O zbawieniu świata przez śmierć krzyżową i zmartwychwstanie Jezusa* (*2*):

skończyć w czym [*= za pomocą czego*] (*1*): nie ſkończył [*Pan*] zbáwienia náſzego/ aſz w sławnym zwyćięſtwie y zmartwychwſtániu ſwoim *SkarŻyw* 357.

Szereg: »skończyć i sprawić« (*1*): ále y zbáwićiel náſz/ dla poćiechy náſzey/ ná ten cżás/ gdy świátá wſzyſtkiego odkupienie ſkończyć y ſpráwić miał/ ták ſię dobrowolnie z tych poćiech zgołocił/ że y w ogroycu [...] Anyołowi niebieſkiemu ćieſzyć ſię dopuśćił *LatHar* 248.

b. *Zakończyć coś*, *co trwało w czasie*, *dojść*, *wypełnić*, *doprowadzić do końca a. określonego celu*, *rezultatu*; *też o upływie czasu*; *finire PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Cn*; *absolvere*, *concludere*, *conficere*, *imponere clausulam a. exitum a. finem*, *perducere ad culmen a. exitum a. summum*, *pervenire ad exitum a. metam Mącz*, *Cn*; *terminare Mącz*, *JanStat*; *consummare Vulg*, *Cn*; *defungi*, *determinare*, *exequi*, *Mącz*; *definire JanStat*; *finem afferre*, *complere*, *exigere*, *explere*, *explicare*, *finem facere*, *peragere*, *perficere*, *perpetrare*, *pertendere*, *profligare*, *perfectum reddere*, *transigere Cn* (*121*): *Mącz* 96d, 310b, 311a [*2 r.*], 501d; Skończywſzy [*Te Deum laudamus*]/ ſthoi [*arcybiskup*] po práwiczy Krolá/ mowiąc: [...] *StryjWjaz* D5; *SkarŻyw* 126, 496.

skończyć czego (*7*): dla tegoſz [*z powodu widzenia matki przepowiadającego świętość Hugona*] dáli go rodzicy ná náuki: ktorych gdy ſkończył á miał lat dwádzieśćiá y śiedm: ná Synodzie w Awinionie będąc/ na Biſkupſtwo Grácyánopolſkie obrány ieſt. *SkarŻyw* 290, 454. *Cf Zwroty peryf.*

skończyć co (*45*): A Gdy ſkończył modlitwę ſwą Sálomon kthorą ſie modlił Pánu/ ogień z Niebá z ſtąpił/ y pożárł a ſpalił zupełne y ine offiáry *Leop* 2.*Par* 7/1; Skończywſſy pothym płácż/ y modlitwę ktorą ſie cáły dzień modlili ludzie/ y cieſzyli pothym Achiorá/ mowiąc: [...] *Leop Iudith* 6/16; *BielKron* 307; Bellum conficere, Dokonać/ Skończyć woynę. *Mącz* 114d, 56c, 96d, 130c, 219b, 270a (*9*); *BudNT Matth* 26/1; Płocki Biſkup gdy ſkończył rzecż Ciceronowę/ Bibrák Kánclerz Krolewſki záczął ſwoię mowę. *StryjWjaz* B4; To [*ceremonialną formułę koronacyjną*] ſkończywſzy Arcybiſkup ręce vmywa *StryjWjaz* D4v, D, Dv, D2v; *KarnNap* G3; Ieſliby ten obyczay był przyięt/ tedyby też trzebá zámierzyć cżás/ pokiby ktory ſędźia ná vrzędźie miał być/ áby ſkończywſzy wedle cżáſu vrząd ſwoy/ do domu ſię wrocić mogł. *ModrzBaz* 75; Ledwie to ſkończył [*św. Antoni pouczanie osła*] á owies opuśćiwſzy głodny ośieł/ poſtąpił y padł ná koláná/ y vczynił iáką mogł cześć naświętſzemu Sakrámentowi. *SkarŻyw* 545, 341, 560, 596, 600; IVż ſię zá pomocą páná Bogá náſzego dwoie kśiążek ná Wędźidło I.M. *X⟨ięd͡za⟩ K⟨anonika⟩* Poznańſkiego/ Hieronimá Powodowſkiego/ głownego nieprzyiáćielá náſzego/ ile mogło być nakrotcey ſkończyło: iuż też cżás trzećie wźiąć przedśię/ y ony tákże co rychley/ y nakrotcey ſkończyć. *CzechEp* 322-323; Przyſzłoby iuż tę trzećią cżęść piſánia mego ſkończyć/ by mię liſt Xiędzá Arcybiſkupow/ ktory do tych kśiążek Xiędzá P⟨owodowskiego⟩ przydány ieſt/ nie zádźierżáł. *NiemObr* 82; *ArtKanc* G17; *LatHar* 58, 531; *RybGęśli* Cv; á ſkończywſzy dni [*tj. po skończonych świętach*] gdy ſię wracáli [*Maryja i Józef*]/ zoſtáło dźiećię Ieſus w Ieruſálem *WujNT Luc* 2/43 [*przekład tego samego tekstu LatHar* 531]; *SkarKaz* 454a. *Cf* »dzień skończyć«, *Zwroty peryfr.*

skończyć co a. czego (*5*): ale gdy [...] co w poruczeństwie swem od braci mają [*posłowie*] opatrzono będzie, gotowi są i o tej postronnej obronie radzić. Jakuż o niej namowy mają miedzy sobą, ktorych jeszcze nie skończyli. *Diar* 31; Non uno die hoc opus absolves, Nie skończiſz tey roboty zá dźień. *Mącz* 400d; *SkarJedn* 313; Y ieſzcże modlitwy/ ná twarz leżąc/ nie ſkończyłá [*św. Agnieszka*]/ á owo Angioł ią podnośić z ziemie począł *SkarŻyw* 69, 250.

skończyć czym (*1*): Przetoż (iż ſłowy Auguſtyná świętego iuż ſkończę) roſzę/ y przez ſtráſzliwy ſądny dźień was poprzyśięgam/ [...] ábyśćie gi [*alkohol*] iáko iad dyabelſki z wáſzych bieśiad wyrzućili. *WerGośc* 269.

skończyć czym [= *na czym*] (*2*): Z tákiego rozmyślánia puſzczaymy do ſercá boiaźń BOżą/ niechay ſię przelęknie/ á od boiáźni począwſzy/ niech miłośćią ſkończy. *SkarKaz* 7a; od ćiáłáſmy y człowieczeńſtwá iego [*Jezusa*] poczęli: áleſmy boſtwem ſkończyli. *SkarKaz* 487b.

W połączeniach szeregowych (*4*): Defungor, Wyprávić/ skończić/ Wypełnić też vmrzeć. *Mącz* 140c, 60b, 400d; mamy im [*poślubionym*] wſzyſcy z miłośći y powinnośći Chrześćiáńſkiey/ winſzować łáſki Bożey y wſzelákiey ſzczeſliwośći: [...] áby bez obráženia y ſpolney nieprzyiáźni/ ten ſtan świety w imię iego záczàć ſzczeſliwie/ y z wielkim ſwym kochánim prowádzić/ y w miłośći ſpołeczney ſkończyć mogli *KarnNap* G3.

W przeciwstawieniu: »począć ... skończyć« (*3*): y ták ſen z śmierćią ożenił Zyzará: á iáko przez niewiáſtę począł: ták y przez niewiáſtę ſkończył woynę onę P. Bog *SkarŻyw* 560; *SkarKaz* 7a, 487b.

Fraza: »[*kogo = Boga*] nie skończy czas« = *Bóg jest nieskończony* (*1*): Bog wieczny w prawdźie/ Pan wieku onego/ Co go nie począł cżás ni ſkończy iego *GrabowSet* Nv.

Zwrot: »dzień skończyć« = *przeżyć dzień*, *zrealizowawszy wszystkie plany* (*1*): Componere diem [...], Dźień zámknąć/ skończić. *Mącz* 310b.

Zwroty peryfr. w znacz. ‘*umrzeć*’: »skończyć swoje lata« (*1*): Zyiąc ſpokoynie ſkończył [*Aleksander*] ſwoie látá, W łáſce v Bogá, á z chwałą v świátá. *KlonKr* Fv.

»skończyć szcześliwie, w pokoju« [*w odniesieniu do śmierci*] [*szyk 2:1*] (*2*:*1*): *SkarŻyw* 392, 575; [*król Łokietek*] Schyłek ſkończywſzy w pokoiu zywotá, Duch [*!*] iego w niebo wprowádziłá cnotá. *KlonKr* D4.

»świata tego, nędze świata tego skończyć« (*2*:*1*): ſzcześliwie ná ſwym łoſzku/ miedzy owcámi ſwymi/ tey nędze świátá tego ſkończył [*św. Atanazy*]. *SkarŻyw* 392, 161; *SkazKaz* 3a.

»skończyć wiek (swoj), tego wieku« [*szyk zmienny*] (*2*:*1*): Po wielkich pracách y rozmnożeniu zbáwienia ludzkiego/ ſkończył [*św. Romuald*] ſzcześliwie tego wieku w klaſztorze in Valle de Caſtro/ ktory ſam był zbudował. *SkarŻyw* 575, 484; Zaż wiek ſkończę pierwey/ niż pobożney rády Skutek/ duſzá vyźrzy? *GrabowSet* G2v.

»żywot, dni żywota, schyłek żywota skończyć; żywota tego skończyć« = *vitam abrumpere a. terminare Mącz* [*szyk zmienny*] (*5*:*1*:*1*;*1*): *Mącz* 360d, 450b; Grzegorz wielki/ Piotr/ mowi/ podnioſł ſtolicę Rzymſką/ ná ktorey żywotá tego ſkończyć raczył. *SkarJedn* 94; *SkarŻyw* 21; *CzechEp* 325; TV LEZY, SMIERCIA SAMA ZVVYCIEZONY, ON STEPHAN z SZOMLA, BATORY RZECZONY. [...] TEN VV GRODNIE SKONCZYL DNI ZYVVOTA SVVEGO *GrochKal* 20; *KlonKr* D4; Pewnie v dyabłá będźie Pan tákżę [*!*] woźnicá. Bo go chudźiętá [*tj. konie*] przeklną w tym ſwoim kłopoćie/ A ſámi też ſwoy żywot ſkończą gdźie we błoćie. *CzahTr* L3.

Szeregi: »(nie) począć (*a.* zacząć) i (ni) skończyć« (*2*): A iákoby wto ludzki dowćip y mądrość tráfić mogłá/ gdyby łáſká Boża tych ták wielkich rzeczy nie záczęłá y ſkończyłá? *SkarJedn* 313; *GrabowSet* Nv. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*; *w przeciwstawieniu 3 r.*]

»skończyć a zawrzeć« (*1*): Concludere caussam, Skończić á záwrzeć rzecz. *Mącz* 56c.

Przen: *Dojść do kresu życia* (*w metaforze życia jako drogi*, *budowania lub pracy*) [*w tym*: *czego* (*3*)] (*4*):

skończyć czym [= *jak*] (*1*): *SkarKaz* 458b *cf W przeciwstawieniu.*

W przeciwstawieniu: »zacząć ... skończyć« (*1*): Záczął̨em z łáſki twey to budowánie/ y ſkończyłem go iuż iákom mogł/ dobrą wolą y pokutą moią/ y śiłámi memi wſzytkimi. *SkarKaz* 458b.

Zwroty: »skończyć bieg, drogi [*G sg*]« = *dojść do kresu życia* (*1*:*1*): Tákże y Páweł ś. otuchę ſobie z prac ſwoich czyni/ mowiąc [*Vulg* 2.*Tim* 4/7]: Dobram [*!*] robotę zrobił/ ſkończyłem drogi/ wiárym dochował *SkarKaz* 351a; Przeto woli mey rádá/ [...] Chętne żagle rozwiła/ ku twey/ Pánie/ chwale/ Ty mię wieź/ ty ſtyruy ſam: ták ſkończę bieg w cále. *SzarzRyt* C4.

»skończyć pracej swej« = *umrzeć* (*1*): Zył [*św. Bonifacjusz*] Biſkupem lat 36. robił w kazániu miedzy pogáńſtwem lat 40. ſkończył pracey ſwey roku Páńſkiego. 750. *SkarŻyw* 520.

α. *Z podmiotem nieosobowym*: *zamknąć jakiś okres*, *być końcem* [*co*] (*1*): tákżeć też ſześć tyśięcy lat/ prace/ doległośći/ fráſunki wſzytkie ludzkie zámykáią w ſobie: á śiodmy tyśiąc iuż te wſzytkie rzeczy przerzecone ſkończy. *LeovPrzep* H.

β. *Być ostatnim potomkiem*, *na którym wygasa ród*, *dynastia* [*co*] (*1*): Ale ten Kázimierz wtory/ gdy bez potomſtwá męſkiego vmárł/ ſkończył ſucceſſią álbo náſlednictwo Krolow Polſkich z narodu Polſkiego od Lechá. *StryjKron* 452.

γ. *Zamknąć sprawy urzędowe*, *prawne*, *państwowe itp.*, *postanowić*, *ustanowić*, *uradzić*; *rozpatrzyć* [*w tym*: *co* (*24*), *co a. czego* (*3*)] (*33*): *Mącz* 450b; Byćiechmy wiedźieli co ieſt prawdźiwa Exekucya/ á by był z námi Bóg/ ſkończylibyſmy ią byli pewnie/ ná przeſzłym Seymie w Piotrkowie *OrzQuin* E3v; *SkarJedn* 314; Ale Połowcy vczyniwſzy rozruch/ iſz bez ich rády pokoy ſkończył/ zábili Kniáźiá Romaná. *StryjKron* 190.

skończyć czego (*1*): ktora [*hardość*] ták zle vżywáć chce Synodu (gdzie ſię bráćia tylo ná ſpráwy świętey wierze ſłużące ziácháli/ y tego co było trzebá ſkończyli) iż go ná ſwoie przyzwolenie/ ábo łágodnośćią ábo poſtráchem przymuſza. *SkarJedn* 184.

skończyć o czym [= *w jakiej sprawie*] (*1*): *SarnStat* 1210 *cf* »stanowić i skończyć«.

W połączeniach szeregowych (*3*): á tę ſpráwę [*dotyczącą unii Korony i Wielkiego Księstwa Litewskiego*] wſzyſtkę [...] A ták iáko potrzebá vkázowáłá poſtánowili y ſkończyli/ y przyśięgámi ſpólnémi káżdy ták z Pánów Rad/ iáko y ſtanów inych/ [...] vtwiérdźili. *SarnStat* 1027; y kożdy z nas oſobnie będźie iáſnie zeznawał/ wyznawał przerzeczoné ziednoczenié/ przymiérze y pokóy: iżeſmy wolnie z vprzéymą wolą przez chytrośći y zdrády ſpráwowáli/ poſtánowili/ ſpráwili/ y ſkończyli [*consumasse JanStat* 884] *SarnStat* 1104, 184.

Zwrot: »szczęśliwie skończyć« (*1*): Stániſław Fogelweder Sekr. Kró. I.M. y Kánonik Krák. ſczęśliwie ſkończył té ſpráwy *SarnStat* 1225.

Szeregi: »namowić i skończyć« (*1*): i w poniedziałek die Thomae zszedszy się posłowie z pany spisek ten namowili i (s)kończyli. *Diar* 31.

»stanowić i skończyć« (*1*): Iż gdy [...] ſtany Koronné Pańſtw náſzych wielką pilnośćią tego od nas żądáli/ ábyſmy tákowy Wálny Séym Koronny złożyli: ná ktorymby [...] o vczynieniu y wyiſczeniu wſzyſtkich Praw y Przywileiów Koronnych y Pańſtw náſzych ſtánowiono y ſkończono było. Ná ktorą prośbę [...] Séym wálny Koronny dla odpráwowánia tych rzeczy złożyliſmy *SarnStat* 1210.

»skończyć i zamknąć« (*1*): lepiey iutro ty rzeczy y vgodę w Wilnie miedzy ſobą ſkończymy/ y zámkniemy. *StryjKron* 467.

»złożyć i skończyć« (*1*): wielmożny Woiewodá Krákowſki [...] we cztérech Niedźielách wybiéránié nowégo Vrzędniká złożyć y ſkończyć był powinien. *SarnStat* 1212.

αα. *Prawnie rozstrzygnąć*, *rozsądzić*; *wydać wyrok w sprawie sądowej* (*20*): Wſzákże pozwány ná káżdym tákim ſtopniu/ może odpowiádáć y ſwoię rzecz ſkończyć ieſli chce. *GroicPorz* ſ3v; Oczem ieſli iákie ſtáránie mieć chcemy/ záprawdę trzebá inſzego ſpoſobu ſzukáć/ iáko by ták wiele ſpraw ſkończyć *ModrzBaz* 138v; po ſądźiéch przypádłych rzeczy dobrze ſkończyć *Proceſs*. *SarnStat* 552, 626, 1114, 1185.

Zwroty: »granice, rozgraniczenie [= *wyznaczanie granic*] skończyć« = *limitationem terminare JanStat* [*szyk zmienny*] (*6*:*2*): A czo nam v.k.m. roſkazacz abismi sye pylnie dowyadowaly a ogliadaly ti polia gdziebi na potim v k m. myal skonczicz granycze s Czeſſarzem ye^{go} M.Thur. gdzieſmi sye pylnie tego dowyadowaly y ogledowaly. A tak sye nam zda abi [...] *LibLeg* 11/78; A ieſliby

Stárcy między ſobą byli rózni/ tedy Kommiſsarze [...] zgadzáiąc ſtárce wedle ſwégo rozſądku grániczyć będą/ y gránice ſkończą. *SarnStat* 935 [*idem* 840 (1)]; A gdźieby ſie y Kommiſsarze nie zgadzáli/ tedy chcemy: áby zá tych/ których ſie więcéy ná iedno zgodzą/ ſkazániem byłá władza y moc ſkończyć gránice *SarnStat* 935 [*idem* 840 (*1*)], 840 [*2 r.*], 846, 1184, 1197.

»kauzy skończyć« (*1*): Mi thi causi thu na syem ktore przisli chczemi skonczicz *ZapWar 1545 nr 2646.*

»prawnie skończyć« (*1*): który [*sędzia*] máiąc przed oczymá Bogá y ſpráwiedliwość niezgodę przerzeczoną między ſtronámi práwnie [...] ſkończy [*iudicialiter ... terminabit JanStat* 897] *SarnStat* 1114.

»skończyć prawo« [*szyk zmienny*] (*3*): Gdy kto z náſzych poddánych pozywa drugiego/ á niż ſkończą práwo ziednáią ſię: tákowe czyniem wolnymi od win náſzych y inſzych vrzędnikow. *UstPraw* H4v; (*nagł*) Gwałt czyniąc komu ſtoięcy z kim w práwie: Formá pozwu. (–) IZe ty ſtoiąc zemną w piérwſzym pozwie/ o téſz dobrá álbo o tenże gwałt: y nieſkończywſzy zemną práwá [*non finito Iure JanStat* 531] ná tenże piérwſzy pozew. [...] *SarnStat* 626, 626.

Szeregi: »odprawować i skończyć« (*1*): a sam WKM racz tę domową [*obronę*] tu odprawować i skończyć. *Diar* 25.

»począć i skończyć« (*1*): Iżby tedy do téy poſługi [*tj. obrony Rzeczypospolitej przeciw Moskwie*] nieomieſzkawáli/ rozgrániczenié to [...] ztąd tám poczęli/ y ono ſkończyli *SarnStat* 1197.

»uczynić i skończyć« (*1*): którzy [*komisarze*] [...] ziechawſzy ſie ná mieyſcá/ onym od nas w liśćiéch oznáczoné máią rozgrániczenié wieczné między témi pomięnionémi źiemiámi/ Woiewództwy y Powiáty/ vczynić y oné ſkończyć/ nie roziezdżáiąc ſie. *SarnStat* 1184.

δ. *Przerwać coś*, *sprawić*, *by coś ustało*, *zakończyło się*; *zaprzestać czegoś* [*w tym*: *co* (*8*), *co a. czego* (*2*)] (*10*): Y teraz Krol Iſzpańſki woyny w Niderlándźie ſkończyć nie może/ iż ią przez Hetmány a nie ſam wiedźie. *GórnDworz* A2; Day ſwą łáſkę znáć/ rácz ſkończyć me trwogi. *GrabowSet* G2; **Skończ** Pánie ſwoy gniew/ ſkończ wzdychánie moie/ Ieſli twa wola y zbáwienie moie. *GrabowSet* M2, M2, R2; A ſkończywſzy wſzytko kuſzenie dyabeł odſzedł od niego [*Jezusa*]/ áż do czáſu. *WujNT Luc* 4/13.

skończyć na czym [= *w którym miejscu*] (*1*): Quoviscunquam loco potes hunc finire libellum, Możeſz ti xiąſzki skończić ná którim ći ſie yedno mieyſcu podoba. *Mącz* 344d.

W połączeniu szeregowym (*1*): Tu maſz ſwiádectwo [...] Duchá Swiętego. Iż Kryſtus Syn Boży według vrzędu Kápłáńſkiego Melchiſedekowego trwa záwſze/ y na kápłáńſtwo wietzne/ y thego vrzędu kápłáńſkiego nikomu nieſpuśćił/ nieſkończył/ y niewypełnił *KrowObr* 181v.

Szereg: »robić i skończyć« (*1*): ſześć dni rob y ſkończ ſwe roboty/ w Siodmy odpoczyń bo ieſt święty. *ArtKanc* M6v.

W przen (*1*): Miecż ten coś go przepomniał/ wnet tę ſkończy trwogę/ Teſknice mię pozbáwi y zdrowia niebogę. *PudłDydo* [B5].

[*Przen* [*kogo*]: Z poránku do wieczorá ſkończyſz mię [*de mane usque ad vesperam finies me Vulg Is* 38/13]/ o Pánie *GrochHymny* 75v (*Linde s.v. kończyć*).**]**

c. *Wyczerpać*, *zużyć coś do końca* [*co a. czego*] (*2*): on im [*św. Grzegorz dwóm Gotom*] dał máły bukłaczek winá/ tylko ná obiad: ale ono wino długo pili/ y zſtawáło im go/ áſz do Ráwenny przyiácháli. y w Ráwennie przez niektory cżás/ co dzień ie piiąc/ ſkończyć go niemogli *SkarŻyw* 498; A gdy was prześládować będą w tym mieśćie; vćiekayćie do drugiego. Záprawdę powiádam wam/ że nie ſkończyćie [*non consummabitis*] miaſt [= *nie skończycie obchodzić miast*, *tj. nie zdołacie obejść wszystkich miast*] Iſráelſkich/ poki nie przyidźie Syn człowieczy. *WujNT Matth* 10/23.

3. *O tekście* (*3*):

a. „*Skończyć*” *w połączeniu z podmiotem wskazującym autora tekstu stanowią sygnał końca tekstu* [*co*] (*1*): A tu Lukaſz S. ſkończył ſwoie kśięgi: máiąc doſyć ná tym/ że pokazał iż ſię to ſpełniło/ co był Pan Chriſtus obiecał Páwłowi [...] *WujNT* 393.

b. „*Skończyć*” *w połączeniu z podmiotem wskazującym odbiorcę tekstu stanowią sygnał umownego końca wyodrębnionej partii tekstu* [*co w kim* (= *na czyjej księdze*)] (*1*):

W przeciwstawieniu: »zacząć ... skończyć« (*1*): Podźmyż też y do śrzodku [*Starego Testamentu*]/ y pátrzmy tákże weń/ ieſliż też toż w ſobie/ czyli co temu [*człowieczeństwu Jezusa*] przećiwne^{go} ma. Záczńmy tedy śrzodek od wyprowádzenia ludu Izráelſkiego z Eiptu: á ſkończmy iy w Dawidźie. *CzechEp* 296.

c. „*Skończyć*” *w połączeniu z podmiotem wskazującym zecera stanowią sygnał końca partii składu* (*tu*: *wersu*) (*1*):

W przeciwstawieniu: »począć ... skończyć« (*1*): z iednego wierſzá Drukarcczyk [*!*] w drugi wſkoczył, z iednego począwſzy, a w drugim ſkonczywſzy. *CiekPotr* 92.

II. *Intransit. Umrzeć* [*jak*] (*7*): Afteryuſzá z wſzytkimi domu iego Chrześćiány/ związáne do miáſtá Hoſtyey wieść/ y tám zmęczone potráćić: á Wálentego S: kiymi bić y potym głowę iemu śćiąć roſkazał [*Klaudiusz*]. Ták ſkończyli błogoſłáwieni męczennicy y koronę ſobie zgotowáną wniebie odnieſli *SkarŻyw* 147, 601.

Zwroty: »dobrze, pięknie, zbawiennie skończyć« [*w tym*: *dobrze i zbawiennie* (*1*)] (*2*:*1*:*1*): Wtym ſzpitalu wſzytkim vsługuiąc Sámſon/ długowieczny iuſz będąc/ pięknie ſkończył/ y zapłátę wziął posług ſwoich Chryſtuſowi czynionych *SkarŻyw* 593; A toć ieſt/ [...] co nas wyćwiczа ták ná tym świećie żyć/ żebychmy mogli cżáſu ſwego dobrze y zbáwiennie ſkończyć/ á śmierći y ſądu ſię nie ſtrácháć. *WysKaz* 13, 3.

»szczęśliwie skończyć« (*1*): W Pierwſzey [*części kazania*] zá pomocą Bożą/ náuczymy ſię/ ták ná tym świećie żyć/ iákobychmy mogli cżáſu ſwego dobrze y ſzczęſliwie ſkończyć/ á śmierći y ſądu ſię nie ſtrácháć. *WysKaz* 3.

Szereg: »pomrzeć (*a.* umrzeć) i skończyć« (*2*): bo y tego oktorym tám [*w Piśmie Świętym*] nawięcey mámy to ieſt Apoſtołá Páwłá/ iáko y gdzie vmárł y ſkończył/ wpiſmie nienaydziem. *SkarŻyw* A5v, A5v.

Synonimy: **I.2.a.** *wypełnić*; **b.** *odprawić*, *strawić*, *uczynić*; **γ.** *postanowić*, *sprawić*, *uchwalić*, *utwierdzić*, *uradzić*; **αα.** *skazać*; **δ.** *przerwać*, *wstrzymać*, *zaniechać*; **II.** *umrzeć*, *zejć.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf **SKONAĆ**, **1. SKOŃCZENIE**, **SKOŃCZONY**

ALKa

SKOŃCZYĆ SIĘ (*105*) *vb pf*

sie (*57*), się (*48*).

-o- (*16*), -ó- (*1*) *GórnTroas.*

inf skończyć się (*21*). ◊ *fut 3 sg* skończy się (*17*). ◊ *3 pl* skończą się (*12*). ◊ *praet 3 sg m* skończył się (*6*). *f* skończyła się (*10*). *n* skończyło się (*7*) [*cf też* SKOŃCZYĆ *impers praet*]. ◊ *3 pl subst* skończyły się (*18*). ◊ *plusq 3 sg m* był się skończył (*1*). ◊ *imp 3 sg* niech się skończy (*1*). ◊ *con 3 sg m* by się skończył (*1*). *f* by się skończyła (*3*). *n* by się skończyło (*5*). *3 pl subst* by się skończyły (*1*). ◊ *con praet 3 sg f* skończyłaby się była (*1*) *StryjKron*, by się była skończ(e)ła (*1*) *ActReg*.

Sł stp s.v. skończyć, *Cn brak*, *Linde XVIII w. s.v. kończyć.*

1. *O czynności trwajacej w czasie* (*98*):

a. *Urzeczywistnić się*, *wypełnić się*, *dopełnić się*, *dokonać się*; *mieć miejsce*, *ziścić się*; *consummari PolAnt*, *Vulg*; *perficeri PolAnt* (*22*): Powiedz nam/ kiedy te (rzeczy) będą/ á ktory znák gdy ſię to wſzytko ma ſkończyć? *BudNT Mar* 13/4, *Luc* 12/50, *Apoc* 17/17; *CzechRozm* 142; Y ná to dał im Pan Bog dobrą rádę/ aby ſkończyło ſię weſele ſzukáiących cżći iego. *SkarŻyw* 397; Oto wſtępuiemy do Ieruzálem/ á ſkończy ſię wſzytko co nápiſano ieſt przez Proroki o ſynu cżłowieczym. *CzechEp* 208; A ták iużeſz Pácholcy/ [...] W ſwych poſługách przyſtoynych/ ſercá dodawayćie. Iákby ſie intencia/ co prędzey ſtoczyłá/ Zdawná potrzebowáná/ teraz ſie ſkończyłá. *PaxLiz* E2; **[**ſkłádamy Séym Koronácyiéy Páná náſzégo obránégo/ dźień czwarty Márcá/ którégo dniá y ślub małżenſki I.M. Páná Wo-

iewody Siedmigrodzkiégo z Królewną I.M. ſkonczyć ſie ma. *Jan-Przyw* 99**]**.

Fraza: »obietnice się skończyły« (*2*): A tákiego krolá oni [*Żydzi*] ſie nádziewáli/ y dzis czekáią/ ktory ie podobno iuż omyli/ bo ſie iuż ſkończyły y wypełniły wſzytki obietnice ich. *RejPos* 2; *CzechRozm* 165v.

Szeregi: »skończyć się, (i, a) wypełnić (się)« [*szyk 3*:*1*] (*4*): Stąd przyſzlo yſz ſyą ſkonczyla a uypelnyla ſzlachethnoſzcz uzydow przeſz tą panną *PatKaz III* 108; Abowiem iuż ſie tám wypełnią ony oczekawánia ich/ iuż ſie thám ſkończą wſzytki rádośći ich *RejAp* 185v; *RejPos* 2; muśi ſię skończyć y wypełnić, to zágniewánie, ktore iuż iest zámknione y postánowione, że go żaden odwroćić nie może *CzechEp* 414.

»założyć się i skończyć« (*1*): *CzechEp* 138 *cf W przen.*

W przen (*1*): (*marg*) Rumu wtorego odrzucenie to iest złe y nie właſne piſmá ś. vżywánie. (–) przyſtąpmyż iuż do odrzucánia drugich/ ktore też ſą ná zawádźie: áby ſię potym zbáwienne budowánie założyć y ſkończyć mogło. *CzechEp* 138.

Przen (*1*):

Szereg: »skończyć się i dostać [= *dojrzeć*]« (*1*): Dłu^{go} ich [*pogan*, *których pokonały wojska Jozuego*] czekał P.B. á ná zgubę ſię ich nie zkwápiał: aſz ſię ſkończyły y doſtały grzechj ich nieznośne. *SkarŻyw* 503.

α. *O zbawieniu świata przez śmierć krzyżową i zmartwychwstanie Jezusa* (*według eschatologii biblijnej pierwsze przyjście Chrystusa*) (*6*): *CzechEp* 168; A wźiąwſzy z ſobą Ieſus *onych* dwunaśćie/ rzekł im: Oto wſtępuiemy do Ieruzálem: á ſkończy ſię wſzytko co nápiſano ieſt przez Proroki o Synie człowieczym *WujNT Luc* 18/31; A náoſtátek żeby ſię kiedykolwiek ſkończyło co ſię mowi [*w Piśmie Świętym*]: Ze krwie Páná Chryſtuſowey mamy wſzyſtko dobre/ ále to dobro ma być nam ápplikowáne. *WysKaz* 26; Pomnię iákoś prágnął y mowił/ ſkończyło ſię/ y iákoś Duchá ſwego Oycu oddał. *SkarKaz* 161b.

skończyć się komu (*1*): iáko Lukaſz piſze Káp. 18. v 31. mowiąc: Iż ſię ſynowi człowiecze^{mv} ſkończyć miáło wſzytko co o nim przez Proroki opowiedźiano było. *CzechEp* 295.

Fraza: »obietnice się skończyły« (*1*): Docześny był ſtary [*zakon*, *tj. Stary Testament*]. Bo tylo do cżáſu trwał/ poki ſię obietnice o Meſyaſzu nie ſkończyły *SkarŻyw* 2.

β. *O czasach ostatecznych* (*według eschatologii biblijnej drugie przyjście Chrystusa*) (*2*): á krolowałby [*Chrystus*] w pośrzod nieprzyiációł/ áż do zwyćiężenia oſtátniego nieprzyiáciela śmierći. W ktorym cżáśie niż ſię ſkończy/ żaden te^{go} z piſmá ś. nie pokaże/ áby to ſwe kroleſtwo/ moc/ zwierzchność y rząd/ miał komu Chriſtus Pan zlecáć/ onego namieſtnikiem ſwym cżyniąc. *CzechEp* 328; Ale ná głos śiodmego ániołá ma ſię ſkończyć táiemnicá Boża. *WujNT Apoc* 10 *arg*.

b. *Zakończyć się*, *dobiec do końca a. dojść do określonego celu*, *upłynąć*; *finiri Calag*, *SarnStat*; *consummari Vulg* (*76*): Gdy ſye ſkończył obyad/ Pyotrowi przełożeńſtwo nád owcámi okręgu ſwyátá podał [*Jezus*]. *KromRozm III* M8; á gdy ſie ſkończyły one dni/ łáczną [*Jezus*]. *Leop Luc* 4/2; A potym niż ſie mſza ſkończyłá/ ſzli cżelnieyſzy rycerſcy pánowie ku krolowi/ kthore on mieczem ſwym ná rycerſki ſtan páſował *BielKron* 330, 330, 330v, 331v; Ante mysteria discedere, Odeydź niżły ſie rzecz skończy. Proverbium. *Mącz* 11a; Auferent quindecim dies ludihi, Nie skończą ſie ty gry przes piętnaście dni álbo zgubiemy piętnaśćie dni ná tych grách. *Mącz* 122b, 486a; Oto widziſz iżći ia z nowu wſzytko cżynić będę/ oto widziſz że iuż wſzytko ſtáre ſkończyć ſie muśi. *RejAp* 176v, 132; *StryjWjaz* B4v, C3; iákoż tá liczbá w iedno zebraná vcżyni lat 65. ktore látá [...] nieſkończyły ſie áż roku ſiodmego krolowánia Ezechiaſzá krolá Iudſkiego *CzechRozm* 141v; dáleko bezpieczniey ieſt áby vrzędy były docześne/ á pewnym iákim cżáſem zámierzone/ ktory ſkoroby ſię ſkończył [*quo exacto*]/ drudzyby nowi náſtępowáli *ModrzBaz* 44v, 90v; *SkarJedn* 182; *Calag* 157a; *KochPs* 111; *StryjKron* 66; *CzechEp* 364; A gdy ſię ſkończą tyśiąc lat/ będźie rozwiązan ſzátan z ćiemnice ſwoiey *WujNT Apoc* 20/7, *Luc* 4/2, *s.* 576, *Apoc* 15/8, 20/5; A w Lublinie téż ſądy począć ſie máią w Poniedźiáłek piérwſzy po Przewodnéy Niedźieli/ á ſądźić ſie máią dokąd ſie nieſkończą. *SarnStat* 871, 46, 858; Ieſli w nocy naść ma ná ćię nieprzyiaćiel/ nie záſypiay; náſpiſz ſię gdy bitwy wygraſz á woyná ſię ſkończy. *SkarKaz* 7b.

skończyć się czym (*3*): Ieſli nieprawdę mówię/ áby mie podkáło To/ coby ſie nayſrozſzé Hetmánowi zdáło. A ieſli prawdę mówię/ niech ſie mé złé ſkończy Smierćią lekką *GórnTroas* 44; *StryjKron* 697; W tym náſz Hetman/ áby ſye rzecz ſkończyłá práwem/ [...] Kazał w woyſku záwołáć/ wezwawſzy woźnégo *ZawIeft* 12.

skończyć się z czym (*1*): ták tedy w ten czás Pánowie Litewſcy od Polakow odpráwieni/ do Litwy odiecháli/ y s tym ſię Siem ſkończył *StryjKron* 612.

W przeciwstawieniu: »począć (*a.* poczynać, *a.* zacząć) się ... skończyć się« (*5*): *RejJóz* Pv; ktorego záćmienia poczną ſye ſkutki Ieśieni tegoż roku/ y ſkończą ſye ná końcu roku ktorego piſáć będą 1569. *LeovPrzep* D3; *SkarJedn* 267; *CzechEp* 410; A Mázoweckié ſądy *vltimae inſtantiae*, które teraz ſądzą/ iáko ſie záczęły ſkończyć ſie máią. *SarnStat* 858.

Zwroty: »nigdy się nie skończyć« (*1*): Ani ſię mogą rozumieć [*słowa*: *rozwiązawszy boleści piekielne Act* 2/24] o boleśćiach ludzi potępionych: bo ty boleśći w ogniu onym wiecznym nigdy ſię nie ſkończą. *WujNT Act* 2 *arg.*

»szcześliwie się skończyć« (*1*): *SkarJedn* A5v *cf* »zacząć się i skończyć«.

Szeregi: »koniec należć to jest skończyć się« (*1*): Nec postero die res finem invenit, Y názayutrz rzecz nie mogłá końcá náleść/ to yeſt/ nie mogłá ſie skończyć. *Mącz* 482d.

»skończyć się, ustać« (*1*): Yuż ſye był zakon ſtáry z obrzędy ſwymi przez śmyerć Páńſką ſkończył/ yuż konyecznye vſtáć myał *KromRozm II* v v.

»zacząć się i skończyć« (*1*): Mam ktemu wielką w Pánu Bogu nádzieię/ iż wáſzá Kś.M. ſerce [...] do tego pobudzi: ábyſię [*!*] co o koło [*!*] ziednoczenia Narodow tych Ruſkich z kośćiołem Bożym y wybáwieniu ták wiele duſz/ záczęło/ y ſzczeſliwie ſkończyło. *SkarJedn* A5v.

α. *O końcu świata według eschatologii biblijnej* (*1*):

Fraza: »świat się ma skończyć« (*1*): Naprzod/ pokázuie [*Marta*]/ iſz wierzy niekiedy być dźień oſtáteczny/ ktorego świát się ma ſkończyć *BiałKaz* D4.

β. *O pokoleniach*, *rodzie*: *wygasnąć na ostatnim potomku* (*2*): Tu ſie ſkończył rodzay wielkiego Cyruſá/ á Monárchia Perſka przyſzłá w ine ręce *BielKron* 117v, 10.

γ. *Zostać ustanowionym*, *postanowionym*, *uradzonym*, *rozpatrzonym*, *przeprowadzonym* (*o sprawach urzędowych*, *prawnych*, *państwowych*, *inwentarzach itp.*) (*27*): Ieſliby ſie do cżáſu zámierzonego nieſkończyło poſtánowienie wiáry/ tedy ma być w pokoiu dzierżano/ áż do Seymu Ceſárſkiego bliſko przyſzłego *BielKron* 217; A gdy ſię to iuż o popráwieniu y ſtánowieniu praw ſkończy [*Cum autem haec ... erunt perfecta*]/ toż dopiro to trzebá vſtáwić/ áby nic przećiwko práwam niemogło być ważno/ áni ſámo roſkazánie Krolewſkie. *ModrzBaz* 100v; *SkarJedn* 313; *StryjKron* 467; Nad to wtey ze Confaederatiey ich pod iednym ze obowiązkiem wiary poczciwosci ysumienia warowany iest, tak pokoi inter diſsidentes. iako y Kompozycyą, zesię peremptorie na Electiey Henrikowey skonczyc miała y ea Conditione od niektorych iest confaederatia pozwolona, aby się ta Compozycya naElectyi Henrikowey była skonczeła *ActReg* 20; á ty Inwentarze máią záwżdy bydź v Páná przed ś. Micháłem ná dwie niedźieli: á oſtátek Inwentarzá/ coby ſie ſkończyć nie mogło/ przed ś. Marćinem dwie niedźieli. *GostGosp* 66.

αα. *Zostać prawnie rozstrzygniętym*, *rozsądzonym*, *orzeczonym* (*20*): Kiedy sie skonczyla pomiara na Voli zyrzińskiey, na Kaczkowie y na Zagozdziv [...] miedzy slachetnemi Stanislavem striiem Siedney strony, [...] synowczy tego to Stanislawa S drugiej strony,

[...] częſczi sobie naznaczyli *ZapWar 1551 nr 2684*; APpellácya poki ſye nieſkończy/ poty w ſpráwie oney nic nie ma być przes Sędźiego [p]oczynano/ áni przes ſtronę znawiano. *GroicPorz* cc2v, bb2v, cc3; Przez wiele lat rozmáite ſpráwy toczą ſię v ſądu/ ktore ſię ieſzcze nie ſkończyły [*adhuc fines impositi non sunt*]. *ModrzBaz* 140v; Zgádzáć ſie káżde^{mv} wolno póki ſie rzecz z Sądem nie ſkończy. *SarnStat* 894 *marg*, 91, 465, 515; Mowią/ piſmo nas y ſtátut niechay ſądźi. iákoby ſwary bez żywego ſędźiego ſkończyć ſię mogły. *SkarKazSej* 684a.

skończyć się przez co (*1*): Iedná [*odpowiedź pozwanego jest*] gdy ſye pozwány zbrania áby nie odpowiádał. A to w ten czas bywa/ kiedy przećiw powodowi odpor ma/ [...] iż oná ſpráwá byłá przed thym v Sądu/ y ſkończyłá ſye przes wyrok álbo przes vgodę *GroicPorz* v4.

skończyć się czym (*1*): Ieſli ieſt iáki człowiek słábey wiáry/ ma być od vrzędu poyman: y w więźieniu ták długo ma być/ áż ábo da rękoiemſtwo [...] ábo áż ſię ie^{go} ſpráwá ſądownym poſtępkiem ſkończy [*a iudice de maleficio eius iudicatum fuerit*] *ModrzBaz* 84v.

W przeciwstawieniu: »skończyć się ... być odłożony« (*2*): KTo pocznie ná żáłobę odpowiádáć á ſpráwá ſye nieſkończy/ ále będźie ná inny czás odłożoná/ potym by ná dźień z odkładu przypádły nieſtánął/ tedy [...] *GroicPorz* v4v, t3v.

Frazy: »granice [= *wyznaczanie granic*] się skończyły (*a.* mogą się skończyć)« (*3*): *ZapWar 1548 nr 2668*; tedy wedle zwyczáiu w niektórych powiećiéch záwiéſzáią tákié ſpráwy, áże do czyniénia gránic: á gránice mogą ſie niewiedźieć kiedy ſkończyć *SarnStat* 474, 846.

»prawo się skończyło (*a.* skończyć się może)« (*2*): *GórnDworz* Ii8; powinien vkrżywdzony ſam czynić o ſwą krżywdę/ á nie mogąc czynić przez niedoſtatek/ bo ſię rychło práwo ſkończyć nie może/ rád nie rad ziednáć ſię muśi *GórnRozm* C2.

W przen (*1*): Práwo ſie iuż tych pánow/ s pánem Koſtką ſkończyło: á ia go niechczącz ożywiáć/ nie rzekę o białychgłowach ſłowká więczey *GórnDworz* Ii8.

ααα. *O sądzie ostatecznym* (*1*): Y ták ſię ſąd on [*tj. sąd ostateczny*] ſkończy. Ci poydą ná męki wieczne/ á ſpráwiedliwi ná żywot y roſkoſzy wieczne. *SkarKaz* 7a.

δ. *Ustać*, *zostać przerwanym*, *nie trwać dłużej* (*2*): Druga część [*pieśni*, *tj. psalmu*] ma w ſobie pociechę/ iż ſie ono więzyenie s cżáſem ſwym ſkończyć miáło/ á oni nieprzyyaciele wiernego/ narodu Izráelſkiego/ iákie pomſty y karánie nád ſobą odnieść mieli. *LubPs* dd5v; Constituere disceptationem, Zmowić álbo położyć czás ku rozbierániu rzeczy áżeby ſie śrzodek mogł náleść á roznicá skończić. *Mącz* 413a.

ε. *Zostać zużytym*, *wyczerpanym do końca* (*1*): Skoro ſię iedzenie ſkończyło/ potáiemnie ſię z domu wykradł [*Abramius*] *SkarŻyw* 234.

θ. *Zostać zbudowanym* (*1*): iednák y on ſzpital záraz budować kazał [*cesarz*]/ wedle roſkázánia Sámſonowego: w ktorym/ gdy ſię ſkończył/ on był nawyſzſzym goſpodarzem *SkarŻyw* 593.

2. *O tekście* (*5*):

a. *Jako sygnał końca wydzielonej całostki tekstu* [„*tu*”] (*4*): Tu ſie ſkończyły pyoſneczki Dawidá krolá ſyná Izai. *LubPs* Q4v; A tu ſie ſkończyły kſięgi Sędzyow Izráelſkich/ ktore zowiemy Iudicum/ po Zydowſku Sowthym. *BielKron* 52v, 68, [84^2].

b. *Wyczerpać temat* (*1*): Tu gdyby ſię godźiło/ ty ſámy ſłową *X⟨ięd̨za⟩ K⟨anonika⟩* wźiąć przedśię/ y ony ſámy rozbierać: y z nich Antychriſtá/ opuśćiwſzy I.M. wywody/ pokázować/ nie byłoby nic łatwieyſzego: boby ſię rzecż tá mogłá prętko ſkończyć. *Czech-Ep* 327.

3. *Upaść*, *ulec zatraceniu*, *zagładzie* (*1*): Boſkie y ludzkie rzeczy pogwałćili [*Turcy*]/ Ceſarzá ſamego zábili/ w krwi Chrześćiáńſkiey brodzili/ do Europy y do zachodnych kroleſtw wrotá ſobie/ odſzczepieńſtwem y vporem Greckim/ otworzyli. Ták ſię ſkończyło Páńſtwo Greckie/ ták ſię odſzczepieńſtwá y nie poſłuſzeńſtwá ku kośćiołowi Bożemu záplácíły. *SkarJedn* 324.

Synonimy: **1.a.** *dopełnić się*, *napełnić się*, *popełnić się*, *spełnić się*, *stać się*, *wypełnić się*; **b.** *dopełnić się*, *odprawić się*, *spełnić się*; **3.** *paść.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

Cf **1. SKOŃCZENIE**

ALKa

SKOŃCZYNA (*1*) *sb f*

skończyna *a.* **skończyny** *pl t*

G pl sk(o)ńczyn.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Koniec, *kraniec*:

Wyrażenie: »skończyny ziemie« = *dalekie strony świata*: Podnieſie chorągiew w narodoch dálekich/ á ſwiſtániem przyzowie lud z ſkończyn źiemie [*ab extremo terrae*] *BibRadz Is* 5/26.

Synonimy: *koniec*, *kres*, *ostatek.*

Cf **KOŃCZYNA**, **SKON**, **[SKONAŁOŚĆ]**, **SKONANIE**, **SKOŃCZENIE**

ALKa

SKOŃCZYNY *cf* **SKOŃCZYNA**

[SKOŃCZYSTY *ai*

N sg m sk(o)ńczysty.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Ostry, *ostro zakończony*, *spiczasty*: ſkoncziſty/ acutus. *Volck* [Zzz2].

Synonimy: *bodzisty*, *kończasty*, *kończaty*, *ostry*, *spiczasty.***]**

ALKa

SKOŃCZYWAĆ (*3*) *vb impf*

-ó- (*1*), **[**-o-**]**.

praes 1 sg skóńczywám (*1*). ◊ **[***3 pl* skończywają.**]** ◊ *praet 3 sg m* skóńczywał (*1*). ◊ *3 pl m pers* skóńczywali (*1*). ◊ **[***part praes act* skóńczywając.**]**

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVI w. s.v. kończyć.*

1. *O czynności trwającej w czasie* (*3*):

a. *Wypełniać*, *doprowadzać do skutku*, *urzeczywistniać* (*1*): Compleo, Nápełniam. Metaph. Dokonawam/ Skóńcziwam. *Mącz* 304c.

[*skończywać co*: Przeto naprzód pospólstwo [...] w pewnych granicach na kształt porządku pszczół zamknął [*Weidenutos Alanus*], które w osobnych ulach roboty swoje skończywają *StryjPocząt* 81.**]**

b. *Doprowadzać coś do końca*, *dochodzić do kresu*, *kończyć* [*w tym*: *co* (*2*), **[***co a. czego***]**] (*2*):

[*W przeciwstawieniu*: »skończywać ... zaczynać«: y przeto ie do PAná Chriſtuſá poſyłał [*Jan Chrzciciel uczniów*]: żeby [...] iuż więcéy o Pánie/ niż o Ianie trzymáli/ y zátym Páná náſzládowáli: gdyż Ian święty/ iuż żywot ſwóy ſkończywał/ á Pan Chriſtus Ewányelią ſwą záczynał. *BiałPos I* 35 (*Linde*).**]**

Zwroty peryfr. w znacz. ‘*umierać*’, *też* ‘*zbliżać się do śmierci*, *spędzać starość*’: »wiek swoj skończywać« (*2*): w domu potym/ y ná bárzo małych ſpłáchćiach/ záśiadáli [*monarchowie i hetmani po wyprawach wojennych*] y wiedząc że domowy pług á praca rąk ſwoich wſzyſtkim rżeczam naprzyſtoynieyſzy koniec/ tám wiek ſwoy ſkończywáli. *GostGospSieb* *3; Poſtáwne, ſłowne ſłużby [...] iáko Wodá mrozem vięta, álbo śnieg [...] W niewczásie iákim trudnym Rzeczypoſpolitey Iákoby źimie potrwa; ále záś ná wioſnę Roſtáie. z háńbą záwſze wiek ſwoy káżdy táki Skończywał *CiekPotr* 51.

[»żywot swoj skończywać«: *BiałPos I* 35 *cf W przeciwstawieniu.***]**

α. **[***Zamykać postępowanie prawne*, *rozstrzygać*, *rozsądzać*; *wydawać wyrok w jakiejś sprawie*: sądzają w nim [*Przasznyszu*] roki ziemskie [...], których nie skończywają czasem przez 5, czasem przez 7 niedziel. *LustrMaz II* 12.**]**

2. [*Zamykać*, *kończyć całostkę tekstu* [*co*]: Tho thedy iuż ſkończywáiąc thák zámyka [*św. Paweł*]: [...] *GilPos* 278v.

Synonimy: **1.a.** *czynić*, *działać*, *robić*, *wypełniać*; **b.** *wypełniać*; **α.** *postanawiać*, *uchwalać*, *utwierdzać.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

ALKa

SKOŃCZYWAĆ SIĘ (*1*) *vb impf*

Teksty nie oznaczają ó.

[*praes 3 sg* skończywâ się.] ◊ *praet 3 sg m* skończywał się.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

1. *Urzeczywistniać się*, *dopełniać się*, *mieć miejsce*, *ziszczać się*: Y Vyrzałem ná niebie [...] Anyołow ſiedmi/ máiąc ſiedmi plag oſtháteczniey ſzych/ w kthorych ſie iuż ſkończywał gniew Boży. *RejAp* 127v.

2. [*Kończyć się*, *dobiegać końca*, *upływać*: Bo gdy mowic będą/ pokoy/ y wſziſthki rzeczi zpokoyone/ tedy ſię im ſtanye nagłe ſkończenye/ iako ſię ſkończywa boleſcz przi porodzenyu nyewyeſczye brzemyenney [*Vulg* 1.*Thess* 5/3]. *FlinsCunDzień* A4.]

Synonim: **1.** *spełniać się.*

Formacje współrdzenne cf KONAĆ.

ALKa

1. SKOP (*106*) *sb m*

skop (*103*), **szkop** *Calep* (*3*).

o *jasne.*

sg N skop (*25*). ◊ *G* skopu (*7*). ◊ *D* szkopowi (*1*). ◊ *A* skopu (*33*). ◊ *I* skopem (*3*); -em (*2*), -(e)m (*1*). ◊ *L* skopie (*9*). ◊ *pl N* skopowie (*2*) *FalZioł*, *WróbŻołt*, skopi (*1*) *BibRadz*, skopy (*1*) *GostGosp.* ◊ *G* skopów (*15*); -ów (*1*), -(o)w (*14*). ◊ *A* skopy (*6*), skop(o)w (*1*); -y : -(o)w *BibRadz* (*2*:*1*). ◊ *I* skopy (*1*). ◊ *du A* (*cum nm*) skopu (*1*) *BibRadz Lev* 8/2.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *zool. Ovis aries L.* (*Rost.*); *owca domowa*, *ssak hodowlany z podrodziny parzystokopytnych przeżuwaczy* (*Aprinae*) *z rodziny pustorogich* (*Cavicornia*), *zwłaszcza baran*, *samiec tego gatunku* (*zwykle kastrowany*); *też mięso tego zwierzęcia* (*w niektórych użyciach trudno orzec*, *czy chodzi o żywe zwierzę czy o jego mięso*); *aries Mymer*[1], *Miech*, *Vulg*, *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*, *JanStat*; *vervex Murm*, *Mymer*[1], *BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *muto Mymer*[1], *JanStat*; *agnus Mącz*, *Calep*; *pecu PolAnt* (*81*): *Murm* 39; Vervex. Hammel. Skop. *Mymer*[1] 27, 26, ./27; *BartBydg* 169; Baranowi przirodzono Skopy wzgardzać *FalZioł* IV 2d; na to ſwięto [*kniran*] offiaruią ſkopy y ptaki. Etc. *MiechGlab* 21; Powyada ze thenze Michal poſt paſſacz bydlo v lyudzy byall ſkopi ſ ſtrzody y zyadall *LibMal 1546*/110; Item powyada ze Michal przibel wdworze panſkym wrunowye ſkopu vkradl y zyadl go Item ſam na ſzye powyedzyal yſch v dreya wrunowye ſkopu vkradl y zabywſchi zyadl *LibMal 1546*/110, *1546*/120, *1547*/133; Więc tu iedęn ſwieczky ſtawia A drugy obiady ſprawia. Wieć tu karmi Mnichi Popy Skubie geſſy a drze ſkopy [*tj. zabija je a. zabite obdziera ze skóry*]. *RejKup* d2v, K; *UstPraw* D2v, D3v; á nie iadłem ia ſkopow z ſtádá twego? *BibRadz Gen* 31/38; Wychodziło v krolá Sálomoná káżdy dzyeń ná ſtrawę [...] wołow tłuſtych dzyeſięć/ á páſtewnych dwádzyeściá/ á ſto ſkopow/ okrom źwierzyny y ptakow y ryb *BielKron* 76v, 24, 97v; *SienLek* 6; Verveceus, Quod est ad similitudinem vervecis factum – Szkopowi podobni. *Calep* [1116]a, [1116]a; [Induti sunt arietes {*ſkopovie*} ouium *Glosy III* 17/11; *LustrWpol* I 162, II 208; die 24 octobris pan starosta cziekoczki posłał do Racziaza 2 sług z rusznicami do zamku raczieskiego, dla tych na pół skopu mięsa, w niebytności pana starościny gr. 10 *InwBiskWłocł 1582* 239, *1582* 239].

W połączeniach szeregowych (*10*): Mięſo zwierząt paſączych ſie na gorach: ieſt lepſze y kruwczeyſze niż mięſo zwierząt doma paſączych ſie, Iako ſą wołkowie młodzi/ y iałowicze/ ſkopowe [*lege*: skopowie]/ á wſzakże y to nie złe/ ale wżdy leſnych lepſze. *FalZioł* V 63v; z báránkámi/ y z ſkopy/ y z koźielkámi/ przyſſli do ćiebie kupcy twoi. *Leop Ez* 27/21; Abigáil tedy rychło ſie nágotowálá áby zabieżálá Dawidowi/ wzyąwſzy s ſobą ná oſły winá/ chlebá/ ſkopow/ mąki/ winá ſuſzonego/ to ieſt rozynkow/ fig *BielKron* 67; Krew też z noſá ſtánowi łoy ielitny bydlęcy/ bądź wołu álbo ſkopu gdy gáłeczki s niego toczy/ á w nozdrze wtyka: thákże y ſerzenie z iágnięćiá. *SienLek* 73v; naprzód/ że tárguiąc Staw wymówi ſobie chłop kielkádźieśiąt korcy Legumin/ Owſá tákże/ śiáná/ ſłodów ſkopów/ wołów/ wieprzów. etcet. *Strum* K4v; A gdy pąn ich przyiedzie iako do poddanych ſwych, ſą się tak przed prawem naſzym zezwolili, pa[nv] cżeſć cżynić ſpołecżnie, ſkładaiąc ſię na piwo [...]. także y Skopu dobrego. kury. ryby. etc. *ZapKościer 1580*/11; *GostGosp* 16, 167; áby Zołniérze w ćiągnieniu zá wydatki ſwé kupowáli Wołu zá pułgrzjwny/ Iáłowicę zá ſzeſnaśćie groſzy/ Wieprzá zá wiárdunk/ Skopu zá dwá groſzá/ dwie gęśi zá groſz/ [...] *SarnStat* 901 [*idem*] 903.

Wyrażenia: »skop nieczyśćiony« (*1*): Aries, Báran/ Skop nie cziśćiony/ nie klieſniony *Mącz* 16a.

»skop niekleśniony« (*1*): *Mącz* 16a *cf* »skop nieczyśćiony«.

mit. »złotego skopu wełna« = *runo barana złożonego przez Fryksosa w ofierze Zeusowi w Kolchidzie*, *cel wyprawy Jazona i Argonautów* (*1*): ábowiem w oney náwie świętey/ wiozł ſię práwie bránt y wſzytko iądro cnoty y męſtwá Greckiego/ po onę drogą złotego ſkopu wełnę/ y dla tego też tá Argo prze iey wielką godność do niebá miedzy gwiazdy przenieśiona ieſt *KlonFlis* A3v.

Szereg: »baran, (albo) skop« [*szyk 3*:*2*] (*5*): Vervex, Skop/ cżiśćiony báran. *Mącz* [489]a, 5d, 16a; Agnus, Foetus est ovis, qui annum nondum egressus est. – Barąn, Szkop roczny. *Calep* 44b; (*nagł*) Włozenié cény rzeczam ku zywnośći należącym w ćiągnieniu ná woynę. (–) [...] Skop álbo Báran [*aries*, *seu muto JanStat* 715]/ zá trzy groſze. *SarnStat* 303. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Przen: *Mistrz*, *przewodnik duchowy wyznawców wiary kościoła chrześcijańskiego* (*w nawiązaniu do Nowego Testamentu*) (*1*): Skopowie owiecż ſą przyodziani wełną/ (*koment*) Tho ieſth przełożeni poſpolitego ludu w koſciele. *WróbŻołt* 64/14.

a. *W Starym Testamencie*: *baran jako zwierzę ofiarne* (*40*): A ty panie Iezu kriſthe iakos wybawił [...] ſyna Izaak z zabicia na ofiarę ze ſkopem/ [...] Także mnie ſługę twego [...] wyzwolić racż *TarDuch* D3v; Przy Skopie theż oddaſz ofiárę twą śniedną dwie częśći dźieſiąći mąki czyſthey nágnietáney/ z trzećią częſćią Hinu oliwy. *BibRadz Num* 15/6, *Gen* 22/13, *Lev* 8 *arg*, 19/22; A mieſiącá ſiodmego/ to ieſt Páździerniká pirwſzego dniá [...] miewáią [*Żydzi*] ſwięto Neomenią iteż Tubarum/ [...] ná pámiątkę iż Skop záſtąpił Izáaká ná ofiárę ku chwale Bożey. *BielKron* 38v.

W połączeniach szeregowych (*również dwuczłonowych*) *z nazwami innych zwierząt ofiarnych* (*28*): Izali nie rozumieſz iż Bog nie dla pieniędzy áni dla krwie cielcow skopow y kozłow/ ále dla cnotliwych ſpraw y dla modlitw pokornych bywa ku miłoſierdziu poruſzon *HistAl* I8v; Odpowiedział mu [*Abrahamowi*] Pan: Wesmi mi krowę trzyletnią/ tákieſz y kozę/ y Báráná/ y ſkopu trzylethniego/ Synogárlicę teſz/ y gołębicę *Leop Gen* 15/9; Weźmi Aaroná y ſyny iego z niem/ ſzáty/ Oley pomázowánia/ Cielcá ofiáry zá grźech/ dwu Skopu/ y koſz Chlebow niekwáſzonych. *BibRadz Lev* 8/2; Przytemże chlebie ofiárować maćie ſiedm Báránow łońſkich zdrowych/ y Cielcá iednego/ y dwu Skopow/ ku paloney ofierze Pánu *BibRadz Lev* 23/18; Ktokolwiek przydźie z ćielcem áby poświęćił rękę ſwą á z ſiedmią ſkopow/ ten zoſtánie Kápłanem tych ktorzy nie ſą bogowie. *BibRadz* 2.*Par* 13/9, *Gen* 15/9, *Num* 7/39, 41, 45, 47 (*17*); weźmicie kozłá ná ofiárę zá grzechy/ á cielcá y báránká rocżnego niepokalánego/ to ieſt zdrowego/ ná obiátę/ wołu y ſkopu ſpokoyne/ á ofiáruycie ie przed Pánem Bogiem z oſobná *BielKron* 37v; Też ofiárowáli [*Żydzi*] ná zábitą ofiárę Cielcow XIII/ Skopu/ y rocżnych Báránkow XIIII/ y Kozłá zá grzechy według ſwego zachowánia. *BielKron* 39, 38 [*2 r.*], 38v [*2 r.*], 42v, 77v; *BudBib* 3.*Esdr* 8/65.

Zwrot: »ofiarować skopu; skopu ofiara« = *offerere arietem Pol-Ant* [*szyk zmienny*] (*10*;*1*): A on człowiek przynieſie ſkopu ofiárę zá wyſtępek ſwoy Pánu przed drzwi Przybytku zgromádzenia. *BibRadz Lev* 19/21; Kthorzy [*synowie i bracia Jozedeka*] napierwey żony ſwe porzucáć poczęli/ á dla oczyśćienia ſwoiego ofiárowáli ſkopy [*ad litandum in exorationem arietem*]/ áby mieli przeiednánie. *BibRadz* 3.*Esdr* 9/20, *Gen* 22/13, *Lev* 23/18; Ofiárował też [*Aaron*] Skopu ná zábitą ofiárę według vſtáwy Kápłáńſkiey *BielKron* 37v, 13, 37v, 38 [*2 r.*], 38v, 39.

Szereg: »skop abo baran« (*1*): A toż [*ofiara z mąki z oliwą oraz wina*] ma być przy káżdym Wole/ y przy káżdym Skopie/ ábo Bránie [*vel arieti uni*, *vel pecudi*]/ ták z ſtádá Owiec iáko z ſtádá Koz. *BibRadz Num* 15/11. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

b. *W nawiązaniu do znacz.* **2.** (*cechy barana odnosi się do osób urodzonych pod znakiem Barana*) (*1*):

W połączeniu szeregowym (*1*): IAk Skop/ Byk/ Rák/ Zwierzętá/ pożytki dziáłáią/ Ták iey [*Lizydy*] przyſzłego Mężá/ pożytnym znáć dáią. *PaxLiz* C2.

2. *astron. Nazwa konstelacji gwiezdnej Barana*, *też znak zodiaku*; *Aries Mącz* (*24*): Na początku [*Słońce*] przechodzi znamię Skopu. W poſrzodku Byka. A na kończu Bliznięta. *FalZioł* V 53v, V 49v; Zyłámi nie puſzczay [*krwi*] iedno gdy Mieſiąc ieſt w tych známionach. W Skopie/ okrom głownych żył. *Goski* *, *2v; Tákći theż/ gdy było ześćie Plánetow piąći w Skopie známieniu niebieſkim thák ośm lat Mieśiącá Márcá/ po ktorym ześćiu wnet wielka Kometá byłá. *LeovPrzep* C3; y s tąd może káżdy poznáć/ że Skop známię niebieſkie pánuie Ziemi Niemieckiey *LeovPrzep* D3, D2v, D3, D3v, E3v, E4v, H3v; IEſt ieſcze y drugi znák nád Skopem włożony/ Poniżey Andromedy trzykątem ſádzony: Deltoton *KochPhaen* 9, 9, 14, 19; Ták/ gdy Skop ſłońcem bywa ozdobiony [*tj. Słońce wchodzi w konstelację Barana – symboliczny początek wiosny*]/ Ziołá/ kwiát/ drzewá owoc/ świátu dáią/ Ledwo pádnie śnieg/ áli on wzgárdzony. *GrabowSet* Yv.

W połączeniach szeregowych (*3*): Wioſna [...] troie znamion niebieſkich w ſobie zawiera, Skopu, Byka y Bliznięta. *FalZioł* [*8]v; *BielKron* 263, Zodiákiem to koło Grékowie miánuią: Bo wnim rózne źwiérzętá porządkiem nayduią. Wnim Rák/ y Lew/ y Pánná/ w nim Wagá/ y ſrogi Niedźwiadek/ po nim Strzelec/ y źwiérz kozorogi/ Po Kozorożcu Wodnik/ potym Ryby wodné/ Więc Skop/ więc wół vklękły/ więc Bliźniętá zgodné. *KochPhaen* 20.

W charakterystycznych połączeniach: *skop rogaty*; *skopu znamię* (*niebieskie*) (*10*).

Szereg: »baran albo skop« (*1*): Aries, signum zodiaci circuli unum e duodecim, Baran/ albo Skop/ niebieskie známię *Mącz* 16a.

W przen (*3*): TAmże ſą prędkié nogi Skopu rogátégo/ Który śćieſzkámi bieżąc kołá nawięſzégo/ Koſmátéy Cynozury przedśię nie zoſtáie. *KochPhaen* 9; Lewé rámię Skop ćiągnie/ ná którégo wſchodźie/ Vpátrzyſz rozpálony Ołtarz ná zachodźie. *KochPhaen* 24, 10.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (*1*): p chłop/ ſkop/ pop *MurzOrt* B2v.

Synonimy: **1.** *baran*, *cap*; **2.** *baran.*

ALKa

2. SKOP *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOP *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

SKOPAĆ (*1*) *vb pf*
1 pl fut skopámy.
Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu.*
Spulchnić, *wzruszyć ziemię*, *kopiąc odpowiednim narzędziem* [*co*]: Kuropátwy wſzytki ſtały/ Oraczowi obiecáły: Wſzytkęć winnicę ſkopamy/ Rodnieyſząć ią vdziáłamy. *BierEz* M.
Formacje współrdzenne cf KOPAĆ.
Cf **SKOPANY**

ALKa

SKOPAN *cf* **SKOPANY**

SKOPANY (*2*) *part praet pass pf*
skopany (*1*), **skopan** *a.* skopany (*1*).
o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* kopać *itp.*); a *jasne.*
sg m N skopany (*1*). ◊ *f N* skopan(a) (*1*). ◊ **[***pl N subst* skopan(e).**]**
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Spulchniony, *wzruszony przez kopanie odpowiednim narzędziem* (*o ziemi*) (*2*): Pastinatum, Solum fossione renovatum – Grunt zkopani. *Calep* 761a.
[*skopany czym*: Et omnes montes qui in sarculo sarientur. {(*ktore motiką bendą ſkopane*)} *Glosy III 121/43.***]**
a. *Wykarczowany*, *wykopany*, *wycięty*; *przen* (*1*):
Szereg: »spalony (*a.* **[**zapalony**]**) i skopany« (*1*): Incenſa igni et ſuffoſſa [...]. Otoć miły panie [*winnica*, *tj. chrześcijanie*] ſpalona ogniem j skopana Czuſz od tych zwierząt okrutnych [*tj. grzeszników*], A wſzakoż od karania obliczа twego żginą [*!*] ktorzy ią skazili. *WróbŻoł* 79/17; **[***Leop 1575 Ps* 79/17**]**.
Cf **NIESKOPANY**, **SKOPAĆ**

ALKa

SKOPAR (*1*) *sb m*
N a. I pl sk(o)páry.
Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*
Służący zajmujący się sprzątaniem (*z włos. scopare* ‘*zamiatać*’) [*scopari – sługa dom chędożący Calep*; *umiatacz – scoparius Cn*]: támże [*w Watykanie*] y kilko ſłużebnikow káżdy [*kardynał*] ma przy ſobie/ ieſt też 12 ſług Hauſknechtow/ ktore oni zową Skopary/ co páłace chędożą. *BielKron* 234.

ALKa

[SKOPCZYZNA *sb f*
o *oraz* a *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -kopczyzna).
sg N skopczyzna. ◊ *G* skopczyzny. ◊ *A* skopczyznę. ◊ *I* skopczyzną. ◊ *pl A* skopczyzny.
Sł stp notuje, *Cn*, *Linde brak.*
Opłata za uprawę roli w postaci określonej części zbiorów, *liczonej w kopach zboża*: Półłanki puste przerzeczone i drugie folwarkowe, których jest dosyć, a nie zasiewają ich spełna na folwark, dawają siać ludziom, jedny za pieniądze, drugie za kury, a drugie za skopczyzny. *LustrRus* I 105; Folwarków jest 4 [...], w których było urodzaju pospołu i [z] skopczyzną: [...] *LustrRus* II 36, I 36, 160, 278, II 169.
skopczyzna z czego: Skopczyzna z Polia Crolewskiego, którą wwieziono do tegoż gumna, pospołu była w stogach pomieszana; której było stogów 10. *LustrRus* I 264, I 267.
W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy miejscowości: Grochu w przerzeczonych folwarcech jest in summa kop 12 i stóg 1 nie liczonego i młóconego, skopczyzny Chorostkowskiej i z Polia Crolewskiego mac 10. *LustrRus* I 267.
Zwrot: »brać [*którą*] kopę skopczyzny; skopczyznę wybierać«: A wszakże uskarżali się [*ludzie*], iż s nich chcą brać siódmą kopę skopczyzny nad zwyczaj stary *LustrRus* II 169; Także, gdy u którego s nich [*ludzi przyjmujących płoną rolę*] skopczyznę wybierają, daje gr 1. *LustrRus* II 169.
Wyrażenie: »(z)młocona skopczyzna; namłocić skopczyzny«: A tak wedle plonu probowanego, kładąc kop 2 [*jęczmienia*] na jednę macę, będzie wszytkich mac i z tym, co namłócono skopczyzny [z] Polia Crolewskiego sic dicto 346. *LustrRus* I 267; A tak wedle plonu probowanego trzeba kłaść kopę jednę i snopów 15 [*owsa*] na jednę macę, których tym sposobem, przyłożywszy młóconą skopczyznę z Polia Crolewskiego, będzie 854. *LustrRus* I 267, I 267.
Szereg: »czynsz i skopczyzna«: Tamże nowo role są wykopane w lesiech, z których na rok niniejszy dostało się czynszu gr 20 i

skopczyzny nieco, która będzie napisana przy folwarku. *LustrRus* I 257.

Wyrażenie przyimkowe: »z skopczyzny« = *za skopczyznę*: 1 półłanek pusty dają siać [z] skopczyzny, biorąc piątą kopę krescencyjej. *LustrRus* I 19; Tamże ludzie powiedzieli, iż każdy s nich, który przyjmuje rolą płoną na zasianie [z] skopczyzny, daje pokłonu gr 1. *LustrRus* II 169, I 50, 76, 87, 160; Rátáie/ káżdy z nich ktorzy z Skopczyzny orzą/ káżdy powinien dáć po złotemu iednemu z pługá. *UniwPobor 1581* 223v.

Cf **[KOPCZYZNA]]**

ALKa

(SKOPECZEK) *cf* **[SZKOPECZEK]**

1. SKOPEK (*1*) *sb m*

o *jasne*; e *prawdopodobnie jasne* (*tak w* -ek).

sg N skopek. ◊ **[***pl N* skopkowie.**]**

Sł stp brak, *Sł stp nazw os notuje*, *Cn brak*, *Linde XVI w.*

Dem. od „*skop*” ‘*zwierzę*’: Agnellus Báranek/ álbo skopek. *Mącz* 5d.

a. [*O człowieku* (*zapewne z neutralizacją dem.*): *kastrat*:

Szereg: »trzebieniec abo skopek«: mówił Gálen/ że ieſliby sye młodym tráfiło/ to tám być zápalenié álbo bólé á nie podágrę. trzebiéńcy ábo ſkopkowie od tego Hippocrátowi wolni bywáli/ wolné niewiáſty y inſzé. *OczkoPrzymiot* 590.

Synonimy: *baranek*, *jagniątko*, *jagnię*; **a.** *eunuch*, *kleszczeniec*, *kleśniec*, *nieduż*, *rzezaniec*, *trzebieniec*, *wałach*, *wałaszek*, *wnętr.*

ALKa

2. (SKOPEK) *cf* **[SZKOPEK]**

[SKOPI *ai*

G pl skopich.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od „*skop*” ‘*zwierzę*’; *pochodzący od skopa*: Izaak Iud. Olkusiensis opowiedział 300 skór, 25 cielęcych, 10 skór skopich za granicę. *HandelŻyd* 71.

Synonim: *barani.*

Cf **SKOPNY**, **SKOPOWY]**

ALKa

SKOPIAĆ (*1*) *vb impf*

1 sg praes skopiåm.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Spiętrzać, *zbierać w stos*, *stertę*: Exaggero, Idem est quod in unum veluti aggerem congero, et coacervo – Na kupe zgromadza[m] z kopiąm. *Calep* 380b.

Formacje współrdzenne cf KOPIĆ.

ALKa

[SKOPIĆ *vb pf*

inf sk(o)pić.

Sł stp, *Cn brak*, *Linde XVII w. s.v. kopić.*

Złożyć w kopy (*o sianie*) [*co* (*łąkę*, *tj. powierzchnię łąki)]:*

W połączeniu szeregowym: Powinni ci mieszczanie łąkę im wymierzoną abo naznaczoną posiec, zgrabić i skopić, zwozić nie winni, i owies grabić na folwarku *LustrWpol* I 189.

Formacje współrdzenne cf KOPIĆ.**]**

ALKa

1. SKOPIEC *cf* **SZKOPIEC**

2. SKOPIEC *Sł stp*; *Cn*, *Linde brak.*

(SKOPIECZEK) *cf* **SZKOPIECZEK**

[SKOPKI *pl t*

N pl sk(o)pki.

Sł stp brak, *Cn s.v. fiołki białe i fiołki brunatne*, *Linde XVII w.*

bot. Prawdopodobnie: *Leucoium vernum L.*; *śnieżyca wiosenna*, *wczesny kwiat o białej barwie z rodziny amarylkowatych* (*Amaryllidaceae*) *a. bliżej niezidentyfikowany gatunek z rodziny fiołkowatych* (*Violaceae*), *z kwiatami o różnych barwach*: Skopki/ Fiołki Káźimierſkie/ Leucoium album et purpureum. *SienHerb* L3#b, E2#e.

ALKa

SKOPNY (*2*) *ai*

A pl subst skopn(e) (*2*).

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Przymiotnik od „*skop*” ‘*zwierzę*’ (*2*):

Zestawienie: »skopne myto« (*2*): Alem ya kazal thelko skopne mytha dacz Alye slyedzie tak biorą [...] *MetrKor* 59/283 [*idem*] 57/120v.

Synonim: *barani.*

Cf **[SKOPI]**, **SKOPOWY**

ALKa

[SKOPOWE] *cf* **SKOPOWY**

SKOPOWINA (*2*) *sb f*

Oba o *prawdopodobnie jasne* (*tak w* skop *i* -owina); a *jasne.*

sg N skopowina (*2*). ◊ **[***pl G* skopowin.**]**

Sł stp brak, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

1. *Mięso skopa*, *być może również owcy*, *baranina*; *caro ovina Mymer*; (*caro*) *vervecina Cn* (*2*): *Mymer* 40v; **[**ſkopowiná/ Caro vervecina. *Volck* [Zzz2]**]**.

W połączeniu szeregowym (*1*): A ieſtli ſie brzemienna barzo bogi iż ieſt chuda á wyſchła, Tedy ma rzeczy pożywać odwilżaiących y tucżących. Iako ieſt mięſo cielęcze młodych wołow/ kapłony/ kozlęta/ ſkopowina/ koropatwy/ Iarzębie y inſze takowe. *FalZioł* V 32.

2. [*Skóra ze skopa*: [*z inwentarza garbarza*:] Skopowin gotowych 58, merlic gotowych i w dębie 700. *InwMieszcz 1586 nr 276.***]**

Synonim: **1.** *baranina*.

ALKa

[SKOPOWINKA *sb f*

Gpl skopowinek.

Sł stp, *Cn*, *Linde brak.*

Dem. od „*skopowina*” *od znacz.* ‘*skóra ze skopa*’: Tomkowi z Kamienice wydane skory Daniela szewca [...] skopowinek 13 II 253/254 *JęzykTarnGór* 77.**]**

SKOPOWY (*37*) *ai*

skopowy (*35*), **szkopowy** *Calep* (*2*).

Oba o *jasne.*

sg m N skopowy (*4*). ◊ *G* skopowégo (*4*); -égo (*1*), -(e)go (*3*). ◊ *A* skopowy (*2*). ◊ *L* skopowym (*1*). ◊ *f N* skopowå (*1*). ◊ *G* skopow(e)j (*2*). ◊ *A* skopową (*2*). ◊ *I* skopową (*2*). ◊ *n N* skopow(e) (*6*). ◊ *G* skopow(e)go (*1*). ◊ *A* skopow(e) (*3*). ◊ *pl N subst* skopowé (*3*), -é (*1*), -(e) (*2*). ◊ *G* skopowych (*2*). ◊ *A* skopow(e) (*4*).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVIII w.*

Przymiotnik od „*skop*” (*37*):

1. *Od znacz.* ‘*zwierzę*’; *vervecinus Mącz*, *Calep*, *Cn*; *agninus Mącz*, *Calep*; *verveceus Mącz*, *Cn*; *arietinus*, *ovillus Mącz* (*36*): *Mącz* 5d, [489]a; Agninus, Quod ex agno est, aut agnum pertinet. – Iagniecy owczy ſzkopowy. *Calep* 44b, 1116a.

Wyrażenie: »ofiara skopowa« (*1*): Co mi po wáſzych wielkośći ofiar/ mowi Pan Bog. Pełnech ofiar ſkopowych [*holocausta arietum Vulg Is* 1/11] y tłuſtośći ich/ á krwie wołowey y báránicy y kozłowey niechciałem. *BielKron* 94.

a. *Pochodzący od skopa a. będący częścią skopa* (*też o mięsie skopa*) (*28*): yakom ya nyewszyal v robothlyvy zophy [...] dw ruchu ploczyennych y dw scoru scopowych *ZapWar* [*1525*] *nr 2331*; Powiadaią niektorzy/ gdy pry rogi ſkopowe będą zakopane wziemi/ tedy z onych rogow wyroſcie to ziele gromowe *FalZioł* II 129b; Mięſo ſkopowe mocznym á zdrowym ludziom ieſt barzo dobre *FalZioł* IV 2b, Gdy kto żołcią ſkopową pomaże wrzody albo bolączki Cancerowate/ pomaga znamienicie. *FalZioł* IV 2b; IV 29d, V 38, 44, 75v, 109v; Otho lepiey ieſt być poſłuſznem niż ofiárować/ á ſłuchać lepiey ieſt niż tłuſtoſć ſkopową [*adeps arietum*] iemu oddáwáć. *BibRadz* 1.*Reg* 15/22, *Ex* 35/7, 23; A gdy byli [*Aaron i jego synowie*] tym obyczáiem poświęceni/ oſtátek mięſá Skopowego vwárzyli przed drzwiámi/ á tám ie iedli s chlebem ktory był zoſtał w koſzu praſnic *BielKron* 37v, 35v; *Mącz* 16c, [489]a; Dobré téż płucá ſkopowé/ gdy s nich ćienkié ſkiby kráie/ á ćiepło ná ſinné mieſtcá przykłáda. *SienLek* 148v, 9v, 71v, 150; **[**(*nagł*) Inwentarz ruchomości pozostałych po zbiegłym białoskórniku Walentym Feiferze (–) [...] skór skopowych też w zolech półczwarty kopy *InwMieszcz 1561 nr 99*; 25 skórek skopowych, wyprawnych, z których wełnę zjęto, a 3 habelki skóry jałowice *InwMieszcz 1583 nr 241*, *1564 nr 117*, *1577 nr 218***]**. [*Cf wyżej* »ofiara skopowa«

W połączeniach szeregowych (*5*): Ma [*chory na astmę*] iadać dobre wołowe mięſo vwarzone/ takieſz ſkopowe y cielęcze. *FalZioł* V 94v, V 112v; *BibRadz Lev* 7/23; Sanguiculus, sanguis hoedi vel suis in cibum formatus, Poſoká/ czynią bo kiełbáſy y giſzki wi [*!*] ynych ſtronách/ albo poſoką/ krwią świnią/ skopową/ y ynych bydląt nádziewáne. *Mącz* 367b; Złego Soku ſą ty rzeczy/ mięſo Owcze/ Koźie/ á zwłaſzczá Kozłowe/ Bykowe/ Skopowe. *SienLek* 8.

W porównaniu (*1*): Głowy teras ták ważne iáko łby Skopowe *Prot* C.

W charakterystycznych połączeniach: *głowa skopowa*(*-y*, *-e*), *krew*, *łeb*, *łoj* (*3*), *łopatka*, *mięso* (*9*), *noga*, *płuca*, *rog* (*2*), *skora* (*a. skorka*) (*4*), *syrzysko*, *tłustość* (*2*), *żołć* (*2*).

Szeregi: »barani albo skopowy« (*1*): caro arietina, Báránie/ álbo/ Skopowe mięſo. *Mącz* 16a.

»skopowy albo owczy« (*1*): á przetho gich [*baraniąt*] mięſo lepſze ieſt niż ſkopowe albo owcże *FalZioł* IV 3a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

b. *Zrobiony ze skóry skopa* (*2*): Zamſz przedáią ſkopowy coſmy leſzem zwáli *BielSat* B4 [*idem*] *BielRozm* 14; **[**(*nagł*) Inwentarz pośmiertny Barbary Ficzkowej (–) [...] żupica zamszewa, skopowa, stara *InwMieszcz 1583 nr 241*, *1564 nr 117***]**.

c. *Właściwy skopowi* (*1*): ktorego [*Aleksandra*] Dániel Prorok przed tym náznáczył w ſwiętym piſmie w poſtáći Kozłowey/ á Dáriuſá Skopowey. *BielKron* 127.

d. **[***W funkcji rzeczownika*: »skopowe« = *czynsz płacony jako ekwiwalent daniny ze skopa*: Skopowego składa groma[da] ... mc. 0/24/0 *LustrSand* 8, 106**]**.

2. *Od znacz.* '*konstelacja gwiezdna*' (*1*): Pás iego [*Perseusza*]/ nie rozeznáć/ ieſli ná Skopowym Oſtátku [*tj. na zachodzie*]/ czy ná wſchodźie náſtawa Wołowym/ Z którym vſtáwnie świéći. *KochPhaen* 24.

Synonim: *barani.*

Cf **[SKOPI]**, **SKOPNY**

ALKa